NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8 M
45 A
24
ROMA

8-45-A-24

8.45.A.24-1

ASSERTIO SEPTEM SACRAMENTORUM Aduerſus Mart. Lutherum, *HENRICO VIII.* Angliæ Rege auctore.

CVI SVBNEXA EST

Eiuſdem Regis epiſtola, Aſſertionis ipſius contra eundem defenſoria.

ACCEDIT quoque R. P. D. Iohan. Roffen. Epiſcopi contra Lutheri Captiuitatem Babylonicam, Aſſertionis Regiæ defenſio.

PARISIIS,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Apud Gulielmum Desboys ſub Sole Aureo, via Iacobæa.

1562.

SANCTISSIMO Domino noſtro, Domino Leoni. X. Ponti. Max. Henricus Dei gratia Rex Angliæ, ac dominus Hyberniæ, perpetuam fœlicitatem.

QVum partim bellicis, partim aliis longe diuerſis ſtudiis, reipublicæ cauſa adoleſcētiam noſtram inſueuerimus, miraturum te beatiſſime Pater non dubitamus, quòd eius nunc hominis partes nobis ſumpſerimus, qui omnem potius ætatem conſumpſiſſet in literis, vt grauem ſcilicet hæreſim pullulantem comprimamus. Sed deſinet, opinor, tua ſanctitudo mirari, poſtquam cauſas expenderit, quæ nos ſubegerunt vt hoc ſcribendi onus, quanquam non ignari quàm ſumus impares, ſubierimus. Vidimus ſiquidem in meſſem domini iacta zizaniæ ſemina, pullulare ſectas, hæreſes in fide ſuccreſcere, & tantam per orbem totum Chriſtianum ſeminatam diſcordiæ materiam, vt nemo qui ſyncera mente Chriſtianus ſit, hæc tanta mala tam late ſerpentia ferre diutius poſſit, quin & ſtudium cogatur, & vires qualeſcunque poſſit,

opponere. Mirum igitur videri non debet, ſi nos quoque, tametſi poteſtate non maximi, fide tamen ac voluntate nemini ſecundi, in opus tam pium, tam vtile, tam neceſſarium, vt à nemine ferme poſſit abſque piaculo prætermitti, & noſtram erga tuam ſanctitatem obſeruantiam, & erga religionem Chriſti, ſtudium, & erga dei cultum, obſequium noſtrum declarare conſtituimus, maxime fidẽtes, etſi eruditio noſtra ſit tam exigua, vt propemodum nulla, gratiam tamen dei ſic cooperaturam nobiſcum, vt quod doctrina nequiuimus perficere, id ipſe pro ſua benignitate, ſummáque potentia plenius abſoluat, ac noſtram in literis imbecillitatem, ſuo vigore ſuppleat. Quanquam in literis quoque, præſertim ſacris, etſi certò ſciamus, nuſquam non eſſe multos qui hoc ſcribendi munus & obire commodius, & præſtare potuiſſent vberius, tamen non vſqueadeo rudes ſumus, vt in communi cauſa dedeceat nos quoque pro noſtra virili, calamo quid poſſemus, quãtulum id cúnque fuerit, experiri. Poſtquam enim in adminiſtranda republica maximam ſemper vim, maximunque nimẽtum, religionem habere multo vſu aduertimus, vt primum maturiores annos attigimus, cœpimus eius contemplationi nõnihil ſtudii impẽdere. Plurimum profecto, poſtquam cœpimus,

in eo delectati, conſecuti tamen non nos latet quàm exiguum: tantum tamen, vt ſperamus, quantum adiuuantibus præſertim, vel potius inſtigantibus iis quæ vel admodum rudem abunde reddere inſtructum poſſent, pietate ſcilicet, & læſæ religionis dolore, ad Lutherianæ hæreſis fraudes rationibus detegendas, ſit ſatis. Itaque etiam hac fiducia rem tentauimus, & quæ in ea meditati ſumus, ſanctitati tuæ dedicauimus, vt ſub tuo nomine, qui Chriſti vicem in terris geris, publicum iudicium ſubeant. Sic enim nobis perſuaſimus, quum ea hæreſis aliquandiu inter Chriſtianos graſſata, grauiſsimæ ſaluberrimaque ſententia tuæ vi è manibus hominum ſit excuſſa, ſi quid eius in pectoribus vel captione aliqua deceptis, vel blandis pollicitationibus ineſcatis, adhuc reſedit, id eſſe iuſtis rationibus eximendum. Sic enim futurum, vt quum duci quàm trahi ſe ingenia libentius patiantur, non deſit his mitioris quoque remedii ratio. In qua promouerimúsne nos quicquam, an non, beatitudinis tuæ iudicium erit: cuius etiam arbitrio, ſi quid eſt à nobis erratũ, corrigẽdum offerimus.

Ad lectores.

MOtus quidē fidelitate ac pie-
tate, quanquam mihi nec elo
quentia ſit,nec ſciētiæ copia,
cogor tamen,ne ingratitudi-
ne maculer, matrem meam
Chriſti ſponſam , vtinam tanta facultate
quanta cum voluntate,defendere . Quod
licet alij præſtare poſsint vberius ac co-
pioſius,mei tamen officij eſſe duxi,vt ipſe
quoque,quantūuis tenuiter eruditus,qui-
bus rationibus poſſem eccleſiā tuerer,mé-
que aduerſus venenata iacula hoſtis eam
oppugnantis obiicerem.Quod vt faciam,
tempus ipſum,& præſens rerum ſtatus ef-
flagitat. Nam antea quū nemo oppugna-
ret, nemini propugnare neceſſe erat . At
quū iam hoſtis exortus ſit,quo nullus po-
tuit exoriri malignior, qui dæmonis in-
ſtinctu , charitatem prætexens , ira atque
Lutherus matrem op pugnat. odio ſtimulatus,& contra eccleſiam,& cō
tra catholicam fidem vipereū virus euo-
muit,neceſſe eſt aduerſus hoſtem commu
nē Chriſtianę fidei,omnis Chriſti ſeruus,
omnis ætas,omnis ſexus,omnis ordo con-
ſurgat: vt qui viribus nō valent, officium
ſaltem alacri teſtentur adfectu. Nunc ita-

que conuenit,vt duplici armatura muniamur, cœleſti ſcilicet,ac terreſti. Cœleſti, vt qui ficta charitate & alios perdit,& perit ipſe,vera charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & qui falſa doctrina depugnat, doctrina vera vincatur. Terreſtri vero,vt ſi tam obſtinatæ malitiæ ſit,vt conſilia ſancta ſpernat, & correptionem piam contẽnat, merito coërceatur ſupplicio: vt qui benefacere non vult, deſinat malefacere: & qui nocuit verbo malitiæ, ſupplicij ꝓſit exẽplo. Quæ peſtis vnquam tam pernicioſa inuaſit gregem Chriſti? Quis ſerpẽs vnquam tam venenatus irrepſit,quàm is qui de Babylonica captiuitate Eccleſiæ ſcripſit,qui ſcripturam ſacram ex ſuo ſenſu contra Chriſti ſacramenta detorquet, traditos ab antiquis patribus Eccleſiaſticos ritus eludit, ſanctiſsimos viros, vetuſtiſsimos ſacrarum literarum interpretes, niſi quatenus ipſius ſenſui conueniunt & conſentiunt,nihili pendit,ſacroſanctã ſedem Romanam Babylonẽ appellat, ſummum pontificium vocat tyrannidẽ,totius Eccleſiæ decreta ſaluberrima captiuitatẽ cenſet, ſanctiſsimi põtificis nomen in Antichriſtum conuertit?O deteſtabilis arro-

gantiæ, contumeliæ , ac ſchiſmatis buccinator. Quantus inferorum lupus eſt iſte, qui Chriſti gregem diſpergere quærit? Quantum diaboli membrũ, qui Chriſtianos Chriſti membra quærit à capite ſuo decerpere? Quàm putris hui⁹ animus, quã execrabile propoſitum, qui & ſepulta reſuſcitat ſchiſmata, & vetuſtis adiicit noua, & hæreſes æternis abdendas tenebris, velut Cerberum ex inferis producit in lucẽ, dignumque ducit ſe, cuius vnius verbo, poſthabitis antiquis omnib⁹, vniuerſa regatur, immo ſubuertatur Eccleſia? De cuius ego malitia quid dicam neſcio, quam tantã cenſeo, quãtam neque lingua cuiuſquam, neque calamus exprimere poſsit. Quamobrẽ vos omnes Chriſtifideles hortor, oro, & per Chriſti nomen, quod profeſsi ſumus, obteſtor: vt qui Lutheri opera, ſi modò is Babylonicæ captiuitatis ſit author, omnino velint inſpicere, caute illud, & cum iudicio faciant, vt quemadmodum Vergilius aurum ſe colligere dixit è ſtercore Ennij, ſic è mediis malis colligãt bona. Nec ita, ſi quid arridet ipſis, afficiantur, vt cum melle ſimul imbibant venenũ. Multo enim ſatius fuerit vtroque carere,

Lutheri ſuperbia.

Lutherus caute legendus.

quàm vtrũque glutire. Quod ne accidat, vtinam author aliquãdo reſipiſcat, vt conuertatur & viuat: ac ſuos libros omni malitia refertos, exemplo Auguſtini, cuius regulam profitetur, retractet, erroreſque reuocet. Quod ſi recuſet Lutherus, breui certe fiet, ſi Chriſtiani principes ſuum officium fecerint, vt errores eius, cumq; ipſum, ſi in errore perſtiterit, ignis exurat. Interea nobis viſum eſt, in captiuitate Babylonica quædam loca commonſtrare lectoribus, in quibus præcipuum latet venenum. Ex quibus aperte ſatis conſtabit, quàm exulcerato animo aggreſſus ſit op⁹, qui quum publicum bonum prætendat, nihil præter malitiam ad ſcribendũ afferat.

Vt hæc doceamus quæ diximus, haud longe nobis petendæ probationes ſunt. Nam ne quis ob eam rem ſurſum deorſum curſitet, Lutherus vltro ſeſe, atque animum ſuum primo ſtatim principio prodit. Quis enim dubitet quò tendat, quò ſe proripiat is, cuius vel hunc vnum verſum legerit?

INDVLGENTIÆ
ſunt adulatorum Romanorum nequitiæ.

QVemadmodum animal omne potiſsimum ex facie dinoſcitur, ita ex hac quoque prima propoſitione clareſcit, quàm ſuppuratū ac putridū is habeát cor, cuius os amaritudine plenum, tali exundat ſanie. Nam quæ de indulgentiis olim diſſeruit, ea pleriſque multum videbantur adimere non modo de poteſtate pontificis, verumetiam de bona ſpe ac ſancta con ſolatione fidelium, homineſque vehementer animare, vt in pœnitentiæ ſuæ confiſi diuitiis, Eccleſiæ theſaurum & vltroneā dei benignitatem contemnerent. Et tamē ea quæ tum ſcripſit omnia, idcirco mitius accepta ſunt, quia pleraq; diſſerebat duntaxat, non aſſerebat, ſubinde etiā petēs doceri, ſeſeque pollicens meliora docenti pariturum. Verùm iſtud quàm ſimplice ſcripſit animo, homo ſanctulus, & omnia referens ad ſpiritum, qui fictum effugit,

Lutheri fictio.

Spiritusſā-

hinc facilè deprehenditur, quòd ſimul atque à quoquam ſalubriter eſt admonitus, ilicet pro benefacto regeſsit maledictum, conuiciis & cõtumeliis inſaniens: quibus operæpretium eſt videre, quò veſaniæ tandem prouectus eſt. Ante faſſus eſt indulgẽtias hactenus ſaltem valere, vt præter culpam etiam à pœnis abſoluerent, quaſcunque videlicet vel Eccleſia ſtatuerat, vel ſuus cuique ſacerdos iniunxerat. Nũc vero non eruditione, vt ipſe inquit, ſed malitia tantum profecit, vt ſibiipſi cõtrarius, indulgentias in vniuerſum condemnet, ac nihil aliud eas dicat eſſe, quàm meras imposturas, ad nihil omnino valere præterquam ad perdẽdam hominum pecuniam, ac dei fidem. Qua in re quàm non ſcelerate modo, verumetiam furioſe bacchatur, nemo eſt qui non videt. Nam ſi nihil omnino valent indulgentiæ, ſed meræ ſunt, vt Lutherus ait, impoſturæ, tunc neceſſe eſt impoſtores fuerint, non hic tantum Pontifex Leo decimus, cuius innocens & inculpata vita, moreſque ſanctiſſimi ab ineunte ætate per orbem totum ſatis explorati ſunt, quemadmodũ in epiſtola quadam ad pontificem Lutherus

Hus effugit fictum. *Sapien. 1.*

Lutherus ſibiipſi contrarius.

Leo decimus.

etiam ipſe fatetur, verumetiam tot retro ſeculis omnes Romani pontifices, qui, quod Lutherus ipſe commemorat, indulgere ſolebant, alius remiſsionem annuam, alius triennem, quidam aliquot condonare quadrageſimas, nonnulli certam totius pœnitentiæ partem, tertiam puta, vel dimidiam: aliqui demum remiſsionem indulſerunt & pœnæ & culpæ plenariam Omnes ergo, ſi vera dicit Lutherus, fuerunt impoſtores. At quãta magis cum ratione creditur, hunc vnum fraterculum, morbidam eſſe ouẽ, quàm tot olim pontifices perfidos fuiſſe paſtores? Nam Lutherus, vt dixi, cuiuſmodi vir ſit, quàm nihil omnino charitatis habeat, euidentiſsime declarat, quum non vereatur tot ſummis, tot ſanctis pontificibus tantum crimẽ impingere. Si deus in Leuitico dicit omnibus: Non eris criminator, nec ſuſurro in populis: quid de Luthero cenſendum eſt, qui tam immane crimen non in vnum aliquem hominem, ſed in tam multos, tã venerandos ſpargit antiſtites, idémque non in vna quapiam vrbe ſuſurrat, ſed per totũ buccinat orbẽ? Si maledictus in Deuteronomio dicitur, qui clã percuſſerit pro-

Leuit.19. *Deut.27.*

ximum, quanta maledictione percutitur, qui palã tantis opprobriis inſultat in præpoſitos? Deniq; ſi homicida eſt, vt ait Euãgeliſta, nec vitam habet æternã, qui odit fratrem: an non hic æterna dignus morte parricida eſt, qui odio proſequitur patrẽ? Qui quum eouſque progreditur, vt neget indulgentias quicquam valere in terris, fruſtra cum eo diſputem, quantum valeãt in purgatorio. *1. Ioan. 3.*

Præterea, quid profuerit cum illo loqui, quibus ſubſidiis liberemur à purgatorio, qui totum ferme tollit purgatorium? Vnde quum pati non poſsit vt pontifex quenquam eximat, ipſe ſibi tantum ſumit, vt neminẽ ibi relinquat. Quid attinet cũ eo pugnare, qui pugnat ipſe ſecum? quid argumẽtis promoueam ſi cũ eo agã vt donet quod ante negauit, qui nunc id ipſum negat, quod ante donauerat? Verũ quantumuis diſputẽtur indulgentiæ pontificis, neceſſe eſt inconcuſſa maneãt verba Chriſti, quibus Petro claues cõmiſit eccleſiæ, quũ dixit: Quicquid ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cœlo: & quicquid ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in cœlo. Item quorũ remiſeritis peccata, remitten- *Luther de purgatorio.* *Matt. 16.*

tur:& quorũ retinueritis peccata, retine-būtur. Quibus verbis ſi ſatis cõſtat ſacerdotẽ quẽlibet habere poteſtatẽ à mortalibus abſoluẽdi criminibus, & æternitatem pœnæ tollẽdi,cui nõ videatur abſurdum, ſacerdotũ omniũ principem nihil habere iuris in pœnã temporariã? Verùm aliquis fortaſſe dicet,Lutherus iſta nõ admittet, ſacerdotẽ vllũ quicquã ligare vel ſoluere,aut pontificẽ ſummũ plus habere poteſtatis,quàm alium quemuis epiſcopũ, immo quàm quẽlibet ſacerdotẽ. At quid id mea, quid admittat, aut quid nõ admittat is, qui quorũ nihil admittat nunc, eorum pleraq; paulo prius admiſit, quiq; omnia nunc reiicit ſolus,quæ tota tot ſeculis admiſit eccleſia? Nã vt cætera taceã quæ nouus iſte Momus reprehendit,certe indulgẽtias ſi põtifices peccauere qui cõceſſerũt, immunis à peccato nõ erat tota congregatio fideliũ, qui eas tam diu tãto cõſenſu ſuſceperũt. Quorum ego iudicio,& obſeruatæ ſanctorũ conſuetudini nõ dubito potius acquieſcendum,quàm Luthero ſoli, qui totã eccleſiã tam furioſe condemnat: cuius non modo ſummum pontificẽ conuiciis inſanis inceſsit, verumetiã

proclamare nõ veretur, Pontificiũ ipſum inane prorſus nomen eſſe, nec re quicquam aliud eſſe cenſendum, quàm regnũ Babylonis, & potentiam Nembroth robuſti venatoris: eoque lectores orat, orat librarios, vt oĩbꝰ quæ prius de papatu ſcripſit, exuſtis, hãc vnã propoſitionẽ teneãt:

Lutherus libros ſuos deuouet igni.

PAPATVS EST ROBVSTA venatio Romani pontificis.

ILlud hercle non abſurdũ votum eſt, quod quæ antè ſcripſit, flammis optat abſumi. Erant enim pleraq; flammis digna, ſed multo tamen iſta propoſitio dignior, quam exuſtis illis iubet velut dignam æternitate ſubſtitui. Quanquã quis non hic quoque, niſi qui malitiam norit, miretur inconſtantiam? Nam prius papatũ negauerat eſſe diuini iuris, ſed humani iuris eſſe cõceſſerat. Nũc verò ſecum diſſidens, neutrius iuris eſſe cõfirmat, ſed põtificẽ ſibi mera vi ſumpſiſſe atq; vſurpaſſe tyrãnidẽ. Sẽtiebat ergo pridẽ, humano ſaltẽ cõſenſu propter bonũ publicũ Ro-

Lutherus ſibi cõtrarius.

mano pontifici ſuper eccleſiam catholicā delatam eſſe poteſtatem. Idq; vſqueadeo ſentiebat, vt Bohemorum quoq; ſchiſma deteſtaretur, quòd ſe ab obedientia Romanæ ſedis abſcinderent, pronunciās eos peccare damnabiliter, quicunque papæ non obtemperarent. Hæc quum haud ita pridem ſcripſerit, nunc in idem, quod tū deteſtabatur, incidit. Quin iſtud quoque ſimilis eſt conſtantiæ, quòd quum in concione quadam ad populum, excommunicationem doceat eſſe medicinam, & obedienter patienterque ferēdam, paulo poſt excommunicatus ipſe, idque meritiſsimo iure, ſententiam tamen tam impotēter tulit, vt rabie quadā furibundus, in cōtumelias, cōuicia, blaſphemias, ſupra quàm vllę poſsint aures ferre, proruperit, ſic vt ſuo furore plane perſpicuū fecerit, eos qui pellūtur gremio matris eccleſiæ, ſtatim furiis corripi, atq; agitari dæmonibus. Sed iſtud rogo, qui illa tā nuper vidit, vnde nūc ſubito videt nihil ſe tunc vidiſſe? Quos nouos oculos induit? An acutiore cernit obtutu, poſtquā ad ſuperbiā ſolitā ira quoq; ſuperuenit & odiū, & lōgius videlicet ꝓſpicit, vſus tam præclaris conſpiciliis?

Lutherus nuper Bohemos deteſtabatur.

Lutherus contrà facit, ac docet.

Lutheri cōſpicilia.

Non

Non tam iniurius ero Pōtifici,vt anxie ac ſolicite de eius iure diſceptem,tāquam res haberetur pro dubia. Satis eſt ad præſens negotium,quòd inimicus eius ita furore prouehitur, vt ſibi fidē deroget ipſe, ac dilucide ſe oſtendat præ malitia neque conſtare ſecum, neque videre quid dicat. Nā negare nō poteſt,quin omnis eccleſia fidelium, ſacroſanctam ſedem Romanam velut matrē primatémq; recognoſcat ac veneretur, quæcunq; ſaltē neq; locorum diſtātia,neq; periculis interiacētibus prohibetur acceſſu. Quāquā,ſi vera dicūt qui ex India quoq; veniūt huc,Indi etiā ipſi, tot terrarū, tot mariū, tot ſolitudinū plagis diſiuncti, Romano tamen ſe pontifici ſubmittūt. Ergo ſi tantā ac tam late fuſam poteſtatē,neq; dei iuſſu pōtifex, neq; hominū voluntate cōſecutus eſt, ſed ſua ſibi vi vēdicauit,dicat velim Lutherus,quādo in tātæ ditionis irrupit poſſeſsionē: Non poteſt obſcurum initium eſſe tam immēſę potentiæ, præſertim ſi intra memoriam hominū nata ſit. Quod ſi rem dixerit vnā fortaſsis aut duas ætates ſuperare, in memoriam nobis rem redigat ex hiſtoriis. *Amplitudo papat.*

Alioqui ſi tam vetuſta ſit, vt rei etiam *Antiquitas papat.*

tantæ obliterata ſit origo: legibus omnibus cautū eſſe cognoſcit, vt cuius ius omnem hominū memoriā ita ſupergreditur, vt ſciri nō poſsit cuiuſmodi habuerit initiū, cenſeatur habuiſſe legitimū: vetitumq; eſſe conſtat, omniū conſenſu gentium, ne, quæ diu māſerūt immota, moueātur. Certe ſi quis rerum geſtarū monumēta reuoluat, inueniet iam olim protinus poſt pacatū orbem pleraſq; omnes Chriſtiani orbis eccleſias obtēperaſſe Romanæ. Quin Græciam ipſam, quanquam ad ipſos commigraſſet imperium, reperiemus tamen, quod ad eccleſię primatū pertinebat, pręterquā dum ſchiſmate laborabat, eccleſiæ Romanæ ceſsiſſe. Beatus vero Hieronymus quantū Romanæ ſedi cenſeat deferendū, vel inde luculenter oſtendit, quòd quum Romanus ipſe nō eſſet, tamē aperte fatetur ſibi ſatis eſſe, ſi ſuā fidem, quibuſuis improbantibus aliis, cōprobaret papa Romanus. Cui quū Lutherus tā impudēter pronūciet, idq; cōtra ſuā pridē ſententiā, nihil omnino iuris in eccleſiā catholicā ne humano quidē iure competere, ſed Papā mera vi merā occupaſſe tyrannidē, vehemēter admiror, q̄ aut tam faciles, aut

Græcia Romano paret pōtifici.

Diuus Hieronymus.

tam ſtupidos ſperet eſſe lectores, vt ſacerdotẽ credãt inermẽ, ſolũ, nullo ſeptũ ſatellitio, qualẽ fuiſſe eũ neceſſe eſt priuſquã eo potiretur quod eũ Luther⁹ ait inuaſiſſe, vel in ſpẽ venire vnquã potuiſſe, vt nullo iure fultus, nullo fretus titulo, in tot vbiq; pares epiſcopos, apud tã diuerſas, tã procul diſiectas gẽtes, tantũ obtineret imperiũ: nedum vt credat quiſquã populos omnes, vrbes, regna, ꝓuincias, ſuarum rerum, iuris, libertatis fuiſſe tam prodigos, vt externo ſacerdoti, cui nihil deberẽt, tantum in ſeſe poteſtatis darẽt, quãtum ipſe vix eſſet auſus optare. Sed quid refert quid in hac re Lutherus ſentiat? qui præ ira atque inuidia non ſentit ipſe quid ſentiat, ſed bene declarat obfuſcatã ſcientiã ſuã, & cor ipſius inſipiẽs obſcuratũ, traditũq; in reprobũ ſenſum, vt faciat ac dicat ea quę nõ cõueniũt. Quàm verũ eſt illud apoſtoli, Si habuero prophetiã, & nouerim omnia myſteria, & omnem ſcientiã, & ſi habuero omnem fidem, ita vt mõtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. A qua quàm longe abeſt iſte, non illud tantùm oſtendit, quòd præ furore perit ipſe, ſed iſtud multo magis, ꝙ *1.Cor.13.*

vniuerſos ſecũ trahere conatur in perditionẽ,dũ omnes ab obediẽtia ſummi pontificis laborat auertere, cui ipſe triplici vinculo tenetur aſtrict⁹, vtpote Chriſtianus,ſacerdos,&poſtremò fraterculus: tripliciter à deo viciſsim puniẽd⁹. Neq; meminit quicquã,quãto melior eſt obedientia,q̃ victimæ. Neq; cõſiderat,ſi in Deuteronomio cauetur, vt qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio qui pro tẽpore miniſtrat domino deo ſuo, & decreto iudicis,moriatur:q̃ atroci ſit ſupplicio dignus is qui ſacerdoti omnium ſummo,eidẽmq; ſupremo in terris iudici,non paruerit. Nã & quũ vocaretur ad põtificẽ oblatis expẽſis, & data fide, venire tamẽ fraterculus,niſi munitus præſidio,cõtempſit,& iã,quoad poteſt,totã perturbat eccleſiã,corpuſq; totũ ſolicitat ad rebellãdũ capiti,cui quaſi peccatũ hariolãdi eſt repugnare,& quaſi ſcelus idololatriæ,nolle acquieſcere. Quãobrẽ quũ Lutherus odio prouectus,ſe præcipitet in perniciẽ,& legi dei recuſet eſſe ſubiectus, ſuã nimirum quærẽs cõſtituere,nos viciſsim Chriſticolæ caueamus,ne,quod Apoſtolus ait, per inobediẽtiam vnius hominis, peccatores

1. Reg. 15. *Deut. 14.* *Modeſtia fraterculi.* *1. Reg. 15.* *Rom. 10.*

conſtituti ſimus multi: ſed illius iniquitatem peroſi, domino cum propheta canamus: Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi. *Pſal.118.*

At iſta duo capita de tollendis prorſus indulgentiis, & auferenda poteſtate ſummi pontificis, de quibus quid nobis videtur expoſuimus, quantumuis impia ſint, Lutheri tamen non niſi præludia ſunt ad ſacramenta perimenda, quod toto agit libro. Quem librum totum fatetur præludium ad operis opinor quippiam, in quo decreuit ſeriò moliri totius expugnationem fidei. Quanquã vehemẽter admiror, ſi quicquam edet vnquam tam ſerium, vt plꝰ tumere veneno queat, quàm totũ hoc turget præludium. In quo protinus ex ſacramentis ſeptem tantũ relinquit tria, nec ea tamen niſi pro tempore, nimirũ ſignificans, illa etiam ipſa propediem ſeſe ſublaturum. Nam è tribus vnum aufert paulo poſt eodẽ libro, quo plane declaret, quid proponet in reliquis.

Quam in rẽ, viã etiã videtur præſtruere, quum ait ſe, ſi ſcripturarũ more loqui velit, non niſi vnum ſacramentum, & tria ſigna ſacramentalia poſiturum. *Lutherus vnum tantum ſacramentũ admittit.*

Quòd ſiquis diligēter inſpiciat, quo pacto tractet hæc tria ſacramenta, quæ ſeu tria, ſeu tribus ſub ſignis vnum ponit pro tempore, videbit ea ſic ab illo tractata, vt nemini relinquat dubium, id illum in animo moliri, vt omnia tria poſsit ſuo rurſus tempore prorſus amoliri. Quas colubri iſtius aſtutias quò facilius lector poſsis deprehendere, obſerua diligenter ſingula veſtigia eius, & ſuſpende greſſus tuos, neque nimium ſecurus, inter vepres ac tribulos, latebras & ſpelumcas eius obambula, ne ex occulto inſidiatus calcaneo tuo, exitiale virus inſtillet. Deprehenſus enim torpebit ignauus, & ſuo ipſe veneno tabeſcet.

Lutherus quò tendat.

Luth. vt coluber cauēdus.

De ſacramento altaris.

INcipiamus ergo vnde ipſe incepit, a venerabili ſacramēto corporis Chriſti, cuius primo quòd nomen mutet, ac vocari velit ſacramentum panis, indicat hominem non valde bene ferre, quòd ipſo ſacramenti nomine admoneamur corporis Chriſti: & ſicubi reperire colorem potuiſſet, quo nomen dare potuiſſet deterius, libenter fuiſſe daturum. Cuius ab

Lutherus vocat ſacramētū panis

animo perquam longe diſsidet ac diſſentit beatus Ambroſius, quũ dicit: Licet figura panis & vini in altari videatur, nihil tamen aliud quàm caro & ſanguis Chriſti credenda eſt. Ex quibus verbis euidẽtiſsimè clareſcit, Ambroſium fateri nullam aliam ſubſtantiam cum Chriſti corpore manere permixtam, quum dicat nihil aliud eſſe quàm corpus & ſanguinẽ Chriſti, id quod figura panis videtur & vini. Si tantum dixiſſet Ambroſius, caro & ſanguis, potuiſſet fortaſſe Lutherus dicere, quòd Ambroſius fatẽdo eſſe carnem & ſanguinem, non negaret tamen panem ſimul eſſe ac vinum, quemadmodum Lutherus ipſe dicit carnis ſubſtantiam cum pane, & ſanguinis vnà cum vino ſubſiſtere. Sed quum Ambroſius dicat nihil eſſe aliud quàm carnem & ſanguinem, aperte contradicit Luthero, qui ſimul cum carne dicit eſſe panem, & ſimul cum ſanguine vinum. Quanquam ſi id quod Lutherus dicit, tam verum eſſet quàm falſum eſt, panem cum Chriſti carne ſimul manere permixtum, tamen ne ſic quidem neceſſe fuit Luthero delere nomen corporis Chriſti ex ſacramento in quo fatetur *Ambroſi⁹.*

verum Chriſti corpus eſſe. Nam ſi panis etiam ſubſtantia ſimul cum Chriſti corpore adeſſet, quemadmodum iſte contendit, non eſt tamen ratio cur inferior ſubſtantia nomen præripiat digniori. Nam etſi rudibus adhuc populis, ad auditorum captum ſe demittés apoſtolus, panem vocauit, nunc támen tam diu ſtabilita fide, nomen tàm venerabile, quod rem ſacramenti repræſentet audientibus, in id nomen quod auditorum animos a corpore in panem auerteret, nõ oportebat immutari. Nec immutaſſet haud dubie Lutherus, niſi ſecum ſtatuiſſet, populum paulatim à Chriſti corpore, à quo ipſe iam præciſus eſt, in panis venerationem traducere. qua de re paulo poſt dicemus vberius.

Lutheri propoſitum. Interim vero libet excutere quàm fraudulenter per ſpeciem fauoris in laicos, conetur eorum odium concitare in ſacerdotes. Nam quum decreuiſſet eccleſiæ fidem ſuſpectam reddere, ne quid ponderis, eius haberet authoritas, atque ita facta via, præcipua quæque Chriſtianæ religionis euertere, ab ea re ſumpſit initium, cui populum ſperabat alaciter applauſu-

rum. Tetigit enim vetus vlcus, quo pridem vlcerata eſt Bohemia, quòd laici ſub vtraque ſpecie nõ recipiant euchariſtiam. Eam rẽ quum prius ita tractaſſet, vt duntaxat diceret, recte facturum pontificem, ſi curaret communi concilio ſtatuendum vt ſub vtraque ſpecie laici communicarent: poſt vbi neſcio quis illud ei negauit, non contentus in eo manere quod dixerat, ſic profecit in peius, vt totũ clerum condemnet impietatis, quòd iſtud non faciant non expectato concilio. Ego de primo non diſputo. Cæterum etiam ſi cauſas non viderem, cur non decernat eccleſia vt vtraque ſpecies miniſtretur laicis, tamen dubitare non poſſem, quin ſint idoneæ, quę & olim fecerunt vt id omitteretur, & nunc quoque faciant ne redintegretur. Nec planè aſſentior totum clerum per tot ſecula fuiſſe tam ſtolidum, vt ſe obſtrinxerit æterno ſupplicio propter eã rem vnde nihil reportaret commodi temporalis: immo vero, quàm nihil ſit talis periculi, vel hoc euidenter oſtendit, quòd eos qui non tantùm iſtud fecerunt, verum etiam qui ſcripſerunt eſſe faciẽdum, deus non modo ſuſcepit in cœlum, ve-

Lutherus ſibi cõtrari⁹.

Miraculis clarēt quos Luther⁹ dānat.

rumetiam voluit eſſe venerandos in terris, & ab hominibus honorari, a quibus honoratur ipſe. Inter quos fuit, vt de aliis interim taceam, vir eruditiſsimus, & idem ſanctiſsim⁹ diuus Thomas Aquinas: quem ideo libentius commemoro, quoniā eius viri ſanctitatem, Lutheri ferre nō poteſt impietas, ſed quem omnes Chriſtiani venerantur, pollutis labiis vbique blaſphemat. Quanquam ſunt permulti, qui etiam ſi pro ſanctis recepti non ſunt, tamen ſiue doctrina, ſiue pietate ſpectētur, tales ſunt, vt Lutherus eis comparari nō poſsit, qui hac in re cōtrariū Luthero ſentiunt: inter quos ſunt Magiſter ſententiarum, & Nicolaus de Lyra, & complures alij, quorū cuilibet magis expedit Chriſtianos omnes, quàm Luthero credere. At vide quæſo, quàm vacillat, ac ſibi repugnat Lutherus. Vno loco dicit, Chriſtum in cœna omnibus omnino fidelibus non permittendo ſed præcipiendo dixiſſe: Bibite ex eo omnes. Poſtea vero timens ne laicos quibus in ſacerdotum odium adulatur, offenderet, hæc verba ſubiungit: Non quòd peccent in Chriſtum, qui vna ſpecie vtuntur, quum Chriſtus non præce-

Lutherus ſibi repugnans,

Lutheri verba.

perit vlla vti, ſed arbitrio cuiuſlibet reliquerit, dicens: Quotieſcunque hęc feceritis, in mei memoriam facietis: ſed quòd illi peccãt, qui hoc arbitrio volentibus vti, prohibent vtranque dari. Culpa non eſt in laicis, ſed in ſacerdotibus. Videtis aperte, quòd primo dixit eſſe pręceptum, hic dicit non eſſe præceptum, ſed cuiuſlibet arbitrio relictum. Quid opus eſt ergo nos illi contradicere, qui ſibi toties contradicit ipſe? Et tamen quum dixit omnia, laicos non ſatis defendit, ſi quis rem vrgeret: & in ſacerdotibus quos tam atrociter accuſat, nihil probat eſſe peccati. Nam in eo dicit totũ eſſe peccatum, quòd ſacerdotes alteri⁹ ſpeciei laicis inuitis adimerent libertatẽ. Hic igitur ſi quis eum percontetur, quî ſciat iſtum ritum inoleuiſſe renitente populo, non poteſt, opinor, docere. Cur ergo totum condemnat clerum, quòd laicis inuitis ademerit ſuum ius, quum id inuitis eſſe factum, nullo poſsit documẽto probari? Quanto fuit æquius, ſi niſi volentibus illis recte nequiuit inſtitui, pronunciare, pro tot ſeculorum conſuetudine plebis interueniſſe conſenſum? Ego certe qui video quas res

a plebe clerus obtinere non poteſt, ne tantum quidem, quin ferme ſub ipſo altari ſuorum condant cadauera, non facilè credo populum fuiſſe paſſurum, vt inuiti per contumeliam in tanta re ab vlla iuris ſui parte pellerentur, ſed cauſis aliquot idoneis è laicorum quoque voluntate conſtitutum. At iſtud miror, tam vehementer indignari Lutherum, laicis ademptam alteram, quum nihil eum permoueat, quòd vtraque ſpecies adimatur infantibus. nam illos olim communicaſſe, nec ipſe negare poteſt. Qui mos ſi rectè fuit omiſſus, quanquam Chriſtus dicat, Bibite ex hoc omnes: nec quiſquam dubitat, quin cauſę fuerint magnę, etiã ſi nunc earum nemo meminiſſet, cur non etiam cogitemus bonis iuſtiſque rationibus, quantumuis nunc ignoratis, abolitam eſſe conſuetudinem, qua laici olim, nec id fortaſſe diu, ſub vtraque ſpecie ſolebant recipere ſacramentum? Præterea ſi eam rem ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocat, neque quicquam prorſus permittit eccleſiæ, cur eucharistiam non iubet ſemper in cœna recipi, imò verò poſt cœnam? Denique non

Infantes olim ad cõmunionem admittebãtur.

minus incommodi fuerit, in hoc ſacramento facere ſi quid feciſſe non debeas, quàm ſi quid non facias quod feciſſe debueras. Ergo ſi totius eccleſiæ conſuetudo rectum non facit, vt in laicis omittatur ſpecies vini, qua ratione aquam in vinum audet Lutherus infundere? Neque enim tam audacem puto, vt ſine aqua conſecret, quam tamen vt admiſceret, neque exemplum habet ex cœna dominica, neque ex apoſtoli traditione compertum, ſed ſola eccleſię conſuetudine didicit: cui ſi putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Qua de re quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor credere, laicos recte ſub altera tantum ſpecie communicatos, quàm per tot ſecula totum clerum, quod iſte diſputat, hac vna de cauſa fuiſſe damnatum. Nam omnes appellat impios, & tales, vt in crimẽ inciderint læſæ maieſtatis euangelicæ. Quòd ſi vtri ſint (inquit) hęretici & ſchiſmatici nominandi: non Bohemi, non Græci, quia euangeliis nituntur, ſed vos Romani eſtis hæretici & impij ſchiſmatici, qui ſolo veſtro figmẽto præſumitis contra euidentes dei ſcri-

Lutheri verba cõtu meliosa in totũ clerũ.

pturas. Si Lutherus nihil admittit aliud, quàm euidentes dei ſcripturas, cur non iubet euchariſtiam, vti dixi, ſumi a cœnātibus? Nam ſic factum à Chriſto ſcriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus, non humano figmento, ſed eodē authore deo factū in eccleſia ne laici ſub vtraque ſpecie reciperent euchariſtiam, quo authore factum eſt vt reciperetur a ieiunis? Placuit enim, vt ait beatus Auguſtinus, ſpiritui ſancto, vt corpus domini quod poſt alios cibos ab apoſtolis in cœna receptum eſt, ante alios cibos a ieiunis reciperetur in eccleſia. Videtur ergo veriſimile, quòd ſpiritus ſanctus, qui Chriſti regit eccleſiam, ſicut euchariſtiæ ſacramentum mutauit a cœnantibus ad ieiunos, ita laicos ab vtraque ſpecie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit, cur non alterare potuerit & alterum? Hoc loco planè ſe oſtendit Luthe rus, quid agitet in animo, quum Bohemos (quorum perfidiam prīdem execrabatur) nunc tam blande viciſsim demulceat. neque enim quiſquam eorum quos ille papiſtas appellat, & adulatores pontificis, ita Romano blāditur antiſtiti, quo-

Auguſtin'

modo Lutherus etiam fæci Bohemicæ plebis adulatur. Nec id tamen ab re. Videt enim breui fore, vt Germani, quibus pridem per ſpeciem ouinæ ſimplicitatis impoſuit, agnitum tandem lupum ſint eiecturi: atque ideo Bohemis antè ſe inſinuat, ac ſibi quoad poteſt, amicos facit de mãmona iniquitatis, vt in quorũ ĩmigrauit errores, aliquando ſua extorris, illorũ immigrare ſinatur in patriam. Ad quos vt ob facinus aliquod inſigne veniat commendatior, conatur interim eccleſiaſticæ conſuetudinis omnem vim atque authoritatem extinguere: poſt, ſi id, quod omen auertant ſuperi, fœliciter ei ceſſerit, concuſſurus omnia. Longius enim deſtinat, quàm quò putatur, tendere. Atque ita cauſſam agit laicorum, vt longe meditetur aliud, quàm prę ſe fert: quibus quantumuis blande porrigat altera manu panem, altera tamen geſtat ſcorpionem. Nam multis primum verbis agit, vt laici permittantur vtranque ſpeciem ſumere. Et quis nũc nõ credat hoc eum conari, vt laicorum cultũ erga ſacramẽtũ adaugeat? Verum pauliſper obſerua quò tendat. Nam tandem ſic rem totam claudit, vt id

Luther' fugam meditatur ad Bohemos.

Lutheri dolus deprehenſus.

quoque permitti poſtulet, ne laici communicare cogantur in paſchate, neve vllum eis ſumendæ euchariſtiæ tempus indicatur, ſed liber quiſque ſuo relinquatur arbitrio, immò vero vt ne ſæpius in tota vita quiſquã ſumat quàm ſemel, idque nõ ante extremum vitæ diem, qui & incertus eſt, & quum ad eum ventum eſt, ſumere plerique non ſuſtinent. Ita qui videbatur id agere, vt laici recipere ſinerẽtur vtranque, id obliquè procurat, vt impune liceat ne ſpeciem vnquam quiſquam ſumat vllam: & hanc præclaram libertatem ducit, vt populus in toto à ſuſcipiẽdo ſacramẽto liberetur. Quamobrem vtcũque ſerpẽs amico blandiatur aſpectu, certo venenata iſta cauda ſpiculũ quęrit infigere, facitque perſpicuũ, hoc magis illũ torquere, quòd populus alteram ſpeciem recipiat, quàm quòd altera abſtineat. Nam quemadmodum ſerpens antiquus eiectus e celo, inuidit homini paradiſum, ita Lutherus quoque poſtquam ſua culpa ſic in excommunicationis incidit laqueum, vt vtriuſque ſpeciei ſalubri communione priuetur, reliquos omnes eodem laqueo cupit implicare, vt vtriuſque recipiendæ

Specioſa Lutheri libertas Aegyptiaca ſeruitute deterior.

Lutheri hypocriſis.

vinculo ſoluti, neutram paulatim aſſueſcant recipere. Quod illius execrandum propoſitum, quo magis in libello progrederis, eo magis magiſque pellucet. Nam ſecundam captiuitatem facit, quòd quiſquam vetetur credere verum panem, veruque vinū reſtare poſt conſecrationē. Qua in re cōtra quàm tot' iā credit Chriſtianus orbis, ac multis retro ſeculis credidit, perſuadere conatur Lutherus in euchariſtia ſic eſſe Chriſti corpus & ſanguinem, vt tamen ſubſtantia veri panis, verique vini remaneat. poſthac opinor, quum libebit, corporis aliquando ſubſtantiam ſanguiniſque negaturus, tanquam poſt in melius mutata ſententia, quemadmodúm ter antè iam fecit, nēpe in indulgentiis, in poteſtate pontificis, & communione laicorum. Interea ſe fingit iſta docere, motū videlicet miſericordia captiuitatis qua populus Iſraeliticus ſeruiat Babyloni. Ità totam eccleſiam appellat Babylonem, eccleſiæ fidem vocat ſeruitutem, & homo miſericors offert libertatem omnibus qui velint ab eccleſia ſeparari, & iſtius putridi & abſciſsi membri contagione corrumpi. At quibus modis inuitat in hanc plus

Lutheri inſignis miſericordia.

quàm ſeruilem libertatem, operæpretium eſt cognoſcere.

Lutheri argumentum. Magnam cenſet ac primariã rationem, quòd verbis diuinis non eſt vlla facienda vis, neque per hominem, neque per angelum, ſed quantum fieri poteſt, inquit, in ſimpliciſsima ſignificatione ſeruãda ſunt, & niſi manifeſta circunſtantia cogat, extra grammaticam, & propriam, accipienda nõ ſunt, ne detur aduerſariis occaſio vniuerſam ſcripturam eludendi. At vis (inquit) fit verbis diuinis, ſi quod Chriſtus ipſe vocat panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidentia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus eſſe tantùm vini ſpeciem. Omnibus ergo modis verus panis, ac verum vinũ reſtat in altari, ne verbis Chriſti fiat vis, ſi ſpecies ſumatur pro ſubſtantia. Nam quum Euangeliſtæ clare ſcribant (inquit) Chriſtũ accepiſſe panem ac benedixiſſe, & Actuum liber, & Paulus panem deinceps appellent, verum oportet intelligi panem, verumque vinum, ſicut verum calicem. Non enim calicem tranſſubſtãtiari etiam ipſi dicunt.

Lutheri argumentum diluitur. Hæc eſt ergo magna, &, quemadmodũ ipſe ait, primaria Lutheri ratio, quam

ego me ſpero facturum vt omnes quamprimum intelligant nihil magni habere momenti. Nam primū id quod ait, Euangeliſtas clare dicere, quantumuis clare dicant, pro Luthero tamen nihil clare probat. contra vero, quod pro illo probaret, hoc nuſquam dicunt. An non ſcribunt (inquit) accepiſſe panem, & benedixiſſe? Quid tum poſtea? Accepiſſe panem & benedixiſſe, etiam nos fatemur. Panem vero dediſſe diſcipulis, poſtquam inde ſuum corpus confecerat, hoc & nos inſtanter negamus, & euangeliſtæ non dicunt. Quæ res quò fiat apertior & tergiuerſandi minus pateat locus, euangeliſtas ipſos audiamus. Matthæus ergo ſic narrat. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marci verò verba ſunt iſta: Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedicens fre- *Matth. 26.* *Marci. 14.*

git, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pacto: Et accepto pane gratias egit ac fregit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis funderur. Ex omnibus his euangeliſtarum verbis nullum video locum in quo poſt conſecrationem ſacramentum vocetur panis aut vinum, ſed tantum corpus & ſanguis. Dicunt in manus Chriſtum ſumpſiſſe panem, id quod etiam nunc fatemur omnes: at quum reciperent apoſtoli, non panis nominatur, ſed corpus. At Lutherus euangeliſtæ verba in ſuam partem conatur interpretatione torquere: Accipite, manducate: hoc, id eſt hic panis, inquit is, quem acceperat & fregerat, eſt corpus meum. Sed hæc eſt interpretatio Lutheri, non

Lucæ. 22.

Argutula Lutheri interpretatio.

verba Chriſti, neque verborum ſenſus: Si panem quem accepit, quemadmodum accepit, ſic tradidiſſet diſcipulis, nec antè conuertiſſet in carnem, ac porrigendo dixiſſet, Accipite & manducate, rectè diceretur porrexiſſe quod in manus acceperat: nihil enim fuiſſet aliud quod porrigeretur. At quum priuſquam daret apoſtolis manducandum, panem conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille ſuſceperat, ſed corpus eius in quod panem conuerterat. Quemadmodum ſi quis quum ſemen accepiſſet, alij daret inde natum florem, non id dediſſet, quod acceperat, quanquam naturæ communis ordo alterū feciſſet ex altero: ita multo minus porrexit apoſtolis id quod in manus acceperat Chriſtus, quum panem ſuſceptum in ſuam ipſe carnem tanto vertiſſet miraculo: niſi quis contendat, quoniam Aaron virgam ſumpſit in manum, & virgam proiecit è manu, ideo cum colubro quoque, virgæ reſtitiſſe ſubſtantiam, aut colubri denuo cū recepta virgula. Quod ſi cum colubro virga reſtare non potuit, quanto minus reſtare poteſt panis cum carne Chriſti, tam incōparabili ſubſtan-

Cōparatio elegans.

Cōparatio efficax.

Lutheri nugax argutia eluditur.

tia? Nam quod argutatur, imò nugatur Lutherus, pro ſuæ ſimplicitate fidei facete, quum de vino dicat Chriſtus, non, hoc eſt ſanguis meus, ſed, hic eſt ſanguis meus: miror quid homini venerit in mentem, quum iſtud ſcriberet. Quis enim non videt, quàm nihil omnino facit pro eo, imò contra? videretur magis pro eo feciſſe, ſi dixiſſet Chriſtus, Hoc eſt ſanguis meus. Habuiſſet enim anſam ſaltem Lutherus, qua demonſtrandi articulum referret ad vinum. Nunc vero quum vinum ſit neutri generis, Chriſtus ait, non hoc, ſed hic eſt ſanguis meus. & quum panis ſit generis maſculi, ait tamẽ: Hoc eſt corpus meũ, non hic: vt vterque oſtendat articulus, Chriſtum neque panẽ propinare, neque vinum, ſed ſuũ ipſius corpus & ſanguinẽ. Nam quod videri vult Lutherus, pronomen hoc, ad corpus referri, non Chriſti propoſito, ſed occaſione linguarũ, nempe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam, an non ridiculum eſt? Nam Hebræa lingua ſi neutrum genus non habet, non poteſt tam aperte declarare, ad vtrum Chriſtus retulit articulum, quàm latina vel græca. Nam in He-

Luth. argumentum de articulo retortum.

bræa lingua ſi articulus fuiſſet maſculus, tanquam diceret, hic eſt corpus meum, tamen res relinqueretur ambigua, quia potuiſſet ea locutio videri coacta, neceſsitate linguæ non habentis neutrũ. Sed quum apud Latinos panis & corpus ſint diuerſi generis, is qui tranſtulit e græca, articulũ coniunxiſſet cũ pane, niſi apud euangeliſtam reperiſſet demonſtrationẽ factam de corpore. Præterea quũ Lutherus fateatur idem generis diſcrimẽ eſſe & græcis, facile potuiſſet cognoſcere euangeliſtas, qui ſcripſerunt græce, articulũ fuiſſe poſituros qui referretur ad panẽ, niſi quòd conſcij mentis dominicę voluerũt admonere Chriſtianos articulo corporis, Chriſtũ nõ panẽ cõmunicaſſe diſcipulis, ſed corpus. Quamobrem quod Lutherus interpretatur in ſuam partẽ verba Chriſti, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meũ, id eſt hic panis, quẽ acceperat: non ego, ſed ipſe Chriſtus contra docet ſua verba intelligi, nẽpe, hoc quod eis porrigebat, non eſſe quod ipſis videbatur, panem; ſed ſuũ ipſius corpus, ſi recte Chriſti verba recenſent euangeliſtæ. Nam alioqui poterat dicere, non hoc, quòd exponeretur id

eſt hic, ſed aperte potius, hic panis eſt corpus meum: quo ſermone docerentur diſcipuli id quod nunc Lutherus docet eccleſiã, nẽpe in euchariſtia pariter & Chriſti eſſe corpus & panem. Nunc vero ſic locutus eſt vt oſtenderet manifeſte, corpus duntaxat eſſe, non panem.

Iam quod tam magnifice transfert ad ſe Lutherus, quòd Chriſtus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat eſſe transſubſtantiatum, miror hominẽ nõ pudere tam intemperantis ineptiæ. Quum dicit Chriſtus, Hic calix noui teſtamẽti in meo ſanguine, quid facit pro Luthero? Quid enim ſignificat aliud, quàm id quod diſcipulis propinabat in calice, ſuum eſſe ſanguinem? An ex his Chriſti verbis oſtendet nobis Lutherus, manere vini ſubſtantiã, quia Chriſt⁹ loquitur de ſanguine? aut vinũ in ſanguinem nõ poſſe mutari, quia adhuc reſtat calix? Vtinã pludiũ delegiſſet ſibi Luther⁹ ex alia materia, in qua minore periculo potuiſſet ludere. Nã quum Bohemos & Græcos ſic excuſet ab hæreſi, vt hæreticos clamet omnes eſſe Romanos, multo magis oſtendit ſe Lutherus hæreticũ, qui non ſolum fidẽ abnegat, quam

Argumentum Lutheri ineptiſſimum.

tota credit eccleſia, ſed etiã deteriora cre
di ſuadet, quàm aut crediderũt Græci, aut
vnquam crederet Bohemi. Hactenus iſta
diſſerui, duntaxat vt oſtenderem, ex ipſius
Chriſti verbis & euangeliſtarũ oſtẽdi nõ
poſſe, quod iſte ſe iactat oſtẽdere, imò cõ-
tra liquere perſpicue, in euchariſtia panẽ
non eſſe. Quod in actis apoſtolorũ ait eu
chariſtiam appellari panem, vellẽ protu-
liſſet locũ: ego nullũ reperio qui non ſit
ambiguus, & potius videatur de cõmuni
conuiuio dicere, quàm ſacramento. Apo-
ſtolus tamen, fateor, panem non ſemel ap *1. Cor. 2.*
pellat, vel ſcripturæ ſecutus in ſermone
morem, quæ ſolet interdum vocare quip-
piam non id quod eſt, ſed quod antè fue-
rat, vt quũ ait, Virga Aarõ deuorauit vir- *Exod. 7.*
gas magorũ, quæ tamẽ tũc virgæ nõ erãt,
ſed ſerpentes: vel cõtentus fortaſſe vocare
quod ſpecie præ ſe ferebat, quũ ſatis habe
ret, rudẽ adhuc in fide populũ lacte paſce
re, nec primũ aliud exigere, quã vt quocũ
que modo crederẽt in ſacramẽto eſſe cor-
pus Chriſti, poſtea paulatim ſolidiore ci-
bo paſturus, poſtquã adoleuiſſent in do-
mino. Idẽ potuit & in apoſtolorũ actis cõ
tingere, vbi nec beatus Petrus alloquens

[library stamp]

populum,& illis Chriſti fidem inſinuans, auſus eſt adhuc aperte quicquã de eius diuinitate dicere.ita abdita & populis dubia myſteria nõ temere proferebant. At Chriſtus apoſtolos ſuos, quos tandiu ſua doctrina formauerat, ipſo ſacramenti inſtituendi principio docere nõ dubitauit, panis viniquc nõ amplius reſtare ſubſtantiã, ſed manente vtriuſque ſpecie, vtrunque tamen & panem & vinũ in corpus & ſanguinem ſuum eſſe conuerſum. Quod tam aperte docuit,vt plane mirandũ ſit, exortum quenquam poſtea, qui rem tã claram rurſus vocaret in dubiũ. Quomodo enim potuiſſet apertius dicere,nihil illic remanere panis,quàm quũ dixit, Hoc eſt corpus meũ? Non enim dixit, In hoc eſt corpus meum,aut cum hoc quod videtis, eſt corpus meum:tanquam in pane aut ſimul cum pane conſiſteret,ſed hoc eſt, inquit, corpus meum : nimirum declarans manifeſte (vt os cuiuſque gannientis obſtrueret)hoc totũ quod porrigebat,ipſius corpus eſſe. Quod ita porrectum apoſtolis, etiãſi(quod nõ fecit) nomine panis appellaſſet,tamen quũ ſimul admoneret audientes, idipſum quod vocaret panem, nihil

Contra Lutherum ex ipſis Chriſti verbis.

aliud eſſe quàm ſuum corpus,in quod totus fuerat ipſo mutante conuerſus: nemo potuiſſet dubitare,quid Chriſt' vellet panis appellatione ſignificari,eoq; circũſtantia ipſa (nam circunſtantiã Lutherus admittit)declarat euidenter,vocabulum panis,quũ panis mutatur in carnem, abſque vlla violentia facta verbo diuino,panis ſignificare speciẽ, non ſubſtantiã: niſi Lutherus adeo inhæreat proprietati verborum,vt Chriſtum credat in cœlis quoque fuiſſe panẽ triticeũ,aut hordeaceum,propterea quòd ipſe dicit de ſe, Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi. aut veris vuis onuſtam vitẽ,quia dixit ipſe,Ego ſum vitis vera,& pater meus agricola eſt.aut electos denique remunerandos in cœlo voluptate corporea; propterea quòd Chriſtus ait:Ego diſpono vobis,ſicut mihi diſpoſuit pater meus regnũ,vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.

Contra Lutherum ex circunſtantia.

Lutheri facetia illuſio.

Luce.22.

Lutherus multus eſt in deſtruendis neotericorum argumentis, quibus defendere nituntur & probare tranſſubſtantiationem, rationibus petitis ex Ariſtotelica ſchola. Qua in re videtur plus laboris inſumere quàm res exigat.

Neotericorum cõtra Lutherum defenſio.

Neque enim ideo credit Eccleſia, quia ſic illi diſputant: ſed quia ſic Eccleſia iam inde ab initio credidit, & ne quis vacillet, ita credendum eſſe decreuit: ideo illi rationibus etiam philoſophicis exercent ingenium, quibus vtcunque docere poſsint, quòd ex tali fide nihil ſequatur abſurdũ, aut conuerſio panis in ſubſtãtiam nouam neceſſario tollat ac non relinquat priorẽ. Nam quod Lutherus ait hanc fidẽ tranſſubſtãtiationis iam intra trecentos annos proximos eſſe natam, quum prius à Chriſto plus annis mille ducentis eccleſia rectè crediderit, nec interim de tranſſubſtãtiatione tam portentoſo (vt ait ille) vocabulo, mentio vnquam vlla ſit facta: ſi de vocabulo tantum litiget, nemo erit, opinor, illi moleſtus, vt credat tranſſubſtantiationem, modò credat panem ſic eſſe conuerſum in carnem, & vinum in ſanguinem, vt nihil neque panis remaneat neque vini, præter ſpeciẽ, quod ipſum vno verbo volunt quicunque ponunt tranſſubſtantiationem. At iſtud poſtquam eccleſia verum eſſe decreuit, etiam ſi nunc primum decerneret, tamen ſi veteres non credidere cõtrarium, quãquam de ea re nunquam ante

quiſquam cogitaſſet, cur non obtemperaret Lutherus eccleſiæ totius præſenti decreto perſuaſus, id nūc tandē reuelatū eccleſię, qđ ante latuiſſet? Spiritus enim ſicut *Ioan. 3.* vbi vult ſpirat, ita ſpirat & quando vult.

Nunc vero non eſt iſtud tam nouum, quàm fingit Lutherus, qui quū hanc tranſſubſtantiationis fidem natam eſſe dicat ab annis hinc trecētis, ne grauetur quæſo cōcedere ſaltem quadringentos. Totidem enim opinor effluxiſſe poſt editū ab Hugone de ſancto Victore librum de ſacramentis, in quo tranſſubſtantiationis etſi non verbum, rem certe & ſententiam reperias. Ait enim hoc pacto: Iam quū vnū ſit ſacramentum, tria ibi diſcreta proponūtur, ſpecies videlicet viſibilis, & veritas corporis, & virtus gratiæ ſpiritualis. Vides vt ſpeciē ponat panis, nō veritatē: veritatē corporis, non ſpeciē? Et paulo poſt apertius. Quod enim videmus, ſpecies eſt panis & vini: quod autem ſub ſpecie illa credimus, verum corpus Chriſti eſt, & verus ſanguis Ieſu Chriſti, quod pepēdit in cruce, & qui fluxit de latere. Item alio loco multo adhuc manifeſtius, quū ait: Verbo ſanctificationis, vera panis & vera vini

ſubſtantia, in verum corpus & ſanguinem Chriſti conuertitur, ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte. Clarum eſt igitur, hanc tranſſubſtantiationis fidem antiquiorem eſſe aliquanto, quàm fingit Lutherus. At vt eum aſtringamus fortius, oſtendemus, quod ille natum videri vult intra annos trecentos, fidem fuiſſe ſanctiſsimorum patrũ ab annis hinc plus mille. Cõſtat enim ante annos plus mille ſic credidiſſe fideles, vt faterentur totam panis viniq; ſubſtantiam in Chriſti corpus & ſanguinem veraciter eſſe conuerſam. Quo magis miror non pudere Lutherum, quum dicat hanc fidem tranſſubſtantiationis intra annos natam eſſe trecentos. Euſebium Emiſſenum quis neſcit ante annos plus ſexcentos eſſe defunctum? qui quaſi veritus olim fore qui talia molirentur, tot annis iam præteritis clamauit: Recedat (inquit) omne infidelitatis ambiguum, quoniam quidem qui author eſt muneris, ipſe eſt etiam teſtis veritatis. Iã inuiſibilis ſacerdos, viſibiles creaturas, in ſubſtãtiam corporis & ſanguinis ſui ſecreta poteſtate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite: hoc eſt

Euſebius Emiſſenus.

corp⁹ meũ. & repetita benedictione, Accipite & bibite: hic eſt ſanguis meus. Nõne hic vir ſanctiſsimus aperte dicit, panis ac vini ſubſtantias in ſubſtantias corporis & ſanguinis eſſe conuerſas? Quid beatus Auguſtinus quum ait? Nos autem in ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt carnem & ſanguinem honoramus. Quid poteſt apertius dici? Non enim dicit in pane & vino, ſed in ſpecie panis & vini. Lutherus negat panem appellandum eſſe, quod tãtùm ſit ſpecies panis, & putat Auguſtinum fuiſſe vocaturũ ſpeciem panis, id quod eſſet panis vera ſubſtantia? Gregorius item Nyſſenus, Panis, inquit, eſt ante conſecrationem; ſed vbi cõſecratur myſterio, fit & dicitur corpus Chriſti. Quod ait eſſe ante conſecrationem, hoc deſignat poſt cõſecrationẽ non eſſe. Quin Theophilus quoque declarans hæc verba, Hoc eſt corpus meum, hoc, inquit, quod nunc do, & quod nũc ſumitis. Non autem panis figura tantùm eſt corporis Chriſti, ſed in propriũ Chriſti corpus tranſmutatur. & paulo poſt ait: Si carnem & ſanguinẽ cerneremus, ſumere non ſuſtineremus. ꝑpter hoc dominus noſtræ

Auguſtin⁹.

Gregorius. Nyſſenus.

Theophil⁹.

infirmitati condeſcendés, ſpecies panis & vini conſeruat, ſed panem & vinum in veritatem conuertit carnis & ſanguinis. Hic vir piiſsimus, idemq; doctiſsimus, bis premit Lutherum. Nam primùm illum articulum, hoc, docet non quomodo Lutherus docet exponendum, Hoc, id eſt hic panis, ſed hoc, id eſt id quod nunc ego do, & quod vos ſumitis. deinde dicit aperte, panis & vini non niſi ſpecies eſſe conſeruatas, ſubſtantias ipſas in corpus & ſanguinem eſſe conuerſas. At quid aliud volunt qui ponunt tranſſubſtantiationem, quàm quod hic ait Theophilus, non intra trecentos hos annos proximos, quippe qui defunctus eſt aliquot annorum centenariis priuſquam tranſſubſtantiationis vocabulum naſceretur? Quid beatum Cyrillum commemorem, qui non tantum dicit idé, ſed ferme etiã eodé modo? Ait enim, Ne horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendés deus fragilitatib⁹ noſtris, infundit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis. Præterea ne quis dicat antiquos patres crediſſe ſic in Euchariſtia corpus eſſe Chriſti, vt tamen remaneat panis, non iſta tan-

Cyrillus

Iſta tantum obſtant quæ diximus (quæ tamen obſtant apertiſsime) ſed illud præterea, quod ſupra diximus ex Ambroſio, quum ait: Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credendũ eſt. Videtis vt beatiſsimus pater dicat nõ tantum corpus eſſe & ſanguinẽ, ſed etiam nihil eſſe præterea, licet panis & vinum eſſe videatur? Et iſtud qui dicit, non intra trecentos annos proximos hoc dixit, intra quos hanc trãſmutationis fidem exortam eſſe fingit Lutherus, ſed dixit ante annos plus mille. Nec ego certe veterũ ferè ſanctorum patrum quenquã puto fuiſſe probaturum concinnam iſtam Lutheri ſimilitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo vnquã dixit, ferrum ſic in ignem cõuerti, vt tantum ferri ſpecies relinquatur, ſubſtantia ferri in ignis mutata ſubſtantiam: quod de pane & Chriſti carne veteres ſenſerũt omnes. Aut ſi quis vnus forte ſenſit aliter, tamen neque vna hirundo facit ver, & ille quiſquis fuerit, potius excuſandus eſt quòd in re tum non ſatis excuſſa parum peruiderit, quàm contra cæterorum omnium, contra totius Eccleſiæ,

Ambroſi⁹.

Cõparatio Lutheri eluditur.

contra tot ætatũ fidem ſequẽdus, in quam ipſe quoque quiſquis fuerit, modo bonus fuerit, ſi nũc viueret, dubio procul fuerat conceſſurus. Nam quiſquis beatiſsimum Chriſti corpus ſic vt debet exiſtimat, facilius aſſentietur quaſcunque duas ſubſtãtias ſimul manere coniunctas, quàm vllum corpus aliud manere commixtum cum venerando corpore Chriſti. Neque enim vlla ſubſtãtia digna eſt, quæ cum ea miſceatur ſubſtantia, quæ ſubſtantias omnes condidit. Præterea olim patribus opinor multo adhuc minus fuiſſe placiturã illam Lutheri collationem, qua ſic vult panem ſimul reſtare cũ carne, ſicut reſtabat in vna Chriſti perſona deus cum homine. Nam vt paſsim veterum quiſque patrum doctiſſimus atque ſanctiſsimus fatetur panẽ mutari in carnem, ita nemo tam impius erat, aut inſcius, vt humanitatem conuerti ſenſerit in diuinitatem, niſi forte nouam nobis perſonam fingat Lutherus, vt quomodo deus aſſumpſit hominẽ, ita deus & homo aſſumant panem & vinum. quod ſi credat, habebitur opinor hæreticus apud omnes qui non ſunt hæretici. Quamobrẽ vt aliquando finẽ de tranſſubſtantiatione

faciam, ex ipſis Chriſti verbis & ſanctorũ virorũ ſententiis, euidẽter liquet hãc quã nunc tenet eccleſia, verã eſſe fidẽ, qua creditur panis aut vini ſubſtantiã in euchariſtia nõ manere. ex qua & illud ſequitur, hoc Lutheri dogma, quod contra docet, falſum eſſe prorſus & hæreticum. Quo ex dogmate miror quid fructus populo ſpõdeat. An, quod ait ipſe, ne quis propterea ſemet credat hęreticũ, quòd fors ita cũ Luthero ſentiat? At Lutherus ipſe fatetur nihil eſſe periculi, ſi quis hac in re ſentiat quod tota iã ſentit eccleſia. At cõtrà tota eccleſia cẽſet hæreticũ eſſe eũ, qui ſentiat cũ Luthero. Nõ debet ergo Lutherus animare quenquã cui bene cupit, vt ſecũ ſentiat, cuiꝰ ſentẽtiã tota cõdẽnat eccleſia, ſed debet his ſuadere quos amat, vt accedãt illis quos ipſe quoq; indicat in nullo verſari periculo. Falſa eſt ergo iſta Lutheri via, cõtra publicã fidẽ nõ huiꝰ modo tẽporis, ſed etiã ætatũ oĩm: nec liberat captiuitate credẽtes ei, ſed educẽs è libertate fidei, hoc eſt è loco tuto, qđ Lutherus ipſe fatet̃, captiuat in errorẽ, ducẽs in p̃cipitiũ; & vias inuias, incertas, dubias, eoq; plenas periculi: & qui amat periculum, perit in illo.

Lutheri verba.

Exitus credentiũ Luthero.

Tertia Lutheri captiuitas excutitur.

Poſtquam duas illas, quas ipſe ſibi fingit captiuitates, homo in malū liber, euaſit, ne mentem in dei captiuet obſequium, expugnat, vt ſimulat, captiuitatē tertiam, & libertatem proponit, qua totam captiuet eccleſiam: vtpote cuius lucidiſsimam nubem diſpergere, columnam ignis extinguere, arcam violare fœderis, ſummum atque vnicum ſacrificium dei propitiatorium, quod aſsidue pro populi peccatis offertur, homo pluſquam ſacrilegus, conatur auferre. Nam miſſam, omni fructu qui ex ea promanat in populum, pro ſua virili deſpoliat, quum miſſam negat bonum opus eſſe, aut populo quicquam prodeſſe. Qua in re neſcio, magíſne impietatem hominis admirer, an ſtultiſsimam ſpem, vel potius inſanam ſuperbiam, qui quum tam multas ipſe commemoret ſibi obiectas obices, nihil affert ſecum, quo reuellat vllam, ſed perinde agit, ac ſi rupes foret arundine perfoſſurus. Videt enim & fatetur obſtare ſibi ſanctorum patrum ſententias, miſſæ canonem, totam denique totius eccleſiæ conſuetudinem, tot ſeculorum vſu, tot populorum conſenſu corroboratam. Quid ergo præſidij aduerſus tot acies tā

Quæ ſibi Lutherus obiicit, ipſe non diluit.

validas, tam inuictas opponit? Vſitata via graſſatur, laborat ſeminare diſcordiam, & ſerere ſeditiones, plebem in patres excitare: & quo vulgus ad defectionem prouocet, ſtultiſsima ſolertia, & facillime coarguenda, mentitur, totius exercitus ducem Chriſtum in ſuis ſeſe caſtris habere, & euãgelij tubã pro ſe ſimulat canere. Quo ſtratagemate nullum vnquam fuit excogitatum ſtultius. Nam quis vſquam viuit aut tam impius, aut tam omnino ſtupidus, qui eccleſiam corpus Chriſti myſticum ſic laceratam cenſeat, vt vbi membrorum omnium compago ſit, illinc caput putet eſſe diuulſum? vt is qui carnẽ quam ſumpſit, nunquam deſeruit, eccleſiã, propter quam ſumpſit carnem, deſeruerit: & cum qua ſe promiſit ad finem vſque ſeculi permanſurum, ab ea prorſus tot iam ſeculis abfuerit, atque ad Lutherum tandem coniuratiſsimum eius hoſtem transfugerit?

Argumentum validũ ex Chriſti promiſſione.

Verùm videamus obſecro, quid afferat præſtigij, quo faciat verum videri, quòd dicit Chriſtum pro ſe ſtare. Poſt longas ambages definit miſſam, deinde ſeparat à miſſa miſſæ cæremonias, excutit cœnã dominicam, & verba Chriſti trutinat quibus

vſus eſt quum inſtitueret miſſæ ſacramentum. Ibi quum teſtamenti verbum, rem videlicet tam abſtruſam repériſſet, iam tanquam profligatis hoſtibus, cœpit ingeminare victoriam: verbis adornat inuentum, vt iactat, ſuum, & tanquam myſterium hactenus inauditum, magno ſupercilio docet quid ſit teſtamentum.

Verba Lutheri teſtamentũ definientis. Notandum eſſe clamat, ac memoria tenendum, teſtamentum eſſe morituri promiſsionem, qua nuncupat hæreditatem, & inſtituit hæredes. Hoc igitur ſacramentũ, inquit, miſſæ, nihil eſt aliud quàm teſtamentum Chriſti. teſtamentum verò nihil aliud eſt, quàm promiſsio hæreditatis æternæ nobis Chriſtianis, quos ſuos hæredes inſtituit, corpus & ſanguinem ſuũ velut ſignum ratæ promiſsionis adiiciẽs. Hoc igitur decies repetit, inculcat, infigit, vtpote quod haberi vult immobile fundamentum, ſuper quod ædificet ligna, fœnum, ſtipulam. Nam hoc fundamento iacto, quòd miſſa Chriſti ſit teſtamentum, omnem ſeſe iactat impietatẽ euerſurum, quàm impij, vt ait, homines inuexerunt in hoc ſacramentum, & ſe dilucide probaturum, ad communionem recipiendam ſola

Sacroſancta Lutheri dogmata.

ſide veniendum eſſe: de operibus cuiuſmodi ſint, non admodum eſſe curandum: conſcientia quanto magis erronea ſit, ac peccatorum vel morſu vel titillatione moueatur, tanto ſanctius accedi: quanto ſerenior, purior, & errore purgatior, tanto ſumi deterius. Ad hæc, Miſſam, bonũ opus non eſſe. Miſſam non eſſe ſacrificium. Miſſam ſacerdoti tantùm, non autem populo prodeſſe. Nihil prodeſſe defunctis, nihil cuiquam viuentium. Impium eſſe errorẽ ſi miſſa canatur pro peccatis, ſi pro cuiuſquam neceſsitate, ſi pro mortuis. Inanem eſſe rem & impiam fraternitates, & annuas defunctorum memorias; abolendam eſſe talem omnem ſacerdotum, monachorum, canonicorum, fratrum, religioſorum denique, quos vocamus, omnium alimoniam. Hæc igitur tot & tam immenſa bona ſe reperiſſe gloriatur in eo ſolo quòd hoc ſacroſanctum ſacramentum comperit eſſe Christi teſtamentum. Iamque in Sententiarios protinus, quos vocat, doctores inuehitur. Exclamat in omnes qui declamant apud populum, quòd quum illi tam multa ſcribant, hi tam multa loquantur & prædicent de Euchariſtiæ ſacramẽto, neu-

Et tu Luthere ex illis.

tri tamen attingant quicquam de teſtamẽto, ſed impie celẽt populum, bonum illud incomparabile; quod tamen iam olim ſciſſe profuiſſet: ex Miſſa nihil vnquam boni laicos neque viuos neque defunctos eſſe conſecuturos. Ob cuius rei ignorantiam denunciat vniuerſos hodie ſacerdotes & monachos cum epiſcopis & omnibus ſuis maioribus idololatras eſſe, atque in ſtatu periculoſiſsimo verſari. Igitur iſtud Lutheri myſterium, è quo tantas efflat glorias, quòd definitionem teſtamenti tam accurate ad ſacramentum applicat, quàm verum ſit non excutio, ſed interim certe non video cur hoc inuentum tanquam nouum tam magnifice iactet pro ſuo. Neſcio quos illic concionantes audiat, hic certe non ſemel audiuimus eam ſimilitudinem ad tædium vſque tractantes fraterculos, vt qui non ea duntaxat afferrent, quæ nunc pro nouis & exquiſitis affert Lutherus, Chriſtum eſſe teſtatorem, teſtamentum in cœna condidiſſe, hæreditatem promiſiſſe, eandem nuncupaſſe regnũ cœlorum, hæredes inſtituiſſe fidelium cœtum, ſacramentum hoc ſacrum eſſe ſignũ, quod ſit adhibitum pro ſigillo: non hæc

inquam tantùm,ſed & teſtium numerum, & ſyngrapham, & alios teſtamentorum ritus,ex intimis vtriuſque iuris erutos penetralibus explicarent,atque ad amuſsim omnia applicarent ad ſacramentum. Hoc aliquanto concinnius, ac verius quoque quàm Lutherus,quòd ad idem teſtamentum referebant non tantum quę Chriſtus fecit in cœna, ſed etiam quæ paſſus eſt in cruce. Hoc vno tantùm impares Luthero,quòd mirabiles, & hactenus inauditos Miſſæ fructus non inuenerunt, quibus & clerus præſentis vitæ fructum omnem, & populus futuræ perderet. Neque enim ſacerdotibus quicquam laici tẽporalis boni conferrent ob Miſſam,è qua perſuaderentur nihil ſe ſpiritualis boni referre. Sed operæpretium eſt videre, qua ex arbore tam ſalubres fructus colligat Lutherus. Poſtquam ergo ſæpius inculcauit,Euchariſtiæ ſacramentum, ſignum eſſe teſtamenti, teſtamentum vero nihil eſſe aliud quàm promiſsionem hæreditatis, inde continuò cenſet conſequi, vt Miſſa neque bonum opus eſſe poſsit,neque ſacrificium.quod quiſquis ei conceſſerit, iã illi ſtatim admittendus erit totus ille pe-

Quod miſſa non ſit opus, argumentũ Lutheri primum.

ſtium catalogus,quo totam eccleſiæ faciẽ confundit. At quiſquis negauerit illi, iam tam magno molimine nihil egerit. Nam argumenta quibus ea docere præ ſe fert, pudet propemodum recenſere:ita ſunt in re tantæ maieſtatis nugacia prorſus ac friuola. Sic enim colligit, (nam ipſius verba recitabo) Audiſti,miſſam nihil aliud eſſe, quàm promiſsionem diuinam, ſeu teſtamentum Chriſti, ſacramento corporis & ſanguinis ſui commendatum. Quod ſi verum eſt,intelligis eam non poſſe opus eſſe vllo modo,nec alio ſtudio à quoquam tractari,quàm ſola fide. fides autem non eſt opus,ſed magiſtra & vita operum.

Verba Lutheri.

Mirũ eſt,quanto nixu parturiens,quàm nihil peperit, niſi merum ventum, quem quum ipſe tam validum velit videri, vt montes poſſet euertere,mihi profecto videtur tam languidus,vt agitare non poſſit arundinem. Nam ſi verborum tollas inuolucra,quibus rem abſurdam velut ſimiam purpura veſtit,ſi tollas exclamationes illas quibus iã velut re dilucide probata,toties in totam debacchatur eccleſiã, & nondum collata manu tanquam ferox victor inſultat, nihil aliud reſtare vide-

bis, quàm nudum & miſerum ſophiſma. Quid enim aliud dicit tanto verborum ambitu, quàm, miſſa eſt promiſsio, ergo non poteſt eſſe opus? Quem non miſereat hominis, ſi tam ſtupidus ſit, vt ineptiam ſuam non ſentiat? aut quis non indignetur, ſi ſibi conſcius, tam ſtupidos tamen omnes exiſtimet Chriſtianos, vt tam manifeſtas inſanias nequeant deprehendere? Non contendam cum eo de teſtamento & promiſsione, & tota illa definitione & applicatione teſtamenti ad ſacramentum. Non ero tam moleſtus ei, quàm alios fortaſsis inueniet, ſi qui bonã ei partẽ iſtius fundamenti ſubruerint, qui & teſtamentũ nouum dicant promiſsionem eſſe, legis Euangelicæ, quemadmodum vetus fuit Moſaicæ, & teſtamentum iſtud negent à Luthero ſatis ſcite tractari: neque enim teſtatori nuncupandum eſſe nominatim quid relinquat hæredi quem ex aſſe inſtituat: neque remiſsionem peccatorũ quam pro hæreditate nũcupatam Lutherus ait, idem eſſe quod regnum cœlorum, ſed viã potius ad cœlum. Quas res atque alias itẽ aliquot, quiſquis vrgere volet ac premere, poſſet fortaſsis fundamenti Lutheria-

Lutherus adulterat Chriſti teſtamentũ.

ni ſtructuram machinis alicunde concu-
tere. Verùm iſtud eis permittam, qui vo-
lent. Ego iſtud ei fundamentum, quod im
mobile poſtulat eſſe, non mouebo: tan-
tùm oſtẽdam, ædificium quod ſuperſtru-
xit, facilè per ſe corruere. Quod quo li-
quidius appareat, conſideremus pauliſper
originem rei, miſſámque ad primum eius
exemplar examinemus. Chriſtus igitur in
illa cœna ſanctiſsima, qua ſacramentum
illud inſtituit, corpus ſuum & ſanguinem
ex pane & vino confecit, ac tradidit man-
ducandum bibendúmque diſcipulis, tunc
intra paucas horas idem corpus, eundem
ſanguinem in ara crucis obtulit in ſacrifi-
cium patri pro peccatis populi: quo ſacri-
ficio peracto, teſtamentum conſummatũ
eſt. In cœna iam morti proximus, quem-
admodum ſolent morientes, teſtamento
quodam teſtatus eſt mentem ſuam, quid
ſe defuncto fieret in memoriam ſui. Inſti-
tuens igitur ſacramentum, quum ſuum
corpus ac ſanguinem exhibuiſſet diſcipu-
lis, ait illis, Hoc facite in meam comme-
morationem: Hoc ſi quis expendat dili-
genter, videbit Chriſtum ſacerdotem æ-
ternum loco ſacrificiorum omnium quæ

Cœna dominica pulchre expẽditur.

temporarium Moſaicæ legis ſacerdotium offerebat, quorum etiam pleraque ſacroſancti huius ſacrificij typum gerebāt, vnū ſacrificium, omnium ſummum, omnium plenitudinem, & quandam veluti ſummam inſtituiſſe, quod & offerretur deo, & in cibum daretur populo. Qua in re vt Chriſtus ſacerdos erat, ita diſcipuli eotenus repræſentabant populum, qui non conſecrabant ipſi, ſed cōſecratum de manu ſacerdotis ſui ſumebant, ſed eos ſtatim deus in ſacerdotes elegit atque inſtituit, vt ipſi idem ſacramentum facerent in cōmemorationem eius. Quod quid aliud eſt, quàm vt conſecrarent, nec ſibi tantùm ſumerent, ſed & exhiberent populo, & offerrent deo? Nam ſi ibi nobis inſtet Lutherus, ſacerdotem offerre nō poſſe, quia Chriſtus in cœna non obtulit: recordetur eorum quæ dixit ipſe, teſtamentum inuoluere mortem teſtatoris, nec antè vires & robur ſumere, & tota perfectionē compleri, quàm eo moriente qui teſtatus eſt. Quamobrem non ea ſolum pertinent ad teſtamentum, quæ prius fecit in cœna, ſed etiam oblatio eius in cruce. nam in cruce conſummauit ſacrificium, quod in-

choauit in cœna: eóque totius rei com-
memoratio, nempe conſecrationis in cœ-
na, & oblationis in cruce, vno celebratur
ac repræſentatur ſacramento Miſſæ, at-
que adeo verius mors repręſentatur quàm
cœna. Apoſtolus enim quum Corinthiis
ſcriberet, Quotieſcunque panem hunc
comederitis, & calicem biberitis, adie-
cit, non cœnam domini, ſed mortem do-
mini annunciabitis.

Reſpondetur argumentis Lutheri.

Veniamus ergo nunc ad præclaras iſtas
Lutheri rationes, quibus probat miſſam
neque bonum opus eſſe, neque ſacrificiũ:
& quanquam præſtaret prius tractare de
ſacrificio, tamen quoniam ille primam
quæſtionem fecit de opere, ſequemur il-
lum. Quum igitur ita colligit, miſſa eſt

Confutatio efficax argumenti Lutheri.

promiſsio, ergo nõ eſt bonum opus, quia
nulla promiſsio eſt opus: dicemus Miſ-
ſam, quam ſacerdos celebrat, non verius
eſſe promiſsionem, quàm fuit conſecratio
Chriſti: & ſimul quæremus ab eo, an non
aliquod opus tum fecerit Chriſtus. quod

Confirmatio confutationis.

ſi neget, mirabimur profecto, ſi quum is
opus faciat qui imaginem facit ex ligno,
Chriſtus nullum prorſus opus fecerit quũ
carnem ſuam fecerit ex pane. Quòd ſi vl-

lum opus fecerit, quin id bonum fuerit, nemo opinor dubitabit. nam ſi bonũ opus fecit mulier quæ caput eius perfudit vnguento, quis poteſt ambigere an bonum opus fecerit Chriſtus, quum corpus proprium & in cibum exhiberet hominibus, & in ſacrificiũ offerret deo? Quòd ſi negari non poteſt, niſi ab eo qui in re maxime ſeriã valde velit nugari, bonum opus feciſſe Chriſtum, nec iſtud etiam negari poteſt, in miſſa bonum opus facere ſacerdotem, quippe qui non aliud facit in Miſſa, quàm Chriſtus in cœna fecit, & cruce. Hoc enim declarant verba Chriſti: Hoc facite in meam commemorationem. Quibus verbis quid aliud volebat vt in Miſſa repræſentarent ac facerent, quàm quod ipſe faciebat in cœna & cruce? Inſtituebat enim, & inchoabat in cœna ſacramentum, quod in cruce perfecit. Nam hac ratione potiſsimum nata eſſe videtur occaſio vt aqua ex eccleſiæ ritu vino miſceretur in calice, quia aqua cum ſanguine de latere morientis effluxit in cruce. Quum ergo negari non poſsit, quin bonum opus & in cœna & in cruce fecerit Chriſtus, neque etiam quòd ſacerdos eadem repræſentat

Marci. 14.

Alia confirmatio eiuſdem.

Aquæ miſcendæ in calice, occaſio.

ac facit in Miſſa, quomodo tamẽ fingi poteſt Miſſam bonum opus non eſſe? Quãobrem etiam quum Lutherus ita rem tractet, vt quia laici communio alteri non prodeſt laico, ideo nec ſacerdotis miſſa proſit populo: vehementer ipſe cæcutit, dum tenebras aliis conatur offundere, quũ non videat hoc intereſſe, quòd laicus nũc recipit tantum è manu ſacerdotis, ſicut primo receperunt apoſtoli è manu Chriſti, ſacerdos verò facit quod tum fecit Chriſtus. Nam idem corpus offert deo, quod obtulit Chriſtus. Qua ex re & illud patet, quàm frigidum argumẽtum ſit, quo Miſſam comparat cum ſacramento baptiſmi, aut coniugij, contendens efficere, vt quoniam laicus baptizari nõ poteſt pro alio, aut pro alio vxorem ducere, ideo nec ſacerdos Miſſam pro alio poſsit celebrare: Nam coniugium planè ſuſtulit è ſacramentis, & tectè etiam baptiſmum, quum dicit non eſſe vere niſi vnum ſacramentum. Cur ergo nunc baptiſmum comparat & coniugium cum ſacramento Miſſæ, ſi illa non habet pro ſacramentis? Quanquam etiam ſi vtrunque fateretur eſſe ſacramentum, (quod re vera ſunt) tamen neutrum

Aliud Lutheri argumentum.

neutrum erat ſic comparandum huic ſacramento Miſſæ, quin hoc ſacramentum, quod eſt proprium corpus ipſius qui dominus eſt ſacramentorum omnium, ſacramenta reliqua poſsit, quę fecit ipſe, ſingulari aliqua prærogatiua præcellere, quum clare conſtet, quòd quemadmodum in omnibus aliis ſacramentis ſacerdos prodeſt miniſtrando ſingulis, ſic in hoc ſacramento dum offert in Miſſa, prodeſt & bonum communicat vniuerſis. Alioqui ſi tam ſeuere Lutherus exigat vt omnia ſacramenta ſint inter ſe ſimilia, & in Euchariſtiæ ſacramento nihilo potior ſit ſacerdotis conditio, quàm laicorum, quare non cogit vt ſacerdos alterius manu ſemper cõmunicet, nec ſinatur ſibi ſacramentum ſumere, quanquam poteſt conficere, quemadmodum licet claues habeat pœnitentiæ, ſemet non poteſt abſoluere? Nã quod affert de fide, quam à ſingulis oẽſet oportere præſtari, & ſuam cuique fidem prodeſſe, non ſacerdotis, quemadmodum nec Abraham, vt ait, pro omnibus Iudæis credidit: iſtuc quidem verũ dicit, at nihil tamen magis id probat, quod proponit. Nam neque Chriſtus ipſe à ſemet oblatus

Confutatio eiuſdem.

Aliud Lutheri argumentum.

Elegãs eiuſdem confutatio.

in cruce, ſine ſua cuiuſq; fide ſeruauit populum: ne quis id miſſam putet cuiuſque ſacerdotis efficere, quæ tamẽ miſſa cuiuſlibet ſacerdotis illis prodeſt ad ſalutem, quorũ propria fides meruit, vt boni quod tã immẽſum miſſa cõmunicat multis, poſſint eſſe participes. Quanquã poteſt & ad hoc valere nonnunquam, vt incredulo quoque fidem procuret infundi, quemadmodum Chriſti mors & paſsio procurauit vt gratia daretur gentibus, qua per auditum verbi venirẽt in fidem Chriſti. Sed Luther⁹ ſatis ſẽtit ipſe facilè deſtrui quicquid adſtruxerat, ſi Miſſa poſsit eſſe ſacrificiũ, aut oblatio quæ offeratur deo. Hanc igitur obicem ſe pollicetur amoturum: quod quò fidelius facere videatur & efficacius, obiicit ſibi ipſe prius quædam, quæ ſibi ſentit obſtare. Iam & alterum (inquit) ſcandalum amouendum eſt, quod multo grãdius eſt, & ſpecioſiſsimum, id eſt, quòd Miſſa creditur paſsim eſſe ſacrificiũ quod offertur deo. In quam opinionem & verba canonis ſonare videntur, vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia. & infra, Hanc oblationem. Item clariſsime poſtulatur, vt acceptum ſit ſacrifi-

Quòd Miſſa non ſit ſacrificium: Lutheri verba.

cium,ſicut ſacrificiũ Abel &c. Inde Chriſtus hoſtia altaris dicitur. Accedũt his dicta ſanctorum patrum, tot exempla, tantuſque vſus per orbẽ cõſtãter obſeruatus.

Audiſti lector quas obices ipſe ſibi ſentit obiectas. Audi nũc viciſsim quàm Herculeis viribus aggreditur amouere. His omnibus, inquit, oportet conſtantiſsime opponere verbum & exemplum Chriſti. At quæ ſunt igitur illa verba Chriſti, quæ tot olim ſanctis patribus, ac toti Chriſti eccleſiæ tot ignorata ſeculis, velut nouus Eſdras nobis Lutherus inuenit? Hoc declarat ipſe, quum dicit. Niſi enim Miſſam obtinuerimus eſſe promiſsionem ſeu teſtamentum, vt verba clare ſonant, totum Euangelium, & vniuerſum ſolatium amittimus. Verba nũc audiuimus, reſtat vt videamus exemplũ. Exemplum ergo ſubiũgit. Chriſtus (inquit) in cœna nouiſsima quum inſtitueret hoc ſacramentũ, & condidit teſtamentum, nõ obtulit ipſum deo patri, aut vt opus bonum pro aliis perfecit, ſed in menſa ſedens ſingulis idem teſtamentum propoſuit, & ſignum exhibuit. Iſta ſunt ergo verba Chriſti, iſtud eſt exemplum: è quibus nunc demum Lu-

Lutherus nouus Eſdras.

Argumentũ Lutheri ab exẽplo, vt ipſe putat, Chriſti.

therus vnus perſpicue videt Miſſam non eſſe ſacrificium, nec oblationem. Mirum eſt igitur, ex tot ſanctis patribus, ex tot oculis, quot in eccleſia tam multis ſeculis idem legerunt Euangelium, nullum fuiſſe vnquam tam perſpicacem, vt rem tam apertam depræhenderet, immo omnes etiamnũ tam cæcos eſſe, vt ne adhuc quidem queant id quod cernere ſe Lutherus iactat, quanquam ipſo monſtrante perſpicere.

Reſponſio. An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid ſe videre putat quod non videt, & digito conatur oſtendere, quod nuſquam eſt? Nam obſecro, qualis eſt iſta probatio, quum docere nititur Miſſam non eſſe ſacrificium, ex eo quòd ſit promiſsio? quaſi promiſsio & ſacrificium ita ſibi mutuò pugnarent, quemadmodum frigus & calor. Quæ Lutheri ratio adeo prorſus friget, vt nec reſponſo digna videatur.

Promiſſiones ſacrificiorum veteris teſtamenti. Nam legis Moſaicæ tam multa ſacrificia, quanquam eſſent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promiſsiones erant & ipſa. Promittebant enim ea propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa quorum erant figuræ, ſed etiam liberationes, expiationes, purgationes,

purificationes populi tunc præſentis, pro quo more ſolenni quotannis offerebantur. Quæ res quum tam aperta ſit, vt nemo prorſus eam poſsit ignorare, ridicula planè diſsimulatio eſt iſta Lutheri, quum nunc argumentetur fieri id non poſſe, quod non ipſe tantum, ſed populus quoque nouit tam ſæpe factum. Nunc veniamus ad exemplum Chriſti, quo nos arbitratur Lutherus vehemẽter opprimi, propterea quòd Chriſtus in cœna ſacramento non vſus eſt pro ſacrificio, nec obtulit patri, ex quo probare conatur quòd Miſſa quæ reſpondere debet exemplo Chriſti, quo fuit inſtituta, non poteſt eſſe ſacrificium, nec oblatio.

Reſpondetur argumento Lutheri ab exemplo.

Si Lutherus tam rigide nos reuocet ad exemplum cœnæ dominicæ, vt nihil ſacerdotes permittat facere, quod ibi Chriſtus feciſſe non legitur, ſacramentũ quod conſecrant, nunquam ipſi recipiẽt. Suum enim corpus Chriſtus in Euangelio non legitur, vbi cœna ſcribitur, ipſe recepiſſe. Nam quod doctores aliquot eum recepiſſe tradunt, & quod idem canit eccleſia, nihil poteſt pro Luthero facere, quum illi neque doctores omnes, neque totius

Præcipuũ Lutheri fũdamentum ſubuertitur.

eccleſiæ fides vllam faciat fidem, neque credendum cenſeat quicquam, (nam ita ſcribit in ſacramento ordinis) niſi firmatum ſcripturis, & iiſdem etiam claris: cuiuſmodi certe ſcripturis, non, opinor, inueniet quòd ſuum corpus in cœna receperit Chriſtus: ex quo ſequitur, vt dixi, nec ſacerdotes debere quod conſecrant ipſi, recipere, ſi tam rigide nos obſtringat Lutherus ad exemplum cœnæ dominicæ. Quòd ſi ideo concedat recipiendum ſacerdotibus, quia receperunt apoſtoli, & eos contendat id iuſſos facere, quod tunc apoſtoli fecerunt, non quod Chriſtus: hac ratione nunquam conſecrabunt ſacerdotes. Conſecrabat enim Chriſtus, non apoſtoli. Res ergo docet non id ſolum ſacerdotes in hoc ſacramento facere, quod Chriſtus fecit in cœna: ſed etiam quod poſtea fecit in cruce, quædam etiam tradentibus apoſtolis, quæ Chriſtus aut nuſquam fecit, aut certe non legitur vſquam feciſſe: cuiuſmodi ſunt geſtus & ſigna quibus vtuntur dum cõſecrant: quorum ego nonnulla credo ab ipſis promanaſſe apoſtolis. Præterea, quòd in canone Miſſæ quædam verba velut à Chri-

Miſſa paſſionem repræſentat, nedum cœnam.

o prolata, recenſent, quæ nuſquam in
criptura ſacra leguntur, & tamen non
ubitatur quin dixerit. Multa enim di-
ta ſunt & facta per Chriſtum, quæ nul-
us Euangeliſtarum complectitur, ſed
uædam recente memoria eorum qui
nterfuerunt, velut per manus deinceps
radita, ab ipſo apoſtolorum tempore
d nos vſque peruenerunt. Lutherus
on dubitat Chriſtum in cœna dixiſſe:
Hæc quotieſcunque feceritis, in mei me-
noriam facietis: atque hæc vſqueadeo
ro comperto habet Chriſti verba fuiſ-
e, vt inde ſumat argumentum, nemi-
nem cogi ad recipiendum ſacramen-
um, ſed rem cuiuſque relictam arbi-
rio: tantum ad hoc adſtringi, vt quo-
ies facimus, faciamus in memoriam
Chriſti. Hæc ergo verba non legit a-
pud Euangeliſtas in cœna domini. Nam
llic nihil aliud legitur, quàm, Hoc fa-
cite in mei commemorationem. Vbi
ergo legit illa verba, Hæc quotienſ-
cunque feceritis, an non in Miſſa? Opi-
nor certe, non alibi. Nam apud apoſto-
lum alia ſunt. Igitur qui tantum fidit &
vtitur illis verbis, quia reperit in canone:

cur non pari fide ſuſcipit eiuſdem verba canonis, quibus Miſſa oblatio dicitur & ſacrificium? Quamobrem ſi ſacerdotes in Miſſa fatetur recte recipere quod conſecrant, quanquam nulla ſcriptura clara, cuiuſmodi ſolam recipit Lutherus, Chriſtũ teſtetur illud nec in cœna feciſſe, nec vſquam, non debet mirum videri Luthero, ſi ſacerdos offerat Chriſtum patri, quod non vno loco (clara teſtante ſcriptura) Chriſtus ipſe fecit in cruce. Nam crucem etiam ad teſtamentũ in cœna factum pertinere, Lutheri quoque ratio demonſtrat, quum teſtamentum dicit mortem teſtatoris inuoluere, vtpote qua ſola perficitur. Præterea non aliunde (quod dixi) videtur & id inſtitutum, vt aqua vino miſceretur in ſacramento: quæ res non in cœna legitur eſſe facta, ſed cruce. Deſinat ergo Lutherus argumentum nugax opponere, vt quia Chriſtus in cœna ſeſe non obtulit, ideo ſacerdos nõ offerre credatur in Miſſa, in qua non ſolum repræſentat quod in cœna fecit Chriſtus, ſed etiam quod in cruce, in qua cõſummauit Chriſtus quod inchoauit in cœna.

Poſtremũ At poſtremum argumentum Lutheri,

uo velut anchora ſacra ſuſtinetur nauis, mnium eſt nugacíſsimum . Quomodo inquit) fieri poteſt vt ſacerdos offerat co, quod ipſe ſumit? Repugnat (inquit) Miſſam eſſe ſacrificium, quum illam reci- iamus. Idem ſimul recipi & offerri non oteſt, nec ab eodem ſimul dari & accipi. Deterret nos vbique Lutherus à rationi- us philoſophicis, quum ipſe in re tam ſa- ra ſe firmet in meracíſsimo ſophiſmate. Nam quod vnquam fuit ſacrificium in le- ge Moſaica, quod non ſumebant qui of- ferebant? An quod deo offerebatur, ipſe comedebat ? Nunquid ego manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem, inquit deus, hircorum potabo? Præterea ſi Chri- ſtus & ſacerdos fuit & ſacrificium, cur nõ potuit Chriſtus inſtituere vt ſacerdos qui idem ſacrificium repræſentaret, victimam & offerret & ſumeret? Sed hac in re, ne Lutherum videar imitari, qui nihil ha- bet pro ſe, niſi quod è ſuo fingit capite, aſſeremus quod dicit beatus Ambroſius de Miſſa. Quanta, inquit, cordis contri- tione, & lachrymarum fonte, quanta re- uerentia & tremore, quanta corporis ca- ſtitate, atque animi puritate, iſtud diuinũ

argumentũ Lutheri. *Anchora ſacra Lutheri præciditur.* *Inſignis inſcitia Lutheri.* *Argumẽtum ſatis probabile.* *Pſal. 49.* *Ambroſi⁹.*

& cœleſte myſterium eſt celebrandum domine deus, vbi caro tua in veritate ſumitur, vbi ſanguis tuus in veritate bibitur, vbi ſummis ima, humanis diuina iunguntur: vbi adeſt ſanctorum præſentia, & angelorum: vbi tu es ſacerdos & ſacrificium, mirabiliter & ineffabiliter? Quis digne hoc poteſt celebrare myſterium, niſi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum? Videtis vt hic beatiſsimus pater & oblationem appellet Miſſam, & in eadē Chriſtum ipſum dicat & ſacerdotem eſſe & ſacrificium, quemadmodum fuit in cruce. Cuius authoritati quantum Lutherus tribuat, viderit ipſe: quātum vero tribuerit beat⁹ Gregorius, facilè declarauit, quū illum imitatus ita ſcriberet: Quis fidelium dubitare poſsit, in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Chriſti myſterio, angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terram cœleſtibus iungi, vnum quid ex viſibilibus & inuiſibilibus fieri? Et alibi: Hæc nanque ſingularis victima ab æterno interitu animas ſoluit, quæ illam nobis mortem vnigeniti reparat. Nec minus aperte, quum dicit: Hinc ergo penſemus, quale ſit pro-

Gregorius.

pro nobis iſtud ſacrificium, quod vnigeniti filij paſsionem ſemper imitatur. Videmus vt non ſolum diuus Ambroſius, ſed & beatus Gregorius immolationem appellat miſſam & ſacrificium, ac fatetur in ea non vltimam tantùm Chriſti cœnã, quod Lutherus ait, ſed & paſsionem eius repræſentari. Nec tamen iſtud ſoli cenſuerunt illi: nam & Auguſtinus non ſemel idem fatetur. Ait enim de Miſſa: Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel paſſus ſit. Quia quotidie labimur, Chriſtus pro nobis quotidie immolatur. Item: Euchariſtia eſt oblatio benedicta, per quam benedicimur. aſcripta, per quam omnes in cœlum aſcribimur. rata, per quã in viſceribus Chriſti cenſemur. *Auguſtinus.*

Quum igitur viri tam eruditi, tam ſancti, Miſſam dicant oblationem & ſacrificium, quum per eam, non cœnam tantum ſentiant, ſed etiam paſsionem Chriſti commemorari, quum inde tam immenſa bona prouenire fateantur, quum iiſdem conſentiens eadem in Miſſa tota decantet eccleſia, vehementer admiror, qua fronte Lutherus audeat clamare contrarium, Miſſam non eſſe ſacrificium, non *Epilogus.*

eſſe oblationẽ,non prodeſſe populo,eludens authoritatem tot ſanctorũ patrum, immo totius eccleſiæ, vaniſsimo figmẽto ſuo, quaſi omnia quæ de oblatione & ſacrificio fiunt & dicuntur in miſſa,intelligerẽtur de reliquiis Iudaici ritus,quo leuaſſe dicit ſacerdotẽ ea quæ offerebantur a populo. Quod Lutheri commentũ tam ineptũ viſum eſt, & tam abſurdum etiam ipſi Luthero,vt dubitauerit, an ſanctorũ patrũ ſentẽtias,& eccleſię totius conſuetudinẽ tã futili ratiõe defenderet, an potius ex profeſſo contemneret. Nam quid dicemus(inquit)ad canones & authoritates patrum?Reſpondeo(inquit)ſi nihil habetur quod dicatur,tutius eſt omnia negare,quàm miſſam concedere opus aut ſacrificium eſſe, ne verbum Chriſti negemus,ſimul cum miſſa peſſundantes. tamẽ quò ſeruemus & eos, dicemus illa omnia reliquias eſſe ritus Iudaici. Ergo ne nihil dicatur, homo ciuilis, & honori ſanctorum patrum parcens, & honori totius eccleſiæ, tanquam officij gratia, ne ſtulte loqui viderẽtur, præclarũ illud figmẽtum ſuum de reliquiis Iudaici ritus, pro velamento dignatus eſt eorũ pudendis prętè-

Verba Lutheri.

O benignitatem Lutheri.

xere:quod ſi quis amoueat,illorum periculo fecerit. Nam Lutherus ingenuè non veretur,ſi quis eum ſtringat arctius,quicquid vnquã fuit ſanctorũ patrũ, quicquid vnquam in eccleſia moris fuit, exufflare potius videlicet, quàm concedat miſſam bonum opus eſſe, vel ſacrificium, hoc eſt, potius, quàm concedat verum eſſe, quod verũ eſt. Nam quod ait eos negare verbum Chriſti,ac fidem ſimul cum miſſa peſſundare,quicunque dicunt miſſam eſſe ſacrificiũ,nemo eſt,opinor,qui credet hac in parte Luthero,niſi primum doceat aut aliud euangeliũ legiſſe ſe,quàm ſancti illi patres legerunt,aut illud idem vel legiſſe diligẽtius,vel intellexiſſe melius, aut ſibi denique maiorẽ eſſe curã fidei, quàm vlli vnquã hactenus mortaliũ fuerit. At euangeliũ credo nõ proferet nobis aliud,neq; ſi proferet,audietur, etiã ſi angelus cũ eo de cœlo deſcẽderit. Illud vero quod profert,neque diligẽtius excuſsit, neq; perſpicit acutius quàm olim & excuſſum eſt & perſpectũ ab illis quorũ nemo ſe reperiſſe dixit illic,qđ nũc iſte iactat reperiſſe ſeſe, miſſam bonũ op⁹ nõ eſſe,nõ eſſe oblationem,nõ eſſe ſacrificiũ. Denique fidei cura

Luther⁹ vel doctrina vel ſtultitia ſingularis.

cuiuſmodi ſuit vtriſque, non poteſt cui-
quã eſſe obſcurũ, qui quid vtrinq; ſcriptũ
ſit,nõ oſcitãter expẽderit. Veteres illi viri
ſanctiſsimi viderũt, ſicut ſacramentorum
Excellẽtia miſſæ. omniũ hoc eſſe ſummũ, quod ipſũ ſacra-
mentorũ dominũ cõplectatur, ita ſacrifi-
ciorũ omniũ hoc eſſe vnicũ,quod ſolũ in
loco tot olim ſacrificiorũ reſtiterit:poſtre
mò, operũ omniũ quæ pro ſalute populi
fieri poſſunt,lõge lateque ſaluberrimum.
Nã quũ cætera ſacramẽta proſint ſingulis
ſolũ,hoc in miſſa prodeſt vniuerſis:& quũ
omnes oratiões,quibus alius pro alio in-
tercedit apud deũ,nõ impediri tantũ, ſed
& fruſtra fieri poſsint,hominũ vitio:miſe
ricors dei clementia miſſam inſtituit pro
ſalute fideliũ,in qua ſuũ ipſius corpus of-
ferretur,tã ſalubre ſacrificiũ, vt eius fru-
ctum,nullius miniſtri quantauis iniquitas
à populo ſuo vel auertere poſsit, vel im-
minuere. Hęc patres illi ſanctiſsimi quum
vidiſſent,ſummam habuerunt curam,ſum
mam adhibuere diligentiam,vt propitia-
toriũ hoc ſacramentũ,& fide quàm maxi-
ma poſſet,haberetur,& honore quàm poſ
ſet maximo coleretur: eoque cum alia
multa,tum hoc quoque ſedulò tradide-

runt,panem & vinum in euchariſtia non manere,ſed in carnem & ſanguinē Chriſti veraciter eſſe conuerſa. Miſſam ſacrificium eſſe docuerunt,in quo Chriſtus ipſe pro populi Chriſtiani peccatis immolatur. Tum, quoad mortalibus licet, immortale myſterium venerando cultu & myſticis ornarunt ritibus. Populum,dum celebratur,in ſuæ ſalutis procuratione venerabundum adeſſe iuſſerunt. Denique ne laici diſſuetudine recipiendi ſacramēti, paulatim ex toto deſinerent, ſanxerūt vt ſemel ſaltem quotannis euchariſtiam quiſq; ſuſciperet. His igitur atq; aliis eiuſ modi multis, ſancti patres eccleſiæ, aliis alij temporibus ſolicitudinem ſuam circa ſacramenti huius reuerendi fidem venerationemque declararunt. Ideo iactare non debet Lutherus,id quod iactat tamē, eos qui miſſam dicunt eſſe ſacrificium,aut alij quàm ſumenti prodeſſe,verbum Chriſti fidemque ac miſſam ipſam peſſundare.

At Lutherus Chriſti verbū, fidemque, ac miſſam ipſam,ne peſſundentur & corruant, quo pacto ſuis humeris ſuſtinet, id vero viciſsim conſiderare profuerit. Initio,nomen ipſum ſacramenti demutat in

Lutherus Atlas.

Inſtitutiones eccleſiaſtica Luth. deterius: & quũ tot ſeculis appellatum ſit eucharistia, vel ſacramentũ corporis Chriſti, ille, ne nomẽ audientes admoneat maieſtatis rei, iubet vocari panẽ. Deinde panem & vinum, quæ veteres conuerſa fatentur in corpus & ſanguinem domini, Lutherus adhuc manere docet integra, vt ordine paulatim honorẽ à Chriſto traducat in panem. Tum, licet non damnet eccleſiã, quæ ritibus & cæremoniis ornauit & ampliauit miſſam, tamen cenſet quòd miſſa foret multo Chriſtianior, ſi veſtiũ, cantuũ, geſtuũ, & cæterarũ cæremoniarũ omnium pompa tolleretur, vt eſſet vicinior & ſimilior primæ omniũ miſſæ, quã Chriſtus in cœna celebrauit cum apoſtolis: immo vero, vt quã minimum ſuperſit eorũ quæ ſimplices animos plebeculę cõmoueãt, & in venerationẽ numinis inuiſibilis, viſibilis honoris maieſtate cõuertãt. Ad hæc docet, & omnibus modis inculcat miſſam bonum opus non eſſe, ſacrificium non eſſe, oblationem non eſſe, nemini prorſus è populo prodeſſe. Quorſum hęc *Luther' populum abigit a miſſa.* tam ſancta & euangelica lectio? nempe vt populus totus, miſſa relicta ſacerdoti, cui ſoli prodeſſe perſuaſum habeant, negligant

gant ipſi,& ſuum officium rei ſibi inutili ſubducant. Denique, vt ipſi quando communicantur, tãtùm fidẽ afferant teſtamẽti ſe fore compotes, qualeſcunque conſciẽtias attulerint, immo quo magis erroneas attulerint, & peccatorum vel morſu vel titillatione turbatas, tanto magis ſe nouerint diuinæ promiſsionis eſſe participes, præſertim quum ſacramentum hoc ſit medicina peccatorum, præteritorum, præſentium & futurorum, quæ nullum ſibi locum reperiret, ſcilicet in eo qui nimis anxie ſemet prius ideo a peccati morbo purgauerit, vt ſecundum apoſtoli pręceptum probans ſemetipſum, conſcientia quàm maxime poteſt pura & ſyncera diſcumbat in menſa domini: vt quum dicere non poſsit, Iuſtificatus ſum, illud ſaltem poſsit, Nullius mihi cõſci⁹ ſum. Lutherus ergo poſtea quàm præparationem iſtam docuit breuem & compendiariam ad ſuſcipiendam euchariſtiam, nempe in ſola fide promiſsionis, nullis operibus bonis, leuiſsima diſquiſitione conſcientiæ, poſtremo, ne quicquam deſit abſolutę ſanctimoniæ ad ſuſcipiendum ſacramentum, ſuum votum aperit, quoties & quibus an-

Præparatio Lutheriana ad euchariſtiam.

Tēpora plebi a Luthero ſtatuta ad communicandum.

ni temporibus potiſsimum velit cogi populum communionem ſumere, nempe, prorſus nullo. Quid ita? quid? an quiſquā tam cæcus eſt, vt non videat quorſum hęc tam putida tendant? Certe non aliorſum, quàm vt populus ſenſim à communione ſacramenti deſciſcat in totum, qui primùm a quotidiana communione deflexit in ſeptimum quenque diem, pòſt in longius diſtulit, tandem deſtiturus videbatur omnino, niſi patres illud veriti, ſanxiſſent, vt ter in anno quiſque communicaret, interminati non habendum pro Chriſtiano, qui non obtemperaſſet. At nec id tamen diu potuit obtineri. Quamobrem ad vltimum eò deſcenſum eſt, vt inferius deſcendi non poſsit, niſi ferme prorſus ad inferos, nempe vt ſemel ſaltem in anno communicemus. quam conſuetudinem ſi Lutherus, vt optat, poſſet amoliri, mundus refrigeſcente in dies feruore fidei, propediem profecto redigeretur cò quò iampridem perueniſſet, niſi hoc ſolenni quotannis communicandi ritu fuiſſet retentus; vt aliquando nullum ferme remaneat in populo communicandi veſtigium, fortaſſe nec in clero quidem, ſi

Lutherus obtinere poſsit vt miſſa non apparatu tantum & cæremoniis, ſed populi quoque frequẽtia, ſpe ac veneratione ſpolietur. Hæc ſunt ergo præclara illa promiſſa Lutheri. Hæc eſt ſpecioſa illa libertas, quam pollicetur ex eccleſia catholica venientibus ad ſe, nempe vt liberentur aliquando ab vſu & fide ſacramenti. Quamobrem ego hac de re amplius diſputare ſuperſedeo, vtpote re magis ex ſe perſpicua, quàm vt cuiquam diſputari debuerit. Tantùm indicaſſe non oberit aſtutiſsimas verſuti ſerpẽtis inſidias, quibus iam perſpectis (perſpicit enim nõ dubito, quiſquis nõ planè cæcus eſt) nõ erit opus hortari quenquam vt præuiſa mala deuitet. Nemo erit, opinor, tam vecors, vt ex eccleſia dei deſciſcat in ſynagogam ſatanæ: è Chriſti ſeruitute fugiens, cui ſeruire regnare eſt, aſſerat ſe in libertatem propoſitam a Luthero, vbi ſolo libertatis nomine ſciens prudenſque in præmonſtratas diaboli pedicas iniiciat pedes. Sed vnà cum pſalmiſta omnes Chriſti fideles hunc verſum clament: A iudiciis tuis non declinabimus, quia tu legem poſuiſti nobis.

Libertas transfugiẽtium ab eccleſia Chriſti ad Lutherum.

Pſal. 118.

Reliquis ergo ſacramentis nihil opus eſt immorari, quorum pleraque omnia tollit, quũ euchariſtię ſacramẽtum, quod vnicum ferme relinquere videbatur, tamen vt oſtendimus, ita tractarit, vt nemini relinquat dubium, quin & illud quoq; paulatim machinetur amoliri. nec vllum ſane ſacramentum laudat, niſi in alterius iniuriam. Nam ſic & baptiſmum effert, vt deprimat pœnitentiam. Quanquam baptiſmum etiã ipſum tractauit ſic, vt ſatius multo fuerit non attigiſſe. Nã primũ, quò videretur ſanctè rem ſanctam tractaturus, multis verbis docet fidẽ habendam promiſsioni diuinæ, qua ſalutẽ promittit credentibus & baptizatis. Iraſcitur, & inſectatur eccleſiã, quòd Chriſtiani nõ docentur hãc fidẽ, quaſi quiſq̃ ſit vſquã tã rudis chriſtianæ fidei, vt hoc ſit docendus: & tamen tanquam rem nouam & inauditam ferme Lutherus hoc proponit, cum inſigni contumelia doctorum omnium. Sed hoc non eſt ei nouum, in rebus notis tanquam nouis nugari. Qui poſtquam hanc fidem verbis multis oſtendit, deinde fidei diuitias in hoc extollit, vt nos reddat pauperes bonorum operum, ſine qui-

Luthe. mos perpetuus.

bus, vt beatus Iacobus ait, fides omnino mortua eſt. At Lutherus ſic fidem nobis commendat, vt non ſolum permittat nobis vacationem ab operibus bonis, ſed etiã ſuggerat audaciam qualiumcunque facinorum. Ait enim: Iam vides, quàm diues ſit homo chriſtianus, ſiue baptizatus, qui etiam volens nõ poteſt perdere ſalutem ſuam quantiſcunque peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt damnare, niſi ſola incredulitas. O vocem impiam, & omnis impietatis magiſtram, ita per ſe exoſam piis auribus, vt non ſit opus eam redarguere. Ergo nõ dãnabit adulterium, non damnabit homicidium, non periuriũ, non parricidium, ſi tantũ credat ſe quiſq; ſaluandũ fore per virtuté promiſsiõis in baptiſmate? Nam hoc dicit apertiſsimè, neq; quicquã corrigunt hanc ſententiam verba quæ ſtatim ſubiũgit, immo verius augent. ait em: Cætera omnia, ſi redeat vel ſtet fides in promiſsionẽ diuinã baptizato factam, in momento abſorbentur per eandem fidem, immo veritatem dei, quia ſeipſum negare non poteſt; ſi tu cum confeſſus fueris, & promittenti fideliter adhæſeris.

Iacobi. 2.

Lut. verba pernicioſiſſima.

Lut. verba.

Quibus verbis quid aliud dicit, quàm q̃d dixit prius? ſi abſit incredulitas, cætera flagitia omnia in momento abſorberi in ſola fide, ſi cõfeſſus fueris Chriſtum, & eius promiſsioni fideliter adhæſeris, hoc eſt, firmiter credideris te ſaluandum per fidẽ, quicquid feceris? Et quo minus dubites quò tendat, contritio (inquit) & peccatorum confeſsio, deinde & ſatisfactio, & omnia illa hominũ excogitata ſtudia, ſubitò te deſerent, & infeliciorem reddent, ſi in ipſis tete diſtenderis, oblitus veritatis huius diuinæ. Cuius veritatis? nempe huius, quòd nulla peccata poſſunt te damnare, niſi ſola incredulitas. Quæ Chriſtianæ ferent aures peſtilens hoc ſerpentis ſibilum, quo baptiſmum non in aliud leuat, quàm vt premat pœnitẽtiam, & baptiſmatis gratiam ſtatuat impune peccandi licentiam? In quam ſententiam & illud facit, quòd ei non placet illud beati Hieronymi, pœnitentiam eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium: negat peccatum fidei eſſe naufragium, & ſic diſputat, tanquam illud verbum prorſus interimat omne robur fidei. At quis neſcit, niſi Lutherus, peccatorem non ſolum nõ ſaluari per ſolam

Lutheri verba.

Hieronymus.

fidem baptiſmi,ſed etiam illum ipſum baptiſmum ei ceſſurum in cumulum damnationis?& merito,quia læſit deũ,à quo totã acceperat baptiſmi gratiã: &cui pl⁹ à deo datur,ab illo viciſsim pl⁹ exigitur. Igitur quum fidẽ per opera mala peremerit, cur dici non poteſt feciſſe naufragium, qui è dei gratia decidit in manus dæmonum, è quibus abſque pœnitentia non reponitur in eum ſtatum,vt baptiſmus ei rurſus prodeſſe poſsit? Num hic impie ſcripſit Hieronymus?Num impie tota ſentit eccleſia, quæ non credit Luthero, ſine pœnitentia per ſolam fidem Chriſtianos eſſe tutos in mediis ſceleribus?Præterea ſic totus eſt in fide ſacramẽti, vt non admodum curet de forma verborum, quum verbũ tamen per qđ ſignificatur aqua, nõ minoris eſſe momenti debeat,quàm aqua ipſa:in qua ſi putat adhibendam eſſe curam, vt pura ſit & elementaris, nullámne decet adhiberi ad inquirendam & exercendam veram aliquam verborum formam, quam certum ſit & nunc obſeruari per eccleſiã, & olim in vſu fuiſſe veteribus?

Poſt hæc ita magnificat fidem, vt propemodum videatur innuere ſolam fidem

Lutherus quàm tribuat ſacramentis. ſine ſacramẽto ſufficere. Nam interim ſacramentum priuat gratia, dicit ſacramentum ipſum nihil prodeſſe, negat ſacramenta gratiam conferre, aut gratię efficacia ſigna eſſe, aut omnino quo ad efficaciã ſignificationis ſacramenta legis euangelicæ differre quicquam à ſacramentis legis Moſaicæ. Qua in re non multum diſputabo, ſed tamen videtur mihi, quum omnia in figuris contigerint Iudæis, quarum veritas eſt in lege Chriſtiana, nihil abſurdi conſecuturum, ſi quis credat ſacramenta quibus vtitur eccleſia, tantum præcellere ſynagogæ ſacramentis, quantum lex noua veterem legem antecellit, hoc eſt, quantũ corpus vmbram ſuperat. Quod ego tamen neque primus cogito, neque ſolus.

Hugo de ſancto Victore. Hugo de ſancto Victore, quem nemo nõ habet & pro viro docto & bono: Dicim^9^, inquit, ſa cramẽta omnia ſigna eſſe quædã eius quę per illa datur gratię ſpiritalis. Oportere autẽ, vt ſecundũ proceſſum tẽporum, ſpiritualiũ gratiarũ ſigna magis ſemper ac magis euidẽtia ac declaratiua formarentur, vt cum effectu ſalutis creſceret cognitio veritatis. Et paulo poſt: Quia circuncisio eas tantum quæ foris ſunt enor-

mitates amputare poteſt: eás vero quę intrinſecus ſunt pollutionum ſordes, mundare non poteſt: venit poſt circunciſioné lauacrum aquæ, totum purgans, vt perfecta iuſtitia ſignificaretur. Nemo negabit, opinor, hunc ſaltem doctorem ſentire ſacramentum baptiſmi & interius purgare, & efficacius perfectam ſignificaſſe iuſtitiam, quàm fecerit circunciſio. Qua in re Lutherus duas vias commemorat, & vtranque refutat. alteram, qua arbitrati ſunt plurimi eſſe aliquam virtutem occultam ſpiritalem in verbo & aqua, quæ operetur in animo recipiẽtis gratiam dei: alteram eorum, qui nihil virtutis tribuerunt ſacramentis, ſed gratiam cenſuerunt à ſolo deo dari, qui aſsiſtit ex pacto ſacramentis à ſe inſtitutis. Sed quoniã vtriq; in hoc conſentiunt, ſacramenta eſſe efficacia ſigna gratiæ, vtranque viam reiicit Lutherus. Ego vt neſcio vtra via ſit verior, ita neutram audeo planè contemnere. Nam & illa ipſa via, cui nunc pauciores aſſentiunt, non omnino videtur abſurda, quòd aqua ipſa per verbum occultã habeat animæ purgandæ potentiam. Nam ſi creditur ignis in animam agere vel ad punienda

Duæ opiniones de poteſtate ſacramentorum.

Cõparatio.

vel ad expurgãda peccata, quid vetat po-
teſtate dei, per quam & illud fit, aquam
quoque ad eluendas animæ ſordes poſſe
penetrare? In quam ſententiam videntur
Auguſtinus. & Auguſtini verba facere, quũ ait, Aqua
baptiſmi corpus tangit, & cor abluit. Et il-
Beda. lud Bedæ quoque dicentis quòd Chriſtus
tactu mundiſsimæ carnis ſuæ vim rege-
neratiuam contulit aquis. Præterea vide-
tur illud in idem vergere, quod propheta
Ezech. 10. canit Ezechiel, Laui te aqua, & emundaui
ſanguinem tuum ex te. Quæ verba quan-
quam de præterito loquitur ante bapti-
ſmum inſtitutum, tamen vt mos eſt pro-
phetarum, de futuro intelliguntur: nec de
corpore duntaxat abluendo loquitur, in
quo nihil eſt dignum quod propheta prę-
diceret, nec alia ablutio vnquã abluit ani-
mæ crimina, pręter ſacramẽtum baptiſmi.
De illo igitur locut⁹ videtur Ezechiel in
perſona dei prædicẽtis in ſacramento ba-
ptiſmi mundationem futuram eſſe per a-
quæ lauacrum. Quod ipſum paulo poſt
idem propheta proſequitur apertius per
Ezech. 36. verbum de futuro. Effundam, inquit, ſu-
per vos aquam mundam, & mundabimini
ab omnibus inquinamẽtis veſtris. An non

per aquam promittit emundationẽ? Quanquam multo adhuc apertius rem videtur oſtendere Zacharias. Exibunt, inquit, aquæ viuæ de Hieruſalem, medium earum ad mare orientale, & medium earum ad mare nouiſsimũ. Hic ſermo an non nobis euidenter baptiſma depingit? aquam videlicet de eccleſia manantem, quæ & originale peccatum purget, & actuale: quam non mortuã appellat, ſed viuam, vt oſtendat, opinor, per occultam ſanctificationẽ dei, elemento corporeo vim vitæ ſpiritalis infuſam. Quanquam, vt dixi, qua via deus per ſacramenta infundat gratiã, neque mihi iudicium arrogo, neque valde veſtigo, quũ ſint inueſtigabiles viæ eius: ſed certe aliqua via credo feciſſe deum, vt illic aqua non ſit ocioſa, vbi tam multa & tam magna prędicat facienda per aquã, præſertim quum & aqua, & ſal, & alia quoque corporea, ſine ſacramento fidei per verbum dei recipiant ſpiritalem vim, niſi prorſus vana ſint omnia quibus cerei, ignis, aqua, ſal, panis, altare, veſtes, annuli, vel adiurantur exorciſmis, vel inuocatione gratiæ benedicuntur. Quæ ſi vim vllã recipiunt, aut vllam numinis præſentiam

Zachar. 14

Roman. 11

extra ſacramentum, quanto magis credibile eſt, aquam è Chriſti latere manãtem, ſpiritalem vitæ vim fonti regenerationis infundere? De quo Chriſtus ipſe pronunciat, quòd niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poterit videre regnum dei: ad quod, vt ait Apoſtolus, vocamur in baptiſmo. Quo in baptiſmo ꝗ Lutherus multum tribuit fidei, nõ aduerſor, modò ne tantum tribuat fidei, vt fides malam vitam defendat, aut quæ formare debet, exterminet ſacramenta. At quum certam illam & indubitatam fidem exigit in ſuſcipiente ſacramentum, ego potius optandam quàm exigendam puto. Nam & beatus Petrus quum ita populum hor-
Actuū.2. taretur, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrũ in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum veſtrorũ, & accipietis donũ ſpiritus ſancti: non dubito quin paratus fuerit ad baptiſmũ recipere totum populum, nec tamen à toto populo repente exegiſſet illam ſummam, certam, & indubitatam fidem Lutheri, quam nemo ſe ſatis ſciret attigiſſe: ſed ꝓmittebat ex ipſo ſacramẽto, omnibus qui ſe duntaxat offerrent, & cuperent remiſ-

ſionem peccatorum & gratiam. Nam magna quædam res eſt, certa & indubitata fides, neque ſemper, neque cuique contingit etiam ex his fortaſſe qui ſibi contigiſſe non dubitant. Ego profectò ſperare nõ dubitem; quin dei benignitas ſuis ſacramentis aſsiſtat, & viſibilibus ſignis inuiſibilem infundat gratiam, & ſacramenti ſui feruore teporem credentiũ adiuuet: multos per ſacramenta conſequi ſalutem, qui de ſua fide non amplius polliceri poſſunt, quàm potuit ille qui dixit, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Qua in re ſi cui alij præterquam aduerſario videar nimium ſacramento tribuere, ſciat me nihil definire, nihil omnino ſtatuere, quod præiudicet fidei, cui ego nihil derogo: ſed vt ſolam fidem ſine ſacramento nõ puto ſufficere in eo qui ſacramenti compos eſſe poteſt, ita neque ſacramẽtum ſufficere ſine fide, ſed vtrunque oportere cõcurrere, & vtriuſque robur cooperari: & tutius opinor aliquid ſacramento concedere, quàm tantum dare fidei, quantũ donat Lutherus, qui ſacramento neque gratiam relinquit, neque efficaciã ſigni. Præterea fidem ipſam nihil facit aliud, quàm

Fides & ratione & ſcripturis ſuffulta.

Marc. 9.

flagitioſæ vitæ patrocinium, quemadmodum antè vberius declarauimus. Quam rem quo magis aſtrueret, poſtquam ſacramenta priuauit gratia, eccleſiam priuat & votis omnibus, & legibus. Nec quicquam

Pſal.75. mouet illum, quod deus ait, Vouete, & reddite. Sed de votis non dubito quin exurgent ex his, quos ille Vouiſtas vocat, &

Vouiſtæ & votarij. Votarios, qui pro ſua profeſsione reſpondeant. Nam illos ex eccleſia ſemel ferme

De legibus. prorſus eliminat vniuerſos. De legibus vero demiror hominem præ pudore potuiſſe tam abſurda cogitare, quaſi Chriſtiani peccare non poſſent, ſed tam perfecta foret tanta multitudo credentium, vt nihil decerni debeat vel ad cultum dei,

Lutherus Chriſtianis ſummã decernit licentiam. vel ad vitanda flagitia. Sed eadem opera & eadem prudentia tollit omnem poteſtatem & authoritatem principum & prælatorum. Nam quid faciet rex aut prælatus, ſi neque legem poteſt ponere, neque poſitam exequi, ſed populus abſque lege velut nauis abſque gubernaculo fluctuet?

Roma.13. Vbi eſt ergo illud apoſtoli, Omnis creatura poteſtatib⁹ ſublimiorib⁹ ſubiecta ſit?

Ibidem. Vbi illud? Si male agis, regẽ time. nõ enim

Hebr.13. ſine cauſſa gladiũ portat? Vbi illud, Obe-

dite præpoſitis veſtris, ſiue regi quaſi prę-cellenti, & quæ ſequuntur. Cur igitur ait Paulus, Bona eſt lex? Et alibi: Lex eſt vinculum perfectionis. Præterea cur ait Auguſtinus, Non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis, & cognitoris ius, vngula carnificis, arma militis, diſciplina dominantis, ſeueritas etiam boni patris. Habent omnia iſta modos ſuos, cauſſas ſuas, rationes, vtilitates: & hæc quum timentur, & mali coërcētur, & boni quieti inter malos viuūt. Sed de regibus dicere ſuperſedeo, ne videar meam cauſſam agere. Illud quæro, ſi nemo nec homo nec angelus poteſt ſuper hominem Chriſtianū legem ponere, cur tot leges ponit apoſtolus & de legendis epiſcopis, & de viduis, & velandis fœminarum capitibus? cur ſtatuit ne fidelis cōiunx ab infideli diſcedat, niſi deſeratur? Cur audet dicere, Cæteris dico ego, non dominus? Cur exercuit tātam poteſtatem, vt fornicarium ſatanæ iuberet tradi in interitum carnis? Cur Petrus Ananiam & Sapphiram ſimili pœna percuſſit, quòd è ſua ipſorum pecunia paulum reſeruaſſent ſibi? Si multa ſtatuebant Apoſtoli præter ſpeciale præceptum domini ſuper Chri-

1. Timot. 1. *Coloſſ. 3.* *Auguſtinus.* *1. Cor. 7.* *Ibidem 5.* *Act. 5.*

ſtianum populum, cur non idem propter populi commodum faciant ij qui ſucceſſerunt in apoſtolorum locum? Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, vir ſanctus, & nihil arrogans, iubere non dubitauit vt per ſuam diœceſim coniuges in quadrageſima coniugalibus abſtinerent amplexibus: & indignatur Lutherus, ſi Romanus pōtifex ſucceſſor Petri, vicarius Chriſti, cui Chriſtus velut apoſtolorū principi tradidiſſe creditur claues eccleſiæ, vt cæteri per illum & intrarent, & pellerentur, ieiuniū indicat aut preculas? Nam quod ſuadet, corpore parendum eſſe, animo retinendam libertatem, quis tam cæcus eſt vt ſtrophas iſtas non videat? Cur ignem gerit & aquam, homo ſimplex & ſanctulus? Cur iubet velut Apoſtoli verbis, hominum ſeruos non fieri, hominum ſtatutis non ſubiici, & tamen parere iubet pontificis iniuſtæ tyrannidi? An apoſtolus hoc pacto prædicat: Reges nihil iuris habent in vos, iniuſtum feratis imperium: Domini ius non habent in vos, feratis iniuſtam ſeruitutem? Si Lutherus parendum eſſe non putet, cur parendum dicit? ſi parendum cenſet, cur ipſe non paret? Cur homo verſipellis

Ambroſius cōiuges ab amplexib⁹ in quadrageſima iuſſit abſtinere.

Quàm diſſidet Lutheri techna à ſimplicitate Pauli.

verſipellis talibus ludit technis? Cur in pontificem, cui dicit obediendũ eſſe, conuiciis inſurgit? cur tumultum ſuſcitat? cur in illum concitat populos, cuius vel tyrannidem (vt vocat) fatetur eſſe ferendam? Profecto non ob aliud, opinor, quàm vt fauorem ſibi conciliet improborum, qui ſuorum ſcelerum impunitatem cuperent, & eum qui pro libertate eorũ iam decertat, caput ipſis inſtituerent, & eccleſiam Chriſti tam diu ſupra firmam petram fundatam, demolirentur, & eccleſiam nouam ex improbis & flagitioſis conflatã erigerent, contra quàm clamat propheta: Odiui eccleſiam malignantium, & cum impiis nõ ſedebo. & vna cum illo noſtra clamet eccleſia: Dirige me in veritate tua, quia tu es deꝰ ſaluator meꝰ, & te ſuſtinui tota die. *Pſal.25.* *Pſal.24.*

DE POENITENTIA.

DE pœnitentia pœnitet audire quas nugas, quę ſomnia, quàm abſurda, quàm impia, quàm ſibi repugnãtia deblateret. Primum, ſuo more, velut nouum proponit, quod omnibus eſt notiſsimum, fidem habẽdam promiſsioni dei, qua promiſit pœnitenti remiſsionem peccatorum, & iam

Lutheri mos, notiſſima ceu ignota proponere.

ipſius aſſertio vel in idē recidet quod reprehendit, vel multo magis erit abſurda. Nam deus aut his duntaxat per pœnitentiam promiſit peccata remittere, qui quantum peccati molès exigit, antè conteruntur, aut his etiam qui minus, aut denique remittit & illis qui nihil conteruntur omnino. Si non promiſit niſi quantum poſcat peccati magnitudo contritis, non poteſt Lutherus, quod omnes iubet, certus eſſe & indubius ſe eſſe ſolutũ. Nam quomodo ſcire ſe poteſt obtinere promiſſum, qui ſe ſcire non poteſt ſatis eſſe contritum? Nemo enim nouit mortalium omnium, quantum contritionis exigat mortale peccatum. Quòd ſi veniam promiſit deus parum pro ſceleris mole contritis, tunc promiſit his quos iſti vocant attritos: & iam cum his conſentit Lutherus, quos reprehendit. At ſi promiſit deus nihil omnino dolentibus, magis promiſit attritis, hoc eſt vtcunq; dolentibus. Quamobrem ſi tantum contritionem admittit, hoc eſt ſufficientem dolorem, nemo certus eſſe poteſt ſe eſſe abſolutum: & ſic Luthero perierit, aut falſa fuerit & erronea abſolutionis certa illa & indubitata fidu-

Lutherus vndequaq; cõſtrictus.

cia. Sin ei dicat, cuius alioqui tepido ac remiſſo dolori peccata nõ remitterentur, per pœnitentię ſacramentum remitti omnia, fatenti ſe peccatorem, & petẽti veniã, & per os fratris obtinẽti: quid dicit aliud quàm ſentiunt illi quos inſectatur, qui dicunt ex attritione per ſacramẽtum ſuperueniens fieri contritionem? Sacramentum enim ſupplere, quod deeſt homini. Aut ergo falſa eſt poſitio Lutheri, certũ eſſe hominem de abſolutione; aut velit nolit, admittendum eſt ei, ſi non verbũ attritionis, certe res quam iſto verbo deſignãt: quam ſi conceſſerit, (concedet autẽ, niſi velit de ſua ſententia diſcedere) hominis eſt intẽpeſtiue nugantis, re cõceſſa, contẽdere de vocabulo. Rurſus magnificis verbis totam inuadit eccleſiam, tanquam peruerſe doceat contritionem, dum ex peccatorũ collectu & conſpectu docemur parare cõtritionem, quum prius doceri deberemus, vt ait ille, principia & cauſſas contritionis, nempe diuinę cõminationis & promiſsionis immobilem veritatem: quaſi non talia paſsim dicantur apud populum, prolatis etiam in eandem ſentẽtiam locis multis è ſcriptura ſacra neq; minus minacibus, neq;

Luther' in labyrintho.

Lutherus quàm tribuat ſacramentis. ſine ſacramẽto ſufficere. Nam interim ſacramentum priuat gratia, dicit ſacramentum ipſum nihil prodeſſe, negat ſacramenta gratiam conferre, aut gratię efficacia ſigna eſſe, aut omnino quo ad efficaciã ſignificationis ſacramenta legis euangelicæ differre quicquam à ſacramentis legis Moſaicæ. Qua in re non multum diſputabo, ſed tamen videtur mihi, quum omnia in figuris contigerint Iudæis, quarum veritas eſt in lege Chriſtiana, nihil abſurdi conſecuturum, ſi quis credat ſacramenta quibus vtitur eccleſia, tantum præcellere ſynagogæ ſacramentis, quantum lex noua veterem legem antecellit, hoc eſt, quantũ corpus vmbram ſuperat. Quod ego tamen neque primus cogito, neque ſolus. *Hugo de ſancto Victore.* Hugo de ſancto Victore, quem nemo nõ habet & pro viro docto & bono: Dicim⁹, inquit, ſacramẽta omnia ſigna eſſe quædã eius quę per illa datur gratię ſpiritalis. Oportere autẽ, vt ſecundũ proceſſum tẽporum, ſpiritualiũ gratiarũ ſigna magis ſemper ac magis euidẽtia ac declaratiua formarentur, vt cum effectu ſalutis creſceret cognitio veritatis. Et paulo poſt: Quia circuncifio eas tantum quæ foris ſunt enor-

mitates amputare poteſt: eás vero quę intrinſecus ſunt pollutionum ſordes, mundare non poteſt: venit poſt circunciſionē lauacrum aquæ, totum purgans, vt perfecta iuſtitia ſignificaretur. Nemo negabit, opinor, hunc ſaltem doctorem ſentire ſacramentum baptiſmi & interius purgare, & efficacius perfectam ſignificaſſe iuſtitiam, quàm fecerit circunciſio. Qua in re Lutherus duas vias commemorat, & vtranque refutat. alteram, qua arbitrati ſunt plurimi eſſe aliquam virtutem occultam ſpiritalem in verbo & aqua, quæ operetur in animo recipiētis gratiam dei: alteram eorum, qui nihil virtutis tribuerunt ſacramentis, ſed gratiam cenſuerunt à ſolo deo dari, qui aſsiſtit ex pacto ſacramentis à ſe inſtitutis. Sed quoniā vtriq; in hoc conſentiunt, ſacramenta eſſe efficacia ſigna gratiæ, vtranque viam reiicit Lutherus. Ego vt neſcio vtra via ſit verior, ita neutram audeo planè contemnere. Nam & illa ipſa via, cui nunc pauciores aſſentiunt, non omnino videtur abſurda, quòd aqua ipſa per verbum occultā habeat animæ purgandæ potentiam. Nam ſi creditur ignis in animam agere vel ad punienda

Duæ opiniones de poteſtate ſacramentorum.

Cōparatio.

vel ad expurgãda peccata, quid vetat poteſtate dei, per quam & illud fit, aquam quoque ad eluendas animæ ſordes poſſe penetrare? In quam ſententiam videntur & Auguſtini verba facere, qũu ait, Aqua baptiſmi corpus tangit,& cor abluit. Et illud Bedæ quoque dicentis quòd Chriſtus tactu mundiſsimæ carnis ſuæ vim regeneratiuam contulit aquis. Præterea videtur illud in idem vergere, quod propheta canit Ezechiel, Laui te aqua,& emundaui ſanguinem tuum ex te. Quæ verba quanquam de præterito loquitur ante baptiſmum inſtitutum, tamen vt mos eſt prophetarum,de futuro intelliguntur:nec de corpore duntaxat abluendo loquitur, in quo nihil eſt dignum quod propheta prędiceret,nec alia ablutio vnquã abluit animæ crimina,pręter ſacramẽtum baptiſmi. De illo igitur locut⁹ videtur Ezechiel in perſona dei prædicẽtis in ſacramento baptiſmi mundationem futuram eſſe per aquæ lauacrum. Quod ipſum paulo poſt idem propheta proſequitur apertius per verbum de futuro. Effundam, inquit, ſuper vos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamẽtis veſtris. An non

Auguſtinus. *Beda.* *Ezech. 16.* *Ezech. 36.*

per aquam promittit emundationẽ? Quanquam multo adhuc apertius rem videtur oſtendere Zacharias. Exibunt, inquit, aquæ viuæ de Hieruſalem, medium earum ad mare orientale, & medium earum ad mare nouiſsimũ. Hic ſermo an non nobis euidenter baptiſma depingit? aquam videlicet de eccleſia manantem, quæ & originale peccatum purget, & actuale: quam non mortuã appellat, ſed viuam, vt oſtendat, opinor, per occultam ſanctificationẽ dei, elemento corporeo vim vitæ ſpiritalis infuſam. Quanquam, vt dixi, qua via deus per ſacramenta infundat gratiã, neque mihi iudicium arrogo, neque valde veſtigo, quũ ſint inueſtigabiles viæ eius: ſed certe aliqua via credo feciſſe deum, vt illic aqua non ſit ocioſa, vbi tam multa & tam magna prędicat facienda per aquã, præſertim quum & aqua, & ſal, & alia quoque corporea, ſine ſacramento fidei per verbum dei recipiant ſpiritalem vim, niſi prorſus vana ſint omnia quibus cerei, ignis, aqua, ſal, panis, altare, veſtes, annuli, vel adiurantur exorciſmis, vel inuocatione gratiæ benedicuntur. Quæ ſi vim vllã recipiunt, aut vllam numinis præſentiam

Zachar. 14

Roman. 11

extra ſacramentum, quanto magis credibile eſt, aquam è Chriſti latere manãtem, ſpiritalem vitæ vim fonti regenerationis infundere? De quo Chriſtus ipſe pronunciat, quòd niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poterit videre regnum dei: ad quod, vt ait Apoſtolus, vocamur in baptiſmo. Quo in baptiſmo quod Lutherus multum tribuit fidei, nõ aduerſor, modò ne tantum tribuat fidei, vt fides malam vitam defendat, aut quæ formare debet, exterminet ſacramenta. At quum certam illam & indubitatam fidem exigit in ſuſcipiente ſacramentum, ego potius optandam quàm exigendam puto. Nam & beatus Petrus quum ita populum hortaretur, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrũ in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum veſtrorũ, & accipietis donũ ſpiritus ſancti: non dubito quin paratus fuerit ad baptiſmũ recipere totum populum, nec tamen à toto populo repente exegiſſet illam ſummam, certam, & indubitatam fidem Lutheri, quam nemo ſe ſatis ſciret attigiſſe; ſed permittebat ex ipſo ſacramẽto, omnibus qui ſe duntaxat offerrent, & cuperent remiſ-

Act. 2.

ſionem peccatorum & gratiam. Nam magna quædam res eſt, certa & indubitata fides, neque ſemper, neque cuique contingit etiam ex his fortaſſe qui ſibi contigiſſe non dubitant. Ego profecto ſperare nõ dubitem; quin dei benignitas ſuis ſacramentis aſsiſtat, & viſibilibus ſignis inuiſibilem infundat gratiam, & ſacramenti ſui feruore teporem credentiũ adiuuet: multos per ſacramenta conſequi ſalutem, qui de ſua fide non amplius polliceri poſſunt, quàm potuit ille qui dixit, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Qua in re ſi cui alij præterquam aduerſario videar nimium ſacramento tribuere, ſciat me nihil definire, nihil omnino ſtatuere, quod præiudicet fidei, cui ego nihil derogo: ſed vt ſolam fidem ſine ſacramento nõ puto ſufficere in eo qui ſacramenti compos eſſe poteſt, ita neque ſacramẽtum ſufficere ſine fide, ſed vtrunque oportere cõcurrere, & vtriuſque robur cooperari: & tutius opinor aliquid ſacramento concedere, quàm tantum dare fidei, quantũ donat Lutherus, qui ſacramento neque gratiam relinquit, neque efficaciã ſigni. Præterea fidem ipſam nihil facit aliud, quàm

Fides & ratione & ſcripturis ſuffulta.

Marc. 9.

flagitioſæ vitæ patrocinium, quemadmodum antè vberius declarauimus. Quamrem quo magis aſtrueret, poſtquam ſacramenta priuauit gratia, eccleſiam priuat & votis omnibus, & legibus. Nec quicquam

Pſal.75. mouet illum, quod deus ait, Vouete, & reddite. Sed de votis non dubito quin exurgent ex his, quos ille Vouiſtas vocat, &

Vouiſtę & votarij. Votarios, qui pro ſua profeſsione reſpondeant. Nam illos ex eccleſia ſemel ferme

De legibus. prorſus eliminat vniuerſos. De legibus vero demiror hominem præ pudore potuiſſe tam abſurda cogitare, quaſi Chriſtiani peccare non poſſent, ſed tam perfecta foret tanta multitudo credentium, vt nihil decerni debeat vel ad cultum dei,

Lutherus Chriſtianis ſummã decernit licentiam. vel ad vitanda flagitia. Sed eadem opera & eadem prudentia tollit omnem poteſtatem & authoritatem principum & prælatorum. Nam quid faciet rex aut prælatus, ſi neque legem poteſt ponere, neque poſitam exequi, ſed populus abſque lege velut nauis abſque gubernaculo fluctuet?

Roma.13. Vbi eſt ergo illud apoſtoli, Omnis creatura poteſtatib⁹ ſublimiorib⁹ ſubiecta ſit?

Ibidem. Vbi illud? Si male agis, regẽ time. nõ enim

Hebr.13. ſine cauſſa gladiũ portat? Vbi illud, Obe-

dite præpoſitis veſtris,ſiue regi quaſi præcellenti,& quæ ſequuntur. Cur igitur ait Paulus,Bona eſt lex?Et alibi:Lex eſt vinculum perfectionis. Præterea cur ait Auguſtinus,Non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis,& cognitoris ius,vngula carnificis,arma militis,diſciplina dominantis,ſeueritas etiam boni patris. Habent omnia iſta modos ſuos,cauſſas ſuas,rationes,vtilitates:& hæc quum timentur,& mali coercetur,& boni quieti inter malos viuūt. Sed de regibus dicere ſuperſedeo, ne videar meam cauſſam agere. Illud quæro,ſi nemo nec homo nec angelus poteſt ſuper hominem Chriſtianū legem ponere, cur tot leges ponit apoſtolus & de legendis epiſcopis, & de viduis, & velandis fœminarum capitibus? cur ſtatuit ne fidelis cōiunx ab infideli diſcedat, niſi deſeratur? Cur audet dicere, Cæteris dico ego, non dominus?Cur exercuit tātam poteſtatem, vt fornicarium ſatanæ iuberet tradi in interitum carnis? Cur Petrus Ananiam & Sapphiram ſimili pœna percuſſit, quòd è ſua ipſorum pecunia paulum reſeruaſſent ſibi?Si multa ſtatuebant Apoſtoli præter ſpeciale præceptum domini ſuper Chri-

1.Timot.1. *Coloſſ.3.* *Auguſtinus* *1.Cor.7.* *Ibidem.5.* *Actuū.5.*

ſtianum populum, cur non idem propter populi commodum faciant ij qui ſucceſſerunt in apoſtolorum locum? Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, vir ſanctus, & nihil arrogans, iubere non dubitauit vt per ſuam diœceſim coniuges in quadrageſima coniugalibus abſtinerent amplexibus: & indignatur Lutherus, ſi Romanus pōtifex ſucceſſor Petri, vicarius Chriſti, cui Chriſtus velut apoſtolorū principi tradidiſſe creditur claues eccleſiæ, vt cæteri per illum & intrarent, & pellerentur, ieiuniū indicat aut preculas? Nam quod ſuadet, corpore parendum eſſe, animo retinendam libertatem, quis tam cæcus eſt vt ſtrophas iſtas non videat? Cur ignem gerit & aquam, homo ſimplex & ſanctulus? Cur iubet velut Apoſtoli verbis, hominum ſeruos non fieri, hominum ſtatutis non ſubiici, & tamen parere iubet pontificis iniuſtæ tyrannidi? An apoſtolus hoc pacto prædicat: Reges nihil iuris habent in vos, iniuſtum feratis imperium: Domini ius non habent in vos, feratis iniuſtam ſeruitutem? Si Lutherus parendum eſſe non putet, cur parendum dicit? ſi parendum cenſet, cur ipſe non paret? Cur homo verſipellis

Ambroſius cōiuges ab amplexib⁹ in quadrageſima iuſſit abſtinere.

Quām diſſidet Lutheri techna à ſimplicitate Pauli.

verſipellis talibus ludit technis? Cur in pontificem,cui dicit obediendũ eſſe,conuiciis inſurgit? cur tumultum ſuſcitat? cur in illum concitat populos,cuius vel tyrannidem (vt vocat) fatetur eſſe ferendam? Profecto non ob aliud, opinor, quàm vt fauorem ſibi conciliet improborum, qui ſuorum ſcelerum impunitatem cuperent, & eum qui pro libertate eorũ iam decertat, caput ipſis inſtituerent, & eccleſiam Chriſti tam diu ſupra firmam petram fundatam,demolirentur,& eccleſiam nouam ex improbis & flagitioſis conflatã erigerent,contra quàm clamat propheta: Odi- *Pſal.25.*
ui eccleſiam malignantium,& cum impiis nõ ſedebo. & vna cum illo noſtra clamet eccleſia: Dirige me in veritate tua,quia tu *Pſal.24.*
es de⁹ ſaluator me⁹,& te ſuſtinui tota die.

DE POENITENTIA.

DE pœnitentia pœnitet audire quas nugas,quę ſomnia,quàm abſurda,quàm impia,quàm ſibi repugnãtia deblateret. Primum, ſuo more, velut nouum proponit, quod omnibus eſt notiſsimum,fidem habẽdam promiſsioni dei,qua promiſit pœnitenti remiſsionem peccatorum, & iam

Lutheri mos,notiſsima ſeu ignota proponere.

inſectatur eccleſiam, quòd hanc fidem nō doceat. Quis eſt, obſecro, qui hortatur quemquam ad Iudæ pœnitentiam, vt doleat quod commiſit, nec tamen ſperet remiſsionem? Quis doceret orandū pro venia, niſi qui doceret promiſſam pœnitenti veniam? Quid prædicatur ſæpius, quàm dei tam immenſa clementia, vt nulli quantumuis ſcelerato ſe emendanti claudat miſericordiam? Nemó ne præter Lutherum legit vnquam: Quacūque hora ingemuerit peccator, ſaluus erit? Nemo legit dimiſſam adulteram, veniam prophetæ datam non adulterij tantum, ſed homicidij quoque? Paradiſum latroni datum, & eo datum tempore, quo cōmiſſa prius flagitia, nulla potuit ſatisfactione redimere? Tantum abeſt vt hæc non doceatur fiducia cōſequendæ veniæ, quam præteritā eſſe clamat Lutherus, vt potius in eam partem nimij ſint qui populos docent, ita per ſe libenter in hanc fiduciam præcipites, vt magis in alteram partem ſint auocandi, quā contemplentur ſeueram atque inflexibilem dei iuſtitiā. Decuplo enim plures inuenies, qui nimia peccent iſtius promiſſionis fiducia, quàm deſperatione remiſ-

Ezech.18. *Ioan.8.* *2.Reg.12.* *Luca.23.* *Populus nimis pceps in fiduciā*

ſionis obtinendæ. Deſinat ergo Lutherus eam rem pro noua nobis & admirādā proponere, quam nemo non nouit. Deſinat quiritari deſuctam eſſe, quā nihil eſt vſitatius. *conſequendæ veniæ.*

DE CONTRITIONE.

Obliteratis, inquit, promiſsione & fide, videamus quid ſubſtituerūt in locū earum. Tres, inquit, partes dederunt pœnitentiæ, contritionem, confeſſionem, ſatisfactionem. Quas omnes tres ita tractat Lutherus, vt ſatis perſpicuū faciat, nullam earum ſatis ei placere. Nam primum, in cōtritione indignatur, & iram dei vocat inſuſtentabilem, quòd attritioni fiat locus, & credatur deus in dolore non ſatis de ſe vehementi, per ſacramentum ſupplere quod deeſt homini. Videamus ergo quàm præclare tuetur quod dicit, quid ipſe contra ſtatuat. Magnam rem docet eſſe contritionem, nec facilè parabilem. Iubet omnes habere pro certo, & indubitate credere, propter verbum promiſsionis omnia ſibi peccata eſſe dimiſſa, & à deo ſe ſolutos in cœlo, poſtquàm per os hominis ſoluti ſunt in terra. Qua in re, *Lutheri verba* *Luthero nimiū diſplicet attritio.* *Lutheri verba.*

ipſius aſſertio vel in idē recidet quod reprehendit, vel multo magis erit abſurda. Nam deus aut his duntaxat per pœnitentiam promiſit peccata remittere, qui quantum peccati molês exigit, antè conteruntur, aut his etiam qui minus, aut denique remittit & illis qui nihil conteruntur omnino. Si non promiſit niſi quantum poſcat peccati magnitudo contritis, non poteſt Lutherus, quod omnes iubet, certus eſſe & indubius ſe eſſe ſolutū. Nam quomodo ſcire ſe poteſt obtinere promiſſum, qui ſe ſcire non poteſt ſatis eſſe contritum? Nemo enim nouit mortalium omnium, quantum contritionis exigat mortale peccatum. Quòd ſi veniam promiſit deus parum pro ſceleris mole contritis, tunc promiſit his quos iſti vocant attritos: & iam cum his conſentit Lutherus, quos reprehendit. At ſi promiſit deus nihil omnino dolentibus, magis promiſit attritis, hoc eſt vtcunq; dolentibus. Quamobrem ſi tantum contritionem admittit, hoc eſt ſufficientem dolorem, nemo certus eſſe poteſt ſe eſſe abſolutum: & ſic Luthero perierit, aut falſa fuerit & erronea abſolutionis certa illa & indubitata fidu-

Lutherus vndequaq; cōſtrictus.

tia. Sin ei dicat, cuius alioqui tepido ac remiſſo dolori peccata nō remitterentur, per pœnitentię ſacramentum remitti omnia, fatenti ſe peccatorem, & peteti veniā, & per os fratris obtinēti: quid dicit aliud quàm ſentiunt illi quos inſectatur, qui dicunt ex attritione per ſacramētum ſuperueniens fieri contritionem? Sacramentum enim ſupplere, quod deeſt homini. Aut ergo falſa eſt poſitio Lutheri, certū eſſe hominem de abſolutione; aut velit nolit, admittendum eſt ei, ſi non verbū attritionis, certe res quam iſto verbo deſignāt: quam ſi conceſſerit, (concedet autē, niſi velit de ſua ſententia diſcedere) hominis eſt intēpeſtiue nugantis, re cōceſſa, contēdere de vocabulo. Rurſus magnificis verbis totam inuadit eccleſiam, tanquam peruerſe doceat contritionem, dum ex peccatorū collectu & conſpectu docemur parare cōtritionem, quum prius doceri deberemus, vt ait ille, principia & cauſſas contritionis, nempe diuinę cōminationis & promiſsionis immobilem veritatem: quaſi non talia paſsim dicantur apud populum, prolatis etiam in eandem ſentētiam locis multis é ſcriptura ſacra neq; minus minacibus, neq;

Luther' in labyrintho.

Iuſtiores cõtritiõis cauſæ, quàm quas affert Lutherus.

minus cõſolantibus, additis præterea cauſis in procurandam contritionem neq; minus efficacibus quàm ſunt iſtę quas Lutherus exigit, & longè ſanctioribus. Nam hæ cauſæ nihil fere proponũt præter metum pœnæ, & ſpem præmij: quæ conuerſio ad deum non tam grata eſt, ac ſi quis conuertatur amore. hoc fiet, ſi non iſta quiſq; tantum proponet ſibi, quę Lutherus affert, cõminationẽ dei, & remiſsionis promiſsionem; ſed illa etiã quæ docent hi quos Lutherus tanquã nihil docentes irridet, nẽpe dei in ſe benignitatẽ, & toties in nihil bene merentem, in toties merentẽ male, ampliter collata beneficia. His enim rebus ſibi à ſe propoſitis, adducetur peccator vt plus doleat offenſum tam pium patrem, q̃ tam potentẽ dominum: & minus pœnam ſuã timeat, quà iram dei: nec tam cœlum cupiat, quàm fauorẽ dei. Hæc cõſideratio bonitatis diuinæ format cõtritionem. An

Roman. 2.

neſcis homo, inquit apoſtolus, ꝙ dei benignitas ad pœnitentiam te inuitat? & format, vt dixit, ſanctiorẽ, quàm ſit hęc, quã ex metu pœnę & ſpe remiſsionis format Lu-

Arrogãtia Lutheri.

ther⁹, qui neminẽ iactat illa docere pręter ſe, quũ omnes eadẽ doceant, & meliora.

DE CONFESSIONE.

Confeſsionem ita tractat, vt in publicis criminibus, quæ ſine cõfeſsione nota ſunt toti populo, cõfeſsionem exigat, vbi minus eſt opus: occultorũ vero cõfeſsionem ita verſat lubricus, vt quãuis non reiiciat prorſus, tamen relinquat incertum, an pro re iuſſa & demandata recipiat. Nam è ſcripturis eam negat probari, tamen placere ſibi dicit, & vtilem eſſe, ac neceſſariam, nec tamen dicit omnibus, ſed ad pacandas dũtaxat afflictas cõſcientias, opinor ſignificans, ꝙ ſi quis habeat conſcientiã ſuę ſimilem, quę vel de ſua ſanctitate ſecura ſit, vel de verbo promiſsionis diuinæ certa ſit, ei nõ ſit opus occultorum confeſsione. Alioqui ſi quis meticuloſus ſit, ad pacandam conſcientiã confitendum eſſe. Quamobrem quoniã tam dubiè verba ſua ſuſpẽdit, mihi viſum eſt afferre quędam, quæ de neceſsitate confeſsionis loquuntur apertius. Et quia ex ſcripturis haberi negat occultorum cõfeſsionẽ, Primo loco proponã eum locũ ex Eccleſiaſtico, *Eccleſi. 38.* qui, non ſoli mihi, videtur omnes tres pœnitentię partes cõplecti. Fili, inquit, in tua

infirmitate ne deſpicias teipſum, ſed adora dominũ, & ipſe curabit te. auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Curat enim deus dum ſoluit in cœlo, quod ſacerdos ſoluit in terra. dirigimus manus in ſatiſfactione: auertimus à delicto per contritioné: cor vero à delicto in confeſsione mundamus, iuxta

Pſal.61. illud prophetæ: Effundite corã illo corda veſtra. Tres pœnitẽtiæ partes cõplectit

Chryſoſtomus. & Chryſoſtomus, quũ ait, Perfecta pœnitentia cogit peccatoré omnia libẽter ſufferre. Et infra, In corde eius contritio, in ore eius cõfeſsio, in opere tota humilitas, hæc eſt fructifera pœnitentia. Pro cõfeſ-

Prou.27. ſione facit & illud: Cognoſce vultum pecoris tui. Quomodo enim poteſt cognoſcere, ſi nõ indicetur? Quid eo manifeſti⁹,

Numer.5. quod legitur Numeri cap.5. Locutus eſt dominus ad Moſen dicẽs, Loquere ad filios Iſraël: Vir ſiue mulier quum fecerit ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiã tranſgreſſi fuerint mandatũ domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum ſuũ. Huc & illud pertinet, quod in lege veteri Iudæorum, quibus omnia contingebant in figu-

ra, populus infectus lepra iuſſus eſt ſe ſacerdotibus oſtendere. Nam ſi deus ideo ſcripſit in lege, Non alligabis os boui trituranti, vt nos admoneret æquum eſſe, vt qui altari ſeruit, de altari viueret (quẽadmodũ declarat apoſtolus, qui illud ait in lege ſcriptũ, non propter boues, ſed propter homines. Nunquid de bobus, inquit, cura eſt deo?) non eſt cur quiſquam dubitet, per lepram illam corporeã in lege carnali, ſignificatũ eſſe peccatũ in lege ſpiritali. In quam intelligentiam vt nos paulatim duceret Chriſtus, ait leproſis, (quos dum irent, non à corporis tantum, ſed ab animæ quoq; lepra mũdauit) Ite (inquit) oſtẽdite vos ſacerdotibus. Iam illud diui Iacobi, Confitemini alterutrũ peccata veſtra: etiam ſi nõ neſciam alios aliò trahere, mihi certe (nec ſoli) videtur de ſacramentali confeſsione mãdatum. An non illud quoque facit aperte pro confeſsione, quod per Eſaiam ait dominus: Tu dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris? Quòd ſi quid valere debet authoritas ſanctorum patrũ, valere debet in primis, qđ ait beatus Ambroſius: Non poteſt quiſquam iuſtificari à peccato, niſi peccatũ ipſum fuerit confeſ-

Leuiti.13. *Deut.25.* *1.Cor.9.* *Lucæ.17.* *Iacob.5.* *Eſaie. 43.* *Ambroſi⁹*

ſus. Quid dici poteſt apertius? Præterea
Chryſoſtomus. Ioannes Chryſoſtomus, Non poteſt, inquit, gratiā dei accipere, niſi purgatus fuerit ab omni peccato per confeſsionē. Deniq; beat⁹ Auguſtinus, Agite pœnitentiā
Auguſtin⁹
qualis agitur in eccleſia. Nemo dicat ſibi, occulte ago, quia apud deū ago. Ergo ſine
Matth. 18. cauſa dictum eſt, Quę ſolueritis ſuper terram. Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt. Verum de confeſsione ſi verbū nullum neq; nominatim neque in figura legeretur, neque quicquā à ſanctis patribus diceretur, tamē quū videam totū populū tot ſeculis peccata ſua patefacere ſacerdotibus, quū ex ea re tam aſsidue videam tantum boni prouentum, tam nihil enatum mali, aliud neq; credere neq; cogitare poſſum, quàm eam rem non humano cōſilio, ſed diuino plane mandato & conſtitutam eſſe, & conſeruatam. Neq; enim vlla humana authoritate populus vnquam potuiſſet adduci, vt occultiſsima ſcelera, quorū tacitam cōſcientiā horrebāt, quæ ne prodirent in lucem, tāti referebat ipſorū, in alienas aures poſſet quū vellet prodere, tāto cum pudore, tāto cū periculo tam incunctāter effunderēt. Neq; fieri potuiſſe, quū tam nume-

Matth. 16.

Solida confirmatio cō feſſiōis clāeulariæ.

Argumen-

roſi presbyteri boni maliq; promiſcue cõ feſsiones audiant, vt audita continerent etiã ij qui aliàs nihil cõtinent, niſi deus ip ſe, qui ſacramentũ inſtituit, rem tam ſalubrem ſpeciali gratia defenderet. Mihi ergo, quicquid ait Lutherus, non ex aliqua populi conſuetudine, nec ex inſtitutione patrum, ſed ab ipſo deo videtur inſtituta & præſeruata confeſsio.

tũ non improbabiles

Iam quod Lutherus reſeruationes peccatorum damnat, per quas interdicitur ne quilibet ſacerdos remittat omnia, ſed quędam epiſcopi requirant manum, quædam etiã papæ: iſtuc ſpectat, ꝗ homo popularis ſic exæquat omnia, vt ſummi pontificis odio, põtifices omnes in claſſem cogat infimorum ſacerdotum: tam cæcus odio, vt iuriſdictionem non diſcernat ab ordine: immo verò multo adhuc cæcior, vt qui nec ordinem videat vllum, ſed omnia plane permiſceat & confundat horrore, ſacerdoteſque ipſos prorſus in laicorum claſſem redigat. Quum deus eccleſiam hanc militantem, ad exemplar triumphantis effinxerit, cur tot gradus, tot ordines legẽs illic, nullum gradum, nullum ordinẽ, nullum prorſus diſcrimen admittit hic?

Lutherus omnia confundit.

Quorſum igitur tam multa ſcripſit apoſtolus de epiſcopis, ſi nihil iuris in gregē ſuum pluſquam ſacerdotes reliqui, nihil pluſquam laicus quiuis haberet epiſcopus? Sed de laicis dicemus poſtea, interim de ſacerdote dicamus. Sacerdos quilibet ordinem quidem habet, ſed authoritatem iudicandi non habet (quæ res ad abſoluentem pertinet) priuſquam ei gregis alicuius cura committitur: idoneus tamen antè reputatur, cui cura tutò poſsit committi. Epiſcopus ergo, qui curam habet totius diœceſis, ſi cui ſacerdoti partē quampiam ſuæ curæ commiſerit, an non ipſa ratio docet hunc non amplius aut ligare poſſe aut ſoluere, niſi quatenus ille permiſerit, ſine cuius mandato nihil omnino in illius populo vel ligare quemquam, vel ſoluere potuiſſet? Quippe, quod nec ipſi licebat epiſcopo in aliena diœceſi. Quid ergo miri eſt, ſi quædam ſibi reſeruat epiſcopus, quorum curam putat eſſe maiorem, quàm vt cuilibet poſsit (etiā non imperito) committi? Quod quum tot ſeculis obſeruatum ſit, ne populus nimis facili propoſita remiſsionis facultate, procliuius in ſcelera prolaberetur: Lu-

Ratio aduerſus Lutherū pro epiſcoporū authoritate, vt reſeruent peccata.

therus nunc demum, ne quiſquam difficultate pœnitentiæ deterreretur à peccādo, quidlibet iubet permitti cuilibet, non ſacerdoti modo, ſed etiam laico, in tātum progreſſus ineptiæ, vt quum vulgo mulieres male audiant quaſi parum probe taceāt ſi quid audierint ſecretius, ille mulieres etiam velit viris eſſe à confeſsionibus. At mulierem quum docere non permittat Apoſtolus, nō eliget opinor in ſacerdotem Lutherus, qui niſi prædicantem, negat ferme quenquam eſſe ſacerdotem. At ſacerdoti tantùm confitendum eſſe, (niſi neceſsitas ingruat) ſanctorum patrum declarat ſententia. Veniat, inquit Auguſtinus, ad Antiſtites, per quos illi claues miniſtrantur eccleſiæ. Non dicit, veniat ad laicos, veniat ad mulieres. Item alibi dicit apertius: Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis oſtendat: repræſentet vitam ſuam deo per ſacerdotem. præueniat iudicium dei per confeſsionem. Præcepit enim dominus mundandis, vt oſtenderent ora ſacerdotibus, docens corporali præſentia confitenda peccata. Item Leo papa. Chriſtus hanc præpoſitis eccleſiæ tradidit pote-

Lutherus etiam mulieribus autoritatem permittit audiēdi cōfeſſiones.

1. Tim. 2.

Patrū autoritas aduerſus Lutherum.

Auguſtinus.

Lucæ. 17.

Leo papa.

ſtatem, vt confitentibus pœnitentiæ ſatisfactionem darent. Denique venerabilis Beda: Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò ſacerdotibus pandamus, & quanto iuſſerint tempore purgare curemus, quia ſine confeſsione peccata nequeunt dimitti. Præterea quid prodeſſet confeſsio, niſi per claues eccleſiæ ſequeretur abſolutio? At hoc ius, inquit Ambroſius, ſolis permiſſum eſt ſacerdotibus. Quod quomodo velit intelligi, declarat alibi, quum dicit, Verbum dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Alio item loco ſcribit Auguſtinus apertiſsime: Fruſtratur claues eccleſiæ, qui ſine ſacerdotis arbitrio pœnitentiam agit. Nunc igitur iudicet quiſque quàm verè ſentit Lutherus, qui contra ſanctorum omnium ſententiam, claues eccleſiæ trahit ad laicos, trahit ad mulieres: & ait, verba Chriſti, Quæcumque ligaueritis &c. non ſacerdotibus tantum, ſed omnibus dicta fidelibus. M. Aemilius Scaurus vir clariſsimus, & exploratæ probitatis, Romæ quum à Vario Sucronenſi, homine parum ſyncero, accuſaretur apud populum, & accuſator oratione longa perorаſſet,

Beda.

Ambroſi.

Auguſtinus.

M. Aemilius Scaurus.

illa breuiter, & ſua & populi fretus conſcientia, non dignatus oratione contendere, Quirites, inquit, Varius Sucronenſis ait, Aemilius Scaurus negat: vtri potius credendum cenſetis? Quibus verbis applaudente populo, vir honoratus, hominis nihili futilem accuſationem cluſit. Quæ percontatio non illic magis mihi viſa eſt, quàm in præſente quæſtione congruere. Nam verba Chriſti de clauibus, laicis dicta Lutherus ait, Auguſtinus negat: vtri magis credendum eſſe cenſetis? Lutherus ait, negat Beda: vtri magis credendum cenſetis? Lutherus ait, negat Ambroſius: vtri magis credendum cenſetis? Denique Lutherus ait, tota negat eccleſia: vtri magis cenſetis eſſe credendum? At ſi quis adeo deſipiat, vt authore Luthero, mulieri quoque putet eſſe confitendum, huic non inutile fortaſſe fuerit illud alterum Lutheri dogma ſuſcipere, quo ſuadet non adhibendum multum ſtudij ad recogitanda peccata. Non expedit profecto nimis anxie multa reuocare in memoriam, vt omnia in eius infundas aurem, quæ peruiam & patulam viam ab auribus habet ad linguam. Alioqui, quum

Cede patribus Luthere.

Mulieres quas Lutherus ſtatuit à confeſſionibus, rimarũ ſunt plenæ.

res fieri poteſt abſque tali periculo, non dubitem Lutheri cõſilio exemplum prophetæ præponere, qui dicit: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine. Omnes, inquit, annos meos, ſed in amaritudine. Talis enim confeſsio non ſolum præterita diluit, ſed nouam etiam parit vbertim gratiam, iuxta illud Ambroſij: Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe defleuit: atque ideo maiorem gratiam reperit, quàm amiſit. Quẽ ſecutus Gregorius, Fit, inquit, plerunque gratior deo, amore ardens vita poſt culpam, quàm in ſecuritate torpens innocentia. Nam quum Lutherus ocioſos homines appellet, qui cenſuerunt confitendas peccatorum circunſtantias, Auguſtinus longe cenſet aliter. Conſideret, inquit Auguſtinus, qualitatem criminis in loco, in tempore, in perſeuerantia, in varietate perſonæ, & quali hoc fecerit tentatione, an ipſius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundum excellentiam ſui ſtatus vel officij, & ſecundum modum meretricis, & modum operis ſui, & qualiter turpitudinem peregit, ſi in loco ſacrato, ſi in tempore

Eſaia. 38. *Ambroſius.* *Gregorius.* *Auguſtinus.* *Confitendæ peccatorũ circunſtantiæ.*

tempore orationi conſtituto, vt ſunt feſtiuitates, & tempora ieiunij. Conſideret quantum perſeuerauerit, & doleat, quàm perſeueranter peccauerit, & quanta victus fuerit oppugnatione. Sunt enim qui non ſolum non vincuntur, ſed etiam vltro ſe peccato offerunt: nec expectant tentationem, ſed præueniunt voluptatem. Et pertractet ſecum, quàm multiplici actione vitij, quàm delectabiliter peccauit. Omnis iſta varietas confitenda eſt, & deflēda: vt quū cognouerit quod peccatum eſt, cito inueniat deum ſibi propitium. In cognoſcendo augmentum peccati, inueniat ſe cuius ætatis fuerit, cuius ſapientiæ & ordinis. Immoretur in ſingulis iſtis, & ſentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij. Hactenus Auguſtinus. Quo vno haud ſcio an reperiat quemquam Lutherus ex his quos ocioſos vocat, qui diligētius enumerarit peccatorū circūſtātias: ne putet Lutherus circūſtātiarū nihil quicquā ad cōfeſsionē pertinere. Quòd ſi eiuſdē peccati variæ circūſtantiæ ſint, quoad poſſumus, in memoriā reuocādæ, quanto magis grauia & diuerſa crimina colligen-

da ſunt,& diligenter excutienda conſcientia,vt ſi fieri poſsit,nullum nobis patiamur excidere? Nam quod Lutherus velut acutiſsimum telum coniicit, neminem poſſe omnia peccata confiteri, propterea quòd nemo poteſt omnium recordari,telum eſt obtuſiſsimum. Quis enim neſcit, neminem, qui dixit omnia peccata confitenda fuiſſe,tam ſtolidum, vt ſenſerit etiã illa ſacerdoti narranda in aurem, quæ cõfitenti non veniſſent in mentem?

DE SATISFACTIONE.

Lutherus tam verborũ prodigus, vt malit multis verbis nihil dicere,quàm tacere.

DE ſatisfactione neſcio an ſatisfaciat aliis, mihi profecto videtur potius quàm taceret, inualuiſſe multis verbis nihil dicere. Nam primum quod ait eccleſiam ſic docere ſatisfactionem, vt populus veram ſatisfactionem non intelligat vnquã,quæ eſt innouatio vitæ,quis non videt meram eſſe calumniam? Quis Lutherum docuit eccleſiam non docere, innouandam eſſe vitam? Totam non peragrauit eccleſiam, non omnibus interfuit

Lutheri ſpiritus,qui illum ſecretorum admoneat.

confeſsionibus,vt hanc audiret inſcitiam ſacerdotum. Neceſſe eſt ergo aut ſpiritũ ſanctum habeat in ſinu,aut dæmonem aliquem in pectore,qui iſtud ei inſpirauerit. Sed quiſquis hic ſpiritus fuit, bonus eſſe non potuit,qui falſitatem docuit, ſed ſpiritus ille de quo dictum eſt,Diabolus mẽdax eſt, & pater eius. Nam nemo neſcit falſum eſſe quod Lutherus affert pro vero. Quis enim vnquam adeo ſtipes fuit,vt ſic indiceret opera ſatisfactoria pro præteritis,vt indulgeret futura? Quis non aſſidue, quum abſoluit, illa Chriſti verba ſuccinit: Vade,& noli amplius peccare? Et illud Pauli. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Quis non legit illud Gregorij: Pœnitentiam quippe agere digne non poſſumus, niſi modum quoque eiuſdem pœnitentiæ cognoſcamus? Pœnitentiam quippe agere,eſt & perpetrata mala plangere,& plãgenda non perpetrare. Nam qui ſic alia deplorat,vt iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere ignorat, aut diſsimulat. Quid enim prodeſt,ſi peccata luxuriæ

Ioan. 8.

Aperta calumnia Lutheri.

Ibidem.

Roma. 6.

Gregorius.

quis defleat,& tamen adhuc auaritiæ æſti-bus anhelat?Quòd ſi nihil horum diceretur, tamen quum ſacerdos indicit pœnitentiam pro commiſsis, ipſa re docet non eſſe rurſus committenda, quæ rurſus ſint punienda. Lutherum ergo manifeſte liquet nihil habere penſi quid dicat, modò verborum effutiat aliquid quo calumnietur eccleſiam. Quæ res maxime ſemper patet vbicunque velut in re maximi momenti, maxima voce declamat, quemadmodum in his verbis facit: Quæ monſtra tibi debemus Romana ſedes, & tuis homicidis legibus & ritibus, quibus mundũ totum eò perdidiſti, vt arbitrentur ſeſe poſſe deo per opera pro peccatis ſatisfacere, cui ſola fide cordis contriti ſatisfit, quam tu his tumultibus non ſolùm taceri facis,ſed opprimis etiam,tãtùm,vt habeat ſanguiſuga tua inſatiabilis, quibus dicat, affer,affer:& peccata vendat? Quis nõ arbitretur, quum hæc verba legat tam atrocia,tam tragica,Lutherum in ſede Romana deprehendiſſe ingentia & abominanda portenta? At ſi quis omnia penſiculet diligentius,videbit parturiẽte monte natum ridiculum murem.Nã primùm,quàm

Lutheri verba.

ridiculum eſt illud quod exclamat in Romanam ſedem? quaſi Romæ tantùm, & nō per omnem totius orbis eccleſiam exigerentur opera ſatisfactionis, & iniungatur pœnitentia: aut quaſi leges, quas ille vocat homicidas, non ſint editæ pleræque à ſanctiſsimis olim patribus, & publico Chriſtianorum conſenſu in ſynodis ac generalibus conciliis. Deinde quum dicit, quòd per opera nō ſatisfit deo, ſed ſola fide, ſi ſentit quòd non per ſola opera ſine fide, ſtulte bacchatur in ſedem Romanam, in qua nemo fuit vnquam tam ſtultus, qui diceret opera ſine fide ſatisfacere, quū nemo neſciat illud Pauli: Quod non eſt ex fide, peccatum eſt. *Rom.14.* Sin opera ſentit ſuperflua, & fidem ſolam ſufficere qualiacunque ſint opera, tum dicit aliquid, & vere diſſentit à ſede Romana, quę credit diuo Iacobo, quòd fides ſine operibus mortua eſt. *Iacobi.2.* Videtis igitur, quàm inepte ſe commouet Lutherus, qui ſic inuehitur in Romanā ſedem, vt ſemet interea vel ſtultitiæ retibus vel impietatis inuoluat. Quanquam profecto propinquius opinor vero, Lutherum ſentire, fidem ſemper abſque operibus bonis ſatis eſſe

ad ſalutem. Nam id illum ſentire, tum ex aliis locis multis euidenter liquet, tum ex eo quod dicit, Opera deus nihil curat, nec eis indiget. Indiget autẽ, vt verax in ſuis promiſsis a nobis habeatur. Quibus verbis quid ſenſerit Lutherus, viderit ipſe, ergo certe deum credo & fidem noſtram & opera noſtra curare, & neque operibus noſtris egere, neque fide. Nam vt bonorum noſtrorum non eget, qui deus eſt, ita curam habet omnium quę faciunt homines, q aliud ab his fieri vetat, aliud iubet. ſine cuius cura ne vnus quidem paſſer cadit ſuper terram, quorum duo veneunt dipondio. Sed quia videtur Lutherus eò vergere, vt pœnitens tantùm ingrediatur nouam vitam, ac negligat a ſacerdote pro commiſſorum ſatisfactione ſuſcipere pœnitentiam, audiamus quid in hac quoque parte ſcribat ſanctiſsim⁹ Auguſtinus. Nõ ſufficit, inquit, mores in melius cõmutare, & a prçteritis malis recedere, niſi etiã de his quæ facta ſunt, ſatisfaciat dño, per pœnitentię dolorẽ, p humilitatis gemitũ, per cõtriti cordis ſacrificiũ, cooperãtibus eleemoſynis & ieiuniis. Et alibi: Ponat ſe pœnitẽs, inqt, oĩno in iudicio & poteſtate

Verba Lutheri.

Deum curare opera noſtra.

Lucæ.12.

Auguſtin⁹

ſacerdotis, nihil ſui reſeruãs ſibi, vt omnia eo iubente paratus ſit facere pro recipien da vita animæ, quæ faceret pro vitanda corporis morte. Item alibi. Ligant quoq; (inquit) ſacerdotes, dum ſatisfactioné pœnitentiæ confitẽtibus imponunt: ſoluunt, quũ de ea aliquid dimittunt. Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, quũ eos iuſta pœna ligant: opus miſericordiæ, quum de ea aliquid relaxant. Satis igitur aperte me docuiſſe cõfido, quàm temere calumniatur eccleſiam, & per omnem pœnitentiæ partem quàm inepta, quàm impia, & quàm abſurda contra ſanctos patres, contra ſcripturam ſacram, contra publicam eccleſiæ fidem, contra tot ætatum, tot populorum conſenſum, contra ſenſum ferme communem conſtituat: quibus tamen ille non eſt contentus, ſed quũ diu faſſus eſſet pœnitentiam eſſe ſacramentũ, tandem in fine totius libri pœnitere cœpit eum quòd quicquã omnino liber haberet veri: eoque mutata (quod ſolet) in deterius ſentẽtia, pœnitentiã prorſus negat eſſe ſacramentum. At idẽ antè fatetur ſe non dubitare, quin quicunque coram quouis priuatim fratre vel ſponte con-

Satiſfactionem pœnitẽtiæ neceſſariã eſſe confitentibus.

Lutheri inconſtantia.

feſſus vel correptus veniam petierit, & emendauerit, ab omnibus occultis abſolutus ſit. Si ita ſentit, quanquam falſum in hoc ſentit, quod ait corã quouis priuatim fratre, & in hoc item quòd nihil intereſſe cenſet an cõfiteatur vltro, an correptus petat veniam: tamen ſi pœnitentiã etiam talẽ cenſet eſſe tam vtilẽ, cur pœnitentiã eximit è numero ſacramentorũ? Non ob aliud omnino, quã vt haberetur in minore pretio, & viduatã nomine ſacramenti (quod apud Chriſtianos eſt ĩ veneratione) vileſceret. Quam in rẽ non alium reperit prætextum, quàm quòd pœnitentia non habeat ſignum viſibile: quaſi vel exterior pœnitentia, vel ille ipſe corporeus actus & geſtus quo ſacerdos abſoluit pœnitentẽ, ſignum eſſe non poſſit ſpiritalis gratiæ qua pœnitens conſequitur remiſſionẽ. Sed vt aliquando finẽ loquẽdi faciam de pœnitentia, vtinã aliquando pœniteat ipſum tam male tractatæ pœnitentiæ, & cuius omnes partes conatur euertere, ſalubriter olim partes omnes adimpleat, conteratur de malitia, publice confiteatur errores, & eccleſiæ (quam tot blaſphemiis offendit) iudicio ſe ſubiiciẽs,

quicquid antè commiſit, quanta maxima poteſt, (nam digna profectò non poteſt) ſatisfactione recompenſet.

DE COFIRMATIONE.

Confirmationem adeò non recipit pro ſacramento, vt etiam mirari ſe dicat, quid eccleſiæ in mentē venerit, vt confirmationē faceret ſacramentū:& in re tam ſacra ludit & nugatur homo nugaciſsimus, quærens cur non ex pane quoque faciant ſacramenta tria, quum anſas quaſdam habeant ex ſcripturis. Ideo non facit eccleſia, quia non apprehendit anſam ex qualibuſcunque ſcripturæ verbis alia condendi ſacramenta, quàm quæ Chriſtus inſtituit, & ſuo ſanctificauit ſanguine: quemadmodum e diuerſo nullum eorū omittit, quæ a Chriſto & Apoſtolis per manꝰ deinceps tradita ſunt, etiam ſi nuſquā quicquā de eis ſcriberetur. Nam quod ait confirmationē nullam operari ſalutē, nulla fulciri promiſsione Chriſti, hoc dicit tantùm, neque probat quicquā: duntaxat negat omnia. At quum loca quædam Lutherus ipſe commemo-

Lutheri nugacitas.

Luthe. perpetuus mos

rat, è quibus (quanquam id Lutherus irridet) habere non abſurde potuerit ſacramentum confirmationis initium, cur tam malignè de tota iudicat eccleſia, quaſi temere ſacramentum ſuſcipiat, propterea quòd in illis locis nullum legit verbum promiſsionis? quaſi nihil omnino promiſerit, dixerit, fecerit Chriſtus, quod non complectantur euangeliſtæ. Hac ratione, ſi tãtum Ioannis extaret euangelium, negaret inſtitutionem ſacramenti in cœna domini, de qua inſtitutione nihil omnino perſcribit Ioannes, qui eodẽ dei conſilio non tetigit iſtud, quo multa alia prę terierunt omnes quæ fecit Ieſus, quæ (vt inquit euangeliſta) non ſunt ſcripta in libro hoc, & quæ totus mundus non poſſet capere. Ex quibus nonnulla per Apoſtolorum ora fidelibus patefacta ſunt, & perpetua deinceps eccleſiæ catholicæ fide conſeruata. Cui quare nõ debeas de quibuſdam credere quanquam non legantur in euangeliis, quum (vt Auguſtinus ait) niſi tradente eccleſia ſcire nõ poſſes quæ ſint euangelia? Quorum ſi nullum vnquã ſcriptum eſſet, maneret tamen euangeliũ ſcriptum in cordibus fidelium, quod an-

Efficax ratio aduerſus Lutherum quòd recipi oporteat etiam quę nuſquã ſunt ſcripta.

Ioan vltimo.

tiquius fuit omnium euangeliſtarum codicibus: manerent ſacramenta, quæ & ipſa non dubito euãgeliſtarum libris eſſe omnibus antiquiora: ne putet Lutherus efficax argumẽtũ eſſe fruſtra ſuſcepti ſacramenti, ſi nõ reperit inſtitutũ in euãgeliis. Alioqui ſi nihil omnino recipiat, quod non tam aperte legat in euangelio, vt tergiuerſandi nõ ſit locus, quomodo credit (ſi modò credit, qui ferè nihil credit) perpetuam Mariæ virginitatem? De qua adeo nihil inuenit in ſcripturis, vt Heluidius non aliunde, quàm ex ſcripturarum verbis arripuerit anſam decernendi contrarium. Nec aliud opponitur illi, quàm totius eccleſiæ fides, quæ nuſquam maior eſt aut fortior quàm in ſacramentis. Ego certe neminẽ eſſe puto, qui ſcintillã vllã habeat fidei, cui perſuaderi poſsit, quòd Chriſtus qui pro Petro orauit ne fides eius deficeret, qui eccleſiam ſuã ſupra firmam petram collocauit, pateretur eã tot ſeculis vniuerſam, corporaliũ rerũ ſignis inanibus erronea fiducia velut diuinis ſacramẽtis obſtringi. Si nuſquam inde quicquam legeretur, illi tamen verbo mẽtem domini poterant enarraſſe, qui præſentes

Et hic loco fortiter prẽmit Lutherũ vt veneretur eccleſiæ traditiones non ſcriptas.

Lucæ. 22.
Matthæi. 7.

Ioãnis. 15. verſati ſunt cum eo, de quibus ait ipſe: Vos teſtes eſtis, qui mecum ab initio fuiſtis. Docere poterat quid debebat fieri, paracletus ipſe, de quo dixit Chriſtus:

Eodem. Quum autē venerit paracletus, quē ego mittam vobis a patre meo, ſpiritus veritatis, qui a patre procedit, ille teſtimonium

Ioãnis. 16. perhibebit de me. Et rurſus, Quum venerit ille, qui eſt ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audierit loquetur, & quæ futura ſunt, annunciabit vobis. Eccleſia ergo quum tot & tales habuerit præceptores, tot viuos Euangeliſtas, & ſpiritum illum qui veritatem inſpirat, credetur temere inſtituiſſe ſacramētum, & ſpem in ſigno collocare nihili? Non credetur potius ab Apoſtolis, non credetur potius à ſpiritu ſancto didiciſſe? Certe ſi quis nomen huius ſacramenti, ſiquis miniſtrum, ſiquis virtutem quā ſpondet æſtimet, videbit rem non eſſe talem, quam temere credatur eccleſia ſuſcepiſſe.

Hugo de ſancto Victore. A chriſmate enim, vt inquit Hugo de ſancto Victore, Chriſtus dicitur, a Chriſto Chriſtianus: cuius ex quo nomen omnes cōmunicare cœperūt, omnes vnctionē ac-

cipere debuerunt:quia in Chriſto omnes electum genus ſumus, & regale ſacerdotiũ. Nec vngimur,excepta neceſsitate,niſi per epiſcopos, vt Chriſtianum conſignent,& ſpiritũ paracletũ tradant,quemadmodum idem ait Hugo,ſicut in primitiua eccleſia ſpiritum ſanctũ per impoſitionẽ manuũ dandi,ſoli apoſtoli poteſtatem habuiſſe leguntur. Fructum quoque ſacramenti idem doctor declarat. Sicut (inquit) in baptiſmo remiſsio peccatorũ accipitur, ita per manus impoſitionẽ ſpiritus paracletus datur. Illic gratia tribuitur ad remiſsionẽ peccatorum, hic gratia datur ad confirmationẽ. Quid autem prodeſt ſi a lapſu erigeris, niſi ad ſtandũ confirmeris? Hactenus Hugo. Cui recta quoque conſentit ratio. Quemadmodũ enim in vita corporali, præter generationẽ, per quam vitam conſequimur, alia requiritur actio, per quam & creſcimus, & ad perfectionem virtutis perducimur: ita in ſpirituali vita quæ per generationẽ baptiſmatis acquiritur, opus eſt ſacramento confirmationis, per quam vita ſpiritualis ad perfectam virtutem perducitur, & ſpiritus ſanctus datur ad perfectum robur. Et præter

De cõſecratione.d.5.c. De his.

In actis apoſtolicis.

Fructus ſacramẽti cõfirmatiõis.

Ratio inſtituti ſacramenti confirmatiõis.

ſacramentum baptiſmi, quod adiuuat ad credendum, confirmatio prodeſt in adiutorium fortitudinis ad audacter confitendũ. Ad hoc enim ordinatur, vt homo coram perſecutore fidem confiteatur audacter. Et hoc eſt quod ait Melchiades, In baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſma confirmamur ad pugnam. Nam confirmatio ad huius mundi agones armat & inſtruit.

De cõſecratione di. 5. Spiritusſanctus.

Deniq; vt Luther' intelligat hoc ſacramẽtũ neq; nouũ eſſe neq; inane figmẽtũ, ſed adeo non vacare gratia, vt ſpiritũ etiã gratiæ conferat ac veritatis, afferimus in mediũ quid beatus Hieronymus de confirmationis ſacramẽto ſcripſerit. Ait enĩ: Epiſcopus ſi imponit manũ, iis imponit, qui recta fide baptizati ſunt, qui in patre & filio & ſpiritu ſancto tres perſonas & vnam ſubſtantiam crediderunt. Arrianus vero quum nihil aliud crediderit (claudite quæſo aures qui audituri eſtis, ne tantæ impietatis vocibus polluamini) niſi in patre ſolo vero deo, & in Ieſu Chriſto ſaluatore creatura, & in ſpiritu ſancto vtriuſq; ſeruo, quomodo ſpiritũ ſanctum ab eccleſia recipiet, qui necdum remiſſio-

Aduerſus Luciferianos.

nem peccatorũ conſequutus eſt? Spiritus quippe ſanctus niſi mundam fidem non incolit, nec habitator eius tẽpli efficitur, quod antiſtitem non habet veram fidem. Quòd ſi hoc loco quæras, quare in eccleſia baptizatus, niſi per manus epiſcopi nõ accipiat ſpiritum ſanctum, diſce hanc obſeruationem ex ea authoritate deſcendere, quòd poſt aſcenſum domini, ſpiritus ſanctus ad apoſtolos deſcendit, & multis in locis idem factitatum reperimus. Hactenus Hieronymus. Cuius ſententiæ cũ alia multa ſcripturæ loca ſubſcribũt, tum ille multo clariſsimè, qui in Actis Apoſtolorum declarat, quòd populus qui ante baptizatus eſt in Samaria, deſcendentibus ad eos Petro ac Ioanne, ac manus eis imponentibus, accepit ſpiritum ſanctum. Demiror igitur, quid in mentem Luthero venerit, vt confirmationem pro ritu tantum ac cæremonia contendat habendam, pro ſacramento verò neget: quæ nõ ſolum ſanctorum teſtimonio doctorum, & totius eccleſiæ fide, ſed etiã ſacræ ſcripturæ clariſsimis locis oſtenditur, viſibili ſigno manus põtificiæ non gratiã tantum, ſed & ipſum gratiæ ſpiritũ conferre.

Cur ſoli Epiſcopi baptizatis manus imponunt vt accipiãt ſpiritum ſanctum.

Actor. 8.

Deſinat ergo Lutherus confirmationis ſacramentum contemnere, quod miniſtri dignitas, eccleſiæ authoritas, & ipſius ſacramenti commendat vtilitas.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

MAtrimonium, ſacramentorum omnium primũ, inter primos homines celebratũ, primo Chriſti miraculo co honeſtatum, quod propter ſacramenti nomen ipſum, tam diu, tam religioſe cultum eſt, Lutherus nunc demum, ne coniugalem fidem tanti quiſquam putet in poſterum, negat eſſe ſacramentum vllum: & cum alia ſacramenta ſic ſuſtulerit, vt in vno negaret inſtitutum ſignum, in alio negaret promiſſam gratiam, in matrimonio negat vtrunque. Nam negat vſquam promiſſam eſſe gratiam. Negat vſquam inſtitutum eſſe pro ſigno. Vnde hæc nouſti? Quia non legitur, inquit. O rationem fortem, & multarum hæreſum parentẽ. Ex hoc fonte venenũ hauſit Heluidius. Nullũ ſacramentum admittis, cuius inſtitutionẽ nõ legis in libro? Quem librũ vnquã ſcripſit ille, qui

Ratio Lutheri.

Heluidius.

qui inſtituit omnia? De quibuſdã, inquit, credo euangeliſtis Chriſti. Cur ergo de quibuſdam Chriſti non credis eccleſiæ, quã Chriſtus omnibus præponit euangeliſtis, qui non niſi mẽbra quædã fuerunt eccleſiæ? Quamobrẽ ſi fidis vni, cur diffidis omnib⁹? Si mẽbro tribuis tantũ, cur toti nihil tribuis corpori? Eccleſia credit eſſe ſacramentũ, eccleſia credit a deo inſtitutũ, a Chriſto traditũ, ab apoſtolis traditum, a ſanctis patribus per manus deinceps pro ſacramento traditũ ad nos perueniſſe, pro ſacramento per nos tradendum poſteris, ad finem vſque ſeculi pro ſacramẽto venerãdũ. Hoc eccleſia credit: & quod credit, dicit. Hoc, inquã, tibi dicit eadẽ eccleſia, quę tibi dicit Euangeliſtas ſcripſiſſe euãgeliũ. Nã niſi ecclſia diceret euangeliũ Ioãnis, Ioãnis eſſe, neſcires eſſe Ioannis. Nõ enim adſediſti ſcribẽti. Cur ergo non credis eccleſiæ quum dicit hæc Chriſtũ feciſſe, hęc ſacramẽta inſtituiſſe, hæc apoſtolos tradidiſſe, quẽadmodũ credis ei quũ dicit hęc euangeliſtã ſcripſiſſe?

Lutheri baculus arundineus.

Matrimonium, inquit Lutherus, erat apud antiquos patres, erat apud gentiles, & tamen apud neutros matrimonium erat

Luth. ratio.

ſacramentum, quum tamen apud vtroſque matrimonium fuerit æquè verum, atque apud nos. De patribus qui ſub lege erãt, & ante legem, non accedo Luthero, immo plane cenſeo matrimonium fuiſſe illis ſacramẽtum, ſicut fuit & circuncifio. De gentibus alia quæſtio eſt, quarũ coniugium totum pendebat à moribus ac legibus cuiuſque populi: eoque talia erant apud alias legitima cõiugia, qualia haberentur alibi perabſurda. Quanquam non deſunt, qui contra Lutherum ſentiant, etiam gentium coniugium ſacramentum eſſe. Nam & beatus Auguſtinus ait, quòd ſacramentum coniugij omnibus gentibus commune eſt, ſanctitas autem ſacramenti non eſt niſi in ciuitate dei noſtri, & monte ſancto eius. In quã ſententiam, qui volet, Hugonem de ſancto Victore perlegat. Quanquam ſi coniugiũ infidelium ſacramentũ non eſſet, non ſequeretur tamen, quod Lutherus infert, vt ideo ne fideliũ quidem coniugiũ ſacramẽtum ſit. Popul⁹ enim dei in matrimonio quiddam habet ſanctius, habuitque ſemper, & quum primùm inſtitueretur, & quum datis a deo legibus honeſtaretur: porro

Reſponſio.

Auguſtin⁹

Sacramẽtũ coniugij fuiſſe apud omnes gentes.

Hugo de ſancto Victore.

apud gentes, quoniam humana tantùm res agebatur, adſciſcere ſibi coniuges, ac reiicere, pactis ac legibus humanis ſolebant. In dei populo, iunctos coniugio non licuit olim diuelli. Nam quod per Moyſen deus permiſit Hebræis libellum repudij, Chriſtus fatetur indultum propter duritiã populi, alioquin vxores animo ſuo non ſatis cõmodas interfecturi. Nam ab initio, inquit Chriſtus, non erat ſic. Chriſtianos verò Chriſtus ad priſtinam reuocauit ſanctitatẽ, conſecrãs matrimoniũ indiſſolubili vinculo ſocietatis, excepta fornicationis cauſa, inter eos quos non humanus error, ſed deus rite coniunxit. Non ſequitur igitur, vt ſi coniugiũ non fuerit ſacramentũ gentibus, idcirco ſacramentũ aut nunc non ſit Chriſtianis, aut non fuerit priſcis olim patribus. Nã quod ad Chriſtianos pertinet, etiam ſi nuſquam legeretur, eccleſiæ fides ſufficeret. Et tamen vnus ille locus ex apoſtolo, quẽ Lutherus cauillo conatur eludere, manifeſte docet matrimonium non nunc tantum, ſed & olim quoque in generis humani primordiis inſtitutũ pro ſacramento. Quod nemini, opinor, dubium

Ratio cur fideliũ coniugiũ potiꝰ ſit ſacramẽtum, quàm infidelium.

Mat. 19.

relinquetur, qui locum illum ex epiſtola ad Epheſios perleget, & conſiderabit attẽtius: quẽ totũ placuit inſerere, propterea quòd nullius interpretatione poterit res elucere clarius, quã ipſis verbis apoſtoli, qui tã aperte quod ſenſit, explicuit, vt ineptis Lutheri calũniis nullũ reliquerit locũ. Ait enim: Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiã, & ſemetipſum tradidit pro ea, vt illã ſanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiã, non habentẽ maculã, aut rugã, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debẽt diligere vxores ſuas, vt corpora ſua. Qui ſuã vxorẽ diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnẽ ſuã odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus eccleſiã, quia membra ſumus corporis eius, & de carne eius, & de oſsibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrẽ ſuam,

Epheſ. 5.

& adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico, in Chriſto & eccleſia.

Videtis vt beatus apoſtolus matrimoniũ viri & vxoris docet vndiq; ſacramẽtũ eſſe, quod repræſentat cõiunctionẽ Chriſti cũ eccleſia. Docet em̃ conſecratũ a deo matrimoniũ, vt eſſet Chriſti cum eccleſia cõiuncti ſacramentũ: atq; ideo virũ cõparat Chriſto, vxorẽ eccleſię. Virũ caput eſſe dicit eius corporis quod vnũ facit cum fœmina: Chriſtũ caput eſſe dicit eius corporis quod vnũ facit cũ eccleſia. Pręcipuã cauſſam facit, cur vir vxorem diligat, nõ aliã, quã ne diſsimile ſignũ ſit Chriſti, quẽ repræſentat: & hãc potiorẽ cauſſam facit, quàm cõmunẽ maſculi & fœmellę naturã, quæ & ipſa potuiſſet incitare ad diligendũ. Mulierẽ vero vt virũ timeat ac reuereatur, eodẽ exẽplo prouocat, nẽpe quòd illa referat eccleſiam obedientẽ Chriſto. Quę quũ iterũ atq; iterũ multis verbis inculcaſſet, ne quis hanc viri cũ Chriſto, & vxoris cum eccleſia collationem, putaret ſimilitudinem eſſe quampiam duntaxat exhortandi gratia deſumptam, oſtendit rem eſſe veram, verum eſſe ſacramentum,

Matrimonij ſacramẽtũ aſſertũ ex Pauli verbis.

Expenſa Pauli verba.

a prophetarum omniũ primo, primoque eius ipſius vaticinio, orbe iam tum recens condito, prænunciatum. Nam quũ dixiſſet, Qui ſuã vxorẽ diligit, ſeipſum diligit: nemo em̃ vnquã carnẽ ſuã odio habuit, ſed nutrit & fouet eã, ſicut & Chriſtus eccleſiã: quia mẽbra ſumus (inquit) corporis eius, & de carne eius, & de oſsibus eius. Quæ verba dixit apoſtolus, vt nos in memoriam duceret eorũ verborũ, quæ verbis iſtis ſimilia dixit Adam quum in conſpectum eius primũ adducta eſt Eua: Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Et vt euidentius oſtenderet Apoſtolus, ad Chriſti copulã cũ eccleſia, pertinere ſacramentum coniunctionis Adæ cum Eua, Adæ verba ipſa ſubiunxit: Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hoc ſacramentũ, inquit Apoſtolus, magnũ eſt in Chriſto & eccleſia. Quo modo potuiſſet Apoſtolus euidentius refelliſſe Lutherũ, quã his ipſis verbis, quę Lutherus inepte conatur eludere? qui ex eo quod apoſtolus dixit, ſacramẽtum hoc magnum eſſe in Chriſto & eccleſia, contendit apoſtolum abſtuliſſe ſacramen-

Gene. 3.

Argutatur inepte Lutherus.

tum à matrimonio viri & vxoris, tanquam ſi qui ita loqueretur, Sacramentũ baptiſmi magnũ eſt in ablutione animæ, negaret baptiſmũ corporis eſſe ſacramentum. aut ſi qui diceret ſacramentũ euchariſtię magnũ eſſe in ipſo Chriſti corpore, negaret panis & vini ſpecies eſſe ſacramẽtum: aut ſi dicat, idẽ ſacramentũ eſſe magnũ in Chriſti corpore myſtico, ſacramentũ detraheret corpori quod ſumpſit de virgine. Quis vnquã vidit quenquã tã nugace gloſſemate, tanta ſe cũ gloria iactantẽ? Nã ſi Apoſtolus hoc ſenſiſſet, & ſic voluiſſet accipi, vt hoc ſacramẽtũ magnũ eſſet duntaxat in Chriſto & eccleſia, neque pertineret quicquam ad viri & vxoris matrimoniũ, imminuiſſet robur & pondus illorum omniũ, quibus illa cõparatione duarum coniunctionũ commendauerat ante cõiugiũ. Quin alia quoq; ratione nocuiſſet cauſæ quã ſuſceperat, ſi illa protoplaſti verba, quæ per ſe poſita videbantur coniuges in mutuũ amorẽ trahere, ſic traxiſſet ad Chriſtũ & eccleſiã, vt nihil pertinere doceret ad virum & vxorẽ. Verba illa Adæ, fuiſſe vaticinium de Chriſto & eccleſia, docet Apoſtol⁹, & omnes docto-

Prima ratio probans Paulũ ad Ephesios. 5. ſenſiſſe de ſacramẽto matrimonij.

Secũda ratio.

res ſancti confirmant,& ipſa res oſtendit. Nã ad primum Euæ conſpectum protulit eą verba, quibus patri & matri præferebat vxorem, quum ipſe neque patrem habuiſſet neq; matrẽ, neque adhuc præceptum procreãdi liberos, vt parentũ & liberorum collatione cognoſceret quid pater eſſet, aut mater. Quòd ſi illa protoplaſti verba fuerunt vaticinium de Chriſto & eccleſia, tunc aut nihil pertinuiſſe videtur ad matrimonium quod agebatur, & de quo dici videbantur: aut illud ipſum matrimonium, velut illius coniunctionis idoneum ſignũ, ab ipſo deo, cuius ſpiritu formabatur Adæ loquentis os, ſacramentum inſtituebatur, vt eadem verba poſſent & in id quod agebatur, & in id etiam quod prænunciabatur, hoc eſt in hominũ coniugiũ, & Chriſti cũ eccleſia copulam cõpetere:& tanquam vnũ ſacramentũ, ex re ſacratiſsimà, & eiuſdẽ rei ſacro & congruente ſigno, cõprehendere. *Tertia ratio.* Prætere a vt liquidò patere poſsit, Lutherũ nihil dicere, nõ hoc agit apoſtolus in illo loco ad Epheſios, vt doceret ex illis verbis, quàm magnũ eſſet ſacramentũ Chriſtus coniunctus cũ eccleſia, ſed vt moneret coniun-

ctos matrimonio, vt ſe ſic mutuo gererent, vt ipſorũ coniugiũ, rei tã ſacrę, cuius ſacramentũ erat, idoneũ & quã ſimillimũ ſacramentũ redderent. Lutherus igitur hoc in loco vel oſcitat ipſe, atque indiligenter & inconſulte legit illum locũ, aut quod lectione cõperit, impietate diſsimu lat, quũ hunc intellectũ, quẽ attulimus, & quomodo intelligit eccleſia, reſpõdet eſſe magnæ oſcitantiæ, & indiligẽtis incon ſultæque lectionis. Ergo Auguſtinus oſci tanter legit Apoſtolũ, oſcitãter legit Hieronymus, oſcitanter omnes præter vnum Lutherũ, qui vigilantia ſua deprehendit Paulum ipſum nõ ſcripſiſſe ſacramentum ſed myſteriũ? O hominem oculatum, qui viderit totam eccleſiam Latinam perperam vocare ſacramentum, id quod Apoſtolus, dũ græce ſcriberet, appellet myſteriũ, nõ ſacramẽtũ: quaſi ideo Latini errarent, qui rem efferant latine, quia Paulus in lingua gręca nõ vtatur latino vocabulo. Quod ſi non ſacramentũ ſed myſteriũ vertiſſet interpres, & gręcã vocẽ reliquiſſet integrã, nõ abſtuliſſet tamẽ argumẽtũ quo ex eo loco apoſtoli cõcluditur, matrimonium eſſe ſacramentum, quum id ita

Luther' ridicule ridet eccleſiam.

eſſe rei totius doceat circunſtantia. Nam vt maxime torqueat myſterij verbũ,nunquam tamen efficet vt etiam ſi nõ ſtatuat ſacramentum, ideo tollat ac neget ſacramentum:neque male aut ſentire dicetur, aut loqui, qui ſic loquatur, Euchariſtia magnum eſt myſteriũ. Quamobrẽ quum nullũ ſit e ſacramentis,quod non idem ſit myſterium,vtpote quod ſub viſibili ſigno cõplectitur arcanan & inuiſibilem gratiã, interpres animaduertẽs in illis Pauli verbis ad Epheſios,totius loci ſeriẽ declarare planiſsime id myſterii genus Apoſtolum deſcribere,quod vere ſit ſacramentũ: ac prӕterea videns eccleſiã totã matrimonium obſeruare pro ſacramẽto, myſteriũ illic, vt debuit, vertit ſacramentum. Qui ſi verbum non rectè vertiſſet, neque tam oſcitãtes erãt lectores, aut Hieronymus, aut Auguſtinus,vt vertentis errorem non deprehenderent: neque tam proni ſautores coniugij, vt deprehenſum ſequerentur potius, quàm caſtigarent, prӕſertim quum Auguſtinus Grӕcarum literarum peritia non cederet Luthero, & Hieronymus eius linguӕ ſine controuerſia doctiſsim⁹,adeo virginitati fauerit, vt apud

Defenſus interpres quòd myſterii verterit ſacramentum.

multos matrimonio parum æquius fuiſſe videretur. Quamobrẽ vt omnes facilius intelligant, non eos tantùm quos per cõtemptum vocat Sententiarios, à Luthero nunc appellari lectores oſcitantes, ſed veteres etiam eccleſię patres optimos & doctiſsimos, audiamus quid ait beatiſsimus Auguſtinus. Non tantum (inquit) fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam ſacramentũ nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apoſtolus: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam. Auguſtinus igitur ſacramentum vocat: quem ne dicat Lutherus oſcitanter & indiligenter legiſſe locum, iterũ atque iterũ, aliis atq; aliis operibus in eandẽ ſententiam eundem locum tractat. Ait enim alibi, Dictũ eſt in paradiſo: Relinquet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: quod magnum ſacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & Eccleſia. Cur hic non explicat Auguſtinus illud Lutheri myſterium, errorem eſſe, quod Latini vocant ſacramentum, quoniá græce Paulus appellat myſterium, non ſacramẽtum?

Vide quos appellet Lutherus oſcitantes lectores.

Auguſtin.

Auguſtinus plus millies appellat ſacramentum connubij, & ſacramentũ nuptiarum: quéadmodum & illic vbi dicit quòd omne nuptiarum bonum impletum eſt in ipſis Chriſti parentibus, proles, fides, ſacramentum . Cur hic non admonuit nos non eſſe ſacramentum, ſed myſterium? Præterea ſi verum dicit Lutherus, ſacramentum non eſſe niſi in Chriſto & eccleſia, verum non dicit Auguſtinus. Nam neque illud ſacramẽtum bonum eſt nuptiarum, præſertim vt accipit Lutherus, qui dixit duntaxat eſſe myſterium, neque in Mariæ nuptiis impletum eſt. Et iterum ſuper eadem Apoſtoli verba dicit Auguſtinus: Quod in Chriſto & eccleſia eſt magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris & vxoribus eſt minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabile ſacramentum. Quòd ſi Lutherus dicat non vocari ſacramentum niſi in Chriſto & eccleſia, reuincetur etiã ipſis Apoſtoli verbis, ſi diligenter expendantur vel à grammatico. Nam quum Apoſtolus dicat, Sacramẽtum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & eccleſia: quod eſt illud ſacramentum, quod magnum eſt in Chriſto & eccleſia? Chriſtus

Auguſt. de nup. & cõiu. ad Valerium.

& eccleſia non poteſt eſſe ſacramentum in Chriſto & eccleſia. Nemo enim ſic loquitur. Neceſſe eſt igitur vt id ſacramentum quod dicit eſſe magnum in Chriſto & eccleſia, ſit illa coniunctio viri cũ coniuge, de qua dixerat: Non aliud igitur dicit Apoſtolus, quàm, hoc, id eſt illa coniunctio viri, & mulieris, magnũ eſt ſacramentum in Chriſto & eccleſia, tanquam ſacrum ſignum in re ſacerrima. Denique ſi pertinaciter neget Lutherus, in illis Apoſtoli verbis coniugium vocari ſacramentum, ſed tãtùm Chriſti copulam cum eccleſia, ſaltem non negabit iſtud, quin illa coniunctio viri & mulieris ſignum ſaltem ſit ſacræ illius cõiunctionis qua Chriſtus coniungitur cum eccleſia, idque ex inſtitutione dei, quum primi parẽtes deo ipſo copulante coniuncti ſunt, non autem humano ingenio inuentum poſtea. Iſtud ſaltem quod dixi, Lutherus ſi neget ex apoſtoli verbis patere, negabit impudentiſsime. Nam hoc in eo loco tam ſæpe, tam aperte dicitur, vt qui non id videat, cæcum ſe fateatur oportet. Igitur ſi coniugio, quod rem tam ſacram ſignificat, conſtabit etiam cõferri gratiam, tunc ve-

lit nolit cogetur Lutherus aut cõiugium pro ſacraměto ſuſcipere, aut omnia prorſus ſacramenta reiicere, quum ipſo fatente, ſignum rei ſacræ cum promiſsione gratiæ faciant ſacramentum. Videamus igitur an aliquo modo liquere poſsit infundi coniugio gratiam. nam id aperte negat Lutherus. Nuſquam, inquit, legitur aliquid gratię dei accepturum, quiſquis vxorem duxerit. Honorabile coniugium, inquit Apoſtolus, in omnibus, & thorus immaculatus. Thorus macula carere non poſſet, ſi coniugium careret gratia. Nec aliũde habet coniugium vt thorum ſeruet immaculatũ, quàm quòd deus, cuius prouidit bonitas, & nec rebus iis quæ naturali feruntur ordine, etiam ſi nõ ratione tantùm, ſed etiam ſenſu careant, quicquam deeſſet eorum quæ pro cuiuſque captu ſint neceſſaria, ſimili benignitate curauit, vt coniugio gratiam iungeret, qua quiſquis eam nollet abiicere, & fidem debitam ſeruaret cõiugi, & ex commixtione carnali, cuius alioqui fœda concupiſcentia macularetur, non ſolum non contraheret labem, ſed etiam proueheretur ad gloriam. Coniugium enim non

Verba Lutheri.

ad Heb. 12.

In ſacramẽto coniugij infundi gratiam.

Secunda ratio.

haberet thorum immaculatum, niſi quia gratia quæ infunditur coniugio, verteret illud in bonum, quod aliàs eſſet peccatum. Quod ipſum & alibi quoque, quum de mulieris agit officio, Paulus deſignat apertius. Saluabitur, inquit, per filiorum generationem. At ſi tollas coniugium, quid aliud fuerit generatio, per quam, vt Apoſtolus ait, ſaluabitur in coniugio, quàm mors, & æterna damnatio? Nam tolle, inquit beatus Bernardus, de eccleſia honorabile connubium, & thorum immaculatum, nónne reples eam concubinariis, inceſtuoſis, ſeminifluis mollibus, maſculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum? Si igitur extra coniugium omnis generatio damnabilis eſt, magna videtur gratia matrimonij, quæ eundem actum, ſi naturam reſpicis, ex quo maculareris in pœnam, non ſolum ita purgat vt eluat labem, ſed etiam ſic ſanctificat, vt apoſtolo teſte reportet præmium. Nec iſtud habet priuilegium gratiæ, niſi virtute ſacramenti ab ipſo deo in id conſecrati, vt homini ipſius cultori foret & in propagationis officium quum creatus eſt, & in remedium concu-

1. Timot. 2.

Bernardus.

piſcentię quum reſtitutus eſt. Quanquam ille ipſe coniugalis actus quid eſſet aliud quàm concupiſcentia, niſi deus illum faceret remedium concupiſcentiæ? quem nunc ſancta ſacramenti gratia ſic fecit concupiſcentiæ remedium, vt eos qui gratiæ paternæ ſubſtantiam, quam deus infundit coniugio, negligenter nolit, vt filius prodigus fecit, effundere, non ſolum defendat ne quid aquæ furtiuæ ſitiant è ciſternis alienis, ſed etiam ne ſe inebrient ſuis, & ſobrios hauſtus efficiant tam ſalubres, vt in vitam proficiant æternã. Nam & Apoſtolus in illo etiam loco, vbi quantum potuit, hortabatur ad continentiam & virginitatem, contrariam coniugali generationi virtutem, tamen matrimonium etiam dei donum fatetur, nimirum ex illis de quibus dicitur, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Et certe donum dei, quod ideo datur, vt qui accipit, in eo vitæ ſtatu ſit, in quo ſeruari debeat, ne in eum decidat ſtatum, in quem ſi cadit, pereat: an non habere ſe docet adiunctam præſeruatricem gratiam?

Luce.20. *1.Cor.7.* *Iacob.7.*

Tertia ratio.

Ad hæc quũ ita dicat Apoſtolus, Si quis frater

frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſiqua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem. Alioqui enim filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. An non his verbis oſtendit Apoſtolus, quòd quum integra quædam res ſit coniugium, poſtquam alterutra pars ad fidem conuerſa eſt, ſanctitas ſacramenti totum ſanctificat coniugium, quod prius totum fuit immũdum? An cur iſtud cõiugium plus haberet ſancti, qpàm prius, quatenus coniugium eſt, niſi propter alterius accedentem fidem accederet coniugio ſacramentalis gratia, quæ ante baptiſmum (qui ſacramentorum omnium ianua eſt) ad infidelium coniugium nõ potuit ingredi? Sed prætereamus apoſtolum. Conſideremus huius ſacramenti conſecratorem deum. An non ille quum primos parentes coniungeret, coniugium benedictione ſacrauit? Ait enim ſcriptura: Benedixit illis Deus, ac di- 1.Cor.7. *Quarta ratio.* *Gene.2.*

xit, Creſcite & multiplicamini. Cuius benedictio quum in reliquis animantibus ad corporis robur pro cuiuſque captu ſit operata, quis dubitet in homine rationis capace vim gratiæ ſpiritalis infudiſſe ſpiritui, niſi quis deum credat, quum infimis quibuſque beſtiolis fuiſſet tam benignus, vt pro ſua euique natura largitus ſit affluenter, homini, quem ad ipſius condidiſſet imaginem, tam parce manum in benedictione reſtringeret, vt corporis duntaxat habita ratione, animam, illud vitæ ſpiraculum, quod ipſe inſpirauerat, & qua maxime repręſentabatur, tanta benedictione præteriret intactam?

Gene.1.

Quinta ratio. *Ioan.2.*

Iterum, quum Christus homo & idem deus verſatus inter homines, nuptias non ſolum ſua honorauit præſentia, ſed etiam nobilitauit miraculo, an non docuit honorandum eſſe connubium? Quod ego certe non video quid honore dignum habere poſsit abſque gratia. Neque illum puto ad nuptias fuiſſe venturum, niſi vel iam tum haberet aliquid gratię coniugium, quod ipſum CHRISTO faceret gratum, vel vt coniugio gratiam ipſe conferret. Quin & miraculum quod

operabatur, nos admonere video, inſipidam concupiſcẽtiæ carnalis aquam, per occultam dei gratiam in optimi ſaporis vinum eſſe conuerſam. Sed quid opus eſt in re tam clara tot probamenta conquirere? præſertim quum vel vnus ille locus abunde ſufficiat, quo CHRISTVS ait: Quos deus coniunxit, homo non ſeparet. O verbum admirabile, & quod nemo potuiſſet effari, præter verbum quod caro factum eſt. Quis non putaſſet abunde ſatis eſſe, quòd primos homines initium generis coniunxiſſet deus? Atque id ipſum fuerat in tanta deitatis maieſtate nulli non admiranda benignitas. At nunc veritate referente didicimus, quicunque legitimo coniugio copulantur, eos non temere, neque mortalium duntaxat cæremoniis, ſed ipſo deo inuiſibiliter adſiſtente, & inſenſibiliter cooperante coniungi. Atque ideo vetitum, ne quos deus iunxit, vllo ſeparentur ab homine. O verbum non admiratione magis quàm gaudio pariter & timore plenum. Quis non lætetur, deo tantæ curæ eſſe ſuum coniugium, vt non ſolum intereſſe, ſed etiam præeſſe dignetur? Quis

Eodem.

Ratio. 6.

Matth. 19.

Repudij ius ademptum cõiugibus ab ipſo Chriſto.

non inhorreſcat, dum dubitet quomodo debeat tractare coniugem, quam non ſolum teneatur amare, ſed etiam ſic conuiuere, vt puram & ſine macula poſsit deo, quo tradente recepit, repoſcenti reddere? Igitur quum deus, vt dicit ipſe, coniungat omnes, quis ab illo credet coniugio non infundi gratiam? An qui ſemper copulat, ſemel duntaxat benedixit? Cur iungendi reſumit officium, niſi credatur & benedicendi repetere? An ſan-
Ioan.4. ctiſsimum illum ſpiritum, quem in ſpiritu & veritate oportet adorare, putandum eſt aſsidue ſubire miniſterium copulandorum coniugum, copulæ tantùm cura carnalis? Certe quod ad eam rem attinet, ſufficeret deo, ſi genus humanum, quemadmodum cætera animalia, naturæ ab ipſo inditæ, & hominis vitio corruptæ, relinqueret. Sanctius igitur aliquid ſubeſſe oportet vltra carnis propagandæ curam, quod auguſtum illud dei numen in coniugio peragat. id eſt haud dubie quod antiſtes ſacramentorum omnium coniugibus infundit, in coniugio conſecrando gratiã. Ergo quum tot modis probauimus conferri in coniugio gratiam, con-

iugium vero ſacræ rei ſignum eſſe patet & ex Apoſtolo, quòd ſignum quum gratiam ſicut oſtendimus, adiunctam habeat, figura duntaxat eſſe non poſsit, conſequens eſt, vt inuito Luthero, coniugium ſacramentum ſit, etiam ſi ſacramenti nomine (quod tamen facit) non appellaret Apoſtolus. Sed quis vnquam aut veterum aut nouorum, niſi quos exploſit eccleſia, matrimonium dubitauit appellare ſacramentum? In quo vno, quod Hugo de ſancto Victore commemorat, duplex inuenere ſignum. nam & coniugium ipſum ſacramentum eſt illius ſocietatis quæ in ſpiritu eſt inter deum & animam: officium vero coniugij, ſacramentum eſt illius ſocietatis quæ in carne eſt inter Chriſtum & eccleſiam. Nam ſi magnum eſt, inquit, quod in carne eſt, multo maius vtique eſt quod in ſpiritu eſt. Et ſi recte per ſcripturam ſanctam deus ſponſus dicitur, & anima rationalis ſponſa vocatur, aliquid profecto inter deum & animam eſt, cuius id quod in coniugio inter maſculum & fœminam conſtat, ſacramentum & imago eſt. Sed forte, vt expreſsius dicã, ipſa ſocietas, & quæ exterius in con-

Hugo de ſancto Victore.

iugio, pacto fœderis ſeruatur, ſacramentum eſt, & ipſius ſacramenti res eſt dilectio mutua animorum, quæ adinuicem ſocietatis & fœderis coniugalis vinculo cuſtoditur. Et hæc rurſus ipſa dilectio, qua maſculus & fœmina in ſanctitate cõiugij animis vniuntur, ſacramentum eſt, & ſignum illius dilectionis qua deus animæ rationali intus per infuſionem gratiæ ſuæ & ſpiritus ſui participationem coniungitur. Hactenus Hugo. Quamobrem quum non ſolum publica fides eccleſiæ tot ante nos ſeculis, ac vetuſti patres ſcripturarum ſcientia & vitæ meritis inſignes, ſed ipſe etiam beatus apoſtolus & doctor gentiũ Paulus, matrimonium habuerint pro ſacramento, quod honorabile faciat connubium, & thorum per gratiam non ſolum ſeruet immaculatum ab adulterio, ſed & abluat immunditiam libidinis, & aquã conuertat in vinum, ſanctámque procuret voluntatem à licitis nonnunquam abſtinendi complexibus: non video quid contra Lutherus poſsit aſſerre, niſi quòd *Bernardus.* hæretici (vt beatus ait Bernardus) pro libitu quiſque ſuo ſacramenta eccleſiæ tanquam matris viſcera dente vipereo cer-

tatim inter ſe dilacerare contendunt.

DE SACRAMENTO ordinis.

IN ſacramēto ordinis nullo procedit ordine, ſed hinc atque inde colligens omnes malitiæ ſuę theſauros effundit. animū oſtendit egregiè verſum ad nocendum, ſi reſpondeant vires, proponit multa, aſſerit atque affirmat peſsima: ſed omnia ſat habens dicere, nihil prorſus vlla ratione confirmat. Qua ex re videre licet inſignem hominis impudentiam, qui quum toti credere non dignetur eccleſiæ, niſi rationem reddenti ſuæ fidei, ſibi vt credatur vni, ſine ratione poſtulet, idque de rebus eiuſmodi, de quibus quid credat, cognoſcere, niſi eccleſia docente, non poteſt. Et tamen ſic poſtulat ſibi credi, quo modo ſi quis credat, non aliud agat, quàm vt totam confundat atque peſſundet eccleſiam. Nam quid aliud molitur, qui conatur tollere ſacroſanctum ſacramentum ordinis, quàm vt poſtquam myſteriorum miniſtri viluerint, incipiant,

Inſignis Lutheri impudentia.

Machina Lutheri deprehenſa.

vtpote quæ etiam per viles miniſtrentur, vileſcere ſacramenta. Quem vnum ſcopū toto petit opuſculo. De ordine igitur, quia nullo procedit ordine, colligemus hinc inde Lutheri dogmata, vt aceruum illum malorum lector ſemel habeat ſub oculis, quo conſpecto non erit (opinor) multum inſumendum operæ, vt illum coarguamus, cuius impiam doctrinam videbunt omnes eò recta contendere, vt omnem Chriſti fidem poſſit infidelitate peruertere. Quid enim deſtinat aliud, qui decernit inter laicos & ſacerdotes nullum eſſe diſcrimen ſacerdotij? omnes ex æquo presbyteros eſſe? omnes eandem habere poteſtatem in quocunque ſacramento? Sacerdotibus ſacramentorum miniſteriū non niſi laicorum conſenſu committi. Sacramentum ordinis nihil aliud eſſe poſſe, quàm ritum quendam eligendi cōcionatoris in eccleſia. Quicunque non prædicat, eum non eſſe ſacerdotem, niſi æquiuoce, quemadmodum homo pictus eſt homo. Qui ſacerdos eſt, rurſus fieri poſſe laicum. Characterem enim nihil eſſe. Ordinem denique ipſum, qui velut ſacramentū homines in clericos ordinat qui præ-

Obſerua quò tendat Lutherus.

Lutheri noua dogmata.

dicare neſciunt, eſſe vere, mere, omninoque figmentum ex hominibus natum, nihil de re eccleſiaſtica, de ſacerdotio, de miniſterio verbi, de ſacramento intelligentibus. Poſtremo ſanctus iſte ſacerdos (vt quàm caſtus ipſe ſit, coniecturam præbeat) tanquam errorem ſummum, & ſummam cæcitatem ponit, & captiuitatē maximam, quòd ſibi ſacerdotes indixerint cœlibem caſtitatem. Et quum Chriſtus eos laudet eximie, qui ſe caſtrauerunt ob regnum cœlorum, Antichriſtus iſte ſpurciſsimus eoſdem comparat euiratis olim Cybeles deæ ſacerdotibus idololatris. Iā dudum, ſcio, aures pij lectoris exhorrent impium hunc dogmatum pernicioſorum catalogum, quorum ferè quoduis magis fœtum eſt hæreſibus, quàm fuiſſe fertur equus ille Troianus armatis. Sed omniū veluti quidam fons eſt, quòd ordinem negat eſſe ſacramentum: quo obſtructo cæteros neceſſe eſt riuulos exareſcere. Hoc ſacramentum, inquit, eccleſia Chriſti ignorat, inuētumq; eſt ab eccleſia papæ. Hæc pauca verba non paruum habent & falſitatis & abſurditatis aceruum. Nam & eccleſiam papę diſcernit ab eccleſia Chri-

Sacerdotū cœlibatum damnat Lutherus.

Matth. 19.

Lutheri verba, ſed vide quàm abſurda.

Luthero alia eſt papalis eccleſia, alia Chriſti.

ſti,quum papa ſit eiuſdem eccleſiæ pontifex,cuius & Chriſtus. Ait eccleſiam inueniſſe,quod non inuenit, ſed accepit inſtitutum. Ait eccleſiam Chriſti hoc ignorare ſacramentum , quum ſatis conſtet nullam ferè mundi plagam eſſe quæ rite profitetur fidem Chriſti , quin ordinem habeat pro ſacramento. Nam ſi poſſet obſcurum aliquem angulum reperire(quod opinor non poteſt)in quo neſciatur ſacramẽtum ordinis,tamen angulus ille non eſſet cum reliqua comparandus eccleſia , quæ non Chriſto ſolum ſubeſt,ſed & propter Chriſtum , vnico Chriſti vicario papæ Romano,& ordinem credit eſſe ſacramẽtum. Alioqui ſi perſtet in eo Lutherus, vt eccleſiã papæ diſcernat ab eccleſia Chriſti,& apud alteram dicat ordinem haberi pro ſacramento, non haberi apud alterã, preferat illam eccleſiam Chriſti, quæ cõtra fidem papalis(vt vocat)eccleſiæ,ignorat ſacramentum ordinis . Interim certe perſpicuum eſt,quum dicat hoc ſacramẽtum ignorari ab eccleſia Chriſti , & de Chriſti eccleſia dicat eos quibus præſidet papa,non eſſe,vtraque ratione ab eccleſia Chriſti cum ſegregare non Romam tan-

tâm,ſed Italiam totam, Germaniam, Hiſpanias,Gallias,Britannias,reliquaſq; gẽtes omnes,quæcunque Romano pontifici parent,aut ordinem pro ſacramento recipiunt. Quos populos omnes quum de Chriſti tollat eccleſia, neceſſe eſt vt aut eccleſiam Chriſti fateatur eſſe nuſquam, aut more Donatiſtarum, eccleſiam Chriſtri catholicam ad duos aut tres hæreticos redigat de Chriſto ſuſurrantes in angulo.

Sed velut ineuitabile telũ promit,quòd hoc ſacramentum nullam habeat promiſſionem gratiæ vllibi, vt inquit, poſitam, cuius ſacramenti vel verbo meminiſſe negat totum nouum teſtamentum, & ridiculum ait aſſerere pro ſacramento dei, quod à deo inſtitutum nuſquam poteſt monſtrari: nec licet, inquit, aſtruere aliquid diuinitus ordinatum,quod diuinitus ordinatum non eſt, ſed conandum eſt, vt omnia nobis claris, inquit, ſcripturis ſint firmata. Vtrum in nouo teſtamento nulla prorſus fiat huius ſacramenti mentio,pòſt excutiemus. Interim ſic agam cum illo,tãquam nulla prorſus mentio fieret. Nam eodem telo ſe ſperat omnia ferme ſacramenta perfodere. Aduerſus quod telum

Lutheri eccleſia, ea quæ dicitur malignantium.

Lutheri verba.

ego in ſcutum mihi idipſum ferrum cōiiciam, quod Lutherus ipſe fatetur impenetrabile. Sic enim ſe habent ipſius verba: Hoc ſane habet eccleſia, quòd poteſt diſcernere verbum dei à verbis hominū, ſicut Auguſtinus confitetur ſe Euangelio credidiſſe, motum authoritate eccleſiæ, quæ hoc eſſe Euāgelium prædicabat. Igitur quum iſtud habeat (vt Lutherus fatetur) eccleſia, quòd verbum dei diſcernere poteſt à verbis hominum: certū eſt iſtud non aliunde haberi quàm à deo, nec ob aliam cauſſam, quàm ne in his erraret eccleſia, in quibus non erratum eſſe oporteat. Sequitur igitur ex hoc fundamento, quod nobis ſubſtrauit Lutherus, vt eccleſia habeat à deo non id ſolum quod concedit Lutherus, diſcretionem verborum dei à verbis hominum, ſed etiam diſcernendi facultatem, qua in ſcripturis diuinis diuinum ſenſum ab humano diſcriminet. Alioqui enim quid profuerit ſi eccleſia (deo docēte) ſcripturam veram diſcernat à falſa, & in ſcriptura vera falſum ſenſum nō diſcernat à verò? Denique eadem ratione & iſtud ſequitur, vt & in his quæ non ſcribuntur, eccleſiam ſuam doceat

Lutheri verba.

Auguſtinus.

deus, ne per errorem poſsit falſa pro veris amplecti, quum ex ea re non minus impẽdeat periculi, quàm ſi vel ſcripturas hominum teneat pro verbis dei, vel è veris dei verbis falſum eliciat ſenſum, præſertim ſi falſa ſuſcipiat ſacramenta pro veris, & traditiones hominum pro traditionibus dei: immo non traditiones hominum, ſed figmenta diaboli, ſi ſuam ſpem in fictis ac vanis corporalium rerum ſignis, (quẽadmodum magi faciunt) Eccleſia Chriſti velut in Chriſti ſacramentis collocet. Liquet ergo manifeſte ex eo quod fatetur Lutherus eccleſiam hoc habere, vt verba dei diſcernat à verbis hominum, hoc quóque non minus habere, vt traditiones dei diſcernat à traditionibus hominum: quũ alioqui vtrobique poſsit ex æquo vitandus error exoriri, nec id agat Chriſtus, ne eccleſia ſua hoc aut illo erret modo, ſed ne erret vllo. Errare verò maiore cum iniuria Chriſti non poſsit, quàm ſi fiduciam in illo ponendam ſolo, ponat in ſignis nulla prorſus fultis gratia, ſed omni bono fidei vacuis atque inanibus. Non igitur errare poteſt eccleſia in ſuſcipiendis ſacramentis fidei, non magis inquam, quàm

Victus ex ſuis ipſius verbis Lutherus.

errare poteſt in ſuſcipiendis(qua in re ecclesiam errare non poſſe fatetur Lutherus ipſe) ſcripturis. Quæ res ſi ſe haberet aliter,multa ſequerentur abſurda: ſed hoc in primis,quo nihil eſſe poteſt abſurdius, quòd pleraque omnia fidei Chriſtianæ dogmata, tot ſtabilita ſeculis, ad ſuccreſcentium hæreticorum libidinem denuo reuocarentur in dubium. Nam ſi nihil haberi pro certo debet,niſi quod ſcripturis & iiſdem (vt Lutherus ait) claris firmatũ eſt:non ſolum non aſſeremus diuæ Mariæ virginitatem perpetuam, ſed & inexhauſta ſuggeretur fidei oppugnandæ materia,ſicui vnquam libeat aut nouas excitare ſectas,aut reſuſcitare ſepultas. Nã paucißimi fuerunt hæretici,qui non receperint ſcripturas, ſed omnes fere ex eo ſua ſtatuebant dogmata,quòd aut ea contenderent eſſe firmata ſcripturis, aut quum illis viderentur rationi conſentanea,contrarium non definiri ſcripturis: quoniam ea quæ proponebantur aduerſus ſuam ſectam,aliter contendebant intelligi,quàm orthodoxa intelligebat eccleſia,& ne clara dici poſſent, aut alio excogitato ſenſu, aut prolatis aliunde ex eadem ſcriptura.

Plerosque omnes hæreticos ſcripturis niti.

locis in ſpeciem valde contrariis, omnia ſic turbarunt, vt viderentur ambigua. Itaque aduerſus Arrium niſi publica ſtetiſſet fides eccleſiæ, haud ſcio an defuiſſet vnquam de ſcripturis diſputandi materia. Nunc quoniam ex ipſius Lutheri fundamento probauimus, ſacramenta quæ credit eccleſia, non aliunde quàm à deo potuiſſe conſtitui, etiam ſi nihil inde prorſus in ſcriptura legeretur, videamus an ſcriptura tam nullam omnino mentionẽ faciat huius ſacramenti. Omnes vna voce fatentur, apoſtolos in cœna domini ordinatos in ſacerdotes; ſolus iſtud Lutherus negat, quum plane conſtet illic datam poteſtatem cõficiẽdi corporis Chriſti, quod ſolus cõficere ſacerdos poteſt. At non eſt, inquit ille, ſacramentum, quia non fuit illis vlla promiſſa gratia. Vnde id nouit Lutherus? Quia non legitur, inquit. Familiaris eſt iſta Luthero conſequentia, Non eſt in Euangelio ſcriptum, ergo non eſt à Chriſto factum. Quam colligendi formã infirmat Euangeliſta, quum dicit: Multa ſunt facta, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Sed tangemus tamen Lutherum aliquanto propius. Euchariſtiam concedit *Ioan.21.*

eſſe ſacramentum, quod niſi fateretur, inſaniret. At vbi reperit in ſcriptura promiſſam in illo ſacramento gratiam? Nam ille nihil recipit niſi ſcripturas, & eaſdem claras. Legatur locus de cœna dominica, non reperiet apud vllum Euangeliſtarum in ſuſceptione ſacramenti promiſſam gratiam. Legitur à Chriſto dictum, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. quibus verbis ſignificauit ſemet in cruce per paſsionem redempturum genus humanum; ſed quum dixit ante, Hoc facite in meam commemorationem: nullam hoc facienti, id eſt ſacerdoti conſecranti, aut Euchariſtiam recipienti, gratiam ibi promittit, nullam peccatorum remiſsionem. At nec apoſtolus in epiſtola ad Corinthios, quum interminetur male manducantibus iudicium, vllam mentionem facit de gratia bene manducantium. Quod ſi quid ex capite ſexto Ioannis gratiam promittat ſuſcipienti ſacramentum carnis & ſanguinis domini, ne id quidem quicquam iuuare Lutherum poteſt, quippe qui totum illud caput negat ad Euchariſtiam quicquam pertinere.

Matth. 26.

1. Corin. 11.

Videtis

Videtis ergo,vt iſtam promiſsionem gratiæ, quam pro totius ſacramenti fundamento magnificè nobis in toto promiſit opere,non poteſt in eo tueri ſacramento, quod fere ſolum relinquit,niſi (quod neceſſe habet)præter ſcripturæ verba recurrat ad eccleſiæ fidem. Igitur quemadmodum ſatis eſt nobis quòd in Euangelio legimus,conficiendi ſacramenti poteſtatē commiſſam iis in quorum locum ſuccedunt ſacerdotes:ita ſatis eſt quòd ab apoſtolo legimus cōſilium datum Timotheo, *1.Timo.5.* vt nemini cito manum imponeret. quæ loca plane ſignificant ordinationem ſacerdotũ,non conſenſu cōmunitatis fieri, quo ſolo interueniente fieri ſacerdotem poſſe Lutherus ait, ſed ſola ordinatione epiſcopi,idque certa impoſitione manuũ, in qua per exterius ſignũ deus infunderet interiorē gratiā:de qua gratia quid obſtat quo minus credam' eccleſiæ dei viui? quæ eſt(vt ait apoſtolus)columna & firmamētum veritatis,quādo eidē eccleſiæ neceſſe *1 Tim.3.* eſt ipſe credat Lutherus de gratia promiſſa in ſacramento Euchariſtiæ. Nam in hac fide cognoſcitur aut illius gratiæ promiſſio,aut certe ſine promiſsione donatio.

Demiror profectò tam vecordem eſſe quenquam, vt dubitet an ſacerdotibus Euangelicis in ordine conferatur gratia; quum paſsim legantur plurima quę ſignificare videntur etiam veteris legis ſacerdotibus gratiam eſſe collatã. Nam Aaron, inquit deus, & filios eius vnges, & ſanctificabis eos, vt ſacerdotio fungantur mihi. Alioqui enim quid profuiſſet exterior ſanctificatio in cultum dei, niſi deus pariter infudiſſet gratiam, qua ſanctificarentur interius? atque id quoque per Chriſtum, cuius venturi fides, robur & vim potuit indidiſſe ſacramentis præcedentibus, ſicut capacem fecit populum Iudaicum conſequendæ aliquando ſalutis æternæ. Verùm ſi quis id non admittat, veteris legis ſacerdotio collatam gratiam, certe nõ eſt cur grauetur tamen admittere gratiam ſacerdotibus Euangelicæ legis infundi, quia iam per Chriſti paſsionẽ venit plenitudo gratiæ.

Exod 28.

In actis apoſtolorum, quum Barnabas ac Paulus ſegregarentur in opus in quod eos ſpiritus ſanctus accerſiuit, non antè dimiſsi ſunt, quàm impoſitis manibus ordinati ſunt. At cur obſecro manus eis im-

Acto. 13. In ſacramento ordinis conferri gratiam.

poſuerunt apoſtoli ? an vt corpus inani tactu pulſarent, nulla ſpiritali gratia prodeſſent animæ ? Quomodo poteſt ergo Lutherus hoc ſacramentum dicere eccleſiæ Chriſti eſſe incognitum, quo nulla natio Chriſtiana non vtitur? Quomodo poteſt appellare nouũ, quod inſtituit Chriſtus? quod in vſu habebant Apoſtoli ? At nunquam (inquit) appellatum eſt ſacramentum apud veteres doctores vſquam, excepto Dionyſio. Nihil enim prorſus in reliquis patribus de iſtis ſacramentis legimus (inquit) nec ſacramenti nomine cenſuerunt, quoties de his rebus locuti ſunt. Recens enim eſt inuentio ſacramentorum. Egregia ſanè ratio eſt iſta Lutheri, quæ & manifeſte falſa eſt: & ſi forte vera, nihil tamen efficeret. Nam ſi veteres de re fortaſsis olim non controuerſa nihil ſcripſiſſent omnino, aut ſi quum ſcriberent aliquid, rem proprio tamen, non cõmuni ſacramentorum nomine deſignaſſent, non neceſſario colligeretur ex eo, aut ordinem non fuiſſe prorſus, aut non fuiſſe ſacramentum. Nam ſi quis baptiſmum vocet baptiſmum, nec addat ſacramentum, dicetur ideo non habuiſſe ba-

Cõfutatur ratio Lutheri.

ptiſſimum pro ſacramento? Præterea ſi ſolus ex antiquis patribus Dionyſius ordinem ſcriberet eſſe ſacramentum, vel ſatis eſſet ad euertendam Lutheri obiectionem, qua videri vult inuentionem ſacramentorum nouam eſſe. repugnat enim eſſe nouum, quod ab illo fatetur ſcriptis comprehenſum, quem fatetur antiquum. Atque iſtud quidem verum eſſet, etiam ſi talis eſſet ſacer Dionyſius, qualem eum depingit ſacrilegus Lutherus, qui ferme nihil in eo dicit eſſe ſolidæ eruditionis, nihil eorum quæ ſcribit, aut authoritate quicquam, aut ratione probari, ſed omnia eſſe illius meditata, ac propè ſomniis ſimillima, quæcunque in cœleſti ſcribit Hierarchia. In theologia myſtica, quam ſic inflant (inquit) ignorantiſsimi quidam theologiſtæ, eſt (inquit) etiam pernicioſiſſimus, plus platonizans, quam chriſtianizans. In qua, inquit, Chriſtum adeo non diſces, vt etiam ſi ſcias, amittas. Expertus (inquit) loquor, hoc eſt (vt opinor) expertus eſt ibi ſe Chriſtum perdidiſſe. Demum in eccleſiaſtica Hierarchia quid facit, inquit, niſi quòd ritus quoſdam eccleſiaſticos deſcribit, ludens allegoriis

Sacrilegi Lutheri cõtumelia in ſacrũ Dionyſium.

Denique vt oſtenderet in re quàm leui diuus Dionyſius luderet operam, An mihi putas, inquit, difficile eſſe, in qualibet re creata allegoriis ludere? Mihi non fuerit operoſum meliorem Hierarchiam ſcribere, quàm Dionyſij ſit. Quis patienter ferat in viri ſancti pios labores ſic debacchantem rabulam, quæ vere meritóque in ſui ſimilem debaccharetur hæreticum? Nam & indoctum vocat, & ludicrum, & ſcribentem non tantùm ſomnia, ſed etiam perniciosa, & Chriſtum deſtruentia dogmata. Quæ tamen omnia conuicia ſancto viro cedunt in gloriam, cuius opera omnia vel hoc abunde demonſtrat eſſe bona, quòd viro malo diſpliceant. Nam quæ conſortia luci cum tenebris, Chriſto cum Belial? At quòd è piis viri ſancti libellis nihil pietatis hauſit, impium ipſius caput erat in cauſa, quandoquidem vere ſcribit Horatius: Syncerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit. Nam quod ait ſibi non operoſum eſſe meliorem Hierarchiam ſcribere, quàm fuerit illa Dionyſij: poſtquam ſcripſerit, tum iſtud iactitet. Interea verò rem aggreditur multo magis

Ad Lutherum (ſi Luthero credas) nihil eſt diuus Dionyſius.

Horatius.

operoſam, Hierarchiam alteram, quæ ſupra firmam fundata eſt petram, demoliri.

Longius aliquanto nos auexit indignatio, qua moleſte ferimus, in virum ſanctum ab impio euomita tam contumelioſa conuicia. Verùm, vt cœpi dicere, etiam ſi ſolus Dionyſius docuiſſet ordinem eſſe ſacramentum, ſuffeciſſet illud ad reuincendum Lutherum, aſſerentem nouam eſſe inuẽtionem ſacramentorum, quum Dionyſium non ſolum Lutherus fateatur antiquum, ſed & totus orbis Chriſtianus veneretur vt ſanctum. Cui quòd Lutherus iraſcitur, non aliud facit, quàm ſola malitia, qua nihil ferre poteſt, quod impiis ipſius hæreſibus aduerſatur. At nunc vt plane liqueat quàm vanus vndique ſit Lutherus, oſtendam non ſolum Dionyſium, ſed etiam Gregorium, & quem ſibi patronum Lutherus mentitur Auguſtinum, ordinem habuiſſe pro ſacramento. Præterea charactere͂ (quem Lutherus irridet) indelebilem, etiam ſi non vocetur nomine, re tamen aperte deſcribi & ab Hieronymo in ſacramento baptiſmatis, & rationem eius haberi ab Auguſtino in vtroque ſacramento, tam ba-

Lutherus cur iraſcatur Dionyſio.

pti ſmi, quàm ordinis. Incipiam igitur à Hieronymo de charactere baptiſmatis, vt appareat manifeſtius character ordinis, quem & Auguſtinus & Gregorius ob indelebilem characterem cum baptiſmo comparant. Igitur ſuper illa Pauli verba ad Epheſios, Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei,in quo ſignati eſtis in die redemptionis, Hieronymus in hunc ſcribit modum: Signati autem ſumus ſpiritu dei ſancto, vt & ſpiritus noſter & anima imprimatur ſignaculo dei, & illam recipiamus imaginem & ſimilitudinem,ad quam in exordio conditi ſumus. Hoc ſignaculum ſancti ſpiritus,iuxta eloquium ſaluatoris, deo imprimente ſignatur. Hunc enim, ait, ſignauit pater deus. Et paulo poſt,Idcirco ſignatur, inquit,vt ſeruet ſignaculum, & oſtēdat illud in die redemptionis purum atque ſyncerum, & nulla ex parte mutilatum, & ob id remunerari valeat cum iis qui redempti ſunt. Quicunque ſcripſere de ſacramentorum charactere,nullis vnquam verbis apertius expreſſere characterem (quem animæ per ſacramenta imprimit deus) quàm verbis his beatus expreſsit Hieronymus,non hu-

Ephe.4.

Hieronymus pro charactere.

vt qui ordinatus eſt, iterum ordinetur, valde ridiculum eſt. Vt enim baptizatus ſemel, iterum baptizari non debet: ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem ordine non valet iterum conſecrari. Videtis vt ordinis ſacramentum non magis iterari patiatur eccleſia, quàm ſacramentum baptiſmatis. quæ res, vt dixi, pendet ab indeleto charactere. Qua de re vt os obſtruamus Luthero, ne rurſus obganniat figmentum eſſe characterem, & ſolum ex antiquis Dionyſium, ordinem vocaſſe ſacramentum: ſubiungemus, vt polliciti ſumus, hac de re etiam diui Auguſtini ſententiam. *Auguſtinus.* Is igitur quum de baptiſmo & ordine diſſerit, in hunc modum ſcribit: Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrunque homini datur: illud quum baptizatur, & iſtud quum ordinatur. Ideo non licet in eccleſia catholica vtrunque iterari. *Non eſſe iterandũ ordinis ſacramentum.* Nam ſi quando ex hæreticorum parte venientes etiam præpoſiti, pro bono pacis, correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt, etſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita manſit ordina-

tio integra, quia in præciſione fuerat vitium, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt, ipſa ſunt. Et paulo poſt: Neutri ſacramento facienda eſt iniuria. Et addit de ſacramento ordinis, Sicut non rectè habet, qui ab vnitate recedit, ſed tamen habet: ſic etiam non rectè dat, qui ab vnitate recedit, & tamen dat. Et rurſus ad vtrunque reuerſus adiecit: Nō ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, quia eis illicitè vtuntur non modo hæretici, ſed etiam omnes impij: ſed illi corrigendi ſunt, & puniendi, illa autem ſunt agnoſcenda & veneranda. Videtis nunc quàm verum ſit illud quod Lutherus tanta iactauit audacia, ſacramentum ordinis eccleſiam Chriſti neſcire, Characterem inane figmentum eſſe, Sacramentorum inuentionem nouam eſſe, Ordinem veteribus non habitum pro ſacramēto. Quorum omnium nihil dixit, quod non videtis eorum teſtimonio reprobatum, quos neque de Chriſti eccleſia poteſt eximere (vtpote quam illi & doctrina fidei, & exēplo virtutis illuſtrarunt) neque inter nouos numerare, niſi talis ſit, vt ei mille ſint anni tanquam dies vnus. Sed ille ta-

men aduerſus omnes omnium rationes, authoritatem, fidem, vno ſe tuetur argumento: Omnes, inquit, ſumus ſacerdotes, ſecundum illud Petri, Vos eſtis regale ſacerdotium, & ſacerdotale regnum. Sed alius alio non poteſt magis eſſe ſacerdos, quemadmodum alius alio non poteſt magis eſſe homo. Igitur ſacerdotes qui vocantur, nihil ſunt aliud, quàm laici quidam ſolo vel cónſenſu populi, vel epiſcopi vocatione non abſque populo delecti ad concionādum: & ordo nihil eſt aliud, quàm merum ſine ſacramento miniſterium. Recenſuimus eius argumentum nō ſolum fideliter, ſed etiam liberaliter adiicientes quod fulciat: & tamen cui non excutiat riſum, tam hebes theologantis argutia? Nam ſi ideo nihil eſt ordo ſacerdotij, quia quilibet Chriſtianus eſt ſacerdos: eadem ratione ſequetur, vt nihil ſupra Saul habuerit Chriſtus. Nam & de Saul dixit David: Peccaui tangens Chriſtum domini. Nihil habuerit Chriſtus ſupra quenquam eorum de quibus dictum eſt: Nolite tāgere Chriſtos meos. Nihil deniq; ſupra quenquam deus, eorum omnium de quibus per prophetam

Lutheri verba.

1. Petri. 2.

Lutheriani ſacerdotes laici.

Plumbea Lutheri ratio.

1. Reg. 24.

Pſal. 100. dixit ipſe: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Poſtremò, qua ratione Chriſtiani omnes ſacerdotes ſunt, eadem etiam ratione reges ſunt. Nō enim ſolum dicitur, Vos eſtis regale ſacerdotiū, ſed etiā ſacerdotale regnū. Sedulò conſiderandum eſt, ſerpens iſte quid deſtinet: quem ego certe callidiorem puto, quàm vt vllius eſſe nomenti putet tam friuolum argumentum, ſed qui tantùm ideo lambit, vt mordeat. laicos ideo tollit in ſacerdotiū, vt ſacerdotes redigat in claſſem laicorum. Nam ſacramentum eſſe negat, & ritum tantùm eſſe dicit eligendi concionatoris. Nā qui non concionantur, nihil minus ait eſſe quàm ſacerdotes, nec aliter ſacerdotes eſſe, quàm homo pictus eſt homo: contra Paulum apoſtolum, qui ad Timotheum ſcribens ait: Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Apoſtolus hoc manifeſte docet, quanquam ij præcipue duplici honore digni ſunt, qui quum presbyteri ſint, laborant in verbo & doctrina: tamen & qui hoc non faciunt, non ſolum eſſe presbyteros, ſed bene præeſſe poſſe, & duplicē quoq; honorē promereri:

Nemo Luthero rex, quia illi omnes ſunt reges.

Lut. verba.

1. Timot. 5.

alioqui nõ dixiſſet, maxime qui laborant in verbo & doctrina, ſed ſolum ij qui laborant in verbo & doctrina. Præterea ne poſsit dicere Lutherus, id quod dicit, officium ſacerdotis erga populum nihil eſſe niſi prædicare, nam miſſas, inquit, canere, nihil eſt aliud, quàm communicare ſeipſum: hoc inquam vt appareat quàm falſum ſit, rurſus audiamus Apoſtolum. Omnis, inquit, pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. An non apoſtolus aperte declarat, etiam pontificis officium iſtud poſcere, vt pro hominibus offerat ſacrificium deo? quod quum ſcribat, quanquam Hebræis, tamen Chriſtianis, quos nolit iudaizare, clarum eſt loqui de pontifice legis vtriuſque: atque ideo bis Lutherum ſuo premere teſtimonio. Nam & miſſam docet eſſe ſacrificium, & offerri pro populo, quũ eccleſia nullum offerat aliud: & docet offerendi officiũ præcipuã partem eſſe muneris pontificij. Et certe, niſi falſum eſſet quod dicit Lutherus, facilè videtis conſequi, vt quum nemo niſi ſacerdos poſsit cõſecrare corpus domini, ſi

Lut. verba.

Ad hebr. 5.

è tot ſacerdotum millibus,qui concionari neſciunt, nullus vere ſacerdos eſt, ſed tantùm vocatur ęquiuoce,quēadmodū homo pictus vocatur homo: totus Chriſtianus orbis deum populumque ferme non habet aliū, quàm idololatras, panem pro Chriſto colentes,& genua ſua curuantes ante Baal.

In eligendi(vt vocat) ritu, præcipuum ius tribuit populo. Nam licet vno loco tribuere videatur epiſcopo aut populo ius promiſcuum, quum dicit quòd quanquam certū ſit omnes Chriſtianos æqualiter eſſe ſacerdotes, & eandem in verbo & ſacramēto quocunque habere poteſtatem, non licere tamen quenquā hac ipſa vti, niſi conſenſu communitatis, aut vocatione maioris:alio tamen loco ſuperiores partes tribuit populo,quum de ſacerdotibus dicit:Qui ſi cogerentur admittere nos omnes æqualiter eſſe ſacerdotes, quotquot baptizati ſumus, ſicut reuera ſumus, illiſque ſolum miniſterium, noſtro tamen conſenſu permiſſum, ſcirent ſimul nullum eis eſſe ſuper nos ius imperij, niſi quantum nos ſponte noſtra admitteremus.

Quæ duo loca ſi conferantur, oſtendunt hoc ſentire Lutherum, vt populus abſque epiſcopo poſsit ordinare ſacerdotem, epiſcopus ſine populi conſenſu non poſsit, quum dicit ſacerdotibus ſolū miniſterium, nec id tamen niſi populi conſenſu permiſſum. Nam ſi hoc verum eſt, ſacerdos fieri niſi populi conſenſu nō poteſt, cuius cōſenſu ſolo dicit olim præfectos eccleſiis epiſcopos. Negari nō poteſt (inquit) eccleſias olim à ſenioribus fuiſſe rectas abſque iſtis ordinationibus & conſecrationibus, propter ætatem & longum rerum vſum in hoc electis. Lutherus vbi iſta reperit, oſtendat ipſe: mihi interim vera non videntur. Nam ſi laicus quiſque æqualem habet poteſtatem cum ſacerdote in quocunq; ſacramēto, & ordo ſacerdotij nihil eſt, cur ita ſcribit Apoſtolus Timotheo: Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quę data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterij? Et alibi ad eundē: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam dei quæ in te eſt per impoſitionē manuū mearum. Iterum: Nemini, inquit, citò manus impoſueris, neq; communices peccatis alienis. Deniq; hunc in

Lut. verba. Sacramētū ordinis proplanat Lutherus.

1. ad Ti. 4. Aduerſus Lutherum Paulus.

Ad Titũ. 1. modum Apoſtolus ſcribit ad Titũ 1. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Habes nunc lector, ſemel ſub oculis Apoſtoli pauca loca, & non multa verba, quibus inter ſe collatis, facilè potes deprehendere falſa fictaq; eſſe omnia quibus tã inordinate Lutherus debacchatur in ordinẽ. Nam quos dicit populi conſenſu fieri, Paulus oſtẽdit fieri ab epiſcopo, quẽ in hoc ait ſe reliquiſſe Cretæ, vt oppidatim presbyteros conſtitueret, nec tamẽ temere, ſed ſicut ipſe præſens diſpoſuerat. Vides, impoſitis manibus fieri ſacerdotẽ. Et ne dubitari poſsit ſimul cõferri gratiam, vides illam manuum impoſitione collatã. Reſuſcita, inquit, gratiam quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum mearum. Et illud quoque: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quę data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij. In his te exerce. Miror igitur non pudere Lutherum, quum negat ſacramentũ ordinis, haud ignarus in manibus omnium verſari verba Pauli, quæ doceant non niſi a ſacerdote fieri ſacerdotem, nec ſine

Sacerdotes non niſi ab epiſcopis fieri.

In ſacramẽto ordinis cõferri gratiam.

Quantum delirauit Lutherus.

ſine conſecratione fieri:in qua & ſignum adhibeatur corporeum, & tantum ſpiritalis infundatur gratiæ,vt is qui cõſecratur,non ſolum accipiat ipſe ſpiritum ſanctum, ſed etiam poteſtatem conferendi aliis. Nouum vero quí poteſt eſſe, quanquam id Lutherus ait,de quo ſcribit apoſtolus? Quomodo ignoratum eccleſiæ, quod in omnibus Chriſti legitur & nunquam non legebatur eccleſiis? Quibus ex rebus manifeſtum eſt, è tam multis quæ tanta cum confidentia pro compertiſsimis Lutherus eblaterauit in ordinem, ne vnam quidem ſyllabam fuiſſe veram, ſed per malitiam ficta falſaque omnia.

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

IN ſacramẽto extremæ vnctionis Lutherus bis ipſe ridendus,bis irridet eccleſiam. Primùm,quòd theologi, vt ait, hanc vnctionẽ appellent ſacramentum: quaſi ſoli hoc dicant ij quos ille vocat theologos. Deinde,quòd appellent extremam. Et quod ad ſecundum pertinet, obiicit ſibi tanquam

ioco, quod nunquam ſoluet ſerio. Nam & ideo quoque verè dici poteſt extrema, quòd extrema ſit e quatuor. Poſtea, vt doceat non eſſe ſacramentum, obiicit ſibi primũ id, quod neminẽ videt nõ obiecturum, apoſtoli Iacobi verba: Si infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes oleo in nomine domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & ſi in peccatis ſit, remittẽtur ei. Hęc verba, quæ ex ipſius etiam finitione apertiſsime declarant hanc vnctionem ſacramentum eſſe, quæ neque ſigno careat viſibili, nec promiſsione gratiæ, protinus incipit Phormiana confidentia, tanquam nihil haberent vigoris, eludere. Egọ autem dico (inquit) ſi vſpiã deliratũ eſt, hoc loco præcipuè deliratũ eſt. At ego contrà non verebor dicere, quòd ſi vſpiã delirat Lutherus, qui ferè delirat vbique, hic in ſacramento vnctionis extremæ ad extremã vſque delirat amentiam. Omitto, inquit, quòd hanc epiſtolam non eſſe apoſtoli Iacobi, nec apoſtolico ſpiritu dignam, multi valde probabiliter aſſerãt, licet cõſuetudine authoritatem, cuiuſcunque ſit,

Iaco. 5. *Lutherus.* *Author.* *Lutherus.*

obtinuerit. Tamen, inquit, ſi eſſet apoſtoli Iacobi, dicerem non licere apoſtolum ſua authoritate ſacramentum inſtituere, id eſt diuinam promiſsionem cum adiuncto ſigno dare. hoc ad Chriſtum ſolum pertinebat. Sic Paulus ſeſe accepiſſe a domino dicit ſacramentum euchariſtiæ, & miſſum non vt baptizet, ſed vt euangelizet. Nuſquam autem legitur in euangelio vnctionis iſtius extremæ ſacramentũ.

His verbis videtis vt apoſtoli verba duobus modis eneruare conatur. Primũ, quòd epiſtola non ſit apoſtoli, deinde quòd etiam ſi ſit apoſtoli, tamen apoſtolus authoritatem non habeat inſtituendi ſacramenta. Hæc duo quanquam proponat paucis, ac ſtatim ad alia tranſiliat, tamen præcipua tela ſunt quibus inſtituit hoc ſacramentum perimere. Nam cætera quæ dicit omnia, nugamenta ſunt, ridendi occaſionem captantia, tanquam eccleſia non recte ſacramentum obſeruet. Sed hæc duo vnum tangunt. Nam ſi epiſtola non apoſtoli ſit, nec apoſtolico ſpiritu digna, aut ſi apoſtolo tradente vnctionem hanc pro ſacramento, tamen nihilo magis probetur ſacramentum, conſequeretur

omnino, vt hæc verba nihil efficerent. Si dixiſſet olim fuiſſe dubitatum cuius illa fuerit epiſtola, dixiſſet vere. neque enim temere quicquam recepit eccleſia, omnia diligenter excuſsit: idque ipſum facit, vt certiora deberent haberi omnia quæ receperit, etiam ſi duntaxat humana prudentia regeretur eccleſia. Verùm quum dicat multos aſſerere hanc epiſtolã non ſolum nõ eſſe apoſtoli, ſed eſſe præterea indignã apoſtolico ſpiritu, atque iſtud non aſſerere ſolùm, ſed aſſerere etiam probabiliter: probabile eſt illũ iſtud probare non poſſe. Alioqui proferat è multis aliquos, qui ſi ex eccleſia ſunt, neque tã multi ſunt opinor, neque tã magni, vt pondus obtinere mereãtur aduerſus reliquos omnes. Adhuc produxit nullũ. Ego producã vnũ, qui ſufficere debet aduerſus multos, beatum Hieronymũ, quo neq; doctior quiſquã fuit in ſcripturis ſacris, neq; qui veras ac germanas exactiore cenſura diſtinxit a dubiis. Is igitur quũ aliquãdiu de epiſtola Pauli dubitaſſet, ſed tũc dubitaſſet, quũ res adhuc non eſſet tã pleno eccleſiæ cõſenſu firmata, Iacobi tamẽ quę vocatur epiſtola, ipſius eſſe ſine vlla dubitatione

Iacobi epiſtola aſſeritur authore Hieronymo.

pronũciat. Nã hũc in modũ ſcribit: Iacobus, Petrus, Iudas, & Ioãnes, ſeptẽ epiſtolas ediderũt, tã myſticas quã ſuccinctas, & breues pariter & lõgas: breues in verbis, lõgas in ſentẽtiis: vt rar' ſit, qui nõ in earũ cęcutiat lectione. Idẽ in prologo in ſeptẽ epiſtolas canonicas, ſic ait: Eſt em̃ prima earum vna Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, vna Iudæ. Videtis vt beatus Hieronymus idẽ iudiciũ de Iacobi profert epiſtola, quod de Petri, nec putat indignã apoſtolico ſpiritu. Certe ſi rationes attuliſſet Lutherus, quare epiſtola nõ eſſet Iacobi, ſed tamẽ alterius cuiuſpiã, qui eodẽ loqueretur ſpiritu, potuiſſet vtcũq; ferri. Nunc vero dicit eſſe ꝓbabile, ideo nõ eſſe, quòd ſit indigna ſpiritu apoſtolico. Qua in re non aliũ obiiciã Luthero, quàm Lutherũ ipſum. neque enim Luthero quiſquã aut ſæpius ferme cõtradicit, aut validius, quã Lutherus. Is igitur in ſacramento ordinis ait eccleſiam hoc habere datum, vt poſſit diſcernere verba dei à verbis hominũ. Quomodo ergo nunc dicit epiſtolã apoſtolico ſpiritu indignã eſſe, quam eccleſia cuius iudiciũ, vt ait, hac in re falli nõ poteſt, apoſtolico ſpiritu iudicauit plenam?

Iacobi epiſtolam Luthero non eſſe dignã ſpiritu apoſtolico.

Lutherus ſuo ipſius perfoſſus.

Quamobrem nunc ita ſe ſua ſapientia cō-ſtrinxit vndique, vt aut neceſſariò comprobet epiſtolam eſſe apoſtoli, cuius contrarium dixit eſſe probabile: aut dicat eccleſiam in ſcriptura ſacra poſſe diiudicanda falli, quod eam poſſe negauerat. Quod ſi dicat velut apoſtolico dignum ſpiritu comprobaſſe quod apoſtolico ſpiritu ſit indignum, blaſphemus eſt in eccleſiam. Si fatetur apoſtolū ſcripſiſſe quod apoſtolo ſit indignū, blaſphemus eſt in apoſtolum.

Satis igitur illud confutauimus, immo ſemet ſatis confutauit ipſe, quòd epiſtolam negauit aut eſſe apoſtoli, aut dignam apoſtolico ſpiritu. Veniamus nunc ad id, in quo, vt fortem virum decet, aperte oppugnat apoſtolum, dicens, etiam ſi ſit apoſtoli Iacobi, tamen non licere apoſtolo ſua authoritate ſacramentum inſtituere, id eſt diuinam promiſsionem cum adiuncto ſigno dare. Hoc enim pertinet (inquit) ad ſolum Chriſtum. O noſtri ſeculi magnam fœlicitatem, quo nouus iſte gentium doctor exort⁹ eſt Lutherus, qui hoc ſibi arrogans, tanquam Pauli ſequeretur exemplum, in faciē reſiſtat apoſtolo, quòd non recta via ingrediatur ad euangelium

Chriſti, ſed(quod plus eſt quàm ſi gentes doceat iudaizare) arroget ſibi facultatem promittendi gratiam, & ſacramenta condendi, hoc eſt, quòd vſurpet ſibi poteſtatem Chriſti, ad modum ſuperbientis & præuaricantis angeli, qui dixit, Ponam ſolium meum ad aquilonem, & ero ſimilis altiſsimo. Non eſt nunc quòd ægre ferat pontifex ab illo reprehendi, qui de tam atroce crimine reprehendit apoſtolum. Nam quum certum ſit epiſtolam eſſe apoſtoli, quid aliud, quàm manifeſte dicit apoſtolum ſine authoritate, & contra fas inſtituere ſacramentum? Immo quum neget epiſtolam illius eſſe, tamen ne abſtineret contumelia, dicit id ſe dicturum etiam ſi eſſet apoſtoli. Ego certe, etſi nonnullis viſum ſit, apoſtolis non ſine ſpiritu ſancto, quem deus in Pentecoſte miſit, rationem traditam eſſe cõdendi ſacramenti, de quo ſpiritu Chriſtus prædixerat, Spiritus ſanctus quem ego mittam, ille vos docebit omnia: tamen in præſenti non diſputabo vtrum apoſtolus authoritatem habeat inſtituendi ſacramenti, quippe quod nunc diſputari non opus eſt: ſed quum plane cõſtet apoſtolum vnctionẽ iſtam pro ſacra-

Iſaie. 14.

Ioan. 14.

mento tradere,nõ dubito vere ſacramentum eſſe,& apoſtolum non fuiſſe tam impie arrogantem,vt pro ſacramento traderet populo,quod ſacramentum non eſſet: ſed ſi condendi ſacramenti poteſtatem nõ habuit, verbis illis id tradidiſſe populo, quod ipſe acceperat à Chriſto, qui vt alia mũdo volebat innoteſcere per Matthæũ, alia per Lucam,per Ioannẽ alia,alia præterea per apoſtolum Paulum, cur fieri nõ poſsit, vt quædam etiam doceri voluerit per apoſtolum Iacobum?

Lutherus poſtquã ſe tam ſtrenuè quàm videtis,geſsit aduerſus apoſtolum,iam totum ſe conuertit ad ridendum eccleſiam, quæ verbis apoſtoli,vt dicit Lutherus,abũtitur,quòd nõ miniſtret niſi ad mortem vſque ægrotanti, quum Iacobus dicat: Si quis infirmatur,non ſi quis moriatur:quaſi ideo peccet eccleſia, quòd rem tantam, quanta eſt ſacramentum,non adhibeat temere in qualibet leui febricula, quam aliquis nimium fortaſſe potando contraxerit,neque in eo morbo, qui vel dormiendo paululũm vel abſtinendo curari poſſit,eccleſia per ſacramentum velit efflagitare miraculum. Ne dubitari poſsit,etiam

ſi duntaxat infirmum ſcripſerit Iacobus, ſenſiſſe tamen haud ægrotantem leuiter, ſed eo morbo vexatũ, cuius depulſio poſſet oſtendere, ſi ſanaretur, ſanatum ſacramento: orationes omnes quæ dicuntur ſuper infirmũ, (quas nemo dubitat eſſe vetuſtiſsimas, non nouum inuentum eorum quos iſte vocat theologos) oſtendunt nõ adhibendum hoc ſacramentum niſi in laborante grauiter: & tamen vt non promittunt certam ſalutem corporis, ita non deſperant ſalutem, nec veniunt (quòd Lutherus ait) tanquam ad eos qui iam tum ſint omnino morituri. Fruſtra enim tot orationibus orarent ſalutem, ſi certò ſibi ſponderent mortem. Non igitur id agit eccleſia (quod inepte cauillatur iſte) vt ſit extrema vnctio, licet vocetur extrema, ſed agit vt non ſit extrema, ſed conualeſcat ægrotus. Quòd ſi nolit cum deus conualeſcere, id tamen non euacuat vim ac virtutem ſacramenti, cuius præcipua cura non in corpus fertur, ſed animã. Nam ratio illa Lutheri de efficacia ſigni, nihil omnino rationis habet, aut efficaciæ. Si vnctio iſta ſacramentum eſt, inquit, debet ſine dubio eſſe, vt dicunt, efficax ſignum

Conſentaneũ eſt non id voluiſſe Iacobũ, vt in leui quolibet morbo vngeretur infirmus.

Ratio Lutheri

eius quod ſignat & promittit. At ſanitatem & reſtitutionem infirmi promittit, vt ſtant aperta verba, Oratio fidei ſaluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus. Quis autem non videt hanc promiſsionem in paucis impleri? Quid ergo dicemus? (inquit) aut apoſtolus hac promiſsione mentitur, aut vnctio iſta ſacramentũ non erit. Promiſsio enim ſacramentalis certa eſt: at hæc maiore parte fallit. Vel ex hoc argumento patere poteſt, nihil curare Lutherum, quàm apertas afferat calumnias, modò ſpecie aliqua veritatis imponere poſſit incautis: quẽ non pudet ea contra theologos afferre, quaſi ab ipſis dicta, quæ nuſquam dicunt. Sacramentum (inquit) vt dicunt, eſt efficax ſignum eius quod promittit: at hoc ſacramentum ſanitatem corporis non efficit, quam promittit. Theologi non iſtud dicunt, ſed quòd eſt efficax ſignũ gratiæ. ſic enim definiũt, Sacramentũ eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ. non dicunt ſalutis corporeæ, quæ dari poſsit & ſine gratia. Quamobrem, quod ait conſequi, vt ſi hæc vnctio ſacramentum eſſet, apoſtolus mentiretur: Lutherus ipſe mentitur. Nam ſacramentum quatenus ſacra-

Cõfutatur ratio Lutheri.

mentum eſt, nõ ſalutem promittit corporis, ſed animæ, per ſigna corporea. Alioqui Lutherus nihilominus eodem conclu dit mendacio non apoſtolum ſolum, ſed etiam Chriſtum ipſum, quanquam vnctio non eſſet ſacramentũ. Debent enim verba & promiſsiones etiam extra ſacramenta veraces eſſe. Igitur quum apoſtolus dicat ſanandum per vnctionem & orationem, eum qui infirmus eſt, & Chriſtus ſigna illa ſecutura credẽtes, vt ſuper ægros manus imponerẽt, & bene haberent: quis non videt, hæc ſic interdum fieri, vt tamẽ non fiãt ſemper? Neque tamen falſos eſſe qui promiſerint, quum eos nemo dubitet corporalia quibuſcũque verbis promiſerint, nunquam promiſiſſe perpetua, quum corpus in quo fieri deberent, perpetuum eſſe nõ poſsit. Spiritalia verò, quia ſua natura ſpiritus æternũm victus eſt, perpetuò conſecutura pollicẽtur. Nam Lutheri ſen tentia, quæ à Theologis exigit, vt ſi ſacramentum ſit vnctio, ſemper ſanet, ne ſit ſignum inefficax: eò tendit, vt ſacramentum eſſe non poſsit, niſi reddat corpus immortale, quod ipſe tamen fieri poſſe promittit per orationem factam à bonis viris ni-

Lutheri verba. *Lutheriana vnctio hoĩes reddit immortales.* *Lutheri fides.*

hil hæſitante fide. Nam prorſus dubium non eſſe dicit, hodie quoq; ſic ſanari poſſe quotquot vellemus. Hoc ſi dicit verũ, talis fides qualis eſt illius, hominem ſeruare poteſt immortalem. Nam quũ iſta fieri poſsint per fidem, nõ ſolum interdum, ſed (quod Lutherus ait) perpetuo (modò ſit fides indubia, quæ nihil hæſitet) credibile eſt fidem iſtam, ſi cuiquam alteri, potiſsimum contigiſſe Luthero, homini ſic in fidem propenſo, vt fidei fauore bonis operibus multis in locis propemodum indicat bellum. Homini præterea, cui nũc tot & tanta myſteria reuelauit deus, & qui nouam condit eccleſiã, quam in rem opus eſt & miraculis. Igitur veriſimile eſt, quicquid fieri per fidem poteſt, abunde Lutherum facere. Demiror igitur, ſi vera dicit, ipſum non curare quoſcunque morićtes. Et quotidie auſcultamus rumores è Germania, qui referant reſuſcitatos etiam ſepultos: quum interim ſemper audimus nõ modò ſanatum nullum, ſed etiã per illius quoſdam ſatellites, occiſos & crudeliter trucidatos eius cauſa bonos & innocentes ſacerdotes, vt exemplo doceret ordinem nihil eſſe, figmẽtum eſſe characterem, me-

ticuloſum fuiſſe Dauidē, quem pœnituerit tetigiſſe Chriſtum domini.

Hæ ſunt Lutheri ſanationes, quas nihil vacillās eius fides operatur abſque bonis operibus. Nam quòd occidit, non ſanat, inde planè accidit, quòd vt Lutherus ait, oratio non tantum cum fide facienda eſt, ſed etiam à bono viro. quæ res Lutherū, qui vir bonus non eſt, ne quēquam ſanet, impedit. Vnctio hæc ſacramentum non eſt, quia non ſemper ſanat corpus. Lutherus vir ſacer eſt, per quē & corp⁹, vt ferūt, occiditur, & certe occiduntur animæ. Iacobus Apoſtolus nihil dignū ſcribit apoſtolico ſpiritu, Lutherus apoſtolico ſpiritu digna ſcribit omnia, & quę ſint indigna diſcernit, idq; contra totam eccleſiā, quam in talium diſcretione ſcripturarū falli faſſus eſt ipſe non poſſe. Qua in re, quū epiſtolam Iacobi legerē, atque ibi tam multa conſpicerem apoſtolico digna ſpiritu, vehementer admiratus ſum, quid in mētem venerit Luthero, vt gaudiū in tentationibus, patientiam in aduerſis, à deo petendā ſapientiam, in deo fiducia nihil hæſitante ſperandū, & huiuſmodi multa (nam talia ſunt, quæ tota leguntur epiſtola) miratus

Luther⁹ & corporū & animarum occiſor.

Iacobi epiſtola quàm ſancta ac grauis ſit, dignaque apoſtolico ſpiritu.

inquam ſum, cur Lutherus putarit indigna quæ ſcriberentur ab Apoſtolo. An illa potius ſcribere debebat Apoſtolus, populo nihil eſſe fructus in miſſa, & ordiné inane figmentum eſſe, & alia quæ Lutherus ſcribit huiuſmodi? quæ quanquam ſint omnia digniſsima ſpiritu apoſtatico, tamé contemnere non debet, ſi minora ſcribát minores apoſtoli. Atqui licet aliquandiu (quod dixi) miratus ſum, cur Luthero diſpliceat epiſtola Iacobi, tamen vbi legi ſæpius, & oculos intendi preſsius, deſij profecto mirari: Nam ea ſcribit Apoſtolus, vt plane videri poſsit ꝓphetico ſpiritu præuoiſſe Lutherum: ita virũ vndique pungit ad viuum. Nam quum Lutherus fidei prætextu contemnat opera, Iacobus è diuerſo diſputat, ratione, ſcripturis, exéplis, fidem ſine operibus mortuã eſſe. Pręterea garrulam iſtam Lutheri petulantiam, non vno loco verbis inuadit acerrimis. Si quis (inquit) putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio. Accedit ad hæc, quòd in ſuam linguã Lutherus aptiſſime videt competere, quod illic frendit legens: Lingua inquietum malum, plena

Lutherus contrà digna ſcribit apoſtatico ſpiritu.

Lutherus cur tã inſenſus ſit epiſtolæ Iacobi.

Iacob. 1.

Iacob. 3.

veneno mortifero. Denique ſentit in ſua dogmata veriſsime dici, quæ de contentioſis hunc in modum ſcribit pluribus ibi verbis Apoſtolus: Quis ſapiens & diſcipli- *Ibidem.* natus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones ſint in cordibus veſtris, nolite gloriari, & mendaces eſſe aduerſus veritatẽ. Non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens à patre luminũ, ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi incõſtantia, & omne opus prauum. Quę autem deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis cõſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis, iudicans ſine ſimulatione. Fructus autem iuſtitiæ in pace ſeminatur facientibus pacem.

Hæc ſunt, lector, quæ Lutherum commouent vt ei non placeat apoſtolus. Hæc inquam ſunt quibus Apoſtolus aperte Lutherum ac Lutheri petulantiam, maledicentiam, impia & contentioſa dogmata, non ſecus ac ſi vidiſſet virum, & verba legiſſet, attingit. Cuius epiſtolam, quãtum-

uis eam contemnat Lutherus, non dubito ſatis approbare Chriſtianis omnibus, vnctionis extremæ ſacramentum, nec tam potentem fore Lutherum, vt vllum ſacramentum poſsit euertere, quod in ſalutem fidelium fides recepit eccleſiæ, aduerſus quam nec portæ præualebunt inferorum, nedum fraterculus vnus inferni ſuliginoſum poſticum.

Peroratio. FEcimus hoc libello tibi lector, vt ſpero, perſpicuũ, quàm abſurde Lutherus & impie tractarit ſacramẽta. Nam etſi nõ attigimus omnia quę liber ipſius cõtinet, tamẽ quod attinet ad tuenda ſacramenta ipſa (neque enim aliud erat inſtitutũ meũ) *Authoris inſtitutũ.* tractaſſe rem videor ſi non quàm multis fieri potuit, certe pluribus ferme quàm neceſſe fuit: tantum abeſt vt oporteat immorari diutius. Alioqui & rationibus, & legibus, & doctorũ ſentẽtiis, & ſcripturis ipſis non fuiſſet difficile rem locupletare cumulatius, niſi & erga Lutherum fruſtra feciſſemus, & erga cæteros ſuperuacue. Nam ſi Lutherum docendo conemur im mutare, citius & nigrorẽ Aethiops, & varietatem pardus immutabit. Sin aliis oſtẽdere, quàm falſo & quàm maligne ſentiat, ne quis

ne quis ita fallatur, vt de illo ſentiat bene, paſsim doctiſsimos viros eſſe non dubito, qui vel tacentibus nobis id multo clarius perpendant, quàm ipſe queam oſtendere: & ſi qui ſint qui alienam in id operam deſiderant, his abunde iam nunc opinor oſtendiſſe me. quum enim ex his quæ diſſeruimus, inclareſcat omnibus, quàm ſacrilega ſtatuat dogmata de ſacramento illo quod ipſius Chriſti corpus eſt, è quo ſacramenta reliqua quicquid habent ſacri promanat, quis dubitare potuiſſet, etiam ſi nihil adieciſſem amplius, quàm indignis ille modis tractare cætera ſacramēta non dubitet? Quæ ſicut videtis, tractauit ſic, vt præter baptiſmum vnum, & illum quoque malè vexatum, & omni priuatum gratia, nec in aliud relictum, quàm in contumeliam pœnitentiæ, tollat prorſus atque euertat omnia, in aliis ſignum negans, in aliis rem inficians: nec in tanta re probat quicquam, nec affert aliquid, quo confirmet ſua, ſat habēs negare tantùm quicquid recepit eccleſia. Quicquid creditur ab omnibus, ratione futili ſolus eludit, ac ſe denunciat nihil admiſſurum præter claras & euidentes ſcripturas. Quas ipſas tan-

Lutherus reliquit baptiſmum in contumeliam pœnitentiæ.

Qualis in diſputando Lutherus.

men ſi quis afferat, vel aliquo repellit cõmento, vel authoris eſſe cuius feruntur negat. Doctorũ verò nemo tam vetus eſt, nemo tã ſanctus, nemo tãtę auctoritatis in tractatu ſacrarũ literarũ, quę nõ iſte nouus doctorculus, ſanctulus, & eruditulus magna cum authoritate reiiciat. Quamobrẽ quũ Lutherus omnes contemnat, & credat nemini, debet non indignari ſi nemo viciſſim credat illi. Cum quo tantum abeſt vt diſputem pluribus, vt propemodum pigeat diſputaſſe tã multis. Quid enim prodeſt amplius cum illo diſſerere, qui cæteris diſſentit omnibus, & non conſentit ſibi? qui quod alibi negat, alibi dicit: quod dicit, id rurſum negat. Qui ſi fidem obiicias, ratione dimicat: ſi ratione ferias, prętendit fidem. Si philoſophos alleges, appellat ſcripturam: ſi ſcripturam proponas, nugatur ſophiſmate. Quem neque pudet quicquam, neque timet quenquam, neq; legem putat tenere ſe vllam. Qui veteres eccleſię doctores contẽnit, nouos è ſublimi deridet. Summum eccleſiæ pontificem inſectatur conuiciis. Eccleſiæ conſuetudines, dogmata, mores, leges, decreta, fidem, eccleſiam denique ipſam adeo floc-

Lutherus Proteus.

ciſacit vniuerſam,vt nec eſſe ferè fateatur vllam,niſi fors eccleſiam illam,quam facit ipſe duorum vel trium hæreticorũ, quorum ſit ipſe caput. Quamobrem quum ſit eiuſmodi,vt nihil ſtatuat principij, quod certum ſit ac ſolidum,quod ei cum diſputante conueniat, ſed ſibi liberum relinqui poſtulet, vt quicquid libet, quando libet, quoties libet, id illi liceat & aſſerere viciſsim, & negare, quum neque ratione ſeſe, neque ſcriptura, neque moribus,neque legibus, neque authoritate demum vel humana vel diuina patiatur adſtringi,non conſtitui cum eo diſſerendum amplius, nec aduerſus eas hæreſes quæ nulla ratione firmantur, operoſa ratione pugnandum, ſed admonendos potius Chriſtianos omnes,vt tanquam teterrimam peſtem deuitent illum,qui tam fœda portenta,ipſiſsima Antichriſti dogmata, in eccleſiam Chriſti conatur inuehere. Nam ſi omni modo curãdum eſt vt extirpetur qui de quauis vna re ſchiſma ſuſcitare ſtuduerit,quanto ſtudio conniti decet, vt euellatur is qui non diſsidium modo pergit ſerere, & populum in pontificem,filios in parentem, Chriſtianos in Chriſti vica-

Petitiones Lutheri in diſputãdo.

Lutherus ceu peſtis vitandus.

Lutheri ſtudium.

rium prouocare, totā denique eccleſiam Chriſti, quam ille moriens amore & charitate colligauit, tumultu, rixis, & contentione diſſoluere, verumetiam quicquid eſt in ea ſacroſanctum, execrabili mente, ſpurciſsima lingua, ſcelerato contactu, reſcindere, temerare, polluere? Qui ſi quam tamen de ſe ſalutis ſpem, ſi quod emendādi ſui ſignum daret, hortaretur omnes, vt hominis ſic affecti curam ſuſciperent, & in hoc incumberent, vt modis quàm poſſent optimis medicarētur, & ſanitati mentis reſtitutum facerēt, vt hæreſes à ſe propoſitas reuocaret. Verùm adhuc profecto quæcunque ſolent ad mortem eſſe ſigna, omnia huic eſſe video. Quod vt cenſeam, non tam morbus eius, quantumuis letalis, me mouet, quàm ipſe, quippe qui medicinam nullam, nullam prorſus manum medicātis admittit. Quomodo enim curari poteſt, qui ſe tractari non patitur? Aut quomodo tractari poteſt, quē ſi quid doces, nugatur? Si quid mones, iraſcitur? Si quid hortaris, obnititur? Si quid placas, incenditur? Si quid aduerſaris, inſanit? Alioquin ſi curari potuiſſet, quid omiſit pientiſsimus Chriſti vicarius, quo paſto-

Lutherus immedicabilis.

Pia cura

ris ſui ſecutus exemplum, ouem hanc errantem quæreret, inueniret, in humeros tolleret, ac reportaret in ſtabulum? Sed heu lupus Auerni peſsimus anteceperat, deuorauerat, atque in imum ventrem demiſerat, vbi ſemiuiuus adhuc in morte iacens, aduerſus inclamantem ſe paſtorem pium, & perditionem eius deplorantem, è ſpurco Tartarei lupi rictu fœdos illos latratus eructat, quos totius gregis aures auerſantur, abominantur, exhorrent. Nam primùm, nihil omnino laceſsitus, articulos propoſuit de indulgentiis, quibus prętextu pietatis impiè traduceret ſummum pontificem. Deinde, vt per honoris eum & officij ſpeciem maiore contumelia perfunderet, eos tranſmiſit Romam, tanquam pontificis iudicio ſubmittēs, ſed auctos antè declarationibus multo quàm eſſent ipſi, deterioribus: vt planè liqueret omnibus, pontificem nō à viro bono pióque conſuli, ſed à fraterculo nebulone rideri, tanquam ita ſtupidum, vt pro honore duceret inſignem, & nullius vnquam exempli contumeliam, barbámque (quod aiunt) vellendam præberet irriſori. Si nihil mali commerebatur pontifex, cur ſi-

pōtificis erga Lutherum.

Qua via graſſatur Lutherus.

lius degener immerentem patrem falſa cō ſperſit infamia? At ſi quid Romæ fiebat, quod oporteret immutari, tamen ſi fuiſſet Lutherus (quod haberi volebat) probus, & Chriſtianæ rei ſtudioſus, non præpoſuiſſet priuatam gloriam ſuam, publico omnium commodo, nec ſcurrandi famam ſibi venatus eſſet apud improbos, dormientis pudenda parentis irridens, & reuelata commonſtrans digito, ſed auerſus contexiſſet potius, & vel corám vel per epiſtolam ſecretius reuerenter admonuiſſet, Apoſtoli præceptum ſecutus, qui iubet vt maiores nō rideamus, non obiurgemus, ſed obſecremus. Quod ſi feciſſet Lutherus, haud dubito quin beatiſsimus pontifex (tanta eſt eius nulli non explorata benignitas) expergefactus benedixiſſet filio ſuo Iaphet, & pietatis retuliſſet gratiam, non maledixiſſet iratus, qui ne ſic quidem adhuc maledixit illudenti, ſed miſertus miſeri, magiſque filij memor, quàm irriſoris, egit cum eo per viros honoratiſsimos, in quorum ille conſpectum prodire non erat dignus, vt ab iniquitate deſiſteret. Cui tam pio ac ſa

Gen. 9. *1. Timot. 5.*

lubri conſilio tantum abfuit vt paruerit, vt non ſolum deriſerit legatum de ipſius ſalute ſolicitum, ſed etiam nouum librum ederet eueſtigio, in quo pontificis poteſtatem machinabatur euertere. Vocatus deinde Romam, vt vel ſcriptorum cauſſam redderet, vel temere ſcripta recantaret, quauis oblata ſecuritate non ſubeundi ſupplicij quod meruerat, oblato quod in rem ſatis eſſet viatico, tamen vt inſignem declararet obedientis viri modeſtiam, venire contempſit fraterculus ad pontificem, niſi regio inſtructus apparatu, & bellico ſtipatus exercitu. Sed homo cautus appellauit ad generale conciliũ, nec tamen quodlibet, ſed quod proxime cõgregaretur in ſpiritu ſancto, vt in quocunque damnaretur, ibi negaret eſſe ſpiritum ſanctum, quem homo ſanctus & ſpiritalis nuſquam fatetur eſſe niſi in ſinu ſuo. Quamobrem iterum atque iterum admonitus, vt ab impietate reſipiſceret, quum iterum atque iterum impietatem ad impietatem adiiceret, adactus eſt tandem pientiſsimus paſtor, ouem immedicabili ſcabie laborantem, (ne ſanas atta-

Friuola appellatio Lutheri ad cõcilium.

Tandẽ eiecto Luthero immedicabili, relicto grégi pſpicit pi⁹ paſtor.

ctu corrumperet) ex ouili procul eiicere,
2.Reg. 18. & filij ſui Abſalonis, (cuius vitam ſeruare non poterat) mortem deplorare, dum ab arbore pendentem conſpicit decora cæſarie, qua ſtulte ſuperbierat. Lutherus ergo ſentiens eiectum ſe è ſocietate fidelium, facere cœpit quod deplorati ſolent impij, qui quum in profundum venerint, contemnunt. Non ingemuit, non plan-
Luc.10. xit caſum ſuum, quo ſicut Lucifer exaltatus, ſicut fulgur corruerat & alliſus eſt, ſed imitatus diaboli deſperationem, diabolus etiam ipſe, hoc eſt calumniator effectus, aduerſus pontificem in blaſphemias & calumnias cœpit erumpere, & reliquis inuidens fidelibus, velut ſerpens antiquus, infidelitatis laqueos tendere, vt
Gene.3. eos è vetito ſcientiæ noxiæ ligno guſtantes, ex eccleſiæ paradiſo (vnde ipſe deciderat) procuraret expelli in terram germinātem ſpinas & tribulos. Ego profecto tantam hominis dementiam, & miſerrimum caſum perquam moleſte fero, cupioque vt vel adhuc (inſpirante gratiam deo) reſipiſcat tandem, conuertaturque & viuat. nec id tam ipſius cauſſa cupio,

(quanquam ipſius etiam, vt qui omnes cupiam ſaluos, ſi poſsit fieri) quàm vt aliquando conuerſus, ac velut filius prodigus reuerſus ad miſericordiam tam benigni patris, & errorem ſuum cõfeſſus, in viã reuocet ſi quos effecit errare. Cæterũ ſi is tam profunde ſe demerſit, vt iam ſuper eum puteus impietatis ac deſperationis vrgeat os ſuum, blateret, blaſphemet, calumnietur, inſaniat, vt qui ſordet, ſordeſcat adhuc. Cæteros vero Chriſtianos omnes obſecro, & per CHRISTI viſcera (cuius fidem profitemur) obteſtor, vt ab impiis verbis auertant aures, neque ſchiſmata foueant & diſcordias, hoc præſertim tempore, in quo maxime oportebat aduerſus hoſtes CHRISTI Chriſtianos eſſe concordes. Neque aduerſus CHRISTI vicariũ probris & detractionibus auſcultent, quas in pontificem fraterculi furor eructat: neque ſacrata CHRISTO pectora hæreſibus impiis contaminent: quas ſi ſeminat, charitate vacat, gloria turget, ratione friget, feruet inuidia. Denique quibus animis aduerſus Turcas, aduerſus Sa-

Lucæ.15.

Pſal.68.

Apoca.22.

Regis exhortatio ad omnes Chriſtianos.

racenos, aduerſus quicquid eſt vſpiam infideliũ conſiſterent, iiſdem animis conſiſtant aduerſus vnum iſtum viribus imbecillum, ſed animo Turcis omnibus, omnibus Saracenis, omnibus vſquam infidelibus nocentiorem fraterculum.

FINIS.

Chalcographus Lectori.

AD hanc aſſertionem Lutherus Regi reſpondit contumelioſiſſimè: cuius tamen reſponſionis aut verè pœnitens, pudénſque, aut certè ſimulans, vt homo erat ad omnem dolum inſtructus, hanc epiſtolam ipſi, ſiue reconciliandi eius ergô, ſiue magis irritandi, ſubmiſit.

INVICTISSIMO, ILluſtriſsimóque Principi, domino, domino Henrico VIII. Regi Angliæ, domino ſuo clementiſsimo. M. L.

GRatiam, & pacem in Chriſto Ieſu domino ac ſaluatore noſtro. amen. Quanquam vereri meritò debuerim, ſereniſſime Rex, illuſtriſſiméque princeps, literis maieſtatem tuam tentare, vt qui mihi conſcius maxime ſum grauiſſime offenſam eſſe maieſtatem tuam libello meo, quem non meo genio, ſed incitantibus his, qui maieſtati tuæ parum fauebant, ſtultus & præceps edidi: tamen ſpem, & auſum mihi facit non modò regia illa tua clementia ſic mihi literis & verbis in dies cantata à quàm plurimis, vt cum mortalem ſeſe nouerit, immortales inimicitias ſeruaturam eſſe non credam: verum etiam quòd fide dignis teſtibus didici, libellum ſub maieſtatis tuæ nomine in me editum, nõ eſſe regis Angliæ, vt videri volebant ſubdoli ſophiſtæ, qui maieſtatis tuæ titulo abuſi, non ſenſerũt quantum ſibi ipſis periculum in regia ignominia pararent: præſertim illud monſtrum, & publicum odium dei & hominũ Cardinalis Ebo-

Se ſtultum & præcipitẽ vere fatetur hæreticorũ princeps.

Mẽtiri Lutherũ Rex infra aſſerit.

Scilicet ſic à Paulo edoctus ſcribit.

racenſis, peſtis illa regni tui, ita vt vehementer nunc pudefactus, metuam oculos coram maieſtate tua leuare, qui paſſus ſim leuitate iſta me moueri in talem tantúmque regem per malignos illos operarios, præſertim cum ſim fex, & vermis, quem ſolo contemptu oportuit victum, aut neglectum eſſe. Accedit ad hæc, quod me ſerio compulit, quãtumuis abiectũ, ſcribere, maieſtatem tuã cœpiſſe fauere euangelio, & non parum tædere iſtius generis hominum perditorum. hoc ſane nuncium fuit vere Euangelium, id eſt lætum nuncium cordi meo. Quare his literis proſterno me pedibus maieſtatis tuæ quantum poſſum humillime: & per Chriſti crucem & gloriam oro & obſecro, maieſtas tua dignetur ſeſe ſubmittere, & veniam donare in quibuſcunque maieſtatem tuam læſi, ſicut Chriſtus orauit, & dimittere debita nos quoque inuicẽ iuſsit. Deinde ſi maieſtati tuæ non videbitur contemnendũ, vt alio libello publico palinodiam cantẽ, & nomen maieſtatis tuæ rurſus honorem, det mihi clementem aliquam ſignificationem: tum in me mora non erit vlla, faciam illud libentiſſime. Quamuis enim ſim homo nihili ad tuã celſitudinem comparatus, tamen non parum fructus euangelio, & gloriæ dei hinc ſperare licebit, ſi mihi ad regem Angliæ ſcribendi de euangelii

O pudentiã & modeſtiam Lutheri.

Noua in Luthero hũmilitas.

Non eget rex tali honoris ſui auctore.

Aduerte lector quid his rex reſponderit.

cauſa, fuerit copia facta. Interim maieſtatem tuam (vt cœpit) dominus augeat, vt pleno ſpiritu & obediat & faueat euangelio, nec ſinat aures regias & animum occupari peſtilentibus Sirenum vocibus, quæ nihil niſi hæreticum Lutherum vociferari norunt. Tua vero maieſtas apud ſeſe cogitet, quidnam mali poſſim docere, qui aliud nihil doceam, quàm fide Ieſu Chriſti filii dei pro nobis paſſi, & ſuſcitati, ſaluos fieri oportere, ſicut teſtantur euangelia, & epiſtolæ apoſtolorum. Hoc enim eſt caput & fundamentum doctrinæ meæ, ſuper quod poſtea ædifico, & doceo charitatem erga proximum, obediẽtiam erga politicos magiſtratus, tum crucifixionem corporis peccati, vt itidem præſcribit chriſtiana doctrina. Quid in his capitibus doctrinarum mali eſt? Expectetur tamen, audiatur, & iudicetur primum. Cur damnor neque auditus, neque conuictus? Porro quòd abuſum & tyrannidem põtificum taxo, qui alia quàm iſta prædicta capita, immo contraria docent, interim cenſibus, põpæ, ventribus, immo regnis, & principatibus, omniúmque opibus inhiantes, nónne idipſum & vulgus ſentit, & damnat, atque ipſimet coguntur confiteri? Cur non emẽdant ſeſe, & recta docent, ſi odio & correptione liberi eſſe volunt? Videt ſane maieſtas tua ſereniſſima quanti prin-

Hoc quàm verum ſit, conſidera.

Quin tu id facis, qui ſic iubes.

cipes in Germaniæ, quot politiæ, deinde quot viri ſapientiſſimi mecum faciant, & (deo gratia) indemnatum cupiant. Quorum numero vtinam Chriſtus maieſtatem tuam adſcribat, & ab iſtis animarum tyrannis ſeparet. Quid mirum vero, ſi Cæſar, & aliquot principes in me ſæuiunt? Nónne vt Pſalm. 2. dicit: Aduerſus dominum, & Chriſtum ſuum fremunt gentes, meditantur populi, conſpirant reges terræ, & conueniunt principes? vt mirãdum potius ſit, ſi aliquis principum ac regum euangelio faueat. Huic miraculo in maieſtate tua, quàm opto ex totis medullis aliquando gratulari. Et ipſe dominus (quo præſente & volente hæc ſcribo) cooperetur verbis meis, vt rex Angliæ breui fiat perfectus diſcipulus Chriſti, euangeliĩque profeſſor, tum Lutheri clementiſſimus dominus. amen. Reſpõſum (ſi viſum fuerit maieſtati tuæ) expecto clemens & benignum.

At id iam olim facit princeps iſte. Hinc videlicet illæ lachrymæ.

Vuittembergæ prima Septembris anno domini M. D. XXV.

Regiæ maieſtati tuæ ſubiectiſſimus Martinus Lutherus manu propria.

CHALCOGRAPHVS PIO LECTORI.

SI catholicus es, lector, minimè profectò tibi diſplicere poterit hæc reſponſio regis Angliæ ad prædictam Lutheri epiſtolam, cum tantam præ ſe ferat vbique honeſtatem, eruditionémque ac pietatem. Sin vero Lutheranus, diſplicebit forſitan ſic depingi tibi Lutherum. Cōſidera tamen pauliſper, dum priorem legis Lutheri epiſtolam, an deceat eum qui haberi vult euangeliſta, propheta, eccleſiaſtes, vir dei, apoſtolus Germaniæ, tanta vti leuitate vt & ſeipſum leuitatis condemnet aduerſario: & quod prius maximè ſeriò ſcripſit, tantáque cum certitudine (ſi ipſi credas) aſſeruit, vt totū illud ſe de cœlo habere iactitauerit, nunc muliebriter blandiendo ad emendicandam gratiam cum aduerſario, quem tam ferociter ac ſuperbè contra bonos mores atque adeò contra Euāgelicam charitatem, manſuetudinem ac modeſtiam inſectatus fuerat, reuocare, ac publico libello palinodiam cantare libenter vellet, modò id illi placiturum eſſe, vel leui indicio intelligat. Non curans quòd principes, & reliqui quos partium ſuarum eſſe gloriatur, dicturi ſint quòd ipſos tam nequiter deceperit, ac ſummo

nunc cum rubore eorum recantare velit, vt eis tandem idem reddat præmium, quod antea ruſticis nequiſſimè ſeductis, ac miſerè occiſis, tradiderit.

INVICTISSIMI PRINCIPIS Henrici VIII. Regis Angliæ, ad Martini Lutheri epiſtolam reſponſio.

Catalogus eorum quæ in epiſtola Lutheri ad regem continentur.

QVas tu Luthere literas prima Septembris, anno domini M. D. XXV. datas, ad nos mittendas curaſti, eas neſcio vbinam terrarum diu peregrinatas, tandem aliquando accepimus. In his ais dolere puderéque te, quòd ſtultus, præcépſque librum in me tuum, non tuo quidem genio, ſed incitantibus his, qui mihi parum fauebant, edidiſti, quo te tibi ſcribis maxime conſcium eſſe, quàm grauiter nos offenderis, atque ob id merito verendum tibi literis nos tentare. Sed animum tamen, auſumque tibi factum ſcribis non ſolum, quòd me tam clementem intelligas, vt cum mortalem

me

me meminerim, inimicitias immortales nolim gerere, verùm etiam quòd fide dignis teſtibus didiciſti, libellum meo nomine de ſacramentis editum, non eſſe re vera meum, ſicuti videri volebant ſubdoli (ſic enim ſcribis) ſophiſtæ, qui noſtræ maieſtatis abuſi titulo, non ſatis ſenſerint quantum ſibi periculum in ignominia nõ ſtra pararent: præſertim Cardinalis Eboracenſis, quem & mõſtrum vocas, & odiũ publicum dei & hominum, & regni noſtri peſtem. Hac ergo de cauſa ſic te pudefactum ſcribis, vt oculos in me leuare nõ audeas, qui per operarios illos iniquitatis paſſus ſis in talem tantúmque regem tam leuiter te moueri. Cæterum ſubiungis id te tandem ad ſcribendum compuliſſe ſerio, quòd ego iam cœperim fauere euangelio: & tædium percepiſſe tandem iſtius generis hominũ perditorum, eorũ videlicet, qui ſectæ aduerſantur tuæ. eam rem vere euangelium eſſe ſcribis, nempe lætum nuncium cordi tuo: & perquam ſancte precaris, vti ſic me domin⁹ augeat, vt pleno ſpiritu obediam ac faueam euãgelio, nec mihi ſinat aures, animúmque peſtilentibus Sirenum vocibus occupari,

Hoc eſt qui rem verã tacere non nequeunt.

quæ nihil aliud poſſunt, quàm clamare Lutherum eſſe hæreticum. Poſt hæc hortaris, vt conſiderem nihil eſſe mali poſſe in doctrina tua, quippe qui nihil doceas aliud, quàm fide Ieſu Chriſti filij dei paſsi pro nobis, & ſuſcitati, ſaluos fieri oportere. Nam hoc eſſe caput & fundamentum doctrinæ tuæ, ſuper quod ædificare te dicis charitatem erga proximos, & obediẽtiam erga politicos magiſtratus, tum crucifixionem corporis peccati deniq;, in his audiri petis, admirans admodum damnari te, quum nec auditus nec conuictus ſis. Ad hæc pro more tuo debaccharis in eccleſiã Romanam, iactãs interim Germaniæ multos principes à parte tua conſiſtere: nec mirũ eſſe ſi te Cæſar & aliquot item principes perſequantur, ſed potius eſſe mirandum, ſi princeps aliquis vnus faueat euangelio, quum principes ſemper & populi Chriſto ſoleant obſiſtere. Tum vehemẽter optas huic aliquando miraculo in me gratulari, vt fiam perfectus Chriſti diſcipulus, euãgeliíque profeſſor, & fautoribus tuis adnumerer. Obſecras præterea, & per Chriſti crucem nos obteſtaris, vt tibi cõdonemus, quòd tuus me libellus offende-

rit, pollicens vltro te (ſi mihi placiturum ſenſeris) alium protinus editum contra, & in honorem meum, palinodiã ſcilicet eſſe cantaturum: aſſerens atque affirmãs, haud parum fructus euãgelio & gloriæ dei ſperari poſſe, ſi tibi ad regem Angliæ ſcribẽdi de euangelij, cauſa facta fuerit copia, *Pollicita Lutheri.*

Hæc ſunt Luthere omnia, quæ tua cõtinebat epiſtola, ex quibus ſicuti ſatis olfacimus non ea te ſentire quæ ſcribis, ſed perſpectum habemus & cognitum, quò ſubdola tendat oratio, ita nos è diuerſo morem ſecuti noſtrum, ne quid technis huiuſmodi ſimplicibus poſsis imponere, ad ſingula tibi decreuimus breuiſsime reſpondere.

Quòd ais libri te tui pudere, neſcio quàm tu iſtud vere dicas, verùm hoc vnũ ſcio, ſatis eſſe cauſæ, cur debeat non illius modo libri pudere te, ſed tuorum etiam ferme omnium, quippe qui nihil penè cõplectãtur aliud, quàm errores turpiſsimos & inſaniſsimas hereſes, nec ratione ſuffultas, nec eruditione ſubnixas, ſed quas aſſerit & obfirmat tantùm pertinax impudẽtia: dum tu tantus auctor haberi poſtulas, quantus nec hodie quiſquam ſit: nec ante- *Impudẽtia vnica ratio eſt Luthero probandi omnia.*

hac quiſquam fuerit. Nec ſatis video, qui verum ſit, vt ad edendum in me libellum tuum ſis ab his incitatus, qui parum fauebant mihi, quum res ipſa doceat ab his incitatum potius, qui parum fauebant tibi: quippe quũ liber tuus ſit eiuſmodi, vt nec aliud quicquam quàm probrum conciliare poſsit auctori, & librum honeſtet meũ, cui tuus declarat ne verbum quidem ſani capitis vllum reperiſſe te, quod aliquãdo poſſes opponere: quæ res ſatis (vt opinor) indicat, vter noſtrum cauſam habeat meliorem. Iam quãtumuis te fingas credere, editum à me libellum, non eſſe meum, ſed meo nomine ſubornatum à ſophiſtis ſubdolis, tamen & meũ eſſe multi maiori fido digni, quàm ſunt tua illi fide digni teſtes cognoſcunt: & ego quanto tibi minus placet, tanto magis libenter agnoſco. Nam quòd eum mihi ſcribis ignominiam parere, nemo certe non intelligit (quantumlibet tu diſsimules) quàm ægre habet animum tuum, quòd libellus meus tanto bonorum & doctorum omnium cõſenſu cõprobatus eſt, tũ eius ſedis honorifico calculo, quæ vt tuas cõdemnauit hæreſes, ita ſanctiſsimo viro Hieronymo tantæ fuit

Rex priorẽ libellum à ſe editũ affirmat.

Romana ſedes quantũ authorita-

auctoritatis, vt ſatis eſſe duceret, ſi ſuã illi ſedi fidem approbaret. Quibus ego tamen honoribus nõ admodum certe glorior, vt qui meorum operum omniũ & ſoleam, & deum precor, idem vt perpetuo faciã, gloriam & honorem omnem deo acceptum ferre. Verùm hoc tamen me nonnihil (vt verum fatear) oblectat, quòd qualequale fuit opuſculũ noſtrum (neq; enim neſcius ſum imbecillitatis meæ) tua tamen cauſa tãto fuit imbecillior, vt libellus ille noſter (quatenus ſe porrexit argumentum) non ea tantum omnia deterſerit, quæ tu ſordibus in ſacroſancta ſacramenta prius expueras, verum etiam quicquid furioſus euomuiſti poſtea: & te adegit ad eius generis excogitandum librum, ex quo totus videret orbis, præ ira atque animi impotentia factũ te ex impio prorſus inſanum, vtpote in quo non eruditionis modo atque ingenij, ſed & honeſtatis omnis oblitus, nihil prorſus aliud attuleris, quàm loquacitatẽ ſtolidam, meretriciã maledicẽtiam, & pluſquam ſcurrilem petulantiam, quum meus liber contra, non in eccleſiam ſolum (cuius tu fidem laborabas euertere) noſtrum ſpirarit officium: ſed etiam

tis habuit apud ſanctum Hieronymum. Quàm Lutheri diſſimilis eſt pius hic princeps.

Ira quò deduxit Lutherum.

(ſupra quàm tua merebatur impietas) charitatem erga te; & emendandi tui potius quàm perdendi deſiderium, idémque doctiſsimorum virorum iudicio, multiplices errores tuos & efficaci ratione reuicerit, & potentiſsimis ſcripturis, non illis quidem ex animi mei commẽto tractis in cauſæ commodum (quemadmodũ ipſe ſoles vbique ſacras literas ex libidine tua torquere) ſed ad ſanctiſsimorum patrum vetuſtiſsimas interpretationes expẽſis, & ad amuſsim congruentibus: ne quid in ea re nobis eſſet cum his commercij, quos tu ſophiſtas ſoles appellare, qui tamen ſunt viri re vera probi, & in primis docti, ſed quos non in aliud ſophiſtas vocas, quàm quòd efficaces eorum rationes, quibus tuas produnt & refellunt inſanias, ſophiſtices inuidia cupis degrauare.

Nihil eſt hoc verous vius.

De reuerẽdiſsimo domino legato pulcherime reſpõdet pientiſsimus princeps.

Iam quòd peſtilenti lingua tam improbe ſcurraris in reuerẽdiſsimũ in Chriſto patrem Cardinalem Eboracenſem primarium noſtrum cõſiliarium, & Angliæ cancellarium, magis perſpectam habeo ſingularem eius prudentiã, quàm vt eum quicquam commoueri credã ſcurrilibus eius linguæ conuiciis, quæ in totam ſcurratur

eccleſiam, quæ ſanctiſsimos proſcindit patres, quæ nullos non blaſphemat diuos, quæ Chriſti contemnit apoſtolos, quæ ſanctiſsimam Chriſti matrem inhonorat, quæ deum ipſum velut ſcelerum omnium fontem, authorem, impulſorémque blaſphemat: quę blaſphemiarum tuarum deteſtanda colluuies nuſquam non euidenter patet, tum ex omni parte pernicioſorum operum (quæ tãto cum Chriſtiani populi damno conſcripſiſti) tùm ex his quæ paſsim in Germania tam furioſe patrant tuis hæreſibus efferati ruſtici. Itaque reuerendiſſ. ille pater quanquam nobis iam diu fuit propter eximias eius virtutes chariſsimus, idem tamen eſt, erítque in dies tanto nobis charior, quanto illum tibi, tuíque ſimilibus magis videmus inuiſum. Nam quòd eum regni mei peſtem appellas, non eſt conſilium fraterculo rationẽ reddere, ex eius viri ſingulari prudentia, fide, labore, ſtudio, & ſalubri diligentia, nos regnúmque noſtrum quanta conſequamur commoda. Verum vt omittam cætera, vel hoc ſatis indicio eſt quàm toti terræ noſtræ ſalutaris ſit, quòd ex animi noſtri ſententia demandatum ſibi munus

Lutherus quibus ſe exercet encomiis.

Reuerẽdiſſimi domini legati honoriſica & liberalis mẽtio.

perquam diligenter exequitur, ditionem noſtram ſedulo purgans hæreſum veſtrarum peſtilenti cōtagio, quibus interdum intrant Angliam quidam vehementer ægroti: nempe ex iis venientes plagis, quas inſalubris oris tui noxius infecit afflatus: quos tamen ipſos diligenti inquiſitione compertos, eiuſdem reuerēdiſsimi patris ſalubri diligentia non ſolū arcuimus, ne quid ad noſtros eius lepræ ſerperet: verū etiam tractatos commode, & magna cum charitate curatos, fidei integritati reddidimus. Nā quod ad noſtros attinet (deo fauente) ſperamus & prudentiores eſſe, & in Chriſti fide multo firmiores, quàm quib⁹ veſtra ſecta nō minus impia quàm abſurda, poſsit adblandiri quantumuis tibi ſpem iniecerit ſiue neſcio quis alius nugator improbus, ſiue (quod magis arbitror) vnus aut alter apoſtata fraterculus, qui è regno meo profugi, & à fide Chriſti trāſfugę, in luxu & libidine voluptuantur apud te: quibus ego regnum meum tam bene purgatū duco, vt ſi qui reſtent adhuc eiuſdem furfuris alij (quos nō admodum reſtare multos ſpero) ſed tamen ſi qui ſuperſint reliqui, eos omnes optem

Hoc eſt quod infrēdet Lutherus, qui ſanitatē omnibus inuidet inſan⁹.

In hoc cœni volutabro ſe proluunt ſues.

ſimul vt habeas tibi.

Euangelium eſſe dicis, id eſt lætum nũcium cordi tuo, iam cœpiſſe me fauere euangelio, tãquam hactenus nunquam fauerim euangelio. Cæterum quòd non tam nuper amare cœpi, & reuerenter euãgelium legere, quàm tu videri vis, vel hoc indicio poteſt eſſe, quòd iam olim (quantumuis id diſsimules) euidentibus euangeliorum teſtimoniis, tuas aliquot peruici pernicioſas hæreſes: quæ res (vt dixi) tibi ſatis oſtendit, non nunc primùm me tractare euangelia. Quamobrem volo cognoſcas, euangelium nobis præcipuũ ſtudium & fuiſſe diu, & ſemper futurum eſſe, vtpote cuius doctrinam intelligam maxime eſſe ſalutarem, ſed his duntaxat quicunque in euangelij ſtudio contrà quàm ipſe ſoles, ingrediendum ſibi proponant. Nam tu in ſcripturis interpretandis aduerſus orbem totum ſemper conſueuiſti tuorum ſomniorum commentitiis inuentis inſiſtere: repudiato nimirum ſapientis cõſilio, qui ſcribit: Fili, ne innitaris prudẽtiæ tuæ, & ne ſapiens videri velis in oculis tuis. Cæterum quod ad me attinet, & noui ſatis, & libenter agnoſco, quàm ex

At Luther' nihil vocat euangelicum, niſi quod ipſe probat.

Quãquam eſt impudens Lutherus, iſtud tamen haud poteſt negare.

	me ipſo ſim ſacris literis intelligendis im
	par, eóque ſuppliciter inuocato diuini fa
Vtinã hãc	uoris auxilio, toto me corde ſubiicio, pri
moleſtiam	mùm (quòd plurimum valere debent) pla-
ſequeretur	citis eccleſiæ catholicæ: deinde interpre-
Lutherus.	tationibus orthodoxorum patrũ, quos di-
Hæc Luthe	uina benignitas liberaliter inſtruxit lite-
rus exuſ-	ris, illuminauit gratia, ſuffulſit fide, ac bo-
ſit.	nis ornauit operibus: miraculis denique
	declarauit & fidem eorum ſibi placuiſſe
	& vitam: quum tu ediuerſo ſanctiſsimos
	patres contemnens, & ſcurriliter eorum
Cur Luthe	blaſphemans memorias, detrahens quoad
rus inuidet	potes eorum honoribus, ne ſplendor &
cœleſtibus.	reuerentia tantæ ſanctitatis, facem præ-
	ferret pudẽdis hæreſibus tuis, nullius in-
	genium probas præter vnius tuum: &
	quum manifeſtam ſtultitiam pro pruden-
	tia, aperte falſam hęreſim pro veritate de-
	fendas, nihil habes aliud cui prorſus poſ-
Lutheri	ſis inniti, niſi quòd velut Stentor excla-
mos diſpu-	mas, ſcripturam eſſe pro tua parte ſatis
tandi.	dilucidam, eóſque omnes quibus aliter
	vnquã viſum eſt, fuiſſe penitus ſaxa, trun-
	cos, ſtipites, quantumuis numeroſi fue-
	rint, quantũuis ingenio, quantumuis eru-
	ditione, quãtumuis ſanctitate claruerint.

Denique verbis hunc in modum re præclare geſta, ſubornas & propellis rudes ac rebelles ruſticos, qui ſub euangelicę libertatis prætextu graſſentur effrenes, & pro furioſa factione depugnent. Si quis vſqueadeo parum valeret ingenio, vt hærere quicquã aut dubitare poſſet, vtra potiſsimum via foret inſiſtendum, veſtrá ne iſta noua, an trita illa ſanctiſsimorum patrum, quæſtionem omnem ſeruator ipſe diſſoluit, cum dixit: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Nam de illis dubitat nemo, quin boni viri fuerint, & inculpatæ vitę: qui deo ſeruire ieiuniis, orationibus & caſtitate ſtuduerint, quorum ſcripta omnia ſpirabant charitatē. De te vero nihilo dubitant magis, quum te videant in his quæ moliris omnibus, ab inuidia atque ſuperbia cœpiſſe, cum ira & maleuolentia progredi, atque procedere, & inanis gloriæ flatu prouectum, in turpíſsimam demum libidinem deſinere. Itaque quantumuis hanc doctrinam tuam euangelicæ libertatis prætextu veſtias, tametſi mihi ſatis cõſcius ſim, quàm ſit tenuis hęc eruditio mea, non eſt tamen vſqueadeo tenuis, vti perſuadere poſsis, vt credam

Argumentum inſolubile.

Matth. 7.

Lutherani virtutis circulus.

Lutherani ſpiritus indicia. bono te eſſe propoſito, quum aſsidue ſpiritum prædicans, totus interim volutaris in carne: quum ſic adornas te, velut exhortaturus orbẽ ad euangelicę vitæ formulam: deinde cœlibem caſtitatem dehortaris, quam accurate nobis commendat euangelium: & demum abiicis ipſe receptam olim, & voto promiſſam ac dedicatam deo caſtitatem tuam, in quam ſeruandam omnis te ſacrarum literarum auctoritas obſtringit. *Vouete & reddite domino deo veſtro. Pſ. 75.*

Scribis Luthere vehementer pudere te oculos in nos attollere, quòd te tam leuiter paſſus ſis per operarios iniquitatis (vt ais) aduerſus nos moueri. Verùm ego ꝑfecto non paulo magis admiror, quòd te non pudet ſerio leuare palpebras, & vel in deum, vel hominem quenquam probum oculos intendere, qui te paſſus ſis inſtigante diabolo in eam ingenij leuitatem cadere, vt ob carnis ineptas & obſcœnas libidines, quum frater Auguſtinianus eſſes, monacham deo dicatam ſcelerato compreſſu violaris. Quid, quòd nõ compreſsiſti ſolum (quale flagitium ſi deſignaſſes olim apud Romanos Ethnicos, & illa terram viua ſubiiſſet, & tu ad mor- *Lutheri apoſtaſia, et impuritas vitę qui cũ moniali ſcortabatᷣ. Lutheri flagitium nec Ethnicis ferẽdũ.*

tem vſque verberibus eſſes mulctatus) verum etiam (quod nimio eſt execrabilius) publice pro vxore nuptiis inceſtiſsimis traduxiſti, atque palã ſummo cum totius mundi ſtupore, ſummo per orbem totum opprobrio veſtro, ſummo cum ſacroſancti coniugij contemptu, ſumma cum ſanctiſsimorum votorum cõtumelia, per nefas abuteris in quotidianũ proſtibulum. Denique (quod omnium eſt maxime deteſtandũ) te cum deberent tam execrandi facinoris pudor & dolor obruere, pœnitentiæ loco præ te fers miſer impudentem gloriam, tam longe fugiens implorationem veniæ, vt etiam in tui ſceleris exemplum paſsim pſeudo religioſos alios literis ac libris prouoces. Quamobrem Luthere quum deſignes talia, non admodum profecto miramur, quòd ſanctorum omnium cultui tam valde vis eſſe detractum: quippe quòd intelligis ex illorum honoribus & reuerentia, tuorum flagitiorũ opprobriũ creſcere. Nam quiſquis eos credit fuiſſe bonos, idem neceſſe eſt vt ſentiat peſsimum eſſe te, qui doctrinæ factiſque ſanctorum & doces & facis impudens tam ex diametro pugnantia. Etenim

Barathrũ ſceleris.

Diluat hoc Lutherus.

quis probare poteſt fraterculi clauſtralis matrimonium; qui quidem cuiuſquam faciat ſanctiſsimum & eruditiſsimũ patrem Hieronymum? Nam is vouentibus (inquit) non ſolum nubere, ſed etiam velle dãnabile eſt. Lege Luthere ac relege illius optimi patris epiſtolam ad monacham lapſam, & ad diaconum item, qui eã violauerat: tum ex his, & aliorum item ſanctiſsimorum patrum religioſis literis: diſce miſer horum potius pœnitere ſcelerum, quàm editis inſaniſsimis libellis in defenſionem criminis inexcuſabilis, exemplo peſsimo, & ſcelerato ſuaſu tuo infeliciſsimos damnationis tuę ſocios contrahere. Iam iſtud plane demiror, qui de ſcripturæ peritia te tam improbe paſsim & importune iactas, quomodo potes tam facilè votum tuum contemnere, quum in ea legas:
Eccleſia. 5. Si quid vouiſti deo, ne moreris reddere. Diſplicet enim deo infidelis promiſsio. &
Pſal. 75. item illud: Vouete & reddite domino deo
Deu. 23. veſtro. Quid illud? Quum votum voueris domino deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dñs deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur etiam tibi in peccatum. Verũ tu (vt video) caſtitatis & ieiu-

nij, paupertatis & obediētię vota ſanctiſſima numeranda cenſes inter Moſaicæ legis ſeruiles cæremonias. Nam & mores & libelli tui ſatis videntur oſtendere nouæ legis euangelicam libertatem non in alio (ſi quis tibi credat) quàm in libidinis licentia conſiſtere. Cæterum Eſaias propheta lōge ſenſit aliter: nam is, In die (inquit) illa (denotans Chriſtianæ legis tempora) vota vouebunt domino, & ſoluent: nimirum ſignificans in euangelicæ legis decurſu vota Chriſtianorum plus habitura virium, & ſanctius eſſe ſeruanda, quàm fuiſſent vnq̃ in lege Moſaica. cuius rei deus exēplū prębuit, cū in Ananiā & Sapphirā in pecuniæ ſubtracta portiuncula præuaricatū votum tā ſeuere vindicauit. Qua de re beatus Gregorius tāquā te Luthere cōpellaret, ac ſcortū tuū (neque em̄ cōiugiū eſt, quo vos eſtis cōiūcti) hunc in modū admonet monachos: Ananias deo pecunias vouerat, quas poſt vict⁹ pſuaſione diaboli ſubtraxit: ſed qua morte mulctat⁹ eſt, ſcis. Si ergo ille mortis periculo dign⁹ fuit, q̄ eos quos dederat nūmos deo abſtulit, cōſideta quāto piculo in diuino iudicio dignus eris, qui nō nūmos, ſed te-

Quæ ſit Lutheri libertas euāgelica.

Eſaiæ. 19.

Act. 5.

An nō hic te Luthere compellat beatus Gregorius?

metipſum deo omnipotẽti,cui te ſub monachali habitu deuoueras, ſubtraxiſti. Quid tu Luthere? Quid tua illa miſera mulier ad hæc? Si peccatũ agnoſceretis, ſi vos criminis veſtri caperet dolor, etiã ſi quid interĩ carnis fragilitate peccaretis, eſſet tamẽ ſpes reſipiſcentiæ, quẽadmodũ in Magdalena fuit,ac Dauide, multiſque itidem aliis. Verùm nunc quam ſpẽ præbes de te,ſi perſiſtas in defenſione criminis,& quod erubeſcere deberes,impudẽs gloriaris,quum vitia tua virtutem vocas, & aliorum virtutem vocas viciſsim vitiũ? An non incidis præceps in illam maledictionis voraginem,quam in tui ſimilibus deplorat Eſaias,quum dicit:Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum,ponentes tenebras lucem,& lucẽ tenebras, amarum in dulce,& dulce in amarum. Iã quum ſcripturas iſtas omnes floccifacias, quũ eas ad tuæ libidinis affectum detorqueas,quum earum ſanctiſsimos interpretes contemnas, & eorundem ſaluberrimã doctrinam reiicias ſanctiſsima beatorum patrum vita comprobatas, tum aduerſus hæc omnia tuam duntaxat opponas improbam pertinaciam,& argumentis plane brutali-

Eſaiæ.5.

ne brutalibus, & furioſis næniis aduerſus vota ſcurraris hæreſi tam inſigni, vt nec maior temere, nec manifeſtior audita ſit: tamen precaris deũ, ne meas aures occupari ſinat peſtilẽtibus Sirenũ vocibus, quę nihil aliud norunt, quàm clamare Lutherũ eſſe hæreticũ, quũ ego nullã audiã (hac ſane parte) magis ſonorã Sirenã, quàm libellos tuos, quippe qui meis auribus nihil occlamant aliud, quàm Lutherũ eſſe hęreticũ: vſq; adeo, vt certe vehementer mirer qua fronte poſsis apud me iactare, te nihil aliud docere, quàm fide Ieſu Chriſti filij dei pro nobis paſsi, & ſuſcitati, ſaluos fieri oportere: tum ſuper hoc fundamentum ædificare poſtea charitatẽ erga proximũ, & obedientiam erga politicos magiſtratus, & crucifixionem corporis peccati.

Quàm prudens, & ſancta precatio.

Sic ſcilicet docuit ſuos in Germania ruſticos.

Vtinam Luthere hæc tua verba tam vera forent, quàm falſa eſſe cognoſco. Nam (quæſo) quo modo ſuper fidem ædificas charitatem, quum ſolam fidem doces ad ſalutem ſine bonis operibus ſufficere? Etenim quanquam in eo libro, quo debaccharis in me, quum (ſic vrgebat pudor, vt te pigeret iam ea de re quicquam audire amplius) imputaſti mihi tuorũ verborum

Inſignis Lutheri, ſed vſitata impudentia.

calumniam, tamen nõ ſolum nihil omnino ad tua ipſius verba reſpõdiſti, quæ nos tibi inter ſacrarũ etorum aſſertiones obiecimus, quibus illa tam deteſtanda hæreſi ſic te ligatum conſtrinximus, vt nulla via poſſes elabi: verum etiam homo pudens & prudens idem dixiſti denuo eo ipſo in libro, in quo falſo quereris, id tibi per calumniam falſo exprobratum prius. ſic enim ſcribis, Sacrilegium eſt & impietas velle placere deo per opera, & non per ſolam fidem. Quæ verba non minus aperta ſunt, quàm quæ prius tibi ſcripta ſunt in Babylonica, quum hunc in modum ſcripſiſti: Ita vides quàm diues ſit homo chriſtianus, ſiue baptizatus, qui etiam volens non poteſt perdere ſalutem ſuam quantiſcũque peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt damnare, niſi ſola incredulitas. Cætera omnia, ſi redeat, vel ſtet fides in promiſsionem diuinam baptizato factam, in momento abſorbentur per eandem fidem.

Verba Lutheri ĩ lib. aduerſus regem.

Verba Lutheri in Babylonica.

Hæc tua verba tam manifeſte quid ſentis indicant, vt nec vllam poſcant, nec admittant gloſſulam. Neque enim color vllus affingi poteſt, quin cõtra Chriſti ver-

Dic aliquẽ Luthere colorem.

ba, Anguſta eſt via, quæ ducit ad cœlum; *Matth. 7.*
tu cum euangelica libertate tua, latam no
bis ac facilem ſternis illuc, quò tibi leue
vulgus concilies, docens ſatis ad ſalutem
fore, ſiquis dei tantum promiſsionem cre
dat, abſque vllo bonorum operum labo-
re. quod genus fidei longe abeſt à diui
Pauli ſententia, fidem tradentis, quæ per
dilectionem operatur. cui aſtipulatur & *Gal. 5.*
illud: Si eſtis in fide, ipſi vos probate. Quę *2. Cori. 13.*
probatio, niſi per opera bona, quî fiet? Et- *Act. 10.*
enim qui operatur iuſtitiam, acceptus eſt
deo. Quin & beatus Ioannes euangeliſta
aduerſus ſeductores eiuſmodi, qui popu-
lum inani, ocioſa, & mortua fide deci-
piunt, Filioli (inquit) nemo vos ſeducat: *1. Ioan. 3.*
qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt, Certe Luthe- *Lutheri fi-*
re ex tua forma credere, abſque fructu bo *des cuiuſ-*
norum operũ, & in vitiorum volutabro *modi ſit.*
magna cũ ſecuritate viuere, fretum dun- *Sed Paul⁹*
taxat iſta ſpe ſuperba, & nimis arroganti *eã eſſe euã*
fiducia ſola, quòd fides tot obſtinatorum *gelicã fidẽ*
ſcelerum colluuiem abſorbeat, fides eſt *demonſtrat*
haud dubie deterior diabolica. Nam (vt *quæ per di-*
diuus inquit Iacobus) tu credis quòd vnus *lectionẽ o-*
eſt deus? & dæmones credunt, & contre- *peratur.*
miſcũt: in hoc te minus mali ſunt, quia tu *Iac 2.*

Lutherus omnem dei timorem tollit.

non times. An nō hoc tibi nominatim Luthere locutus videtur apoſtolus, qui per hæreſim hanc tuā, qua ſolā fidem ſufficere contendis ad ſalutem, omnē dei timorem postergas? Etenim quum dicis tā diuitem esſe baptizatū, vt ſalutē ſuā, ſi velit, quantumuis obrutus ſceleribus, tamen nō poſſit perdere, niſi nolit credere, ſtatim profecto conſequitur ſuperuacaneū eſſe timorem omnem dei, ſiue qui ab eius iudicio iuſtiſsimo, & horrendis inferorum cruciatibus elicitur, quo timoris genere ſtimulati virtutē verſus iter arripimus: ſiue qui ex eo colligitur, quòd quē adamamus vt patrem, vt filij timemus offendere. Nā quorſum opus eſt metum, rem amaram & moleſtam adiungere, ſi ſola ſeruare poteſt hominem ſuauis & iucunda credulitas? Quorſum nos aut dei timore, aut gehennæ terrore torquemus, ſi nuda ſufficit fides omnib9 exuta moleſtiis? Et profecto Luthere cum inter aſſertiones tuas omnē timorem dānationis & inferorum à præparatione pœnitentiæ ſemoues, iubens vt eam ſibi ſolo procurent amore, facis tu quidem hac in re magnam peccatoribus iniuriā, quibus videri ſtudes tenero quo-

dam fauore miſericors. Nam illis interim id laboras tollere, quod deus optimus ordinauit tanquã præcipuũ quoddã mediũ, per quod proficeretur in amorem: qui nec ipſe profecto (dum in hac peregrinatione viuitur) ſatis tutus eſt, quũ abſque timore nimiũ ſecurus eſt. Nam ſi non in timore domini tenueris te inſtãter (inquit ſcriptura) cito ſubuertetur domus tua. Etem qui ſacras ſcrutatur literas, non vna tantũ via peccatores videbit attractos, ſed plurimis atq; in his illo etiã ipſo timore ſeruili, omnibus tamẽ ad vnũ finẽ tendentibus, nempe reſipiſcentiam vitæ: ſine quibus mediis peccator nõ ſtatim ſemper attingit illam ſalutis effectricẽ charitatẽ. Quã obrẽ quod aliud conſiliũ poſsis peccatoribus dare deterius, quàm quo ſuades, vt ea fugiant media, per quæ à vitiis auulſi, feliciter traherentur ad deum? At nec alia ferme via ſæpius trahimur, nec initio certe fortius, quàm illo timore, quẽ incutit horror inferni: quod ipſum fuit in cauſa, vt hunc terrorẽ clementiſsimus omniũ Chriſtus ob oculos poneret ipſis etiã apoſtolis quũ dixit: Timete eũ, qui cũ occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam, ne quis

Quæ ſecundum deum triſtitia eſt, pœnitentiã in ſalutem ſtabilem operatur. 2. Corin. 7.

Eccleſi. 27.

Luce. 12.

eam rem putet nihil habere momenti miſeris peccatoribus, nec adhuc tam pœnitentibus quàm pœnitentiã meditantibus. Quibus quid poteſt eſſe ſalubrius quàm

Eccleſi.1. timor? qui (vt ait ſcriptura) peccatũ expellit: & qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Et tu timorem iudicij & pœnarũ non tantum ſtudes auferre contritioni, quum ſit ille via tritiſsima, qua peccati laqueos fugimus, verum etiã quo ſecurius immoremur vitiis, freti fiducia fidei, metũ omnẽ prorſus labores tollere ab amo-

Eccleſi. 25. re dei, quũ contrà ſcriptura dicat: Timor domini, initium dilectionis: immo (quod ſupra dixi) minetur etiã, quòd ſi non in ti-

Eccleſi. 27. more domini tenueris te inſtanter, citò ſubuertetur domus tua. ſed nec illud ſcriptura tacet, quantã vim timor habet ad fi-

Eccleſi 2. dem. Qui timent (inquit) dominũ, nõ erũt increduli verbo illius. qui timent, inquirent quæ beneplacita ſunt ei. Quid, quòd

Eccleſi 3. à timore ſapientiã quoq; docet auſpicandam? Nam initiũ (inquit) ſapientiæ timor domini. Ita vides vt timorem (cui tu tantum detrahis) literæ ſacræ, quibus tantum te deferre ſimulas, non ſapientiæ tantũ & fidei, ſed (dũ peregrinamur in via) etiã amo-

ri contigit, & certe non immerito. Nam qui timore iudicij fugere cœpit atque horrere peccatum (quod vnum à deo mentem eius auerterat) neceſſe eſt magis reddatur idoneus, qui & amet deum, & redametur à deo. Eam ob rem timoris illa neceſſarij propheta conſpiciens vtilitatẽ, cũ in ſe non mitti ſolũ, ſed & incuti fortiter, & cum doloris ſenſu vibrari precatus eſt: Confige (inquit) in timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui. Et quorſum voluiſſet nos deus admonere tartari, & inferni cruciatu terrere, niſi vt eius cruciatus timor, chami freniq; loco foret, quibus homines à peccato reflecteret, reflexos ad ſe retraheret, retractos in charitate & ſuo fauore dirigeret? Quã ob rem quum ſit apertiſsimum, hunc te timorem tollere, & opera bona palam oppugnare, tum in pœnitentibus ſatisfactionem contemnere; quàm impudenter facis, quum ſcribis te ſuper fidem ædificare charitatem: quando nos à peccato probauimus, idq; tuis ipſius verbis omnino nihil ambiguis, nihil te fidei tuæ ſuperſtruere præter opera mala, dum doces abſq; bonis operibus fidem ſolam ſufficere: & opera bona con- *Pſal. 118.* *Opera bona contemnit Lutherus.*

temnis:magnus auctor abſque metu quid libet audendi male, dum ſcelera cuncta promittis in momento protinus abſorbēda per fidem:præſertim vt tu fidem definis, quum ſcribis, quòd eſſe nullo modo poteſt, niſi ſit viuax quædam & indubitata opinio, qua homo certus eſt ſupra omnem certitudinem ſe placere deo, ſe deum habere propitium, & ignoſcentem in omnibus quæ fecerit, aut geſſerit. Quibus verbis inducis profecto nimis arrogātem fidem, ſuadens vt homo peccator ſibi ſic blandiatur, vti ſe non ſolum habeat de diuino fauore certiſſimum, ſed certum etiā apud deum eſſe ſe in fauore tam eximio, vt velut vnicum dei deliciū, quicquid deſignarit flagitij, deum non poſſit offendere, tāquā deus promiſerit propter vnius credulitatis meritum, impunitatem peccatorum omnium. Ideo nimirū quòd (vt ſcribis in Babylonica) omnia protinus in momento fides abſorbet ſcelera. Sed hæc ſuperba & ocioſa fides, quantùm ſola ſoli placet tibi, tātum diſplicuit vetuſtis olim patribus. Itaq; beatus Iſidorus: Fruſtra (inquit) ſibi de ſola fide blanditur, qui bonis moribus non vtatur. Idem ſcribit diuus

Quid ſit fides ſecūdū Lutherum.

Babylonica Lutheri.

Verba diui Iſidori.

Auguſtinus, velut occaſione captata ex etymologia vocabuli:Fides(inquit)appellata eſt ab eo,quod fit:duæ ſyllabæ ſonãt, quum dicitur fides:prima à facto,ſecũda à dicto.Interrogo te igitur vtrũ credas.dicis credo.fac quod dicis,& fides eſt. Sed quid tibi verba patroni quondã tui,à quo nunc turpiter deſciuiſti transfuga? Quid cuiuſquãveterũ? quos omnes flocciſaciẽs, audes contendere nullã eſſe ad fidẽ viam aliã,imo nullã aliã oĩno fidẽ eſſe, niſi quã falſo definis ipſe,quã etſi perinde velis accipi tanquã ſit formata charitate, nũquam tamẽ apud orthodoxę fidei peritos id potes obtinere:quũ tuã fidẽ facias & bonorũ operum tã negligentẽ, & tã facile abſorbentẽ ſcelera, vt ſceleratis nebulonibus indulgeat flagitioſæ vitæ ſupinã ſecuritatem. Nã contrà beatus apoſtolus eã cenſet in adultis fidẽ verã, quæ per dilectionem operatur.& diuus Ioannes:Qui diligit(inquit)deũ,mãdata eius habet, & ſeruat ea.Ita vt vtriuſque ſententia, alterius de fide, alterius de dilectione, neceſſario declinare debeas à malo,&operari bonũ: nec in ocioſa illa &arrogãti fide quieſcere,qua te certũ fingis ſuper omnem certi-

Auguſt.

Omnes veteres flocci facit Luth.

Gal.5.

Ioan.14.

tudinem te placere deo: cúmque vel ap-
probáre, vel ignoſcere quicquid omnino
facis. Quod ſi verũ eſſet, bonus ille, deó-
que teſte vir tam rectus Iob, vt ſimilis ei
non eſſet in terra, non tã fuiſſet meticu-
Iob.9. loſus, vt diceret: Verebar oĩa opera mea,
ſciens quòd non parceres delinquenti.
Iam quum ſcribis fidem oportere viua-
cẽ eſſe, fateor: ſed viuax eſſe ſine dilectio-
ne non poteſt, nec diligit (vt ait euange-
Ioan.14. liſta) qui dei mandata nõ ſeruat: nec man
data ſeruat adultus, qui non in bonis la-
borat operibus. Cõſequitur igitur, vt tua
fides, quæ opera bona contemnit, viuax
eſſe non poſſit, ſed plane ſit fides huiuſmo-
di qualẽ Iacobus reprehendit apoſtolus,
Iac.2. quum dixit: Fides ſine operibus mortua
Hoc dicit eſt. Ad hæc ſi verũ ſit aliud, quod in ſer-
Lutherus monibus de præceptis affirmas ipſe, præ-
in quodam cepta dei, nonũ præſertim, ac decimum, à
ſermone ha quantũlibet etiã ſancto, nullo modo poſ-
bito ad po- ſe ſeruari: cõtra quæ ſentire videtur Chri
pulum Ger ſtus, quum dicit: Iugum meum ſuaue eſt,
manica lin & onus meum leue. Nec diligatur deus ni-
gua.
Matt. 11. ſi præcepta ſeruentur, nec in fide vita ſit,
niſi cũ dilectione iungatur: an non vides
ex tuis verbis eò rurſus redire ſermonem,

vt fides, quã eſſe viuacẽ vis, viuax eſſe non poſsit? Verum iſta quũ ſcribis, ſatis oſtendis aperte, quò tendas: neque enim ſinunt quenquam libelli tui dubitare, quin horũ proponas & contendas alterũ: nempe vt aut perſuadeas periculoſam & arrogantẽ fidẽ, cuius quiſq; fiducia fretus, ferietur ab operibus bonis, & fidẽ faciat ſtimulũ peccandi ſecurius, credẽs videlicet eã ſolam cuncta ſemel abſorpturam ſcelera quantumuis immania. Aduerſus quod genus fidei (ſi fides appellari poteſt tã immenſa ſuperbia) fortiter exclamat ſcriptura ſancta: O præſumptio nequiſsima, vnde creata es? Aut ideo certe fidem (quanquã rem verbis inueſtis) in tã ſublime punctũ ſubleuas, quò vel pauci poſsint, vel nemo cõſcendere, vt vulgus hominum in diuerſum trudas vitium, nempe deſperationem conſequendæ ſalutis & fidei: quæ deſperatio quum ſemel radices egerit, omiſſa prorſus bene viuendi cura, prorumpit in omnem libidinem: quemadmodum ſcribit apoſtolus: Deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem omnis immunditiæ. cui ſententiæ ſubſcribit & illud, qđ habetur apud Iob:

Eccleſi. 37. *Ephe. 4.*

Iob.15. Nō credat fruſtra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus ſit. Quam ob rem ſatis euidenter liquet peſsimam eſſe doctrinam tuam, qui medium omne diffugiens, nullam relinquis promiſsionis fidem, niſi aut eam quam malam eſſe videat cæcus, aut eam quam vix attingat angelus. Nec aliud vtraq; via procuras, quàm vt vel obtentæ fidei ſecuritas, vel obtinendæ deſperatio præcipitet homines in flagitioſæ vitæ licentiam, quam ſolam prætextu libertatis euangelicæ laboras inuehere: nec aliam charitatem ædificas ſuper fidem tuam. Nam quòd te ſuper fidē ſcribis ædificare obedientiam erga politicos magiſtratus, cui non & impudens videtur, & ridiculum? quū nemo neſciat quàm obſtinate doceas, neminem Chriſtianum humanis vllis obligari legibus, quarum magiſtratus miniſtri ſunt, quum omnia contemnas ſacroſancta cōcilia: qua in hæreſi tam obſtinate progreſſus es, vt ſimul cum aliis deteſtandis hæreticis ſacroſanctos canones palam cum irriſione combuſſeris, & tuis inhortationibus incitati ruſtici globatim rebellarunt aduerſus magiſtratus, in miſerabilē cladem ſuam, & in-

Super hoc citetur teſtis totus orbis: quin & hoc docuit experiētia.

Lutherus ſacroſanctos canones publicè combuſſit.

delebilem infamiam tuam. Præterea quo pacto poſſes (ſi quis pudor eſſet) prædicare, quòd ſuper fidem ædificas crucifixionem corporis peccati, quũ ſuper mortuam fidem ædifices negligentiam orationum, feſtorum contemptum, ieiuniorum neglectum, caſtitatis exilium: & denique ferme omnia, quibus Chriſtiani partim ipſius Chriſti præcepto, partim eccleſiæ catholicæ conſenſu, peccati corpus ſolent crucifigere? Ad hæc quo pacto non pudet dicere, quòd doces, & hortaris, vt peccati corpus crucifigant homines, quum tam obſtinate doceas illam deteſtandam hæreſim, quòd nemo facultatem habet aut libertatem volũtatis, qua boni quicquam poſſit efficere? Nam quis aut ſtudebit aliquid facere bene, aut curabit quid deſignet male, qui quidem ſibi ſemel penitus perſuaſerit, ſe, vt aliquid faciat boni, neque ex ſe ſufficere, neq; cũ gratia dei cooperari, aut aliquid prorſus agere: neque maleficium, quod ab ipſo fiat, ipſius eſſe, vt in quo nihil omnino ſua ſponte perficiat, ſed in quo producat omnia diuinæ voluntatis æterna & nulli mutanda neceſſitas, quam ipſe nec promouere poſſit, nec

Lutherus omnia bona opera q̃ Chriſtus & apoſtoli docuerũt, dãnauit.

Vide vt nihil ſecũ ſentiẽs ſcribat Lutherus.

Deum authorem eſſe malorũ Lu

therus docet, quippe quæ neceſſario eueniant.

impedire. Hæc hæreſis, omnium quæ unquam ſunt exortæ, ſceleſtiſsima, & atrociſſime blaſphemans iuſtitiam dei, radix ipſa uidetur ex qua pullulãt uniuerſa ſcelera, quibus tam numeroſis, quàm nocentiſsimis ueſtra graſſatur factio: quorum ſcelera tam audacia, ne quid trepident impietatis conſcientia, ſollicite laboras armare excuſatiõe decreti diuini ineluctabili neceſsitate. Quam falſiſsimam opinionẽ ueſtire & fucare conaris locis quibuſdam ſcripturæ partim per ſe obſcuris, partim aperte detortis per te, quibuſdã etiam in diuerſum ſatis clare facientibus, quæ ipſe nihilominus impudens pro te clamas eſſe clariſsima. Quã in re ſiquid aut mentis haberes, aut frontis, admirarer temeritatem tuam, qui tam abſurdã hæreſim prædicare ſuſtineas aduerſus tot ſanctorum ſententias, aduerſus ætatum omnium totius eccleſiæ catholicæ cõſenſum, aduerſus innumera ſacrarum literarum loca tam aperta, clara, dilucida, ut in diuerſam partem nullum colorem poſsint admittere: quorum quum tam paſsim ſcateãt, incaſſum multa cõmemorem: unus aut alter exempli cauſa ſufficerit. Nã quid apertius eſſe poteſt

Admiranda Lutheri temeritas.

quàm hęc verba planiſsima? Propoſui vobis vitam & mortem, benedictioné & maledictioné. elige ergo vitā, vt & tu viuas, & ſemen tuum. Quæſo te, quo pacto datur electio, ſi negatur libertas? Quomodo cū neceſsitate cōſiſtit electio? Eodem modo quū ex dei perſona bonū & malum, pœnā & præmium in electione ponentis humanæ voluntatis, aperte dictum eſt homini: Appoſuit tibi aquā, & ignem: ad id quod volueris, porrige manum tuam. tum id ſimiliter: Ante hominé vita, & mors: quod placuerit ei, dabitur illi. Quid hic ſibi vult voluntas, quid manus porrectio, ſi nullam habet arbitrij libertatem? Quorſum Ioannes Baptiſta Iudæos hortatus eſt vt ageret pœnitentiam? Quorſum Chriſtus adulteram iuſsit ne peccaret amplius? Quorſum iuſsit omnes, vt eius mandata ſeruarent, ſi nec per ſe ſeruare poſſent, nec illius adiuti gratia, quicquā ad ea ſeruāda cooperari? Quū deus hominibus diceret, bonum & malum in ipſorum manu poſitum, verúmne dixit illis, an falſum? Si falſum dixiſſe contendas, iam omnibus eius promiſſionibus aufers fidem, in qua ſola contendis ſalutem noſtrā conſiſtere. contra vero

Deut. 30.
Eccle. 15.
Ibidem.
Matth. 3.
Ioan 8.
Eccleſi. 15.

ſi verum dixiſſe fatearis, tum te neceſſe eſt fatearis falſum dicere: quũ doces aperte contrarium. Quàm ob rem hac in cauſa nihil aliud in quæſtioné venit, quàm vtrũ Chriſto credendum ſit, an tibi: niſi forte contẽdas (vt nihil omnino tam abſurdum fingi poteſt, quod ſi vrgearis paululũ, non ſis paratus aſſerere) deum illa ioco dixiſſe omnia. Sed neque iſtud in illius maieſtatis grauitatem conuenit: & hac in re mire loquutus eſt ſerio, cum illis arbitrij libertatem oſtenderet, velut iuſti ſupplicij cauſam vnicam, ſi contrafacere quàm pręcepiſſet, auderent, nimirum teſtatus inculpatam iuſtitiam ſuã, ne quis dé ſua clementia conciperet opinionem tam impiam, vt id ſibi perſuadeat, quod tu nunc paſsim prędicas, mitiſsimum illud numen natura eſſe tam tyrannicum; vt qui nihil meruiſſet mali, eum tam atroci, tam intermino miſerum torqueret ſupplicio, dũtaxat expleturum crudelem torquẽdi libidinem.

Nunc in quæſtionem venit vtrũ Chriſto an vni hæretico ſit credendum.

Quam ob rem, quum tam alte cecideris in puteũ tam peſtilẽtis hæreſeos, vt id ſuſtineas cogitare de deo, quod nemo bonus animum poſsit inducere, vt non modo de homine quoquam bono, ſed nec mediocriter

Quantum impietatis contineat Lutheri dogma de li-

criter malo perſuadeat ſibi, nihil aliud probationis requirendum puto, q̃ caduca ſint ædificia, quæ tu ſuperſtruis ſuper fundamentum fluxibile tam infidelis fidei. Nec eo tamen conſilio hæreſes iſtas tuas attigi, quòd eas diſputare decreuerim: nam & tales eſſe cognoſco, vt contra quanq; poſſet afferri non quantum vnas literas, ſed quantũ aliquot iuſta volumina poſsit implere: & iam olim tã aperte reuictæ ſunt, tam iuſte paſsim damnatæ ſunt bonis ac piis omnibus, auditu tam abſurdæ ſunt, vt amplius diſputari non debeant, tantum abeſt vt debeant credi, etiam ſi angelus de cœlo prædicaret eas, tam longe diſſonas euãgelio, & fidei quam Chriſtus tot ætates docuit eccleſiam ſuam. Quòd ſi, quàm ſunt indubię contra te, tam eſſent controuerſæ & dubitabiles iam olim, tamen mihi certum eſt nihil diſputare tecum, quandoquidem ſum expertus, quàm prorſus omiſſa ratione totus vertaris in ſcurrilia iurgia. Quo ex tempore (id quod ſeruabo) ſtatui, quod ad diſceptationes attinet, deploratum iſtud ingenium tuum improbitati ſuæ relinquere. Quanquã alios non defuiſſe video, qui & ex Anglia, & aliis ex

bero arbitrio.

Galat. 1.

Prudẽs cõſilium illuſtriſſimi principis.

locis aliquot ad ea quæ in me ſcripſiſti, reſponderint, aliqui etiam te ex meritis tuis ornarint, & tuis te tractarint artibus; niſi quòd rationem admiſcuere cõuiciis, quibus tu ſolis diſputas. Eorum nemini quicquam adhuc reſpondes, nõ taciturus haud dubie tam diu, niſi toties tam apertè victum, tandem oppreſſiſſet pudor: quem ſiquandò rurſus vicerit impudétia, ex iiſdem aliquis (opinor) exiſtet, qui tibi te depingat denuo. Ego certe neque tibi ſcribam amplius, neque nũc ſcripſiſſem quicquam, niſi tuarum me literarũ permouiſſet ſubdolum conſilium, quo laboras, vt credant tui me iam cœpiſſe partibus tuis fauere. Quã in rem reſponſum retuliſſem breue: neque tuarum hæreſum quicquam attigiſſem nominatim, ſi non impudenter aſſeruiſſes nihil aliud te docere, quàm in fide Ieſu Chriſti homines oportere ſaluos fieri: tum fidei te ſuperædificare charitatẽ erga proximos, obedientiam erga politicos magiſtratus, & crucifixionem corporis peccati. Siquidem iſta tua tam effrons impudentia me coëgit vnum aut alterũ vt proferrem tam præclarorum dogmatum, quæ facile quiſquam videat lõge alterius

Rex cur Luthero reſpõderit.

eſſe generis, quàm eorum quicquam ſit, quę te tam falſo iactas ſola prędicare. Nec interim tamen quicquam attigi cæterarũ hæreſum tuarum cumulum, quæ tam pudendam impudentiam vanitatis ſub ſe darguũt. Nam quum aperte ſcribis aduerſus ſacramenta Chriſti, quum cœlibem caſtitatem damnas in ſacerdotibus, quum ſacros omnes ordines deiicis, quum panis ſubſtantiam Chriſti corpori coniungis, quum ſcurraris in miſſę ſacroſanctũ canonem, quum fœminas iubes audire confeſſiones, & iiſdem ſacramentorum omnium adminiſtrationem committis, quum eas iubes conficere corpus Chriſti, quum tam parum intereſſe cenſes inter intemeratam Chriſti matrem, & impudicam meretricẽ tuam, quum ſanctiſsimam Chriſti crucem blaſphemas, quum doces nullum eſſe purgatorium, ſed animas omnes dormituras in iudicij diem, ſpem proponens diu differendi ſupplicij, quò ſecurius peccent improbi, quum hęc (inquam) doceas, & mille pudendas hæreſes; præterea non te pudet ſcribere, quòd nihil doceas aliud, quàm hominem oportere ſaluari per fidem Ieſu Chriſti, quãdo re vera nihil moliris aliud,

Catalogus aliquot dogmatũ Lutheri.

Impia in Chriſti matrem blaſphemia.

Veriſimillimum.

quàm vt Chriſti fidem penitus poſsis extinguere, qui ſi veniſſet ea docturus, quæ nunc doces tu, veniſſet profecto non auocaturus homines à malo, nec fuiſſet (quod erat) doctor virtutũ, ſed manifeſte patronus vitiorũ: à quo quàm longe abfuerit, ſatis inſigne documẽtum dedit, quum tam immane ſupplicium pertulit in cruce, quo nos à peccatorum pœna redimeret. Quo pacto patitur (ſi quis ineſt) pudor, vt talia ſcribas ad me, conſcius in libris tuis hęreſes iſtas impias non modò me legiſſe, verumetiam doctiſsimorum virorum iudicio multas reuiciſſe? Quæ quum ita ſe habeant, mirum tamen eſt videre quanta cum impudẽtia recurras, nunc audiri ſaltẽ poſtulans (tanquam hactenus nunquàm fuiſſes auditus) & te mirari ſimulans, cur damnari debeas, qui nec conuictus adhuc ſis, nec auditus. Nunquàm ne Luther auditus es apud eximium patrem Cardinalem ſancti Sixti, legatum ſummi pontificis in Germania? Nunquàm ne præbita publice diſputandi licentia, adhibitis etiam notariis, auditus es in Saxonia? An non libellis impiis & blaſphemis vſquequaque ſparſis, & hæreſum tuarum contagium

Lutherus quoties auditus, tamẽ auditum ſe nondum dicit.

peſtilens longe lateque deferentibus plus ſatis auditus es per totum orbem? & tamē queri non pudet nondum eſſe auditum, ſed damnatum eſſe nullius mali conuictū. Certe quod ad damnationem attinet, licebit ſecurus obdormias, ſi iure damnari nō potes, niſi ſic reuictus ante, vt ipſe te victum fatearis. Cæterum re vera ſatis ſæpe conuictus es & ab aliis nonnullis eruditiſſimis viris, & (quòd non ſolum doctiſsimi quique teſtantur, ſed & ſacroſancta ſedes apoſtolica iudicauit) à nobis. Quod quanquam præ ſuperbia nō digneris agnoſcere, tamen ipſa re ſatis fateris & ipſe, quum nihil hactenus pręter ſcurriles nænias, qđ reſpondere poſſes, inueniſti. Ego Luthere, etiam ſi nihil earum rerum callerem, quarum tu damnatus es, tamen quin iuſte damnatus eſſes, dubitare profecto nō poſſem, quum te damnaſſe videam pōtificem ipſum ſummū, cum toto reuerēdiſsimorū Cardinalium collegio: quorum iuſtitiam & æquitatem nemo bonus habere debet ſuſpectam, propter ſecurriles clamores improbi debacchantis fraterculi ſua damnatione infrendentis, præſertim qui ſit eiuſmodi, cui ratio minus ſatisfaciat, quę

Hōc vt neget Lutherus, tamen oēs ſciunt.

nulla mouet auctoritas; qui preter mi quic-
quam credit, præterquam ſoli ſibi, cui vni
credit præ omnibus contra ſapientis conſiliū,
Prou.30. qui ſcribit: Ne ſis ſapiens apud temet i-
pſum: quod genus hominum quàm deplo-
Prou.29. ratæ ſit conditionis, vide. Vidiſti (inquit)
hominem ſapientem ſibi videri? magis illo
ſpem habebit inſipiens. Iam quum hære-
ſium tuarum pleraſque damnatas eſſe vi-
derem inclytarum ſcholarum conſenſu,
quare deberem tot & tantorum virorum
ſuſpectum habere iudicium, etiam ſi ipſe
(quod dixi) de re quam iudicaſſent, omni-
no nihil intelligerem: præſertim quum in
A Pariſio- illis eſſet famigeratiſsima ſchola Pariſio-
rū ſchola fa rum, cuius iudicio quondam ipſe te ſta-
migeratiſſi turum promiſeras? Cæterū poſt, quum in-
ma dānatæ telligeres tam manifeſtarios eſſe errores
Lutheri hæ tuos, vt nemo bonus eſſet ac pius vſquā,
reſes. in cuius iudicio ſpem poſsis reponere, in
Stropha Lu conuētu VVormacenſi (vbi te pleno pro-
theri. cerum ſenatu damnauit Cæſar) ad diſce-
ptandum quidem obtuliſti te, ſed quæ
diſputarentur, cuiuſquam iudicio ſubmit-
tere (qui quàm recte contrà ne diſſereres,
poſſet ferre ſententiam,) id vero pertina-
ciſsime pernegaſti. Nunc quum te videā

hoc te pacto gerere, vt nec in alios iudi-ces conſentias, nec illis ipſis obedias, qui-bus obtemperare promiſeras, nec Cæſa-reæ maieſtatis iudicio deferas, quum tot eruditiſsimos viros haberet in conſilio, nec reuerearе quicquam & apoſtolicę ſe-dis & collegij ſacroſancti ſententiam: ſed improbus irriſor appelles ad proximum generale concilium: nec tamen ſimplici-ter proximum, ſed adiecto cuniculo per quod poſsis effugere, nempe quod proxi-me congregatum eſſe contingeret in ſpi-ritu ſancto, vt in quocunque eſſes damna-tus, ibi negares fuiſſe ſpiritum ſanctum, & tamen paulo pòſt generalia concilia om-nia contemnere, ne quis dubitare poſſet nulli te tandem prorſus pariturum: quum hoc (inquam) pacto te gereres, quomodo potuiſſet iudicium in te redditum mihi eſſe ſuſpectum, etiam ſi de tota re nihil aut intellexiſſem, aut audiſſem aliud? Nunc vero quum res tuæ quales ſunt, tales ipſe cognoſcam, nempe apertas & indubitatas hæreſes, cuiuſmodi aliquot commemora-ui tibi, quemadmodum tu te mirari fin-gis hactenus audiri non poſſe, ita nos cō-tra multo miramur magis & iſtud te poſ-

Quàm luculéter aperiũtur Lutheri mores.

ſe dicere, & quenquam inuentum eſſe, qui te quicquam audire dignetur: tanquã ſatis cauſæ ſit vnius fraterculi peruicax impudentia, cur nunc tandem oporteat dubitare, an ea demum vera ſint, quæ pro articulis fidei tota credit, & annos amplius mille quingentos perpetuo credidit eccleſia Chriſti catholica, quemadmodum euidenter liquet ex doctrina Chriſti, & ſanctis eius apoſtolis, necnon multis aliis beatiſsimis eccleſiæ doctoribus, quorum alius alio tempore locóque ſcribens, omnes fuere eadem fide concordes à Chriſto nato, paſſóque, vſque ad inauſpicatam prædicationem tuam. Quorum ſanctiſsimorum patrum, & in ſcriptura ſacra certiſsimorum interpretum, quum tu ſcripta contemnas, non video cauſæ quicquam, cur poſtulare debeas, aut quid fructus nobis tua ſcripta poſsint afferre, ſanctiſsimorum virorum omnium tot ætatibus comprobatæ doctrinæ tam ex diametro contraria. Quamobrem quum ſcribis haud parui fructus magnam ſpem euangelio, & gloriæ dei portendi, ſi tibi libera facultas detur ad nos ſcribendi de negotio euangelij, oporteret tamen profe-

Potius credẽdum his quæ eccleſia Chriſti catholica per annos amplius mille quingentos pro articulis fidei credidit, quàm vnius fraterculi impudentiæ.

cto te, quicquid hactenus texuiſti, retexere, & longe diuerſa ſcribere iſtis ferme omnibus, quæ vel hucuſque abs te ſcripta ſunt, vel ex literis ad me tuis videris eſſe ſcripturus. Nam ex his, quæ hunc vſque diem ſcripſiſti, adeo nihil fructus conſecutum eſt euangelium Chriſti, vt & oris tui tam venenati peſtilenti flatu, multum ei pulcherrimi fructus interierit, & ſpecioſiſsima gemma perquam numeroſa perierit, quæ maturuerat in dulciſsimum fructum, niſi talis irrepens conuoluulus eroſiſſet.

Quàm pernicioſa Chriſti euangelio hæc noua doctrina.

Iam quòd tibi ſcurrari libet in eccleſiã Romanam, & clericos, mihi certe non eſt conſilium ea de re multum diſceptare cũ fraterculo. Cæterũ qualeſquales illi ſunt, ipſe cuiuſmodi ſis, profecto ſatis indicas. Sed quando temet haberi vis tam exactũ euangeliſtam, feceris aliquanto rectius, ſi prius ex euangelio didiceris ex oculo tuo trabem tollere, quàm feſtucam in alieno deprehendere: tum ſi diligenter expẽdis ex his, qui per inuidiam & malitiam murmurabant in Moyſen, & in Dauidem iaciebant cõuicia, quis illos maneat exitus, qui in eos contumelioſi ſunt, quibus cum

Matt. 7.

Cape ſane Luthere exemplum

reuerentia debent obedire. Tũ vt id perdiſcas etiam, ſi mutare nonnihil eccleſia videretur: temperandum tamen, cauendúmque tibi, ne tam improbè ſis audax, vt arroganter eam tentes attingere; & tuis digitis curuis & conſpurcatis regere, ne te deus ita ciuilitatem doceat, & officiũ oſtendat tuum, quemadmodum olim docuit eum, qui præter fas auſus eſt manum

2.Reg.6. arcæ fœderis labaſcenti ſupponere. Quãquam haud dubie tametſi te libido ſubit debacchandi ſcurriliter in Romanam curiam, tua tamen & doctrina ſimul & vita ſatis reddunt perſpicuum, quòd ſi tam eſſet mala, quàm fingis, tibi diſplicere non

Sic Lutherus crucifigit corpus peccati. Sic Gebennæ agitur.

poſſet. Etenim quando tibi peſsimi quique apoſtatæ, qui contempto voto, & reiecta meliore vita, deſerto ſpirituali ſtudio, totos ſe carnis voluptati deuouerint, veniunt acceptiſsimi: contráque viri boni, & ſtudioſi pietatis, paſsim è ſuis ædibus, vbi in oratione, ieiuniis, & caſtitate delegerant diuino cultui totam vitam impendere, per te quotidie, pérque improbã factionem tuam crudeliter extruduntur: & templum quoque ſanctiſsimum honeſtiſsimo virginei chori contubernio de-

ſtitutum, ſcortatoribus impuris, & ſpurciſſimis proſtibulis relinquitur prophanandum: an non iſtud inſtitutum tuum ſatis ſupérque declarat neminem tibi odio eſſe quia nequam ſit, ſed eum tibi vere eſſe inuiſum, quiſquis fuerit probus, quiſquis virtuti deditus, hoc eſt inſtituto tuo doctrinæque contrarius? Nec ob aliud certe magis obmurmuras aduerſum apoſtolicam ſedem, quàm quòd ab ea vides & indignaris damnatas eſſe tam impias hæreſes tuas, vt illa tibi non abſurde reſponderit: Nec contra nos eſt murmur tuum, ſed contra dominum. tum in Chriſtum, cuius vicem gerit, ſuſpiciens, aduerſus improbam ſuperbiam tuam clementer exauditaq; clamarit: Præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias. Neque enim quiſquã fere natus eſt vnquam, qui ſibi tam multum tribuat, quum iure tam parũ debeat, quàm ipſe tribuas tibi. Qui ſi tam vere ſaperes, quàm tua tibi philautia perſuadet, non ita te comparaſſes, vt correptus à pontifice, murmurare potius, q̃ emendari ſtatuiſſes. Vir prudens (inquit ſcriptura) diſciplinatus non murmurabit correptus. Vereor haud dubie, ne breui

Exod. 19.

Iudith. 6.

Eccle. 10.

ſenſurus ſis dum tibi tam impenſe places, & ſapiens videris oculis tuis) illud in te competere, quod apoſtolus dixit in philoſophos Ethnicos: Euanuerunt in cogitationibus ſuis: obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: & dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt. Ita tibi ſurgit animus, vt magna cum gloria numeres te amicis eſſe ditiſsimum, magnis præſertim principibus, quos à tua parte ſtare iactas in Germania. Sed ego te profectò vera ſenſurum puto, quæ deus in Apocalypſi cuidam eſt minatus homini, qui niſi vitiis illum vinceres, ſimillimus erat tui. Tu dicis (inquit) quia diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia miſer es, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Credo equidem haud ita multo poſthac (pro ſua in eccleſiam benignitate) prouiſurum Chriſtum, cuius euangelium conaris prætextu fauoris extinguere, machinam alicunde quampiam, quæ tam ſtolidæ ſuperbiæ tuæ cornua criſtáſque confringat: quum te tam nudum relinquat amicis, quàm nunc deſtituit gratia, quòd eam clementer oblatam ſæpe ſponte, non ceſſes reiicere. Quin id iam pridem quoque

Roma. 1.

Apoca. 4.

luculenter cœpit oſtendere, niſi te ſic obcæcaret ſuperbia, vt nõ ſuſtineres aduertere. Nam quum tu tam valde iactes principes fauere tibi, res longe diuerſum probat, quando miſeri illi ruſtici doctrina tua ſeducti, ſumma cum calamitate & miſerãda ſtrage reuerberati ſunt, virtute & victoria clariſsimorum principum: qui cum ſummo ſuo apud deum præmio, apud homines omnes bonos laude & gloria, factioni tuæ, ſectæque ſeditioſiſsimæ reſtiterunt.

Principes Germaniæ quàm Luthero fauerint ſcilicet.

Iam quòd ais nihil mirandum eſſe, ſi te Cæſar, & aliquot item principes perſequantur, allegãs illud prophetæ: Fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Hæc verba reciderunt in caput tuum, ſi verũ eſt id quod dicis, Germaniæ populos & principes tueri partem tuam. Nam id quidem haud dubium eſt, quum factio tua tota contra Chriſtum militat. Quamobrem agglutinent ſe vobis quicunque volent: Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos: id quod iam pridem fa-

Pſalm. 2.

Pſalm. 2.

Septuaginta millia hominum qui Luthero fauebãt vltione diuina paucis menſibus interẽpta ſunt.

tis declarauit, quum plus minus ſeptuaginta millia ex his qui in tuam ſectam coniurauerant, immiſsis in eos vltione diuina principibus, paucis menſibus intercẽpta ſunt.

Iam quũ tam ſancte optas, vt deus in me verbis ita cooperetur tuis, vti miraculo quodam conuertat in fauorem euangelij: euangelio me fauere profiteor, & idem animus precor non ſolum vt ſit perpetuus, ſed etiam vt increſcat in dies. Verùm quum te haud neſciam rem ſic accipere, tanquam euangelio non faueant, qui ſectæ non fauent tuæ, nec ſolere deum contra agnoſcam aduerſus filij ſui fidem edere miracula: certe potius quàm id prodigiũ in me malus producat genius, vt ego ex animi tui ſententia ſub euangelij nomine faueam impietati tuæ, opparim certe, vt tu, tuíque omnes illic Luthere prius auchamini, quò (ſi nõ reſipiſcitis) vos parerit auehi.

Diſce hinc Luthere modeſtiã.

Nam quòd honoris tantum ſcilicet tã humiliter offers nobis, vt ſi mihi placiturum ſentias, alium librum non grauaeris edere, quo de me largiter meras laudes prædices, ſimul ea reuocans, ac retexens

omnia, quæ dudum in diuerſum ſcripſeras, hoc te labore toto Luthere oppidò quàm lubens libero. Neque enim ſic incendor gloriæ ieiunio, vt tuos libros in meas laudes ambiam: ſed opto potius, quod magis in rem ſit tuam: nempe vt agnitis erroribus, & recantatis hæreſibus, reſipiſcens tandem, & reuerſus ad fidem, ſic eam ſcriptis probes & operibus bonis, vt inde laudem poſsis & gloriam dare deo. Alioqui ſi ad iſtum, quo cœpiſti, modum in hæreſibus impiis, & improba vita perrexeris, me profecto laudare non potes impenſius, quàm ſi vituperes: nec è diuerſo magis odioſe traducere, quàm ſiquã maxime potes, extollas, ſi verum eſt (vt eſt profecto) quod legitur apud Senecam, tã turpe tibi ſit laudari à turpibus, quàm ſi lauderis ob turpia. Quamobrem quum ſcribis libri tui in me editi vehementer te puderé, culpam transferens in alios neſcio quos, quorum inſtigationi parueris, & pedibus meis aduolutus ſuppliciter oras veniam, ſperans quum me mortalem meminerim, quòd immortales inimicitias nolim gerere: profecto Luther, tametſi tu magnifice & ſublimiter de te ipſo ſenties

Ab illaudato vituperari, honorificum eſt, ex prouerbio.

pro iure tanto ſemper habuiſti te, vt non puduerit ſcriptis etiam tuis profiteri non eſſe ſolum te, ſed & futurum ſemper, nec viuum modo, ſed prætcrea mortuum, immo exuſtis etiam cineribus, & in mille proiectis maria, perpetuum tamen hoſtē & inimicum pontifici, cuius faſtigio haud neſcio quàm longo reges interuallo ſint impares: ego te nunquam tamen æſtimaui tanti, vt vnquam ſim dignatus eſſe inimicus tibi, tametſi hæreſes tuas habeam quātum alius quiſquam exoſas. Sed nec eorū conuiciorum quicquam, quibus in me ſcurriliter debacchatus es, tam valde me commouet, vt non prece multo minori nobis poſsis, quàm qua nunc es vſus, abūde ſatisfacere, ſi tibi res ex animo & ſyncere ſatis ageretur. Verum enimuero quum videam ſupplices iſtas obteſtationes tuas hæreſum tuarum defenſione paſſim arroganter ſparſas, non ſum Luthere tam cæcus, vt non ſatis cernam quorſum tendat tua iſta non ſatis ſapienter celata vafrities, qua tametſi ſtulte interim contumelioſus es, ſolicite ſtudes eblandiri gratiam, facultatémque liberam de tuis ad nos hæreſibus ſub euāgelici negotij prætextu,

Hæc ais in Babylon.

Pontificis faſtigio quàm longo interuallo reges ſūt impares.

Hæc charitas non ſtat vſquam ſuper fundamentum tuum Luther.

Inſignis Lutheri vafrities.

textu, quaſi cum aliquo fauore ſcribendi. Quòd ſi Germaniæ principes iam inde ab initio (quod vtinam contigiſſet) inſtituti tui propoſitum finémque tam prouidiſſent, nunquam profecto nomine libertatis tantum calamitatis inuexiſſes illuc. Quamobrem vt tu ficte Luther ſupplicaſti nobis per Chriſti ſanctam & venerandam crucem,(quã Chriſti crucem quanto tu honore proſequeris, ſatis tua declarant ſcripta, quibus eam non impie ſolum, & cum blaſphemia, ſed improbe quoque, & non ferẽda ſcurrilitate tractaſti) vt offenſas in me tuas condonem tibi, ſic ego te ſyncere contra, & animo vere chriſtiano cohortor, vt te proſternas non meis quidem pedibus, ſed ante pedes dei: tũ vt percius gratiam, quæ ſemper ad manum præſto eſt his, quicunque non improba ſponte repulerint, voluntatis tuæ libertatem (quam neſcio ſtulténe magis, an impie nullam eſſe contendis) diligenter applices ad inuocandum diuini fauoris auxilium: quo & precibus tuis conceſſo, & aſsiduitate ſupplicis implorationis adaucto, ſic admitere cooperari cum illo, vt ablegata primùm in cœnobiũ aliquod miſera illa

In ſermone quodam ad populũ, Lutheri in crucem Chriſti blaſphemia.

Katherinã de Bore mo

nialem intelligit, quã Lutherus in uxorem duxit, poſtquã per bienniũ inter ſcholares Vuittibergenſes ſcortata fuerat. Hæc animum tuum deberent maxime cruciare Luther.

muliercula, Chriſti quondam ſponſa, qua nunc in vtriuſque damnationem, legitimi coniugij nomine abuteris ad ſceleſtiſsimã libidinẽ, ipſe per omnes vitæ tuæ dies reliquos lugeas & ingemiſcas tecum multiplices errores in quos incidiſti, immẽſum malorũ cumulũ quẽ tot in locis impij libelli tui conflarunt, miſerandam perniciẽ tam numeroſorũ corporum, quot incitãte te miſerrime ſunt perempta. Super omnia vero, maxime lamentabiles miſerrimarũ animarum interminandos cruciatus, quas improba doctrina tua ſuper numerũ præcipitauit ad inferos. Atque vtinam tibi tã efficax eſſet gratia, & tanta fortitudo ſpiritus, vt nullus terror periculi, nullus te mortis metus queat retundere quo minus audeas vltro mediis te turbis ingerere, & palam prædicare verum, damnans & deteſtans publice hęreſes illas nefarias, quibus & voce multum, & magis calamo peſtilenter infeciſti mũdũ, nec adhuc exhauſtus tamẽ teterrimã eiuſdẽ cœni colluuiẽ conditã ſeruas in pectore. Iſtud quãto faceres fortius, tãto faceres melius: tãto magis & fidei negotio (cui tantum nocuiſti) prodeſſes, & pro his quæ ſcelerate cõmi-

ſiſti, ſatisfeceres. Quòd ſi tibi nõ eſt tantũ gratiæ, ſi te præpediat humanæ carnis infirmitas, nec per terrorẽ ſuſtineas hæreſes & errores tuos apud eos quos corrupiſti, reuocare præſens, apoſtolũ ſaltẽ Petrũ nõ dedigneris imitari, quãquã eius ſucceſſores cõtemnis. Itaq; ſi nõ audes intus fateri verũ, ſed abnegas & abiuras Chriſtũ, exi ſaltẽ foras ab his quos ipſe malos (in hoc diſsimilis Petro) feciſti: & peccatũ tuũ amarè defleas, procul abdens te quopiã in religioſum cœnobiũ, vbi ad gratiæ remiſſioníſq; fontẽ Chriſtũ recurras, & ſalubrẽ agas admiſſorũ pœnitentiã, vbi recantare poſsis errores tuos in animæ tuæ ſalutẽ, citra periculũ corporis. Ibi reuocãdo lugẽdóq; peſtilẽtes hæreſes, & flagitioſa facinora, diuinę miſericordię ſupplici & nõ nimis arrogante fiducia, geſtu, verbis, animo publicani, procura ſalubribus aſsiduę pœnitẽtiæ fructibus cõdonationẽ præteritorũ ſcelerũ. Quam mutationẽ atq; emẽdationẽ tui, atq; aliorũ itẽ exẽplo tuo, nõ minus profectò libenter audierim, quàm hactenus audire triſtatus ſum, & te, & per te plurimos miſerrime paſsim perire.

Lucæ. 22.

Lucæ 18.

Velíſne Luther reſpõſum clemẽtius hoc?

FINIS.

ASSERTIONIS SEPTEM Sacramentorũ Index Alphabeticus.

A

AMbroſius coniuges ab amplexibus in quadrageſima iuſsit abſtinere.48.b
Apoſtoli quando ordinati ſint ſacerdotes.80.a
Appellatio Lutheri ad concilium friuola.100.a
Aquæ miſcendæ in calice,occaſio.32.a
Argutula Lutheri interpretatio.18.b
Arrogantia Lutheri.51.b
Argumětum validum ex Chriſti promiſsione contra Lutherum.27.a
Attritio nimium diſplicet Luthero.50.a
Authoris inſtitutum.96.b

C

CAlumnia aperta Lutheri.58.a
Captiuitas Lutheri trina excutitur.26.b
Caſuum reſeruandorum ratio.54.b
Character in quibus ſacramentis imprimatur.68.b
Circunſtantiæ peccatorum confitendæ.56.b
Cœlibatũ ſacerdotũ dãnat Luther⁹.77.a

Cœna dominica expenſa.50.b
Comparatio elegans & efficax de ſacramento.19.a
Comparatio pulchra.45.a
Comparatio Lutheri de ferro & igne, eluſa.25.a
Confeſsionis clanculariæ ſolida confirmatio.53.b
Confirmationis ſacramenti conſideratio. 61.a & dein.
Confuſio Lutherana.54.a
Coniugij ſacramentum fuiſſe apud omnes gentes.65.b
Contritionis iuſtiores cauſæ, quàm quas Lutherus affert.51.b
Credendum eſt eccleſiæ in ſacramentorũ inſtitutione.61.b

D

DEclaratio verborum ſubſtantialium ſacramenti altaris contra Lutherum.19.b
Deum curare opera noſtra.59.b
b.Dionyſius nihil ad Lutherum, ſi Luthero credas.63.a

E

ECcleſia omnibus euangeliſtis præpoſita.65.a

Eccleſia habet diſcernere verbum dei à verbis hominum.78.b
Eccleſiæ fides in traditionibus valet.62.a
cur Epiſcopi ſoli baptizatis manus imponunt vt accipiant ſpiritum ſanctum. 64.a
Exitus Luthero credentium.26.a
Exorciſmi in eccleſia.46.a
Extremæ vnctionis conſideratio.89.a

F

Fidelium coniugium cur potius ſit ſacramentum, quàm infidelium.66.a
Fides & ratione & ſcripturis ſuffulta.47.a

G

Græcia Romano paret pontifici.9.b
Gratiam in ſacramento matrimonij infundi.71.b.item in ſacramento ordinis.81.b.88.b

H

Haereticos pleroſque omnes ſcripturis niti.79.b
Heluidius.62.a.64.b
b.Hieronymus pro charactere.68.a
b. Hieronymus quantum Romanæ ſedi deferat.9.b
Hugo de ſancto Victore.44.b.62.b

I

IAcobi epiſtola aſſeritur authore Hieronymo.90.b
Iacobi epiſtola quàm grauis ac ſancta,apoſtolicóque ſpiritu digna.95.b
Idem poteſt ſumi & offerri.37.a
Impudentia vnica ratio eſt Luthero probandi omnia.106.a
Infantes olim ad communionem admittebantur.14.b

L

LAici ſacerdotes Lutheriani.86.a
Leo decimus.6.a
Libertas Lutheri, Aegyptiaca ſeruitute deterior.16.b
Libertas transfugientiũ ab eccleſia Chriſti ad Lutherum.42.a
Lutherus matrem oppugnat.3.b
Lutherus caute legendus.4.b
Lutherus ſibi ipſi cõtrarius.6.a.8.a.13.a.b
Lutherus libros ſuos deuouet igni.8.a
Lutherus nuper Bohemos deteſtabatur.8.b
Lutherus contrà facit ac docet.ibidem.
Lutherus vnum tantùm ſacramentum admittit.11.a
Lutherus vt coluber vitandus.11.b

Lutherus quò tendat.11.b.12.b
Lutherus fugam meditatur ad Bohemos. 16.a
Lutherus adulterat Chriſti teſtamentum. 30.a
Lutherus nouus Eſdras.34.a
Lutherus vel doctrina vel ſtultitia ſingularis.39.a
Lutherus Atlas.40.a
Lutherus populum à miſſa abigit.40.b
Lutherus Chriſtianis ſummam decernit licentiam.47.b
Lutherus vndequaque conſtrictus.50.b
Lutherus in Labyrintho.51.a
Lutherus omnia confundit.54.a
Lutherus verborum prodigus.57.b
Lutherus ridicule ridet eccleſiam.69.a
Lutherus ſuis ipſius verbis victus.79.a
Lutherus cur iraſcatur Dionyſio.83.b
Lutherus ſuo telo confoſſus de epiſtola Iacobi.91.a
Lutherus & corporum & animarum occiſor.95.a
Lutherus apoſtatico ſpiritu digna ſcribit. 95.b
Lutherus cur tam inſenſus epiſtolæ Iacobi.95.b

Lutherus reliquit baptiſmum in contumeliam pœnitentiæ.97.a
Lutherus qualis in diſputando.97.a
Lutherus nouus doctorculus,ſanctulus & eruditulus.97.b
Lutherus ceu peſtis vitandus.98.b
Lutherus Proteus.97.b
Lutherus immedicabilis.98.b
Lutherus qua via graſſatur.99.a
Lutherus ſceleſtus.111.a
Lutheri ſuperbia.4.b
Lutheri fictio.5.b
Lutheri conſpicilia.8.b
Lutheri verba contumelioſa in totum clerum.15.a
Lutheri dolus deprehenſus.16.a
Lutheri inſignis miſericordia.17.a
Lutheri argumentum de articulo, retortum.19.b
Lutheri nugax argutia eluditur.19.b
Lutheri faceta illuſio.22.a
Lutheri præcipuum fundamentum ſubuerſum.35.a
Lutheri inſignis inſcitia.37.a
Lutheri mos perpetuus.42.b.61.a
Lutheri techna quàm diſsidet à ſimplicitate Pauli.48.b

Lutheri mos, notiſsima ceu ignota proponere.49.a
Lutheri ſpiritus, qui illum ſecretorũ admoneat.57.b
Lutheri inconſtantia. 60. a. nugacitas. 61.a
Lutheri baculus arundineus.65.a
Lutheri noua dogmata.76.b
Lutheri inſignis impudentia.76.a
Lutheri eccleſia, eccleſia malignantium. 78.a
Lutheri cõtumelia in b.Dionyſium. 82.b
Lutheriani ſacerdotes laici.86.a
Lutheri delirium.88.b
Lutheri fides.94.b.ſtudium.98.b
Lutheri apoſtaſia & impuritas vitę, qui cũ moniali ſcortabatur.110.b.& 129.a.
Luthero alia eſt papalis eccleſia, alia Chriſti.77.a
Lutherani ſpiritus indicia.110.b
Lutheriana vnctio homines reddit immortales.94.b

M

MAchina Lutheri deprehenſa. 76.a
M. Aemilij Scauri exemplum. 55.b
Matrimonij conſideratio.64.b

Matrimonij ſacramentum ex Pauli verbis aſſertum.67.a
Miraculis clarent, quos Lutherus damnat.13.b
Miſſa ſacrificium eſt.33.b
Miſſa paſsionem repræſentat, nedum cœnam.35.b
Miſſę excellentia.39.b
Miſſam calumniatur Lutherus.29.a
Modeſtia fraterculi Lutheri.10.b
Mulieres rimarum plenæ ſunt.56.a
Mulieribus Lutherus permittit confeſſiones audire.55.a
Myſteriũ bene vertitur in ſacramentum. 69.b

N

NEmo ſcit ſe ſatis eſſe contritum. 50.b
Nuptiæ inceſtæ Lutheri cum moniali. 110.b.129.a.

O

OMne ſacramentum eſt myſterium. 69.b
Opera noſtra deo curæ ſunt.59.b
Ordinis ſacramenti conſideratio.76.a
Ordinis ſacramentum non eſſe iterandum.85.a

Ordinis ſacramentum prophanat Lutherus.88.a

P

PAnis ſacramẽtum,euchariſtiam vocat Lutherus.11.b
Papatus amplitudo.9. a.antiquitas. ibidem.
Pauli verba de matrimonio expẽſa.67.a
Peccatorum reſeruationes epiſcopis & papis.54.b
Petitiones Lutheri in diſputando.98.a
Plumbea Lutheri ratio.86.a
Pœnitentia,ſecunda tabula.43.b
Præparatio Lutheriana ad euchariſtiam. 41.a
Probitatis confidentia Aemilij Scauri. 55.b
Promiſsiones ſacrificiorum veteris teſtamenti.34.b
de Purgatorio Lutherus.7.a

R

REcipienda eſſe quędam quæ nõ ſunt ſcripta. 61.b
Repudij ius ademptum coniugibus ab ipſo Chriſto.74.a
Rex nemo eſt Luthero, quia illi omnes

ſunt reges.86.b
Romanæ ſedis auctoritas.9.b

S

SAcerdotum cœlibatũ damnat Lutherus.77.a
Sacerdotes nõ niſi ab epiſcopis fieri. 88.b
Sacraméti definitio ſecũdũ Lutherũ.27.b
Sacramentum cõiugij fuiſſe apud omnes gentes.65.b
de Sacramentorum poteſtate duę opiniones.45.a
Sacramentis quàm tribuat Lutherus. 44.b
Sacrificia veteris legis a ſacerdotibus ſumebantur.37.a
Satisfactio neceſſaria eſt pœnitẽtib⁹.60.a
Satisfactionis conſideratio.57.b
Spirituſſanctus effugit fictum.5.b

T

TEmpora plebi ad communicãdum à Luthero ſtatuta.41.b
Traditiones etiam eſſe recipiendas. 61. b & dein
Tranſſubſtãtiationis nomẽ quã vet⁹.22.b

V

VEniæ conſequendę fiducia nimia in populo. 49.b

Vnctio extrema non in quouis morbo danda.93.a
Vos eſtis regale ſacerdotium, vt intelligatur.86.a
Vouillæ, votarij.47.b

FINIS.

6. 45. A. 24

ASSERTIONVM REGIS ANGLIAE

de Fide Catholica aduerſus Lutheri Babylonicam captiuitatem defenſio:

AVTHORE R. D. IOHANNE Roffenſi Epiſcopo.

PARISIIS

Apud Gulielmum Desboys ſub Sole Aureo, via Iacobæa.

1562.

REVERENDO ADMODVM in Chriſto, patri ac domino, domino Ioanni inclyto Roffenſium Epiſcopo omnium vigilantiſſimo, Frater Ioannes Rõberch Kyrſpẽſis, ex inſtitutione Dominicana, Euãgelii Chriſti Præco. S. P. D.

RIcepimus hiſce diebus digniſſime Præſul, poſt alia ſtudiorũ tuorum, aduerſus peſtiferã Lutheri hæreſim præclara opera, & alios duos libellos prælo cõmittendos, alterum quo ſacrum ſacerdotium ab iniuriis peſſimi nebulonis vindices, alterum quo eximas Chriſtianiſſimum Regem Angliæ Henricum octauum à falſis criminationibus, quibus impudẽtiſſimus ſcurra Harpyiarũ more, tantæ celſitudinis maieſtatem omni virtutũ decore ornatam, haud verecũdatus eſt (in ſuam malam rem) fœdare. porro leuiſſime tanquam ſpongia abſtergis quas maculas fruſtra immittere tentauit Regia Maieſt. cuius alioqui innocentiſſima probitas ſatis ſeipſa ſit defenſa. Priuſquam vero ampliſſime Pater, per epiſtolã hortareris id actũ iri à Chalcographis, ne illorũ diligentia in illis ipſis deſideretur libellis, ego iam calculum meum adiiciendi munus accepi.

Eo quippe tui amore in primis, & authoritate magnifici domini Rectoris huius noſtri Gymnaſii Magiſtri Arnoldi de Tongri, viri non vulgari eruditione, & multa probitate fulgentiſſimi, hanc prouinciam (vt impreſſores aſſeruere) mihi demandantis adactus fui, vt diligentia qua licuit homini multiphariam occupato (nēpe publicis & lectionibus ſacræ Theologiæ, & diuini verbi declamationibus) molirer vtriuſque libelli ſcripturas recognoſcere. Quod vbi cœpiſſem non parua auiditate, nihil moleſtius viſum eſt, quàm non potuiſſe, tantum in illis animum oblectare, quantum deſiderio legendi atque ſæpius relegendi æſtuabam. Mox equidem ab initio lectionis didici, hæc te non potuiſſe niſi eo ſpiritu qui omnem docet veritatem ſcribere. Quomodo nanque diuino ſpiritu non concitatus vel non afflatus ea ſcripſeris, quæ nihil prorſus quàm diuinum amorem ſpirant, nihil quàm dei gloriam & honorem prætexunt, nihil niſi proximi (de quo vnicuique mandauit Deus) ſalutem prætendunt? Erant denique mihi eo gratiores quo te mihi ampliore veneratione habendum commendarunt. Qui acerrime cum impio hoſte & omnium crudeliſſimo digladiaris, Chriſtianaque religionem & ſacroſancta catholicæ eccleſiæ ſacramenta, ritus, & cærmonias, auguſte

ſatis & fœliciter propugnas, vt nihil penitus ſubdubitem, quin glorioſum de tanta victoria apud omnes qui recte ſentiant, triumphum ſis relaturus. Quamquam igitur hactenus ego quæ aduerſus huiuſce farinæ homines, ſchiſmaticos, apoſtatas & pernicioſiſſimos hæreticos, concepi, edere reformidem, ne rabidorum canum morſibus dilaniarer, vbi abſque comite incederem. Meaque proinde ſcripta in Caroloſtadium, Iuſtum Ionam, Ottonem Brunſuelſium, & nonnullos alios domi deliteſcere ſinam. Satius eſſe arbitratus mihi tyrunculo priuatim vires meas experiri in eorum dogmate cenſendo, & in palæſtra ſcholaſtica decertare ac è ſuggeſtu declamare, magis opertunũ videtur mihi, quàm quòd ego in arenam luctaturus deſcendam cum duræ ceruicis hominibus, & item Pharaone incorrigibilioribus. Qui non ſint populum dei à ſua captiuitate dimiſſuri, niſi in manu forti, & ore gladii. Quòd ſi ſcriptis fides tutari queat contra eos, non deſunt veterani milites, qui in dies in campum prodeant multa phalange ſinceriter toto conatu fidem ipſam propugnantes: quibus ſi opem tulero, etiam qualem inermes præſtare aſſolent, id æſtimo non ſine laudis præmio fore.

Quamobrem pater integerrime id muneris mei eſſe ratus ſum, ne deeſſem quo minus accu-

rate hi tui libelli, in Zoilorum blateronumque, qui nil niſi calumniari didicere, manus incidant. Ego proinde quæ inter legendum agnoui vel rariora, vel magis prægnantia, in marginibus adnotaui, ſimul & authoritatum ſacri Canonis, quib⁹ niteris, loca deſignaui, ne calũniatores te arguant temeritatis, ac nudus & inermis Giganti occurrere præſumas, cum non prima fronte, veluti in propatulo conſpiciant armaturam ex promptuario ſacræ paginæ, qua vndequaque cinctus ornatuſque incedis. Quod prudens & conſulto non curaueris, tanquam obuerſantibus ſedulo in ſcripturis indicare, quæ notiſſima eſſe debebant. Quod ſi calculum citatis authoritatibus adieciſſes (proculdubio quod iam aliis euenit) blaterones iſti te ambitionis & arrogantiæ nota inurerent, ac ſi velis non niſi apparatu, authoritatũque numero potius obruere, quàm veritate vincere. Verum ego commonſtraturus te vtrumque glorioſius præſtare, effeci, ne criminareris vel aſſerta non probaſſe, vel ex locis obſcurioribus, quæ abſque longa diſquiſitione ad manum non ſint, quandoquidem nemini non perſpicuum ſit, vnde deprompſeris, quos in hoſtes iacularis ſacræ ſcripturæ lapillos. Et demum ex grauioribus ſenſibus & magis peculiaribus congeſſi Indicem ordine alphabe-

ilco, vt & ſegnioribus onus quærendi alleniarem. Quod ſi hos labores meos boni conſulas, Præſul omnium benigniſſime, vt perſentiam in hiſce tibi abs me gratificatum, ad longe grauiora me tibi obſequentiſſimum præbeo. Vale, ex ædibus Prædicatoriis vrbis Agrippinæ Coloniæ.

EPISTOLA REVERENDISS. DOMINI *Episcopi Ioannis Roffeñ. nuncupatoria operis.*

Plurimum reuerendo patri & Domino meo amantiſsimo Domino Elienſi Epiſcopo.

PRæterierũt iam anni duo, chariſsime pater, ex quo bonam huius libelli partem legeras, & ita legeras, vt eius quod reliquũ erat perlegendi, magno te ſanctè affirmabas accenſum fuiſſe deſiderio. Quamobrem & nec ſemel per internuncios egiſti mecum, vt quamprimum à prælo rediret, tibi communicaretur. Ego pater hactenus emittere diſtuli, partim ob alia negocia quibus eram implicitus, partim quòd nõnulla ſpes quibuſdam fuerat, Lutherum ad ſaniorem mentem aliquando rediturum. Nam rumor fuit, eum vnà cum aliquot è ſectatoribus eius meditari palinodiam, & partem aliquam eorum, quę male

prius docuerant, recantare velle. Quare vt reſpirandi ſpacium eis aliquod daretur, cenſui libellũ hunc aut omnino ſupprimendum, ſi reſipiſcerent: aut impreſſionem eius in tempus aliud comperendinandam, ſi non ab erroribus ſuis interea deſiſterent. Cæterum, vt non ignoras, ipſi pergunt in amentia priſtina: iam longe, quàm pridem fuerant, inſaniores facti. Nunc enim inter ſe conſenſu mutuo, ſacrorum Bibliorum partitis diſtributiſque voluminibus, non pudet ea commentariis impiis fœdè corrumpere, & ad ſuarum hæreſum nullo non loco peruerſum contorquere ſenſum. Idque faciunt hac arte confiſi, ſe facilè ſimpliciorum animis impoſituros, quos vident ſermonis lenocinio citra difficultatẽ trahi poſſe, vt ſuis peſtilentibus erroribus fidem adhibeant, & ſyncerum id credant eſſe ſcripturarum intellectum, quicquid ipſi fallaci blandiloquentia ſua fuerint interpretati. Sed digni profecto ſunt quibus imponatur, qui ſalutaribus documẽtis tot inſignium eccleſiæ catholicæ paſtorum ſpretis, quorum vitę ſanctimonia pariter & eruditionis ſynceritas tot & tã

clariſsimis miraculorũ indiciis à deo cõprobata fuit: huic fæci hominum, & (vt ne quid acerbius dicam) meris apoſtatis, animas ſuas credunt. Et quid mirum eſt, ſi fallatur in hiſce rebus vulgus, cui ſenſus in ſacris literis parum exercitati ſunt, vt diſcernant quid in illorum commentariis rectum ſit, aut quid erroneum? Nam quî fieri poterit, vt imperita plebecula ſuper iſtiuſmodi rebus iudicium vnquã ſanum ferat, in quibus & eruditiſsimi, niſi plurimum attenti ſint, crebrius hallucinantur? Sed hac de re longe pluribus infra capite vndecimo diſceptaturi ſumus. Nunc igitur auibus (vt ſpero) fœlicibus prodibit hoc opuſculũ, quod & dominationi tuæ dicandum cenſui, quippe quæ multis nominibus mihi chariſsima eſt, non ſolum quòd vt bonum paſtorem decet, tua præſentia diœceſim tuam exornas, & verbo dei plebem tuæ fidei cõmiſſam erudis aſſiduè, verum etiam quòd ad hæc certamina fidenter obeunda nos pridem animaſti plurimum. Adde quòd & à teneris annis mihi non parua tecum in ſcholaſticis exercitationibus fuerat cõſuetudo. Et quãquam in aliud ſtudij genus, nimirum vt

in legibus erudireris, in quibus & ſummū attigiſti faſtigium, exercitium tuum commutaueris, dialecticis tamen & philoſophicis concertationibus vſque adeo cæteros præcellebas, vt ad hunc vſque diem vix quiſquam reperiatur tanto ingenij acumine præditus, qui tibi, quum ingenij vires intenderis, non porrigat herbam. Tuo igitur iudicio fretus, libellum hunc iam tandem edidimus, & tuæ paternitati nuncupauimus vt poſteritati futurum ſit amoris erga te noſtri perpetuum teſtimonium. Bene valebis Chariſsime pater ex Roffa, per eiuſdem tuę paternitatis amantiſsimum.

AVTHOR HOC IN PROLOGO TAXAT

Lutherum, quem ad vnguem vſque depingit, aſſerens rationem atque materiam, ſimul & ordinem eorum quæ proſequetur.

Cantic. 2. CHRISTI vox in canticis eſt: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Qua plane monet hæreticos eſſe capiendos antequam adoleſcant. Nam hi vulpinis fraudibus vineas, hoc eſt eccleſiam Chriſti demoliri ſtudent. Optarim igitur vt hãc vocem audiiſſent hi, quibus ex officio incumbit hæreticos, dum paruuli ſunt, comprehendere. Neque enim hodie tam grauis eſſet in eccleſia tẽpeſtas & rerum omniũ perturbatio, SI LVTHERVS dum eſſet vulpecula, fuiſſet repreſſus. At nunc euaſit in vulpem grandiuſculam, annoſam, & veteratricem, tot dolis, aſtutiis, artibus inſtructam, vt medium teneri difficillimum ſit. Sed quid dixi, vulpem?

Prælatorum negligentia naſcuntur errores.

Malitia Lutheri depingitur.

parum eſt: canem dixiſſem rabidum, imò lupum rapaciſsimum, aut ſæuiſsimã quã-dam vrſam, quæ raptis catulis, furore quodam agitur: vel magis hæc omnia ſimul. Multas enim hoc monſtrum intra ſe beſtias alit. Sed & eiuſmodi nomẽclaturis apprime gloriatur. Seipſum enim appellat vrſam & leænam. Nam & vtrã-que ſe futurum catholicis pollicetur. Lutherum (inquit) habebitis vrſam in via, & leænam in ſemita. In eiuſmodi monſtrum euaſit ex vulpecula iam tandem Lutherus. Vulpem enim egit aliquãdiu fraudibus, mendaciis, ſubterfugiis. deinde canis factus eſt, impudentia, latratu, mordacitate. Lupum poſtea ſe præbuit rapacitate, feritate, laniatu. Poſtremo leænam & vrſam oſtentat ſeſe, furore, ſęuitia, crudelitate. Portentoſa certe belua eſt, adeo vt nec earum beſtiarum, quas Daniel in mari vidit, horrenda monſtroſitas poterit huius vnius beluæ malitiam ſufficienter exprimere. Oculos habet quaſi hominis, quia nihil ſupra hominem videt, & tamen perinde atque ſi fuiſſet aliquãdo raptus in tertium cœlum, os eius ingentia loquitur: lingua præditus eſt viruſentiſsi-

Plurima mala efficit Lutherus.

Appropriata Lutheri metaphora.

Vulpes. *Canis.* *Lupus.* *Leæna.* *Vrſa.*

Danielis. 7.

ma: dentibus armatur pluſquam ferreis, quibus & inſatiabiliter carnes hominum vorat, & comminuit omnia, conculcans pedibus quicquid eſt reliquī. Eiuſmodi ſane portentum Lutherus ex vulpecula factus eſt, talemque iam ſpeluncam in qua tuto deliteſcat comparauit ſibi, vt ſecurus omnem ſui putentis pectoris peſtilētiſsimum halitum ac letale virus hęreſūm ſuarum in totum orbem efflet, nemineque non conuiciis, probris, contumeliis, atque id quidem quantum excogitare poterit acerbiſsimis inſectatur, ſi quis ei contradixerit, vt nec regum alioqui potētiſsimorum vllam hæc belua rationē habeat. Nuper enim, eius admonendi gratia, Rex Angliæ, non minus armis, quàm literis inclytiſsimus, quoſdam illius taxauit errores, hortatus ad reſipiſcentiam: cui quum debuit Lutherus, ceu pio monitori, gratias egiſſe, nullum tamen conuiciandi genus prætermiſit, quod non in ipſum iacularetur, & plus quàm cynicè. Neque enim aut ſacræ eruditionis, quam ipſe profitetur, aut reuerētiæ tanti principis reſpectū vllum habuit, ſed velut inſanus & rabidus omnem ſui pectoris furiā in Regem

Luther' male à principibus deſēſatur ī perniciem eccleſiæ.

Regis Angliæ cōmēdatiō.

tam illuſtriſsimum effudit, vt demirer quomodo quiſquam illius dogmatibus fidē adhibeat, quum aduertat eum Chriſti mandatis tam aperte cōtrauenire. Sed miſeram plebem ita iactabundis aſſertionibus, ac vanis pollicitationibus allexit & agglutinauit ſibi, vt velut prophetam illum venerentur. Neque enim quiſquam aut impudentius, aut arrogātius de ſeipſo iactare poterit, quàm in eius libelli principio, quem aduerſus eruditiſsimum Regem ſcripſit, Lutherus facit. Sic enim ait. Certus ſum dogmata mea habere me de cœlo. Quia etiam aduerſus eum triūphaui, qui in vngue nouiſsimo plus habet virtutis & aſtutiæ, quàm omnes papæ, reges, & doctores.

Luther' malicia et aſtutia vero falſæ doctrinæ ſeducit vulgus.

Lutheri iactantia.

O mirā arrogantiam. O mōſtrum horrendum. O frontem impudentiſsimam. Quis vnquam audiuit beluam tam aperta mendacia de ſe prædicantem? Sexcentis eius libri ſcatent erroribus, & tamen affirmare non pudet ſe certum, ſua dogmata ſe habere de cœlo. Ad quodlibet improperium à ſtatu mentis deiicitur, & fit impos ſui, & tamen de dæmonibus triumphare ſe gloriatur. Cæterū ne vitia quæ-

Plurimi Lutheri errores.

Lutherus cõ torquet ſcripturas ſacras. dam apertiſsima iactantiæ ſuæ fidem abrogent, ea ſubdole per ſcripturas, non abſque vi contortas, tegere molitur, vti mox aperiemus. Nos ergo pro virili no- *Authoris intentio.* ſtra dabimus operam, vt huius beluæ fraudes, mendacia, caninaque rabies, & impudentiſsima venditatio ſui, quibus in libello contra Regem inuictiſsimum vſus eſt, quàm breuiſsime poterimus, detegãtur. *Materies & ordo agendorum.* Sed futuram diſceptationem, quo fiat apertior, in duodecim capita digeremus, iuxta ſeriem quam ille ſeruauit in libello ſuo.

CAPVT PRIMVM.

Lutheri iactabundam arrogantiam aperte mendacem eſſe.

SECVNDVM.

Apologiam item inanem, qua vitia quædam inſignia tegere laborat.

TERTIVM.

De communicatione plebis, eccleſiæ cõſuetudinem obſeruari debere.

QVARTVM.

Non manere ſubſtantiam panis cum ſacroſancto Chriſti corpore.

QVINTVM.

Miſſam haudquaquam teſtamentum eſſe.

Sextum.

Sextvm.

Miſſam recte ſacrificiū & opus ab orthodoxis vocari.

Septimvm.

Strophæ quædam & mendacia cauillique Lutherani deteguntur.

Octavvm.

Miſſam non eſſe promiſsionem ſolam.

Nonvm.

Quædamquæ Lutherus falſo impingit illuſtriſsimo regi, diluuntur.

Decimvm.

Interpretationi quam de ſcripturis patres concorditer reliquerunt, fidem adhibendam eſſe.

Vndecimvm.

Diiudicationem dogmatum ad patres potius, quàm ad plebem ſpectare.

Dvodecimvm.

Ordinem & matrimonium eſſe ſacramenta, conferreque gratiam efficaciter.

De ſingulis igitur horum per ordinem diſſeremus.

LVTHERI IACTABVNdam arrogantiam aperte mendacem eſſe. Caput primum.

I. PRINCIPIO Lutheri iactantiam expendamus, qua ſe certum eſſe dicit, dogmata ſua ſe habere de cœlo. Neſcio quę Lutherus hic ſua dogmata velit intelligi. Nã ſi placita decretaque Chriſti ea eſſe dixerit, nihil repugno, quin hæc è cœlo fuerint. Sin ea quæ præter ſenſum verborum Chriſti, Lutherus è ſuo cerebro perperam adiecit, hæc è cœlo nequaquam ſunt. Atque hæc ſola dici poſſunt Lutherana dogmata. Nam reliqua non Lutheri; ſed Chriſti ſunt. Talia nimirum ſunt, quoties aut ſuas introducit hæreſes plus quàm ex diametro ſanctiſsimorum patrum inſtitutis repugnantes, aut quum ſcripturas pro ſui capitis inſanis-phreneſibus interpretatur, aut demum quum ſcripturas hactenus ab eccleſia receptas, pro ſua temeritate, quodque ſuis commentis minime quadret, vel damnet, vel ceu damnatas reiiciat. Damnat autem in primis epiſtolam Iacobi, nẽpe quòd

Varia in libris eſſen duntur dogmata.

Lutherus triphariã corrupit ſcripturas.

Epiſtolam Iacobi cur

pe quòd ea ſuis hæreſibus palam aduerſatur. Cauillatur igitur eam haudquaquam apoſtolicam eſſe, quum tamen à ſingulis patribus paſsim approbetur atque inter catholicas ab vniuerſa numeretur eccleſia. Sed aduerte quæſo cauillum, optime lector. *Lutherus damnat.*

Sic enim in cõmentariis epiſtolæ prioris diui Petri ſcribit. Inde facile diſcitur, „ epiſtolã, Iacobi nomine inſcriptã, haud- „ quaquam apoſtolicã eſſe epiſtolam. Nul- „ lum enim prope elementum de his rebus „ legis. Summum momentum habet hic ar- „ ticulus fidei. Nam niſi reſurrectio eſſet, ni „ hil prorſus vel conſolationis vel ſpei ha- „ beremus, fruſtraque eſſent quæcunque „ Chriſtus tum fecit, tum paſſus eſt. Hacte- „ nus ille.

Vbi vides lector quam ob cauſam Lutherus epiſtolam Iacobi neget apoſtolicam eſſe, nimirũ quòd in ea Iacobus nullam de reſurrectione Chriſti mentionem fecerit. Verum ſi propter hunc cauillum epiſtola Iacobi non erit apoſtolica, nec Pauli quædã epiſtolæ (præſertim ea quæ ad Philemonem inſcribitur, & vtraque ad Timotheum) erunt apoſtolicæ, quum *Nõ paſſim agit Paul' de reſurrectione.*

in his de reſurrectione nec verbum quidem vllum habeatur.

Adde, quòd ad hunc modum neque poſterior epiſtola Petri, quam tamen apoſtolicam Lutherus approbat, erit apoſtolica, quum etiam in ea nihil de reſurrectione Petrus loquatur. Quare ſi cauillus ille foret admittendus, multas ex epiſtolis quas eccleſia recipit, nos reiiceremus.

B. Iacobus meminit reſurrectionis. Cæterum etſi Iacobus de reſurrectione non expreſſe meminerit, meminit tamen & paſsionis, & aduentus futuri, quæ duo nequaquam abſque media reſurrectione *Iacobi. 5.* queunt intelligi. Meminit item & potentis verbi, quo regenerati ſumus, idque ſane eiſdem ferme verbis quibus & Petrus de eodem loquitur. Nam Petrus ita de *1. Petri. 1.* deo ſcribit. Qui regenerauit nos in ſpem *Iacobi. 1.* viuam. Iacobus autem ad hunc modum. Is deſtinata voluntate progenuit nos ſermone veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ ſuæ. Simile quiddam & Paulus *Hebr. 3.* ad Heb. dicit. Participes Chriſti facti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmũ tenuerimus. Hoc cer-*In verbo regenerationis via*te quòd à Chriſto regeniti ſimus & participes eius facti per initiũ ſubſtãtiæ eius,

vim refert & reſurrectionis, & natiuita- tis, & paſsionis, atque adeo cuiuſlibet alterius negocij, quod noſtri cauſa ſuſcepit Chriſtus. Quamobrem neque ſanum eſt iſtud Lutheri dogma, nec è cœlo manaſſe credendum eſt. *myſteria humanitatis intelliguntur.*

Alterum eſt Lutheri dogma, nempe quòd Petrus & Paulus, imò beatiſsima virgo, Chriſti genitrix, nihil plus aut dignitatis aut honoris habeat quàm quilibet alius Chriſtianus. Sic enim & in eiſdē commentariis traditur ad verbum. *II.*

" Quia vero renati ſumus filij & hæredes
" dei, pares ſumus in dignitate & honore
" D. Paulo, Petro: S. deiparæ virgini, ac di-
" uis omnibus. Habemus enim eūdem the-
" ſaurum à deo, bonaq; omnia tam largiter
" quàm ipſi. Siquidem & ipſos nō ſecus at-
" que nos renaſci oportuit. Quare nō plus
" habent quàm quilibet reliqui Chriſtiani.
" Hæc Lutherus illic.

Verum iſta ſcripturis palā aduerſantur. Nam qui fidem & gratiam præ cæteris cumulatiorem acceperunt, eos haud dubie plus accepiſſe credendum eſt, quādoquidem eatenus aut pluris aut minoris quiuis Chriſtianus habendus eſt, quatenus am- *Amplior dignitas & honor debetur his qui gratiis præſtant.*

pliorem fidem & gratiam eſt conſecutus.
Et quãquam omnes de plenitudine Chri-
Ioan.1. ſti nonnihil accepimus, vti Ioãnes tradit,
non tamen æqualiter ſingulis impartitum
Roma.12. eſt. Nam vt Paulus ad Ro. ait, Habemus
dona iuxta gratiam nobis datam varia. Et
Ephes.4. rurſum ad Ephe. Vnicuique noſtrum data
eſt gratia, iuxta menſurã donationis Chri-
Roma.12. ſti. De fide quoque Paulus ait, eam nõ ad
eandem menſuram ſingulis eſſe traditam.
Atque ideo iubet ne quis arrogãter de ſe
ſentiat, ſed vt cuiq; deus partitus eſt men-
ſuram fidei. Et profectò niſi fides eſſet in
aliis tenuior, in aliis copioſior, non dixiſ-
Lucæ.17. ſent ad Chriſtum apoſtoli: Domine ad-
auge nobis fidem.

Lucæ.22. Adde, quòd fidem in Petro laudauit
Matt.14. Chriſtus, & tamen alibi vocat eum homi-
nem puſillæ fidei. Atqui ſi fuerint omnes
renati, non tamen in ipſa renaſcentia ſin-
guli parem omnino donationem acce-
perunt. Et conſtat item beatam virginem,
Maria an- priuſquam ex aqua renaſceretur, plenam
te bapti- fuiſſe gratia, gratiamque præ cæteris pecu
ſmum fuit liarem apud deum inueniſſe, atque eam
plena gra- ſane multo cumulatiorẽ quàm alius qui-
tia. uis præter Chriſtum, inuenerit vnquam.

Neque dubium cuiquam eſſe poteſt, quin ſi gratiæ quicquam adiici potuiſſet, poſtea per animi ſui conſenſum longe copioſiorem acceperit. Sed quid multis moror? hoc dogma, profecto, ſi tamen gloſſa non adhibeatur, patentioris inſaniæ eſt, quàm vt egeat pluribus confutari.

Suſtulit inſuper ſuis dogmatibus arbitrij libertatē Lutherus, deumque prædicat in nobis & bonorum & malorum authorem, atque id apertiſsime contra ſcripturas. Nam, vt innumeras alias prætermittam, Petrus in epiſtola priori ſic ait. Patrem īnuocatis, qui citra perſonarum reſpectum iudicet iuxta cuiuſque opus. Ecce lector, ſecundum opus vniuſcuiuſque, & citra perſonarum reſpectum, deus cunctos iudicat. At quomodo non erit perſonarum reſpectus apud deum, ſi me deus adigit ad peccandum, & in me nihil præter opera mala producat? Si mihi ſit malorum operum author, & contrà bonorum alteri, quomodo non illius perſonam reſpicit benignius quàm meam, aut quomodo iuſtè iudicabit me ſecundum opera, quæ mea non ſunt, neque libero meæ voluntatis arbitrio patrauerim vn- III.

Deus nō eſt cauſa peccati.

1. Pet. 1.

quam? Conſimiliter idem Petrus in actis
Act.10. ait idipſum recenſens. Re (inquit) ipſa comperio, quòd non ſit perſonarũ reſpectus apud deum, ſed in quauis gente, qui timet ipſum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Ecce, ſi ego mea ſponte iuſtitiam non operor, fruſtra ſperabo me deo fore acceptum. & contra, ſi eam operer, acceptus ero, quum apud eius tribunal nullus ſit perſonarum reſpectus, ſed operum, ſiue bonorum, ſeu malorum, quæ per eos operata ſunt, iuſtum examẽ fiet: atque ita de ſingulis, iuxta diſtrictæ iuſtitiæ libramentum, iudicium rectè feretur.

IIII. Docet inſuper, iudicium de ſcripturis, hoc eſt, quid euãgeliũ ſit habendum, aut ſecus: & quid apoſtolica epiſtola, aut non apoſtolica, id ad omnes ex æquo ſpectare chriſtianos, perinde atque nihil pro iudicato ſit tenẽdũ, quicquid citra apoſtolorũ tẽpora maiores noſtri iudicauerint, quãtauis eruditione fulſerint, aut vitæ ſanctimonia miraculisve claruerint. Quod dogma quantum contineat impietatis, nemo qui non inſanus fuerit, ignorare poteſt. Nam ſi vnquam in eccleſia ſyncerã

& exactum ſolidumque fuiſſet iudicium, profecto fuerat in his qui temporibus apoſtolorum erant viciniores, quique pro fidei ſuæ tum magnitudine tum puritate copioſius diuinorum chariſmatum fulgoribus illuſtrati ſunt. Quamobrem ſi Chriſtianis iam extantibus licebit in dubium reuocare, quod maiores noſtri ſuis antea iudiciis comprobauerint, quid vnquam in eccleſia certum, firmum, ſtabile, futurum ſperari queat? Sed de hac re pluribus alibi. Neque tamen iſtud interea prætermittemus intactum. Dicat velim Lutherus. An credat maiores noſtros (de priſcis illis loquor) fidem habuiſſe veram nec ne? Si non credat, quis iam non intelligit, quàm ſit ab omnibus iure exibilãdus? Sin credat eos veram fidem habuiſſe, tum non effugiet, quin confiteatur eorum iudicium verum & firmum a cunctis habendum eſſe. Nam ſic in commentariis epiſtolæ Petri ſcribit.

Veteres certius iudicabant.

Lutherus aſſerit fideles quoſque recte iudicare.

" Fides res eſt tam eximia atque magnifica, vt per eam rerum omnium quæ ad ſalutem pertinent, certam & claram cognitionem habeamus, potẽtes iam de omnibus quæ in terra ſunt, iudicare atque li-

„ bere pronunciare. Hæc doctrina ſynce-
„ ra,illa falſa eſt.vita hæc proba eſt,illa re-
„ proba. hoc factum bene,illud ſecus. Et
„ quicquid iſtiuſmodi homo definit,id ita
„ ſe habet ac verum eſt. Non enim poteſt
„ falli, ſed ſeruatur & cuſtoditur virtute
„ dei, manetque iudex omnis doctrinæ.
Hæc Lutherus.

In quibus verbis perſpicis lector, eum qui fidem habet, potentẽ eſſe,vt de rebus ſingulis iudicet,eius quoq; iudiciũ verũ eſſe,nec falli poſſe. Quare quum ipſi maiores noſtri fidem veram habuerint,conſequitur etiam vel ipſius Lutheri ſententia,quòd eorum iudicium falli nõ potuit. Quod ſi iudiciũ illorum ratum fuerit & ſtabile,quomodo non per illorum iudicium cæterorum omnium iudiciis,quicũque diuerſa iudicauerint,penit' erit præiudicatum? Quocirca quum Lutherus aduerſus omnes illos iudicium tulerit, palã eſt eius iudicium inane, falſum, erroneumque eſſe.

Iudiciũ Lutheri falſum.

Corollarium.

Capita errorum Lutheri.

Cõſequitur igitur ex iam dictis,vt quicquid de ſacramentis, de contritione, cõfeſsione,& ſatisfactione, de miſſa, de te-
„ ſtamento,de communicatione ſub ytra-

que ſpecie, de ſacerdotio, de votis, de primatu Romani pontificis, de præceptis, de peccato, de bonis operibus, de purgatorio, de excommunicatione, de poteſtate abſoluendi, deque cæteris id genus quibuſlibet aduerſus maiorum noſtrorum vnanimem ſententiam Lutherus docuerit, id à veritate penitus alienum cenſeri debeat: tantumque abeſt vt è cœlo veniſſe credatur, vt ab inferis potius & ab ipſo tenebrarum principe Satana neutiquam dubitetur inſpiratum fuiſſe.

Cæterum vt os eius non niſi mendaciis V.
natum, ſuis ipſius verbis aperte conuin- *Mēdacia*
camus, legitur epiſtola quam calci com- *Lutheri cō-*
mentariorum ſuorum appoſuit ad Con- *uincuntur*
radũ Pelicanum inſcripta, vbi cernes le- *ex propriis*
ctor ipſum tria confiteri. Primum, quòd *eius verbis.*
vndecimo pſalmo turpiter errauerit. Sunt *Primus*
enim eius verba quæ ſequuntur. *error.*

Si non eſt excuſus pſalmus. xj. velim de- “
leas in fine vltimæ paginæ literæ B. 12. “
verſus, cum tribus ſequentibus verſibus “
literæ C. Vides enim quàm ibi fœdè er- “
rauerim in vocabulo סביב. Hactenꝰ ille. “

Ecce errorem vnum, quem nec ipſe po- *Secundus*
terit inficiari. Alium rurſus errorem fa- *error.*

tetur ex pſalmo.13.Sic enim ait in eadem epiſtola.

„ Iam quod oblitus pſalmo.13.quicquid de
„ verbo משכל ſomniani, per .26. verſus
„ dele quæſo.

Ecce tam aperti ſunt errores iſti,vt nullis mendaciorum fucis Luthero liceat eos palliare.Et tamen hos in ſuggeſto publicè docuit.

Nam in eadem epiſtola paulo ſuperius id ipſum teſtatur de eiſdem commentariis loquens.

„ Voce(inquit) viua multum auditoribus
„ & lucis & gratiæ accedit, quantum cahos
„ iſtud literarum neque habet neque capit.

Quis iam affirmabit hæc dogmata è cœlo veniſſe?Sed audi lector & tertiũ quod in eadem epiſtola dicit. Monuiſſe videtur Pelicanus illum de maledicẽtia & immodeſtia,qua ferocit in omnes. Cui Lutherus reſpondet.

Lutherus non eſt ſui-ipſius compos.

„ Recte(inquit)mones modeſtiæ me. Sen-
„ tio & ipſe,ſed compos mei non ſum. Ra-
„ pior,neſcio quo ſpiritu,cũ nemini me ma
„ le velle conſcius ſim. Verũ vrgẽt illi etiã
„ furioſiſsime,vt Satanam non ſatis obſer-
„ uem.Hæc Lutherus.

Hic diſce lector non eſſe compotem ſui Lutherũ, nempe quòd à ſpiritu ſatanico rapiatur. Et quãquam dicat primum ſe neſcire quo ſpiritu, ſubiungit tamen poſtea, ſe non ſatis obſeruare Satanam. Nam huius haud dubie ſpiritu concitatur & agitur in has tam inſanas furias. At vide quàm aperte mentiatur. Ait enim ſe nemini male velle, quum tamen famam, rem omnium precioſiſsimam, ſuis probris & conuiciis cuique qui ſibi contradicit, eripere ſtudeat. Cæterum hactenus iſta recenſui, vt candidus lector intelligat qualia ſint Lutherana dogmata, de quibus dicit ſe certum eſſe quòd habuerit ea de cœlo. Et ego ſane, ſi more Lutheri ſcripturas torquere vellem, poſſem etiã oſtendere Lutherum ea dogmata de cœlo ſuſcepiſſe. Nam & Chriſtũ dixiſſe memini: Vidi Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem. Is forte ſecum attulit è cœlo dogmata, quæ Luthero ſubminiſtraret. Ego certe nulla prorſus alia ratione fieri poſſe comperio, quòd è cœlo tam peſtifera Lutherus hauſiſſet dogmata. Nam & Satan ipſe eſt, aduerſus quem ſe triũphaſſe Lutherus iactitat. Aduerſus eũ (inquit) trium-

Mendaciũ Lutheri apertum.

Luce. 10.

„ triumphaui,qui in vngue nouiſsimo plus
„ habet virtutis & aſtutiæ,quàm omnes pa-
„ pæ,reges,& doctores. Quis enĩ alius hic intelligi poteſt quàm Satan, quem in vngue nouiſsimo tantam habere virtutem & aſtutiam aſſerit? Quòd ſi de Satana Lutherus triũpharit, quid ni pariter & illius diripuerit ſpolia? hoc eſt omnia myſteria diabolica. Et profectò niſi totus eſſet ſpiritu ſatanico plenus, nunquam aduerſus optimum regem, & orthodoxæ fidei cultorem, defenſorémque præcipuum, tantũ bilis, imò fellis & veneni potuiſſet euomere.

VI. Sed procul dubio vel fingit iſta Lutherus,quo maiorem apud vulgum ſibi comparet authoritatem, vel turpiſsime fallitur. Nam qua ratione certus eſſe poteſt de cunctis ſuis dogmatibus, quòd è cœlo fuerint,niſi planè fuiſſet id ei reuelatum? Imò ſi reuelatum id ei fuiſſet, reuelationes tamen eiuſmodi plerumque fallunt. Nam quæ putãtur à deo manaſſe, plerunque comperiuntur à maligno prodiiſſe ſpiritu. An non dicit Paulus: Ipſe Satanas transfigurat ſe in angelum lucis? Et in. 3. Reg. nonne legitur quòd dixerit ſpiritus quidam

Lut. animo fallendi fingit dogma ſuum è cœlo eſſe.

2. Corin. 11.

3. Reg. 22.

quidã ad dominum: Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum Achab? Sed & noſtris temporibus erat vir non indoctus Hieronymus Florẽtinus, qui multa conſtanter Florentinis prædixit euentura: qua ratione mirificam à populo ſimul & principibus comparauit ſibi gratiam. Cæterum quòd poſt eius obitum nihil eorum acciderit, quæ pridẽ vaticinabatur, eo diſcerniculo plane iam conſtat (ſi Hieremiæ credimus) illius prędictiones haudquaquam à deo fuiſſe. Sic enim cap. 28. Hieremias ad Ananiam falſo prophetantem dixit. Propheta qui vaticinatus eſt pacem, cum venerit verbũ eius, tunc ſcietur propheta quem miſit dominus in veritate. Deluſus igitur (vt videri poteſt) ipſe Hieronymus fuit, tametſi vir inſignis erat, verboque & vita (quantum humano iudicio ſciri potuit) venerandus, nec latum vnguem vnquam ab orthodoxis patribus in doctrina ſua diſsidens, niſi quòd excommunicationem in ſe latam contempſerit, & docuerit ab aliis eſſe cõtemnendam. Quòd ſi reuelationibus ille vir tantus & tam catholicus potuit ſeduci, quam nos de Lutheri reuelationibus

Iohan. Frã. Picus Mirandulan⁹ in apologia ſua excuſat eũ, & Florentini adhuc ſumma veneratione eũ colunt.

habere poſſumus certitudinē? Ille quamquam ſibi graues ab Alexandro tum ſummo pontifice viſus fuiſſet iniurias accepiſſe, nunquam tamen in eius authoritatē oblocutus eſt, ſed tantum in authoritatis abuſum. Fuit enim ingenti modeſtia, humilitate, patientia, charitate prędiţus. Nūquam in pontificiam dignitatem, ſed in vitam & mores inuectus eſt. Neque quicquam vnquam docendum præſumpſit, quod eſſet contra communem eccleſiæ catholicæ fidem. At Lutherum haudquaquam pudet eccleſiæ dogmata conuellere: patrum ſententias contemnere: pontifices optimos & ſanctiſsimos impoſtores vocare: authoritatem quam Petro Chriſtus cōtulit, pro nihilo ducere. Reges eximios conuiciis & cōtumeliis afficere: plebem pernicioſiſsimis hæreſibus inficere: cœlum & terram replere mendaciis: & tamen adeò perfrictæ frontis eſt, vt certum eſſe ſe iactitet omnia ſua dogmata ſe habere de cœlo.

VII. Sed videamus primū quid habeat vulpes iſta, quod ſuæ prætexat maledicentiæ. „ Rex (inquit) impetiit prior. At regem id iuſtiſsime feciſſe mox fiet apertiſsimum.

Sed

Sed acerbius inſectatus eſt. At Paulus ait: «
Bene loquamini de iis qui vos inſectātur. «
Sed verbis inceſsiuit aſperis. Quid tum? «
An non Paulus vetat ne cuiquam malum «
pro malo reddatis, neque maledictum pro «
maledicto? Sed iniuriam iſtam ferre non «
potui, nec alius patebat vlciſcēdi modus. «
At potius audire Paulum debueras, qui ſic monet: Non voſmetipſos vlciſcētes dilecti, ſed date locum iræ. *Roma. 12.* Nunquam equidē aliquis mihi perſuadebit ſe viciſſe Satanā, *Iohan. 8.* niſi prius ipſe ſeipſum vicerit. Quiſquis ab ira vincitur, is iræ ſeruus eſt & peccati, *2. Petri. 2.* Satanæque mancipium, atque ſtulte iactitat ſe de Satana triumphaſſe. Neque enim Lutherus defendere poteſt, quin ira graue peccatum ſit, & maxime quū alibi palam affirmet, in omni opere, quantumuis bono, peccatum eſſe. Non poteſt igitur non eſſe graue peccatum ira, quandoquidem & iraſcentem fratri Chriſtus gehennæ ignis reum facit. *Matth. 5.* Quòd ſi propter irā qua fratrem ſuum quis fatuum appellat, hunc Chriſtus reum facit gehennæ ignis, quanto magis qui principem, & eundem optimum, ac fidei Chriſtianæ cultorem pientiſsimum, tot blaſphemiis impetiit

Iſtud haudquaquam ſapit Chriſti ſpiritum,ſed plane diabolicum. Nam Chriſti ſpiritus in Paulo iubet, vt omnis anima poteſtatibus excellentibus ſubdita ſit. Iubet & honorem eiſdem impendi, quum non ſine cauſa gladium geſtent. Lutherus verò nec principis aut regis in vlla re maiorem quàm infimi cuiuſlibet homuncionis rationem habet. Quis enim, niſi prorſus inſanus & amens, in abiectiſsimum homuncionem ita fureret, ac tantis intemperiis totque furiis effrenеſcentem iracundiam effunderet, atque Lutherus in regem & eundem inclytiſsimum debacchetur? Multo ſatius eſſet profecto ſacras omnino neſciiſſe literas, quàm eiſdem aperte contrauenire. Sed quid de principibus regibúsve loquor? Cæſaris ipſius iuſſa Lutherus contemnit, neque ſummo pontifici quicquam cenſet honoris deferendum, imò contra probris eum afficit, conuiciis onerat, contumeliis inſectatur. Paulus olim quum per ignorantiam, ei qui princeps eſſet ſacerdotum, maledixiſſet, eo quòd is præter legem iuſſiſſet illum percuti, mox tamen vt fuerat admonitus eum fuiſſe principem ſacer-

Roma.13.

Lutherus omnib⁹ prĩcipibus cõuiciatur.

Acto.23.

dotum, ſuam ignorantiam excuſauit dicens: Neſciebam fratres, quòd princeps eſſet ſacerdotum. & protinus adiecit, Scriptum eſt,

Principi populi tui non maledices. Hanc reuerentiam Paulus exhibuit principi veteris ſacerdotij, quod alioqui non dubitauit antiquatum fuiſſe. Et Lutherus eum qui non veteris, ſed noui & æterni ſacerdotij princeps eſt, nempe Chriſti vicarium, & apoſtolorum principis indubitatum ſucceſſorem, omni maledicentiæ ſuæ virulentia conſpurcat. Paulus admonitus humiliter obtemperauit, honorem illi ſacerdotio deferens: at Lutherus tantum ſibi licere contendit, vt nullum agnoſcat ſuperiorem, nullius poteſtatem reuereatur, nullis denique legibus teneri ſe permittat, certus quicquid dixerit, id habere ſe de cœlo, ſeque de Satana triumphaſſe penitus. O nimis quàm impudentem hominis arrogantiam. O caput inſaniſsimum. Quis iſta non perſpicit mera eſſe mendacia? Et tamen Lutherus vſque adeo malitia eſt excæcatus, vt hac tam arroganti gloriatione toti orbi ſe ſibi perſuaſerit impoſiturum. *Exod.22.*

VIII. Sed neminem opinor vſqueadeo leuem eſſe, vt iis tam craſsis mendaciis facilè fidem adhibeat. Neque enim exigua res eſt aduerſus Satanam triumphare, quando Iob dixerit non eſſe poteſtatem ſuper terram, quæ comparetur illi. Magnum eſt ſi quis ei reſtiterit, maius ſi vicerit, at triumphaſſe maximum eſt. Vix iſtud verbum Chriſto ſcripturæ tribuunt, niſi poſt illam eximiam crucis victoriam, quando Paulus dicit Chriſtum expoliatos principatus & poteſtates oſtētaſſe palam triumphantem illos per ſemetipſum. Et quanquam aliàs cum Satana cōflictatus eſſet, eundemq; ter confutauerit, Lucas tamen quid ſcribit? non vtique quòd triumphauerit de Satana Chriſtus, ſed quòd conſummata omni tentatione, diabolus ab illo receſsit vſque ad tempus. O rem mirandam. Chriſtus non niſi mortuus de Satana triumphauit: at Lutherus iam triumphat adhuc in carne peccatoque viuens.

Triūphare aduerſus diabolum difficile eſt. *Iob.41.* *Coloſſ.2.* *Matth.4.* *Lucæ.4.*

Sed & ſi quis dæmoni cuipiā reſtiterit, non iſtud ſuis viribus aſſcribere debet, ſed magis gratiæ dei. Diuus enim Paulus quum ob iuſtas cauſas ingentia quædam de ſe

1.Cor.15.

de ſe prædicarit,ſubdit tamen: Non ego, ſed gratia dei mecum.

At Lutherus quum aduerſus Satanam adeo magnifice ſe triumphaſſe gloriatur, nec verbum quidem vllum facit de gratia dei. Paulus his qui vicerint, relabendi metum incutit,dicens: Qui ſtat,videat ne cadat.Et alibi:Tu fide conſtitiſti:ne effe-raris animo, ſed timeas. *1.Cor.10.* *Roma.11.*

Lutherus iam triũpho potitus,perinde ſecurus gloriatur, quaſi non poſſet relabi.Diuus Perus quanquam ſpiritum ſanctum viſibiliter accepiſſet,non tamen vſque adeo firmatus erat, quin poſsit relabi:& vt Lutherus author eſt,poſtea reuera mortaliter peccauit. At Lutherus aduerſus Satanam adeo triumphauit,vt non poſsit denuo captiuari.

Cæterũ ex eo fortaſsis Lutherus colligit ſe triumphaſſe, quòd deſperationem euaſerit, qua non ſemel inſinuat ſe fuiſſe grauiter impetitum. Verum deſperatio nemini contingit, niſi propter horrenda quædam & abominanda flagitia, qualia ſi ſe commiſiſſe Lutherus fateatur, & nũc adhuc pergit in his quæ nihilo ſunt leuiora, hoc eſt inimicitiis, litibus, æmula- *Quibus vitiis Lutherus ſit implicitus.*

tionibus, iris, concertationibus, ſeditionibus, ſectis, inuidiis, & his ſimilibus, quæ
Galat.5. Paulus ad Galatas inter opera carnis numerat, & prorſus affirmat quòd qui talia agunt, regni dei hæredes non erunt: quomodo non pudet eum gloriari quòd aduerſus ſatanam triumphauerit? aut quomodo certus eſſe poteſt quòd habuerit è
Sapien.1. cœlo ſua dogmata? Nam ſapientia quæ de cœlo eſt, ſi libro Salomonis credimus, in animas ſanctas ſe transfert, non in eas quæ tantis furiis & flagitiis inquietantur. Et Iacobus apertiſsime docet Lutheri ſapientiam è cœlo nequaquam eſſe. cap. 3. Quis (inquit) ſapiens & ſcientia præditus inter vos? oſtendat ex bona conuerſatione opera ſua cum manſuetudine ſapientiæ. Quòd ſi æmulationem amaram habetis, & contentionem in corde veſtro, nolite gloriari & mendaces eſſe aduerſus veritatem. Non eſt enim iſta ſapientia è ſupernis deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim æmulatio & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus prauum. Quæ autem è ſupernis eſt ſapientia, primum quidem caſta eſt, deinde pacifica, modeſta, tracta-

bilis

bilis. Hæc Iacobus.

Ecce vides optime lector, quòd ſi Lutherus è cœlo ſuam haberet ſapientiam, eſſet caſtus, conuerſatione manſuetus, & pacificus, modeſtuſque & tractabilis, expers item æmulationis, contentionis, & omnis amarulentiæ. Quamobrem quum ille contrà prætergreſſus omnem modeſtiam ita furiat, inſaniat, debacchetur in omnes qui ſuis peruerſiſsimis hæreſibus aduerſantur, manifeſtum eſt eum non è cœlo cuncta ſua hauſiſſe dogmata, ſed à Satana potius (aduerſus quem ſe triũphaſſe iactitat) afflatum eſſe. Cæterum ad reliqua iam tranſeamus, quibus adhuc euidentius apparebit neutrum horum verum eſſe, hoc eſt, vel è cœlo veniſſe Lutheri dogmata, vel eum de Satana triumphaſſe.

Sapientia Lutheri non eſt è cœlo.

Apologiam item inanem, qua vitia quædam inſignia tegere laborat.

Cap. II.

I. SEcundo loco Lutherus apertiſsima quædam ſua vitia tegere conatur, & de duobus in primis nititur ſe purgare, de quibus rex illuſtriſsimus illum taxauit obiter. Altero, quòd erat ſibi contrarius. Altero, quòd conuiciis inſectatus fuiſſet pontificem. Sed attende lector quanta verſutia rem ſuam agit verſipellis iſte. Nam eum omnino male habet, quòd hæc duo ſibi fuerint obiecta, quum ex iſto plane conſequatur victum potius à dæmone Lutherum, quàm de dæmone triumphaſſe. Ex illo quoque conficitur, quòd è cœlo nequaquam fuerint illius dogmata. In his duobus itaque amoliendis, multa verboſitate gannit & garrit Lutherus, quanquam profecerit nihil, vt poſtea fiet perſpicuum.

Luthe. fruſtra molitur ſeſe purgare de vitiis ſibi obiectis.

II. Sed miraberis forte lector, cur tã enixe argumentis ſuam inconſtantiam purgare ſtuduerit. Nimirum, quòd doloſa vulpes perſpiciat, id vitium haud mediòcriter apud omnes authoritatem ſibi detracturum. Nam quum inconſtantia cuiuis magiſtro turpis ſit, ei cum primis qui ſua do-

Luth. incõſtantiæ timet argui.

gmata iactitat habere ſe de cœlo,non ſo-
lum turpis eſt,verumetiam probroſa,pu-
dendaque,ſed & fidem cæterorum prorſus abrogat dogmatum.Nam qui dicit omnia ſua dogmata ſe habere de cœlo,quũ primum vel in minimo fuerit mendacio deprehenſus, nullam in cæteris meretur fidem. Et profecto Lutherus in ſeipſum ſententiam imprudens tulit, quum Regi pridem ſic obiecerit.

Luthe. proprio enſe iugulatur.

"Curandum eſt(inquit)aduerſus hæreſes ſcripturo,vt ne ſuſpicio falſi in eo deprehendi poſsit.Nunc ergo quum ſeſe totum inuoluat mẽdaciis,quis credat vlli parti ſcriptionis eius? Hæc Lutherus aduerſus regem.

Sed regeremus hoc ipſum lõgè facilius in Lutherum.Nam ſi tantopere curandũ ei ſit, qui contra hæreticum ſcribit, ne quicquam in ſe falſi deprehendi poſsit, multo magis id ipſi curandum eſt, qui iactitat omnia ſua dogmata ſe habere de cœlo:quoniam ſi vel vnum in eo mendacium deprehendatur,id ſatis fuerit ad cætera cuncta quæ docet,penitus explodenda.Cæterum quàm immunis à mendacio rex illuſtriſsimus fuerit, quantiſque con-

trà Lutherus mendaciis ſeipſum inuolue-
rit,ex dicendis erit apertiſsimum.

III. Sed primum obſerua Candide lector, quibus technis hic Lutherus vtatur. Inſimulat regem illuſtriſsimum, exemplum nullum attuliſſe,quo Lutherana conuinceretur inconſtantia.Sic enim ait:
„ Nec vnum quidem locum profert ſaltem
„ exempli gratia,quo meam inconſtantiam
„ conuincat. Solum rhetoricatur glorioſus
„ rex,hoc modo.Lutherus ſibi pugnat,quis
„ ei credat?Sic dixiſſe ſatis fuit nouo defen-
„ ſori eccleſiæ.Hæc ille.

Cæterum vt perſpicias hic lector, non modo Lutheri ſtropham, verumetiam apertiſsimum eius mendacium,ipſius illuſtriſsimi regis verba ſubiiciã,quibus ipſe, quum de indulgentiis loqueretur,Lutherum breuiſsime perſtrinxit, velut inconſtantem,& ſibimetipſi contrarium.Sic enim ſcripſit.

Exempla regis de inconſtantia Lutheri.

Ante faſſus eſt Lutherus indulgentias hactenus ſaltem valere,vt præter culpam etiam à pœnis abſoluerent, quaſcunque videlicet vel eccleſia ſtatuerat, vel ſuus cuique ſacerdos iniunxerat. Nunc vero non eruditione (vt ipſe inquit) ſed mali-

tia tantum profecit, vt ſibiipſi contrarius indulgentias in vniuerſum condemnet.

Ecce lector exemplum vnum quod rex ipſe protulit, quo perſpicue docetur Lutherum ſibi contrarium eſſe.

Adhuc alterum accipe. Prius papatum Lutherus negauerat eſſe diuini iuris, quamquam humani fuiſſe conceſſerat. Nunc verò ſecum diſsidens, neutrius iuris eſſe confirmat.

Accipe rurſus tertium. Bohemorum ſchiſma deteſtabatur, quòd ſe ab obedientia Romanæ ſedis abſcinderent, pronuncians eos peccare damnabiliter quicunque papæ non obtemperarent. Nunc in idem quod tum deteſtabatur, incidit.

Audi præter hæc & quartum. Quin iſtud quoque ſimilis eſt conſtantiæ, quòd quum in concione quadam ad populum, excommunicationem doceat eſſe medicinam, & obedienter patienterque ferendam, paulo poſt excommunicatus ipſe, idque meritiſsimo iure, ſententiã tamen tam impotenter tulit, vt rabie quadam furibundus in contumelias, conuicia & blaſphemias, ſupra quàm vllæ poſ-

ſint aures ferre,proruperit.En audiſti lector quatuor exépla ſimul vno loco prolata,quum tamen Lutherus mendaciter aſſerat nec vnum quidem exemplum Regem protuliſſe. Sed neque tam breuibus eum rex taxauit, atque Lutherus recenſuit. Sic enim regia celſitudo: Quid attinet cum eo pugnare,qui pugnat ipſe ſecum?Quid argumentis promoueam, ſi cũ eo agam,vt donet quod ante negauit,qui nunc idipſum negat, quod ante donauerat? Hæc ipſe rex. Vides ergo lector bis hoc vno loco mendacem eſſe Lutherum, ſemel,quòd negauerit regem exemplum aliquod inconſtantiæ ſuæ protuliſſe: atque iterum,quòd falſo recẽſuerit,ac vim argumentationis regiæ fraudulenter ſubticuerit,affirmans regem nihil aliud dixiſſe,quàm hoc modo,Lutherus ſibi pugnat,quis ei credat? Et ſubdit. Sic dixiſſe ſatis fuit nouo defenſori eccleſiæ,O perfrictæ frontis hominem, quem nihil pudet tam aperte mentiri.Ex hoc etiam collige lector,quot ipſe totus libellus mendaciis ſcateat, quum hoc vno loco bis mendax eſſe deprehendatur. Patet inſuper non vno ſolum exemplo, ſed pluri-

Bis Lutherus in eodẽ mẽdax eſt.

bus per ipſum regem productis Lutherũ ſibi contrarium eſſe.

Hic optarim, pij lectores ad memoriã reducerent, quàm conſtanter Lutherus olim, quum ſua dogmata cœperat publicare, proteſtatus eſſet. IIII.

Lut. abſq; controuerſia ſecũ pugnat.

Proteſtor (inquit) me nihil dicere, aut tenere velle, niſi quod in & ex ſacris literis primò, deinde eccleſiaſticis patribus ab eccleſia Romana receptis huc vſque ſeruatis, & ex canonibus, ac decretalibus pontificiis habetur, & haberi poteſt.

Sic enim olim proteſtabatur, nunc autem quid?

Conteſtatos (inquit) eſſe vos volo, me prorſus nullius quantumlibet ſancti patris authoritate cogi velle.

Hoc quantum ad patres. De canonibꝰ verò & decretalibus epiſtolis quid ſentiat, apertiſsimum eſt vel inde, quòd eas igni tradiderit. Sed neque ſacras literas admittit, niſi tantũ eas, quas pro ſua vafricie perperã inuertere queat. Nã epiſtolã Iacobi, quam nullo modo poteſt in ſuam hæreſim adaptare, recipiendã haudquaquam ducit. O dementiam intolerabilẽ. Epiſtola Iacobi, quam eccleſia tot annos

Quare Lutherus reiiciat epiſtolam B. Iacobi.

vt vere catholicam venerata eſt, non fuit è cœlo: at peſtifera Lutheri dogmata tot mendaciis referta certum eſt è cœlo manaſſe? Ecce vides lector optime, Lutherū tam à ſeipſo quàm a ſcripturis diſsidere. A ſeipſo, quia quod proteſtatus eſt, minime ſeruat. A ſcripturis, quoniam epiſtolam diui Iacobi ſuis hæreſibus palàm repugnantem neutiquam admittit.

Regis verba. Rex ergo vehementer Lutherum perſtrinxit dicens: Quid attinet cum eo pugnare, qui pugnat ipſe ſecum? Quid argumentis promoueam, ſi cum eo agam, qui nunc idipſum negat, quod ante donauerat? Num non indulgentias aliquouſque validas fuiſſe primum fatebatur, quod poſtea negauit? & Leonem decimum an non multis antea laudibus extulit, mox poſtea vocat impoſtorem, & mille malis nominibus denigrare molitur? Antea ſe, patres omnes ab eccleſia Romana receptos, admiſſurum poteſtabatur, nūc prorſus reiicit. Pridē ſe canonibus & decretalibus epiſtolis pariturū pollicebatur, nūc omnino recuſat. An nō hæc omnia inter ſe repugnant? Veraciſsimus itaque rex repertus eſt, qui Lutherū vt ſuis ꝓpriis de-

•retis contrarium coarguit. At Lutherus è regione bis etiã & hoc loco mẽdax erit. Semel, quòd in altero cõtradictoriorum quæ viciſsim docuit ac ſpopõdit,nõ potuit non eſſe mẽdax : atque rurſum, ꝙ negarit ſeipſum in vllo fuiſſe mendacem.

Lutherus bis mendacii conuictus.

V

Sed habet hæc vulpes multa latibula, diuerticulaque multa. Vide quo iam diuerticulo ſubterfugiũ parauit ſibi. Metuit ne forte lector mendacẽ illũ eſſet deprehenſurus, aut putaret ex hoc ſe ſibi cõtrariũ eſſe: atque ideo duo rerum genera diſtinguit de quibus ipſe ſe ſcripſiſſe memorat. Alterũ de iis quæ in ſacris literis cõtinẽtur, nẽpe de fide, de charitate, de ſpe, de operibus, de paſsionibus, de cœlo, de inferno, de pœnitẽtia, de cœna dominica, de peccatis, de lege, de morte, de Chriſto, de deo, de libero arbitrio, de gratia, de baptiſmo, & iis ſimilibus. Alterũ de iis quæ extra ſcripturã habentur, vtpote de papatu, de doctoribus, de purgatorio, de academiis, de epiſcopis idolis, de cultu ſanctorũ, de conciliorũ decretis, de indulgẽtiis, atque cæteris id genus. At hic aduerte quã technã ſtruat. Quid enim attinet hoc loco tot commemoraſſe titulos,

Diſtinctio eorum de quibus Lutherus ſcribit.

quũ de illo tantũ obiiciatur quod poſtremo poſitũ eſt? Quid enim ſi in cæteris omnibus cõſtet ſecũ Lutherus, modò fuerit in hoc poſtremo deprehenſus a ſe diſſidere? Nunquid non iſtud ſatis eſt vt ſibi cõtrarius eſſe conuincatur? Omnino. Sed dolos meditatur vulpes iſta. Sperat enim hac rerum vniuerſitate ſic obruere lectoris mentem, vt ad rem de qua diſceptatio ſit, nequaquam attendatur.

VI *De indulgentiis cõtradictoria aſſeruit Lutherus.*

De indulgentiis (vt audiſti lector) rex Lutherum taxauit, vtpote ſibiipſi repugnantem. atque id quidem propterea, ꝙ eas, quãtum ad pœnas, quas vel priores patres præfixerant, vel proprius cuique ſacerdos iniunxerat, prius fatebatur aliquouſque valere: nunc autem aſſerat eſſe penitus inualidas. An non iſta planè contradicũt? Quæ (precor) magis è diametro pugnant, quàm valere, & nõ valere? Certũ eſt vtrũque dogma nequaquam è cœlo manaſſe. Et tamen impudẽter affirmat Lutherus omnia ſua dogmata ſe habere de cœlo. Sed neque tergiuerſari poteſt, quin & hoc & illud affirmarit aliquãdo, atque id citra quàm a maligno ſpiritu cœpiſſet afflari, hoc eſt citra quàm hæreſim inſtituiſſet

inſtituiſſet ſuam. Quamobrem ſi ſpiritus ſuus eum in priori fefellit, cur non potuit idē tidem in poſteriori fallere? potuit haud dubie. Neque enim ſuper hoc ſpoſteriori maiorem è cœlo certitudinem, quàm ſuper priori ſuſcepit. In vtroque ſanè fallaciſsimam ſui ſpiritus coniecturam ſecutus eſt. Nam quicquid ſibi viſum fuerit nec argumentis, nec ſcripturis improbari poſſe, tametſi falſiſsimum ſit, hoc tamen ſibi perſuadet è cœlo dilapſum eſſe. Quapropter neque poteſt conſtare ſecū, neque non ſæpius aſſerere mendacia, quā humana coniectura mutari creberrime ſolet, vt quod hodie verum eſſe cēſeat, cras diiudicet eſſe falſum. Cæterum vt intelligas hunc morem Lutherum fuiſſe ſecutū, nunc euidentiam eius rei clariſsimam accipe. Fatetur enim in exordio Babylonicæ captiuitatis, quam ipſe commentus eſt, ſe beneficio Sylueſtri nouum de indulgentiis intellectum concepiſſe. Sic eñ ait. Velim nolim cogor indies eruditior fieri, tot tantiſque magiſtris me certatim vrgentibus & exercentibus. De indulgētiis ante ſcripſi, ſed ſic vt me nunc mirum in modum pœniteat editi libelli. Nam

A Satana deceptus eſt Luth.

Lutherus ab hominibus didicit.

Lutherus.

poſtea beneficio Syluestri ac fratrū adiutus, qui ſtrenue illas tutati ſunt, intellexi eas aliud non eſſe quàm meras adulatorum Romanorū impoſturas. Hæc Lutherus. An non his verbis palàm indicat eo ſe de indulgentiis opinionem mutaſſe, ꝙ Syluester eas tam frigide tutabatur? Ita quicquid Lutherus vel conuiciis, vel ingenij prauitate, aut ſcripturis per vim cõtortis poſsit a modeſtioribus ingeniis euincere, hoc ſibi pro cœleſti dogmate firmum habet. Cæterum an è cœlo profluxerint ea dogmata, viderint alij: ego certe, vel ab humano, vel à maligno ſpiritu profecta potius eſſe non dubito. Tales enim è corde ſuo non è cœlo prophetãt, ad quos Ezechiel dicit: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequũtur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Quaſi vulpes in deſerto prophetæ tui Iſrael erant. Iudicent igitur alij num non rectè Lutherum qui vel ſuum vel malignum ſpiritum ſequitur, vulpem appellauerimus: quum hic Ezechiel eiuſmodi prophetas vulpes vocet.

Ezech. 13.

Lutherus recte vulpes vocupatur.

Epilogus. Mihi verò iã ſitis eſt monſtraſſe, parũ ſibi congruere duo iſta dogmata, hoc eſt indulgẽtias aliquouſque prodeſſe, & eaſ-

dem nihil omnino prodeſſe. Similiter & eum quiſquis iſta docuerit, nequaquã ſibi conſtare, ſed plane contrarium eſſe: ac proinde non habere cuncta ſua dogmata è cœlo.

Sed aliam adhuc aſtutiam habet doloſa vulpes iſta. Contendit enim contraria non eſſe dogmata, niſi quæ quis eodem tempore ſimul aſſeruerit, neutrumque reuocauerit penitus. Sed neque ſinemus eam in hoc latibulo deliteſcere. Nam etſi reuocarit opinionem quam pridem aſſeruit, num ob id non falſa eſt quam reuocauit, & prorſus ei contraria quam iam tenet? Neque enim ſi quis iſta quæ de indulgentiis diximus, non eodem tempore protulerit, eo minus erant contraria, quandoquidem in ipſis indulgentiis nulla ſit interim facta mutatio, ſed in eius cerebro dumtaxat, quem certe conſtat in alterutro palàm aberraſſe. Neceſſe eſt enim vt in altero falſum & errorem docuerit. At quod falſum & error eſt, è cœlo palàm eſt non fuiſſe. Sed adhuc vulpes iſta non ceſſat noua ſubterfugia quærere. Paulus (inquit) mutauit ſententiam ſuã, „

VII. Cõtrarietas dogmatũ quæ cẽſeatur.

„ nimirum quando ſtercora vocauit ea
„ quæ pridem ſibi lucra viſa fuerant. Qua-
„ re & damnabimus ita Pauli epiſtolas
„ vniuerſas. Hoc Lutherus, & hac defen-
ſione ſe tutum opinatur, quo poſſet vi-
ciſsim contradictoria dicere ſine contra-
rietate & quauis inconſtantia. Sed i-
ſtinc facilè beluam hanc extrudemus
hac ratione. Si Paulus alicubi in epi-
ſtolis ſuis approbaſſet ea ſtercora, & ea-
dem poſtea reprobaſſet, nemini dubium
eſt quin fuiſſet ſibiipſi contrarius, ſuſpe-
ctaſque reddidiſſet cæteras omnes à ſe
conſcriptas epiſtolas, ne putarétur è cœ-
lo manaſſe. Sed hæc haud dubie quæ iã
ſibi ſtercora videri dixerat, non citra id
temporis quàm a Chriſto fuerat voca-
tus, neque citra quàm afflatus erat à ſpi-
ritu, cenſuit eſſe lucra. Verum Lutherus
citra quàm ſuam hæreſim inſtituit, vtrum-
que ſcripſit editis libellis, hoc eſt, tam in-
dulgentias aliquatenus valere, & eaſdem
nihil omnino valere. Quamobrem non
modo conuincitur ſibi eſſe contrarius,
verumetiam proinde cætera quæ ſcripſit,
manifeſtat è cœlo nequaquam eſſe. At
habet adhuc Lutherus & aliud diuerti-

Paulus non cõtrariatur ſibiipſi.

ualum. Damnabimus (inquit) & Auguſtinum, qui ſingulari libro multa retractauit, & longe contraria primis docuit.

Sed neque iſtud Lutheri propugnat errorem. Nemo negat quin licuerit Auguſtino, ſua quæ pridem haud recte docuiſſet, poſſe reuocare. Licebit item Luthero, ſi voluerit, omnes hæreſes reuocare, quas hactenus docuerit. Sed vt Auguſtini reuocatio non effecit, quin ea quæ prius aſſeruit, planè repugnarent his quæ poſtea affirmabat, ita nec Lutheri reuocatio poterit eum à contrarietate & inconſtantia penitus excuſare. Sed neque Auguſtinus vnquam vſque adeo fuerat impudens aut arrogans, vt vel aſſereret ſe cuncta ſua dogmata è cœlo ſuſcepiſſe, vel contenderet non eſſe cõtraria, quæ variis ipſe temporibus fuiſſet opinatus. Ecce nihil egit vulpes iſta ſtrophis ſuis: prorſus media tenetur, neque quoquam effugiet. Non elabetur niſi prius conceſſerit ſe quædam docuiſſe, quæ ſibi pugnantia planeque contraria ſint, & proinde non omnia dogmata ſe habere è cœlo, quum neceſſe fuerit alterum eorum eſſe falſum: cuiuſmodi

Auguſtinus ea retractauit, quæ male docuerat.

Aug. nõ excuſauit ſua dogmata contrarietatis.

nihil è cœlo promanat.

VIII. Sed attende quò iam vulpes callida ſubterfugere moliatur. Subdole conatur diſputationem in aliud genus cauſę tranſferre. Negat enim ſe ſibi contrarium fuiſſe in his quæ ad ſacras literas pertineant, hoc eſt in illis quę ſpectāt ad primum genus rerum de quibus antè longum catalogum contexuit. At iſtud rex ei nequaquam obiecit. Neque enim hoc loco dixit eum quantum ad fidem, aut ſpem, aut charitatem fuiſſe contrarium ſibi, ſed indulgentias nominatim expreſsit, nimirum quòd eas pridem approbans, poſtea penitus reprobauit. Neque iam in quæſtione eſt, an Lutherus in his quæ ad ſacras literas pertinent, fuerit ſibi contrarius, ſed an in quibuſlibet indiſcriminatim ſcripſerit contraria. Scripſiſſe autem contraria Lutherū rex euicit. Atque id ſatis eſt quātum ad præſentem diſputationē attinet. Sed & dogma de indulgentiis, tametſi falſa Lutheri opinione nō ſpectat ad ſacras literas, noſtra tamē & cōmuni totius eccleſię ſententia planè ſcripturis nititur. Nos enim nihil ambigimus indulgentias ex Chriſti pollicitatione ſuā vim

Indulgētię nitūtur diuinis literis.

habere. Certum eſt enim haud fruſtra Petro dixiſſe Chriſtum: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Quæ verba tam aperta ſunt totius eccleſiæ ſententia, vt nulla poſsit in iis fieri tergiuerſatio. Si monſtrare Lutherus ex aliis queat ſcripturis, Chriſtum aut hoc non dixiſſe, aut ſi dixerit, non tamen ita ſenſiſſe, tum aliquanto iuſtius aſſeret nihil prodeſſe indulgentias. Sed neutrum vnquã faciet. vſque adeo ſunt hui⁹ pollicitationis clariſsima verba, vt nulla prorſus in aliquo verbulo vel obſcuritas ſit, vel ambiguitas. Neque dubitamus quin eadem poteſtas quæ tunc collata Petro fuerat, iam ſucceſſori Petri ſit integre cõſeruata, quando non pro illis duntaxat, qui tum fuerant, iſtud promiſerit Chriſtus, ſed pro tota Chriſtianorum ſucceſſione. At Lutherus contendit hanc pollicitationẽ omnibus apoſtolis & toti prorſus eccleſiæ fuiſſe factam. Sed hoc Lutheri proprium dogma eſt, non Chriſti. Ego iſtud nuſquam in euangeliis reperio. Lego palam in iis dictũ fuiſſe Petro, Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolueris

Matt. 16.

Chriſtus non dedit paſſim omnibus ligãdi facultatem.

ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Quòd ſi negat Luther⁹ iſtud Petro fuiſſe dictum, probet quod negat, atque id ex ſcripturis, quemadmodum vrget vt nos probemus noſtra. Turpe nimirum erit ei, toties obiicere nobis, quòd abſque probatione multa frequẽter aſſerimus, quum eodem ipſe laboret vitio. Aſſerit vbique ſcripturas apertiſsimas eſſe, & eaſdẽ iuxta meram grammaticam intelligi debere. Quamobrem, quum nullus grammaticus alio quouis pacto ſcripturam hanc torquere poſsit, niſi quòd Petrus pro ſuo potuiſſet arbitrio quicquid ſibi viſum eſſet
Matth.18. ſoluere, & quicquid ipſe ſic ſoluiſſet, idẽ & in cœlis foret ſolutum: non video cur iſtud non debeat ab omnibus vere credi. Nec inficiamur quin ſimilia verba cæteris fuiſſent apoſtolis à Chriſto pronũciata: verũtamen ea non mediocrẽ ab iis diſcrepantiã, vt alibi docuimus, prę ſe ferũt.

I.X. At Lutherus adhuc contendit nihil prorſus in peccatore relinqui poſt cuiuſlibet ſacerdotis abſolutionem, quod pontifex deleat. Sed iſtud eum identidẽ oportet probare. Nos vtique nonnihil relinqui credimus, quod niſi fuerit in hac vita

Poſt abſolutionẽ remanet rea-

prius vel deletum vel expurgatũ, id purgatoriis ignibus tandem expiandum eſt. Et profecto nimis quàm ſtultus erit, qui prætermiſsis indulgentiarum ſalutaribus remediis velit in re tam ſeria, Lutheri nudis aſſertionibus credere. Nam ſi iuxta fidem eccleſiæ receperit quiſpiã indulgentias, inde nullum ſibi periculum imminet, neque damni quicquam ex ea re patietur. At ſi prætermiſsis illis quidpiam in eius animo purgandum remanſerit, iſtud ſaltem incommodum ſuſtinebit, quòd igniũ illorum cruciatus ab introitu in cœlum tamdiu remorabitur, quoaduſque plena conſummataq; facta fuerit expiatio. Quãobrem & præter obſtinatam animi duritiem, etiam aperta ſtultitia eſt indulgentias omnino contemnere. Nam eſto fuerint indulgentiæ prorſus inutiles, nemo tamen eos in altera vita ridebit, qui iam Chriſti verbis digne crediderint. Quòd ſi contra reperientur vtiles, an non earum exploſores tum merito ridebuntur, ſimul & contẽptus ſui pœnas luent? Quòd etiã aliquid peccati reliquatur abſolutione iã facti, Lutherus negare non poteſt, ſed dicet omnem pœnã peccato debitam pror-

tus pœna temporalis.

Conſultiſſimum eſt indulgentias quærere.

Veterum authoritate comprobatur quippiã peccati poſt abſolu-

tionem re- manere.

ſus condonari, vt nihil poſtea ſit opus vllis indulgentiis. At iſtud neque vllis probare ſcripturis poteſt, neque id vllus patrum ante Lutherum auſus fuit vnquam aſſerere, præſertim ex his qui purgatoriũ affirmarint. quæ ſola res auertere debet omnium animos, ne Luthero fidant.

Sed & nos præter ſententias patrum, ex ipſis ſcripturis multa citauimus, quibus dilucidum eſt, abſolutos à culpa manere adhuc pœnæ cuidam obnoxios. At eſto, verum ſit quod Lutherus pollicetur, per ſacerdotis cuiuſlibet abſolutionem ſimul & pœnæ debitum eſſe deletum penitus: an non tutius eſt peccatori, propter ſententias patrum, qui negant omnem pœnam tolli, indulgentias ſuſcipere, quàm eas vſque adeo temere cõtemnere cum Luthero? Si Lutherus cõtenderet nonnihil pœnæ debitæ manere poſt abſolutionem ſacerdotis, & idipſum per indulgentias deleri non poſſe, tum certe rectius potuiſſet aſſerere pontificem ſtudio fallendæ plebis indulgentias excogitaſſe. At nunc, quum ſingulo cuique ſacerdoti tantũ tribuat poteſtatis, vt omnem penitus delere pœnam poſſit, id quod ex ſcripturis pro-

bare nunquam poterit, quid habet in quo pontificem accuſet, qui quum non ſolum ex priorum patrum ſententiis, verumetiam ex ſcripturis credat poſt deletam culpam nonnihil pœnæ debitæ manere, per eiuſmodi veniam pollicetur, & pœnæ iſtius debitæ ſolutionem? Tantundem enim ex vnica Lutherus abſolutione pollicetur, atque id ſine ſcripturis & patrum teſtimoniis, quantum pontifex ex duabus, neque ſolis patrum teſtimoniis, verumetiam ſcripturis innixus apertiſsimis. Sed iam reuertamur vnde ſumus digreſsi. *Papa innixus ſcripturæ ſacræ, largitur indulgentias.*

X.

Lutherus citra quàm hæreſim erigere ſuam aduerſus eccleſiam eſt conatus, indulgentias aliquouſque profuturas docuit, & eaſdem poſtea docuit nihil profuturas. Ergo & in hoc dogmate ſibi contrarius & inconſtans habendus eſt: nec vtrunque credi poteſt è cœlo manaſſe. Hunc laqueum non reſcindet vulpes.

Cęterum quia tam perfricta fronte negat in prioris generis rebus ſua dogmata pugnare, quàm aperte mentiatur, iam oſtendere conabimur. *Intentio authoris.*

Sed primum in ſumma,quis non videt illum in hac re latiſsimum diſputandi campum nobis obtuliſſe? Nam quum ſua dogmata(quãtum ad has res attinet)nihil aliud eſſe fateatur quàm Chriſti dogmata,iam quoties illum oſtendemus à Chriſti dogmatibus diſsidere,protinus conſequetur & illum ſibi toties contrarium eſſe. At illud ferè fit in omnibus eius articulis per Leonem decimum condemnatis:quod & ei perſpicuum fore non dubitamus,qui noſtram ſuper eiſdem confutationem aliquando ſit lecturus. Cæterum & ſpeciatim in aliquot illius dogmatibus age iam oſtendamus. Primùm, an non iſta palàm pugnantia ſunt? nempe vix vnus quiſpiam Chriſtianus fidem habet, & omnes Chriſtiani fidem habent? At iſta planè ſequuntur ex dogmatibus Lutheri de fide. Sic enim in libello de fide & operibus docet. Fides eſſe nullo modo poteſt,niſi ſit viuax quædam & indubitata opinio,qua homo certus eſt ſuper omnem certitudinem,ſe placere deo. At quis hominum certus eſt ſuper omnẽ certitudinem ſeſe placere deo? Et maxime quũ alibi Luther[9] affirmet neminẽ certũ

Rationes quibus Luthe. probare nititur vix vnum reperiri qui fidem habeat.

I.

eſſe ſe nō peccare mortaliter, propter occultiſsimum ſuperbiæ vitium. At quiſquis dubitat an peccet mortaliter, nō eſt certus ſuper omnem certitudinem ſe placere deo. Nam qui peccat mortaliter, is gratia caret. At qui gratia caret, non placet deo. Nemo ergo qui dubitat an peccet mortaliter, certus eſſe poteſt ſuper omnem certitudinem ſe placere deo. Quare ſi fides, vt Lutherus affirmat, nullo modo eſſe poteſt, niſi ſit viuax & indubitata opinio qua homo certus eſt ſuper omnē certitudinem ſe placere deo, nemo fidem habet, niſi forte cuipiam reuelatum fuerit ſe gratiam habere, & carere mortali peccato, ſeq; ita deo placere. Quod, opinor, non niſi pauciſsimis contigit.

Similiter in libello de Chriſtiana libertate docet, quòd qui fidem habet, per eam liber eſt ab omni lege, & ex mera libertate omnia gratuitò facit quæcunque facit, nihil quærens aut commodi, aut ſalutis (quum iam ſatur & ſaluus ſit gratia dei ex fide ſua) ſed ſolum beneplacitum dei. Hæc ille. II.

Quot mihi dabit Luther9 ex toto Chriſtianorum cœtu, qui faciunt omnia gra-

tuitò,& qui ſolum dei beneplacitum ſibi proponunt, nihil præter ipſum quærẽtes aut commodi, aut ſalutis? Quare ſi ſoli tales fidem habeant, iam rariſsimus eſt qui fide potiatur.

III. Rurſum in eodem libello tradit, quòd qui fidem habet, is in omnibus operibus ſuis ea debet eſſe formatus opinione, & huc ſolũ ſpectare, vt aliis ſeruiat & proſit in omnibus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos habens niſi neceſsitatem & cõmoditatem proximi. Profecto ſi verum iſtud ſit, pauciſsimi ſunt qui fidem habẽt. Vix enim quiſquam reperitur, qui in omnibus operibus ſuis eò ſolum ſpectat, vt in cunctis quæ facit, ſeruiat & proſit aliis, nihil ante oculos habens præter neceſsitatem & commoditatem proximi.

IIII. In reſolutionibus item aduerſus Eckium ſic aſſerit: Quum fides ſit recta & bona opinio de deo, opinio autem quælibet per ſe ſolam trahit in opera, non eſt dubitandum quin omnia opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris non ſinit eſſe ocioſum, ſed ſine lege & magiſtro facit plura quàm poſtuletur, quomodo non fides multo magis

idem præſtet?Hæc Lutherus.

Et ex hoc vides lector, quòd vix aliquis eſt, qui fidem habeat, quum vix quiſquam ſit qui tanto ardore quæ deo placitura ſint opera omnia faciat, quanto vir quiſpiam amore captus mulierculæ.

Præter hæc, inter articulos articulo duodecimo ſic ait Lutherus: Dixi per impoſsibile, quia ſatis ſupradictũ eſt fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infundatur niſi cum magna concuſsione animæ.

Intelligis ex hoc lector non infundi gratiam abſque magna animi concuſsione, neque fidẽ ſine contritione eſſe poſſe. Quamobrẽ vbi non eſt magna animi concuſsio, & vera cõtritio, nec gratia poterit eſſe, neq; fides. At quot quęſo Chriſtianorum magnã iſtam animi cõcuſsionem ſentiunt, aut ſi pridẽ ſenſerint, nõ poſt id peccarint mortaliter, nec citra id tẽporis nouam aliam ſenſerint cõcuſsionem? Quamobrem & rariſsimus erit qui fidem habet. Ex his ergo dilucidum (opinor) eſt, quòd iuxta Lutheri dogmata vix vnus aut alter ſit qui fidem habeat.

XI. *Hic quinque rationibus probatur vix quẽquam reperiri ſecundũ Lutherũ, qui nõ habeat fidem.*

Quare iam ex dogmatibus eius etiam alterum oſtendamus, nẽpe quòd vix quiſquam ſit nominis Chriſtiani qui non habuerit fidem. Inter acta ſua ſic diffinit fidem: Fides autem nihil aliud eſt quàm illud credere quod deus promittit aut dicit. Ecce lector, ſi fides non ſit aliud quàm dei promiſſa dictaque credere, quis Chriſtianorum (qui credit verum eſſe quicquid in vtroque teſtamento continetur) non habebit fidem, quantumuis alioqui peſsimus fuerit & ſceleratus?

Adde, ꝙ vbique clamat, opera nec ad fidẽ nec ad iuſtificationem exigi debere. Quãobrem ſi neutiquam ad iuſtificationẽ exigantur opera, quemadmodũ aſſerit Lutherus, quid facilius erit quàm credere? Nam in opere ferme tota difficultas eſt. Audit iſta miſer populus, & facilè credũt Luthero, ſe fidem habere, tametſi nihil operentur.

Ad hæc ſub articulo. 14. fidem affirmat in corde certiſsime ſentiri poſſe, ſi quis eam habeat. Quis iſtud audiens ex populo nõ perſuadet ſibi ſe fidem habere, protinus vt in ſuo corde compererit ſe credendis aſſentire? Nam quis aliter deprehendet

hendet in corde ſuo ſe fidem habere, niſi per aſſenſum mentis, quem illic dum ſeipſum examinat, experitur?

His accedit, quòd articulo. 15. dicit, nihil oportere eos qui ad euchariſtiæ ſacramentum accedunt, orationes & præparatoria præmittere, ſed ſatis eſſe ſi credant ſe gratiam ibi conſecuturos: quæ ſola fides eos (vt ait) dignos & puros facit. Quis iam ex iis verbis non ſufficere ſibi putabit vt euchariſtiã recipiat, modò gratiam credat ex ea ſe conſequi poſſe?

Rurſum in captiuitate Babylonica tale producit exemplum. Si cuiquam mendico, aut etiam indigno & malo ſeruo, legaret ditiſsimus dominus mille aureos, certe cum fiducia eos poſtularet & acciperet, nec indignitatis ſuæ, nec magnitudinis teſtamenti habita ratione. Quòd ſi quis ei reſiſtens, obiiceret indignitatem ſuam, & magnitudinem teſtamenti, quid putas dicturus eſt? Scilicet, quid ad te? non ego merito meo, nec iure vllo proprio accipio, quod accipio. Scio me indignum, & maiora accipere quàm merui, imò contraria merui, ſed iure teſtamenti & alienæ bonitatis peto, quod peto. Si illi non fuit

indignum, tanta, & tam indigno legare, cur ego propter indignitatem meam con temnã accipere?Hactenus ipſe Lutherus.

Et hic clare vides lector, ſenſiſſe Lutherum, neminem ab Euchariſtia debere abſtinere,qui credit eam legatam eſſe pec catoribus.Et quid facilius quàm iſtud cre dere,modo nõ deſit pſeudoapoſtolus quiſ piam, qui contra Pauli ſententiam populum inſtruat hanc ſufficere fidem, quum

1.Cor.11. tamen ipſe Paulus doceat oportere accedentem prius probare ſeipſum, ac deinde probatum accedere, quin & plectendum affirmet indigne accedentem? Lutherus contra contẽdit audaciter ſufficere fidem, ſimul & eum,quiſquis credit, aſſerit ſatis idoneum eſſe,qui ſumat Euchariſtiam.

Credit autem quiſque,quum Lutherus velit:& rurſum quum nolit Lutherus,nemo credit.Hęc nimirũ eſt eius plus quàm vulpina fraudulentia, qua fit vt quicquid oppoſueris,teneri nequeat,ſed aliquo ſem per effugiat diuerticulo. Propter quod vti vides lector,duplicem Lutherus excogitauit fidei ratiõẽ. Alteram quã rudem populũ ſibi doloſe cõciliet, nempe quòd fides nihil eſt aliud, quàm illud credere

Fidei ratio duplex ſecundũ Lutherum.

quod deus promittit & dicit:quam fidem vix quiſquam è Chriſtianis eſt,qui ſe non putet habere.Alterã, qua ſe tueatur à doctoribus,hanc videlicet qua dicit,quòd fides eſſe nullo modo poteſt, niſi ſit viuax quædam & indubitata opinio, qua homo certus eſt ſuper omnem certitudinem ſeſe placere deo. Et iuxta hãc veriſsimum eſt, quòd hęc ſola ſufficit ad Euchariſtię ſumptionẽ abſque alia quauis animi pręparatione.Nam qui certus eſt ſuper omnẽ certitudinem ſeſe placere deo,quid prohibet hunc quoties velit Euchariſtiam ſumere? Sed iam populus miſere fallitur qui longiſsime remotus eſt ab hac fide, niſi forte cuipiam ex iis fuerit ita perſuaſum, quòd tãta ſit benignitas dei, vt nemo Chriſtianus vel in flagitiis ſuis poſsit diſplicere deo,quod & impiiſsimum eſt credere.Cęterum,vt ita ſit inſtitutus quiſpiam, quòd per viuacem quandam & indubitatam opinionem certus ſit ſuper omnem certitudinem ſe placere deo, rariſsimum eſt, nec citra reuelationem vix fieri poteſt. Secundum aliam tamen fidei rationem, quiuis Chriſtianorum facile opinabitur ſe veram habere fidem, quum ſentiat ſe

Luth.decipit vulgus.

credere cuncta vera eſſe quæ promiſerit & dixerit deus. Atque ita citra quamuis aliam præparationem, videbitur ſibi ſatis idoneus, qui ad ſacroſanctū Chriſti corpus accedat. Perſpicuum igitur eſſe cunctis opinor, quàm lubricus, quàm inconſtans, quàm denique ſibi contrarius ſit Lutherus in his dogmatib⁹ quæ de fide ſunt. Nam ſi non ſit aliud fides, quàm credere quicquid promittit & dicit deus, quiſquis ita credit, fidem habet. Et idem ſi non ſit certus ſupra omnem certitudinem ſe deo placere, non habet fidem, quum iuxta Lutherum, nullo modo fides ſit niſi fuerit viuax quædā & indubitata opinio, qua quis certus eſt ſuper omnem certitudinem ſeſe placere deo. At habere fidem, & nō habere, manifeſtiſsime ſibi contradicunt.

Cōcluditur incōſtantia & repugnātia Lu.

XII. *Pugantia aſſerit Lutherus.*

Sed adhuc aliud excutiamus ad eādem rem pertinens. Affirmat Lutherus nōnullis locis fidem eſſe motum aliquem, non qualitatem in anima reſidentem. Affirmat & fidem mereri gratiam. Affirmat denique & quicquid antecedat gratiam in homine, hoc eſt omnem animi conatum, omnem mentis præparationem, omnémque actum interiorem ante gratiam, eſſe

peccatum. An non iſta male cohærent? Nam ſi fides meretur gratiam, antecedat in anima gratiam oportet. Et quum ſit motus quidam (vt Luthero placet) erit motus mentis interior, prior gratia. quamobrem & ante gratiam peccatũ erit. Prolixum foret, de ſpe, de operibus, de peccato, de libero arbitrio, deque cæteris id genus ante memoratis ſimiles inconſtantias & contrarietates adducere. Sed hæc quæ de fide produximus, ſufficiũt vt agnoſcatur vulpes iſta quibus dolis & artibus ſua dogmata tradat. Quare iam ad reliqua transeamus,

In plurimis ſibiipſi cõtradicit Lutherus.

XIII. De mordacitate Lutheri.

Ad alterum nempe vitium, de quo ſe purgat, nempe mordacitatis: vbi primum quid ei rex obiecerit, in medium afferemus. Poſtquam itaque rex Lutherum inconſtantiæ ſimul & contrarietatis coarguiſſet, quòd indulgentias, quas ante probaſſet, nunc meras vocet impoſturas, ilico ſubdit. Qua in re quàm non ſcelerate modo, verumetiam furioſe bacchatur, nemo eſt qui non videt. Nam ſi nihil omnino valent indulgẽtiæ, ſed meræ ſunt (vt Lutherus ait) impoſturę: tunc neceſſe eſt impoſtores fuerint, non hic tantum pontifex

In Luthe. Regis verba.

Leo decimus (cuius innocens & inculpata vita, moréſque ſanctiſsimi ab ineunte ætate per orbẽ totum ſatis explorati ſunt, quemadmodum in epiſtola quadã ad pontificem Lutherus etiam ipſe fatetur) verumetiam tot retro ſeculis omnes Romani pontifices. Hactenus regia maieſtas.

At nihil horum Lutherus diluit, ſed nec diluere poteſt: tantum exempla quædam attulit, quibus velit ſibi licere, quoſuis mordere pro libidine ſua.

» Cur (inquit) alioqui Chriſtus ipſe
» Matth. 23. tanta vehemẽtia ſcribas & pha-
» riſæos mordet, & hypocritas, cæcos, ſtul-
» tos, plenos immundicia, hypocriſi, homi-
» cidas criminatur? Et Paulus quoties vehe
» mẽs eſt in cõciſiones (vt vocat ipſe) ſuas,
» & pſeudoapoſtolos quos adulterantes &
» cauponantes verbum dei, canes, doloſos
» operarios, apoſtolos Satanæ, filios diabo-
» li, plenos dolo & malitia, deceptores, va-
» niloquos, faſcinatores & circulatores vo-
» cat. Hæc Lutherus.

Cõſutatio reſponſionis. Vides hic lector omnia côngeſsiſſe Lutherum quæ vel in Paulo, vel in euangeliis corradere potuit, quæ notam aliquam reprehenſionis præ ſe ferrent, vel à Chri-

ſto in pharifæos dicta, vel à Paulo in peccatores & inimicos crucis Chriſti. Et tamẽ ille ſexcenties plura nihil eſt veritus aduerſus vnum pontificem totius Chriſtianæ religionis principem euomere.

Cæterum non admodum congrue Lutherus ex iſtis exempla deſumpſit, quorũ longe diſsimilimus eſt. Sumpſiſſet exemplum potius à Chore, qui aduerſus Moſen & Aaron populum concitauit, & criſtas erexit, dicens: Sufficiat vobis quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in his eſt dominus. cur eleuamini ſuper populum domini? Similiter & nunc Lutherus æquare populum põtifici ſtudet, atque id quidem longe atrociori contumelia quàm Chore tum fecerat erga Moſen. Sed in hoc à veſtigiis patrum ſuorum diſcedit nihil. Id enim fere cũctis hæreticis in morem fuit, nempe põtificem criminari Propter quod & Iudas apoſtolus in epiſtola ſua quum de illis loqueretur, In contradictione (inquit) Chore perierũt. Et paulo ſuperius, Dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. vel, vt maiori luce traduxit Eraſmus, Dominos vero ſpernunt, in poteſtate præditos maledicta cõ-

Nume. 16.

Omnes hęretici criminantur papam.

gerunt.Sic enim Lutherus iam facere non veretur. Nullius enim ipſe reueretur authoritatem, ſed maledicentiſsimæ linguæ frena laxauit in omnes. Chore igitur exemplum protuliſſet, quod & ei multo fuiſſet accommodatius, quàm aut Pauli, aut Chriſti. Ille magis phariſæorum perſonam refert,qui contra Chriſtum oblatrarunt: aut pſeudoapoſtolorum qui reſiſtebant Paulo. Recteque nos erudit illis exemplis quæ citarat, quē in modum illū inceſſām⁹,qui vel phariſęis ipſis vel pſeudoapoſtolis multo meretur acerbi⁹ reprehēdi. Parum igitur apte Lutherus pro ſe vel Chriſti vel Pauli producit exemplū.

Nemini parcit Lutherus.

Deinde quis nō videt Arrium, Nouatum,Neſtorium,Donatum & cæteros horum ſimiles,calumniis,conuiciis,cōtumeliis,quibus illi ſui temporis pontifices inſectabantur, eadem exempla (quæ nunc Lutherus affert) ſuis improbitatibus prętexere potuiſſe? Verum quis approbaret ea? Nemo certe, niſi qui ſectis illorum fuiſſet addictus. Nam cæteri protinus exploſiſſent & exibilaſſent ea penitus.

Tertio,nec Chriſtus,neque Paulus illis increpationibus fuiſſent vſi, niſi prius

authoritatem ſuam plane miraculis vterque confirmaſſet: quæ ſane tanta fuerunt, vt merito fuiſſet obiurgãdus quiſquis eorum doctrinis repugnaſſet. Nam Paulus ita Romanis ſcripſit: Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Chriſtus in obediẽtiam gentium, verbo, & factis, in virtute ſignorum, & prodigiorum, in virtute ſpiritus ſancti. Et Corinthiis item ita: Nulla in re inferior fui cæteris apoſtolis, tametſi nihil ſum. Signa quidem apoſtoli peracta fuerũt inter vos cum omni patiẽtia, & ſignis, & prodigiis, & potentibus factis. Aduerte lector, quòd dicit in omni patiẽtia, & ſe nihil eſſe. Paulus qui tot ſigna, prodigia, potentia facta geſsit in omni patientia, ſe nihil eſſe reputauit: & Lutherus qui quum miraculis careat, impatientiſsime tamen loquitur, ſe magni æſtimat, & neminem non afficit contumeliis. *Roma. 15.* *2.Cor.12.*

XIIII. De Chriſto quoque notum eſt, eum priuſquam phariſæos reprehenderit, operibus, quiſnam eſſet, indicaſſe. Ioan. 5. Ipſa opera quæ ego facio, teſtãtur de me quòd pater miſerit me. Et. 10. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimo-

nium reddunt de me. Et eodem: Si non facio opera patris mei,nolite credere mihi. Et rurſum. Si mihi non credatis, operibus credite. Et.14. Propter ipſa facta credite. Et.15. Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ecce primum. Luthero non licet hanc maledicentiam aſtruere Chriſti exemplo,niſi prius authoritatem ſuam claris miraculis comprobauerit:quemadmodum nec ipſe Chriſtus antea quicquã ipſis phariſæis exprobrarit, quàm oſtenderit miracula,quibus par fuit vt fidẽ adhiberent. Deinde, niſi Lutheri malitia prorſus eum excæcauerit,perſpicere poteſt,nos,quantumuis eius dogmata vera fuerint, à peccato liberos eſſe, niſi prius ea nouis miraculis corroborarit. Nam ea quæ nos credimus, abunde comprobata ſunt, non modo Chriſti verbis & factis, verumetiam apoſtolorum & ſanctorum patrum apertiſsimis editis miraculis: vt ſi iam fallamur, auſim aſſerere, deũ ipſum nos data opera feſelliſſe.

Noua doctrina non ſine miraculis ſuſcipitur.

At Lutherus dicet: Mea dogmata nequaquam alia ſunt quàm quæ Chriſtus & apoſtoli docuerunt. At iſtud falſiſsimum

Doctrina Lutheri lõge diuerſa

eſt. Nam ſic & Arrius cauillabatur, ſe videlicet nihil dicere, præter verba Chriſti, quum tamē verba Chriſti pro ſuo ſpiritu deprauabat in ſuam partem: quemadmodū & nunc facit Lutherus. Verba certe Chriſti, iuxta Chriſti mentē intellecta, pro Chriſti dogmate accipienda ſunt. Cæterum iuxta mentē hæretici concepta, nō dogma Chriſti ſunt, ſed hæreſis potius appellari merentur. Nam iſta verba, quibus Arrius nitebatur, nempe, Pater maior me eſt: iuxta ſenſum Chriſti, verè Chriſti dogma ſunt, & non ad ſenſum ipſius Arrij, hoc eſt eo modo quo Arrius interpretabatur ea. Ad ſenſum enim quē de eis Arrius conceperat, non Chriſti dogma, ſed Arrianum dogma prorſus expreſſerant. Et quia patres ſenſum Chriſti ſecuti ſunt, iccirco quod patres, & non quod Arrius docuit, eccleſia comprobauit. Sed & idem tidem ipſa fecit, quoties inter patres & hæreticos fuerat controuerſia. Nam ſemper hæretici contendebant veram apud ſe notitiam ſcripturarum eſſe. Sed eccleſia ſemper Chriſti ſpiritu ſufficienter inſtructa, repulſis hæreticorum interpretationibus, patrum ſententiis conſtanter

eſt à doctrina euangelica.

Verba Chriſti ſenſu hæreticorum hæreſes ſunt.

adhærebat.

Non eſt ergo quod Lutherus iactitet, Mea dogmata non ſunt alia quàm Chriſti dogmata: quandoquidem ipſe diſſentiat à patribus. Nam Lutherana dogmata nihil aliud ſunt quàm contra verum ſenſum Chriſti peruerſæ ſcripturarum interpretationes. Quamobrem quum adhuc Lutheri dogmata nullis corroborata ſint miraculis, haudquaquam Chriſtiani tenẽtur fidem illis adhibere: nec periculũ inde cuiquam imminet, ſi non crediderit eis, præſertim quum de ſeipſo Chriſtus dicat:

Iohan.15. Si non feciſſem inter eos opera quę nemo alius fecit, peccatum non haberent. Verũ quiſquis nolit his quæ ab eccleſia catholica docentur, credere, certiſsimum animæ ſuæ diſcrimen incurrit, quum ea ſint tam Chriſti quàm apoſtolorum, atque ſanctorum patrum miraculis apertiſsime comprobata.

XV.

Non licuit Luthero tã acerbe obiurgare.

Vt ergo veniamus ad rem: Chriſto licuit tam aſpere phariſæos inceſſere, quia ſuam doctrinam à deo proceſsiſſe, per miracula maniſeſtiſsimè comprobauit. Licuit & Paulo pſeudoapoſtolos & male Chriſtianos redarguere, quoniam ſui do-

gmatis veritatē, ſignis & mirificis operibus abunde teſtatus eſt. At non idem Luthero licet, qui vere pſeudoapoſtolus eſt & Satanæ mancipium, ac plane pręcurſor Antichriſti. necdum ſuas hæreſes & peſtilentiſsimas ſcripturarum inuerſiones, vllis confirmauit miraculis, niſi forte miraculum ſit, hominem tot irarum & æſtuum furiis diſtentum nō eueſtigio rumpi. Nō alio certe miraculo ſuam perniciosãm doctrinam hactenus confirmauit. Quare nihil aut Chriſtus, aut Paulus in hac parte Luthero ſuffragatur: imò Pauli exemplū, quod ex Actis ante retulimus, plane condemnat Lutherum, quando ſacerdotij tū antiquati pontificem Paulus agnouit, & reuerentiam ei detulit, ſcriptū eſſe recenſens, Principem populi tui ne maledicas. Lutherus tamen haudquaquam noui ſacerdotij principem dignatur agnoſcere, ſed maledicis cōtumeliis inſectatur. Hoc Pauli exemplum quod imitari debuiſſet, ſimul & cætera, quæ rex illuſtriſsimus obiecit ei, reuocare merito potuiſſent eum ab hac amentia, niſi plane Satanæ mancipium eſſet, & filius perditionis. Rex enim oppoſuit multos optimos fuiſſe pontifi-

Lutherus pſeudoapoſtolus.

Act. 23.

ces,quorum aliqui remiſsionem annuam, alij triennem, alij quadrageſimas aliquot, quidam totius pœnitentię partem aliquã, nonnulli plenariam tam à pœna quàm à culpa remiſsionem indulſerunt:quibus & tantam fidem adhibendam eſſe merito iudicauit, vt potius vnum fraterculum ouẽ fuiſſe morbidam eſſet crediturus, quàm tot olim pontifices perfidos fuiſſe paſtores.Verũ ad hoc Lutherus nihil reſpõdet. Subinde rex multis rationibus euidentiſſimè docet,quàm nihil omnino charitatis Lutherus habeat, quum non vereatur tot ſummis & eiſdem ſanctis pontificibus tãtum crimen impingere, nempe quòd eſſent impoſtores.Si deus (inquit) in Leuitico dicit omnibus, Non eris criminator, nec ſuſurro in populis : quid de Luthero cenſendum eſt, qui tam immane crimen non in vnum aliquem hominem,ſed in tã multos, tam venerandos ſpargit antiſtites,idemque nõ in vna quapiam vrbe ſuſurrat,ſed per totum buccinat orbem? Et hic omnino Lutherus ſilet.

Pontificibus potius quàm Luthero fidẽdum.

Verba regis.

Leuit.19.

Deute.27.

Ad hæc rex adiecit:Si maledict⁹ in Deuteronomio dicitur, qui clam percuſſerit proximum,quanta maledictione percuti-

tur, qui palam tantis opprobriis inſultat in præpoſitos? Et hic omnino tacet Lutherus.

Poſtremo rex adiũgit: Si homicida eſt (vt ait Euãgeliſta) nec vitã habet æternã, qui odit fratrem, an nõ hic æterna dignus morte parricida eſt, qui odio perſequitur patrem? At has omnes rationes Lutherus aure ſurda pertranſiit, vitium ſuum extenuans vocabulo mordacitatis, quum caninam potius iracundiam & beluinam rabiem vocare debuiſſet. *1.Ioan.3.*

Mira eſt huius vrſæ furentis impudẽtia, quòd quum nihil apud Paulũ damnatur crebrius quàm arrogantia, contentio, fraternæque charitatis violatio: nihilque cõtra ſæpius extollitur, quàm quod iis contrariũ eſt: illam tamen haud pudet è Paulo ſuæ patrociniũ improbitatis & impietatis arripere. Paulus ait: Benedicite, & nolite maledicere. At Lutherus docet nõ ſolum eſſe maledicendum, verumetiam rixandum & opprobrandum, conuiciandum, cõtumaciiſque & cõtumeliis quemque nobis aduerſarium impetendum: atq; id exemplo Pauli & Chriſti. *Roma.12.*

Hoc dogma ſi è cœlo defluxerit, alij

diiudicent. Sat ſcio, doctrina Chriſti nequaquã eſt: & tamen audacter aſſerit Lutherus: Non mea doctrina (inquit) ſibi vlla ex parte pugnat, nec pugnare poteſt, quum ſit Chriſti. Sic mentiri nõ erubeſcit os impudentiſsimum, quum ferme nihil habeat cum doctrina Chriſti cõfine. Opinor profecto neminem hactenus hæreticorum fuiſſe, qui non in multo pluribus cum doctrina Chriſti conuenerit, quàm Lutherus. Sed nec doctrina Chriſti eſt, quicquid Chriſtus dixerit, niſi pro Chriſti mente & ſpiritu fueris interpretatus. Quãdo igitur Lutherus ſæpenumero verba Chriſti contra ſenſum & mentẽ Chriſti interpretatur, palam eſt eius doctrinã nequaquam eſſe doctrinã Chriſti, ſed cũ ea pugnare magis.

Cæterũ attende lector, quid adhuc pro ſua defenſione Lutherus afferat. Sic enim
„ de Rege loquitur. Abũde (inquit) cogno-
„ uit papatum apud me pro Antichriſti re-
„ gno haberi, cui etiam Iob maledici man-
„ dat per eos qui parati ſunt ſuſcitare Le-
„ uiathan: & vbique ſpiritus præcipit mun-
„ dum arguere de peccato impietatis, & o-
„ mnino ſanctam & iuſtam hanc mordaci-
tatem

tatem tum laudat,tum exigit.Hactenus ille. Nos ad ſingula reſpondebimus. Cognouit vtique Rex vere catholicus,hæreticū eſſe Lutherū,& male ſenſiſſe de ſummi Pontificis authoritate. Quid ergo? nū propterea non debuit maledicā Lutheri linguam caſtigare, quæ ſic inſaniebat in poteſtatem quam omnes orthodoxi nihil ambigunt à deo conſtitutam eſſe?

Deinde ꝙ ſubdit Lutherus, Iob mandaſſe maledici papatui per eos qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan: Pergit ſemper Lutherus ſui ſimilis eſſe,hoc eſt pro ſuo cerebro ſcripturas peruerſe cōtorquere. Sic enim habent verba Iob, vbi diei ſuæ maledicit.Maledicāt,inquit, ei,qui maledicūt diei,qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. Quis ex iis verbis colligere poteſt Iob mandaſſe quatenus papatui maledicatur per eos qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan? niſi velit ad hūc modū Lutherus argumentari. Mandat Iob vt hi diei ſuæ maledicant,qui maledicunt diei,nēpe qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. ergo mādat Iob vt hi papatui maledicant. Sic iſte qui ſe magiſtrum totius orbis facit, ſcripturas interpretatur, vt per diē papatum

Hic rurſus contorquet ſcripturas Luther.

Iob.3.

intelligat. Nam quis poteſt alioqui ſenſum priorẽ ex iis verbis colligere? Sed quis potius iã paratus eſt ſuſcitare Leuiathan, quàm Lutherus ipſe? Nemini dubium eſt, quin ab hęreſum vexatione multo iam tẽpore quieuerit eccleſia, ita vt quantum ad hoc negotiũ attinet, iam diu dormiit Leuiathan. Lutherus igitur quoniam ex iis eſt qui dormitantem Leuiathan excitare conantur, quos forte ſanctus Iob ſpiritu præuidit eſſe maledicentiſsimos, optauit vt hi diei ſuæ maledicerent: nimirum qui vix ad aliud quicquam nati vidẽtur, quàm ad maledicendum. Cæterum Hebræi locũ iſtum aliter intelligunt. Sic enim ad verbum reddi poteſt: Maledicant ei, maledicentes diei, attendentes vigilare ſocietatẽ ſuam. Per maledicentes diei, magiſtri Iudæorum intelligunt lamentatrices, quę ad luctum & planctum pro mortuis deputatę ſunt: & Leuiathan interpretãtur ſocietatẽ earum: vt ita ſanctum hunc virum optare ſentiamus, Maledicãt diei qua natus ſum, hæ quæ deputatæ ſunt ad lugendũ & plãgendum mortuos: quarum officium eſt, tã ſodales quàm alios ad luctum & plãctum excitare. Sed eſto per Leuiathan (vt Lu-

Lutherus ſuſcitat Leuiathan.

Expoſitio Hebræorũ.

thero placet) diabolũ intelligamus. Profectò nemo magis idoneus ad hoc officiũ inueniri queat, q̃ Lutherus. Neque enim Satanas quando ſoluetur, facilè maiorem in eccleſia tumultũ concitabit, quàm modo per Lutherum excitatur. Verum vtcũque fuerit, nullo modo torqueri poterit hæc ſcriptura contra papatum, quemadmodum Lutherus facit. Et tamen quum ſcripturas ita torqueat & corrumpat, nihil pudet eũ toties iactitare, veniſſe è cœlo ſua dogmata.

Sed iam ad illud, quòd dicit ſpiritum vbique præcipere vt mundus arguatur de peccato iniquitatis, & omnino ſanctam & iuſtam hanc mordacitatem tum laudare, tum exigere: hic profectò ſcripturæ nihil huic magiſtro noſtro ſuffragantur. Nunquam enim in ſcripturis memini laudatã, aut exactam à quouis mordacitatem, quin magis prohibitam inuenio. Sic enim Paulus quum ad Galatas dixiſſet: Tota lex in vno verbo completur, nempe hoc, diliges proximum tuum ſicut teipſum: ilico ſubdit: Quòd ſi alius alium viciſsim mordetis & deuoratis, videte ne viciſſim alius ab alio conſumamini. Hic ſpi- XVII.

Mordacitas prohibetur. Galat. 5.

ritus in Paulo mordacitatem nec laudat nec exigit vt omnino ſanctam & iuſtam, ſed plane damnat vt vitioſam & iniquã. Falſum igitur eſt, quòd vbique ſpiritus laudat & exigit hanc mordacitatem vt omnino ſanctam & iuſtam.

Aduerte quæſo lector, hũc totius orbis magiſtrum, qui ſua dogmata ſe iactat habere de cœlo, iam de ſcripturis plane mẽtiri. At hoc toties facit, & ita prorſus mẽdaciis aſſueuit, vt quum mentiatur, nõ intelligat ſe mentiri. Sed Lutherus dicet Chriſtum apud Iohannem de ſpiritu prędixiſſe, quòd ille mundum arguet de peccato. Certe quòd arguet prædixit Chriſtus, ſed non quòd mordebit, aut mordere faciet, quum in ſcripturis (quod memini) ſemper hoc verbum in malam partem accipiatur. Cæterũ vt illic ipſe Chriſtus locum illum interpretatur, De peccato (inquit) arguet, ꝙ non crediderint in me. Neque ſic diſcipulos ſuos Chriſtus inſtituit, vt morderent, ſed vt mites eſſent & patiẽtes potius. Sed & Paulũ hac de re loquentẽ audiamus. Timotheũ hortatur, vt arguat, obſecret, increpet: at eueſtigio ſubiungit, in omni patientia. Et alibi di-

Lutherus non intelligit ſe mẽtiri.

Iohan. 16.

Mordere ſemper in malam partem accipitur.

Matt. 11.

Lucæ. 21.

2. Timo. 4.

cit:Seruum dei non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes,& cum modeſtia corripientem eos qui reſiſtunt veritati.Et iterum iubet vt ſectetur inter cætera patientiam & manſuetudinē. At magiſter noſter Lutherus nihil erubeſcit cōfiteri ſe patiētiam amiſiſſe,planeque profitetur,neutiquam ſibi iam habendam eſſe patientiæ rationem.Hæc niſi dixerit in libello ſuo maledicentiſsimo cōtra regē, ego mentior.Sin dixerit,ęquum eſt vt habeantur eius dogmata , qualia vere ſunt, non velut ę cœlo,ſed magis à Satana promanaſſe . Chriſti ſpiritus vbique laudat & exigit lenitatem,manſuetudinem, modeſtiam,atque id genus cætera. Quāobrē quum aduerſus Samaritas apoſtoli commouerentur, Chriſtus eis dixit : Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. *2. Timo.2.* *2.Timo.4.* *Luth.amiſit patiētiā.* *Luca.9.*

Intelligis itaq; lector,quām citra nebulam aliquam aperte Lutherus & docet & facit aduerſus Criſti dogmata, neq; tamen erubeſcit regem Angliæ ceu læſæ diuinæ maieſtatis reum accuſare , quòd illū de rebus hiſce reprehenderit . Aduerſus diuinam (inquit) maieſtatem mentitur, & regem meum , qui eſt rex gloriæ, bla-

ſphemiis ſuis conſpurcauit. Hæc Lutherus. Et cur iſta dixerit? Nimirum ob id, quòd eum rex oſtenderit, quum de indulgentiis loqueretur, fuiſſe ſibi contrarium. Sic Luthero deblaterare, mentiri, contraria dicere, ſcripturas perperam interpretari licebit, & quicquid velit facere, nec audebit ei quiſquam hæc obiicere, niſi protinus fiat diuinæ maieſtatis reus. Luthero cũctos ꝑ ſua libidine mordere, lacerare, vorare, cõterere liberum erit: at qui viciſsim quicquã horũ Luthero facit, iã Lutheri Regẽ blaſphemiis cõſpurcat.

XVIII. Verùm quiſnam eſt iſte Rex Lutheri? Profectò non alius, quàm is de quo Iob loquitur, inquiens: Et ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Nec tamen idem Rex gloriæ dici poteſt, niſi quatenus olim in cœlo ſeditione facta, gloriam illã per ambitum inuadere ſit conatus.

Iob.41.

Inſimulat catholicos cõtrarietatis Luth.

Iã nihil à me prętermiſſum eſt, opinor, quãtũ ad hanc partem attinet, in quo non reſponderim Luthero, præter vnum locũ vbi docere nititur orthodoxos aſſerere
» repugnantia dogmata. Papiſtarũ, inquit,
» inſaniæ pugnant, vbi Matth.16. petrã fa-
» ciunt Chriſtum & Papam, quum Chri-

ſtus ſit ſanctus,Papa autem impius: & ſan- "
ctitudini cum impietate conueniat ceu "
luci cum tenebris,& Chriſto cum Belial. "
Sic enim papatus non niſi incõſtantibus, "
pugnantiſsimis, mendaciſsimis conſtat "
(ſeu potius corruit) dogmatibus, quæ v- "
traque ſimul docet,aſſerit & tuetur. Vi- "
deat itaque lector ex vno hoc argumen- "
to,quàm aſinina ruditas ſit Thomiſtarũ, "
vel puerilis animi impotentia,quæ non "
ſinat eos ſua ipſorum verba intelligere,& "
audent tamen aſſertiones ſacramentorum "
ſcribere, & magnificas ampullas ſuæ in- "
credibilis inſcitiæ teſtes iactare. In hoc "
enim hunc libellum Regis ſcriptum arbi- "
tror,ne ſtuporẽ & inſcitiã ſophiſtarum, "
præſertim porcellorum iſtorum(Thomi- "
ſtas dico) falſo à me traduci crederet mũ- "
dus.fuit enim meum iudicium tali ipſo- "
rummet opere & ſigillo comprobandum "
& confirmandum. Hæc Lutherus. "

Primum hic perpende lector, quanta iaculetur in Thomiſtas opprobria, quibus & illius diui gloriam denigrare ſtudet,cuius nomen & doctiſsimis & eruditiſsimis viris in magna ſẽper hactenus habitũ fuit veneratione,quippe quẽ Theo-

Thomiſtas inſectatur malitioſe Luthe.

logiæ florem paſsim appellarunt. Sed & expende ſimul quàm friuola ratione fecerit iſtud, vt de mendacio nihil dicam. Ego nuſquam legi diuum Thomam, aut Thomiſtas, papam aliquem præter vnum Petrum vocaſſe petram. Porro petrã fuiſſe Petrum, non ſolum Thomas, verumetiam Hieronymus & nonnunquam etiã Auguſtinus palàm aſſerunt. Et quid iſtud prohibet, quando Chriſtus illum ita cognominandum prædixit, in Iohanne dicens: Tu vocaberis Cephas? Quod ſi interpreteris, lapis aut ſaxum dicetur, vt illic euangeliſta teſtatur. Et quid quæſo diſcriminis eſt inter ſaxum & petrã? Quid ergo vetat Petrum petram dici, quando & idem ſaxum aut lapis dicitur? Et tamen idem ipſe Petrus ſe peccatorem agnouit, quum Chriſto dixerit, Exi à me domine, quia peccator ego ſum. Nihil ergo vetat Petrum qui peccator alioqui fuit, petram ob id dici, quòd Chriſtus dictus ſit petra. Sed quid? Num propterea non erit lapis Chriſtus, quòd quis chriſtianus item dictus ſit lapis: aut viciſsim nemo chriſtianus vocari lapis poteſt, eo quòd Chriſtus lapis dictus ſit? An Petrus pugnantia di-

Petrus recte petra appellatur.

Ioan.1.

Luca.5.

xerit, quum in epiſtola priori ſic ſcribebat. Ad quem accedẽtes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à deo autem electum & honorificatum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domus ſpiritualis. At cõſequetur hac Lutherana ratione Petrum hic pugnãtia dixiſſe. Lapidem enim vocat quemlibet chriſtianum ſimul & Chriſtum, quum tamen Chriſtus ſit ſanctus, at contra chriſtiani complures ſint peccatores, & ſanctitudini cum peccato non magis conueniat, quàm luci cum tenebris, & Chriſto cũ Belial. Quamobrem ſi chriſtianus qui peccator eſt, dici poteſt lapis, quemadmodum & Chriſtus dictus eſt lapis, quid ꝓhibet Petrum eadem appellatione cum Chriſto petram dici? An non Chriſtus ſeipſum vocat lucem? Ego, inquit, lux mũdi ſum. & apoſtolos item ſuos lucem mũdi nominat. Vos, inquit, eſtis lux mundi. Num Chriſtus ob hæc, pugnãtia dixerit?

1. Pet. 2.

Chriſtianus vocatur lapis.

Iohan. 8.

Matth. 5.

Hic perſpicis optime lector, quàm friuola ſit Lutheri dialectica, ſimul & quàm iniuſte contumelioſus fuerit in Thomam & Thomiſtas, quum illi tantum de Petro dixerint eum petram fuiſſe. Et velit nolit

Lutherus,ſuper hanc petram,hoc eſt ſuper Petrum Chriſtus ædificauit eccleſiam ſuam.Nunquid nõ dicit Paulus ad Ephe-
Ephe.2. ſios de Chriſtianis, quòd ſuperædificati ſint ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu? Quis hic non videt ſummũ & ſupremum lapidem Chriſtum Ieſum: deinde prophetas & apoſtolos tanquam lapides etiam in fundamento locatos: poſtremo chriſtianos cæteros ceu viuos etiam lapides huic fundamento ſuperædificatos?Propter quod & diuus Augu-
Apoſtoli fundamenta. ſtinus prophetas & apoſtolos Eccleſiæ fundamenta vocat,iuxta id quod Dauid
Pſal. 86. cecinit:Fundamẽta eius in montibus ſanctis.quanquam & vnum præcipuum non neget eſſe fundamentum, nempe Ieſum
1.Cor.3. Chriſtum,quem & fundamentum fundamentorum appellat,ſicut & eundem ſan-
Hebr.13. ctum ſanctorum, ac paſtorem paſtorum alibi vocatũ affirmat. Hactenus diluci-
Epilogus. dum opinor euaſit,Lutherum nec de Satana triũphaſſe,neque illius omnia dogmata promanaſſe de cœlo, quin potius eum & diabolicam habere ſapientiam. Subinde monſtrauimus & in pluribus ſi-

biipſi contrarium eſſe, nec ſolum in his de quibus(vt contendit) ſcripturæ nihil agunt, verumetiã in aliis de quibus eædẽ apertiſsimè loquuntur. Tertio liquet, quòd Lutheri mordacitas nullis fucis, nulliſve rationibꝰ excuſabilis eſt. Poſtremo, quòd apud orthodoxos, quibus tamẽ idipſum Lutherus impingit, nulla repugnantia eſt, nomenclaturã petræ tam Petro quàm Chriſto fuiſſe communem.

De communicatione plebis, eccleſiæ conſuetudinem obſeruari debere. Caput. III.

I.

NVnc ad ipſa capita rerum, de quibus præcipua controuerſia eſt, calamum dirigamus, quæ ſane plurima ſunt, de quibus & agemus ſingulatim. Iam igitur tertio loco de cõmunicatione ſub vtraque ſpecie diſſeremus. Principio tamen refellenda ſunt ea de quib us in genere ſe Lutherus diſputaturum promiſit.

Intentio authoris.

Nam hic Lutherus primum opponit Regi, quòd nulla authoritate ſcripturæ, neque ratione quauis vrgenti, probat ea

Rex Angliæ nititur auctoritatibus firmis.

quæ dicit,ſed vſum tantum allegat & cõſuetudinem,& Thomiſticam,vt ait,diſputandi formam imitatur, nempe, Mihi ſic videtur,Ego ſic ſentio, ſic credo,oportet ſic eſſe. Quaſi diuus Thomas nullis ſolidioribus argumẽtis fuiſſet innixus: quod eſt mendacium apud cunctos euidentiſsimum. Sed mendaciis ita Lutherus aſſueuit,vt mẽtiri illum nihil omnino pudeat. An non & hoc quoque mendacium apertiſsimum eſt, quòd Rex nullam vrgentem attulerit rationem? Id quod plane falſiſsimum eſſe mox oſtendemus. Ceterum illa oppoſitio Lutheri nihil eſt. Nam vbi ſcripturæ defuerint ad oſtendendam aliquam veritatem, magni ſemper apud omnes maiores noſtros momẽti fuit vſus & conſuetudo. Neque ſemper ſcripturas attulerunt Apoſtoli, quibus probarent ſua:quod tamen alibi, ſed falſo, Lutherus affirmat. Liquet enim ex Actis apoſtolicis, eos tantum dixiſſe: Ita ſpiritui ſancto viſum eſt, & nobis. Et hoc illis perſuaſum fuit à ſpiritu ſancto profectum eſſe, quicquid ab illis vnanimiter eſſet approbatum. Sed & Paulus quum de velãdis mulieribus Corinthios

Non pudet Lutherum mentiri.

Conſuetudo bona pro lege habetur.

Apoſtoli non omnia ſcripturis probant.

Act. 15.

doceat, nullis eam rem ſcripturis probat, ſed ratione ſimul & cõſuetudine. Nos, inquit, eiuſmodi conſuetudinem non habemus, nec eccleſia dei. Sed & multas non eſt dubium à ſpiritu ſancto conſuetudines introductas in eccleſiam fuiſſe citra quàm ſcripturæ nobis traditæ fuerunt, de quibus in ſcripturis nulla fit mentio. Sed & per apoſtolos, ex ipſis ſcripturis apertum eſt, multa fuiſſe tradita, de quibus nihil in ſcripturis explicatur. Quamobrem & manifeſtũ eſt, quod vbi ſcripturæ deſunt, illic rationem aut conſuetudinem attuliſſe ſufficiet. Neque rationes Lutheri, quas tamen in contrarium plures adducit, tanti ſunt roboris, vt vim conſuetudinis eneruẽt: quod mox aperte docebimus. Verum iſtud interea conſiderandum eſt, quòd inter conſuetudines plurimum intereſt. Nam quædam bonæ ſunt & ſanctę, quædam contrà malæ prauæque. Sed inter has nihil difficile eſt cuiuis internoſcere diſcrimen. Si praua ſit, iam credibile eſt eam a maligno ſpiritu fuiſſe introductam. Sin contrà ſancta ſalutariſque fuerit, & generatim ab omnibus approbata Chriſtianis, hanc ego nihil ambigo quin

1. Cor. 11.

Deficiente ſcriptura recurritur ad conſuetudinem.

Conſuetudinum diſcrimen.

Cõſuetudo bona pro lege ſeruatur a ſpiritu ſancto fuiſſet inſpirata. Nequē talem conſuetudinem quiſquam, niſi qui ptinax ſuæ poſitionis defenſor fuerit, audebit inficiari validam eſſe, & a Chriſtianis omnibus obſeruandam. At eiuſmodi ſatis dilucidum eſt hanc eccleſiæ conſuetudinem eſſe, de qua iam loquimur, nempe qua laici ſub ſola panis ſpecie commũnicatur. Hæc vtique conſuetudo tot probis conditionibus & rationi tam conſentaneis edita eſt, vt nemo, qui non omnino fuerit improbus, eam quouis modo cenſebit abrogandam.

Decem enim eiuſmodi conditiones habet: quarum prima eſt, quòd eius primæua introductio, tam ex parte cleri, quàm plebis, careat omni corruptionis ſuſpicione. Neque enim ſuſpicari quiſquam poteſt aliquam ſiniſtram intentionem vel in clero, vel in populo fuiſſe, cuius gratia vel clerus alteram ſacramenti partem laicis auferre moliretur, vel ipſi laici non prorſus facto reclamarẽt, quum certum ſit nihil inde quęſtus aut lucri temporarii vel his vel illis obueniſſe penitus.

Secunda conditio eſt, quòd manifeſta *Pericula* periculorũ & magnitudo & multitudo tã

clerũ quàm populũ ad iſtã cõſuetudinem paulatim induxit. Fuit eñ periculũ in miniſtratione, ne ſanguis videlicet effunderetur: quod & ſæpius accidit, præſertim quũ ingens multitudo fuiſſet cõmunicãda. Periculũ item in cõſeruatione, ne vini ſpecies in acetũ verteretur, quũ parochi tenerentur eã ob ęgrotos ſemper habere paratã. Periculũ etiam quũ ad morituros apportaretur, ſiue quis equesaut pedes eũ ferret. Periculũ quoque ſumpturis, maxime his qui nauſeam (vt nõnulli ſolent) ex guſtato vino facilè paterētur. Periculum ob inopiã vini, cuius in pleriſq; chriſtianitatis partibus magna penuria eſt: ne ſi cui defuiſſet vini ſpecies, is minime crederet ſe totũ Chriſtũ accepiſſe. Periculũ demũ infidelitatis, ne videlicet nõ ſub vtraq; ſpecie totus crederetur Chriſtus, ſi nũquam nõ vtraq; ſpecies cũctis chriſtianis exhiberetur. Ecce quãtus & quot periculorum antea metus erat, quæ iam per iſtam conſuetudinem prorſus euitantur.

Sub ſpecië vini communicandi ſunt diuerſa.

Tertia cõſuetudinis huius cõditio eſt, quòd nulli totius legis ꝑcepto repugnat. Lutherus enim ipſe nullũ habet ſcripturę ꝑceptũ quod prętexat, ꝑter hoc vnũ, Bi-

III. *Nõ repugnat legi diuinæ cõmunicatio*

Sub vna ſpecie. bite ex eo om̃es. At hoc nihil obſiſtit. Nã ſolis duodecim tũ locut' eſt Chriſt'. Neque enim aliis tum loquebatur, quàm iis quibus ante porrexerat poculum, dicens.
Matth.26. Accipite hoc, & diuidite inter vos. Et hi duodecim erant, vt plane ſcribit Lucas.
Lucæ.22. Accubuit (inquit) & duodecim apoſtoli cum eo. Neque enim ſi plures quàm duodecim fuiſſent, vnum poculum tot conuiuis ſuffeciſſet. Quare tam rationi, quàm ſcripturæ conſentaneum eſt, quòd ſolis apoſtolis illud dictum fuerat, nempe, Bibite ex eo omnes. Male ergo ſcripturam hoc loco deprauat Lutherus, qui contendit iſtud omnibus chriſtianis fuiſſe dictũ, quod ſolis dictum fuerat apoſtolis. Neque aliam pro hac re ſcripturam afferre poterit ſeu rationem quamuis, niſi quam aduerſariis opprobrare ſolet, nempe, Sic oportet, Ita neceſſe eſt, Non poteſt aliter fieri. Renunciauit enim ſexto capiti Iohannis, quod & plane fatetur nihil Bohemis ſuffragari poſſe. Et ſanè gratiſsimum orthodoxis iſtud ſpectaculum eſſe poteſt, videre mutuas horum hęreticorum pugnas inter ſe, quum vnus dicat ſcripturas hunc ſenſum habere, alius contendit habere

Solis apoſtolis dictũ eſt, Bibite ex hoc omnes.

bere contrarium. Sed nos rem noſtram proſequamur. Clarum ex his eſt, quātum ad noſtram diſputationem ſpectat, hāc ſacræ communionis cōſuetudinem ſub altera ſpecie, nulli ſcripturarum præcepto repugnare.

Quarta conſuetudinis huius conditio eſt, quòd ei, nouæ legis exempla plurimū faueant. Fauet enim huic quod poſtremo Lucæ ſcriptum eſt de duobus illis diſcipulis, cum quibus dominus Ieſus intrauit in caſtellum Emaus. Et factum eſt (inquit) dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, & aperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum. Et ipſe euanuit a conſpectu eorum. Ecce hic habes, quòd ad eſum huius benedicti panis, quem pro more ſcripturarum, panem vocamus, protinus eorū oculi fuerunt aperti. Quo nimirum indicio Chryſoſtomus, Theophilus, [a] Auguſtinus, colligunt idipſum fuiſſe verum corpus Chriſti. Sed & ex verbis ipſis patet, quū & ſimili prorſus modo ſit vſus in ſui corporis conſecratione. Accepit (inquit) panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Cæterum ex eo quòd oculis eo-

IIII.

Lucæ. 24.

a Theoph. lactus.

rum eueſtigio ſe ſubtraxerit, ſatis perſpicuum eſt, ſolam hanc ſacramenti partem eos accepiſſe, hoc eſt ſub ſpecie panis, nõ item ſub vini ſpecie.

V. Quinta conſuetudinis huius conditio eſt, quòd ei veteris legis figura ꝓbe quadrat. Nam quod ſub ea lege liquidum offerebatur, quod & libamẽ vocabãt, haudquaquam à laicis, ſed a ſolis ſacerdotibus recipiebatur. Obuenerat enim id in partem ſacerdotum, quemadmodum & nunc ea ſacramenti pars quæ liquida eſt, ſolis eſt reſeruata ſacerdotibus, non item laicis exhibita.

Leuit. 6. 9. 14. & in aliis locis.

VI. Sexta conſuetudinis huius cõditio eſt, quòd neminem vllo prorſus afficit diſpẽdio. Nam quantum ſub ſpecie panis continetur, tantumdem eſt & ſub vini ſpecie. Corpus enim & ſanguis, & anim⁹, & deitas Chriſti ſub vtraque ſpecie pleniſsime comprehenduntur. Quocirca non minus ille ſumit qui ſub altera ſpecie cõmunicat, quàm qui ſub vtraq;, quantũ ad Chriſtum attinet. Neque enim ſpecies quicquã adiiciũt virtutis, quũ ſigna tantũ ſint, nec operentur quicquam in humanum animum.

Tantum vna ſpecie continetur quantũ ſub vtraque.

Septima conditio eſt, quòd nulla præceptorum vi, ſed conſenſu quodam tacito tam populi quàm cleri ſenſim irrepſit dicta cōſuetudo. Nam viſis tot periculis, quæ toties pridem acciderunt per eccleſias omnium chriſtianorum, ea res, quaſi tacitis omniũ ſuffragiis recepta fuit, priuſquam vllo conciliorum decreto legimus eam fuiſſe firmatam. Iſtud quoniam euidenter patet in compluribus diuerſorum authorum libris longe ante concilium Conſtantienſe aut Baſilienſe conſcriptis & editis, nulla penitus indiget probatione.

VII. Cõmuni cõſenſu introducta eſt conſuetudo communicãdi.

Octaua conditio quæ neque minimi ponderis eſt. Apud eum populum hæc cõſuetudo nata eſt, qui ſpiritu ſancto regitur. Nemini enim dubium eſt, eccleſiam ſpiritu ſancto regi, niſi quis forte Chriſti non crediderit euãgelio. Nam in eo promiſſus eſt ſpiritus ipſe ſanctus, ſpiritus inquam veritatis, vt in eccleſia maneat in perpetuum, & vt eam doceat, & ducat in omnem veritatem, annuncietque quod Chriſti eſt, & quod audierit à Chriſto, ac demum vt ſuggerat omnia, quæcũque Chriſtus pridem dixiſſet apoſtolis. Hæc aper-

VIII. Conſuetudo cõmunicãdi à ſpiritu ſancto eſt. Iohã. 14. Iohã. 16.

tiſsime Iohannes ex ore Chriſti.14.&16. tradit. At quid eſt aliud ſuggerere, quàm inſinuare ſiue ſubminiſtrare menti quicquid eſt veritatis chriſtianæ? Certum eſt ergo quòd ſpiritus ipſe ſanctus, quem & ſpiritum veritatis Chriſtus appellat, in eccleſia perpetuo maneat, Eccleſiam inſtruens, & eccleſiam ducens in omnem veritatem, eique annuncians, & ſuggerens, ac ſubminiſtrans, & demum inſinuans quicquid eſt Chriſti, ſimul & illuſtrans ea quę pridem obſcure Chriſtus protuliſſet.

Suggerere quid ſit.

IX. Nona conditio, quæ & plurimum conducit, nimirum, quòd ea conſuetudo talem rē concernit, ex qua non minima pēdet ſalus animarum. Nam corporis & ſanguinis Chriſti communicatio valde pertinet & ſpectat ad ſalutem animarū: quod Lutherus negare non poteſt, quum aſſerat huius rei fide remiſsionem peccatorum, ſimul & cœleſtem hereditatem conquiri.

X. Decima conditio, quòd videlicet per totius eccleſiæ proceres, & per concilia duo generalia fuit prorſus approbata. Quoties enimuero de ſcripturis quæuis oritur controuerſia, quemadmodum per

Conſuetudo cōmunicandi ab eccleſia approbata eſt.

hęreticos notiſsimũ eſt ſępenumero contigiſſe, oportet aliquem vel aliquos hic in terris haberi iudices, quorum interpretationi ſtabitur: alioqui nunquam eius controuerſiæ dirimendæ ſpes vlla fuerit. Nam contendet hęreticus hanc ſcripturam hunc ſenſum habere: orthodoxus cõtrà negabit. Quando igitur erit contendendi finis, niſi iudices quidam huiuſce rei conſtituantur? Et horum item iudicium, niſi ſpiritu ſancto regi credatur, hęreticus facillime ſubterfugiet. Quamobrẽ omnino credendum eſt Chriſtum in eiuſmodi fluctuationis periculo non deſerturum eccleſiam ſuam, pro qua ſanguinem fundere non eſt dedignatus. Quis ergo dubitare poteſt, quũ ex omni totius Chriſtianæ ditionis loco patres congregati fuerint ad ſpiritum Chriſti conſulendum quid ſuper ea lite facturi ſint, quin aderit Chriſtus & ſpiritus eius? Et maxime quãdo ſic affuturum ante promiſerit, dicens: Vbicunque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, illic ſum in medio eorum. Et rurſum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Quando igitur no-

Mat. 18.

Mat. 28.

queunt omnes Chriſtiani ſimul in vnum aliquem conuenire locum,& patres ſemper exiſtimati ſunt ceu potior totius Chriſtianitatis pars,par eſt,vt quicquid illi in ſpiritu ſancto congregati decreuerint, id ab omnibus chriſtianis verum eſſe credatur. Cuius rei plurima ſunt in actis apoſtolicis exempla.Nam ad ea concilia, de quibus ibi traditur,non omnes accerſebantur chriſtiani,ſed apoſtoli & ſeniores,qui quaſi mediaſtri fuerant inter deum & plebem,vt quod illi ſpiritu ſancto congregati decreuerint, id non tanquam humanum decretum,ſed vt diuinum reliqua ſuſciperet multitudo. Sic enim plane factum fuit in concilio quod ob controuerſiam de cæremoniis antiquæ legis dirimendam congregabatur. Nam quod ab apoſtolis & ſenioribus illic decretum fuit,ad cæteros chriſtianos qui tum complures erant tam Antiochiæ quàm in Syria, ſimul & Cilicia, mittebatur. Neque eius decreti rationem aliam aſsignarunt,
Act.15. niſi quòd ita ſpiritui ſancto,ſibique viſum fuiſſet vnanimiter congregatis.Hic videre licet eccleſiæ primæuæ ritum,

quem eſſent & poſteri ſeruaturi. Quanquam enim tunc haud tantus fuiſſet Chriſtianorum numerus, quin potuiſſent omnes ad vnum aliquem locum vocari, non ſic tamen factum eſt, ſed seniores quid ſibi viſum fuerat definierunt, ſuamque definitionẽ ceu legẽ cæteris obſeruandã tradiderũt, nullo ſacrarũ literarum allato teſtimonio, nulliſve rationibus in medium productis, compertiſsimum habentes, id à ſpiritu ſancto profectum, quicquid vnanimes ipſi decreuiſſent.

Atq; ita factum eſt ob huius veritatis habendam certitudinem, tam in concilio Conſtantienſi, quàm in Baſilienſi. Per vtrumque ſanè concilium ſic dicta conſuetudo fuit approbata, vt patres vnanimiter adiudicarint eam à nemine violari debere. Quando igitur ea nullius occaſione corruptionis ortum accepit, & à multis diſcriminibus liberat, nullique repugnat euangelico precepto, quin magis congruat ei tam nouæ legis exemplum, quàm veteris inſtrumẽti figura, neminẽ afficit diſpendio, nulla vi, ſed tacitis Epilogus

omnium ſuffragiis irrepſit, & in ea repu-
blica quę ſancto ſpiritu gubernatur, at-
que in eo negocio quod ſalutem anima-
rum concernit,ſitque demum per tot ec-
cleſiæ proceres bis approbata,quis tam
inſanit,vt non putet eam à ſpiritu ſancto
fuiſſe profectam?Sed hactenus pro con-
ſuetudine ſtatuenda.

Lutheri inanes cauilli confutantur.

Iam veſtigemus quàm ſint nullius mo-
menti Lutheranæ rationes,quas ad hanc
conſuetudinem abrogandam attulerat.
Primum adducit teſtimonium ex Mat-
thæo: Sine cauſa colunt me doctrinis &
mandatis hominum. Ex qua ſcriptura col
ligere molitur,quòd conſuetudo per ho-
mines introducta,infirma ſit & inualida.
Sed Chriſtus hanc ſcripturam diſſoluit
ipſe. Nam ad eos illam attinere dicit, qui
dei præceptum irritum faciunt propter
traditiones hominum. Verum nihil eiuſ-
modi fit per hanc conſuetudinem, quum
ipſa nulli diuino præcepto repugnet, vt
ſuperius oſtendimus. Protulit hanc ſcri-
pturam Chriſtus è lege veteri, quæ po-
pulum obedire voluit mandatis homi-
num, vti liquet Num.11. & Deuter. 17.
Erant enim ſub ea lege ſeptuaginta ſe-

Matt.15.

Bona cōſuetudo nō aduerſatur euangelio.

niores, quorum præceptis & inſtitutis populus obtemperare ſub mortis pœna tenebatur. De quibus & Chriſtus ait Matth.23. Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: Omnia ergo quæcũque dixerint vobis, facite. Quòd ſi Chriſtus iuſſerit vt illis obtemperaretur in omnibus quæcunque dixerint, multo magis hanc obedientiam apoſtolis ſuis & eorum ſucceſſoribus exhiberi voluit, vt iis videlicet parerent cuncti: de quibus & dixit, Qui vos ſpernit, me ſpernit. Non *Lucæ.x.* damnat itaque Chriſtus hominum mandata, neque vetat quenquam his obtemperare, quin iubet potius in omnibus quæ dei præceptis haudquaquam repugnant, obtemperent penitus. Quamobrem quum iſta conſuetudo nullis dei præceptis aduerſetur, nihil prorſus Luthero confert dictum teſtimonium: & tamen hic mirum eſt vt inſultat Lutherus, quaſi vel hac vna ſcriptura penitus triũphaſſet.

Cætera verò quæ ſubinde producit, irriſionem exigunt potius quàm reſponſionem aliquam. Nam quod de diuturnitate fidei Turcarum in medium affert,

Lutheri deliramẽta reſponſio indigna.

quis non rideat,quum nihil habeat huic noſtræ conſuetudini ſimile, præter ſolam diuturnitatem? Et tamen Lutherum haud pudet hanc pro ſua defenſione citare. Qua ratione (inquit) probabimus Turcarum fidem eſſe erroneam,quæ iam ad milleſimum ferè annum durat, antè orta,quàm Germania ad fidem conuerſa eſt? Hæc Lutherus. Quaſi nos propter ſolam diuturnitatem,conſuetudinem iſtã approbaſſemus:quod falſum eſt:ſed plures alias bonas & iuſtas conditiones habere docuimus,nempe quòd à periculis pluribus eripiat, neque præceptis vllis diuinæ legis obuiet,ſitque iuſtas ob cauſas introducta in eo populo qui lege cœlitus data ſpirituque ſancto regitur,& demum à præpoſitis & præſidibus illius populi communibus ſuffragiis approbata.

Secundus cauillus.

Cæterũ Turcarum fidem, quantumuis diuturna fuerit,cæteris tamen carere cõditionibus apertiſsimum eſt. Certum eſt enim eam & impiam eſſe, & contra legem dei, neque gentem ipſam ſpiritu ſancto gubernari,quemadmodũ de Chriſtianis apertiſsima Chriſti promiſsione

Crimina non excuſantur conſuetudine longa.

compertiſsimum eſt. Proinde nec valet quicquam quod de Iudæis tertio loco producit. Sic & Iudæos (inquit) quis non merito iuſtificet huius inuicti Thomiſtæ exemplo, quum tanta nos ſuperent longitudine temporum. *Tertius cauillus.*

Cui reſpondemus, quòd nec fidei nec legis Iudaicæ diuturnitas quicquam eiſdem ſuffragatur, quum plane conſtet eos infidelitatis, authore Chriſto, conuictos fuiſſe, fidemque illorum eſſe reprobatam, & legem iam olim antiquatam eſſe.

Rurſum de gentibus ſic obiicit: Et cur gentes per orbem nouam Chriſti fidem non dicentur, authore Henrico Angliæ, meritò fuiſſe perſecutas, cum idololatria eorum hoc pulcherrimo & Thomiſticiſſimo argumento, recta & ſana fides cenſeri debuerit, quòd tot milibus annorum, tot regionibus populorum, tam conſtanti vſu firmabatur? *Quartus cauillus.*

Et hic reſpondemus, quòd nec idololatriæ quantumuis longa conſuetudo, ſaluarit gẽtes, quum aduerſus deum non ſolum impia ſit, verumetiam per eius leges damnatiſsima. Veruntamen ipſa

de qua iam ſermo eſt, conſuetudo, nec in deum impia eſt, neque legibus eius contraria.

Cauillus. 5. Quinto ſuum errorem cõmunibus hominum erroribus ſtabilire molitur, ſic inquiens:

» Atque eodem Herico magiſtro etiam» num aſſeramus, impiorum hominum er» rores eſſe ſanam fidẽ, quòd ab initio mun» di illorum ſuperarit multitudo & diutur» nitas & potentia, piorum paucitatem & » ignobilitatem.

Cui reſpõdemus, quòd errores hominum, quos ab initio mundi Lutherus duraſſe contendit, nihil tueri poteſt tanta diuturnitas, quum non alium habeant authorem, quàm Satanam, eundem videlicet quem habent Lutheri dogmata.

Vides ex iis reſponſionibus noſtris lector, q̃ ſolida ſcilicet is nouus totius orbis magiſter arguměta produxerit, qui ſe certum iactitat ſua omnia dogmata ſe habere de cœlo, quique de Satana ſe triumphaſſe gloriatur. Vides quæ iam ſpolia reportarit ex tam glorioſo triumpho.

Cauill⁹. 6. Sed non prætereundum eſt quàm Herculeam rationẽm & inuincibilem poſtre-

mo loco producit.

Summa (inquit) Si hominum dicta va- „
lent articulos fidei, cur non & mea verba „
faciunt articulos fidei? An nõ ſum homo? „

Reſpondeo, Me ſanè putare quiduis a-
liud te eſſe præter hominem. An non tibi
credam, qui teipſum vrſam & leænam ap-
pellaſti? Quando igitur vrſam aut leænam
nemo recte vocauerit hominem, ſed be-
luam, non mihi plane videris homo, ſed
belua. Nam ſi homo eſſes, aliquod in te fo-
ret humanitatis indicium. Non tot men-
daciis libelli tui ſcaterent. Non tot con-
uiciis abundares. Non tot inſaniis & a-
mentiis fureres. At iſtis miſsis, ad cætera
pergamus.

Subinde cauillatur, Turcam riſurum, *Cauill. 7.*
ſi noſtrã conſuetudinem è ſpiritu ſancto „
manaſſe diceremus: nec proinde pluri- „
mum à Turcarum conſuetudine differre, „
quum eam ſine ſcripturis aſſeramus. Pri- „
mum, iſtud abſque ſcripturis non aſſeri- „
mus, imò ſcripturas ob idipſum aſtruen- „
dum antè produximus. Deinde nec ſcri-
pturis noſtris Turca fidem haberet, tam-
etſi validiſsimas produceremus. Tertio,
neque Turca Luthero crederet, quãtum-

uis affirmet ſe certum eſſe omnia dogmata ſua ſe habere de cœlo, vel ſi ſcripturis idipſum cõfirmarit:quod nunquam facit.

Cauill⁹. 8. Præter hæc & verboſitate multa gannit & garrit nos aliud fundamentum pręter Chriſtum ponere,qui paremus hominibus. quod etiam falſiſsimum eſt. Nam ſupremum fidei noſtræ fundamentũ Chriſtus eſt, deinde apoſtoli, quos & Paulus Ephe.2. ipſe (quanquam homines erant) fundamentum etiam appellat, quod ſupra Chriſtum ſummum angularem lapidem ſtabilitum eſt. Poſt hos etiam apoſtolici viri ceu viui lapides ſuperædificantur,quibus omnibus tandem innituntur & Chriſtiani cæteri.

Cauill⁹. 9. Poſt hæc, Paulum affirmat magna authoritate ſancire, fidem noſtram oportere niti verbis dei.1.Corint.2.Sermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapiẽtię verbis,ſed in oſtenſione ſpirit⁹ & virtutis fuit,vt fides veſtra nõ ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute dei.

Verùm hæc ſcriptura multo magis contra Lutherum facit,q̃ contra nos. Docuit enim ſuã Paulus,oſtẽſione ſpiritus & virtutis, hoc eſt clara miraculorũ operatio-

ne. Docuerūt & ſua patres qui Paulo ſucceſſerūt, ſimili modo, hoc eſt mirificis operibus è cœlo conteſtata. Quare noſtra quę credimus, ex oſtēſione ſpiritus & virtutis abunde ſunt cōfirmata. Nam vt ſuo tēpore Paulus ea quę docuit, claris miraculis confirmauit omnia, ita reliqui patres ſuam doctrinam ſequentibus temporibus magna vitæ ſanctimonia, multaque miraculorum luce comprobabant. Quare ſi iam Lutherus velit alia ſuperinducere quàm hactenus eccleſia crediderit, & plane diuerſa iis quæ adhuc credit, oportet eum oſtenſione ſpiritus & virtutis, hoc eſt ſignis & miraculis iſtud comprobare, potius quàm deprauata ſcripturarum interpretatione, contra ſenſum Chriſti ſimul & tot ſanctiſsimorum atque eruditiſſimorum patrum concordes ſentētias, qui per multa ſecula nos præceſſerunt. Optarim potius vt humanę ſapiētiæ verba Lutherus proferret, quàm tot mendacia diabolica, maledictaque & conuicia congereret, quibus ferme quicquid ſcribit, refertiſsimum eſt. Nam vbique plus mendaciorum & conuiciorum quàm efficacium argumentorum inueniet lector.

Cauill⁹.10 Poſt multa igitur conuicia tandem di-
» cit Chriſtum eccleſiam ſuam ædificaſſe
» non ſuper longitudinem temporum, ne-
» que ſuper multitudinem hominum, ne-
» que ſuper Oportet ſic eſſe, neq; ſuper v-
» ſum & dictum ſanctorum, denique neque
» ſuper Iohannē baptiſtā, nec ſuper Eliam,
» nec ſuper Hieremiam, aut vllum ex pro-
» phetis, ſed ſuper ſolam & ſolidā petram,
» ſuper Chriſtum filium dei.

Nos etiam & hoc ipſum aſſerimus ec-clefiæ præcipuum fundamentum eſſe, cui tamen fundamento propinquius innituntur tam apoſtoli quàm prophetæ, quos & conſtat homines fuiſſe. Deinde nos item ſuperædificamur, quemadmodum Paulus ait, Superædificati ſuper fundamentum

Ephe.2. apoſtolorum & prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio creſcit in templum ſanctum in domino. Sed contendet Lutherus nihil aliud per hoc fundamentum intelligi debere, quàm Chriſtum. Ego verò viciſsim iſtud negabo. Quare iudice quodam opus erit, qui litem hanc inter nos dirimat. Auguſtinus igitur hunc locum explicans Pſalmo.86. vocat apoſtolos &

los & prophetas fundamenta ciuitatis huius, hoc eſt eccleſiæ Chriſti: & Chriſtum vocat fundamentum fundamentorum, quemadmodũ & idem paſtor paſtorum, atque ſanctus ſanctorum nonnunquam dicitur. Vides ergo lector apoſtolos & prophetas eccleſiæ fundamenta dici, nec eſſe de horum veracitate metuendum, quanquam homines fuerint, quum & ipſi fundati ſint in ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Et rurſum ex eodem conſequitur, per petram in prioribus Chriſti verbis Petrum debere intelligi. Nam cur alioqui Chriſtus eum alibi ſaxum appellauit, nempe quum dixit: Tu vocaberis Cephas, quod ſi interpreteris (vt Ioannes ait) lapis aut ſaxum interpretatur? Et quid eſt lapis aut ſaxum aliud, quàm petra? Quòd ſi neget Lutherus hunc locum ſic accipiendum eſſe, Iudices oportet habeamus, quos neque paucos aduerſus illum produximus articulo.25.confutatarum aſſertionum.

Apoſtoli ſunt fundamenta eccleſiæ.
1.Pet.5.
Daniel.9.
Ioan.1.

Sed aduerte lector quem in modum probat non ſuper iis fundamentis eccleſiam Chriſti fundari, ſed ſuper ſolum Chriſtum:

Canill.11.

Quoniam (inquit) hic mẽtiri & fallerẽ non poteſt: at omnis homo mendax. Neſcio quid hic ſibi velit, niſi forte moliatur hoc verbo ſua mendacia tegere, nempe ꝙ non ſit pudendum Luthero ſi mentiatur, quandoquidẽ ſcriptura dicit omnem hominem eſſe mendacem. Nec opinor illum ſentire quòd Paulus fuerit mendax, aut Petrus aut alius quiſpiam apoſtolorum in iis quæ tradiderunt eccleſiæ. Nam ita quicquid ſcripſerint, id totum in ſuſpicionem adducetur. Quòd ſi de illis id nolis accipi, quid prohibet eos dici fundamenta, quibus eccleſia poſt Chriſtum fulciatur?

XII. Producit adhuc & alias duas ſcripturas, quæ nihil inſeruiunt eius inſtituto, quin officiunt magis. Nam hæc, Si quis loquitur, quaſi ſermones dei: manifeſtè Lutherum damnat, qui nihil habet in ore frequentius, quàm conuicia, probra, maledicta, quæ magis diaboli ſermones ſunt quàm dei. Sed ne dixerit Lutherus, nos huius rei nulla exempla produxiſſe, non grauabimur vnum aut alterum in medium proferre. An non diabolica ſunt conuicia quæ paulò antè in fautores diui Tho-

Diabolica Luthe. conuicia.

mæ iaculatus eſt?Hæc ſunt arma (inquit) «
quibus hæretici vincuntur hodie,ignis,& «
furor inſulſiſsimorum aſinorum;& Tho- «
miſticorum porcorum.Sed pergant por- »
ci illi,& ſi audent,exurant me:hic ſum;& «
expectabo eos. cineribus ſolis poſt mor- «
tem etiam in mille maria proiectis,perſe- «
quar & fatigabo hoc abominabile vul- «
gus. Summa, Viuens, papatus hoſtis ero: «
exuſtus, bis hoſtis ero. facite porci Tho- «
miſtæ quod poteſtis,Lutherum habebitis «
vrſam in via,& leænam in ſemita.vndique «
vobis occurret, & pacem habere non ſi- «
net,donec ferreas veſtras ceruices & æ- «
reas frontes contriuerit, vel in ſalutem, «
vel in perditionem. Hactenus ſatis fuerit «
patientiam perdidiſſe:deinceps,cum per- «
gatis indurati & occæcati cornua erige- «
re, & ſponte facti ſitis incorrigibiles & «
indomiti, nemo à me expectet quicquam «
dici in vos (deplorata portenta) ſuaue «
aut blandum. Irritatos enim volo magis «
ac magis, donec effuſis omnibus viribus «
& furoribus,concidatis in vobiſipſis.Qui «
primus alterum compeſcuerit, ſit ipſe vi- «
ctor:ſicut vultis,ſic fiat vobis. «

En tibi lector ſermones Lutheri. Num

„ tibi videntur dei ſermones eſſe, an diabo-
li potius? Et rurſum de ſummi pontificis
cultoribus ad hunc modum ait:

„ Tacens eos contemnam: vel ſi agen-
„ dum eſt cum illis, quanto poſsim impetu
„ in eos ferar, irritaturus ſatis, imò prouo-
„ caturus tam ſtupidos truncos, tam rudes
„ aſinos, tam craſſos porcos, cum digni alio
„ officio non ſint, niſi vt prouocetur in pœ-
„ nam ſuam. Idque faciam in gloriam Hen-
„ ricianæ eccleſiæ, & ipſius Henrici egregij
„ defenſoris Thomiſtæ, ne fruſtra meã mor
„ dacitatẽ ſacerrima ſua maledicentia dam-
„ naſſe queri poſsit.

Hi ſcilicet ſunt ſermones dei, quos tam
crebro Lutherus habet in ore? imò plane
diabolicos eſſe quis non diiudicat?

Cæterum vt ad inſtitutum noſtrum re-
1.Pet.4. uertamur, docet Petrus ſuperioribus illis
verbis, Chriſtianos quæcunque loquan-
tur, ea modeſtia ſobrietateque loqui, ac ſi
loquerentur eloquia dei. Quare nihil hęc
ſcriptura Luthero confert: ſed multo mi-
nus quàm nihil, altera quam ſubinde pro-
ducit. Affert enim alteram, ſed è ſuo cere-
bro confictam, quippe quæ nuſquam ſcri-
pta ſit.

Et omnis (inquit) prophetia ſit analogia fidei. cc cc

Non hoc dixit Paulus, ſed ita: Siue prophetiam ſecundum proportionem fidei, hoc eſt, quòd prophetiæ donum in hominibus vel maius vel minus eſt pro magnitudine fidei. Quid hoc ad rem attinet, ꝙ nobis nihil ſine ſcripturis licebit loqui? Cæterum quanquam hoc non probent hæ ſcripturæ per Lutherum adductæ, nemo tamen negat, quin prophetantibus id ſit loquendum, quod ſcripturis conſentaneum fuerit: nihilque omnino proferri ab his debere, quod ſcripturis quouis pacto contrarium ſit. *Roma. 12.* *Conſentanea ſcripturis doceri oportet.*

XIII.

Et quanquam nec ſcripturis nec ratione Lutherus iſta probauerit, audi tamen lector quàm iactabunde loquitur.

Hæc ſunt (inquit) robora noſtra, aduerſus quæ obmuteſcere coguntur Henrici, Thomiſtæ, papiſtæ, & quicquid eſt fecis, ſentinæ, & latrinæ impiorum & ſacrilegorum eiuſmodi: neque habent quod poſſunt hic reſpondere, ſed cõfuſi & proſtrati iacent à facie verborum iſtius tonitrui: & expectamus quoque quid aduerſus hæc mutire audeat Rex cum omnibus cc cc cc cc cc cc cc cc cc *Inanis iactantia Luth.*

ſuis ſophiſtis.

An non vides lector beluam iſtã prorſus inſanire: qui quũ ipſe nihil præter meras nugas effutiat & deblateret, alios tamẽ appellat nugigerulos: & putat oris ſui fœtorem peſtilentiſsimum adeo formidabilem eſſe, vt omnes obmuteſcere cogat?

» Subdit Lutherus. Stat enim fixa ſentẽtia,
» fidem non deberi niſi certo verbo dei, ſi-
» cut dicit Roma. x. Fides ex auditu, auditus
» autem per verbum Chriſti.

Fides eccleſia Rom. à Chriſto & apoſtolis. Et iſtud ſanè plurimũ noſtræ parti ſuffragatur. Nam ea quæ nos credimus, ab orthodoxis accepimus, & hi ab aliis audierunt ſimiliter orthodoxis, atque hi viciſsim ab aliis, idque continua ſerie donec ad ipſos priſcos apoſtolorum auditores peruenerimus. At ſi Lutherum petas quonam audito fidem acceperit ſuam, non poteſt alium indicare, quàm aut VViclefiſtam, aut Huſsitam quempiam. Lutherus enimuero quicquid libet, ex quauis ſcriptura colligere nouit. At certe parũ dialectice conſequitur, Fides habẽda eſt verbo dei, ergo ſoli verbo dei.

Cæterum iam donemus iſtud Luthero: Solis dei verbis, & his quæ ſequuntur ex

dei verbis, fides adhibeatur. Neque enim dubitamus quin eiuſmodi negotium iſtud ſit, de quo iam agimus. Nam hæc ſunt verba Chriſti: Et rogabo patrem, & alium conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis. Et rurſum: Quum venerit ille, qui eſt ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Atque iterum de eodem ſpiritu loquens ait, De meo accipiet, & annunciabit vobis. *Iohan. 14.* *Iohan. 16.*

Ad hæc: Paracletus autem ille qui eſt ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixi vobis. Quis iā has ſcripturas exacte penſitans dubitare ſecū poteſt de ſpiritus huius conſolatione? maxime quum apoſtolici viri & ſeniores in vnum locum ex toto Chriſtianorum orbe confluxerint eius conſulendi gratia, nempe quid eſſent in cauſa fidei facturi, & ea certe cauſa, quæ plurimum concernit animarum ſalutem. Nam ſi ſpiritus veritatis ſit, & maneat nobiſcum in æternum, ocioſus eſſe non poteſt in monſtranda veritate. Et ſi ducturus eſt in omnem veritatem, cur & iſtam adeo *Iohan. 14.*

ſuppliciter imploratus non indicabit? Et ſi docebit vos omnia & ſuggeret quæcũque Chriſtus ante dixerit, cur & hunc ſcrupum in Chriſti verbis iam requiſitus non explicabit? Hic profectò liceret nobis in beluam iſtam inſultare, & in caput eius omnia ſua conuicia regerere, & maxime quum præter illas ſcripturas exemplum etiam habeamus ex facto Chriſti,
Luca.24. qui ſub vna ſpecie, nempe panis, hoc ſacramentum duobus è diſcipulis ſuis porrexit: neque Chriſti modò, verumetiam apoſtolorum eius, quos nõ ſemel idipſum feciſſe literis proditum eſt. Cæterum hac de re pluribus in articulorum cõfutatione diximus.

XIIII. At adhuc blaterare Lutherus haudquaquam deſinit. Colligere molitur ex his quæ ſuperius adduxit, quicquid vltra verbum dei producitur, hoc noſtri arbitrij eſſe, ceu dominorum, credere non credere, damnare probare, ſicut ſcriptum eſt: Omnia veſtra ſunt, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue Paulus: vos autem Chriſti. Nec iſtud certe probat id quod Lutherus molitur. Neque enim ita Paulus intellexit: Chriſtianos eſſe Chriſti, vt non debeant

præpoſitis ſuis obedire. Nam iſtud ad Hebræos vltimo præcipit. Obedite (inquit) præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. & rationem ſubnectit dicens: Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Ecce Paulus Chriſtianos obedire vult & ſubiici præſidibus ſuis, qui deo rationem pro animabus eorum reddituri ſunt. Et Chriſtus item iuſsit, Omnia quæcunque dixerint vobis, facite. *Matt. 23.*

XV. Poſtremo docet noſtrum eſſe iudicare pontificem, & non iudicari à pontifice: " Quia ſpiritualis (inquit) à nemine iudica- " tur, & ipſe iudicat omnes. "

Sed hæc conſecutio planè ſtolida eſt, ni Lutherus prius doceat plebem eſſe ſpiritalem. Nam de præſidibus hoc Paulus dixit, & nón de plebe: quod illic apertiſſimum eſt. Mox enim ſubdit: Nos autem ſenſum Chriſti habemus. hoc de præſidibus. Et de plebe quid? Adhuc enim carnales eſtis. Et quare carnales eos appellarit, oſtendit: Quum enim ſint inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis? Ecce lector, hic prorſus euaneſcit Lutherani iudicij authóritas, quum tam aperte factioſus & contentioſus fuerit, ac proinde

Cuius ſit iudicare aliū.

1. Corin. 2.

1. Corin. 3.

carnalis. Si carnis opera, quæ Paulus ad Galatas enumerat, carnalem efficiunt quempiam, Lutherus vtique totus carnalis eſt. Nam & totus conflatus eſt ex inimicitiis, contentionibus, æmulationibus, iris, rixis, diſſenſionibus, ſectiſque & inuidiis. Quamobrem nec ipſe, neque ſectatores eius idonei iudices eſſe queunt.

Gala. 5.

Lutherus carnalis.

Quod de Auguſtino denique producit, nempe quòd (eius ſententia) ſolis canonicis libris is debeatur honor, vt firmiſſime credatur nihil erroris in illis eſſe: cæteros, quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non æquo honore dignos: nihil contra nos militat. Neque enim ob id vult Auguſtinus, vt nihil omnino credatur, niſi quod in ſcripturis poſitum fuerit, quum ipſe contra Donatiſtas multa docet eſſe credenda, quæ nequaquam in ſacris literis continentur, de quibus & inter confutandum articulos Lutheranos ipſi meminimus. Sed & generalium ſynodorum decretis Auguſtinus deferendum cenſet haud aliter quàm à ſacro profectis ſpiritu.

Modeſtia autboris.

Nihil hactenus omiſimus lector, quod erat aliqua reſponſione dignum. Conui-

cia tamen innumera præteriuimus, ne te nimio prolixitatis onerarem tædio. Multis autem verbis poſt hæc Lutherus ſubterfugere conatur, ne videatur in laudando Leone pontifice, & eodem rurſus impoſtore vocando, fuiſſe ſibi contrarius: ſed nihil agit. Si impoſtor fuit Leo decimus, vt eum Lutherus vocat, vir bonus haudquaquam fuit: & idem à Luthero ceu vir bonus laudatur. Luthero certe bonus & non bonus erit, niſi forte adulandi gratia fateatur ſe (dũ iſtud ſcripſerit) fuiſſe mentitum.

Luther. vel mẽtitus eſt vel ſibi cõtrariatur.

De papatu ſubinde Lutherus oggan- XVI.
niens, illuſtriſsimum regem inſimulat ad „
ſcripturas quas attulit, magis mutum fuiſ- „
ſe, quàm piſcem: quũ tamen omnino nullas quibus papatum conuelleret, in toto Babylonicæ captiuitatis libello produxiſſet. Cæterum quia nos inter confutandum articulos, ſatis abunde Luthero papatum impugnanti reſpondimus, iam paucioribus agendum eſt. Neminem opinor dubitaturum hac de re, qui verba Chriſti cum ipſo rerum euentu digne conferat. Quis enim tam cæcus eſt, vt non videat eam quam hodie vocamus eccleſiam, ex

Eccleſia Ro. ex Petro dimanauit.

Petro dimanaſſe? Nec inficior quin à cæteris apoſtolis eccleſiæ complures inſtitutæ fuiſſent, nimirum à Paulo, Iohanne, Iacobo, Matthæo, Barnaba, reliquiſque quos olim ad totum orbem conuertendũ Chriſtus ipſe miſerat. At ſucceſsiones eorum vel penitus interierunt, vel ita ſchiſmatibus & hæreſibus ab eccleſia receſſerunt, vt ad eam haudquaquam pertinere credantur. Quum enim eccleſia non ſegregatio, ſed congregatio dicatur: qui non cum cæteris membris adunati ſunt, meritò cēſentur nõ eſſe de eccleſia. Retinet igitur ſola illa Chriſtianorum ſucceſsio, quæ à Petro defluxit, eccleſiæ nomenclaturam. Quamobrem quum & illi Chriſtus dixit:

Matt.16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam: & eũdem alibi promiſerit vocandum eſſe ſaxum aut lapidẽ, quis non dilucide perſpicit Petrum illis verbis petram fuiſſe vocatum? Nam quum alibi nuſquam per totum euangelium inuenias, Petrum ſaxum vocari, quumque certiſsimum ſit, Chriſti verba fruſtrari nõ

Iohann.1. poſſe, quibus Petro dixit, Et tu vocaberis ſaxum: reliquum eſt, vt Petrus hoc loco iure petra ſit vocatus, ſupra quam ipſe to-

tam eccleſiæ ſuæ ſucceſsionem ædificauit: aduerſus quam ſucceſsionem hactenus inferorum portæ nec præualuerunt, nec præualebunt vnquam. Manet enim ad hunc vſque diem hæc interrupta ſucceſſio, & manebit haud dubiè quandiu mũdus iſte durabit. Quid ad nos ſi Bohemi & Indi nolint hanc petram ceu catholicæ eccleſiæ fundamentum agnoſcere, ſed vltro ſe ſeparauerint? Vnica nihilomin⁹ eſt columba Chriſti, à qua ſe faciunt exteros, quòd ab ea ſponte receſſerint. De Hieronymo quòd ais eum Romanam eccleſiam, ſuam dumtaxat, non orbis matrem appellare, argumentum iſtud nihil efficit, quũ ſit mere negatiuum. Sed & quia Hieronymus nequaquam ſub diœceſi Romana, ſed Hieroſolymitana tum degebat, non vocaſſet Romanam eccleſiam, ſuam matrẽ niſi quatenus & ipſa totius orbis fuiſſet mater. Cæterum de Romana quid ſenſerit Hieronymus eccleſia, iam audi quũ ad Damaſum eccleſiæ Romanæ pontificem ſcribat: Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam domini tunicam & deſuper textam minutatim diſcerpſit, ideo mihi cathedrã

Cant. 6.

Hieron. de eccleſia Romana.

& fidem apoſtolico ore laudatam cenſui conſulendam. Et rurſum ad eundem: Beatitudini (inquit) tuæ, id eſt cathedræ Petri, communione conſocior. ſuper illam petram ædificatam eccleſiam ſcio. Ecce quid Hieronymus de Petro dixerit: Super illam petram ædificatam eccleſiá ſcio. Ad hæc: Si quis (inquit) cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Quamobrem & ingenue fatetur ſe Vitalem non noſſe, Miletũ reſpuere, Paulinum ignorare, nimirum qui ſedis huius & cathedræ fuerãt aduerſarij. Sed & demum cunctos affirmat ſpargere, hoc eſt ſchiſmaticos eſſe, & extra eccleſiam, qui cum ſucceſſore Petri non colligunt. Quis ex his non intelligit, quantũ Hieronymus eccleſiæ Romanæ cenſuerit deferendum? Non eſt igitur cur Lutherus garriat, Regem Angliæ rudem & indoctum eſſe laicum: quo vtinam nos ipſi qui ſacerdotes ſumus, non eſſemus tam eruditione quàm eloquentia longe inferiores.

XVII. *Ad inſtitutum reuertitur.* Sed iam tandem veniamus ad rem propoſitam, quæ hactenus per multã Lutheri verboſitatem dilata eſt. Nam & ad ſingula reſpondendum fuit, & ordo quem ille

ſecutus eſt, à nobis teneri debuit, quo lectoribus omnia promptius occurrerent. Hic primùm ſcripturas & rationes diluemus, quas Lutherus ſua robora vocat, & à Rege præteritas fálſo conqueritur, quũ tamen ipſe tranſiliat multa quæ non mediocriter eum premunt, quibuſque reſpõdit nihil. Et hæc eſt vna, neque rara, vulpis huius fraudulẽtia, qua ſuum aduerſarium in eo maxime reprehendit, in quo maxime delinquit ipſe. Sed nos eius quæ vocat robora iam recenſebimus. Septem ea fuiſſe dicit.

Confutatio ſeptem roborum Lutheri.

Primum erat authoritas euangeliſtarum narrantium conſtanti & vno ſermone, Chriſtum inſtituiſſe vtramque ſpeciẽ iis qui memoriam ſui eſſent facturi: & ſignanter ad calicem adiecit, Bibite ex eo omnes. Hic reſpondemus verum eſſe, quòd hoc ſacramentum ſub vtraque ſpecie Chriſtus inſtituit: ſed negamus quòd omnibus his qui memoriam eius eſſent facturi, præceperit ipſum ſub vtraque ſpecie dari. Nec probat id quod ſequitur, Bibite ex eo omnes. quod ſolis duodecim apoſtolis, non item omnibus Chriſtianis fuiſſe dictum, pauló antè monſtrauimus.

Matt. 26.

Secundum robur. Secundum erat: Si ſolis presbyteris de-
» diſſet Chriſtus in cœna ſacramentum, nõ
» liceret vllam partem laicis dare, cum non
» liceat inſtitutum & exemplum Chriſti
» mutare.

Huic reſpondemus, quòd Chriſtus ipſe
Lucæ.24. duobus ex diſcipulis ſuis nondum ſacer-
dotibus factis hoc ſacramentum ſub ſpe-
cie panis dumtaxat miniſtrauit. Quocir-
ca nec ob id mutatum eſt Chriſti inſtitu-
tum, quòd laicis idem ſacramentum ſub
altera tantum ſpecie, nempe panis datur,
quum hoc ipſum ipſe Chriſtus prius fece-
rit, laicos communicans in Emaus, quem-
XVIII. admodum ante diximus: quod & vltimo
Inſtituta Chriſti poſſunt immutari. Lucæ manifeſtum eſt.

Dicimus præterea licere cuipiam ge-
nerali concilio nonnihil è Chriſti inſti-
Act.2.9.10. tutis ob vrgentes cauſas immutare, quem-
admodum & primis ipſis licuit eccleſiæ
Matt.28. proceribus qui baptiſmi formam immu-
Apoſtoli ſacramentum eucharistiæ pro ſuo arbitrio miniſtrabant. tarunt, longe aliter quàm inſtituerat eam
Chriſtus.

Dicimus tertio, quòd huius ſacramenti
miniſtrandi modus arbitrio apoſtolorum
relictus fuit. Quod & Auguſtinus ad Ia-
nuariũ docet inquiẽs: Saluator quo vehe-
mentius

mentius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorũ, à quibus ad paſsionem digreſſurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt apoſtolis (per quos eccleſias diſpoſiturus erat) ſeruaret hunc locum. Hæc Aug. Quam rem & Paulus. 1. ad Corin. 11. inſinuat, nonnulla videlicet circa hoc ſacramentũ aliter ordinanda. Propter quod & quum de eodem loqueretur, ſubiunxit, Cætera quum venero, diſponam.

Tertium robur. Tertium. Si poteſt vna pars huius ſacramenti laicis tolli, poterit & pars baptiſmi & pœnitentiæ eadem authoritate tolli: & quicquid Chriſtus vnquam ſtatuit, poteſt partim tolli. Si non poteſt, nec illa pars tolli poteſt.

Diſcrimen inter euchariſtiæ ſacramentum & alia. Reſpondemus, quòd de baptiſmo & pœnitentia nequaquam ſimile eſt, quum neutrum horũ partes duas habeat, in quarum vtraque tota res ſacramenti contineatur. At qui ſacramentum Euchariſtiæ ſumit vel ſub ſpecie panis, vel ſub ſpecie vini, totum Chriſtum ſumit vtrobique. Nam qui ſpeciem alteram ſumit, tantum accipit commodi quantum ſub vtraque

ſpecie comprehenditur, nihilque maius ſub vtraque ſpecie ſuſcipit, quàm ſub altera tantum. Species enim ſigna dumtaxat ſunt, & non res: neque virtutis quicquam adiiciunt quod non in re ſignata, nempe Chriſtus, cõtineatur. Adde quòd baptiſmi verba, contra quàm aperte Chriſtus præceperit, apoſtoli per aliquod tempus in eccleſia primitiua mutarunt, vt & alia nõnulla vbi iuſtas ſibi cauſas occurriſſe conſpexerint. Quamobrem & idem à patribus & ſpiritu ſancto iam fieri poſſe non eſt dubium.

Quartum robur.

Quartum, quòd CHRISTVS dicit » ſanguinem ſuum fundi pro remiſsione » peccatorum noſtrorum: ideo quibus re- » miſsio datur peccatorum, eis non poſſe » negari ſignũ remiſsionis, quod illis Chri- » ſtus dederit.

Inualidatio.

Concedimus in hoc ſacramento contineri ſanguinem, qui fuſus erat in remiſſionem peccatorum: ſed negamus quòd hoc eſt ſacramentum remiſsionis peccatorum, ſed eſt ſacramẽtum potius vnionis fidelium cum Chriſto, & cum deo patre, per Chriſtum. Neque enim ſequitur: Hic eſt ſanguis meus qui pro multis funde-

tur in remiſsionem peccatorum: ergo Euchariſtia eſt ſacramentum remiſsionis peccatorum.

Quintum, ſi potuit vinum tollere, poterit & panem, ac per hoc totum ſacramẽtum tollere; & inſtitutum Chriſti penitus euacuare. ſi totum non poteſt, nec partem poteſt. *Quintum robur.* "

Reſpondemus, quòd in miniſtrãdo hoc ſacramento ſub ſpecie panis, non ea pericula occurrunt, quæ vix vitari valeant ſi miniſtretur etiam ſub ſpecie vini. Atque iccirco non conſequitur, vt ſi Cõcilio viſum fuiſſet ob iuſtas cauſas laicis hãc partem ſubtrahi debere, pars identidem altera præter omnem rationẽ & cauſam ſubtraheretur. Sed & ob cauſam interdũ pars vtraque ſubducitur, nimirum ipſis morituris, quando videlicet ex vomitu laborant: & infantibus, qui non ſemper deglutiunt quod in os ingeritur, ſed ingeſtum plerunque reſpuunt. *Inualidatio.* *Quibuſdã iure ſubtrahitur ſacramentum.*

XIX.

Sextum robur aufugit, nec auſum eſt comparere. Metuit forte ne quod ſodalibus contigit, idem eueniret ſibi. *Sextum robur.*

Septimum eſt Paulus omnino obſtruẽs ora, qui 1. Corint. 11. non presbyteris, ſed *Septimum robur.*

» eccleſiæ & omnibus fidelibus tradit totũ
» ſacramentum.

Inualidatio. Reſpondemus Paulum recenſere tantùm Corinthiis quod ipſe de hoc ſacramento prius acceperat à Chriſto, nimirum vt ita maiorem eis ergà cibum iſtum reuerentiam incuteret, ſimulque tolleret abuſum, qui iam apud eos aliquantulum inoleuit. Nec inficiamur aliquãdiu ſacramentum iſtud ſub vtraque ſpecie cunctis fidelibus adminiſtratum fuiſſe, & maxime ſæuientis perſecutionis tempore, quò ſcilicet ipſi fideles ex crebra ſumptione ſanguinis Chriſti, quem ipſe pro eis olim fudiſſet, quemque ſub ſpecie vini coram cernerent, magis ad martyrium pro Chriſti nomine ſubeundum animarentur. Cæterum quũ iam ceſſaſſet ea perſecutio, multaque inconuenientia quotidie magis ac magis inſurgerẽt, cuiuſmodi ſuperius memorauimus, quibus horrere cœperunt fidelium animi, ſenſim conſenſu quodã tacito per omnes eccleſias altera ſpecies adempta fuerat: atque ita populus ob euitãda crebra pericula, tacitis omnium ſuffragiis, vt ante diximus, aſſenſum præbuit quatenus laicis ſub vna tantùm ſpecie ſa-

Communicabantur olim ſub vtraque ſpecie.

Rationabiliter mutatus eſt modus cõmunicãdi.

cramentum iſtud exhiberetur.

Adde, quòd Paulus in epiſtola ſua generalitatem illam, cui potiſsimum Lutherus innititur, nimirũ, Bibite ex eo omnes, penitus omiſit, ne qua inde fortaſsis anſa credendi caperetur à poſteris, ſibi videlicet fore neceſſarium vt ſanguinem è calice potarent, quemadmodum & ſacerdotes iã faciunt. Præuidit forte Paulus hunc morem aliquando tandem inualiturum, quem iam prorſus inoleuiſſe cõſpicimus. 1. *Cor.* 11.

Iam dilucidũ eſſe cunctis opinor, quàm prorſus omni robore careant Lutherana robora, quibus iam pridẽ arrogantia plusquam Gigantea ſuperciliũ extulit, vt meritiſsime regeramus in eum, quicquid in illuſtriſsimum ipſe Regẽ prius euomuerit immeritiſsime. Nos verba tantum immutabimus, quibus Regis facta eſt mentio. *Cõuicia in Lutherum regerenda.*

Intelligis lector ex his Lutheri nequitiam. Vide nunc an vlla ſit in tali corpore gutta Chriſtiani ſanguinis, aut in eius animo ſcintilla quæpiã boni viri. Quem rogo non vrat hæc pluſquam ſophiſtica malitia, ſimul & impudentia, quæ ex animo & de induſtria ſic aduerſus agnitam veritatẽ inſanit, vt nõ modo ſuis auditoribus,

ſed & orbi toti velit tam rationabilem & ſalutarem conſuetudinem extinctam & ſepultam eſſe? Planè vas electionis eſt Satanæ,& digniſsimus impugnator eccleſiæ catholicæ. Eo ſtudio & pleraque alia molitur in omnibus quæ ſcribit. Sed pius lector hoc ſigno diſcat eum cauere,ceu ſentinam mortis:& ſuſpectum habeat per ſingulos apices. Nulla venia dignus eſt, quia nullus error hic eſt,ſed mera nequitia, & indurata malitia ad mentiendum & blaſpemandum intenta. Hactenus in Lutheri caput,eius propria verba regeſsimus,quę rectius in alium neminem competunt quàm in Lutherum ipſum.

Rex Angliæ corrupit fundamenta Lutheri.

Primi destructio.

XX. Sed iam oſtendamus Regem abunde ſatisfeciſſe cunctis Lutheri ſcripturis & rationibus: Lutherum contrà præteriiſſe multa,quæ ſibi per Regem obiecta fuerāt. Primū quantum ad ſcripturas, Lutherus, vt ſupra diximus,nullam attulit quæ præcipiat hoc ſacramentum ſub vtraque ſpecie cunctis accipiendum eſſe, præter hanc vnam,nempe,Bibite ex eo omnes. At hāc ipſe Lutherus negat vrgere laicos vt ſub vtraque ſpecie recipiant:quare factum eſt vt etiam ob id Rex Lutherum inconſtan-

tiæ damnarit. Sunt enim hæc quæ ſequuntur verba Regis ad lectorẽ: At vide quæſo quàm vacillat ac ſibi repugnat Lutherus. Vno loco dicit, Chriſtum in cœna omnibus omnino fidelibus, non permittendo, ſed præcipiendo dixiſſe: Bibite ex eo omnes. Poſtea vero timens nè laicos, quibus in ſacerdotũ odium adulatur, offenderet, hæc verba ſubiungit: Non quòd peccent in Chriſtum, qui vna ſpecie vtuntur, quũ Chriſtus non præceperit vlla vti, ſed arbitrio cuiuſlibet reliquerit, dicens: Quotienſcunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Hactenus ipſe Rex. An non perſpicis lector vtrunque Lutherum affirmaſſe, nempe quòd præceperit Chriſtus, & non præceperit: quæ manifeſte pugnant? Propter quòd & Rex adiecit: Quid opus eſt ergo nos illi contradicere, qui ſibi toties contradicit ipſe? Palam eſt igitur ex Lutheri verbis, non eſſe cunctis præceptum, Bibite ex eo omnes. Quamobrẽ quum ipſe nullum aliud è ſcripturis præceptum afferre queat, Regia celſitudo ſatis hoc primum Lutheri robur euertit. Et tamen ad inconſtantiam de qua tam aperte conuincitur, ſilet penitus.

Verba Regis.

Lucæ. 22.

Epiſcopus.

Deſtructio ſecundi. Secundum etiam robur Lutheri, quod in eo conſiſtit, quòd nõ liceat Chriſti inſtitutum mutare, ſatis efficaciter ipſe Rex eneruauit, docens Chriſti inſtitutum ob iuſtas cauſas mutari potuiſſe, quemadmodum aperte conſtat in plerisq; fuiſſe mutatum tam ex parte tẽporis, nempe quòd Chriſtus poſt cœnam ipſum inſtituit, quũ eccleſia ſumendum iubeat à ieiunis: quàm quòd aquam etiam vino commiſcendam eccleſia præcipit, quod tamen neque per Paulum neque per euãgeliſtas vt quiſquã faceret erat expreſſum. Protulit & ex Auguſtini verbis euidens teſtimonium, quo non eſt veritus Auguſtinus aſſerere mutationem illam à ſpiritu ſancto proceſsiſſe. Sed & idem Auguſtinus paulo poſt in eodem loco teſtatur, Chriſtum apoſtolis reliquiſſe totius ipſius ſacramenti diſpoſitionem & ordinem. Quam rem ex Pauli verbis colligit, quum is de ſacramento hoc locutus dixerit: Cætera, cum venero, diſponam. Quando igitur perſpicuum eſt quòd Chriſtus neutram partem omnibus Chriſtianis dari iuſsit, ſed hoc ipſum arbitrio eccleſiæ reliquit ordinandum, quis dubitare poteſt, quin eccleſia, ſancti ſpiri-

Eccleſia mutauit inſtituta Chriſti.

1. Corin. 11.

tus(quo iam regitur)inſtinctu ſic ordinauerit,vt ſub altera ſpecie duntaxat hoc ſacramentum laicis conferatur?

Tertium item robur infirmatur ex eo, quòd docetur aliter mandari Baptiſmum quàm Euchariſtiam. Baptiſmus enim palam præcipitur, dicente Chriſto apoſtolis:Euntes docete omnes gentes,baptizātes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.Verum nuſquam ita præcipitur de ſacramento Euchariſtiæ: quam rem euicit Rex ex ipſius Lutheri verbis. Lutherus enim aſſeruit non eſſe præceptum laicis vt ex calice biberent.quare non eſt ſimile de Baptiſmo & Euchariſtia. *Deſtructio tertii.* *Matt.28.*

XXI. Soluitur & quartum robur,quia nō eſt Euchariſtia ſignum remiſsionis peccatorum.Nec valet conſecutio:Chriſtus dicit ſuum ſanguinem fundi in remiſsionem peccatorum,ergo hoc ſacramentum ſignū eſt remiſsionis peccatorum. Hæc ſequela ſi bona foret, multum Bohemis ſuffragaretur,& rectè concitaret laicorum odium in ſacerdotes: in qua re vehementer ipſe Rex Lutherum pungit,inquiens: *Deſtructio quarti.*

Interim verò libet excutere quàm frauduléter per ſpeciem fauoris in laicos *Verba Regis.*

conetur eorum odium concitare in ſacerdotes. Nam quum decreuiſſet eccleſiæ ſidem ſuſpectam reddere, ne quid ponderis eius haberet authoritas, atque ita facta via, præcipua quæque Chriſtianę religionis euertere, ab ea re ſumpſit initium, cui populum ſperabat alacriter applauſurũ. Tetigit enim vetus vlcus, quo pridem vlcerata eſt Bohemia, quòd laici ſub vtraq; ſpecie non recipiant Euchariſtiam. Eam rem quum prius ita tractaſſet, vt duntaxat diceret, recte facturum Pontificem, ſi curaret communi concilio ſtatuendum, vt ſub vtraque ſpecie laici communicarent: poſt vbi neſcio quis illud ei negauit, non contentus in eo manere quod dixerat, ſic profecit in peius, vt totum clerum condemnet impietatis, quòd iſtud non faciāt nō expectato Cōcilio. Hactenus ipſe Rex.

Deſtructio quinti. Diluitur & quintũ robur ex eo, quòd per eccleſiam infantibus adempta ſit vtraque ſpecies, qui tamen aliquandiu ſoliti ſint cōmunicare. Neq; negat iuſte ſublatam, quandoquidem in Captiuitate Babylonica recenſet ex Auguſtino, citra ſacramentum eos manducare carnem & bibere ſanguinem Chriſti. Sed hic Regem

ipſum iterum audiamus.

At iſtud miror, tam vehementer indi- *Verba Regis.*
gnari Lutherum laicis ademptam alterã,
quum nihil eum permoueat quòd vtraq;
ſpecies adimatur infantibus. nã illos olim
cõmunicaſſe, nec ipſe negare poteſt. Qui
mos ſi recte fuit omiſſus, quanquam Chri-
ſtus dicat, Bibite ex hoc omnes, nec quiſ- *Matth. 26.*
quam dubitat quin cauſæ fuerint magnæ,
etiam ſi nunc earum nemo meminiſſet:
cur non etiam cogitemus bonis iuſtiſque
rationibus, quantũuis nunc ignoratis, abo
litam eſſe conſuetudinem, qua laici olim,
nec id fortaſſe diu, ſub vtraque ſpecie ſo-
lebant recipere ſacramentum? Hactenus
ipſe Rex. Hic aduertis lector quòd tamet-
ſi dixiſſet Chriſtus, Bibite ex eo omnes: in-
fantibus tamen vtraque ſpecies adimitur.
atque ita quoties occurrerint idoneę cau-
ſæ, vel altera vel vtraque per eccleſiam
tolli poterit.

Sextũ robur nuſquã cõparuit, quo factũ XXII.
eſt vt Rex non potuerit illud infirmare.

Septimũ robur etiã Rex è Lutheri ma- *Destructio 7.*
nibus eripuit: quanquã ſuperbiſsime glo-
riatur, hoc argumentũ aſſertori ſacramẽ-
torũ dixiſſe, Noli me tangere. Tetigit &

contriuit penitus:quod & facile fuit, quũ omni robore careat. Nihil enim magis efficit, quàm quòd tempore Pauli mos erat fidelibus ſub vtraque ſpecie communicare. quod nemo negat. Atque iccirco Rex affirmauit hunc morem ob iuſtas cauſas deſiiſſe, dicens: Cæterum, etiam ſi cauſas non viderem cur non decernat eccleſia vt vtraque ſpecies miniſtretur laicis, tamen dubitare non poſſem, quin ſint idoneæ, quæ & olim fecerũt vt id omitteretur, & nũc quoq; faciãt ne redintegretur. Sed & ſubinde robuſtiſsima quadam cõiectura docet, clerum non ſine iuſtiſsimis cauſis id feciſſe. Nec plane aſſentior, inquit, totum clerum per tot ſecula fuiſſe tam ſtolidum, vt ſe obſtrinxerit æterno ſupplicio propter eam rem vnde nihil reportaret commodi temporalis.

Poſtremo rationem adiicit efficacem dicens: Imò verò quàm nihil ſit talis periculi, vel hoc euidenter oſtendit, quòd eos qui non tantũ iſtud fecerunt, verumetiam qui ſcripſerunt eſſe faciendum, deus non modo ſuſcepit in cœlum, verumetiã voluit eſſe venerandos in terris, & ab hominibus honorari, à quibus

honoratur ipſe. Inter quos fuit(vt de aliis interim taceam)vir eruditiſsimus & idem ſanctiſsimus diuus Thomas Aquinas. quẽ ideo libentius commemoro, quoniam ei⁹ viri ſanctitatem, Lutheri ferre non poteſt impietas, ſed quem omnes Chriſtiani venerantur, pollutis labiis vbique blaſphemat. Quamquam ſunt permulti, qui etiam ſi pro ſanctis recepti non ſunt: tamen ſiue doctrina, ſiue pietate ſpectẽtur, tales ſunt, vt Lutherus eis comparari non poſsit, qui hac in re contrarium Luthero ſentiunt: inter quos ſunt Magiſter ſententiarum, & Nicolaus de Lyra, & complures alij, quorum cuilibet magis expedit Chriſtianos omnes quàm Luthero credere. *Laus ſancti Thomæ de Aquino.*

Ecce lector quàm validiſsimẽ Rex illuſtriſsimus robur iſtud Lutheranũ penitus redegit in nihilum, & planè docuit cuncta robora Lutheri perinde eſſe atque ſagittas paruulorum quæ nihil penitus lædant.

At ediuerſo Lutherus fortia Regis iacula declinauit penitus. Nihil enim reſpondet ad illam contradictionem quam ei Rex obiecit, nẽpe quod Chriſt⁹ præceperit & non præceperit cunctis è ſan- XXIII.

Cõuincitur palàm ſibi contradixiſſe Lutherus.

guine ſuo bibere. Et ne ſubterfugiat Lutherus hanc contradictionem, locos ipſos memorabimus. Sic enim ait in prima captiuitate ſua: Ego fateor iſta me ratione mihi inuicta ſuperatum, nec legiſſe, nec audiuiſſe, nec inueniſſe quid contra dicam, quum hic Chriſti verbum & exemplum ſtet firmiſsime, vbi non permittendo ſed præcipiendo dicit, Bibite ex eo omnes. Rurſum in principio ſecũdæ Captiuitatis ſic ait: Non quòd peccent in Chriſtum, qui vna ſpecie vtuntur, quum Chriſtus non præceperit vlla vti: ſed arbitrio cuiuſlibet reliquit, dicens: Quotienſcunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Ecce in priori præcepiſſe Chriſtum affirmat, & in poſteriori non præcepiſſe. Sed & quum Rex nullam in ſacerdotibus culpam eſſe dicit, quos tamen Lutherus ceu reos arguit, nihil is reſpondet. Et profecto nullam impingere ſacerdotibus culpam in hac re Lutherus iure poteſt, quũ nuſquam eis præcipiatur vt dent ſub vtraque ſpecie. Nã ſi ſit alicubi præceptum, locum ipſe proferat. Si nequeat, cur abſq; ſcripturis iſtud aſſerit, qui nihil ſine ſcripturis admitti

Sacerdotes non culpãtur de alterius ſpeciei ſubtractione.

velit? Et quum Rex planè doceat hanc cõſuetudinem haudquaquam inuitis laicis inolcuiſſe, hic omnino Lutherus tacet. Sed Regem ipſum audiamus: Hic igitur ſi quis eum percontetur, quî ſciat iſtum ritum inolcuiſſe renitente populo: nõ poteſt, opinor, docere. Cur ergo totum condemnat clerũ quòd laicis inuitis ademerit ſuum ius, quũ id inuitis eſſe factũ nullo poſsit documẽto probare? Quanto fuit æquius, ſi niſi volẽtibus illis rectè nequiuit inſtitui, pronunciare pro tot ſeculorũ conſuetudine plebis interueniſſe conſenſum? Ego certe, qui video quas res à plebe clerus obtinere nõ poteſt, ne tãtum quidem, quin ferme ſub ipſo altari ſuorum condant cadauera: non facilè credo populum fuiſſe paſſurum, vt inuiti per contumeliam in tanta re ab vlla iuris ſui parte pellerentur, ſed cauſis aliquot idoneis è laicorum quoque voluntate conſtitutũ. Nihil ad iſta Lutherus reſpondet.

Et quum Luthero Romanos aſſerenti potius hæreticos & impios atque ſchiſmaticos eſſe quàm Bohemos aut Græcos, ꝙ illi ſolo figmento ſuo (quemadmodũ ait Lutherus) contra euidẽtes dei ſcripturas XXIIII.

præſumunt,Rex ad hunc modum oppoſuiſſet: Si Lutherus nihil admittit aliud, quàm euidentes dei ſcripturas: cur non iubet Euchariſtiam, vti dixi, ſumi à cœnantibus? Nam ſic factum à Chriſto ſcriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus, non humano figmento, ſed eodem authore deo,factum in eccleſia ne laici ſub vtraque ſpecie reciperent Euchariſtiam,quo authore factum eſt vt reciperetur à ieiunis? Placuit enim,vt ait beatus Auguſtinus,ſpiritui ſancto,vt corpus domini,quod poſt alios cibos ab apoſtolis in cœna receptum eſt,ante alios cibos à ieiunis reciperetur in eccleſia. Videtur ergo veriſimile, quòd ſpiritus ſanctus,qui Chriſti regit eccleſiam, ſicut euchariſtiæ ſacramentum mutauit à cœnantibus ad ieiunos:ita laicos ab vtraque ſpecie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit, cur non alterare potuerit & alterum? Et hic Lutherus obmutuit prorſus.

Corpus Chriſti à ieiunis ſumendum.

Cæterum ne ſectatoribus ſuis nihil feciſſe videatur,duas tantum particulas furibundus aggreditur:quas & molitur pedibus omnino cõculcare. Sed nequicquã agit.

Lutherus detrũcat verba Regis.

agit. Neque enim Regis argumentum iuſte recenſuit, ſed vulpino ſuo more meliorem eius partem ſubticuit. Nam ita Lutherus: Eccleſia (inquit Rex) mane cõmunicat ſacramento, quod Chriſtus fecit veſperi. deinde nos aquam vino miſcemus: de quo tamen nihil meminit ſcriptura. Quare ſi eccleſia hic potuit aliud facere aut inſtituere, potuit & aliam partem ſacramenti tollere. Sic Lutherus Regẽ recenſet, atque ita magnis roboribus duas regias argumẽtationes mutilauit. Sed audi lector, quibus verbis Rex ipſe priorem extulit rationem. Poſtquam enim infantibus vtranque ſpeciem ademptam Rex in medium attuliſſet, & id bonis iuſtiſque rationibus factum, ſe nihil dubitare teſtatus eſſet: collegit æquali iure fieri potuiſſe, vt adultis altera ſpecies ob iuſtas cauſas adimeretur. Iam alteram rationẽ prioribus adiungit, his verbis:

Præterea ſi eam rem ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocat Lutherus, neque quicquam prorſus permittit eccleſiæ: cur Euchariſtiam non iubet ſemper in cœna recipi, imò verò poſt cœnam? Hic lector aduerte quid Rex molia- *Verba Regis.* *Epilogus.*

tur, nimirum quòd ſi potuiſſet eccleſia (quam ipſe perſuaſiſsimum ex ſcripturis habet ſpiritu ſancto regi) quippiam ordinationis euangelicæ variare: potuit etiã immutare plus vel minus prout congruẽtia cauſarum poſtulauerit. Neque eñ cęterorum quoduis diſtrictius præcipitur, quàm tempus ipſum. Nam vt Chriſtus ipſe carnem & ſanguinem ſub ſpecie panis & vini dedit, ita & veſperi poſt cœnam dedit. Quamobrem ſi propter bonas & iuſtas rationes eccleſiæ licuit hanc tẽporis circumſtantiam variare, idque nõ abſque ſancti ſpiritus inſtinctu feciſſe creditur: cur non potuit etiam cæterorum nõnihil, vbi æque iuſtæ cauſæ fuerint, ſimiliter immutare?

Eccleſia mutat ordinationes Euangelicas.

XXV. Sed & poſt hanc argumentationẽ Rex alteram ſubiecit in hac forma: Denique non minus incommodi fuerit, in hoc ſacramento facere ſi quid feciſſe non debeas, quàm ſi quid non facias quod feciſſe debueras. Ergo ſi totius eccleſiæ conſuetudo rectum non facit, vt in laicis omittatur ſpecies vini: qua ratione aquã in vinũ audet Lutherus infundere? Neq; enim tam audacem puto, vt ſine aqua cõſecret,

Verba Regis.

quã tñ vt admiſceret,neq; exemplum habet ex cœna dominica,neque ex apoſtoli traditione cõpertum,ſed ſola eccleſię cõſuetudine didicit:cui ſi putat hac in partem parendum,cur eam in altera tam arroganter oppugnat?

Aquam nõ infudit Chriſtus in cœna.

Vides hic lector lõge aliam Regis eſſe rationẽ, quàm Lutherus iã recenſuit. Sic eñ quoduis argumẽtũ facillime diluetur, ſi liceat aduerſario quicquid opponitur, ad modũ iſtum pro ſuo arbitrio mutilare. Rex nõ aliud molitur,quàm ꝙ huius ſacraméti diſpoſitio relicta ſit iudicio procerũ eccleſię:quã rem pluribus argumétis in vnũ collectis apertè docet. Nũquã eñ (vt ait)viri tãta ſanctitate tantaq; eruditione ſimulq; miraculis cõſpicui,rem tam auguſtã auſi fuiſſent aliquo pacto mutare, nec in vlla quidẽ circũſtantia.Nũquã certè vetuiſſent poſt cœnã & cibos Euchariſtiam ſumi,nunquã pręcepiſſent admiſcẽdã aquã,niſi planè perſuaſiſsimũ habuiſſent id omnino licere ſibi:ſed neq; laici tã vnanimiter vnquã cõſenſiſſent vel alterã ſpeciẽ ſibi, vel vtrãq; ſuis infãtibus adimẽdã. At Luther⁹ iſta ſeorſum & villicatim aggreditur.Et detractis cuique argu-

Diſpoſitio eucharistię relinquitur ſacerdotibus.

Roffenſis.

mēto ſuis virib⁹, iā vbi mutilatū eſt, cōfodere ſtudet: & ſua, non regis argumenta, iugulare conatur. Nullum enim regis argumētum harum particularum meminit, extra ſcripturam, & contra ſcripturā: & tamen haud pudet Lutherū aſſerere regē ita fuiſſe argumentatum: Aliquid fit extra ſcripturam, ergo contra ſcripturā eſt ſentiendum. Nuſquam in toto libello ſuo rex ita eſt argumentatus. Sed neque ad eum modū, quē Lutherus proximè ſubdit: Vinum miſcetur aqua ex teſtimonio ſcripturæ: ergo ſcriptura alteram partem ſtatuens, damnanda. Sic belua perfrictiſſimæ frontis nunquam nō mentitur. Neque ſolum falſum eſt, quòd iis argumentis Rex fuiſſet vſus, verumetiam quod Lutherus molitur, tā in eo quod antecedit, quàm in eo quod conſequitur in hac poſteriori collectione, falſiſsimum eſt. Molitur enim hoc Lutherus, quòd in ſcripturis vbi traditur cœna dominica, ſtatuatur vtraque ſpecies cunctis accipienda: atque ex eo pendet, quicquid multa loquacitate poſtea blaterat. Sed aduerte lector quàm fraudulenter vulpes iſta loquitur: Scriptura (inquit) alteram partē ſtatuens.

Lutherus corrumpit regis argumenta.

Verum quidem eſt ſcripturam vtramque partem ſtatuiſſe. At non eſt verum quòd vtrãque partem ſtatuerit cunctis accipiẽdã: quod tamen his verbis videri vult Lutherus: imò neutram partem ſcriptura cunctis inſtituit. Quòd ſi ſcriptura neutram partem cunctis accipiendam inſtituerit: quomodo contra ſcripturam erit quòd vel altera vel vtraque pars adimatur? aut quomodo ſcripturas damnãt, qui bonis & iuſtis cauſis moti, nũc alterã, nũc vtramque ſubtrahunt partem?

Scriptura non ſtatuit cunctis ſub vtraque ſpecie cõmunicãdũ.

Sed & rurſum id quod in antecedenti Lutherus conatur, nempe quòd extra ſcripturæ teſtimonium aqua vino miſceatur, non eſt vſquequaque verum. Nam licet id in ſcriptura cœnæ dominicæ nequaquam ſit traditum, ex aliis tamen ſcripturis colligere licet. Neque ſolùm ex ſcripturis, verumetiam ex reuelatione, ſimul & apoſtolica traditione, quemadmodum ex ſententiis veterũ poſtea referemus: vt exploratiſsimum ſit, Lutherũ fruſtra ſuum ſenſum opponere cõtra tot & tam ſolida teſtimonia. Perſpicuũ enim erit non eſſe figmentum humanum, neque ſignificationem habere peſsimam.

vt Lutherus impiè contendit. Sed nunc argumentationi regiæ finem imponamus, quã ille ſic concludit: Qua de re quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor credere, laicos recte ſub altera tãtum ſpecie communicatos, quàm per tot ſecula totum clerum (quod iſte diſputat) hac vna de cauſa fuiſſe damnatum. Nam omnes appellat impios, & tales, vt inciderint in crimen læſæ maieſtatis euãgelicę. Hactenus ipſe rex.

Concluſio Regis. Laici recte cõmunicantur ſub vna ſpecie tantum.

XXVI. Et ſane longè tutius erit creditu, laicos rectè ſub altera tantùm ſpecie communicatos, quàm totum clerum hac vna de cauſa fuiſſe damnatum: cum certò conſtet eccleſiam (vt ſæpe diximus) ſancto ſpiritu regi.

Iam igitur ad id quod ſumus polliciti, reuertamur, vt oſtẽdamus videlicet aquã vino recte miſcendam eſſe.

Aqua vino in calice conſecrationis rectè miſcetur.

Cyprianus primùm, & ex ſcripturis, & ex dominica reuelatione ſe teſtatur idipſum accepiſſe. Sed de reuelatione prius videamus. Sic enim in epiſtola quadam ad Cæcilium, quam de miſcenda aqua in calice ſcripſit, ſe fatetur à domino fuiſſe admonitum, vt ita faceret, hoc eſt vt aquã

vino miſceret. Nec hoc putes (inquit) frater chariſsime, noſtra & humana mente conſcribere, aut vltronea voluntate hoc nobis audaciter aſſumere, quum mediocritatem noſtram ſemper humili & verecunda moderatione teneamus. Sed quando aliquid deo inſpirante & mandante præcipitur, neceſſe eſt domino ſeruus fidelis obtemperet, excuſatus apud omnes, quòd nihil ſibi arroganter aſſumat, qui offenſam domini timere compellitur, niſi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos ſcias, vt in calice offerendo dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis quàm quod pro nobis dominus prior fecit, vt calix qui in cōmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Hæc Cyprianus. Ecce lector, primùm hic ſanctiſsimus & doctiſsimus martyr à deo ſibi inſpirante & mandante fuiſſe præceptum affirmat, vt calicem non aqua ſola, nec vino ſolo, ſed vino mixtum offeramus. Deinde Chriſtũ aſſerit idipſum in cœna feciſſe, quod & poſtea ſcripturis confirmat: & potiſsimum ex Salomone. Per Salomonem (inquit) ſpiritus ſanctus typum dominici ſacrificij præmonſtrat, dicens: Sa-

Chriſtus miſcuit vinum aquæ in cœna.

Sapien.9. pientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem: mactauit ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſuum, & parauit menſam ſuam. Et miſit ſeruos conuocans cum excelſa prædicatione ad craterem ſuum, dicens: Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis. Et ſubdit Cyprianus: Vinum mixtum declarat, id eſt calicem domini vino & aqua mixtum prophetica voce denunciat. Hæc Cyprianus.

Adde quòd ſanguini vitulorum & hircorum, quo Moſes vetus teſtamentum cõfirmauit, aqua admiſcebatur: quemadmodum & Paulus ad Hebræos teſtatur. Lecto (inquit) omni mandato legis à Moſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua, ipſum librum & omnem populum reſperſit. At ille ſanguis erat huius figura. Nam vt illo vetus, ita & iſto nouum teſtamentum confirmabatur. Intelligis itaque lector, Cyprianum non modo reuelatione, verumetiam ſcriptura confirmaſſe, vino aquam admiſceri debere. Lutherus tamen & ſcripturarum & myſteriorum impudentiſſimus temerator, ſuum ſpiritum & ſenſum

Hebr.9.

ſequens, contendit melius & tutius fore vt non miſceatur aqua vino: quum id (vt ait) ſit merè figmentum humanum, & ſiniſtram, imò peſsimam habeat ſignificationem. Sed væ prophetis qui ſuum ſpiritum ſequuntur. Et maximè væ illi, qui ſuo ſenſui contra tot orthodoxorum patrum ſententias non veretur inniti. Neque enim Cyprianus hoc ſolum aſſeruit, verumetiam Hieronymus apertè ſubſcribit, inquiens: Dominici ſanguinis vinum aqua eſſe miſcendum, non ſolum traditione, ſed ipſo etiam genere mortis & paſſionis dominus noſter oſtendit, ex cuius ſacro latere ſanguis & aqua lanceę illiſione effluxit. Hæc Hieronymus.

Ezech. 13.

Iohan. 19.

Ecce hic & præter apoſtolicam traditionem ſcripturam item alteram Hieronymus adducit, nempe de ſanguine ſimul & aqua quę fluxerunt è latere Chriſti, quum eſſet perfoſſum lancea.

Accedit huic Chryſoſtomus. Ad hæc (inquit) & arcanum myſterium conſummatum eſt. Exiuit enim ſanguis & aqua. non caſu & ſimpliciter hi fontes ſcaturierunt, ſed quoniam ex ambobus eccleſia cõſtituta eſt. Sciunt hoc initiati. per aquã

enim regenerati,ſanguine & carne nutriti ſunt. Hinc myſteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipſo latere hauriens accedas. Hæc Chryſoſtomus.

Aſtipulatur his & Damaſcenus, affirmans in cœna Chriſtum in calice vinum
Matth.26. aqua mixtum habuiſſe. Similiter (inquit) accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis,dicens:Bibite ex eo omnes. Hæc Damaſcenus.

Conſentit & Ambroſius, dicens: Ante verba Chriſti calix fuit vini & aquæ plenus:vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Hæc ille.

Accedit & his Auguſtinus illud euan-
Iohan.19. gelicum explicans:Et continuo exiuit ſanguis & aqua. Ille ſanguis (inquit) in remiſsionem fuſus eſt peccatorum: aqua illa,ſalutare temperat poculum. Et rurſum alibi: In euchariſtia (inquit) non debet pura aqua offerri, vt quidam ſobrietatis falluntur imagine: ſed vinum cum aqua mixtum.

Roffenſis. Intelligis ex his lector, aquã vino miſceri debere, quum ex reuelatione quam

Cyprianus accepiſſe ſe teſtatur, tum ex ſcripturis & patrum teſtimoniis, quæ rem ipſam prorſus aſſeuerant. Iam ex eiſdem oſtendemus non omnino peſsimã (vt Lutherus temere dicit) eſſe mixtionis huius ſignificationem.

XXVII. *Nõ eſt parua mixtionis ſignificatio.*

Cyprianus ipſe primùm ſuam dicat ſententiam. Aquas (inquit) populos ſignificare in Apocalypſi ſcriptura diuina declarat, dicens: Aquæ quas vidiſti, ſuper quas ſedet meretrix illa, populi ſunt, & turbæ, & gentes Ethnicorum, & linguæ. Quod ſcilicet perſpicimus & in ſacramento dominici calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat Chriſtus, qui & peccata noſtra portabat, videmus in aqua populũ intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini ſic miſcetur in calice domini, vt commixtio illa non peſsit ab inuicem ſeparari. Vnde eccleſiam, id eſt plebem in eccleſia conſtitutam, fideliter & firmiter in eo quod credidit perſeuerantem, nulla res ſeparare poterit à Chri-

Apoca. 17.

ſto quo minus hæreat ſemper & maneat in diuina dilectione. Sic autem in ſanctificando calice domini offerri aqua ſola nõ poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinũ tantum quis offerat, ſanguis Chriſti ĩcipit eſſe ſine nobis. Si vero aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem vtrunque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulatur, tunc ſacramentum ſpiritale & cœleſte perficitur. Hæc Cyprianus. Concors huic eſt Hieronymus. Aduertimus (inquit) in aquis figuras gentium deſignari, *Apoca. 17.* dicente Iohãne in Apocalypſi: Aquę quas vidiſti, populi multi ſunt. In vino autem ſanguinem dominicæ paſsionis oſtendi. Ac ſic quum in huius ſacramenti oblatione vino aqua miſcetur, eo ipſo deſignatur quòd Chriſto fidelis populus incorporatur iungiturque, & quadam ei copula perfectæ charitatis vnitur. Hæc Hieronymus.

XXVIII. Aquæ & vini mixtio redemptionẽ humani ge

Sed & alij myſticam huius mixtionis ſignificantiam intelligunt ex redemptione populi quæ fiebat mediante ſanguine qui pro eis fundebatur. Cuius ſententiæ videtur & Ambroſius fuiſſe, quũ dixit prius

in calice fuiſſe vinum cum aqua, poſtea *neris ſigni*
ſanguinem qui redemit plebem. *ficat.*

Auguſtinus aquam vino miſceri putat ad ſignificandum aquam quę cum ſanguine pariter effluxit de latere Chriſti. Denique Paſchaſius idē ſenſiſſe videtur, inquiens: Cur in calice aqua miſceatur, illa permaximè cauſa eſt, quia de latere Chriſti, vbi paſsio completur, ſanguis pariter & aqua manauit. *Iohan. 19.*

Beda ſignificationem duplicem eius rei tradit: alteram, quą Cypriano Hieronymoque ſubſcribit, nimirum iſtam: Verum quia & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, vino dominici calicis aqua miſcetur. atteſtante enim Iohanne, aquæ populi ſunt. Hæc vna quidem ſignificatio eſt. Poſtea verò ſubiungit alterā: Et[ne]vel Chriſtū (inquit) ſine noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſsione ſaluari, ac patri of ferri poſſe, confingat. Perinde ac ſi dixiſſet, Miſcetur aqua vino, quatenus aqua plebem, vinum autem ſanguinem in paſſione fuſum referat: vt intelligamus nos abſque Chriſti paſsione minime redimi potuiſſe.

In Lucā. 22 ca. lib. 6. ca. 88.

Mixtio calicis duo ſignificat.

Apoc. 17.

Luth. orthodoxis reluctatur.

Cæterum tanta eſt Lutheri temeritas, vt nihil vereatur contra tot patrum ſententias proprium ſenſum opponere.

» Et meo (inquit) ſenſu melius & tutius
» foret aquam non miſceri vino: quum ſit
» merè figmentum humanum, & ſiniſtram,
» imò peſsimam habeat ſignificationem. nõ
» enim ſignificat noſtram in Chriſto incor-
» porationem: quum ſimile ſignum non ha-
» beat ſcriptura. Hæc Lutherus, qui certus eſt ſua dogmata ſe habere de cœlo: quum tamen & hic planè mentiatur. Nam & in ſacrificiis in quibus vinum offerebatur, idem aqua mixtum fuerat. Quod & Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis duxit annotandũ. Notandum (inquit) quòd vinum quod deo in ſacrificium offerebatur, aqua mixtum erat. Quòd ſi in ſacrificiis quæ offerebantur deo, vinum erat aqua mixtũ: ea mixtio non potuit non myſticam aliquam habere ſignificationẽ: quę nec erat (vt Lutherus affirmat) omnino peſsima. Sed quia ſemel in ſcripturis in malam partem vſurpatur hæc mixtio: id Luthero ſcilicet eſt ſatis, vt colligat ita ſemper & vbique fieri oportere, quaſi non ſint eiuſmodi pleraque, quę nunc ob

vnam rationem in malam partem, nunc ob aliam in bonam partem accipi ſoleant.

Ex his itaque patet aquā debere vino in calice miſceri, tam ex ſcripturis quàm ex reuelatione, ſimul & patrum teſtimoniis: neque mixtionem illam peſsimam habere ſignificationem. Sed hic forte quiſpiam dicet, me iam ſubruiſſe rationem regiam, quæ propterea collegit licere nōnihil aliter in hoc ſacramento mutare, quàm Chriſtus ipſum tradiderit, quòd nos aquam calici miſcemus aliter quàm feciſſet Chriſtus. Reſpondeo quòd aduerſus Lutherum ratio regis adhuc omnino valida eſt, quippe quòd Lutherus neget aquam oportere miſceri, eo quòd in ſcripturis quæ ad cœnam dominicam ſpectant, nulla prorſus aquæ fit mentio. Idem igitur eſt Luthero, non illic eſſe, & non debere fieri: id quod Rex omnino conuulſit, & nos antea nec ſemel oſtendimus, multa per apoſtolos eccleſiæ fuiſſe tradita, quæ nuſquam in ſcripturis inueniuntur. *Epilogus.* *Anthypophora.*

Sed hactenus aduerſus primam Lutheri captiuitatem.

NON MANERE SVBSTANtiam panis cum ſacroſancto Chriſti corpore.

I. QVarto loco contendit Lutherus, poſt conſecratam Euchariſtiam manere panem, & eundem eſſe corpus Chriſti. Et hic principiò Regem inceſsit, perinde ac ſi præter Ambroſij verbum, Et oportet ſic eſſe, nihil attuliſſet quod Lutheri ſententiam refelleret. Quod ſi verũ fuerit, non eſt mẽtitus Lutherus. Sin contrà falſiſsimum ſit, vt iam plane deprehendes lector, quis illum tuebitur à mendacio? Ex hoc iterum diſce quanta ſit hominis huius impudentia: qui quum vbique tam apertis ſcateat mendaciis, audet tamẽ aſſerere ſe certum eſſe, ſua dogmata ſe habere de cœlo. Perſpicies lector nihil hic noui Lutherum adduxiſſe præter conuicia, quorum ſe præbet mirum artificem, quibuſque multo magis quàm ſolidis argumentis confidit. Illis auditores ita ſe faſcinaturum ſperat, & eorum aures occupaturum, vt errores aduertendi nullum præterea ſit ocium. Sed tu candide lector

aurem

aurem alteram illuſtriſsimo regi ſerua: cō-periesque nihil eorum quibus Lutherus nititur, ſolidum eſſe, ſed cuncta funditus euerſa. Contra panis trāſſubſtātiationem in Babylonica ſua captiuitate rationem hanc primam attulit.

"Eſt (inquit) meæ ſentētię ratio magna, "in primis illa, quòd verbis diuinis non eſt "vlla facienda vis, neque per hominem, ne-"que per angelum, ſed quantum fieri po-"teſt, in ſimplicisſima ſignificatione ſeruan "da ſunt: & niſi manifeſta circunſtantia co-"gat, extra grāmaticam & propriam ſigni-"ficantiam accipienda non ſunt, vt detur "aduerſariis occaſio vniuerſam ſcripturā "eludendi. Cum igitur Euangeliſtæ clare "ſcribant Chriſtum accepiſſe panem ac be "nedixiſſe, & Actuum liber & Paulus apo-"ſtolus panem deinceps appellent, verum "oportet intelligi panem, verumque vinū, "ſicut verum calicem. non enim calicem "tranſſubſtantiari etiam ipſi dicunt. Hac-tenus Lutherus.

Hic profecto rex illuſtriſsimus ita ner-uos omnes intēdit, Lutherumq́ue ſic pro-ſternit, vt nemo quātumuis in ſcholis ex-ercitatiſsimus id vel acumine, vel impetu

queat efficere validiore.Sed ipſum regem audiamus.Hęc eſt ergo magna,&(quemadmodum ait ipſe) primaria Lutheri ratio: quam ego me ſpero facturũ vt omnes quamprimum intelligant nihil magni habere momenti.Nam primum id quod ait, Euangeliſtas clarè dicere:quantũuis clarè dicant,pro Luthero tamẽ nihil clarè probat:contrà verò quod pro illo probaret, hoc nuſquam dicunt.An nõ ſcribunt (inquit) accepiſſe panẽ,& benedixiſſe?Quid tum poſtea? Accepiſſe & benedixiſſe, etiã nos fatemur.Panẽ verò dediſſe diſcipulis poſtquã inde ſuũ corpus cõſecerat:hoc & nos inſtanter negamus, & Euãgeliſtæ nõ dicũt. Quæ res quò fiat apertior,& tergiuerſandi minus pateat locus,Euangeliſtas ipſos audiamus.Matthęus ergo ſic narrat: Cœnãtibus autem eis,accepit Ieſus panẽ, & benedixit,ac fregit,deditque diſcipulis ſuis,& ait, Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.Et accipiẽs calicem, gratias egit,& dedit illis,dicens:Bibite ex hoc omnes.hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Marci verò verba ſunt iſta: Et manducantibus illis, accepit Ieſus pa-

Regis verba.

Non remanere panẽ poſt conſecrationem.

Matth.26.

Marc.14.

nem, & benedicens fregit & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accépto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes: & ait illis, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pacto: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicẽs, Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. *Lucæ. 22.*

Ex omnibus his Euangeliſtarum verbis nullum video locum, in quo poſt conſecrationem ſacramentum vocetur panis aut vinum, ſed tantum corpus & ſanguis. Dicunt in manus Chriſtum ſumpſiſſe panem, id quod etiam nunc fatemur omnes: at quum reciperent apoſtoli, non panis nominatur, ſed corpus. At Lutherus Euãgeliſtæ verba in ſuam partem conatur interpretatione torquere. Accipite, manducate: hoc (id eſt, hic panis (inquit is) quem acceperat & fregerat) eſt corpus meum. *Lutheri interpretatio.* Sed hæc eſt interpretatio Lutheri, non verba Chriſti, neque verborum ſenſus. Si *Cõfutatio.*

panem quem accepit, quemadmodum accepit, ſic tradidiſſet diſcipulis: nec antè cõuertiſſet in carnem, ac porrigendo dixiſſet, Accipite & manducate: rectè diceretur porrexiſſe quod in manus acceperat. nihil enim fuiſſet aliud quod porrigeretur. At quum priuſquam daret apoſtolis manducandum, panem conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille ſuſceperat, ſed corpus eius in quod panẽ conuerterat. Hactenus ipſe rex.

Chriſtus cõuertit panem in carnem.

II. *Roffenſis.* Lector beneuole quiſquis hæc legeris, te per eruditionem tuam precor, hic toto adſis animo, diligenterque penſites quàm verè Rex ſcopum attigerit, & quàm ineuitabile telum hic in Lutherum vibrauerit. Aduerte primũ quàm efficaciter diluat id, quod iuſta argumentatione ſubſumere Lutherũ oportuit, nempe quòd ab Euangeliſtis Chriſti corpus verè panis, hoc eſt triticeus panis, vocetur: id quod ipſe tam ex Euãgeliſtis quàm ex apoſtolorum actis atque etiam ex Paulo monſtrare conabatur. Rex igitur, recenſitis tribus Euangeliſtis, Matthęo, Marco, Luca, palam docet, ab eorũ nemine corpus Chriſti vocari panem, neque ſimul fuiſſe panem & corpus

Chriſti:ſed tūc panem fuiſſe, quum illum Chriſtus accepit in manus: at qaum apoſtolis dediſſet,non fuiſſe panem, ſed verè corpus Chriſti. Quamobrem & dixit, Hoc eſt corpus meum:non hic panis, vt Lutherus interpretatur. Nam interea poſtquam acceperat panem, & antequā apoſtolis ad edendum porrexerat, conuertit ipſum in ſuum corpus : vt iam non panem acceperint apoſtoli, ſed Chriſti corpus in quod fuerat panis antè conuerſus. Si panis iſte manſiſſet panis, nec mutatus fuiſſet in Chriſti corpus, dixiſſet Chriſtus, Hic eſt corpus meum: vt eſſet pronomen eiuſdem generis, cuius erat & panis demonſtratus, de quo iam facta fuerat mentio, nempe generis maſculini. nam huius generis panem eſſe conſtat non minus apud Græcos, quàm apud Latinos. Sed vt quod dixerat, fiat cunctis dilucidum, exemplum hoc attulit. Quemadmodū (inquit) ſi quis quum ſemen accepiſſet, mox inde natum florē alteri daret, aliud accepit, aliud dedit : ſic Chriſtus (inquit) panem accepit, & panem nō dedit, ſed corpus proprium, in quod panis antè mutatꝰ fuerat. Vt igitur iſtam conuerſionem factam Chriſtus *Exemplū Regis.*

palam faceret, noluit dicere, Hic panis eſt corpus meum, ſed, Hoc eſt corpus meum: nempe corpus propriũ oſtendẽs, in quod erat verſus panis. Quando igitur nullus Euangeliſtarum aſſirmat Chriſtũ apoſtolis dediſſe panem, ſed accepiſſe duntaxat, dediſſeq; ſuum corpus, nihil pro Lutheri parte (quod iam intelligis lector) Euãgeliſtarum teſtimonia valent.

Argumentum Luth. cõfutatur. Ratio igitur Lutheri, quam tamen ipſe magnã fuiſſe iactabat, iam nulla eſt, quantum ad Euangeliſtarum attinet teſtimonia, quin magis contra ſeipſum apertè pugnat. Nam ſi grammaticam ſequi debeamus, quis non videt articulo neutri generis, id quod neutri generis eſt monſtrandum eſſe, potius quàm quod eſt generis maſculini? Sed neq; negat Lutherus Chriſti corp⁹ fuiſſe realiter pręſens in eo quod apoſtolis ſuis ipſe porrexerat, & antequam porrexerit. Quid ergo ꝓhibet quin Chriſtus oſtendere potuit corpus ſuum, quum idipſum apoſtolis porrexit dicẽs, Hoc eſt corpus meum? Quæ violentia iam Chriſti verbis infertur? Nulla profectò: quum tamen ſi ſic interpreteris, hoc id eſt hic panis, manifeſtiſsimè vim inferas. Quã rem

ex ipſius Lutheri verbis apertè docebimus. Nam is affirmat cuique liberum eſſe quid malit ex his verbis credere, vel panẽ eſſe, vel nõ panem. At ſi ſic accipiẽda ſint, hoc, id eſt hic panis, iam non eſt liberum. Ergo qui ſic interpretatur, vim omnino Chriſti verbis infert. Iſtud (opinor) tam eſt perſpicuum, vt nemo niſi pertinax opinionis Lutheranę defenſor, nõ planè perſpiciat. Et tamen ita conatur elabi Lutherus in hoc poſteriori libello, vt dicat regem petiſſe principiũ, quum rex eius rationi reſpondeat, & planè cõuincat illum ſua non probaſſe.

III. *Exemplũ Regis. Exod. 4.*

Sed & iſtud obſerua candidiſsime lector, quàm dilucido rex ea quæ dixerat, exemplo comprobet è ſcripturis petito. Vt enim Aaronis virga quũ eſſet in colubrũ verſa, & quũ viciſsim ex colubro rediit in virgã, nunquã ſimul fuit & coluber & virga, ita nec panis in corpꝰ Chriſti verſus ſimul fuit panis ac corpus Chriſti. Nã ſi cum colubro virga reſtare nõ potuit, vt idem ſimul eſſet & coluber & virga, quanto minus reſtare poteſt panis cum carne Chriſti tam incomparabili ſubſtantia, vt idẽ ſimul dicatur & panis & corpus Chri-

Obiectio. ſti?Sed pro Lutheri parte quiſpiam obiectabit,contendens haud aliter fieri poſſe, quin panem verũ dederit apoſtolis: nam ſic Matthæus apertè ſcribit: Veſcentibus autem eis, accepit Ieſus panem: & quum egiſſet gratias,fregit,deditque diſcipulis. Hæc vox, panem, tria verba reſpicit, hoc eſt accepit, fregit, dedit. Panis ergo fuit acceptus,fractus,datus. Nam & Lutherus
» hoc ipſum iam obiecit. Textus (inquit)
» ſic habet: Accepit panem, benedixit, fre-
» git:& dixit, hoc eſt &c. Vides hic vt om-
» nia illa verba,accepit,benedixit,fregit,de
» pane dicantur.Et eũdem demonſtrat pro-
» nomen hoc, quia illud ipſum quod acce-
» pit, benedixit, fregit. hoc (inquam) ac-
» ceptum & benedictum & fractum ſigni-
» ficatur, cum dicitur, Hoc eſt corpus meũ.
» non prædicatum, ſed ſubiectum demon-
» ſtratur. Non enim corpus ſuum accepit,
» benedixit, & fregit, ſed panem: ideo non
» demonſtrat corpus,ſed panem. At iſtud

Dilutio. *Luca.22.* nihil cogit. Nam ſimiliter apud Lucam de calice ſcriptum eſt: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Hic tametſi calicem accepiſſe ſcribitur, & gratias egiſſe, & dixiſſe, Di-

uidite inter vos: palam eſt non intellexiſſe diuidendum eſſe calicem. Sed nos obiectionem Lutheranam apertiori conabimur exemplo diluere. Tradunt hiſtoriæ Iuliam Octauiani Cæſaris filiam ouum in gremio ſuo tam diu fouiſſe, quoad ſubſtantia tota quæ intra teſtam continebatur, verſa fuiſſet in pullum. Nunc ſi dixeris Iuliam ouum accepiſſe, & poſteaquam diu fouiſſet, fregiſſe, dediſſeq; nutrici, verum dices: neque tamen verum eſt quòd ouum ipſa dederit, ſed pullum ſub teſta quæ pridem fuerat oui. Sic nimirũ & hic quum refert Matthæus de Chriſto, quòd panem acceperit, & gratiis actis fregerit, ac dederit diſcipulis ſuis, nihil ego dubito quin ſic interea Chriſtus hunc panem tractauerit, vt priuſquam eum accepiſſent diſcipuli, verſus eſſet in veram Chriſti carnem. Propter quod & Chriſtus non panem oſtendit quum dixiſſet, Hoc eſt corpus meum, ſed ſuum ipſius corpus ſub ſpecie panis qui iam conuerſus in carnem fuerat, indicauit. *Matt.26.* *Chriſt' panem vertit in carnem ſuam.*

Similiter & quũ ex aqua vinum in nuptiis per Chriſtum fieret, verum eſt quòd ſex illis hydriis aquã infuderint miniſtri,

Iohan.2. & rurſum hauſerint, ac demũ obtulerint architriclino: ſed plane falſum eſt ꝙ hauſerint & obtulerint aquá, licet aquam infuderint, quũ interea fuiſſet in vinũ aqua verſa. Sed & Chriſtus vt quum infunderetur in hydrias, dixiſſet, hæc eſt aqua: ita quum effunderetur, & propinaretur architriclino, pronunciaſſet hoc eſſe vinũ, non iam aquam, quæ non remanſerat, ſed vinum prorſus indicans. His itaque duobus exemplis dilucidum eſſe puto, quòd Chriſtus non panem, ſed ſuum córpus, in quod panis erat conuerſus, demonſtraſſet. Nam haud dubie ſi panem demonſtraſſet, non articulo neutri generis vſus fuiſſet, ſed maſculini, quemadmodum & regium acumen ſuperius annotauit. Facit pro nobis magnopere mos loquendi ſcripturæ. Nam articulus demonſtrandi paſſim cum re demonſtrata cõuenit: id quod apertiſsimè liquet per totam Euãgelij ſeriem. Chriſtus enim quum apud Iohannem de baptiſta loqueretur, dixit: Ille erat lucerna ardens & lucens. articulus congruit cum re demonſtrata. Et rurſum quũ dicit apud Mattheum, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in

Articulorum obſeruatio in ſcriptura.

Iohan.5.

Matth.21.

caput anguli. quoniam de lapide prius erat ſermo, pronomen eiuſdem generis eſt, cuius & lapis. Quamobrem quum in hoc loco quem tractauimus, planè variatum ſit de genere, tam vbi de corpore loquitur, quàm vbi de ſanguine: manifeſtum eſt quòd voluit intelligi mutationem vtrobique fuiſſe factam, & illud demõſtratum eſſe, in quod facta fuiſſet mutatio, hoc eſt nõ panem, ſed corpus: nec vinum, ſed ſanguinẽ: quibus & aptiſsimè reſpondent articuli, quum de ſanguine dixiſſet, Hic eſt ſanguis meus: & de corpore, Hoc eſt corpus meum. Suffragatur ita reſponſioni regis tam grammatica quàm etiam ſcripturæ loquendi modus.

IIII. Cæterum illud Lutherũ fefellit, quod apud Cardinalem Cameracenſem, ſe quũ theologiam ſcholaſticam hauriret, legiſſe gloriatur, nempe multo probabilius eſſe, & minus ſuperfluorum miraculorum poni, ſi in altari verus panis verumq; vinum, non autẽ accidentia ſola eſſe aſtruerẽtur. nam ex hac opinione nõ ſatis intellecta Lutherus in has tenebras decidit, vt opinetur eos qui cũ Cameracenſi ſentiũt, eundem omino panem facta conuerſione

Lutherus ignorantia deceptus.

manere.quod ſanè falſum eſt.Nã etſi poſſibilitatem illi doceant quomodo ſubſtãtia panis maneat, non hoc tamen voluit eſſe poſsibile, vt idem ipſe panis reſtet, qui prior ante fuit,hoc eſt,idem ſuppoſitum panis, quemadmodum ipſi loquuntur.Sic enim nulla prorſus eſſet facta mutatio,neque Chriſtus eſſet illic ſacramentaliter,ſed localiter duntaxat. Neque verum eſſet dicere,Hic panis quem acceperat Ieſus,eſt hoc corpus Chriſti. Hæc omnia peritis & exercitatis diſceptatoribus clara ſunt.Nã ſi non aliter eſſet Chriſti corpus in pane, quàm idẽ fuerat in ia-
Ioan.20. nua vel in muro quando ad diſcipulos ianuis clauſis intrauit, quod & citra mutationem omnem vel ianuæ vel muri contigit, nihilo verius erit dicere, Hic panis eſt corpus Chriſti, quàm, hic murus eſt corpus Chriſti.At neminem opinor adeo rudem eſſe, vt credat, ob ſolam Chriſti pręſentiã in muro,murũ ipſum fuiſſe corpus Chriſti. Neq; enim ſola coniunctio, quãtumuis intima fuerit,efficit vt res vna vere poſsit de altera affirmari. Nam etſi forma ſit ita materiæ ſuæ cõiunctiſsima,vt vere compoſitũ vnum cõſtituãt:nemo ta-

men aſſerit hãc materiã eſſe formam iſtã, aut è diuerſo formã iſtã eſſe materiã hanc: ſed ex his vnum cõflari compoſitũ. Sed & quid intimius animæ noſtræ cogitari poſſet, quàm ſit deus? & tamen abſit vt aſſirmemus animam eſſe deũ, quum nec anima Chriſti, quæ tamen in eodẽ ſuppoſito ſit quod eſt deus, poſsit dici deus. Nõ eſt ergo verum, quòd idẽ ipſe panis quẽ accepit Chriſtus, & fregit, ita remanſit cũ corpore, & vere vnquã hic panis dici potuiſſet hoc corpus. Nã ſi prorſus idẽ panis remanſit, nulla fuiſſet in pane facta mutatio.

Quæ res vt apertior fiat, tria, quantum ad præſens negotium attinet, in pane cõſideremus. Primum ipſam ſubſtantiã panis, in quo ſinguli panes cõueniũt. Deinde id quo dicitur hic panis ſubſiſtere, ſuppoſitumq; (vt aiunt) eſſe diuerſum nõ ſolum ab alio quouis pane, verumetiam ab alia quauis re quæ nõ eſt ipſe panis. Tertium, accidentia quę cõſequuntur hũc panẽ. Iam ſi reſtẽt hæc omnia quæ prius fuerãt in pane, quæ (precor) mutatio facta eſt circa panẽ, quo iã dici poſsit corpus Chriſti, magis q̃ murus per quẽ intrauit ad diſcipulos Chriſtus, aut ſaxũ per quod exiit

V. *Poſt conſecrationem non remanet panis.*

Iohan. 20.

Matt. 27.

Lucæ.2. è cõſignato ſepulchro, aut demum vterus virginis per quem illæſum natus eſt in mundum? Hæc eadem exempla memorat & adducit ipſe Lutherus: vt mirum ſit cũ vſqueadeo cæcutire, vt nõ cernat ſeipſum ſuo iugulari gladio. Quid facient inquit? Chriſtus ex vtero matris natus creditur illæſo. Dicant & hic carnem illam virginis fuiſſe annihilatan, ſeu vt aptius dici volunt, tranſſubſtantiatam, vt Chriſtus in accidentibus eius inuolutus tandem per accidentia prodiret. Idem dicendum erit de ianua clauſa, & oſtio monumenti clauſo, per quæ illæſa intrauit & exiuit. Hæc Lutherus.

Aſſertio Luthe. contra eum ipſum.

Cõfutatio.

At nos, Luthere, vt non dicimus carnẽ vteri virginis annihilatam, aut tranſſubſtantiatam, ita nec affirmamus eandẽ fuiſſe prorſus ipſius vteri carnem, & carnem Chriſti, ſed aliã, & aliud omnino corpus vtriuſq;. Neq; enim vterũ virginis Chriſtum dicimus, tametſi fuiſſet in eo Chriſtus: neque ianuam domus illius per quam ad apoſtolos introiit Chriſtus, ſed nec oſtiũ deniq; monumẽti, per quod reſurgens Chriſtus exiuit, Chriſtũ audemus apellare. Abſit à nobis tanta temeritas. Et

tamen ſi non aliter eſſet in ſacramento Chriſtus, quàm fuiſſet in ianua ſeu in oſtio, nihilo verius eſſet hoc ſacramentum Chriſtus, quàm fuiſſet ipſum oſtium aut illa ianua. Vides ergo quàm dilucide propria tua exempla teipſum confodiunt.

Quid referam illud de ferro & igne, quo moliris oſtendere corpus glorioſum ſimul eſſe poſſe cum pane? id cui nemo reluctatur. Neque enim inficiamur corpus Chriſti ſimul eſſe poſſe cum pane abſque omni penitus mutatione panis, ſed negamus ex hoc pane prorſus immutato factum eſſe corpus Chriſti. Niſi enim immutetur panis quantum ad aliquod trium de quibus ſupra diſſeruimus, nunquam fiet panis ipſe corpus Chriſti. Sed neque ſufficit accidentium permutatio, ſicut fit in permixtione ignis & ferri: cuius exempli Lutherus quoque meminit. Sic enim (inquit) in cãdenti ferro permiſcentur inuicem ignis & ferrum, vt quælibet eius pars ſit ſimul ignis & ferrum. At iſtud planè falſum eſt. Nam etſi nulla ſit portio ferri quantũuis exigua, in qua nõ ſimul reperiatur & ignis, tamẽ ob hãc permixtionẽ & vnionem nondũ verũ eſt

VI. *Ad alia Lutheri exempla.*

Subſtantia ignis non mutatur in ferrum.

quòd hic ignis ſit hoc ferrũ,quum hæ naturæ quantum ad ſubſtantias ſuas penitus immutatæ ſint, & omnino diuerſæ remaneant. Multo igitur minus in hoc ſacramento panis eſt corpus Chriſti, ſi, quod Lutherus affirmat, nulla prorſus facta ſit huius panis mutatio. Quando igitur, vt cernimus,accidentia panis manent,neceſſario cõſequitur, vt niſi vel depereat ipſa panis ſubſtãtia,vel id ſaltem quo ſubſiſtere panis dicebatur, vel vtrumque,nunquã recte dicetur id eſſe corpus Chriſti. Errat igitur apertiſsimè Lutherus,quum ſic interpretetur Chriſti verba dicentis, Hoc eſt corpus meum,id eſt,hic panis, quẽ acceperat & fregerat,eſt corpus meum.

Matth.26. Lucæ.22. Marci.14.

Ad hæc,anima Chriſti beatiſsima quãquam in vno ſuppoſito & eodem infinito ſic vnita ſanctiſsimo ſuo corpori fuerit, vt tota ſit in qualibet illius corporis parte,non tamen iſta ſatis conficiunt, vt hæc anima verè ſit hoc corpus, aut retrorſum hoc corpus verè ſit hæc anima. Quamobrem quandiu manſit idem panis qui prius fuerat,nihil immutatus, nunquam ob ſolam Chriſti realem præſentiam verè dici poſsit, quòd hic panis, quem acceperat & fregerat

fregerat Chriſtus, erat ipſius corpus. Vides ergo lector nondum ex euangeliis Lutherum probaſſe panem fuiſſe datum apoſtolis, ſed corpus Chriſti, in quod ante mutatus erat panis. Et propterea dixiſſe Chriſtum, Hoc eſt corpus meum, non hic panis, vt falſo Lutherus interpretatur.

Tantã ſibi licentiam Lutherus in ſcripturis arrogat, vt pro mera ſui capitis inſania torqueat, addat, imminuat, inuertat. & quicquid libet faciat: ſed & quicquid ita fecerit, ratum haberi vult, nulla reddita ratione, ſed tantũ, ſic oportet intelligi: quod tamen in regis illuſtriſsimi libro nõ ſemel damnare præſumpſerit.

Quòd ſi quæſito ſubterfugio Lutherus dixerit, panem ita fuiſſe Chriſti verbis immutatum, vt eſſet aſſumptus in vnitatem ſuppoſiti cum Chriſto, quemadmodum & his placet qui cum Cameracenſi ſentiunt: hi tamen nec affirmãt nec defendere poſſunt, quòd hic panis quem Chriſtus acceperat, ſit corpus Chriſti, quomodo Lutherus temere interpretatur. Sed & eorum opinioni reclamãt ſcripturæ, ſi, quod Lutherus vult, ſecundum grammaticam & ſimpliciſsimã ſignificationem accipiendæ

VII. *Opinio Cameracenſis non vſquequaque tuta.*

ſint. Nam quum iſti dicant, Panis eſt corpus Chriſti, de corpore nolunt intelligi quod eſt altera pars compoſiti, ſed de corpore quod eſt genus. At manifeſtum eſt tres Euangeliſtas, Matthæum, Marcum, & Lucam, quum recenſent verba Chriſti dicentis, Hoc eſt corpus meum, de corpore quod eſt altera pars cōpoſiti, non de corpore quod eſt genus, intellexiſſe. Nam ſi de corpore quod eſt genus, intellexiſſent, ſcripſiſſent potius dixiſſe Chriſtum, Hoc eſt corpus quod ſum ego: non, Hoc eſt corpus meum. Quare nec iſtud ſubterfugium tutari poteſt errorem Lutheri. Adde, quòd Pſalmo.15. Dauid ait: Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Quē locum omnes exponūt de corpore Chriſti. Sed & in actis Petrus, actorum.2. Paulus item tertiodecimo teſtimonium affirmāt de corpore Chriſti. Nam Petrus ita: Dauid enim dicit: Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniā à dextris eſt mihi ne commouear. Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea, & caro mea requieſcet in ſpe: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre

Matt.26.
Marci.14.
Luca.22.
Pſal.15.

corruptionem. Et Paulus ita: Quòd autem ſuſcitauit eum à mortuis, iam non amplius reuerſurum in corruptionem, ita dixit: Dabo vobis ſancta Dauid fidelia. *Pſal. 15.* Ideo & aliàs dicit: Non permittes vt ſanctus tuus videat corruptionem. Nam Dauid quidem quum ſuæ ætati inſeruiſſet, conſilio dei dormiuit, & appoſitus eſt ad patres ſuos, vidítque corruptionem, nempe ſecundum carnem. At is quem deus ſuſcitauit, non vidit corruptionem. Ecce benigne lector, caro Chriſti non potuit videre corruptionem: quomodo ergo fieri poteſt, vt hic panis, qui ſi maneat, corruptioni obnoxius eſt, ſit hæc caro Chriſti, quum vt iam audis, caro Chriſti non poteſt videre corruptionem? Neque enim ſemel viſum eſt ex reliquiis panis in hoc ſacramento per ſacerdotum incuriam vermes & putredinem naſci. *Species panis in ſacramento corrumpitur.* Quocirca tutius fuerit cuiuis æquo cenſori cum eccleſia credere, quòd caro Chriſti non ſit ille panis triticeus, qui ſanè putredini obnoxius eſt, quanquam ſacerdos pridem illum benedixit: neque quòd verè dici poſsit, Hic panis eſt hoc corpus.

VIII. Accedit huc id quod ſuperius de ſpiritu ſancto diſſeruimus, nimirum quòd ipſe quum iuxta Chriſti pollicitationem ſit perpetuus eccleſiæ cuſtos, ſuggeret & inſinuabit mentibus fidelium, & maximè patribus ob eam rem in vnum congregatis, veritatem verborum Chriſti, ſiquando quæpiam ex eis obſcuritas orietur. Quando igitur in concilio Lateranenſi mille trecenti quidecim patres, ob huius veritatis declarationem, ex toto orbe Chriſtiano conuenerant, iidemque ipſi Chriſti verba ſic duxerant explicanda, vt crederemus panem nequaquam reſtare cum corpore: neque vlla omnino ſuſpicio fuit patres ipſos intuitum ſuũ aliò deflexiſſe, quàm ad ipſam veritatem conquirendam: Quum inquam hæc ita ſe habeant, ſi non fruſtra Chriſtus diuini ſpiritus opem in his dubiis elucidãdis pollicitus fuiſſet, ſi non feſelliſſet tot orthodoxos patres ſpiritus ipſe veritatis, tam ſuppliciter ab eiſdem inuocatus, non eſt ambiguum quin ei decreto quod ipſa ſynodus tot ſanctorum patrum Laterani tulerit, multo certior à quouis Chriſtiano fides adhibenda ſit, quàm vllis Martini Lutheri cõmẽtis,

Ioan. 14.

Determinatio concilii ſuper non remanentia panis.

Concilio fidẽdum eſt.

quantauis arte ſtudióve politis. Cæterum ſi quis ipſius concilij verba forte requirat, ſic hac de re fidelibus credēdum tradidit: Vna eſt (inquit) fidelium vniuerſalis ecclesia, extra quam nullus omnino ſaluatur. In qua idem ipſe ſacerdos eſt & ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, trāſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem diuina poteſtate. Hactenus ex concilio. Nō ergo rectè Lutherus nobis referat Chriſti verba, quum dicit, Hoc id eſt hic panis, eſt corpus meum: quum tot patrum ſynodus affirmet panem & vinum diuina poteſtate in corpus & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantiari.

Cauilli cōfutatio.

Sed decet quiſpiam, Lutherus pro nihilo concilium iſtud habet. Eſto: Et nos Lutheri expoſitionem tantidem facimus. Cæterum nemo ſanę mentis eſt, qui nō Chriſti pollicitationibus fidat, quas de ſpiritu ſancto traditas, toties recenſuimus. Chriſtus nequaquā fallere poteſt. Quare veriſſimū eſt quod ipſe fuerat pollicitus, nēpe ſpiritū veritatis nobis omnia ſuggeſturū, quę pridē apoſtolis Chriſtus ipſe dixiſſet,

Adde,quòd quum Lutherus cuique liberum arbitrium eſſe contendat quid malit credere,cur non potius tot patribus fidem adhibebimus, quàm vni Luthero? Nam Luthero non credere nullum omnino periculum ſit:at patres ipſos contemnere nemo poteſt citra manifeſtum animæ ſuæ diſcrimen.

IX. Sed adhuc quanto ingenio rex illuſtriſſimus alteram argutiam Lutheri conuellit, aduertamus. Argutatur ita Lutherus: Nõne Chriſtus videtur huic curioſitati pulchrè occurriſſe,quum nõ de vino dixerit,Hoc eſt ſanguis meus,ſed,hic eſt ſanguis meus?Reſpondit rex: Quod argutatur,imò nugatur Lutherus hoc pro ſuæ fidei ſimplicitate facere,quũ de vino dicat Chriſtus,non,Hoc eſt ſanguis meus, ſed Hic eſt ſanguis meus:miror quid homini venerit in mentem quum iſtud ſcriberet. Quis enim non videt, quàm nihil omnino faciat pro eo: imò contrà videretur magis pro eo feciſſe,ſi dixiſſet Chriſtus,Hoc eſt ſanguis meus?habuiſſet enim anſam ſaltem Lutherus qua demonſtrandi articulum referret ad vinũ. Nunc verò quum vinum ſit neutri generis, Chri-

ſtus ait,nõ hoc, ſed,Hic eſt ſanguis meus. Et quũ panis ſit generis maſculi,ait tamẽ, Hoc eſt corpus meum,non hic:vt vterq; oſtendat articulus Chriſtum neque panem propinare, neque vinum,ſed ſuum ipſius corpus & ſanguinem.Hactenus ipſe rex.

Videre licet hic mirã ingenij regij viuacitatem,qui tam acutè deprehẽdit hallucinari Lutherum:& id pro ſua defenſione Lutherum iam in medium attuliſſe quod eũ poti⁹ impugnat & euertit, quàm ei quicquam opituletur. Plus enim haud dubie pro Lutheri inſtituto feciſſet,ſi dixiſſet Chriſtus, Hoc eſt ſanguis meus, quàm dicens,Hic eſt ſanguis meus. Nam ſic quum vinum ſit neutri generis, debuiſſet pronomen hoc, ad vinum referri, nec facilè potuiſſet demonſtrare ſanguinem. Quoniam itaque Chriſtus dixit, Hic eſt ſanguis meus,non,Hoc eſt ſanguis meus: apertiſsimum eſt eum non vinum quod neutri generis eſt,ſed ſanguinem, quod eſt maſculi, demonſtraſſe. Et rurſum quum dixerit, non, Hic eſt corpus meũ, ſed,hoc eſt corpus meũ: apertè docuit ſe non panẽ, quod maſculi

Roffenſis.

Mat.26.

generis eſt, ſed corpus quod eſt neutri ge neris, indicaſſe. Quãobrẽ omnino contra Lutherum facit hæc propria, quam attu-lit, argutatio. Sed adhuc alterã audiamus.

X. Sic enim pergit nugari Lutherus:

„ Quòd autem in græco & latino pro-
„ nomen hoc, ad corpus refertur, facit ſimi-
„ litudo generis. Sed in hebræo, vbi neu-
„ trum genus non eſt, refertur ad panem, vt
„ ſic liceat dicere, Hic eſt corpus meum.
„ Quod & ipſe vſus loquendi, & ſenſus cõ-
„ munis probat, ſubiectum ſcilicet eſſe mõ-
„ ſtratiuum panis, & non corporis, dum di-
„ cit, Hoc eſt corpus meum. Hæc Luthe-
rus. cui rex ita reſpondit.

Rex. Quòd videri vult Lutherus pronomẽ hoc, ad corpus referri, non Chriſti propo ſito, ſed occaſione linguarum, nempe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam, an non ridiculum eſt? Nã Hebræa lingua ſi neutrum genus non ha bet, non poteſt tam apertè declarare, ad vtrum Chriſtus retulit articulum, quàm Latina vel Græca. Nam in Hebræa lingua ſi articulus fuiſſet maſculus, quanquã diceret, hic eſt corpus meum, tamen res relinqueretur ambigua: quia potuiſſet ea

locutio videri coacta, neceſsitate linguæ non habentis neutrum. Sed quũ apud Latinos panis & corpus ſint diuerſi generis, is qui tranſtulit è Græca, articulum coniunxiſſet cum pane, niſi apud Euangeliſtam reperiſſet demonſtrationem factam de corpore. Hactenus ipſe Rex. *Lingua Hebræa caret neutro genere.*

Et hic planè cernis lector Regẽ apertiſsimè prodidiſſe Lutheri nugas. Et primum quòd miſerit nos Lutherus ad linguam Hebræam, quæ quum neutrum genus non habeat, non poteſt non ob idipſum incerta nobis eſſe, vtrum panem an corpus voluerit demonſtrari. *Sex rationibus corroborãtur regis aſſerta. Prima.*

Adde quòd nihil ad hoc negocij ſpectans habemus in ea lingua ſcriptum, & ideo magis nugatur, quum id quæri iubeat, quod inueniri non poſsit. *Secunda.*

Ad hæc, certum eſt Marcum & Lucam ſcripſiſſe Græcè: & quum vterque recenſitis Chriſti verbis, panem exprimat voce generis maſculi, corpus autem voce generis neutri, demonſtrandi tamen articulum eiuſdem generis adhibent cuius eſt & corpus, an non certiſsimũ eſt eos corpus voluiſſe demonſtrari? *Tertia.*

Præterea quum ſic omnibus receptiſsi- *Quarta.*

mum,Marcum velut abbreuiatorem fuiſſe Matthæi,idem apud vtrũque neceſſe eſt demonſtretur. Quamobrem quum in Marco demonſtrandi articulus cum corpore non cum pane conueniat,ſic etiam oportuit apud Matthæum hebraicè ſcribentem fieri.

Quinta. Accedit his,quòd in verbis ad ſanguinem ſpectantibus,perſpicuum eſt articulum ad ſanguinem referri debere. Quum enim duorum tantũ meminiſſet Chriſtus, nempe calicis & ſanguinis, neque de vino feciſſet vllam mentionem,alterũ iſtorum,hoc eſt,aut calicem, aut ſanguinem oportuit demonſtrari. Sed nemo tam inſanus eſt,vt calicem dixerit fuiſſe demõſtratum,quũ calix nõ ſit ſanguis Chriſti. ergo verè fuit demonſtratus ſanguis. Quamobrem & de corpore nec diſsimiliter ſentiendum eſt, nempe corpus, non panem fuiſſe demonſtratum.

Sexta. Poſtremò quum apud Græcos tam calix quàm ſanguis generis neutri ſint, & vinum generis maſculi,debuiſſent Euangeliſtæ vinũ demonſtrantes, pronomen appoſuiſſe generis maſculi. Iſtud igitur quũ palã ſit eos neutiquam feciſſe,diluci-

dũ item erit nec vinũ eos voluiſſe demõſtrare. Quamobrẽ quũ neque calicem indicare licuit (vt oſtendimus) reliquũ eſt vt ſolum ſanguinẽ Chriſtus ipſe demonſtrauerit. Quod ſimiliter & de corpore feciſſe nõ eſt dubium. Cæterũ illuſtriſsimus adhuc alia ratione refellit priores Lutheri nugas, nimirum hac:

Præterea quũ Lutherus fateatur idem generis diſcrimen eſſe & Græcis, facilè potuiſſet cognoſcere, Euãgeliſtas, qui ſcripſerunt grçcè, articulum fuiſſe poſituros qui referretur ad panẽ, niſi quòd conſcij mentis dominicæ, voluerunt admonere Chriſtianos, articulo corporis, Chriſtum nõ panẽ cõmunicaſſe diſcipulis, ſed corpus. Quãobrẽ quòd Lutherus interpretatur in ſuã partem verba Chriſti, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meũ, id eſt hic panis, quẽ acceperat: non ego, ſed ipſe Chriſtus contrà docet ſua verba intelligi, nempe hoc quod eis porrigebat, non eſſe (quod ipſis videbatur) panem, ſed ſuum ipſius corpus, ſi rectè Chriſti verba recenſent Euangeliſtæ. Nam alioqui poterat dicere, non hoc (quod exponeretur, id eſt hic) ſed apertè potius, XI.

hic panis eſt corpus meum: quo ſermone docerentur diſcipuli,id quod nunc Lutherus docet eccleſiam,nempe in Euchariſtia pariter & Chriſti eſſe corpus,& panem. Nunc verò ſic loquutus eſt vt oſtēderet manifeſtè corpus dumtaxat eſſe, nō panem.Huc vſque Rex.

Roffenſis. Hic etiam regia celſitudo planè proſternit Lutherum.Nam omnes qui græcè latineque quicquam ſciunt, intelligunt idem in iis voculis,nempe panis & corporis, eſſe diſcrimen tam apud græcos quàm apud nos. Quando igitur Euangeliſtæ qui græcè ſcripſerunt,demonſtrandi articulum conuenire fecerint non cū pane,ſed cum corpore, manifeſtum eſt ꝙ idipſum dominicæ mentis conſcij fecerint,ita volentes ipſo pronomine demōſtratiuo cunctos admonere,non panē,ſed corpus fuiſſe communicatum apoſtolis: & ſimiliter corpus,non panem fuiſſe demonſtratum.Sed & Chriſtus ſi voluiſſet panem intelligi, potuiſſet æqua facilitate dixiſſe,Hic panis eſt corpus meum. atque ita per vnius adiectionē voculæ prorſus hanc litem diremiſſet. Quū igitur ita nequaquam dixit,& tamē voluit(vt Luthe-

rus contendit) panem remanere, & eundẽ eſſe corpus ſuum: conſequens eſſe videtur, vt aut non præuiderit hanc tantam in eccleſia ſua futuram hac pro re controuerſiam: aut ſi præuiderit, voluerit tamen vltrò ſuam eccleſiã errare: quorum vtrũque falſiſsimũ eſt. Et hoc vt dilucidius intelligas, hæc te quæſo lector paucula quædam expende.

Chriſtus quibus rationibus noluit panem remanere poſt cõſecrationẽ.

Primum, quanta charitate Chriſtus dilexerit eccleſiam, pro qua mortem horrẽdam ſubire non recuſauit.

Deinde, quanto ſtudio cõcordiam inter nos expetiuerit, relicta nobis & donata ſua pace.

Tertiũ, quàm amanter promiſerit non modo ſeipſum nobiſcum ad finem vſque ſeculi futurum, verùmetiam conſolatorẽ alium ſe miſſurum, quem & veritatis appellauit ſpiritum.

Quartum, quòd is ſpiritus duceret nos in omnem veritatem, & aperiret ea nobis quæ pridem ille dixiſſet breuius.

Quintum, ſi quid obſcurum videretur, id petentibus, quærentibus, pulſantibus pollicitus eſt fore dilucidum.

Sextum, grauiſsimas huius rei gratia li-

tes & digladiationes per hæreticos excitatas eccleſiam crebrò fuiſſe paſſam,cunctis notiſsimum eſt.

Septimum, eccleſiam ipſam quatenus fieret certior quid in hac re creditura foret,mille trecentos quindecim patres Laterani coëgiſſe diuini ſpiritus conſulendi gratia.

Octauum, exploratiſsimum item eſſe nullam in illis patribus corruptionē fuiſſe,qua permouerentur negotiū iſtud tractare non ſynceriter.

Nonum,ſi ſubſtantia panis in Chriſti corpus conuertatur, quemadmodum illi definierunt,nō debuit aliter dixiſſe Chriſtus quàm dixerit.

Decimum, ſi maneat ſubſtantia panis, quanquā tunc aliter dixiſſe Chriſtus debuerat,tamen per vnius adiectionem voculæ potuiſſet totā hanc diſcordiā ſuſtuliſſe. Nam ſi dixiſſet,Hic panis eſt corpus meū,Hoc vinum eſt ſanguis meus:omnis omnino ſublata fuiſſet cōtrouerſia.Quis igitur exactius iſta ſecum penſitans, perſuadere ſibi poteſt,Chriſtum,ſi manſiſſet ſubſtantia panis,voluiſſe tam obſcurè loqui,vnde tot animabus periculū tantum

Si remaneret panis,id à Chriſto fuiſſet reuelatum.

immineret, neque tamen poſtea mille trecentis patribus ob idipſum congregatis, huiuſce rei veritatẽ aperire fuiſſe dignatum, præſertim quum antè pollicitus eſſet petentibus, quærẽtibus, pulſantibus, quòd acciperent, inuenirent, aperiretur eis? Cui iam credibile fuerit, noluiſſe Chriſtum apoſtolos idipſum apertius docuiſſe, præuiſa tanta tragœdia futura, ſi tamen ſenſiſſet manſiſſe panem? Haud dubie vel tunc apoſtolos idipſum apertius docuiſſet: vel nunc, ſaltem quum à patribus tam obnixè rogaretur, per ſpiritum veritatis indicaſſet veritatem. Nihil profectò diſsimilius vero eſt, quàm quòd Chriſtus hoc negotium Luthero reliquiſſet, qui iam docendæ eccleſiæ ſibi magiſteriũ arrogat, ſuum ſpiritum ſecutus, & Chriſti verbum contorquens in ſuam hæreſim, contemptis patribus, contemptaque diuini ſpiritus intra eccleſiam reſidentis præſentia. Quum itaque Chriſtus tam apertè loquutus ſit, vt articulo manifeſto ſanguinem non vinum, & corpus non panem indicarit, falſiſsimum id eſſe conuincitur, quod Lutherus interpretatur, quum dicat, hoc, id eſt hic panis (quem acceperat

Lucæ.11.

Falſo interpretatur Luthe. verba euãgelii.

Chriſtus) eſt corpus Chriſti, niſi pariter adiungere voluerit, hic, id eſt hoc vinum, eſt ſanguis meus: quod nemini non videtur, opinor, error apertiſsimus.

XII. *Altera duo Lut. argumẽta.* Cæterum ne quicquam quod alicuius fuerit momenti, Rex intactum relinquat, redit iam ad alias argutias Lutheri de calice conuellendas, quas antè prætermiſit. Sic enim eas Lutherus protulit: Et multo

» clarius (inquit) quum calicis miſcet no-
» mẽ, dicens, Hic calix noui teſtamenti in
» meo ſanguine: nónne videtur nos voluiſ-
» ſe in ſimplici fide continere, tantũ vt cre-
» deremus ſanguinem ſuum eſſe in calice?
» Et in fine primæ rationis Lutheranæ ſic
» habetur: Verum oportet intelligi panem,
» verúmque vinum, ſicut verum calicẽ. non
» enim calicem tranſſubſtantiari etiam ipſi
» dicunt. Hæc Lutherus.

Has duas argutiolas regium acumen pariter vno confodit ictu, ſic inquiens: Iã quòd tam magnificè transfert ad ſe Lutherus, quòd Chriſtus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat eſſe tranſſubſtãtiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiæ. Quum dicit Chri-

Luca.22. ſtus, Hic eſt calix noui teſtamenti in meo ſanguine

ſanguine: quid facit pro Luthero? Quid enim ſignificat aliud, quàm id quod diſcipulis propinabat in calice, ſuum eſſe ſanguinem? An ex his Chriſti verbis oſtendet nobis Lutherus, manere vini ſubſtantiam, quia Chriſtus loquitur de ſanguine? aut vinum in ſanguinem non poſſe mutari, quia adhuc reſtat calix?

Ecce lector & hic nihil omnino lucratus eſt Lutherus. Neque enim oportet, ſi calix ipſe manſerit prorſus immutatus, quòd idem intelligamus de pane ſeu de vino fieri. Nam calicis ad pyxidē in qua Chriſti corpus reponitur, iuſtior erit cōferentia, quàm ſi contuleris ad panem: quandoquidem & tria tribus aptè reſpōdeant, nempe calix, vinū, ſanguis, pyxidi, pani, corpori. In illis vtique calix manet immutatus, at vinum in ſanguinem vertitur. Et ſimiliter in iſtis pyxis manet immutata, ſed panis in corpus permutatur. Et quoniam regia ſublimitas iam apertè conuicit Lutherum haud minus impiè quam pertinaciter erraſſe, ſubdit: *Roffenſis.*

Vtinam præludium delegiſſet ſibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuiſſet ludere. Nam quum Bo- *Verba regis.*

hemos & Grę̨cos ſic excuſet ab hę̨reſi, vt hę̨reticos clamet omnes eſſe Romanos, multo magis oſtēdit ſe Lutherus hę̨reticū, qui non ſolū fidem abnegat, quam tota credit eccleſia, ſed etiam deteriora credi ſuadet, quàm aut crediderūt Grę̨ci, aut vnquā credidere Bohemi. Huc vſ-

Roffenſis. que Rex, & acutè profectò. Nam Bohemi nunquam hactenus auſi ſunt aſſerere pané eſſe corpus Chriſti, id quod Lutherana temeritas affirmare nihil veretur. Et quoniam hactenus copioſè rex oſtendit non poſſe à quoquam euangeliſtarū neceſſariò colligi manere panem in Euchariſtia ſimul cum corpore Chriſti, nunc idipſum facit quantum ad Pauli verba: nam ea prius Lutherus obiectauit.

Lutherus. Et Paulus (inquit) ait: Nōne panis quē
» frangimus, participatio corporis Chriſti
» eſt? Non dicit, in pane eſt, ſed ipſe panis
» eſt participatio corporis Chriſti. Hæc
ille.

Paulus corp⁹ Chriſti appellauit panem. Regia celſitudo reſpondet: Apoſtolus panem non ſemel appellat, vel ſcripturæ ſequutus in ſermone morem; quæ ſolet interdum vocare quippiam, non id quod eſt, ſed quod antè fuerat, vt quum virga

Aaron deuorat virgas magorum, quæ tamen tunc virgæ non erant, ſed ſerpentes: vel contentus fortaſſe vocare quod ſpecie præ ſe ferebant, quum ſatis haberet, rudem adhuc in fide populum, lacte paſcere, nec primùm aliud exigere, quàm vt quocunque modo crederent, in ſacramento eſſe corpus Chriſti, poſtea paulatim ſolidiore cibo paſturus poſtquã adoleuiſſent in domino. *Exodi.7.*

Perſpicis & hic lector, duplici telo ſuperatum Lutherum, altero ex veteribus deprompto ſcripturis, altero ex nouis. Ex veteribus primum, quando in libro Exodi ſerpens in quem conuerſa virga fuerat, adhuc virga vocabatur: neque tamen ſimul virga erat & ſerpens, vti Rex ipſe ſuperius meminit. Sic pariter & in hoc ſacramento, Chriſti corpus, eo quòd in ipſum conuerſus ſit panis, panis item à Paulo dictum eſt: verùm non ita quòd ibi maneat panis, magis quàm cum ſerpente manſerit virga. Et ſanè multo durius ſerpens in quem virga fuerat conuerſa, virga vocatur, quàm Chriſti corpus in quod mutatus eſt panis, vocetur panis, quũ ſerpens nullũ omnino prioris XIII. *Roffenſis.* *Ponitur panis pro ſpecie panis S.Th.* *1.Cor.10.*

virgæ retinuerit indicium, præter ſolam fortaſsis lõgitudinem. At in Euchariſtiæ ſacramento prorſus omnia panis accidentia remanent. Quando igitur ſcriptura propter priorem nomenclaturam ſerpentem virgam vocat, quæ tum non erat virga, quid mirum ſi iam corpus Chriſti panem appellet ob conuerſionem panis in ipſum? Hoc exemplũ nec adhuc ſuis dentibus in hac reſponſione ſua contra Regem, Lutherus conterere potuit, quanquam in hac re multis verbis nugetur.

„ Sit verum (inquit) quòd virga dicatur
„ draco, qui fuit virga: qua conſequentia ſe-
„ quitur & hic panem dici, qui panis non
„ ſit, ſed fuerit? An hoc eſt ſine ſcriptura om-
„ nibus locis ſcripturæ aptandum, quod v-
„ no lòco reperitur? Hæc Lutherus. Cui reſpondemus, non id moliri Regem, vt quod vno ſcripturæ loco dictum ſit, id cæteris omnibus indiſcriminatim aptetur, ſed potiùs, vt quemadmodum ibi ſerpens in quem conuerſa virga fuerat, virgæ retinuit nomen, quum tamen virga non erat, ſed verè ſerpens, ita ſimiliter & hoc loco, corpus in quod panis mutatus fuerat, panis retineat vocabulum,

Non quiſque locus ſcripturæ cuique quadrat.

quāquā ſubſtantia panis omnino deſierit. Quis non videt iſtud conſequi per locum ſimilitudinis apertiſsimæ?

Cæterum ex noua lege Rex telum aliud item deprompſit. Paulus(inquit) Corinthios ad hunc modum alloquitur: Et ego, fratres, non potui loqui vobis vt ſpiritualibus, ſed loquendum fuit vt carnalibus, vt infantibus in Chriſto. lactis potu vos alui, & non cibo. Nōdum enim poteratis, imò ne nunc quidem adhuc poteſtis. Et rurſum ad Hebræos, Facti eſtis quibus lacte opus ſit, nō ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ. Hæc Paulus. Ex quibus perſpicuum eſſe poteſt, non omnia ſatis apertè dixiſſe Paulum, non quòd non fuerint dicenda, ſed quòd plebs adhuc in fide rudis myſteria capere non valuerit. XIIII. 1. Cor. 3. Hebr. 5.

Et hac etiam ratione Rex docet Paulum potuiſſe moueri vt ſacramētum hoc nomine panis appellarit, quoniam ſpeciē panem adhuc præ ſe ferebat. Satis enim habuit Paulus, rudem adhuc in fide populum lacte paſcere: nec hoc initio quicquam aliud ab eis exigere ſtuduit magis, quàm vt quocunque modo crederent in Roffenſis.

hoc ſacramento contineri corpus Chriſti. De ſubſtantia verò panis an manſerit nécne, nihil adhuc apertè docuit: tantùm panem vocauit, propter ipſius panis ſimilitudinē. nam aliquo nomine vocari debuit: neque aliud quoduis quo vocaretur erat commodius: tum quia verum panem cœleſtem in ſe continebat, tum quia panis etiam antè fuerat, & eiuſdem adhuc forinſecus referebat ſpeciem. Sed & ſcripturæ, Chriſti corpus panem vocant, neque triticeum ſanè, ſed ſpiritalem, quomodo Hieremias dicit in perſona Iudæorum: Venite, mittamus lignum in panem eius. Per lignum, crux: per panem, corpus eius intelligitur. Ad quem certè modum & Tertullianus & Lactantius atque alij complures hunc locum interpretantur. Lignum (inquit Lactantius) crucem ſignificat: & panem, corpus eius: quia ipſe eſt cibus & vita hominū, qui credunt in carnem quam portauit, & in crucem in qua pependit.

Eucharistia quare dicta panis

Corpus Chriſti vocatur panis in anti. teſt.

Hiere.11.

Adde, quòd in ſcripturis panis vocabulo dici ſolet, quicquid eſibile fuerit. Nam vt ſcribitur. 1. Reg. 14. quum Saulis edicto maledicebatur quiſquis vſque ad

Panis nomine, omnis cibus deſignatur

veſperam panem ederet, in hoc maledictum inci diſſe Ionathan, ſortium indicio declaratum fuit, quum is tamen non communem panem, ſed mel guſtauit duntaxat. Similiter & 4. Reg. 6. quum panē Eliſeus apponi iuſſiſſet, quanquam ille de ſolo pane loqueretur, magna ciborum præparatio fuit appoſita. Et Matth. v. quum Pharisæi diſcipulos Chriſti calumniarentur, quòd nō antè lauarent manus quum ipſi panem eſſent manducaturi, palam eſt ibi panem indiſcriminatim intelligi pro quouis cibo. Perſpicuum eſt ergo quòd nomine panis omnis cibus accipi ſolet. Sed & Euchariſtiam panem poſſe vocari, communis vſus loquēdi manifeſtat. Nam quum ouum de quo ſupra diſſeruimus, in carnem & ſubſtantiam pulli verſum fuerit, nunquid non adhuc pro communi loquendi more vocatur ouum, & tamen haudquaquam ouum eſt, ſed verè pullus? At propterea priorem oui nomenclaturam retinet, quia ſpecie tenus referat ouum. Atque ita pariter & hoc ſacramentum pro communi vſu loquendi poteſt adhuc panis dici, paniſque vocabulum adhuc retinet

Euchariſtia rectè appelletur panis.

Supra III. ibi, Tradūt hiſtoriæ.

in ſcripturis,quamquam omnino deſierit ipſa panis ſubſtantia.

XV. Sed adhuc Lutherus hac duplici ſolutione nequaquam contentus,pertinaciter inſiſtit,aſſerens verè panem adhuc eſſe. » Paulus (inquit) ait: Nonne panis quem » frangimus,communicatio corporis Chri- » ſti eſt?nec dicit,in pane eſt,ſed ipſe panis » eſt participatio corporis Chriſti. Hic ſe

Roffenſis. Pauli verbis munit haud aliter quàm impenetrabili quodã ſcuto,quo mox quodque iaculum reiiciat.Cæterũ ſi Pauli verba penſiculatius excuſſerimus, nequaquã vſque adeo efficacia videbuntur pro Lutheri parte, atque Lutherus ipſe putat. Nam ſimilia quædam de calice non multo ante dixiſſe Paulum conſtat. Calix,inquit,benedictionis,cui benedicimus, nõne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et illico ſequitur:Et panis quem frangimus,nonne participatio corporis Christi eſt?Profecto nihil ex poſteriore parte colliget Lutherus,quantum ad panem attinet,quod ipſi non identidem ex ſuperiori colligemus,quantum pertinet & ad calicem.At in propatulo cunctis eſt calicem nõ eſſe ſanguinem:quare neque panis ex

1.Cor.10.

his verbis mõſtratur eſſe corpus Chriſti. Cernis itaque lector, quũ hãc vnicã Lutherus habeat ſcripturam cui nitatur, iam plane collapſum eſſe, quandoquidem iſta Pauli verba non magis conficiunt panem eſſe corpus Chriſti, quàm calicẽ eſſe ſanguinẽ. Quãobrem quũ ſit omnibus apertiſsimum, calicem nullo modo poſſe dici ſanguinem: nec panis credendus eſt eſſe corpus Chriſti.

Quemadmodũ calix non eſt ſanguis, ita nec panis eſt corpus Chriſti.

XVI. Cæterũ quia mentionem Lutherus fecerat de geſtis item apoſtolicis, quòd videlicet in eis hoc ſacramentum panis vocaretur: & iſtud item Rex, eadẽ qua priorem argutiam abluit, deleuit ſpongia. Sic enim ſubiicit ipſe Rex: Idem potuit & in apoſtolorum actis contingere, vbi nec beatus Petrus alloquens populum, & illis Chriſti fidem inſinuans, auſus eſt adhuc apertè quicquam de eius diuinitate dicere. Ita abdita, & populis dubia myſteria, nõ temere profe rebãt. Hacten⁹ ipſe Rex.

Verba Regis.

Ecce quã variè mõſtrat, quomodo nõ omnes in primæua eccleſia protin⁹ ad ſolidiorem cibum admittebantur, & ad ipſa myſteriorũ penetralia, ſed prius alebãtur aliquãdiu lacte, ita vt nec Petrus quũ ad

Roffenſis.

Act.2. plebem de Ieſu ſeruatore noſtro loque-
retur, quicquam auſus fuerit de diuini-
tate eius loqui, ſed virum eum appel-
lauit approbatum a deo in omnibus vir-
tutibus, prodigiis, & ſignis, pérque deũ
ad vitam a morte reſuſcitatum. Sic pari-
ter & quantum ad hoc ſacramentum atti-
net, factum fuiſſe dicit, nempe non apud
plebem, alio quàm panis vocabulo ſoli-
tum appellari, propter ipſam panis, vt di-
ximus, ſimilitudinem. Cæterum quum ad
Marci.4. Apoſtolos, quorum erat noſſe myſteria,
Lucæ.8. ſimul & ſolidiori cibo paſci, ſermonem
Chriſtus habuiſſet, ipſis articulis perſpi-
cuè docuit, non amplius remanere panis
aut vini ſubſtantiam, ſed vtriuſque ſpe-
cie ſalua, panem in carnem, & vinum in
ſanguinem omnino fuiſſe conuerſum.
Quare neque panem, quippe qui tũc non
fuerat, Chriſtus indicauit, quũ dixit: Hoc
Matth.26. eſt corpus meum. Neque vinum oſtendit
Marci.14. quum dixit: Hic eſt ſanguis meus. Fuit
& Lucæ enim vinum iam in ſanguinem verſum,
22. vt ſæpius ante diximus.

XVII. Confirmat demum Rex illuſtriſsimus
ea quæ dixit, etiam verbo Chriſti, qui ſe-
Ioan.6. ipſum vocauit panem, quum tamen triti-

ceus panis intelligi nequeat. Et quemadmodum ipſe dictus eſt panis, ita potuit & hoc ſacramentũ propter ſpeciẽ panis quã refert, panis vocari, tametſi triticeꝰ haudquaquã fuerit. Sed Regẽ ipſum audiamus.

Circunſtantia, inquit, ipſa ſcripturæ declarat euidẽter vocabulũ panis, quũ panis mutatur in carnẽ, abſque vlla violentia facta verbo diuino, panis ſignificare ſpeciẽ, nõ ſubſtantiã: niſi Lutherus adeò inhæreat proprietati verborũ, vt Chriſtum credat in cœlis quoque fuiſſe panẽ triticeum aut ordeaceũ, propterea quòd ipſe dicit de ſe: Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi. Hucuſque Rex ipſe. *Regis verba.* *Ioan. 6.*

Cæterum hoc diluere Lutherus molitur, diſtinguens panem in ſpiritualem & triticeum. De illo Chriſtum, de hoc Paulũ aſſerit fuiſſe locutum. Ipſa, inquit, conſequentia verborum, abſurditas rerum, pugnantia intelligentiarum, tum ipſiuſmet interpretatio, cogunt Chriſtum de pane ſpirituali loqui, ſicut dicit: Verba mea ſpiritus & vita ſunt. Quorum nihil eſt in verbo Pauli de pane loquentis: imò omnia vrgent Paulum de pane triticeo loqui. Hæc Lutherus.

Roffenſis. Quæ quantum habeant ſolidæ veritatis, iam excutiamus. Primum illud quod dicit Chriſtum de ſolo ſpirituali pane loqui, pro nobis facit. Nam ibi quoque de ſacramento iſto loquitur, quod & veteres abundè teſtantur, ſed & ipſa quoque verba Chriſti palam docent. Dicit enim, Panis quem ego dabo, caro mea eſt: quã dabo pro mundi vita. Hic lector aduerte dixiſſe Chriſtum bis, dabo, ſemel pro pane quem eſſet daturus in ſacramentum, quẽque carnem affirmauit eſſe ſuam: atq; iterum pro carne quã eſſet daturus pro mundi vita. Datus vtiq; fuit pridẽ illis à patre, ad quos tũ locutus eſt: dedit & ipſe ſeipſum illis miniſtrũ & magiſtrũ, cui crederẽt. Superfuerũt adhuc alij duo modi quibus daret ſeipſum. Alter quidẽ vt ſeipſum adhuc ſub ſacramẽto daret, alter verò vt carnem ſuam daret crucifigendam: pro quibus dixit: Panis quem ego dabo, nimirum ſub ſacramento, caro mea eſt: quã in mortem dabo pro mundi vita. Hic te, quæſo, lector tecum diſpicias, an ipſa conſequentia verborum, aut rerum abſurditas, aut pugnantia quæuis intelligentiarum, aliud vrgeant, quàm hic de ſacramento Chri-

Ioan.6.

Chriſtus multifariã dat ſemetipſum.

ſtum fuiſſe loquutum. Sed neque verbum Chriſti, quum dicit, Verba mea ſpiritus & vita ſunt. Illis enim verba Chriſti non ſunt ſpiritus & vita, qui Chriſtum panem faciunt triticeum, nimirum qui in ventrem vadit, & per ſeceſſum emittitur. At nobis, qui Chriſtum eiuſmodi panem eſſe credimus, qui nos in ſe conuertit potius, quàm qui noſtram in carnē conuertatur, panis verè ſpiritualis eſt Chriſtus, eiuſque verba verè ſpiritualia ſunt. Si panis triticeus Chriſtus fuerit, profectò digeritur in carnem noſtram, & permutatur in ventre noſtro: quod eſt abſurdiſsimum. Et qui ſic dicūt, haudquaquam verba Chriſti ſpiritualiter, ſed planè carnaliter intelligunt. Nos igitur vt non inficiamur Chriſtum illic de pane ſpirituali fuiſſe locutum: ita prorſus affirmamus de ſacramento nonnullam feciſſe mentionem. *Ioan.6.* *Chriſtus Ioan.6. fecit mētionem de ſacramēto.*

Similiter & falſum eſt Paulum de ſolo triticeo pane fuiſſe locutum. Sunt enim hæc Pauli verba: Vnus panis & vnū corpus multi ſumus: nam omnes ex vno pane participamus. Si de triticeo pane Paulus hoc dixerit, quis precor triticeus panis tantæ molis vnquam repertus fuerat, vn- *1.Cor.10.*

de cuncti participarét Chriſtiani? Quamobrem & hic de Chriſto, pane ſpirituali, Paulus loquitur, & non de triticeo pane. Tu iam lector iudicium feras, vter potius immobilis truncus céſeri debeat, Réxne, qui Chriſti Paulique verba ſpiritaliter intelligit: an Lutherus magis, qui tã craſſè, tamque carnaliter eadem interpretatur, vt Chriſtum panem faciat qui per ſeceſſum emittitur. Quis vnquam credat, eiuſmodi panem æternam vitam præſtare poſſe, & non illum potius vel ſolum, qui poſtquam fuerit comeſtus, nos rapit, vertit, & transformat in ſeſe, neque poterit vnquam in nos deformari?

XVIII. Perſiſtit tamen adhuc Lutherus in pertinacia ſua, ganniens in hunc modum:
» Stat ergo meus Paulus, inquit, aduerſus
» tranſſubſtantiatores iſtos futiles inuictus,
» & dicit: Panis quem frangimus. & dupli-
» ci cornu illos ferit. Primum, quòd ſua aſ-
» ſerere nulla ratione neque authoritate
» poſſunt. Deinde, quòd frigidis ſuis ſolu-
» tionibus aliud non faciunt, quàm quòd
» principium vitioſiſsimè petunt: ac ſum-
» mum quod efficiunt, eſt, quòd poſsit ſic eſ
» ſe ſicut fingunt: quum probare debuerint

& factũ, & ius quòd ita ſit, & quòd oporteat ſic eſſe. Hæc Lutherus: quibus per ordinem reſpondebimus. « « «

Primum illud Pauli, Panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini eſt? non probat panem eſſe corpus domini: ſicut nec illud quod proximè ante dixit, nempe, Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? haud comprobat calicem eſſe ſanguinẽ Chriſti. Sed & dicam audacius: Ex nullis vnquam ſcripturæ verbis comprobabit Lutherus, panem triticeum eſſe corpus Chriſti. 1.Cor.10.

Deinde teſtamur illud mẽdaciſsimum eſſe, quòd aſſerere noſtra nec ratione nec authoritate poſſumus. Nam omni rationi penitus aduerſatur, quòd Chriſtus ſit ille panis qui digeritur in ſtercus: aut quòd panis qui Chriſti caro eſt, viderit corruptionem. Habemus etiam & præter Euangeliſtarum teſtimonia quæ ſuperius allata ſunt, patrum etiam aſtipulationes pro noſtra ſententia: habemus & Concilij generalis decretum: quod & ex ſacri ſpiritus pendet authoritate. Hæc apertè docent Lutherum non ſolum in iſto menda-

cem eſſe,quum affirmat nos noſtra aſſere-
re neque ratione neque authoritate poſ-
ſe:verumetiam in hoc mendaciſsimum, q
Chriſti verbum ſic interpretetur, Hoc,id
eſt hic panis,eſt corpus meum.

XIX. Ad tertium quod adducit, nos videli-
cet frigidis ſolutionibus principiũ vitio-
ſiſsimè petere,dicimus quòd argumentan
tis hoc vitium eſt, nempe principium pe-
tere,non ſoluentis.

Poſtremo , quum adiicit ſummũ quod
efficimus,eſſe,quòd docemus ita fieri poſ
ſe,quemadmodum aſſerimus : & iſtud ſa-
nè non parui momenti cuiuis Chriſtiano
debet exiſtimari,nempe docere poſsibili-
tatem credendorum . Sunt enim vſque a-
deo difficilia creditu,vt multo facilius im
pugnari queant,quàm comprobari.

» Opponit adhuc Lutherus inquiens: Et
» miror ſapientiſsimum hunc Thomiſtam,
» cur non & accidentia tranſſubſtantiet, cũ
» verba iſta tranſſubſtãtiationis iuxta ſuum
» cerebrum, ſolum corpus Chriſti ſonent,
» Hoc eſt corpus meum. Ergo nihil ibi niſi
» corpus Chriſti erit, teſte ſuo Ambroſio:
» quare nec albedo ibi erit cum aliis acci-
» dentibus:aut cur non differit,quidnã ob-
ſtet ne

ſtet ne panis ibi maneát, quomodo acci- "
dentia manent? Quæ neceſsitas perimẽdæ "
ſubſtantiæ,& ſeruandorum accidentium? "

Hic primum aduerte lector,quòd ex omnibus authoribus quos Rex illuſtriſsimus attulit,neminem Lutherus perſequitur præter vnum Ambroſiũ, & vide quonam id faciat ſophiſmate. Sic enim Ambroſium dixiſſe Rex recenſuit: Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credendum eſt. Iam ſic argutatur Lutherus: Si nihil aliud, ergo nec albedo cum aliis accidentibus. Quaſi pueri non intelligant iſtud eſſe merè ſophiſma: quum Ambroſij verba ſolum id aliud quod quid eſt excludãt,hoc eſt ſubſtantiam aliam,non autẽ qualitatem, neq; cætera accidentia. Et tamen ex hoc impudentiſsimè Lutherus in principio Captiuitatis,huius errorẽ impingit Ambroſio. Vt Ambroſium,inquit, hic erraſſe palam palpemus etiã. Ita Luthero nihil eſt mendacius,ſed neque impudentius quicquam. Ambroſius palam fatetur accidentia manere,quum dicit,Licet figura panis & vini videatur: ſed negat aliam manere ſub-

Lutherus falſo ſophiſmate inſectatur Ambroſium.

ſtantiam. Nihil,inquit, aliud præter carnem & ſanguinem Chriſti: hoc eſt,planè nulla ſubſtantia alia manet. Ambroſio certe,qui fuit vetuſtus author, & ante annos plus mille, cæteriſque patribus ita viſum eſt, aduenienti corpori Chriſti ſubſtantiam panis eueſtigio cedere. Sic illi ſuis temporibus eccleſiam erudierunt: quorum veſtigia recētiores ſecuti, ceſsionem hanc vocabulo tranſſubſtantiationis appellarunt. At nunc Lutherus exortus omnia perturbans,quærit,cur non & accidētia quoque tranſſubſtantientur? quaſi rationi conſentaneum fuerit, vt accidentia queant in ſubſtantiam aliquam verti.

Panis ſubſtantia cedit corpori Chriſti venienti.

XX. Sed vrget adhuc Lutherus: Quę neceſſitas,inquit,perimendæ ſubſtantiæ,& ſeruandorum accidentium? Reſpondebūt ei patres ſe metuiſſe talem aliquando exoriturū,qualis vel Vuiclefus fuerat: qui negaret illic eſſe ſubſtantiam corporis Chriſti, eò quòd maneat ibi ſubſtantia panis: vel qualis iam Lutherus eſt, qui diceret hanc ſubſtantiam eſſe illam: hoc eſt, ſubſtantiam panis, eſſe carnem Chriſti: quod illis non modo falſum,verumetiam abſurdiſsimum videbatur. Patres ergo inſtinctu

Subſtantia panis tranſeūte remanent accidentia.

ſancti ſpiritus, qui moderatur eccleſiá, errorẽ vtrunq; præuidentes, ſcriptũ poſteris tradiderũt, non manere ſubſtantiã panis. Neque enim de accidentibus cuipiá oriri dubitatio potuit, eſſéntne illa corp⁹ Chriſti: neq; metus ob hęc vllus patrib⁹ fuit, ne quis vnquã adeo craſſus hæreticus oriretur, vt ea cõtenderet eſſe carnem Chriſti.

Subiungit Lutherus: Pręteteo hic rhetoriciſsimum illum contemptum, dũ duas vrgentiſsimas ſimilitudines appoſui, de ferro ignito, & deo incarnato: vbi neque igni ferrum, neque diuinitati hominem neceſſe eſt cedere. Mihi enim etiam ſi nõ neceſſe ſit mea aſſerere, tamen ſatis negotij fecero aſſertori, ſi ſuum figmentum aliter ſe poſſe habere demonſtrauero. Itaque poſſum dicere Corpus Chriſti ſic ſaluo pane in ſacramento eſſe, ſicut eſt ignis in ferro ſalua ferri ſubſtãtia: & deus in homine, ſalua humanitate, vtrobique ſic mixtis ſubſtantiis, vt ſua cuique operatio & natura propria maneat, & tamen vnum aliquod conſtituãt. Sic dicere, inquá, potero, donec papiſtæ hanc ſimilitudinẽ non contemptu Thomiſtico, ſed aſſertione fideli ſuſtulerint. Ipſorum eſt enim aſ-

» firmatiuam probare, quam ego vna parti-
» culari poſſum labefactare. Non enim eſt
» hoc aſſertionem ſacramentorum ſcribe-
» re, aduerſarij argumenta tranſilire & con-
» temnere, vt hic facit inſulſus Thomiſta:
» ſed demonſtrare ea eſſe nulla & inania:
» alioqui ea pro inuictis haberi cogit ipſe
» aſſertor ſua ridicula diſsimulatione, &
» meticuloſa fuga.

Roffenſis. Dixi pridem, & ita ſanè veriſsimum eſt, lõge facilius eſt oppugnare noſtra, quàm eadem ſtatuere, quandoquidẽ ex fide magis quàm ex humana ratione pendeāt. Satis nobis fuerit ea ſequi, quæ patres tam eruditione, quàm vitæ ſanctimonia probatiſsimi nobis reliquerũt. Quibus ſi quis hæreticus nolit credere, hunc oportet rationem efficacem reddere, cur ita credere minime teneatur: alioqui neutiquam audiendus eſt. Neque enim ſatis eſt vt reiiciat noſtra, ſi dixerit ea non eſſe ſufficienter probata: niſi rationem etiam omni luce clariorem attulerit, cur non debeant ea credi: qualem nullam hactenus Lutherus attulit. Et nunc poſt tam graues tumultus excitatos ita ſubterfugere molitur, quaſi non incumbat ei ſuarum opinionum pro-

Aſſerta aduerſus fidem nihil efficiunt ſine demonſtratione.

batio. Mihi, inquit, etiam ſi non neceſſe ſit mea aſſerere, tamen ſatis negotij fecero aſſertori, ſi ſuũ aliter ſe poſſe habere demonſtrauero. Et paulo poſt. Ipſorum, inquit, eſt affirmatiuam probare, quam ego vna particulari poſsim labefactare.

Et ego quidem in hoc aſſentior Luthero, quòd facilè cuiuis aſſertori negotium faceſſere poſsit, & ſophiſmatibus ſuis non nihil impedire quæ ſtatuat aſſertor. Nam facilius eſt (vt aiunt) demoliri, quàm exſtruere: ſed quòd ad oppugnatorem non pertineat vel aſſerere ſuã, vel ab incepto deſiſtere, modis omnibus diſſentio. Quid verò per affirmatiuam ſibi velit, non intelligo. Nam quantum ad hoc negotium attinet, noſtra eſt negatiua: panem videlicet non eſſe corpus Chriſti, & non manere ſubſtantiã panis: ex quibus colligitur trãſſubſtantiationem panis factam eſſe.

Cæterum vt iam ad ſimilitudines quas attulit, veniamus:

Nil hic miror, ſi mentiatur Lutherus, X XI.
qui nuſquam fere non mentitur. Dicit hic Regem contemptu Thomiſtico ſimilitudines ſuas, nempe de ferro & igne, & de deo incarnato, tranſiliiſſe: quod falſum

eſſe deprehendes lector, ſi Regis librum euolueris.Sic enim de priori exẽplo ſcripſit haud longe ante finem huius captiuitatis:Nec ego certè,inquit, veterum ferè ſanctorum patrum quemquam puto fuiſſe probaturum concinnam iſtam Lutheri ſimilitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo vnquam dixit ſic ferrum in ignem conuerti., vt tantùm ferri ſpecies relinquatur, ſubſtantia ferri in ignis mutata ſubſtantiam:quod de pane & Chriſti carne veteres ſenſerunt omnes.Hactenus ipſe Rex.Quibus verbis abunde confutauit Lutheri ſententiam, qua contẽdit ipſe panem eſſe corpus Chriſti.Quòd ſi dixerit Lutherus hoc ſaltem exemplo patere, quomodo manere poſsit panis vnà cum corpore Chriſti: reſpondet ei Rex, ſe iam de re & non de rei poſsibilitate diſputare. Neque enim quid poſsibile, ſed quid factum ſit,diſquiſiuit.

Verba regis.

Adde,quòd à poſſe ad eſſe,conſequentia nullius roboris eſt. Sed & paulò ſuperius rationes reddidimus cur vetuſtis patribus ſpiritu ſancto plenis viſum fuiſſet non manere ſubſtantiam panis, quorum patrum,& nõ minimo certè numero, ſen-

tentias ipſe rex recenſuit. Et quæ eſt iſta dogmatum conſtantia, vt Lutherus nunc aſſerat panem eſſe corpus Chriſti, nunc ſubterfugiens dicat panem non eſſe corpus, ſed manere cum corpore? Vtrunque certè nõ eſt hominis habentis omnia ſua dogmata de cœlo. Quãtum igitur ad exẽplum attinet de ferro ignito, ſatis conſtat nec ignem ferrum eſſe, nec è diuerſo ferrum ignem: quare nec hoc exemplo conficitur vt panis verè dicatur caro Chriſti: quod Lutherus tamen per errorem aſſerit. Sed neque ſubſtantia ferri permutatur in ſubſtantiam ignis, quemadmodum de pane fieri in carnem Chriſti, patres tradiderũt. Hoc reſpondiſſe Luthero, regi ſatis fuit quãtum ad exemplum igniti ferri.

Cæterum quia Lutherus contẽdit hoc exemplo, manere poſſe ſubſtantiam panis vnà cum corpore Chriſti, Rex ex feruore fidei, quam habet erga ſacratiſsimũ Chriſti corpus, nonnihil adiecit. Quiſquis (inquit) beatiſsimum Chriſti corpus ſic vt debet exiſtimat, facilius aſſentietur quaſcunque duas ſubſtantias ſimul manere coniunctas, quàm vllum corpus aliud manere coniunctum cum venerãdo cor- XXII.

pore Chriſti. Neque enim vlla ſubſtantia digna eſt quæ cum ea miſceatur ſubſtantia, quæ ſubſtantias omnes condidit. Nec hic per creatricem ſubſtantiam Rex carnẽ Chriſti vult intelligi, quemadmodum Lutherus multis verbis poſtea blaterat: ſed ipſum Chriſtum, qui cũcta creauit. Neque enim negat Rex poſsibilitatẽ talis vnionis (modò ſic viſum fuiſſet deo) ſed fatetur indignitatem, vt panis corrũpendus incorruptibili Chriſto ſic miſceatur. Et quis nõ intelligit etiam humanam naturam indignã fuiſſe quæ verbo miſceretur? quanquam & ea præſeruata fuerit à corruptione, ne videlicet id quod verbũ olim aſſumpſit, corruptionem pateretur. At panis ſi maneat, ſæpe de facto corrumpitur, & ſæpe reuera dimittitur. Quamobrem & rex eam ceu rem indignam cẽſet, quæ cum incorruptibili Chriſto commiſceatur. Nec verum eſt, vt gannit Lutherus, quòd accidentia permiſcentur corpori Chriſti, quemadmodum accidentia ignis ferro. Nam ſic & Chriſtus eſſet albedine panis albus, ſicut & calore ignis ferrum calet. Sed hactenus pro priori exẽplo: nunc alterius exempli mentionẽ Rex

Creatrix ſubſtantia.

Accidẽtia panis non permiſcentur corpori Chriſti.

continenter ſubiicit,dicens:

Præterea olim patribus opinor multo adhuc minus fuiſſe placituram illam Lutheri collationem, qua ſic vult panem ſimul reſtare cum carne, ſicut reſtabat in vna Chriſti perſona deus cum homine. Nam vt paſsim veterum quiſque patrum doctiſsimus atque ſanctiſsimus fatetur panem mutari in carnem: ita nemo tam impius erat,aut inſcius, vt humanitatem cõuerti ſenſerit in diuinitatem,niſi forte nouam nobis perſonam fingat Lutherus, vt quomodo deus aſſumpſit hominem, ita deus & homo aſſumant panem & vinum. quod ſi credat,habebitur (opinor) hæreticus apud omnes qui non ſunt hæretici.

Panis non reſtat cum carne, ſicut humanitas cum diuinitate.

Ecce lector neutrã ſimilitudinem rex tranſiliit,vt falſo Lutherus mentitur: neque negat quin panis à Chriſto ſuppoſitari poſsit: modò Chriſtus ita voluiſſet. Sed quoniam patres contrarium communiter aſſerunt:non dubitat Rex, eum qui contra tot ſanctos & tam eruditos patres in re tam auguſta ſentiat, hæreticum habendum apud omnes qui non ſunt hæretici.

Cæterum hoc ſecundum exemplum lõ-

ge diuerſum eſt à priori. Vniuntur enim ibi duæ naturæ, diuina ſcilicet & humana ſub vno ſuppoſito verbi. Sed quoniã eiuſmodi ſuppoſitatio ſupra naturæ vires eſt, æquè vt ſubſtantiam panis in carnẽ Chriſti mutari, multáſque præterea ſecum habet abſurditates, & hanc præſertim, quòd Chriſtus ſæpe dimiſſurus ſit quod in vnitatem ſuppoſiti prius admiſerat, ideo cenſet eam Rex non admittẽdam: & maximè quia nemo patrum eam tradidiſſe legitur. Cæterum ſi talem ſuppoſitationem panis in Chriſto Lutherus de facto, nõ de poſſibili probauerit, nos etiam contra patres cum eo ſentiemus, & manus ei dabimus. At iſtud (ſcio) faciet nunquam. Interea nobis æquius eſt patrum ſequi veſtigia: ſimúlque quod ſpiritui ſancto viſum fuit per illos tradere nobis, æquius eſt amplecti, quàm Lutheri tortuoſas ambages, quũ ſub colore libertatis nihil aliud quàm nodos quærat quibus irretiantur imbecilliũ animi, quos tandem ad ſummam ita ducat perniciem.

Panis non ſuppoſitatur in Chriſto.

Multos vtique patres tam eruditione quàm ſanctitate claros, Rex pro ſua parte produxit, nimirum Euſebium, Emiſe-

num, Auguſtinum, Gregorium Nyſſenum, Theophylactum, Cyrillum, & Ambroſium, atque alios qui fatentur vnanimiter, panis mutari ſubſtantiam, & non manere facta conſecratione. Atque ideo Rex iſtos introduxit, quòd Lutherus contendit eccleſiam mille ducentos annos credidiſſe manere panem, nec vſquam ante trecentos hos nouiſsimos annos patres de panis mutatione meminiſſe: quod apertiſsimè falſum eſſe Rex tot patrum teſtimoniis comprobauit: iſtud etiam adiungens, quod poſtquam eccleſia verum illud eſſe decreuerit: etiam ſi nunc primum decerneret, tamen ſi veteres non credidere contrarium, quanquam ea de re nunquam ante quiſquam cogitaſſet, cur non obtemperaret totius eccleſiæ præſenti decreto, perſuaſus id nūc tandem reuelatum eccleſiæ, quod ante latuiſſet? Spiritus enim ſicut vbi vult ſpirat, ita ſpirat & quando vult. Hactenus ipſe Rex.

Multorum authoritate probatur panis trāſſubſtantiari.

De panis mutatione non eſt noua opinio.

Verùm hæc aure ſurda Lutherus, ſicut & pleraq; alia, tranſiliit fortiter. Solū ex omnib⁹ Ambroſiū carpit, atq; id quidē

ſophiſmate nimis quàm futili, de quo ſuprà diſſeruimus.

Multa prætereo, ne ſim alioqui nunquã finem facturus, & maxime ſi Lutheri conuiciis reſpondere vellem, quæ ſunt innumera. Nihil tamen omiſiſſe me memini quod vlla dignum eſſet reſponſione: vt nihil dubitem quin æquus lector diiudicaturus ſit Regem ſolidis & rationibus & ſcripturis innixum fuiſſe, Lutherum contrà maxime friuolis. & quanquam ita res verè ſe habeat, audio tamẽ in huius quarti calce Lutherum ouantem, perinde ac ſi
» peruiciſſet. Ne ſim ingratus (inquit) magi-
» ſterio domini Henrici, nunc muto & trãſ-
» ſubſtantiare volo meam ſententiam, &
» dico: Antea poſui nihil referre, ſic ſiue ſic
» ſentias de tranſſubſtantiatione: nunc au-
» tem viſis rationibus & argumentis aſſer-
» toris ſacramentorum pulcherrimis, de-
» cerno impium eſſe & blaſphemum, ſi quis
» dicat panem tranſſubſtantiari: catholicum
» autem & pium, ſi quis cum Paulo dicat,
» Panis quem frangimus, eſt corpus Chri-
» ſti. Anathema ſit, qui aliter dixerit, & iota
» aut apicem vnum mutarit, etiam ſi ſit do-
» minus Henricus nouus & eximius Tho-

miſta. Hæc Lutherus.

Hic primum attende lector, hominis inconſtantiam, qui tamen gloriatur ſe certum eſſe habere ſe omnia ſua dogmata è cœlo. Si pri⁹ illud dogma de cœlo ſuſcepiſſet, quî fieri poſsit vt iſtud item quod contrarium eſt, fuiſſet è cœlo? Nam certũ eſt è cœlo non iam venire pugnantia dogmata. At iſta manifeſte pugnant, licet, & non licet. Prius autem docuit licere, nec referre quicquam, ſic, ſiue aliter ſentiat quiuis: nunc autem impium decernit ſic ſentire. *Roffenſis.* *Lutherus ſecum pugnat.*

Deinde conſideres & iſtud, nempe quod affirmat catholicum & pium eſſe, ſi quis cum Paulo dicat, Panis quem frangimus, eſt corpus Chriſti. At Paulus iſtud nunquam dixit. Sic non pudet magiſtrum iſtum è cœlo nobis datum, de Paulo mẽtiri. Paulus vtique dixit, Panis quem frãgimus, nonne participatio corporis domini eſt? At ex eo non colligitur quòd panis quem frangimus, ſit corpus domini: quoniam & idem ipſe Paulus ſuperius dixit: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis eſt Chriſti? Sed ex hoc haudquaquam colligitur *Mendaciũ Lutheri.* *1. Cor. 10.*

ꝙ calix iſte ſit ſanguis Chriſti. Quare nec ex altero colligi poteſt quòd panis fuerit corp⁹ Chriſti. Poſtremò videbis lector, ſi Lutherũ obſerues, quàm aperto ſeipſum feriat anathemate. Anathema (inquit) ſit, qui aliter quàm Paulus dixerit, & iota aut apicem vnum mutarit. Quamobrem quum Lutherus longe aliter Paulum recenſeat, quàm vel ipſe dixerit, vel ex eius verbis poſſit colligi, an nõ plane ſeipſum anathemate ligat? Et hic finis eſto quarti.

Luthe. excommunicat ſeipſum.

Miſſam haudquaquam teſtamentũ eſſe.

I. SEd iam quinto loco nobis excutiendum eſt, an miſſa rectè nouum dicatur teſtamentum. Aſtruere conatur Lutherus miſſam teſtamentum eſſe, atque id ceu fundamentum immobile, ſuper quo diabolicam ſuam ſtructuram erigat, conſtabilire modis omnibus nititur. Nos verò nõ ambigimus oſtendere non ſolum hoc fundamentum non eſſe immobile, verumetiam ea quæ ſuper hoc ædificare molitus eſt, nulla prorſus niti ſoliditate. Nã & ex eodem fundamento colligit miſſam nõ eſſe

Intentio authoris.

ſacrificium. Quæ res non ſolum authoribus omnibus tam recentibus quàm vetuſtis, verumetiam ipſis ſcripturis aduerſatur, vti poſtea ſuo loco docebimus.

Cæterum cauſa totius erroris eſt, quòd Lutherus Euchariſtiam arbitratur ſacramẽtum eſſe remiſsionis peccatorum, quũ ſit reuera nõ remiſsionis, ſed magis vnionis cuiuſdam ſacramẽtum. Noſtram enim vnionem cum Chriſto ſignificat, & eandem cum deo patre non minus efficaciter præſtat. Quã rẽ nõ modo teſtimoniis patrũ, verũetiã ſcripturis ipſis firmabimus. *Euchariſtia non eſt ſacramentum remiſſionis peccatorũ, ſed vnionis.*

Dionyſius primùm cap. 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ ſacramentum iſtud ideo ſynaxim & communionem appellat, quòd noſtram cum deo perficiat vnitatem.

Et Damaſcenus item communionẽ vocat, quia per ipſum Chriſto communicamus, & participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vnimur inuicem per idipſum.

Sed & Chryſoſtomus in epiſtolam ad Corinthios priorem de hoc ſacramẽto loquẽs, Quare (inquit) nõ dixit Paulus participatio? Quia amplius quiddam ſignificare voluit, & multam inter hæc conue-

nientiam oſtendere.Non enim participatione tantum, & acceptione, ſed vnitate communicamus. Quemadmodum enim corpus illud vnitum eſt Chriſto, ita & nos per hunc panem vnione cõiungimur.

Accedit his Hilarius octauo libro de trinitate,ſic dicens: Si verè corporis noſtri carnem aſſumpſit Chriſtus, & verè homo ille qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt,nóſque verè ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc,vnum erimus,quia pater in eo eſt, & ille in nobis:quomodo voluntatis vnitas aſſeritur, quum naturalis per ſacramentum proprietas,perfectę ſit ſacramentum vnitatis?

Subſcribit Auguſtinus in hunc modũ: Sicut, vt ſit ſpecies viſibilis panis, multa grana in vnum conſperguntur, tanquam illud fiat, quod de fidelibus ait ſcriptura
Act.4. ſancta: Erat illis anima vna, & cor vnum in deum: ſic & de vino fratres recolite vnde ſit vnum. Grana multa pendent ad botrum,ſed liquor granorum in vnitatem confunditur. Ita dominus Ieſus Chriſtus nos ſignificauit, nos ad ſe pertinere voluit. Myſteriũ pacis & vnitatis noſtræ in ſua menſa cõſecrauit.Et alibi: Quomodo (inquit)

(inquit) videtis vnum eſſe quod factum eſt, ſic vnum eſtote vos, diligendo vos, tenendo vnam fidem, vnam ſpem, indiuiduã charitatem. Hæretici quando hoc accipiunt, teſtimonium contra ſe accipiunt, quia illi quærunt diuiſionem, quum panis iſte indicet vnitatem. Ex iis itaque liquet, hoc myſterium vnitatis & communionis eſſe ſymbolũm atque ſacramentũ. At quid tot authoribus opus eſt, quum Paulus hãc rem abunde teſtetur? Poculũ (inquit) benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? Quid ſibi vult his verbis aliud Paulus, quàm quòd hæc ſint communionis & vnitatis ſacramenta? Et ob id ſequenti capite, poſtea quàm diſſidiorum inter Corinthios meminerit, ſubiungit: Iam non licet dominicam cœnam manducare, perinde ac ſi dixerit, Dominica cœna, concordiæ ſymbolum eſt, nec diſsidentes admittit animos: at vos diſsidetis inuicem, & non communem cœnam, ſed priuatam quiſque ſuam edere parat. Adde, quòd Paulus nec verbulum quidem facit de remiſsione pecca-

Euchariſtia eſt ſacramentũ vnionis.

1.Cor.10.

1.Cor.10.

torum, quum tamen integrè totum ipſius myſterij recenſeat ordinem, ſecundum quod à Chriſto pridem fuerat edoctus.

11. Quis iam ex dictis & authoribus & ſcripturis non luculenter intelligit Euchariſtiam vnionis eſſe ſacramentum, & non remiſsionis peccatorũ? Nam peccata quãtum ad culpam, per ſacramentum abſolutionis ante deleãtur oportet. Nam & hoc abſolutus (vt Lutherus affirmat) omnino credere tenetur. Quòd ſi verè deleta ſint peccata, quid opus fuerit iam aliud ſacramentum pro culpis redimendis accipere, quum ſint per ſacramentum abſolutionis antea remiſſæ? Cæterum ob id Lutherus contendit eam eſſe ſacramẽtum remiſsionis peccatorum, quòd de remiſsione peccatorum in conſecratione ſanguinis facta ſit mentio. Verum iſtud quàm nihil inſtituto ſuo conducat, mox docebimus. Ex hac tamen baſi ſtruere molitur, & pertinaciſsimè quidem, vt credamus remiſsionem peccatorum per iſtud ſacramentum nobis eſſe promiſſam: atq; vt ferè fit, vno quopiam errore ſemel admiſſo, procliuiter ad cõplures alios dilabimur. Ita Lutherus hoc errore poſito ſeipſum in alios

Non licet niſi pura conſcientia ad Euchariſtiam accedere.

abſurdiſsimos fœde præcipitauit. E quib⁹ hic vnus & peſtilẽtiſsimus omnium eſt, ꝙ ſceleratiſsimis & inquinatiſsimis hominibus ad hoc ſacramentum tutò licebit accedere. Quam opinionem hactenus tota prorſus orthodoxorũ eccleſia ceu maxime deteſtandã abhorruit, Paulo ipſo prorſus reclamãte, quum dicat, ꝙ qui indignè accedit, iudiciũ ſibi mãducat & bibit, non diiudicãs corpus domini. Quamobrem & prius oportet à peccatis reſipiſcere, ſimul & abſolutionẽ à ſacerdote quopiã accipere, quàm ad hoc ſacramẽtũ accedere quis præſumat. Poſtquã autẽ hæc dignè fecerit, nõ inficior quin ad delẽdas peccatorũ reliquias Euchariſtia plurimũ cõferat, & maximè quatenus velut ſacrificiũ deo pro peccatis offertur. Nã quatenus ſacrificiũ eſt, repræſentat illud ſummũ Chriſti ſacrificiũ, quo patri ſeipſũ obtulit in cruce, vbi & ſãguinẽ ſuũ fudit in remiſsionẽ peccatorũ. Id enĩ pridẽ in cœna pollicebatur, dicẽs: Hic eſt ſanguis me⁹ noui teſtamẽti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorũ. Ecce pro ſanguinis effuſione remiſsio peccatorũ promittitur, nõ pro calicis potatione. Neq; enim dixit:

1. Corin. 11.

Dignè cõmunicanti delentur peccata.

Matt. 26.

Hic eſt ſanguis qui à multis bibetur in remiſsionem peccatorum:ſed,Hic eſt ſanguis qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Non igitur pro potatione calicis in cœna, ſed pro effuſione ſanguinis in cruce, remiſsio peccatorũ fuerat promiſſa.Quamobrem nec Euchariſtia ſacramentum eſt remiſsionis peccatorum, quãdoquidem & ſolis illis quibus antea ſint remiſſa peccata, cõferri debeat. Nam tales idonei ſunt qui deo per Euchariſtiam vniantur,non autem illi qui nondum abluti ſunt, neque peccatis adhuc omnino renunciarunt. Porro certum eſt ꝙ effuſio ſanguinis in cruce valuit ad peccatorum omnium abolitionem. Atque ideo quũm ſacrificium corporis & ſanguinis oblatum in miſſa referat ipſum crucis ſacrificium,fit vt quoties in miſſa corpus & ſanguinem Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus offerimus,toties nonnihil ex rubigine peccatorum adimatur, & ipſæ reliquiæ peccatorum his pro quibus hoc ſacrificium offertur, haud dubie remiſsiores euadant. Neque tamen ob iſtud conſequitur, quòd ſordidis & ſceleratis qui non ſe prius expiauerint, hæc ſancta con-

Impœnitẽtes non poterunt dignè cõmunicare.

ferendà ſint, quũ idipſum olim fieri Chriſtus apertè vetuerit, dicẽs: Ne detis quod ſanctum eſt canibus, neque proieceritis margaritas veſtras ante porcos. Non eſt igitur hoc ſanctiſsimum ſacramẽtum cuiuis exhibendum, qui ſibi cõſcius alicuius mortalis criminis, non ſeipſum ab eodem antea diligenter expurgauerit, ſed his ſolis qui prius excuſſerint ſeſe, & quoad fieri poteſt, ab omni ſorde letaliter inficiente diligentius expiauerint. His (inquam) cibus iſte ſacer miniſtrandus eſt, non autem canibus aut porcis. Nam hi nequaquam antea ſeipſos probarunt, neque diiudicarunt corpus domini, ſed illotis pedibus in hunc ſacerrimum cibum irruunt. *Matth.7.*

Duo igitur ſunt quæ per ordinem refellemus. Alterum, quòd miſſa teſtamentum ſit: alterum, quòd ipſa non ſit opus & ſacrificium. Nam vtrumque Lutherus & ſanè pluribus aſtruere conatur. Sed de teſtamento dicemus prius, quãdoquidem & hoc velut immobile fundamentum totius ſtructuræ ſuæ Lutherus poſuerit. Sic enĩ ſcribit in captiuitate ſua Babylonica: Stet ergo primum, & infallibiliter, miſſam III.

„ ſeu ſacramentum altaris, eſſe teſtamẽtum
„ Chriſti, quod moriens poſt ſe reliquit di-
„ ſtribuendum ſuis fidelibus. Sic enim ha-
„ bẽt eius verba: Hic calix nouum teſtamẽ-
„ tum in meo ſanguine. Stet inquã iſta ve-
„ ritas vt fundamẽtũ immobile, ſuper quod
„ omnia ſtruemus quæ dicenda ſunt. hoc e-
„ nim videbis, vt ſubuertemus omnes ho-
„ minum impietates in hoc dulciſsimum ſa
„ cramẽtum inuectas. Verax ergo Chriſtus
„ verè dicit hoc eſſe nouum teſtamentum
„ in ſanguine ſuo pro nobis fuſo. Huc vſq;
Lutherus.

Roffenſis. Hic primum aduerte lector quàm vafre ſuum dogma profiteatur inuoluens hæc omnia ſimul, miſſam, & ſacramentum altaris, & teſtamentum Chriſti, atq; ita ex his tribus vnum faciens. Stet (inquit) primum & infallibiliter miſſam ſeu ſacramentum altaris eſſe teſtamentum Chriſti. Veruntamen poſtea nec ſemel tantum inuenies miſſam ab eo dici promiſsionem, & ſacramentum altaris eſſe rem annexam promiſſioni. Satis vtique conſtat miſſam ſeu ſacramentum altaris non eſſe promiſsionẽ, tametſi per eius ſumptionem bona plurima promittantur. ſed de hac re mox plu-

tribus dicturi ſumus. Porro quod ſubdit, Quod moriens poſt ſe reliquit diſtribuẽdum ſuis fidelibus: quis vnquam audiuit teſtamentum eſſe diſtribuendum? An non ea potius diſtribuenda ſint, de quibus teſtamentum conficitur? Sed hæc eſt hominis vafricies, vt omnia cõfundat, intricet, inuoluat: nimirum vt quoties in arcto cõſtitutus premitur, inuolucro quopiam è manibus elabatur protinus. Sed & verba Chriſti quæ producit, nihil ad hanc rem conferunt. Neque enim Chriſtus his verbis diſtribui quicquam iuſsit præter corpus & ſanguinem. Quòd ſi quicquam hic legatum ſit, id oportet aut corpus aut ſanguinem eſſe Chriſti. Nam remiſsio peccatorum hic neutiquam legatur: Neque enim pro ſanguinis potatione remiſsio peccatorum (vt diximus) promittitur, ſed ob effuſionem ipſius in cruce. Quòd verò iam teſtamenti Chriſtus meminerit, ideo fit, vt ipſum effuſione ſui ſanguinis in cruce confirmatum oſtendat, non vt ſanguinem aut calicem teſtamentum faciat, quẽadmodum Lutherus fallaciter inſimulat, ſed magis vt nouũ teſtamẽtũ, hoc eſt legẽ nouã à ſe latã; pariter & cuncta quæ in ea

promiſſa ſunt, ſuo ſanguine doceat eſſe corroborata.

IIII. Cæterum quàm ſit hoc Lutheranum fundamentum immobile, & quàm firmam inde ſtructuram erigat, paulo poſt videbimus. Quòd autem poſtremo loco dicit veracem eſſe Chriſtum: profectò verax, imò veraciſsimus Chriſtus eſt. At Luthero nihil eſt mendacius, qui Chriſto id quod is nunquam protulit, ceu verè prolatum adſcribere non veretur. Falſiſsimũ enim eſt quòd Chriſtus, ad Lutheri ſenſum, vſquam aſſeruit calicem eſſe teſtamẽtum nouum, quod & inferius oſtẽdemus. Interim videamus, quibus verbis Rex illuſtriſsimus hunc errorem taxauit.

Calix non eſt teſtamẽtum nouũ.

Verba regis.

Non contendam (inquit) cum eo de teſtamento, & promiſsione, & tota illa deſinitione & applicatione teſtamenti ad ſacramentũ. Non ero tam moleſtus ei quàm alios fortaſsis inueniet, ſi qui bonam ei partem iſtius fundamenti ſubruerint, qui & teſtamentum nouum dicant promiſsionem eſſe legis Euangelicæ, quemadmodũ vetus fuit Moſaicæ, & teſtamentum iſtud negent à Luthero ſatis ſcitè tractari: neq; enim teſtatori nuncupandum eſſe nomi-

natim quid relinquat hæredi quem ex aſſe inſtituat: neq; remiſsionem peccatorum, quam pro hæroditate nūcupatam Lutherus ait, idem eſſe quod regnum cœlorum, ſed viam potius ad cœlum. Quas res, atque alias item aliquot quiſquis vrgere velit ac premere, poſſet fundamenti Lutherani ſtructuram machinis alicunde concutere: verùm iſtud eis permittam qui volent. Hactenus illuſtriſsimus Rex.

Roffenſis. Ecce quàm apertiſsimis verbis regia celſitudo breuiter ſubindicauit, quibus modis is error conuelli poſsit. Et quanquam nos id fuſius oſtēderimus inter cōfutandam aſſertionem articulorum Lutheri articulo. 15. nunc tamen pluſculum aliquid adiiciemus. Euoluat quiſquis volet vniuerſam ſcripturam ſacram, non plura quæ teſtamenta noua dicantur, inueniet, quàm vnum. Vnicum enim eſt Paulo teſtamentum nouum, quemadmodum ad Hebræos octauo nonóque capite manifeſtum eſt, & nos inferius oſtendemus. *Vnicū eſt teſtamentū nouum.* Neque opinor Lutherum poſſe ſubterfugere quin de teſtamento nouo loquatur. Nā id eius probationes manifeſtant. Probat enim ex eo miſſam eſſe teſtamentum,

quòd dixerit Chriſtus:Hic calix nouũ teſtamentum eſt in meo ſanguine.Et poſtea ſubdit: Verax ergo Chriſt' verè dicit hoc eſſe nouum teſtamẽtum in ſanguine ſuo. Quamobrem nec poteſt Lutherus hic de alio quàm de nouo teſtamento loqui.Cęterum vt eſt ingenio ſatis vafro verſutóque,definitionem teſtamenti quãdam introducit,quam & miſſæ conatur accõmodare:quę qualis fuerit,primum audiamus.

Teſtamentũ quid ſit ſecundum Lutherum.

Teſtamentum (inquit) abſque dubio eſt promiſsio morituri, qua nuncupat hæreditatem ſuam,& inſtituit hæredes. Neque nos iſtam teſtamẽti definitionem reſpuemus, ſed & eã docebimus legi nouæ, quæ & Paulo teſtamentũ nouum dicitur,aptiſſimè conquadrare. Nam in ea Chriſtus, qui pro peccatoribus erat moriturus, & ſanguinem ad illius corroborationem fuſurus,hæreditatem ſuam, nempe cœleſte regnum,promiſit. Hæredes verò pauperes ſpiritu,mites,lugentes,auidos iuſtitiæ, miſericordes, mundo corde,pacificos, & denique propter iuſtitiam perſecutionem

Matt.5.

paſſos inſtituit. Beati (inquit), pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum &c.Ecce definitio dicta non ineptè

quadrat in legem nouam, quum & huic ſingula illius membra conueniant. Cæterum quod Lutherus conatur eam accommodare miſſæ, tam inuitum eſt, ac ſi per capillos repugnantem velit pertrahere. Quam rem facilè perſpicies optime lector, ſi diligenter expendas cuncta Lutheri verba, quibus miſſæ conatur hanc ſuã definitionem adaptare. Sic enim ait:

Inuoluit itaq; teſtamẽtum primò mortem teſtatoris, deinde hęreditatis promiſſionem, & hæreditatis nuncupationem. *Verba Lutheri.*

Attende lector quàm inuolutè ſua tradit. Inuoluit (inquit) teſtamentum primò mortem teſtatoris. Profecto teſtamẽtum, vt certo conſtabiliatur, teſtatoris mortem exigit. Et huic Paulus aſtipulatur dicens: Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt. Cęterum quod morte cõfirmatum eſt, aliud ab ipſa morte ſit oportet, mortémque ipſam antecedat neceſſum eſt. Quamobrem neque teſtamentum ſic inuoluit teſtatoris mortem ceu rem legatam, ſed tanquam legatorum confirmatricem. Lutherus tamen non ita Chriſti mortem inuolui contendit, ceu rem legatam. Nam ſubdit: In verbis iſtis clarè videmus: *Roffenſis.* *Hebr. 9.*

Mortem ſuam Chriſtus teſtatur,dum dicit,Hoc eſt corpus meum quod tradetur: hic ſanguis meus qui effundetur.

Ecce lector, Hic Lutherus Chriſtum facit teſtari ſuam mortem, non autem ſua morte corroborare teſtamentum, planè contra Paulum, qui clamat Chriſtum ſua morte teſtamentum ſuum corroboraſſe. Sed neque quicquam adminiculantur ea capita quæ citauit ex Paulo, quum Paulus tam apertè cap.9. ad Hebræos, vetus teſtamentū a nouo diſcriminet,inquiens: Ob id noui teſtamenti conciliator eſt Chriſtus, vt morte intercedente ad redēptionem earum præuaricationum quæ fuerant ſub priori teſtamento,ij qui vocati ſunt,promiſsionem accipiant æternæ hæreditatis. En lector, apertiſsimè Paulus explicuit iis verbis prius quoddam teſtamentum anteceſsiſſe,nempe legem veterem, quæ multarum præuaricationum occaſio fuit. Poſt quod, ſubſecutum eſt alterum nouum, vtique lex noua, cuius conciliator erat Chriſtus, quam ſua morte ſic intercedente cōſtabiliuit, vt etiam omnes illas præuaricationes aboleret penitus. Hoc nouo teſtamento cœleſte re-

Heb. 9.

gnum, velut æterna hæreditas, promiſſum fuit: hæredes autem inſtituuntur ij, qui a deo vocati ſunt.

Cernis itaque lector optime, diſcrimen veteris & noui teſtamenti. Cernis & mortem Chriſti nõ ipſum teſtamẽtũ eſſe, ſed ipſius teſtamẽti ratificatricẽ. Cernis identidẽ qui ſint hæredes, nempe qui vocati ſunt. Cernis poſtremò quæ ſit hæreditas: non vtique remiſsio peccatorum, quæ per Chriſti mortem abolentur, ſed æterna magis in cœlis beatitudo, ad quam niſi remiſsis antè peccatis nemo conſcenſurus eſt. Cæterum vt mortem a teſtamento diuerſam nemo nõ intelligat, Paulus idipſum eodẽ loco manifeſtè docet. Vbi (inquit) teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris. Nam teſtamentum in mortuis ratum eſt, quandoquidem nondum valet quum viuit teſtator. Quis hic nõ videt teſtamẽtũ perire teſtatoris mortẽ, quanquã citra mortẽ omnino ſit inualidũ? Nondũ (inquit) valet quamdiu viuit teſtator. Quibus verbis etiã planè couincitur, ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti nõ fuiſſe teſtamentũ nouũ, quandoquidem & ipſa inualida fuerant ipſo

V *Epilogus.*

Diſcrimen inter mortem & teſtamẽtum

Heb. 9.

teſtatore nõdum mortuo. Dilucidum igitur ex his eſt, ineptiſsime Lutherum collegiſſe, quum paulo poſt ſubdat.

» Vides ergo quòd miſſa, quã vocamus, ſit
» promiſsio remiſsionis peccatorum à deo
» nobis facta, & talis promiſsio quæ per
» mortem filij dei firmata ſit.

Hic niſi Lutherus exiſtimet cũctos qui ſint iſta lecturi, plane cæcos eſſe, miror quòd talem vnquam collectionem effutire non puduerit, quum nihil adhuc anteceſſerit probatum, vnde poſſet eiuſmodi collectionem efferre. Inſanit profecto, ſi credat homines talibus ineptiis poſſe faſcinari. Recte nimirũ iſtud Euãgelio congruit, quo nobis & remiſsio peccatorum & cœleſte regnum promittuntur: at miſſę nequaquam, quũ non ob eam, ſed ob ſanguinis effuſionẽ ſit promiſſa peccatorum remiſsio, vt iam ante diximus, & mox dicemus apertius.

VI. *Teſtamenti noui definitio.* Teſtamentum itaque nouum, ſi quis aptè iuxta ſcripturas definire cupiat, rectè dixerit eſſe legem nouam a Chriſto latam & eius obſignatã ſanguine, cuius profeſſores heredes inſtituũtur cœleſtis regni. Ecce definitionem hic habes ex omnibus

cauſis integratam. Materiali primum, quū dicitur, Lex. formali, quum ſubiungitur, noua. Efficienti, quum adiicitur, à Chriſto lata. Inſtrumentali, quum adiungitur, eius obſignata ſanguine. Finali demum, quum apponitur, cuius profeſſores inſtituuntur heredes cœleſtis regni. Cæterum & huius definitionis mēbra ſingula, ſcripturarum teſtimoniis abundè roborabimus.

Principio, quòd teſtamentum nouum ſit noua lex, Paulus non ſolum ex iis quæ ſuperius ex epiſtola ad Hebræos nono capite produximus, verumetiam ex octauo manifeſtius declarat, vbi docet Chriſtum excellentius fuiſſe ſortitum ſacerdotium, quā ſacerdotes veteris teſtamēti, ac proinde teſtamenti præſtātioris interceſſorem eſſe, nimirum ipſius de quo citat prædixiſſe Hieremiam: Ecce dies venient, dicit dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non iuxta teſtamentum quod feci patribus illorum in die quum apprehenderem manum illorum, vt educerem eos ex Aegypto: quoniam ipſi non perſtiterunt in teſtamento meo, & ego negle-

Teſtamentum nouū eſt lex noua

Hieremiæ 31.

ctui eos habui, dicit dominus. Hoc inquã vaticinium Paulus ibi citat, & pergit ex eodem propheta docere quid ſit teſtamẽtum nouum. Nam hoc eſt (inquit) teſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit dominus deus: dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorum inſcribam illas.

VII. Ecce iam hic habes lector, quid ſit teſtamentum nouũ, nempe leges nouæ cordibus hominum inſcriptæ. Has Chriſtus ipſe tulit ac promulgauit, nequaquam chartis & atramento, ſed cordibus auditorum inſcribens. Porro quòd eaſdem & ſanguine ratificauerit ſuo, Paulus haud multo poſt, nempe capite nono, palam aſtruit, vbi & docet hoc teſtamentum nouum eximio Chriſti ſanguine ratum fieri, quemadmodum & vetus illud antea pecudũ ſanguine cõfirmabatur. Quũ (inquit) Moſes omne præceptũ iuxta legem expoſuiſſet omni populo, ſumpto ſanguine vitulorũ & hircorũ cum aqua & lana coccinea, & hyſſopo, ſimul & ipſum librum, & totum populum aſperſit, dicens: Hic eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit vobis deus. Hæc Paulus.

Teſtamentum nouũ eſt ſanguine Chriſti confirmatum.

Et

Et hic aduerte lector optime, quàm ſimilibus Moſes vſus erat verbis in teſtamẽti veteris cõfirmatione, his quibus euãgeliſtæ referũt vſum fuiſſe Chriſtũ in cõfirmatione noui. Sic enim dixit Moſes, Hic eſt ſanguis teſtamẽti quod mãdauit vobis deus. Hoc pro teſtamẽto veteri Moſes dixit: Matthæus autẽ & Marcus Chriſtũ ſimilia protuliſſe verba teſtãtur, quum ſui ſanguinis poculũ ſub cœnãdiſcipulis porrexiſſet. Nam Marcus ita ſcripſit, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorum. Fũdebatur enimuero prius in lege veteri vitulorũ & hircorũ ſanguis tã pro peccato, quàm ob veteris teſtamẽti cõfirmationẽ: ſed ille ſanguis nimiſquàm inualidus fuit nõ ſolũ ad peccati deletionẽ, verumetiã ad perfectionẽ illius teſtamẽti cõſtabiliendã. Fuit enim impotẽs ad delendum peccatum, quẽadmodũ & Paulus teſtatur dicẽs: Non potuit ſanguis taurorũ & hircorũ auferre peccata. Sanguis verò Chriſti (quo & nouũ teſtamentũ ratificatũ eſt) ſicut in remiſsionẽ peccatorũ effundebatur, ita verè talem præſtitit remiſsionem. Quis hic non perſpicit ſingula ſin-

Cõparatio pulchra.

Exodi. 24.

Marci 14.

Heb. 9.

gulis vel ad amuſsim reſpondere, Moſen inquam Chriſto, calicem calici, ſanguinem ſanguini, teſtamentum teſtamento? Nam vt Moſes accepto calice, in quo ſanguis pecudum fuit, eodem ſtabilire vetus teſtamentũ eſt molitus, ita & Chriſtus accepto calice, quo proprius ipſius ſanguis continebatur, eodem prorſus nouum confirmauit teſtamentum.

Non eſt ergo ſanguis teſtamẽtum nouum, quandoquidem ſanguine teſtamentum nouum confirmatur. Quis enim non perſpicit diuerſa eſſe oportere duo hæc, nimirum id quo quicquam ceu quodam inſtrumento cõfirmatur, & illud quod ita cõfirmatur? Quamobrem quum calix ſanguinis Chriſti ſit id quo teſtamentũ nouũ corroboratur, vt ex Paulo iã oſtendimus: *Hebr. 9.* Nã ſicut vetus illud ſanguine pecudũ cõfirmabatur, ita & nouũ ſanguine Chriſti: Quũ inquã iſta ſic ſe habẽt, planè ſuã inſcitiã prodit Lutherus, qui vel Chriſti ſanguinẽ, vel ſanguinis eius calicẽ, nouũ appellat teſtamentum. Non eſt ergo ſanguis teſtamentum nouũ, tametſi ſanguine teſtamentum ipſum fuerat ſolidiſsimè roboratum. Cui ſententiæ patres omnes aſti-

Sanguis Chriſti nõ eſt teſtamẽtum.

ſtipulantur, quicunque putantur & ſunt orthodoxi.

Sed & iſtud annotãdum eſt, quẽadmodũ id quod Moſes protulit, nẽpe, Hic eſt ſanguis teſtãmenti: ſuppleri debet per voculã aliquã quæ ratificationẽ ſignificat, vt dicamus, Hic eſt ſanguis cõfirmatiuus ſeu conſtabilitiuus eius teſtamẽti, quod mandauit vobis deus: ſic & ſermo Chriſti ſupplendus eſt, mirũ vt intelligamus dixiſſe Chriſtũ, Hic eſt ſanguis meus cõfirmatiuus noui teſtamenti. Dilucidũ igitur eſt neque Chriſti ſanguinem poſſe nouum teſtamentum dici, ſicut neque vitulorum & hircorum ſanguis teſtamentum vetus dicebatur. VIII.

Verba Chriſti ſupplenda.

Adde quòd iſtud quoque ſatis apertum eſt ex ipſius Lucæ verbis. Neque enim dixit apud Lucam Chriſtus, Hic ſanguis meus eſt teſtamentum nouum, ſed, Hoc poculum teſtamentum nouum in meo ſanguine, ſeu per meum ſanguinem, vt alius traduxit. Non eſt ergo ſanguis teſtamentum nouum: & multo minus calix aut poculũ ita dici meretur. Quis eñ ita inſaniat, vt Moſeos poculũ aut craterã quã ipſe plenã ſanguine manu tenuit, vetꝰ fuiſſe

Lucæ.22

teſtamentum opinetur. Quòd ſi neque poculũ, neque ſanguis in poculo ſit teſtamentum nouũ, palã eſt ſermonẽ hũc eclipſim pati; verbóque carere quod ratificationẽ exprimat: ad quem ſenſum hactenus cuncti patres tam Pauli, quàm Lucæ verba duxerunt intelligenda: neque ante Lutherum repertus eſt quiſquã, qui vel poculũ vel ſanguinẽ auſus eſt teſtamentũ interpretari. Tantũ igitur hoc loco Chriſtus ob id noui teſtamẽti facit mẽtionem, quòd iſtud ſanguine Chriſti ratũ habebatur, nõ ideo quòd miſſa teſtamẽtũ ſit, quẽ admodũ Lutherus peſtiferè machinatus eſt. Arrogat enim ſibi Lutherus libertatẽ, imò licentiã quandã interpretãdi ſcripturas quaſlibet pro ſui cerebri ſomniis, inſanáque phreneſi. Sic enim ſuperius Chriſti verba, quũ dixit, Hoc eſt corpus meũ, hoc id eſt hic panis interpretabatur. Nũc verò dicit, Calix, id eſt miſſa, eſt nouũ teſtamentum. Sed neque calix eſt miſſa, neque horũ alterutrũ eſt teſtamentũ nouum: quę res vel cunctis dilucida eſt, qui quid ſit teſtamentũ nouum, haudquaquam ignorant.

Luthe. diſtortè interpretatur ſcripturas.

Ad hęc, Quum de corpore ſuo locutus

eſſet Chriſtus, nihil omnino teſtamēti ſi-
ue noui ſeu veteris meminit, quod tamen
ad miſſam nihilominus pertinere quàm
ſanguinem, quis dubitat? Quod & ideo fe
ciſſe clariſsimū eſt, quòd ſanguinis effu-
ſio, mortis indicium ſit. Quoniam igitur
teſtamētum (vt inquit Paulus) in mortuis
ratū habetur, & mortis non inefficax ſym
bolum eſt plena ſanguinis effuſio, ſangui
ne decuit teſtamētum conſtabiliri. Quod
ſi voluiſſet Chriſtus his verbis intelligi
miſſam eſſe teſtamētum nouum, teſtamen
ti non minus meminiſſet quum de corpo-
re ſuo, quàm quum de ſanguine fuiſſet lo
cutus, quū ad miſſam æquè pertineat cor-
poris atque ſanguinis ſui ſacramentum.
Liquet igitur ex his, teſtamentum nouum
eſſe legem nouam à Chriſto datam, & eius
obſignatam ſanguine. IX.

Chriſtus nō meminit teſtamenti cum de corpore ſuo loqueretur.

Iam verò quantum ad poſtremam atti
net particulam, nimirum hanc, cuius pro
feſſores hæredes inſtituuntur cœleſtis re-
gni, adeò palam eſt ex ſcripturis, ob hunc
finem cætera fuiſſe facta, nimirum vt ho-
mines huius legis obſeruatores, cœle-
ſte regnum velut hæreditarium adipiſce-
rentur: vt omnino ſuperuacaneum ſit

vllas in hanc partem afferre probationes. Manifeſtum eſt igitur hanc quam attulimus, eſſe noui teſtamenti definitionem. *Anthypophora.* Quòd ſi contenderit Lutherus alium huius vocis vſum apud Lucam eſſe, quàm apud cæteros Euangeliſtas, id nemini perſuadebit opinor. *Euãgeliſtæ non diſſidẽt de cœna vltima.* Nam etſi verbis aliis Euangeliſtæ dominicam cœnam enarrauerint, ſenſu tamẽ oportet fateamur omnes penitus conuenire. Quamobrem & apud Lucam nihil aliud hæc vox teſtamentum ſignificat, quàm quod apud Matthæum & Marcum.

Quoniam igitur apud iſtos, vti ſuperius oſtẽdimus, nouum teſtamentũ nihil aliud eſt, quàm lex noua, cõficitur & apud Lucã nec aliud quicquã ſignificare poſſe, quàm legem nouam. Quamobrem & funditus corruit vniuerſa Lutheri ſtructura, quam ſuper hoc fundamentũ conatus eſt erigere. Quem ergo iam Lutherum, aut quo dignum epitheto cenſebimus, qui tam falſum fundamentum & ex Euangelio ſubornare molitus ſit? Veracem hunc prophetam appellabimus, qui tantum & tam inſigne mendacium ex Chriſti verbis commentus eſt? Aut paſtorem bonum Chri-

ſtiani gregis, qui tam pernicioſè tot ſeduxit animas? Aut ſacrorum denique bibliorum correctorem, qui ſic Euāgelium corrumpere nihil eſt veritus? Quod tibi Luthere iam ſubterfugium eſſe poterit? quæ tergiuerſatio? quibus technis, quibúſve ſtrophis iam effugies? An non hęc ſcripſiſti: Stet ergo primum & infallibiliter miſſam ſeu ſacramentum altaris eſſe teſtamentum Chriſti? Et iſtud probare moliris ex his verbis quæ dixit Chriſtus, Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine. Et ingeminas: Stet inquam iſta veritas, vt fundamentum immobile. At iam Luthere cernis, opinor, ea Chriſti verba nihil inſtituto tuo conducere poſſe. Neque enim ipſe per teſtamentū nouū miſſam voluit intelligi, ſed legem nouam, legem videlicet Euangelicam, quæ præcepta ſimul & promiſſa, necnon & ſacramenta complectitur omnia: O nobilis olim Germania, quę nullis hactenus Bohemorum hæreſibus fœdari potueras, quoadusque patieris hanc Lutheranam peſtem in tua viſcera graſſari? Et vos Lutherani, viri alioqui doctiſſimi pariter & eximij, niſi quòd de magiſtro tam peſtifero gloriamini, pudeat vos

Doctrina Luthe. pernicioſa.

Apoſtrophe.

Exclamatio.

tádem vſqueadeo turpiter fuiſſe deluſos.
Nam vt hic fœdè ſimul & pernicioſè la-
pſus eſt, ita potuiſſe & in aliis quibus ec-
cleſiæ catholicæ contradicit, labi, nemo
dubitare poteſt.

X. Et quanquam ſit vſqueadeo fœdè per-
nicioſeque lapſus, non erubeſcit tamen il-
luſtriſsimo regi inſultare, quòd is intactũ
Lutherus. reliquerit hoc negocium. Proteſtatur (in-
quit) ſe relicturum intactum id, quod ma-
ximè omnium ei confutandum fuerat, nẽ-
pe robur meum principale, & argumen-
tum capitale, vbi ex verbis Chriſti proba-
ui miſſam eſſe teſtamentum & promiſsio-
nem, ideò non poſſe opus aut ſacrificium
dici. Hæc Lutherus.

Roffenſis. At rex nuſquam proteſtatus eſt ſe reli-
cturum intactum, quanquá dixerit ſe nol-
le multis in hac re contendere. Breuiter
enim & paucis indicauit, quibus rationi-
bus error ille poſsit refelli, & ex eo po-
tiſsimum, quòd teſtamentum nouum ſit
promiſsio quædam per legem Euangeli-
cam facta, quemadmodum vetus fuit per
Moſaicam. Nam vt in Moſaica lege ter-
rena promittebantur, ita & in Euangeli-
ca lege cœleſtia.

Quando igitur vnicum eſt nouum teſtamentum, vti ſuprà docuimus, palam eſt non poſſe Miſſam teſtamẽtum nouum dici. Conuincit inſuper ipſe Rex peccatorũ remiſsionem (quam pro hæreditate nuncupatam Lutherus aiebat) non idem eſſe quod cœlorum regnum, quum ſit via potius ad regnum, & adiumẽtum quoddam, quo paulo pòſt ipſam hæreditatem conſequemur, modò perſiſtamus in ipſa puritate. Neque enim omnis cui remiſsio peccatorum obtigit, cœleſtem hæreditatem aſſecutus eſt. Quamobrem vt nemo rectè dixerit viam eſſe terminum, aut medium ad finem ipſum finẽ, ita nec remiſsio peccatorum cœleſtis hæreditas dici poterit. His paucis regia celſitudo plane ſubruebat Lutheranum fundamentum, quo ſtatuere molitus eſt miſſam eſſe teſtamentum nouum. Quocirca quum hoc ipſum Lutherus principale ſuum robur appellet, & argumentum capitale, quis nõ perſpicit q̃ caduco ſit innixus fundamento?

Remiſſio peccatorũ non eſt regnum cœlorum.

Cæterum vt hic elabatur, multa (ſcio) diuerticula quæret, ac propterea tam varius vbique eſt, & ipſo Proteo mutabilior. Nam aliquando miſſam vocat ſacra- XI.

Varia ac-

mentum altaris, aliquando teſtamentum, nonnunquam teſtamentum Chriſti ſacramento corporis & ſanguinis ſui commen datum, ſæpiſsime promiſsionem, & nihil aliud quàm promiſsionem. Iſtudque nimirum ideo facit, vt quum in horum quouis durius vrgeatur, mox ad aliud confugiat. Quamobrem & ſingula refellamus neceſſe eſt.

Sacramentum altaris non eſt promiſſio.

Principio male cohærent, miſſam eſſe ſacramentum altaris, & nihil aliud quàm promiſsionem. Nam apertiſsimum eſt, ſacramẽtum altaris aliud eſſe quàm promiſſionem: quandoquidem ſacramentum altaris nuſquam eſt niſi ſub panis & vini ſpeciebus: quę ſi nuſquam extarent, maneret nihilominus ipſa Chriſti promiſsio. Adde, quòd ante panis & vini conſecrationem promiſsio firma ſtat. At ante conſecrationem ipſam nemo tam impudens eſt vt dixerit miſſam eſſe. Non eſt ergo miſſa promiſsio ſola. Ad hæc, Si poſt conſecrationem, ſacramentum corporis, vt in multis eccleſiis fit, in pyxide repoſitum ſeruetur, adhuc manet ſacramentum altaris: manet & ipſa promiſsio: nemo tamen ſic inſanit, vt dicat miſſam durare quam-

Miſſa non eſt promiſſio.

diu ſacramentum in pyxide ſit repoſitum, aut quamdiu promiſsio Chriſti firma perſeuerauerit. Quamobrem neque ſacramentum altaris, neque ſola promiſsio, miſſa dici poterit: ſed nec proinde miſſa promiſsio eſt ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti commendata. Manet enim promiſsio illa ſacramento commendata, quamdiu ſacramentum illud reſeruatum fuerit. Nam vtrumque manet & ſacramentum & promiſsio, nec tamen extare tam diu miſſam, quiſquam, niſi inſaniat, audebit aſſerere. Non eſt ergo miſſa promiſsio, quæ ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti commendatur: neque proinde miſſa teſtamentum eſt eodem ſacramento commendatum. Nam Luthero teſtamentum promiſsio quædam eſt: miſſa verò non eſt promiſsio. Nam ſi miſſa promiſsio fuerit, dicat velim conſtanter cuius rei promiſsio ſit. Nam & in hoc ſe mirificè verſipellem agit. Nonnunquam enim ſcribit miſſam eſſe promiſsioné mortis Chriſti, aliquando verò miſſam eſſe promiſsionem remiſsionis peccatorum. Illud verò firmare molitur ex eo quòd dixerit Chriſtus, Hoc eſt corpus meũ quod

Miſſa non eſt teſtamentum.

pro vobis tradetur, & Hic eſt ſanguis qui pro vobis effundetur. his (inquit) verbis Chriſtus mortẽ ſuã teſtatur. Proinde quũ is qui teſtatur, promittat: promiſsionem mortis Chriſti, miſſam eſſe contendit. At iſtud ſtare non poteſt. Nã ipſa mors Chriſti præteriit. Chriſtus (inquit Paulus) iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Promiſsio verò futuri eſt, & non eius quod præteriit. Quare miſſa, quæ iam fit, non eſt promiſsio mortis Chriſti.

Roman. 6.

Sed dicet Lutherus, in miſſa recenſeri promiſsionem mortis Chriſti. Fateor: & ob id, miſſam quiſquis dixerit eſſe repræſentationem mortis Chriſti per ſacramentum corporis & ſanguinis eius, meo iudicio rectè dixerit. Verùm ex hoc nõ ſequitur miſſam eſſe promiſsionẽ mortis Chriſti. Aliquando verò ſcribit miſſam eſſe promiſsionem remiſsionis peccatorum, ob id, quòd dixerit Chriſtus, Hic eſt ſanguis qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorum. Sed neque magis validum iſtud eſt. Nam ſi Chriſtus (vti Lutherus ait) mortem ſuam teſtatus eſt, quũ dixerit, Hic eſt ſanguis qui pro vobis effundetur: & ex hoc pendeat adiuncta pars

Miſſa non eſt promiſſio remiſsionis peccatorum.

ticula, In remiſsionem peccatorũ: palam eſt ob effuſionẽ ſanguinis, & non ob eius potationem, promiſſam eſſe remiſsionem peccatorum. Non eſt igitur miſſa promiſſio remiſsionis peccatorum, quando non ob ſumptionem corporis & ſanguinis in miſſa, ſed ob eius effuſionẽ quæ iam olim in cruce facta fuit, remiſsio peccatorum promittebatur. Et hæc opinor ſufficient ne miſſa nouum teſtamentum credatur.

MISSAM RECTE SACRIficium & opus ab orthodoxis vocari.

QVando igitur abunde ſatis conſtitit miſſam haudquaquam teſtamentum eſſe, iam ſexto loco diſquiremus, num queat ipſa ſacrificiũ & opus dici. Nam iſtud & pertinacisſime quidem Lutherus negat, inuincibili (ſi quis homini credat) argumentatione ductus, nimirũ hac. Probaui (inquit) ex verbis Chriſti miſſam eſſe teſtamentum & promiſsionem, ideo nõ poſſe opus & ſacrificium dici. I.

In hoc ariete Lutherus ita ſpem omnẽ *Luthe. non*

repoſuit, vt ipſum, robur ſuum principale, ſimul & argumentum capitale iactitare nō vereatur. At quàm imbecillum ſit hoc argumentum capitale, quamque nutabundum fuerit hoc principale robur, nemo non perſpicit, opinor, qui ſuperiora nequaquam ſomniculoſe perlegerit. Nam ex illis apertiſsimum eſt, nondum ex verbis Chriſti conſtare, miſſam teſtamentum eſſe. Nuſquam enim Chriſtus miſſam teſtamentum vocat. Nec iſtud hactenus oſtendit Lutherus ex vllis verbis Chriſti, quæ id plane doceant. Falſum eſt ergo quòd probauerit ex verbis Chriſti miſſam eſſe teſtamentum & promiſsionem. Quamobrem quum nos hoc fundamentum radicitus euulſerimus, par eſt vt reliquam ſtructuram penitus corruiſſe nequiquā ambigamus, adeò vt iam nihil opus erit pluribus hoc negocium perſequi; quū idipſum de quo Lutherus vnicè confidebat, ita ſuſtulerimus, vt cunctis (opinor) perſpicuum ſit, id iam nihil habere ſolidæ veritatis. Quocirca nihil deinceps à nobis iure quiſquam exigere poteſt, quum apertè ſatis euerſum ſit Lutheri fundamētum. Sed neque tenemur aduerſus hæreti-

cum argumentis ea ſtatuere, quæ communis eccleſiæ conſuetudo tot annorum centenarios approbauerit: quin hæretico potius incumbit, aut pro ſua parte rationes vſqueadeo validas in medium adducere, quæ prorſus à nemine reuinci queant, aut eueſtigio dare manus orthodoxis. Nobis ergo plus quàm ſatis fuerit, ſi docuerimus ab initio naſcentis eccleſiæ miſſam pro ſacrificio fuiſſe receptam, atque ab antiquiſſimis illis patribus, nimirum ſanctiſsimis & illuminatiſsimis viris, vti ſupremum eccleſiæ ſacrificium vſurpatam. Quod (opinor) abunde præſtabimus. Neque tamen iſtud ſolum faciemus, verumetiam idipſum oſtendemus eſſe ſcripturis & rationibus maxime conſentaneum. Certe ſi nihil aliud pro noſtra parte ſtaret, quàm longæua conſuetudo, & ea quidem à primis eccleſiæ incunabulis, ipſa ſufficeret, quum nõ ſit veriſimile, ſpiritum ſanctum qui perpetuus eccleſiæ datus eſt inſtructor, tamdiu fuiſſe paſſum totam ipſam eccleſiam errare in re tam neceſſaria cum tanto ſuarum animarũ diſcrimine. Quantam autem vim habeat antiqua conſuetudo, non ſolum ex his quæ aduerſus articu-

Ab eccleſia approbata non oportet rurſum rationibus fulcire.

Argumentum à ſola conſuetudine.

los Lutheri diſſeruimus, conſtare poteſt, verũetiam ex authore vetuſtiſsimo, nempe Tertulliano,qui libro de corona militis,multa collegit,quæ nulla ſcriptura,ſed conſuetudine ſuum robur obtinent. Quã itidem conſuetudinem idem affirmat ex apoſtolica traditione manaſſe. Sed age nunc oſtendamus, quòd ab antiquiſsimis eccleſiæ temporibus miſſa pro ſacrificio ſit habita.

II. Clemens ille, qui fuit & diſcipulus & ſucceſſor Petri,in epiſtola ad cunctos orthodoxos ita ſcribit:In aliis locis ſacrificare & miſſas celebrare non licet,niſi in his in quib⁹ epiſcopus proprius iuſſerit.Ecce & miſſæ & ſacrificij mentionem facit Clemens. Et rurſum in altera epiſtola ad Iacobum: Præcipimus (inquit) ne vnquam extero eccleſiæ ſiue laico de fragmentis oblationum domini ponantur ad menſam. Et item Clemens hoc ſacramentum oblationem vocat.

Dionyſius item Pauli diſcipulus cap.3. eccleſiaſticæ hierarchiæ ſic ait: Oportet igitur nos, vt reor, nudata primi ac præcipui intelligentia ſigni,intra ſacroſancta tranſire, diuinamque principalis huius

ſigni

ſigni ſpeciem intueri: ac pōtificem auguſtius cernere à diuino altari vſque ad phani nouiſsima cum odoris ſuauitate pergētem, ac rurſus ad altare ipſum cōſummandi ſacrificij cauſa remeantem. Et huic, vt videre licet, miſſa ſacrificium eſt.

Ignatius quoque, qui & contemporaneus apoſtolis fuerat, in epiſtola ad Smyrnēſes dicit: Firma Euchariſtia reputetur, quæ ab epiſcopo conceſſa fuerit. Vbi epiſcopus præſens fuerit, illic & plebs congregetur: ſicuti & vbi Chriſtus eſt, omnis cœleſtis militia adeſt, tanquam principi militiæ virtutis domini. Et ipſe eſt diſpenſator totius intelligibilis naturę. Propterea non licet ſine epiſcopo neque offerre, neque ſacrificium immolare, neq; miſſas celebrare. Et is miſsā intelligit ſacrificiū.

Hos ſubſecutus Origenes, vnus item ex priſcis eccleſiæ patribus, in commentariis ſuper Iob ita ſcribit: Hanc itaque pietatis ac religioſitatis formam nobis omnibus demonſtrans Iob, ſurgebat mane, & mundabat filios, offerens pro eis hoſtiā ſecundum numerum illorum. Primò mundabat, purificabat, ſanctificabat, & ita demū pro eis hoſtiā offerebat: vt cunctis in per-

petuum oſtenderet quia mūdos & caſtos
condecēt. atque ſanctos conderent ſacrificia, vt ſanctè atque dignè immolata, ſanctè atq; dignè à ſanctis accipiantur. Sic nanque & a-
1.Cor.11. poſtolus poſt hæc dicit: Probet ſeipſum homo, hoc eſt, mundet ſemetipſum, & ita de ſanctiſsimis domini ſacrificiis fruatur. Hæc Origenes, qui & ſacramenta corporis & ſanguinis domini ſacrificia vocat.

Subſcribit Chryſoſtomus homilia. 17. ad Hebræos ita dicens. Quid ergo nos? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna eſt hæc hoſtia, nō multę. Quomodo vna eſt, & nō multę? Et quia ſemel oblata eſt illa, oblata eſt in ſancta ſanctorū: hoc autē ſacrificiū exemplar eſt illius. idipſum ſemper offerimus. Nec nūc quidē alium agnū, craſtina aliū, ſed ſemper idipſum. Proinde vnū eſt hoc ſacrificium: alioquin hac ratione, quoniā in multis locis offertur, multi Chriſti ſūt? Nequaquam, ſed vnus vbiq; eſt Chriſtus, & hic plenus exiſtēs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus eſt, & nō multa corpora: ita etiam & vnum ſacrificium. Pōtifex autem

noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit. ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem conſumi non poteſt. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factũ eſt. Hoc enim facite (inquit) in meam cõmemorationem. Nõ aliud ſacrificiũ, ſicut põtifex: ſed idipſum ſemper facimus, magis autem recordationem ſacrificij operamur. Hæc Chryſoſtomus. *Lucæ.22.*

Aſtipulatur his Damaſcenus de orthodoxa fide lib.4. ſic dicens: Hæc eſt pura ſcilicet hoſtia & incruenta, quam ab ortu vſque ad occaſum ipſi offerri per prophetam dominus loquitur: corpus videlicet & ſanguis Chriſti in ſtabilimẽtum animæ noſtræ & corporis. Hæc Damaſcenus.

III. Sed & ſexta ſynodus, quæ magnæ fuit authoritatis, teſtatur Baſilium adieciſſe quædam ob miſſæ celebrationẽ. Hactenus de Græcis.

Latini doctores aſſerũt miſſam eſſe ſacrificium.

Ex Latinis verò Tertullian⁹, qui & erat vicinus apoſtolorum temporibus: Is in eo libro quem de cultu fœminarum edidit, mentionem huius ſacrificij facit, obiiciẽs ipſis fœminis nullã eſſe foras progrediendi cauſam, quæ non ſit grauis & tetrica.

Fœminæ quando foras prodire poſſint.

Et tres eiuſmodi memorat,vtpote aut quũ quiſpiã è fratribus mala valetudine laborat,aut quũ dei verbum populo prædicetur, aut quum ſacrificium deo ſit in tẽplis offerendum. Ecce hic ſacrificij meminit Tertullianus quod in templis offerebatur, cuiuſmodi nullum apud Chriſtianos eſt præter miſſæ ſacrificium.

Poſt hunc imitator eius Cyprianus, in epiſtola quadam ad Cæcilium ita ſcribit: Qui in parte inuenimus calicem mixtum fuiſſe,quẽ dominus obtulit, & vinum fuiſſe,quod ſanguinem ſuum dixit:vnde apparet ſanguinem Chriſti non offerri,ſi deſit vinum calici:nec ſacrificiũ dominicum legitima ſanctificatione celebrari,niſi oblatio & ſacrificium noſtrũ reſponderit paſſioni. Ecce palam vocat ſacrificium. Accedit his Hieronymus in epiſtola ad Hedibiam. Dominus (inquit)Ieſus ipſe conuiua & conuiuium:ipſe comedens & qui comeditur. Illius bibimus ſanguinem,& ſine ipſo potare nõ poſſumus,& quotidie in ſacrificiis eius de genimine vitis verę rubẽtia muſta calcamus. Et hic planè Hieronymus per ſacrificia miſſam intelligit. Ambroſius item in lib.de ſacramentis.4.ca.6.

recēſet verba ex canone, quibus plane teſtatur apud veteres miſſam pro ſacrificio habitā. Sacerdos (inquit) dicit: Ergo memores glorioſiſsimæ eius paſsionis, & ab inferis reſurrectionis, & in cœlū aſcenſionis, offerimus tibi hāc immaculatā hoſtiā: rationabilem hoſtiā: incruentā hoſtiā: hūc panē ſanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur, vt hāc oblationem ſuſcipias in ſublimi altari tuo per manus angelorū tuorum; ſicut ſuſcipere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel: & ſacrificiū patriarchę noſtri Abrahę: & quod tibi obtulit ſumm⁹ ſacerdos Melchiſedech. Hactenus ex canone recenſuit Ambroſius.

Demum Auguſt. 17. lib. de ciuitate dei cap. 20. ſic inquit: Participem autem fieri menſę illius, ipſum eſt incipere habere vitam. Nā & in alio libro, qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait: Non eſt bonum homini, niſi quod māducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationē menſæ huius pertinet: quā ſacerdos ipſe mediator teſtamēti noui exhibet ſecundū ordinem Melchiſedech de corpore & ſanguine ſuo? Id enim ſacrificium ſucceſsit omnibus illis ſacrificiis ve-

teris teſtamenti,quæ immolabãtur in vmbra futuri.Hæc Auguſtinus.

Vnanimi priſcorum ſententiæ ſtãdum eſt. Vides igitur amice lector,tam ex Græcis,quàm ex Latinis authoribus vetuſtiores huic ſentẽtiæ ſuos addidiſſe calculos. Et quid eſt quod his Luther⁹ queat obiicere quo fidẽ eis abroget? Nihil penitus. Neq; enim in eis vlla fuit aut ambitionis, aut auaritiæ, aut malignitatis vel minima ſuſpicio. Omnino nihil eſt quod quiſquã poſsit in iſtis criminari.Omnes enim eruditione iuxtà atq; vitę ſanctimonia cõſpicui ſunt:ſed & vnanimi cõſenſu rem omnes enunciãt.At quis hunc cõſenſum eorum peccatoribus inſpirauit alius, q̃ vnitatis & cõcordiæ ſpiritus?Cur ergo tot patribus tam priſcis,tam ſanctis, tã eruditis, tantaq; concordia rẽ hanc aſſeuerantibus, nõ erit maior fides adhibenda, q̃ vni Luthero,vt nihil dicã aliud,q̃ heri nato, qui tam arrogãter ab illis diſsidet, nulla ſolida ratione, nullaq; ſcriptura, niſi perperã intellecta ductus,ſed ſuo ſenſui ſuoq; ſpiritui prorſus innixus?Eiuſmodi ſanè prophetis Ezechiel ſeuerè cõminat᷑, inquiẽs: Vę prophetis qui ſequuntur ſpiritũ ſuũ.Si Lutherus non ſuũ ſequitur ſpiritũ, nemo

Lut.inſtinctu ſatanæ nititur ſuo ſenſui.

Ezech.13.

vnquam ſecutus eſt, quũ neminẽ patrum quantũuis doctiſsimũ, quantũuis probatiſſimum pro ſuo ſenſu nõ contẽnat, imò ſimul reiicit & aſpernatur cunctos. Et quid illũ ad hãc amentiã perduxit, niſi peſsimus ille diſſenſionis & diſcordię ſpiritus? Nã vt ſanctiſsimos illos patres diuin⁹ ipſe ſpirit⁹ concordes afflauit, ita non eſt dubiũ quin ſpiritu diabolico (qui ſemper diſſenſionis author eſt) Lutherus ad hanc agendã in eccleſia tragœdiam ſit afflatus.

Quod ſi forte cuipiã iſta quæ produximus, parũ ſufficiant, ſed deſyderet adhuc ex ipſis apoſtolis teſtimonia quædã, is ꝑfecto nõ ſatis æquus videri poſsit, quũ iniuria temporum deperiiſſe credibile ſit, ſi quid hac de re ſcripſiſſent apoſtoli. Tamẽ ex eorũ actis, quæ per maiorũ noſtrorum diligentiã hactenus reſeruata ſunt, abũdè liquet quod quærimus. Nam in actis Andreę ſic is traditur ad Egeam reſpondiſſe: Omnipotenti deo, qui vnus & verus eſt, ego omni die ſacrifico, nõ thuris fumum, nec taurorũ mugientiũ carnes, nec hircorum ſanguinẽ, ſed immaculatũ agnũ quotidie in altari crucis ſacrifico: cuius carnes poſteaquã omnis populus credentiũ man IIII.

ducauerit,& eius ſanguinẽ biberit, agnus qui ſacrificatus eſt, integer perſeuerat & viuus.In Matthæi quoq; vita ſic habetur: Quumq; celebrata ab apoſtolo miſſa,vnuſquiſque ad propria remeaſſet, apoſtolus iuxta altare remanſit. Affirmat & ſexta ſynodus,Iacobũ domini fratrẽ modũ quendam celebrãdæ miſſæ tradidiſſe.Sed & opinio conſtans eſt,Petrum Antiochię primam celebraſſe miſſam.

Modũ celebrandi tradidit Iacobus.

V. Cæterum quicquid de iis fuerit,in pontificũ item actis res hæc ſatis eſt dilucida. Nã in decretis Anacleti qui Clemẽti ꝓxime ſucceſsit,2.ca.ſic habet: Epiſcop⁹ autẽ deo ſacrificãs,teſtes ſecũ habeat,& plures q̃ alius ſacerdos. Sicut enim maioris honoris gradu fruit: ſic maioris teſtimonij incrementatione indiget. In ſolennioribus quippe diebus,aut ſeptem,aut quinq;,aut tres diaconos qui eius oculi dicuntur, & ſubdiaconos, atq; reliquos miniſtros ſecũ habeat,qui ſacris induti veſtimẽtis à frõte & à tergo,& presbyteri è regione dextra læuaq;,contritoq; corde,& humiliato ſpiritu,ac prono ſtent vultu cuſtodientes eũ à maleuolis hoibus,& cõſenſum eius præbeat ſacrificio. Peracta autẽ cõſecratione,

Miſſa aſſeritur eſſe ſacrificium ex actis põtificum.

omnes communicēt, qui noluerint eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim & apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet eccleſia. Ecce hic affirmat epiſcopū deo ſacrificare: & miſſam appellat ſacrificium.

Et Alexāder quoq; qui Anacleto proximè ſucceſsit vno duntaxat intermiſſo, ſic ſcribit in decreto ſuo: Ipſa veritas nos inſtruit calicē aut panē in ſacramento offerre, quādo ait: Accepit Ieſus panē, & benedixit, deditq; diſcipulis ſuis, dicēs: Accipite & māducate. hoc eſt enim corpus meū, quod pro vobis tradet. Similiter poſtquā cœnauit, accepit calicem, dedit diſcipulis ſuis, dicēs: Accipite & bibite ex eo omnes, quia hic eſt calix ſanguinis mei, qui ꝓ vobis fundetur in remiſsionē peccatorū. Crimina atq; peccata oblatis his domino ſacrificiis delentur. Iccirco & paſsio eius in his cōmemorāda eſt, qua redēpti ſumus: & ſæpius recitāda, atq; domino offerēda. Talibus hoſtiis delectabitur & placabitur dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in ſacrificiis maius eſſe poteſt, q̄ corpus & ſanguis Chriſti. Nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit: quæ pura cōſcientia eſt domino offeren-

Matth. 26. Marc. 14. Luca. 22.

da,& pura mente ſumenda. Hactenus Alexander primus.

VI. Complures item alios ex pontificibus memorare liceret, qui in decretis ſuis miſſam vocant ſacrificium: ſed hos duntaxat hic duximus inſerendos, quòd ex primis erant,& ipſis apoſtolorum temporibus vicini. Subſcribunt etiam huic veritati concilia plurima: ſed vnum huc adduxiſſe ſatis fuerit, Nicænum videlicet, in quo fuerunt epiſcopi decem & octo ſupra trecentos. Verba concilij ſic habẽt: Peruenit ad ſanctum magnumque concilium, quòd in quibuſdam locis & ciuitatibus Presbyteris gratiam ſacræ communionis diaconi porrigant: quod nec regula nec conſuetudo tradidit, vt ab iis qui poteſtatem nõ habent offerendi, illi qui offerunt, Chriſti corpus accipiant. Ecce cõcilium, quod & apud omnes orthodoxos maximę ſemper authoritatis fuit, affirmat ſacerdotes iure ſacram Euchariſtiam offerre, quam poteſtatem diaconis apertè negat. Et vbi quæſo talem oblationẽ faciunt ſacerdotes alibi quàm in miſſa? Quẽ ergo tot epiſcoporum ſubſcriptiones, vel ſi nihil aliud eſſet, ad huius rei fidẽ non adigerẽt? Miſſam

Concilia generalia aſſerunt miſſam eſſe ſacrificium.

Nicænum concilium.

igitur ab exordio naſcentis eccleſiæ fuiſſe pro ſacrificio ſemper vſurpatã, oĩbus omnium patrũ ſuffragiis apertiſsimè conſtat.

Iam & ſcripturis conſentaneum eſſe monſtremus, quòd miſſa dicatur opus & ſacrificium. Et quanquam ſcripturæ perparum hac de re loquantur, in his tamen paucis nonnihil lucet, quod ad hanc rem aperiendam abundè ſufficiat. VII.

Negat Lutherus ideo miſſam opus & ſacrificium dici, quòd promiſsio quædam ſit adiecta ſigno in pane & vino: quorum vtrumque nobis datur, nempe tam verbũ promiſsionis, quàm ſignum in pane & vino. Quamobrem & vſus vtriuſque (vt ipſe videri vult) nequit in offerẽdo aut operando, ſed ſolũ in recipiendo & patiendo cõſiſtere. Atqui nos ex ipſis ſcripturis hæc apertiſsimè falſa eſſe, paucis docebimus.

Principiò dilucidum eſt ex ipſius Pauli verbis, nõ ſolum dari nobis miſſam, vti Lutherus aſtruere conatur, verumetiam aliud quiddam noſtro officio fieri, quum dicat: Quotienſcunque manducaueritis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Ecce dicit, annunciabitis mortem domini, 1. Cor. 11.

donec veniat.Nec iſtud Paulus de priuata ſumptione voluit intelligi, ſed de ea quæ fit in publico cōuētu. præmiſit enim: Quum conuenitis in eundem locum. In conuentu igitur publico vbi ſacroſancta iſta myſteria tractantur,ac panis & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti conſecrantur,iam repręſentatur & annunciatur dominica mors, & eius in cruce ſacrificium. Quare nō ſolum donari nobis hoc ſacramentum,verumetiam eodem ſacramento Chriſti mortem & ſacrificium (quod idē in cruce pendens obtulit deo patri) per nos repręſentari manifeſtum eſt. Quid enim eſt aliud, annunciare mortem domini,quàm ſacrificium illud crucis repręſentare?de quo Paulus alibi loquitur dicens: Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam deo in odorem bonæ fragrantiæ.Quam quidem oblationem & victimam ipſe procul dubio voluit per hoc ſacramētū à nobis repręſentari,vt quēadmodum ille ſeipſum in cruce pro nobis immolauit patri, ita nos pariter corpus eius & ſanguinem in hoc ſacramento iugiter immolemus. Non igitur vſus ſacramenti ſolum in recipiendo & patien-

Mors Chriſti repręſentatur in ſacramento altaris.

Ephe. 5.

Vſus ſacramenti con-

do

dō conſiſtit, ſed etiam in annunciando & repræſentando Chriſti mortem, & crucis ſacrificium. Adde, quòd ſi miſſa non ſit aliud quàm promiſsio, neq; præterea quicquam operis complectatur, fruſtra Paulus ingeminaſſet hoc, facite. ſemel enim poſt panis conſecrationem ex ore Chriſti ſubiecit, Hoc facite in mei memoriã. Et iterum conſecrato calice ſubdit, Hoc facite quotieſcunque biberitis, in mei memoriã. Sed neque Lucas hoc ipſum tacuit pane conſecrato. Mox enim adiecit, Hoc facite in mei memoriam. Quid toties inculcant hoc verbum, facite, non aliter quàm ab ipſo Chriſto pronunciatum, ſi miſſa tantùm ſit promiſsio, neque ſecum operis quicquam inuoluat? An vllum quæſo verbum operationẽ & opus magis exprimat, quàm hęc vox facite? Nullum profectò. Quando igitur miſſa nõ ſit, niſi quod Chriſtus mãdauerit faciendum, idipſum ſacerdos opere compleuerit, omnino dilucidum eſt, nõ poſſe niſi ab impudentiſsimo negari, opus aliquod noſtrum ad miſſæ ſubſtãtiam exigi. Certiſsimũ enim eſt, ſi nemo poſt Chriſtum hactenus conſecraſſet, neque id feciſſet quod Chriſtus fecit poſt cœnam,

ſiſtit in annunciatione & repræſentatione mortis Chriſti.

I. Cor. 11.

Lucæ 22.

certiſsimum(inquam)eſt, nunquam ab eo tempore miſſam fuiſſe. Quare quum aperte conſtet ad miſſæ cõſiſtentiam opus noſtrum exigi, palã eſt miſſam non eſſe promiſsionem ſolam. Liquet igitur ex Pauli Chriſtique verbis, miſſam citra noſtrum opus haudquaquã fieri. Liquet & miſſam non eſſe promiſsionem ſolam, quum promiſsio rata maneat abſque noſtro opere, miſſa verò ſine opere noſtro nõ habeatur.

VIII. Ad hæc, Paulus quum dicat, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: an non planè diſcriminat paſcha nouum à veteri, & noſtrum, hoc eſt Chriſtianorũ, à Iudaico ſecernit? Plane profectò docet Iudæorum paſcha ſic ad Chriſtianorum paſcha ſe habere, quemadmodum figura ſe habet ad veritatem, & ad corpus vmbra. Quamobrem vt illorum paſcha legalis agni ſacrificium fuit, ita noſtrum, hoc eſt Chriſtianorum paſcha, veri agni ſacrificium eſt. Et quãquam is verus agnus in cruce pro nobis fuerat immolatus, non in cruce tamen edebatur, ſed in altari duntaxat. Et agnus item ipſe verus, nempe Chriſtus Ieſus, qui in cruce paſſus fuit, in altari quoque fit noſtrum paſcha. Neque duo tamen pa-

1. Cor. 5.

Vnum pa-

ſchata ſunt, aut duo ſacrificia, ſed vnum paſcha, vnumque ſacrificium: quandoquidem alterum alterius eſt repræſentatiuũ. Nam in vtroque verus & idem agnus eſt Chriſtus Ieſus, qui vt olim in cruce per mortem fuerat immolatus, ita nunc & immolaĩ quotidie, nimirũ vt apud nos mortis Chriſti memoria quotidie renouetur. *ſcha eſt q͂ tunc Chriſtus obtulit, & modo ſacerdos.*

Sed & quum de menſa domini, & de menſa dæmoniorum loquatur Paulus, eandem rem ſatis euidenter inſinuat. Sic enim ſcribit: Videte Iſraëlem ſecundum carnem. Nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Quid ergo? dico quòd idolis immolatum ſit aliquid? aut quòd idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant gẽtes, dæmoniis immolant, & non deo. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Non poteſtis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non poteſtis mẽſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Eſt ergo ratiocinatio Pauli hæc: Sicut qui victimas iuxta legẽ veterẽ immolatas edebant, participes effecti ſunt altaris, & cõſortiũ quoddã inibãt cũ eo cui ſacrificabãtur ipſę victimę, ita fit & paſsim vbi tales victimę cuiuis offerũtur, ſiue deo *1. Cor. 10.*

ſeu dæmonibus. Nam vt in menſa dæmoniorum dæmonibus oblationes fiunt, & quiſquis ex eis ederit, conſortium habet cum dæmonibus: ita & in menſa domini quod immolatur, immolatur domino: & qui talibus oblatis veſcitur, communionẽ init cum domino. Quamobrem omnino cauete ne guſtetis quicquã ex his quæ dęmonibus immolantur. Nolim enim vos conſortes eſſe dæmoniorum: cuiuſmodi certe ſi fueritis, communione domini carebitis, quum non poteſtis vnà participes eſſe & menſæ domini, & menſæ quoque dæmoniorum. An non Paulus hic plane docet, quòd quemadmodum in mẽſa dæmoniorum qui participes fiunt eorũ quæ illic dæmonibus offeruntur, conſortium cum ipſis ineunt dæmoniis: ita & qui in menſa dei communicant oblatis iſtic victimis, conſociationem quandam ineunt cum deo? Quòd ſi quis neget hunc eſſe ſenſum argumentationis Paulinæ, is plane non aduertit quid hac argumentatione Paulus efficere conatur. Molitur enim his verbis Paulus, ꝙ omnes qui in menſa domini ſumimus Euchariſtiam, eius corpori pariter ac ſanguini communicamus.

Nam

Nam proximè ſuperius admonuerat Corinthics, quatenus fugerent ab idolorum cultura: & mox rationem ſubdit: Quoniã Chriſto communicamus per victimã carnis & ſanguinis ſui, quibus in eius menſa veſcimur. Et iſtud qua ratione probat? Quoniam (inquit) vt carnales Iudæos victima quam offerebant, ipſos effecit participes altaris, ita & victima quæ vel in menſa domini, vel dæmoniorum offertur, aut illius aut iſtorum conſtituit participem. Dilucidum igitur eſt ex Paulo, corpus & ſanguinem domini victimam eſſe & ſacrificium oblatum in menſa domini.

His accedit, quòd in ſcripturis plerunque de ſacerdotio nouo ſecundum ordinem Melchiſedech mentio facta ſit, & ꝙ Chriſtus ſecundum ordinem illum ſacerdos fuerit, ſæpius aſſeritur. Quod ſi verũ ſit, oportuit aliquando Chriſtum in pane & vino ſacrificaſſe, quẽadmodũ & Melchiſedech in eis ſacrificaſſe traditur. At nuſquã id feciſſe legitur præterquã in cœna quãdo ſub ſpecie panis & vini ſacramenta ſui corporis & ſanguinis inſtituit. Quãob rem & in cœna verè ſacrificauit, verúmque patri ſuo ſacrificium obtulit. Et quo- IX.

niam apoſtolis, vt idipſum poſtea iugiter facerent, mandauit, eoſdem etiam voluit ad eum ritum ſacrificare. Nec ab illis dũtaxat, ſed ab eorum item ſucceſſoribus, q̃ diu foret eccleſia duratura, ſacrificiũ iſtud ſimiliter offerri voluiſſe credendum eſt: quum iam huiuſmodi ſacrificio nõ minus egeat eccleſia, quàm apoſtolorum temporibus indigebat. Quamobrem & hodie quoq; ſacrificiũ iſtud extare dilucidũ eſt.

Hebr. 7. Super hæc, quum Paulus ad Hebræos teſtetur vetus illud ſacerdotium quod ſecundum ordinem Aaron fuerat, iam prorſus antiquatum eſſe, oportet apoſtolorum ſucceſſores, qui iã nouæ legis ſacerdotes ſunt, ſacrificium aliquod habere quod reſpondeat ordini Melchiſedech: quẽ ordinem & deus pater æternũ fore iureiurãdo confirmauit. At nihil eiuſmodi palã eſt in eccleſia reperiri, præter hoc auguſtũ & inprimis adorandum corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium, quod in omnibus eccleſiis omnipotenti deo per ſacerdotum manus iugiter offertur. Id enim apertiſsime nõ ſolũ illã oblationẽ, quam ſolitus eſt offerre Melchiſedech, verumetiam ipſum ſacrificiũ ſummè colẽdiſsimũ, quod in ara

rucis Chriſtus pro noſtris peccatis obtu-
it, repræſentat. Quamobrem & manifeſtè
cripturis conſentaneum eſt, quòd miſſa
icatur & opus & ſacrificium.

Præterea, nulla vnquā lex abſq; ſacer-
otibus, neq; ſacerdotes vnquā abſq; ſa-
rificio fuiſſe leguntur. Nam & in veteri
ege, quæ noſtræ legis (quā nouā dicimus)
mbra fuit, erant ſacerdotes & ſacrificia,
uibus & in hac noua lege ſimilia quædā
portet reſpōdeāt. Nam iuſſus eſt Moſes
mnia facere ſecundū exemplar quod in
nonte ſibi monſtratū fuit. Et quanquam
Chriſtus ſummus noſter pōtifex templū
on manufactum, nec ſine ſanguine ſemel
t ingreſſus, nos tamen qui ſacerdotes in-
eriores ſumus, ocioſos eſſe nō decet, ſed
n altaribus iſtis quæ in atrio ſunt, hoſtiā
portet aliquā immolemus, quę pro pec-
atis & noſtris & alienis ſatisfaciat. Quū
gitur nulla talis aſsignari poſsit pter hoſtiā
& ſacrificiū corporis Chriſti, planè colli-
gitur miſſā vel ob id maximè ſacrificiū di-
i oportere. Nā pter miſſā nihil habem',
quod iuxta Lutheri rationē à nobis queat
offerri. Quicquid enim noſtrū eſt, ſordet,
& indignū eſt qđ offerat. Quicquid verò

In omni le ge fuit ſacrificium.

Exod. 25.

Hebr. 9.

dei fuerit, id à nobis accipitur, & nobis ab ipſo datur, vſuſque eius (ſi Luthero credimus) in recipiendo & patiendo conſiſtit, non in offerendo & operando. Quamobrem quum omnia vel noſtra ſint vel dei, nihil omnino relinquitur nobis quod offeramus deo. Neq; enim dei dona (vt Luthero viſum eſt) poſſumus offerre: ſed nec opus aliquod noſtrũ eſt, quod offeramus, quum quicquid eiuſmodi fuerit, immundum & ſordidatum ſit, authore Luthero. Denique noſipſos ſi moliamur offerre, quum carere nequeamus peccati ſomite (quem & Lutherus verè peccatũ eſſe contendit) ſacrificium noſtrũ non poteſt non impurum eſſe. At ſacrificium quo placatur deus, oportet omni macula carere. Quare quum tale nihil apud nos haberi poteſt præter ipſum in primis venerandum miſſæ ſacrificium, ſupereſt vt hoc ipſum apud Chriſtianos ſacrificij loco potiſsimum habeatur.

Corollariũ. Quo fit vt quiſquis hoc ſacrificium ab eccleſia tollere moliatur, nihilo minorem ei iacturam intentet, quam ſi mundo ſolé eripere ſtuduerit. At quiſpiã dicet: Luthero nihil eſt diſcriminis inter plebem & ſa-

cerdotes. Fateor, Lutherus ita dicit: at ſcripturæ diſcriminant inter vtroſque. Quid enim aliud Paulus cap. 3. 1. ad Corin. agit, quũ dicit, Dei cooperatores ſumus, dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis? Sacerdotes, dei cooperatores vocat, plebẽ verò cẽſet agricolationẽ, ædificationemq; dei. Num in his nihil eſſe diſcriminis quiſquã audebit aſſerere? Plebs ad modũ agri ſacramentis vitalibus excolitur, neq; minus eadẽ ſalutaribus documẽtis ædificatur. In quo opere tametſi Paulus deo primas partes tribuat, ſe tamẽ & cæteros commyſtas ſuos, nimirũ ſacerdotes, deo facit cooperarios. Quamobrẽ & quũ ſub Chriſto põtifice ſummo plures cõperiantur eſſe minores ſacerdotes, quemadmodũ in veteri lege ſub maximo põtifice minores erant haud pauci qui plebis curã agebãt: cõſentaneũ eſt vt & illis pariter deputatum ſit quoddam ſacrificij genus, quo pro peccatis tam ſuis q̃ alienis deo ſatisfieri queat.

Tacitæ obiectionis dilutio.

Sacer dotes à plebe diſtant.

X.

Paſſionis Chriſti per ſacramenta efficimur participes.

Nam etſi redemptio illa in cruce ſemel facta ſempiternum habeat vigorem, non tamen ſingulo cuiq; peccatori virtus eius accõmodatur, niſi per media quædã, quod nec Luther⁹ ipſe negabit. Nã etſi Chriſtus

pro peccatis omniũ abolendis mortu' ſit, nemo tamen huius abolitionis particeps euadit, niſi qui crediderit, & ſacris eccleſię myſteriis ſubmiſerit ſeſe. Hoc eſt ergo participem fieri redemptionis illius ſemper ſtantis, credere videlicet, & ſacramentis eccleſiæ quemlibet rite initiari. Huius autẽ initiationis miniſtros quoſdã oportuit deſignari, quos & ſacerdotes vocamus, quorũ eſt & hoc altaris offerre ſacrificiũ: quod quoties faciunt, etiã crucis ipſius & mortis referunt ſacrificium.

Participẽ redemptionis fieri quid ſit.

His accedit, quòd quum ſacrificare nihil aliud ſit, quàm ſacra facere: vbi ſacra fiũt, illic ſacrificatio ſit oportet: atque per locũ a cõiugatis cõſequitur & illic agi ſacrificiũ. At palã eſt ex ſcripturis, mandaſſe Chriſtũ, vt hæc eadẽ quę ipſe pridẽ in cœna fecerat, ipſi faceremus. Quæ certè quũ non ſint prophana, ſed ſacra, & nos eius iuſſu ſacra facimus. Quamobrẽ & monitore Chriſto, quoties panẽ & vinũ conſecramus, toties & ſacra facimus, ac ſacrificamus, omninoq; ſacrificiũ agimus. Et quis hominũ eſt, qui quũ de ſacerdote quopiã audierit eũ feciſſe ſacra, nõ protinus eundem intelligit miſſæ ſacrificiũ obtuliſſe?

Sacrificare quid ſit.

Manifeſtum igitur eſt, id tam rationibus quàm ſcripturis cōſentaneum eſſe, quòd miſſa dicatur opus & ſacrificium. XI.

Sed vt dicere cœperam, Luther' miſsā ideo teſtamētū & promiſsionē eſſe cōtendit, quatenus inde facili' colligere queat, nec op' eā eſſe, nec ſacrificiū. Quòd ſi Lutherus iā primū hoc miſſæ vocabulū repeririſſet, liceret pro ſuo arbitrio vocē eā interpretari: neq; valde reluctarer, ſi quid ipſo vocabulo vellet intelligi, nobis aperte definiret. At quū non heri & nudiuſtertius (vt aiunt) ſed ab ipſius eccleſiæ ptimis vnguiculis hoc vocabulū vſurpatū ſit, omnino temerariū & īpudēs fuerit, aliā ei definitionē adhibere, q̄ quæ mēti & ſenſui illorū qui primùm eā vocē inſtituerūt, conquadret. Quādo igitur priores patres omnes quotquot de miſſa locuti ſint, ipſum miſſæ vocabulū pro opere & ſacrificio cōcorditer vſurparūt, improbiſsimum fuerit, illi definitionem vllam accommodare, quæ a patrum diſſentiat inſtitutis.

Miſſæ vocabulū omnes antiqui pro ſacrificio vſurpant.

Ex ipſis verò patrum traditionibus apertiſsimum eſt, miſſam non rē vnam ſimplicem eſſe, ſed multas in ſe complecti. Complectitur enim miſſa, multa verba ſa-

Miſſa res cōplectitur multas.

cra,tam ea quæ Chriſtus poſt cœnã protulit, quàm cætera quæ per apoſtolos & viros apoſtolicos ad eius ſacrificij decorem adiecta ſunt. Complectitur & verborum ipſorum ratiocinationem, ſine qua nihil omnino fit. Per hanc enim de pane fit corp' Chriſti, ſimul & de vino ſanguis. Quamobrem & hæc recitatio non aliter ad miſſę ſubſtantiam exigitur, quàm quod maximè. Hæc etiam prolatio ſi per idoneum miniſtrum ſuper panevinoque fiat, iam corporis & ſanguinis cõſecratio eſt. Quamobrem & panis ac vini præſentia ad hoc vt miſſa peragatur, neceſſaria eſt. Complectitur inſuper & repręſentationem mortis Chriſti, atq; ita per miſſæ ſacrificium annunciatur aliud, nimirum illud quod in cruce Chriſtus pro nobis olim obtulit. Complectitur item preces & commendationes tam viuorũ quàm mortuorum, quemadmodum in vetuſtiſsimis patrum traditionibus apertiſsimũ eſt cernere. Complectitur demum & mutuam incorporationem tam Chriſti nobis, quàm noſtri Chriſto, quę non tam efficaciter ſola fide fit, quàm per hanc realem corporis & ſanguinis Chriſti ſumptionẽ.

Hæc inquam omnia miſſa complectitur, vt nequeat vna ſimplex res dici, ſed multiplex.

Meritò igitur ſic deſcribi miſſa poterit. Miſſa eſt cęremonia ſeu functio ſacerdotis, dum in altari conficitur euchariſtia, ſimul & Chriſti crucifixi ſacrificium annunciatur. Sicut enim paſchalis agni cæremonia ſeu religio (quæ ſane res non paucas exigebat) phaſe vocabatur, id ęſt trãſitus: ſic & euchariſtiæ conficiendæ cæremonia miſſa dicta eſt. Porro quantum ad etymologiam ſpectat, parum refert vnde deductam hanc miſſę vocem putes, an ab emittendo, an à demittendo, aut à promittendo, aut demum (vt nonnullis placet) a tranſmittendo, de qua re poſtea nonnihil dicemus. Interim iſtud ad rem pertinet annotare, quòd ſicut phaſe, quãquam omnes autores tranſitũm interpretentur, alij tamen aliam huius tranſitus conſiderationem faciunt: (nã quidam ideo tranſitum dici volunt, quòd tunc populus ex Aegypto verſus terram ſibi promiſſam tranſierit: alijs verò placet vt dicatur tranſitus, quòd tum tranſierit angelus per domos Aegyptiorum, eiſdem percuſsis)

XII. *Miſſæ definitio.*

Miſſa vnde deriuatur.

Phaſe trãſitus.

ſic & miſſæ vocabulum originem variam habere poteſt.Sed quorſum iſta? Nimirũ vt intelligamus argutiam Lutheri qua miſſam colligit nõ eſſe ſacrificiũ,eſſe merum ſophiſma.Sic enim argutatur: Miſſa promiſsio eſt,ſacrificiũ autẽ res eſt:nõ eſt ergo miſſa ſacrificiũ.At ſic de phaſe quiuis pariter argutari poterit:Phaſe tranſitus eſt & motus quidã,nõ autẽ res:at agni ſacrificium res eſt: non eſt ergo phaſe ſacrificium.At qui tali ſophiſmate vteretur, nonne protinus exibilaretur & exploderetur ab omnibus,quum in ſcripturis tam aperte neque ſemel phaſe vocetur ſacrificium?

1.Cor.5. Paulus vtiq; dicit:Paſcha noſtrũ immolatus eſt Chriſtus.Et quãdo precor ſacrificium iſtud edimus potius, quàm vbi ſumimus euchariſtiam? Quamobrem & euchariſtiæ cõſecratio, verè ſacrificium eſt, quum illud olim in cruce factum ſacrificium, euchariſtia palam referat. Merum itaque ſophiſma eſt:Phaſe tranſitus eſt & motus: ſacrificium res eſt: non eſt ergo phaſe ſacrificium. Et eiuſmodi profecto Lutherus ſe nunc ſophiſtã præſtat,quum ſic argutetur,quemadmodũ infra non ſe-

mel facit: Miſſa promiſsio eſt, ſacrificium autẽ res eſt, nõ eſt ergo miſſa ſacrificium: ſicut neque promiſsio quæ in verbis conſiſtit, res eſſe poteſt. At iſtud ſophiſma nemo diluet apertius, quàm ſi nouam iſtam cæremoniam cum illa veteri conferat, & vocabulum huius cum illius componat vocabulo. Nam & ad cæremoniã illã veterem exigebãtur multa, nõ ſolùm agnus qui debebat immolari, verumetiã panes azymi, pariter & agreſtes lactucę, q̃ poſt quàm agnus aſſus eſſet, vnà cum agni carnibus ederẽtur: poſtes item & ſuperliminaria domorum, agni ſanguine neceſſum erat oblíniri. Multa quinetiam vetabãtur, nę videlicet aut crudũ, aut aqua coctum ederent, néve caput aut pedes amputarẽt à corpore. Nõnihil verò promittebatur, nimirum quòd à plagis quibus affligerentur Aegyptij, tuti forent ipſius agni comeſtores. Quis non perſpicit hanc veterem cæremoniam, nouæ noſtræ cæremoniæ qua verum agnum immolamus, ferme per ſingula reſpondere, non aliter quàm vmbram aliquã ſuæ rei, figurãque clariſsimę veritati? Propter quod & Exodi. 12.

Matth.26. *Marci.14.* *Luca. 22.* Chriſtus poſtquam in cœna veterem illam agni typici compleſſet: nouam aliam protinus inſtituit cæremoniam, qua ſeipſum verum & immaculatum agnum obtulit. Obtulit inquam gratiis actis patri: ſimul & oblatum vnà cum diſcipulis ſuis comedit: iuſsitque quatenus hanc cæremoniã exercerent in memoriam ſuæ mortis, qua ſanguis ſuus in remiſsionem peccatorum effunderetur.

XIII. Eat iam Lutherus, & obganniat Miſſam eſſe promiſsionem, nec ob id ſacrificiũ eſſe poſſe. Nihilo certè magis ipſum audiem⁹, quàm ſi de veteri cęremonia ſic argutaretur: Phaſe tranſitus eſt, & ob id non poteſt eſſe ſacrificium. Sicut enim phaſe vocabulum à trãſitu fuerat impoſitum illi veteri, ſic & nunc huic nouæ cæremoniæ, Miſſæ vocabulum inditum eſt à miſsione. *Miſſæ vocabulũ vnde dictum.* Fuerunt vtique qui miſſam ab emiſsione vocatam exiſtimarunt, quòd tum emitterentur catechumeni, quum ſacerdos eſſet ſacrorum myſteriorum confectionẽ aggreſſurus. At aliis placet à demiſsione ſic dictam, nimirum ob id quòd à patre tũ ad nos hoſtia ipſa viua demittatur è cœlis. Aliis viſa fuit à tranſmiſsio-

ne vocari, quòd per ſacerdotem, qui mediatoris vice fungatur inter deum & homines, preces & vota ſimul & oblationes deo tranſmittantur. Nonnulli verò cenſent à remiſsione miſſam appellari, quòd ea finita populus ad ſua remittatur.

Et quanquam in Etymologia vocis ita varient, nemo tamen repertus eſt qui negaret miſſam ſacrificium eſſe, quoad iam tandem exortus ſit Lutherus, qui ceu nouitatis author, ne videatur quenquã priorum imitari, Miſſam promiſsionem facit, quòd in ea promittatur remiſsio peccarum. Neque nos negamus promiſsionem remiſsionis peccatorum in miſſa recenſitam eſſe, & per miſſam item preſtari, quatenus miſſa crucis annunciat ſacrificium, in qua ſanguis effundebatur in remiſsionem peccatorum. Et quid prohibet miſſam ita nomenclaturam ſuam à promiſſione remiſsionis peccatorum accepiſſe? Neque enim iſtud impedit quo minus ipſa miſſa dicatur ſacrificium. Vtcunque fuerit, iſtud haud dubiè compertiſsimum eſt, miſſam concorditer à patribus creditam & habitam fuiſſe pro ſummo ſacrificio: ſed hos Lutherus arrogantiſsimè

Regis verba. contemnit. In quare profectò Rex hominē ſcite ſimul & acute ſalſiſsima perpunxit acrimonia. Vnus (inquit) Lutherus perſpicuē videt miſſam non eſſe ſacrificium, nec oblationem. Mirum eſt, ex tot ſanctis patribus, ex tot oculis, quot in eccleſia tam multis ſeculis idem legerunt euangelium, nullum fuiſſe vnquam tam perſpicacem, vt rem tam apertam deprehenderet, imò omnes etiamnum tam cœcos eſſe, vt nec adhuc quidem queant, id, quod cernere ſe Lutherus iactat, quanquam ipſo monſtrãte, perſpicere. An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid ſe videre putat, quod non videt, & digito conatur oſtēdere, quod nuſquã eſt? Hactenus ipſe Rex, non minus verè quàm

Roffenſis. eleganter, quibus verbis apertiſsimè docet, non eſſe Luthero contra tot ſanctiſsimos pariter & eruditiſsimos patres fidendum in hac hæreſi, qua cēſet miſſam non eſſe ſacrificium, niſi dogma ſuum ſcripturis vſque adeo manifeſtis comprobauerit, vt nemo vel pertinaciſsimus queat contradicere.

Epilogus. Vides itaque lector, quanto conſenſu traditum ſit à patribus, miſſam & opus &

ſacrificium eſſe. Ab illis (inquam) patribus, qui tam eruditione quàm vitæ ſanctimonia, ceu totidem aſtra, fulſerunt in eccleſia dei. Sed & vſu tot ſeculorum, ab ipſis videlicet Eccleſiæ crepundiis comprobatum, neque id ſolum, verum etiam ſcripturis & rationibus omnino conſentaneum. Lutherum verò contra nihil attuliſſe pro ſua hæreſi fulcieda pręter meras nugas, & inania commenta. Contorſit enim ſcripturam illam cœnæ dominicæ tam violenter in partem ſuam, vt nemo non intelligat iniuriam Chriſti verbis illatam, atque id temerrimè.

Cæterum quia diſputatio noſtra de vocabulo miſſæ iam agitur, non abs re fuerit huc citare quid amicus noſter Ioannes Capnion vir in omni literatura celebratiſsimus, hac de re ſcripſerit. Sic enim in rudimentis quæ pro linguæ ſanctæ notitia digeſsit, ſub dictione מַס tradidit: מַס (inquit) munus perſonale, collecta, tributum, &c. Et paucis interpoſitis ita ſubdit: Inde venit per additionem ת literæ in fine מִסַּת, id eſt oblatio quæ fit ſuperiori domino propter debitum munus perſonale. Deut. 16. Oblationem ſponta- *Capnion.*

neam manus tuæ,quam offeres iuxta benedictionem dei tui. Quod nomen nos Chriſtiani ſacrificio noſtro impoſitum retinuimus vſque ad hoc tempus,vt à nobis appelletur miſſa, quod à Grecis λειτουργία. Nota igitur quòd miſſa neque græcum neque latinum eſt,ſed hebraicum,ſicut etiam pasha neque græcum neque latinum extat,ſed ab Hebræis mutuatū. Hactenus ille.Ecce lector audis hic miſſæ vocabulum neque græcum neque latinum eſſe, ſed hebræum, quemadmodum & pasha. Audis & Hebræis idem oblationem dici, quæ fit ſuperiori domino propter munus debitum perſonale. Audis & ſcripturæ locum ex Deuteronomio citatum, quo vocabulū ipſum מסת, hoc eſt miſſa, per interpretem oblatio ſpontanea vocatur. Audis & idem vocabulū ab Hebræis mutuatum, hactenus apud nos Chriſtianos vſurpatum eſſe pro ſacrificio nouo, hoc eſt, pro illo quod antiquatis Moſaicæ legis ſacrificiis,in lege noua ſucceſsit.Audis denique, Latinis hoc ipſum dici miſſam, quod gręcis eſt liturgia Et ſanè priſcorum Hebræorū complures (quemadmodum in libello quem pro ſacerdotio ſtabiliendo

Miſſa dictio hebręa eſt. Roffenſis.

ſtabiliẽdo cõtra Lutherũ edidimus, apertũ eſt)affirmãt futurũ Meſsię tẽporib⁹,vt iuxta ritũ ſacerdotij Melchiſedech in pane & vino ſacrificetur.Quãobrẽ & hi plurimum aſtipulãtur Capnioni noſtro pariter & ſcripturæ,quæ מִנְחָה vocabulũ interpretatur oblationem.Sed & Malachias meo iudicio rem iſtam haud obſcurè prodidit.Nam haud multo poſteaquã ſacerdotib⁹ Iudęorũ exprobrauit ꝙ panẽ pollutũ obtuliſſent in altari:Offertis(inquit) ſuper altare meũ panẽ pollutũ:nõ multò pòſt ſubinfert: Non eſt mihi voluntas in vobis,& munus non ſuſcipiã de manu veſtra.Ecce hic munus panis per ſacerdotes Iudęorum oblati,prorſus auerſatur deus. Sed iam aduerte quodnã aliud à gentibus oblatũ,ſe ſuſcepturũ pollicetur. Ab ortu (inquit)ſolis vſque ad occaſum,magnum eſt nomẽ meũ in gẽtibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quænã precor eſt hæc oblatio munda, niſi panis ipſius qui de cœlo deſcẽdit,hoc eſt corporis Chriſti ſub ſpecie panis ĩ Euchariſtia?Nã quicquid aliud à nobis proficiſcitur (ſi Luthero credimus)impurum eſt, & panno menſtruatæ

Malach. 1.

Argumentum ad hominem ex Luthe. ſententia.

Ioan.6.

ſordidius, nimirũ ob peccatũ (vt ille ait) quod in nobis reſidet cõtinuo. Quo fit vt nullum omnino ſit opus noſtrum (ſi Luthero fidem habeamus) quod peccato careat. Quamobrẽ neque nõ pollutum eſſe poteſt, quicquid eſt operis noſtri. Hæc iuxta Lutheri ſẽtẽtiã & hæreſin dicimus. Verum cœleſtis iſte panis, quẽ ſacrificamus deo, nihil habet impuritatis, ſed eſt immaculatum ſacrificium, & idem iugiter in omnibus eccleſiis per totum Chriſtianiſmum immolatur. Sicut igitur oblatio panis, quẽ ſuper altare Moſaicum ſacerdotes veteris legis offerebant, iã plane ſpreta eſt & cõtẽpta prorſus à deo, ita ſacrificium panis quod ſuper altaria nomini Chriſti dicata per ſacerdotes nouæ legis iugiter offertur, acceptum erit, & magnoperè gratum. Quis non itaque iã exploratiſsimum habet, iſtuc omnia cõquadrare, nimirũ vt miſſa verè dicatur ſacrificium? Veriſsimum equidem eſt, quod Ethnicus quidam ait: Omnia vero conſonant. Nam huic ſanè veritati cõſentiunt omnia. Subſcribit enim cum primis receptiſsima totius eccleſiæ conſuetudo. Deinde itẽ comprobat ſanctiſsimorum iuxta & doctiſsi-

morum patrum omniũ calculus. Scripturarum etiã authoritas eidem aſtipulatur. Sed & infenſiſsimi Chriſtiani nominis aduerſarij, huic plane ſuffragantur, quandoquidẽ ſuis libris teſtãtur palã, quòd cęteris abrogatis veteribus ſacrificiis, hoc ſolum quod iuxta ritum Melchiſedech in pane vinoque fit, vſu perpetuò celebrabitur. Sed hæc in libello quem diximus, fuſius & apertius continentur.

STROPHAE QVAEDAM & mendacia cauillique Lutherani deteguntur.

Cap. VII.

NVnc igitur ſeptimo loco quibus ſtrophis, mẽdaciis, ſycophantiis, argumenta Regia refellere conetur, expẽdemus. Inſimulat primò 1
Regem vnicam rationem attuliſſe, nimirum hanc: Si miſſa nõ eſſet opus bonum, laici nihil pro ea tribuerent clericis temporalis beneficij. Nec hoc mẽdacio cõtentus, tandem poſt multa conuicia ſubdit: Memento lector, ab aſſertore Rege nullam aliam afferri rationem pro miſſa ſua, quàm iſtam. At vtrumque profectò

mendacium eſt,& quòd Rex hac ratione molitus fuerat probare miſſam opus eſſe, & quòd nullam aliam ad id probandũ attulerat,præter hanc.Prius illud facilè cõſtabit,vbi contextum ipſum totius Regij ſermonis deſcripſerimus. Sic enim Rex, vbi cęteros Luthero cõcionatores ęquat, niſi quòd hi concinnius ac verius quoque quàm Lutherus,ad ipſum teſtamentũ referebant non tantũ ea quæ Chriſtus fecit in cœna,ſed etiam quę paſſus eſt in cruce, continuò per ironiam ludit:Hoc vno tãtum,inquiẽs,impares Luthero, quòd mirabiles & hactenus inauditos Miſſæ fructus non inuenerunt quibus & clerus pręſentis vitæ fructum omnẽ,& populus futurę perderet.Cuius rei rationẽ Rex illico ſubiecit,dicens:Neque enim ſacerdotibus quicquam laici temporalis boni cõferrent ob miſſam , è qua perſuaderentur nihil ſe ſpiritualis boni referre. Ecce lector,hac ratione Rex haudquaquam molitus fuit oſtendere Miſſam eſſe opus,ſed quòd clerus omnem fructum emolumenti temporalis eſſet perditurus,ſi laici nullum ex miſſa per clerum celebrata ſpiritalem fructum ſe ſperarent aſſecuturos.

Lutheri primum mendacium.

Hic igitur, vt vides, vnum mẽdacium eſt, iam audies & alterum. Negauit Lutherus aliam à Rege rationem præter illã quam Lutherus falſo cõmentus eſt, afferri: quod etiã falſiſsimum eſt. Nam ex ipſis Lutheri fundamentis docet Rex, Miſſam & opus & ſacrificium eſſe. Verum quũ Regia ratio prolixior ſit, & oratorio more fluat, nos eam in formã breuiorẽ contrahemus. Ego (inquit Rex) iſtud fundamẽtũ ei permittã. quod immobile poſtulat eſſe, non mouebo: tantùm oſtendã ędificium quod ſuperſtruxit, facilè per ſe corruere. Eſto Chriſtus fuiſſet in cœna teſtatus: par tamen eſt, vt id ſit teſtatus, quod poſt mortem voluit in ſui memoriam fieri. Quãobrem & præcipua teſtamenti pars fuit, vt in ſui commemorationem hæc ipſa diſcipuli facerent. Propter quod & dixit, Hoc facite in meã cõmemorationem. At non tum cœnantis cõmemorationem intellexit, ſed poſtea crucifixi: quod & ex verbis Pauli manifeſtum eſt, qui ſimul atque dixiſſet, Quocienſcunque panem hunc comederitis, & calicem biberitis: protinus adiecit, non cœnam domini, ſed mortem domini annunciabitis. Hoc eſt ergo quod

Secundum — *Lucæ. 22.* — *1. Cor. 11.*

in miſſa repræſentatur, ipſum videlicet crucis ſacrificium: quod quum ipſa Miſſa palam referat, eadem ſatis appoſitè ſacrificium appellatur. Quamobrem & ſacerdotes qui mortem eius in miſſa repręſentant, corpus à ſanguine ſeorſum offerunt & immolāt. Iā enim exequitur quod in memoriā ſuę mortis fieri in cœna mādauit. Mortē etenim teſtatoris, vt Lutherus ait, teſtamētū inuoluit: neque antè vires & robur ſumit, aut abſoluta perfectione cōſummatur, quàm ſit is mortuus qui teſtatus eſt. Concludit itaque Rex, quod ſi quis diligenter hæc expenderit, videbit Chriſtū ſacerdotē æternū, loco ſacrificiorū omniū quæ ſub Moſe fuerāt, & huius ſacrificij gerebāt typū, hoc vnū inſtituiſſe, quod & offerretur deo, & in cibū itidē populo daretur. Intelligis itaque lector, quandoquidē hæc ratio lōge diuerſa ſit à priori, iam bis mendacem fuiſſe Lutherum.

II *Licet pro miſſa recipere temporalia.* Cæterum vt calumniis eius reſpōdeamus, quas ſacerdotibus impingit, qui temporarias opes pro Miſsis accipiunt: an non in libro Geneſeos ca. xiiij. legimus vbi Melchiſedech deo ſacrificium

panis & vini pro Abrahæ victoria, obtulerit, hunc illi viciſsim omnium ſpoliorum quæ conquiſierat, dediſſe decimas? Et Pau.j.ad Cor.9.dicit:Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus?

Sed ad reliquas Regis argumẽtationes tranſeamus, quas quũ non ignorarit Lutherus, vtpote qui conatus eſt eaſdem refellere, nõ pudet tamen inficiari Regem aliã pro ſua Miſſa rationẽ attuliſſe, præter illã primã. Audi igitur lector adhuc & aliã per ipſum Regẽ introductã. Quæremus (inquit) à Luthero, an non aliquod opus tum Chriſtus fecerit, quando panem & vinum in ſuum corpus & ſanguinem conſecrauit? Quod ſi neget, mirabimur profecto, ſi quum is opus faciat, qui imaginem facit ex ligno, Chriſtus nullum prorſus opus fecerit, quam carnem ſuam faceret ex pane. Hactenus ipſe Rex. Et hanc rationẽ Lutherus receñſet peruerſiſsimè. Thomiſticatus (inquit) in hunc modum Rex, Qui lignum cædit, facit opus: ergo qui conſecrat, facit opus. quare Miſſa etiã opus erit. Hic perſpicis lector Lutherũ haudquaq̃ ignoraſſe quin

Secũda Regis ratio pro miſſa.

" " "

Roffenſis.

Rex aliam attulerit rationem qua miſſam opus eſſe doceat, quàm primã illã: quod tamen ſuperius impudentiſsimè negauit.

Cæterum iam videamus quanam ſtropha conetur hãc rationẽ eludere. Iocatur vbique duplicem acceptionem Miſſæ faciens. Alteram, vt eius verbis vtar, pro eo quod eſt conſecrare: ſeu proferre verba cõſecrationis. Alterã pro eo quod eſt verbum promiſsionis, adiecto ſigno panis & vini. Iuxta priorẽ acceptionẽ fatetur Miſſam opus eſſe: negat tamẽ ſeipſum ita vel per febrẽ vel per phreneſin de Miſſa cogitare potuiſſe. Affirmat etiã ad hunc modũ Miſſam poſſe multa alia dici. Nam (vt ait) ſi Miſſa, conſecrare eſt, poteſt etiam clamare, cantare, thurificare, cereolos incendere, calicem mundare, hoſtiã leuare, forte & ſternutare, & excreare, Miſſa dici.

At quis tam craſſus eſt, vt nihil inter hæc & opus conſecrationis intereſſe iudicet? Nam ſine pluribus horum miſſa non incongruè celebrari poteſt. Neque enim cantus & clamor & thurificatio, vt Miſſa fiat, exiguntur. Verum conſecratio ſic Miſſæ ſubſtantiam ingreditur, vt

ſine conſecratione Miſſa nunquam eſſe queat. Quis enim vnquam vſque adeo phreneticus eſt, aut per febrem inſaniens, vt putet ſe Miſſam habere poſſe citra corporis & ſanguinis cõſecrationem? Quòd ſi panem & vinum quis habuerit, & librum in quo ſcripta fuerint ipſa Chriſti verba, niſi quis eiſdem prolatis panem & vinum conſecrauerit, Miſſa neutiquam habebitur. Vnde & perſpicuum eſt, neque ſecundum poſteriorem acceptionem (quam ſupra diſtinxit Lutherus) Miſſam definiri poſſe, quam tamen ipſe verè & propriè dici Miſſam affirmat, nempe verbum ipſum promiſsionis cum ſigno adiecto panis & vini. Quod & paucis monſtrabimus. Nam & ſi præſens fuerit (vt diximus) panis & vinum, ſimul & verbum promiſsionis vel in mente vel in libro quouis ſcriptum, hauddum habetur Miſſa, niſi quiſpiam idoneus ipſa eadem verba cum ſtudio conſecrandi pronunciet. Fruſtra ergo ſeparat iſta Lutherus, quum ad Miſſæ ſubſiſtentiam hæc tria pariter exigantur. Neque enim verba ſola, neque ſigna ſola, neque vtraque hæc ſine verborum aliqua prolatione qua panis

Cõſecratio exigitur ad eſſentiam Miſſæ.

Prolatio verborum conſecrationis neceſſaria eſt.

& vinum conſecrantur, Miſſam faciunt. Ipſa nimirum ſacerdotis actio ſeu functio potiſsimum requiritur, quemadmodum in cœna Chriſtus iubebat, inquiens, Hoc facite in mei memoriam.

Miſſa eſt opus bonum. Verba regis.

Sed iam ad cauillum, quod aduerſus ſuperiorem Regis rationem obiicit Lutherus, reſpondeamus. Egit vtique Rex ratione priori non ſolum vt Miſſa probaretur opus, verumetiam vt eſſet bonum opus. Si Chriſtus, inquit, vllum opus fecerit: quin id bonum fuerit, nemo opinor dubitabit. Nam ſi bonum opus fecit mulier, quæ caput eius perfudit vnguento, quis poteſt ambigere an bonum opus fecerit Chriſtus, quum corpus proprium & in cibum exhibuerit hominibus, & in ſacrificium conſtituerit offerri deo? Quod ſi negari non poteſt, niſi ab eo qui in re maximè ſeria velit nugari, bonum opus feciſſe Chriſtum: nec iſtud etiam negari poteſt, in Miſſa bonum opus facere ſacerdotem, quippe qui non aliud facit in Miſſa, quàm Chriſtus in cœna fecit & in cruce. Hactenus ipſe Rex.

Hic Lutherus mire cauillatur. Hac, «
inquit, ratione Miſſa non erit bonum «
opus, niſi bonus ſit conſecrator. Ma- «
lus enim male facit conſecrando, id «
eſt miſſando. Itaque non licebit malo «
ſacerdoti conſecrare, imò neque pote- «
rit, quum Miſſam velint neceſſariò bo- «
num opus eſſe. En perſpicis optime le- *Roffenſis.*
ctor merum Lutheri cauillum. Sic e-
nim cauillatur, perinde quaſi nihil o-
peris boni niſi à bono miniſtro pro-
dire poſsit: quod planè falſum eſt. Nam *Malitia mi-*
& ſacerdos malus baptizans operis boni *niſtri nō of-*
miniſter eſt, tametſi non bene faciat. *ficit ſacra-*
Et malus item ſacerdos, qui peccato- *mento.*
rem confeſſum & reſipiſcentem abſol-
uit, bonum opus facit, quanquam non
bene. facit enim vterque male, tamet- «
ſi neuter in opere ſuo malum agat. Et
de conſecrante ſimiliter dici poteſt, quòd
licet ipſe malus fuerit, opus tamen quod «
facit, bonum eſt, non ſolum pro opere
operato, verumetiam pro opere operan-
tis: quemadmodum conferens eleemo-
ſynam, dum expers fuerit gratiæ, bonum
opus haud dubie facit, quanquam nō om
nino bene feciſſe credatur.

Lutherus itaque Regem hic ſtolidè carpit, ceu pluribus ſui regni negociis occupatum, quàm vt huius theologiæ recordetur, nempe de opere operato & operantis. In qua re planè ſuam inſcitiam Lutherus prodit, quum illa diſtinctio locum hic non habeat. Neque enim hic de de fructu Miſſæ quæritur, qui ſemper vberrimus eſt quātum ad opus operatum, ſiue Miſſa fiat à bono ſiue à malo. Verum non ita quantum ad opus operantis, vbi malus fuerit qui ſacrificat. Is enim nullum ſibi fructum reportat ex opere operantis, quanquam opus bonum faciat non bene. At bonus contrà plurimum tam ſibi quàm aliis fructum parit: & non modo bonum opus facit, verumetiam bene.

Opus duplex.

» Parum ſcitè igitur Lutherus dixit periiſſe magnificam illam Theologiam, qua » definitum eſt, Miſſam etiam mali ſacer- » dotis eſſe ſemper bonum opus, virtute o- » peris operati, licet non virtute operis operantis. Quod dico propter hanc ſecundam partem, quam nullus theologorum (opinor) aſſeret vnquam. Nam ſacerdos conſecrans, quantumuis ipſe prauus fuerit, tamen opus eius, ſiue pro operato,

Conſecratio mali ſacerdotis eſt bonum opus.

ſiue pro operãtis opere intelligas, bonum eſt,licet ex ipſo opere nihil mereatur. Nã & conſecratio quę eſt opus operantis,bona eſt:& quod fit item ipſa conſecratione, ſacramentum videlicet corporis & ſanguinis Chriſti , quod eſt opus operatum, bonum eſt ſimiliter. At id feſellit Lutherum , quòd quum theologi negent fructum & meritum aliquod ex opere mali ſacerdotis vt operãtis oriri , ille putet eos etiam omnem ab eius opere bonitatem ſuſtuliſſe : id quod ipſi neutiquam ſentiunt. Et tamen adhuc tanta eſt hominis aut cæcitas , aut impudentia, quòd non contentus hoc ſemel exprobraſſe,inculcat id denuo,Regi quaſi victor inſultans,quum ſit nihil minus.Opprobrat enim Regi, ſe ſua propria ignorare,nempe quid interſit inter opus operatum & operantis: atque ita ſe ipſum confutare, dum impugnat Lutherana : quum tamen haud dubie Rex ipſe certò ſciat eam diſtinctionem huc nihil attinere , Lutherus contrà cæcutiat turpiſsimè.

MISSAM NON ESSE promiſsionem ſolam. Cap. VIII.

I. Caeterum nec id intactum prætermittemus quo Lutherus ꝓbare molitur Miſſam verè & ꝓpriè eſſe verbum promiſsionis. Nam ſi ›› cætera (inquit) omnia deſint,& credideris his verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, verè Miſſam integram habes. Deinde ſi acceperis ſignum eadem fide,vſum & fructum Miſſæ accepiſti. ‹‹

Multa incõuenĩẽtia ſequũtur ſi ſolum credere verbis,ſit Miſſa.

Duo ſunt quæ iam audiſti lector. Alterum quid ſit integra Miſſa.Alterum,quonam modo fructum ipſius Miſſæ cõſequi valeas.Iam illud prius expendamus.Si cætera (inquit) omnia deſint, & credideris his verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, verè Miſſam integrã habes.Ergo ſi verbis illis vbilibet aut viſis aut auditis fidem adhibeã, erit Miſſa iam integra,tametſi reliqua defuerint omnia, etiam ſi panis & vinum defuerint, etiam ſi de verbis cæteris quę ad ſanguinẽ ſpectant,nemo vel cogitat quicquã. Si dicta verba ſola vel inſculpta lapidi memorentur, vel à puero ſeu muliercula quauis pronuncientur,modò credam illis,iam erit

integra Miſſa. Et ſi ſeeties in die fiat iſtud, toties erit Miſſa integra. Hęc profectò ſatis miranda ſunt. Sed velim dicat nobis adhuc Lutherus apertius: Quid ſi dicta verba nuſquam à quouis pronūciata fuerint, ſed ne cogitata quidē, num & tunc Miſſa non erit? Si dixerit iam non eſſe Miſſam, mirum eſt, quum adhuc & verba dicta maneant, quandoquidē ſcriptum eſt: Verba mea non tranſibūt. fides quoque manet in cordibus hominum, quam & Lutherus viuum quendam actum & motū eſſe contendit. Quando igitur & verbum ipſum perpetuò maneat, & actio fidei nunquam nō vigeat, erit iuxta Lutheri dogma Miſſa quoque ſemper extans omnibus horis atque momentis, non diei ſolum, ſed & noctis, dormientibus quoque ſacerdotibus ęq; atq; vigilātib⁹, aut ſacra facietib⁹. Nā ſi præter verbū & fidē nihil ad Miſſæ integritatē exigatur, & ſi per hæc ſola, quāquā cętera oīa defuerint, Miſſa prorſus habeatur integra, quis non intelligit eiuſmodi Miſſam durare ſemper, & indeſinēter haberi, quando fides & verbū ſemper & indeſinenter maneant? Sed video ſic vrgeri Lutherū, vt præter verbū & fidem fatea- *Matth. 5.*

tur alium aliquem actũ exigi ad Miſſæ integritatẽ,quo ceſſante ceſſat & Miſſa. Et hunc puto dicturum actum recitationis illorum verborum. Nam ad hoc vt Miſſa fiat,oportet ipſa verba recenſeantur,alioqui non faciemus aut quod in cœna Chriſtus ipſe fecit, aut quod iuſsit à nobis fieri. Hoc (inquit) facite in mei memoriam.
Luca.22.
Pronũciauit enim ipſe dicta verba ſuper panẽ quem ſacris acceptum manibus conſecrauit. Quamobrem & apertum eſt,pręter fidem & verba,ſimul & verborum recitationem, etiam panis præſentiam omnino neceſſariam eſſe.

Longe igitur alienũ à veritate eſt,quod ſupra dixit Lutherus. Nempe ſi cætera omnia deſint, & credideris his verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: verè Miſſam integram habes. Nunquam enim haberi Miſſa integra poteſt, niſi ſacerdos idipſum Chriſti verbis fecerit quod Chriſtus iuſsit faciẽdum, hoc eſt panem & vinum in Chriſti corpus & ſanguinem cõſecrauerit. Is nimirum actus & circa panem item,ita Miſſæ eſſentiam ingreditur,vt ſine hac nec Miſſa fieri,neque eſſe quouis pacto valeat. Et hunc actum ſi-

quiſpiam

quiſpiam ſacerdos exerceat, tametſi nemo circunſtantiũ crediderit, nihilominus erit Miſſa: non tamen ita, quòd ſolus is actus ad Miſſæ integritatem exigatur, ſed quòd citra hunc Miſſa nullo pacto queat ſubſiſtere. Hacten⁹ ergo pro priori aſſertione refellenda, quam Lutherus nulla ſcriptura ſeu ratione fultã, ſed propriæ innixus temeritati protulit, à nobis dictum ſit. *Fides circũſtãtium nõ impedit Miſſam.*

Iam excutiamus & poſteriorem, quam extulit in hunc modum: Deinde ſi acceperis ſignum eadem fide, vſum & fructum Miſſæ accepiſti. II.

Et hac intelligi vult, quòd ille vſum & fructum Miſſę cõſequitur, quiſquis Chriſti verbis habita fide, panem conſecratum acceperit, quem & ſignũ corporis vocat.

Hic primũ aduerte lector, quod dicit, eadem fide. Nam ſupra dixit, Si credideris his verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, etiam ſi cætera omnia defuerint, verè Miſſam integrã habes. Et protinus ſubdit: Deinde ſi eadem fide ſignum acceperis, vſum & fructum Miſſæ accepiſti. Hic lector perſpicis (opinor) q̃ temeraria ſit hæc aſſertio. Nã vt panis in corpus Chriſti conſecretur, nõ dicet opi-

Vide formata non exigitur ad conſecrationem. nor fidem formatam exigi, ſed informem ſufficere: alioquin idololatriã ſæpe plebs committeret, nimirũ pro corpore Chriſti merum panem adorãs. Verùm hæc eadem fides haudquaquam ſufficit, vt per eſum corporis, vſum & fructũ Miſſæ conſequaris, imò iudicium ediſti potius, vt teſtatur
1.Cor.11. Paulus, & dominici corporis reum te conſtituiſti. Nam ad hunc ſacroſanctum cibum edendum accedit indignè, quiſquis citra formatam fidem acceſſerit.

III. Iſtud inſuper obſeruandũ eſt, qua ſtropha ſimul vſum & fructum Miſſæ coniungit, dicens: Si ſignum acceperis, vſum & fructum Miſſæ accepiſti. quod planè
Vſus Miſſæ ab eius fructu diſtat. falſum eſt. Nam vſus Miſſæ, ipſa functio ſacerdotalis eſt: qua finita, Miſſa quoque (quantum ad hoc negocium attinet) ceſſat. Atqui finita Miſſa, fructus tamen aliquis ipſius durat in ſacramento, quamdiu ſacramentum ipſum ſuperfuerit poſt finitam Miſſam. Et huius fructus particeps efficitur, quiſquis deuota mente ſacramentum ipſum acceperit, quanquam nulla Miſſa eo ipſo tempore celebretur. Quare ſic accipiens, iam nõ vtitur Miſſa, tametſi rectè credatur vti ſacramento.

Vt igitur negocium iſtud apertius euoluamus, non fuerit inutile quiddam exempli gratia ſubiicere. Sic Miſſam exiſtimabimus perinde atque cuiuſdam aromatarij functionem, dum is medicamen conficiat quod, antè medicus quidam non imperitus pro reſtituendis ægroti cuiuſpiam viribus excogitauit. Nam fit aliquoties, vt poſteaquam aromatarius arte ſua functus fuerit, & confecerit medicamen, ipſum ægroto protinus adminiſtret, aliquando tamen ſeruet in pyxide, quoad occaſio dabitur miniſtrandi commodius. Quod ſi medicamen ex pyxide prolatum cuipiam ægroto deferatur, nemo vocabit hanc deportationem functionẽ artis aromatarij, quum illa per alium quemuis qui nõ ſit aromatarius, æque fieri poterit. Hoc exemplo certe quiuis facilè intelliget, plurimum intereſſe inter miniſtrationẽ Euchariſtiæ, quæ per diaconum fieri poſsit, & ſacerdotis functionem, ſacrique medicaminis huius confectionẽ, quæ ſola propriè Miſſa vocatur ab omnibus. Vides igitur lector hoc exemplo, medicũ eſſe Chriſtum, aromatariũ ſacerdotem, miniſtrum diaconum: functionem ſacerdotis, & con-

Exemplum pulchrum.

fectionem medicaminis, Miſſam eſſe. Vſus ergo miſſæ non diutius durat, quàm ipſa functio ſacerdotis. Fructus tamen plurimus in ſacraměto poſt finitam Miſſam viget, quemadmodum in medicamine iam intra pyxidem repoſito.

Neque tamē conceſſerim totum & integrum Miſſę fructum in ſacramento manere. Nam quum in Miſſa ſacrificium offeratur pro ſalute viuorum, & requie defunctorum, complureſque ſacrę precationes adiungantur, quibus vota fidelium circunſtantium deo commendantur, non eſt credibile, quòd is qui domi quantauis fide ſacramentum iſtud acceperit, tantum ex eo fructum referat, quantum is qui pari fide Miſſæ deuotus interfuit, atq; precum quæ in Miſſa dicuntur, ſimul & ſacræ ipſius communionis ibidem factus ſit particeps.

Multum refert an quis Miſſæ interſit.

Ob hæc iam latere neminem opinor, quàm ſit abſurda Lutheri ſententia, quum ex ea conſequatur, quòd quoties ex pyxide ſacramentum profertur, vel cuiuſpiam ægroti cauſa, qui morti proximus fuerit, toties Miſſam fieri dicamus. Et quis non perſpicit quãtum hoc ſit veritatis expers,

quum nemo tunc faciat quod ipſe Chriſtus in cœna fecit, & quod ſacerdotibus iuſsit faciendum? Nemo enim tunc ex pane & vino corpus & ſanguinem Chriſti facit, quod tamen ipſe diſcipulis mãdauit vt facerent. Hoc (inquit) facite in mei memoriam. *Luca.22.*

Concluſio. Liquet igitur ex his Miſſam non eſſe aut ſumptionem ſignorum, aut promiſſionem ſignis adiectam, atque ideo multo minus promiſsionem ſolam.

IIII. Pergit tamen adhuc Lutherus ex prædictis illis duabus aſſertionibus colligere quod ſequitur: Vnde (inquit) manifeſtiſ- " ſimum eſt Miſſam non eſſe aliquid noſtri " operis aut verbi, ſed ſolius Chriſti dantis " tam verbum promiſsionis quàm ſignum " in pane & vino; atque vſum eius nõ poſſe " in offerendo aut operando conſiſtere, ſed " in recipiẽdo & patiẽdo dũtaxat. Et vnde (te quęſo) manifeſtiſsimũ eſt? Tibi forſitan ex meris inſaniis tuis quas vel per febrem (vt ais) aut per phreneſin excogitaſti, manifeſtum eſt. At nobis tantum abeſt vt ex vlla ſcriptura (quam hactenus attuliſti) manifeſtum ſit, vt etiam neque videatur in ſe quicquã habere probabilitatis. Nos *Apoſtrophe.*

enim apertiſsimam habemus ſcripturam ex ore Chriſti prolatam, qua iuſsit vt hæc faceremus, hoc eſt vt panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum cõſecraremus: id quod citra noſtrum opus haudquaquã fieri poteſt. Et quanta eſt iſta impudentia tua, vt velis nos abſq; ſcripturis, imò cõtra ſcripturas, tuis nugis inſaniſsimis credere, ſomniiſque plane phreneticis adhibere fidem?

Porro quòd toties inculcas verbũ promiſsionis, haud ſcio quod verbum intelligas. In hoc enim & plus quàm Proteum exhibes temetipſum, nunc vnum, nunc alterum faciens promiſsionis verbum. Nã id quod paulo ſuperius recenſuiſti, videlicet, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, nihil omnino promiſsionis in ſe continet. Promittuntur enim, quæ ſunt futura. Sed & licet Chriſtus apoſtolos qui tum præſentes erant, certiores verbo ſuo reddidit de præſentia corporis ſui ſub illa ſpecie panis, quo (te precor) ſcripturæ verbo nobis promittitur, quòd quũ nos conſecramus, idem fit futurum? Neque enim ſcriptum eſt, quòd quotieſcunque ſuper panem ſacerdos mea verba recenſuerit,

protinus ex pane fiet corpus meum. Hoc vtique verbũ promiſsionis eſſet. Sic enim ob alia quædam ſacramenta promiſsiones factas legimus in euangeliis. Nam de baptiſmo ſcriptum eſt: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et rurſum de ſacramẽto remiſsionis peccatorum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Hæc certè verba promiſsionis ſunt. Cæterum in his ipſis ſacramentis agendis nemo verbis illis vtitur, ſed aliis, quæ non ſunt promiſsionis, nimirum, Ego baptizo te. &, Ego abſoluo te. quæ neutiquam in ſcripturis leguntur. *Marci.16.* *Iohan.20.*

At Lutherus dicet ex hoc verbo, videlicet, Hoc facite in mei memoriã, totã huius rei pendere certitudinẽ. Ergo hoc magis eſt verbum promiſsionis, quàm illud prius allatum. Quare ſi tanta vis in verbo promiſsionis eſt, iſtud inter conſecrandũ corpus & ſanguinem recenſeri potius debet, quàm cætera. quod planè falſum eſſe nemo nõ credit, quum omnes aſſerant cõſecrationẽ antè factam, quàm iſtud verbũ pronunciaretur. Sed & pariter in aliis ſacramentis, vtpote baptiſmatis, & abſo-

lutionis, promiſsionis verbum recenſeri potius debet, quod nemo tamen vnquam facit, vt ante diximus. Nemo enim quum abſoluit, his verbis vtitur: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Neque quum abluit, ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sed vterque tam abluens quàm abſoluens in perſona ſua loquatur neceſſum eſt, & dicat ille: Ego baptizo te. & iſte, Ego abſoluo te. alioqui certe nihil fit.

Cæterum in captiuitate Babylonica Lutherus Miſſam vocat promiſsioné remiſsionis peccatorum. Sic nunquam ſecum conſtat, ſed eſt ingenio vſqueadeo verſatili atque verſipelli, vt promiſsionis verbum nunc vnum, nunc alterum faciat. Sic enim in captiuitate Babylonica ſcribit: Vides ergo quòd Miſſa (quam vocamus) ſit promiſsio remiſsionis peccatorũ à deo nobis facta. Quòd ſi quæramus ab eo, vbi ſcripta ſit hæc promiſsio, ſcio reſpondebit, In his verbis eſſe ſcriptam, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorum. Hic certe non inficiamur quin expreſſa ſit promiſsio remiſsionis peccato-

rum. At hæc promiſsio nequaquã fit pro ſumptione ſacramẽti, quemadmodum ſæpe diximus, ſed pro ſanguinis effuſione, dum Chriſtus in cruce ſeipſum immolauit. Huc accedit, quòd iuxta Lutheri ſententiam quiſque conſecrat æqualiter, ſiue iuxta Matthæum, ſiue iuxta Marcum aut Lucam, aut Paulum pronunciet. At palam eſt nec Marcum, nec Lucam, neque Paulum de remiſsione peccatorum fuiſſe locutos. Quamobrem ad conſecrationem faciendam nihil opus eſt promiſsione remiſsionis peccatorum.

Adde, quòd inferius in eodem impio libello teſtatur totam ipſius Miſſæ virtutem in promiſsione remiſsionis peccatorum conſiſtere. Quod ſi verum ſit, tum Paulus vſum & virtutem ipſius Miſſæ prorſus ignorauit, quũ & ille Corinthios inſtruens hac de re, verbum iſtud promiſſionis omnino prætermiſerit, & tamen à Chriſto ſe teſtatur accepiſſe quæ tum Corinthios docuit. Quamobrem ſi tantum ex hoc verbo momentum pendeat, vt tota penitus Miſſæ virtus in eo conſiſtat, profecto Paulus, & eo præſertim loco vbi myſterium iſtud docet, id ipſum minime 1.Cor.11.

tacuiſſet. Non eſt ergo Miſſa promiſsio remiſsionis peccatorum.

Sed neque vſus Miſſæ tantùm in recipiendo & patiendo conſiſtit, quemadmodum falſo Lutherus conatur aſſerere, verumetiam in offerendo & operando. Neque enim res vnica & ſimplex eſt, ſed multas (vt ante diximus) in ſe complectitur. Vt enim Pharmacopolæ functio non in vno ſolum opere conſiſtit, ſed nunc tũdit aromata, nũc liquores admiſcet, deinde pariter coquit omnia: ita & ſacerdotis functio varia eſt, nunc conſecrat, nunc offert, crebro precatur, viuos item & defunctos per ipſius virtutem ſacrificij deo commendat.

V. *Luther. detruncat argumentum regis.*

Poſt hæc Lutherus aliud inſuper argumentum illuſtriſsimi regis impugnaturus, ipſum prius omni prorſus ornatu pariter ac robore ſpoliat, atque ita ſpoliatum recenſet, ad hunc modum: Deinde pro ſacrificio Miſſæ defendendo, Rex (inquit) ita thomiſticatur. Eſto (inquit) Miſſa ſit promiſsio, nõ hinc ſequitur non eſſe ſimul & ſacrificium, quando in veteri lege erant ſacrificia quæ ſimul erant & promiſsiones. Rex verò ſuam argumenta-

tionem non tam inermem & elumbem protulit, ſed multo munitiorem. Nam argutiæ Lutheranæ reſpondens, Obſecro (inquit) qualis eſt iſta probatio, quum docere nititur Miſſam non eſſe ſacrificium, ex eo quòd ſit promiſsio, quaſi promiſsio & ſacrificium ita ſibi mutuo pugnarent, quemadmodum frigus & calor? Quæ Lutheri ratio adeo prorſus friget, vt nec reſponſo digna videatur. Nam legis Moſaicæ tam multa ſacrificia, quanquam eſſent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promiſsiones erant & ipſa. Promittebant enim ea propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa quorum erant figuræ, ſed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præſentis, pro quo more ſolenni quotannis offerebantur. Quæ res cum tam aperta ſit, vt nemo prorſus eam poſsit ignorare, ridicula plane diſsimulatio eſt iſta Lutheri, quum nunc argumentatur fieri id non poſſe, quod non ipſe tantum, ſed populus quoque nouit tam ſæpe factum. Hactenus ipſe Rex.

Verba regis.

Roffenſis.

Sacrificia ſunt promiſſiones.

Vides lector quem in modum Rex probat ſacrificia promiſsiones eſſe, duplici ratione. Altera, quòd ea certò pollicebantur veritates euenturas quarum erant figuræ. Altera, quòd liberationes, expiationes & purificationes populi tunc præſentis (pro quo quotannis offerebantur) etiã promittebant. Non quòd Rex intellexerit, nihil inter ſacrificium & promiſsionẽ intereſſe, ſed quòd ſacrificiis vt plurimũ promiſsiones adiungebantur, vti mox oſtendemus. Obiicit tamen huic argumẽto Lutherus duo. Primum, quòd huiuſce rei Rex nullum attulit exemplum. Huius

Sacrificiis iungebãtur promiſſiones.

„ (inquit) aſſertionis Thomiſticæ debuit
„ Rex vel vnum exemplum producere.

Verùm quid ſi rex nullum exemplum produxiſſet? Nũ propterea non valebit argumentatio regia? Rex enim putauit ſe cum eo congreſſum, quem exempla eiuſmodi minime latuiſſent, quippe quum his exemplis abundant ſcripturæ veteris inſtrumenti, quas Lutherus præcipue callere ſe iactitat. Nam in ſcripturis, eiuſmodi paſsim occurrunt exempla, quemadmodũ oſtendemus.

Exemplũ primum.

Primum Leuit. 4. poſteaquam Moſes,

quem in modum pro peccato ignorantiæ populi vitulum ſacrificandum oſtenderet, ſcriptum eſt: Et rogante pro eis ſacerdote, propitius erit eis dominus. Ecce promiſsionem adiunctam ſacrificio. Rurſum, vbi per ignorantiam princeps peccauerit, docet hircũ ſacrificari debere, ſubdens: Rogabitque pro eo ſacerdos, & pro peccato eius: & dimittetur ei. Ecce rurſum peccati dimittẽdi promiſsionem annexã ſacrificio. Ad hæc. Si priuatus quiſpiam per ignorantiam peccauerit, docet capram aut ouem offerendam, & pollicetur ob vtrumque ſacrificium peccati dimiſsionem. Prolixum eſſet ſacrificia cætera commemorare, quæ cap. 5. & 6. ſequentibus pro diluendis aliis peccatis & delictis fieri docentur, vbi & cuilibet ſacrificio remittẽdi delicti promiſsio ſubiicitur. Vides itaque lector, quot iam illius rei produximus teſtimonia, nimirũ quòd ſacrificia veteris legis peccatorum remiſſionem promittebant: quamobrem & iuxta morem loquendi ſcripturarum promiſsiones dici non iniuria poſſunt.

Secũdum.

Tertium.

VI. Neq; ſophiſma Lutheri, quod ſecundo loco producit, alicuius ponderis erit. Nã

& hoc alterum eſt quod obiectat. Promiſsio (inquit) eſt verbum: ſacrificium res eſt. quare impoſſibile eſt vt promiſſio fit ſacrificium. Ecce merum ſophiſma. Neque Rex collegit ꝙ promiſſio ſacrificium eſſet, quũ promiſſio minime ſacrificetur. At retrorſum ſacrificium vocauit promiſſionem, eo quòd per ipſum remiſsio peccatorum promittatur. Nam propter expiationes & purificationes ſacrificia fieri mandabantur in lege.

Ad hæc. Quoties Luthero placet, Miſſa non ſola promiſsio dicitur, ſed promiſſio ſignis adiecta, ita quòd Miſſa non modò promiſsionem, verumetiam & ſigna pariter inuoluat. Quæ ſigna profectò quũ res veras, hoc eſt veram Chriſti carnem, verumque ſanguinem ipſius contineant, non minus Miſſa propter ipſa ſigna res dicetur, quàm verbum ob ipſam promiſſionem. Nam vti ſuperius de veteri quadã cæremonia diximus, quam Hebræi phaſe vocant, quòd non ſolum promiſsionem complectatur, verumetiam ipſum agni ſacrificium: ita & de noua hac cæremonia nó dubitamus aſſerere, quò d præter promiſsionem & verba, conſecrationem etiã

Euchariſtiæ comprehendat, & ipſius corporis Chriſti, nimirum agni veri & immaculati ſacrificium. Quamobrem & plus quàm puerile fuerit ſic argutari: Miſſa promiſsio eſt & verbum, quare nõ poteſt res eſſe: quum ipſe Lutherus nõ ſemel cõfiteatur in libello aduerſus regem, Miſſam eſſe promiſsionem ſignis adiectam. Quod quid eſt aliud, quàm Miſſam verba pariter & rem eſſe?

Sed & hæc tria ſæpe confundit, vnum pro alio frequenter vſurpans, nempe Miſſam, ſacramentum, & teſtamẽtum, de quibus in captiuitate Babylonica ſic ſcribit: Stet ergo primũ & infallibiliter, Miſſam ſeu ſacramentum altaris eſſe teſtamentũ. Ecce ſi teſtamentum de vtroque dicatur, hoc eſt, & de Miſſa, & de ſacramento altaris, neceſſum eſt vt iſta quoque alterum de altero mutuo dicantur. Atque ita Miſſa quum ſit Luthero ſacramentum, erit etiam & res. *Lutherus nihil diſcriminat inter Miſſã, ſacramentum & teſtamentũ.*

De promiſsione verò multum hæſitanter loquitur. Nam de ipſa paulo poſt ita ſubdit: Vides ergo quòd Miſſa (quam vocamus) ſit promiſsio remiſsionis peccatorũ. Hic aperte promiſsionẽ remiſsionis

peccatorum Miſſam facit. Et pluſculum inferius vbi dicit: Recte itaque dixi totam virtutem Miſſæ conſiſtere in verbis Chriſti, quibus teſtatur remiſsionem donari peccatorum. Et hic iterum Miſſam facit promiſsionem remiſsionis peccatorũ. At in libello contra regem, Nos (inquit) in Miſſa potiſsimum vocamus promiſsionẽ, ipſa ſcilicet verba Chriſti ſine quibus panis & vinum eſſent neque ſignum neque ſacramentum neque Miſſa. Quid iam his verbis intelligi velit, obſcurum eſt. Nam ſi promiſsionem aliã intelligat quàm remiſsionis peccatorum, nimiſquam recte loquitur & inuolute, nedum inconſtanter. At ſyncera veritas his ambiguis inuolucris tegi non quærit: lucem poſtulat, nõ tenebras.

VII. *Virt' Miſſæ non conſiſtit in remiſſionis peccatorũ promiſſione.*

Cæterum quòd nec tota Miſſæ virtus in promiſsione remiſsionis peccatorum conſiſtat, neque ſit id ſine quo panis & vinum nec ſigna ſint, nec ſacramenta, neque miſſa, iam plenius oſtendemus. Dilucidum itaque vel ex hoc ſolo fuerit, totam ipſius Miſſæ virtutem nequaquam in promiſsione remiſsionis peccatorum cõſiſtere, quòd Paulus de hac nihil omnino loqua-

loquatur, & tamẽ ab ipſo Chriſto doctus formulã corporis & ſanguinis conſecrandi tradidit ſufficientẽ. Sed & de remiſsione peccatorum ſolus meminit Matthæus, vt ſi ſine hac particula nec panis & vinũ eſſent neq; ſignum, neq; ſacramentũ, neq; miſſa, quemadmodum Lutherus affirmat, nõ ſolũ Paulus, ſed & Marcus, & Lucas vehementer aberraſſent: quod nephas eſt credere. Nullus enim horũ de remiſsione peccatorũ verbũ vllum facit. Sed Paulus ipſe præ cæteris grauiſsimè peccaſſet, qui magiſtrũ huiuſce rei ſe pollicitꝰ eſt Corinthiis, quibus & conficiẽdi corporis & ſanguinis Chriſti modũ tradidit illa ſublata particulã de remiſsione peccatorũ. Quam obrẽ ſi in promiſsione remiſsionis peccatorum tota virtus miſſæ conſiſtat, vti Lutherus opinatur, Paulus haud parua Corinthios affeciſſet iniuria, nimirum ipſos fraudãs omni penitus virtute totiꝰ miſſæ. Nec eſt credibile quin ipſum totũ, quod ante fuerat edoctus à Chriſto, Corinthiis expoſuerit. Quo fit vt etiam nõ diſsimile vero ſit Chriſtum illam particulam omiſiſſe: id quod neutiquam feciſſet, ſi totius negocij virtus in ipſa promiſsione vi- *Mat. 26.* *1. Cor. 11.*

guiſſet.

Adde,quòd ſi tota Miſſæ virtus in promiſsione remiſsionis peccatorum conſiſtat,ſine hac nihil omnino fieret:quod falſum eſſe Lutherus ipſe teſtabitur.Nā paulo poſt in libello contra regem affirmat non minus verè conſecrare,ſi quis forma Lucæ,Marci,Pauli vteretur,quàm qui canonis iſtius impij & falſi vtitur.Sic enim effrons audet ſacro miſſæ canoni conuiciari, impium & falſum illum appellans. Atqui certum eſt in forma quam Lucas, Marcus,Paulus tradunt,nec verbum quidem eſſe de promiſsione remiſsionis peccatorum. Quare nec in ea promiſsione tota Miſſę virtus cōſiſtit, neque Miſſa dici poteſt ſola ꝓmiſsio remiſsionis peccatorū. Id qđ adhuc denuo cōfirmabimus ex

Confutatio ipſius Lutheri verbis.Nā ſi Miſſa fuerit ſola promiſsio, neque præter eam ſit res vlla,cur toties Lutherus Miſſam promiſsionem vocat adiectam ſignis?Quid enim ſignis opus erit, ſi Miſſa fuerit ſola promiſsio?Auferat ergo ſigna penitus, que planè res ſunt, nempe corpus & ſanguis domini.Nam citra hæc,promiſsio manet promiſsio. Quocirca ſi Miſſam appellet

promiſsionem ſolam, & promiſsio ſignis abſumptis nihilominus extat: Miſſam etiam oportet fateatur extare, tametſi nulla remanſerint ſigna. Nam & ante cæremoniam (quam nos Miſſam eſſe non ambigimus) & rurſum poſtquam eadem ſit finita, viget ipſa promiſsio. Nunquam enim ipſa promiſsio ceſſat, quum verbum Domini maneat in æternum. *Pſal.118.*
Quare manifeſtum eſt nec Miſſam dici poſſe promiſsionem ſolam.

Et quanquam ſophiſticè contendat, ſacrificia vetera non fuiſſe promiſsiones, neque promiſsionem eſſe rem, negare tamen haudquaquam poteſt quin ſimul & promiſsio & res ad Miſſæ complementum exigantur. De promiſsione ipſe confitetur: & de ſignis item quæ ſunt res veræ, quin exigantur, nemini dubium eſſe poteſt ex his quæ iam diximus.

Sed & prꝫter hꝫc, quum ipſa res Miſſæ, hoc eſt prꝫſentia corporis & ſanguinis Chriſti, nequeat haberi ſine conſecratione panis in corpus, & vini in ſanguinem, ſubterfugere nullo pacto licet, quin is actus pariter ad eſſentiam

Miſſæ prorſus requiratur. Atque hoc eſt quod ſæpe diximus, Miſſam nõ eſſe quiddam ſimplex, ſed in ſe multa complecti. Neq; multum refert, vnde Miſſæ nomen fuerit inditũ, modò conſtiterit de re ipſa. Nam vt oſtendimus illam cæremoniam quę phaſe dicta eſt, non accepiſſe nomen à quauis ipſius cęremoniæ parte, ſed à trãſitu angeli qui pertranſiit Hebręos dum Aegyptij percuterentur, atq; ideo phaſe dictam eſſe, id eſt tranſitum: ſic & Miſſa dici poteſt ab externa quapiã ratione, neque eſt neceſſe vt ipſum vocabulum mox in frõte ſingula prodat, quę ſub ipſa Miſſa fiant & gerantur.

VIII. Fruſtra igitur Lutherus in captiuitate ſua Babylonica nobis imponere ſuis argutiis molitur, cum ex paupere ſimilitudinem hanc introducit. Nullus (inquit) audet tantum inſanire, vt dicat bonum opus facere eum qui pauper & indigens venit accepturus de manu diuitis beneficium. Quamobrem quum ſit Miſſa beneficium promiſsionis diuinæ per manum ſacerdotũ omnibus hominibus exhibitũ, ipſa nõ poteſt aut opus aut ſacrificiũ eſſe. Hac ſimilitudine Luther⁹ nos fallere conatur,

natur, quum alioqui plurimum interſit inter pauperem munus accipientem à diuite, atque ſacerdotem qui conſecrat munus vtique plebi diſtribuēdum. Plebs enim vicem pauperis gerit, & ſacerdos vicem diuitis agit, hoc eſt ipſius Chriſti. Chriſtus enim in cœna ſacerdotis officiū vſurpauit, Euchariſtiam conſecrans, eandemque diſcipulis qui tum plebem referebant, adminiſtrans. Tunc enim diſcipuli recipiendo tantum & patiendo (vt Lutheri verbis vtar) exhibuerūt ſeſe: Chriſtus autem erat operator & conſecrator, atque etiam immolator. Quid enim aliud ſibi volunt Euāgeliſtæ, quum ſinguli memorent eum gratias egiſſe, quod & Paulus non tacet? Sed & idem officium quod ipſe tunc exercuit, ſuis diſcipulis commēdauit agendum. Hoc, inquit, facite in mei memoriam. Quibus verbis & Lutherus fatetur tum apoſtolis Euchariſtiæ conſecrandæ tributam fuiſſe poteſtatem. Facere (inquit) eſt, hoc totū imitari quod ipſe tunc fecit. Quando igitur ipſe tum fuerat operator, conſecrator, immolator, illos etiam operatores, conſecratores, & immolatores huius ſacrificij conſtituit.

Mat.26. *Marci 14.* *Lucæ.22.* *1.Corin.11.*

Sacerdos facit miſſam, ſed plebs accipit eam.

Sacerdos itaque quoties panem & vinum in Euchariſtiam conſecrat, Miſſam facit. Plebs verò quæ dum aguntur myſteria ſacramentum accipit, non tanquam negocij geſtores, Miſſę prçeſſe, aut Miſſam facere, ſed intereſſe Miſſæ dicuntur. Quã obrem & plebs ad inſtar pauperis eſt, qui ſolum accipit: at ſacerdos qui velut hierarcha myſteriis præeſt, cũ ſit inter Chriſtum & plebem ipſe mediator, nonnihil vtrinque repræſentat. Quatenus enim conſecrat ac miniſtrat, Chriſtum refert qui donat: quatenus autem accipit, eatenus cum paupere plebe communicat.

IX.

Multa requiruntur ad Miſſam

Iam igitur cunctis opinor dilucidum eſt, Miſſam præter ipſam promiſsionem remiſsionis peccatorum, alia multa requirere, quę quantum ad ipſius Miſſę ſubſtantiam attinet, longe plus habent momenti, quàm promiſsio quęuis. Nam Paulus epiſtola priori ad Corinthios, Miſſæ ſubſtantiam explicuit abſque mentione qualibet remiſsionis peccatorum. Sed & remiſsio peccatorum etiam ex veteribus ſacrificiis promittebatur, quemadmodum & hic remiſsio peccatorum pro-

1.Cor.11.

mittitur, non quidem ob ſumptionem ſacramenti, quemadmodum ſæpe diximus, ſed ob virtutem ſacrificij quod in Miſſa repræſentatur, nempe ſacrificij crucis.

Species vtique panis in Miſſa Chriſti corpus refert, quod exangue pendebat in cruce: & ſpecies vini ſanguinem, qui ſimiliter in cruce fundebatur in remiſsionem peccatorum. Propter quod in myſticis illis verbis dicitur, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Atque ad hunc modum vetera nouis vel ad amuſſim quadrãt, quemadmodum & Moſi iuſſum fuerat, vt cuncta ſecundum exemplar faceret quod in monte viderat. Nam vt illic populus res quaſdam offert, ſubinde ſacerdos eas ipſas immolat, altare ſanguine conſpergens, mox igne quicquid eſt adipis adolet in altari, poſt hæc admiſcet & preces, atque ita promittitur remiſsio peccatorum: ſic & in hac noua cæremonia panis & vinum à populo conſueuit offerri, ſubinde per ſacerdotem igne cœlitus miſſo quicquid eſt adipis, hoc eſt intima panis & vini

Matt.26.

Conferũtur noua veteribus.

Exodi.25.

ſubſtantia prorſus abſumitur, pane vinóque mutatis in ſacram euchariſtiam. Sanguis verò ſeorſum à corpore repręſentatus, quid aliud quàm iugulationem quandam & immolationem inſinuat? Calix interea madet ſanguine Chriſti: quo tametſi non reſpergatur altare, non eſt dubium tamen, quin ab illo nonnihil ſanctitudinis accipiat. Admiſcentur demum & preces: atque ita virtute tam eximij ſacrificij vera promittitur peccatorum remiſsio.

Euchariſtiæ ſacramentum non ſumãt niſi pœnitentes.

Quis iam nõ perſpicit illas figuras huic veritati prorſus reſpõdere, ac viciſsim veritatem iſtam vmbris & figuris illis? Nemo tamen ex hác cõparatione credat cuiquam ad hoc ſacramentum accedere licere, quem non ante verè pœnituerit. Nã ſi quum ad ipſa vetera ſacrificia accedebãt, confitebantur peccata ſua domino, quemadmodum Num. 5. iubentur: multò magis ad hoc ſacrificium acceſſuri tenentur ſe prius expurgare, & dignè præparare, quũ ob hoc ipſum inſtitutum ſit abſolutionis ſacramentum. Nõ eſt ergo quod quiſquã ad euchariſtiam accedere præſumat cum peccati mortalis conſcientia. Nam eiuſmodi peccata per ſacramẽtum abſolutio-

nis expurgari pridem oportuit. Veruntamen hic delentur peccatorum reliquię, ſimul & peccata quorum inter confitēdum non eſt habita memoria. Neque ſacramētum iſtud, vt ſæpe diximus, eſt ſignum remiſsionis peccatorum, ſed vnionis eſt ſacramentum, & incorporationis Chriſto, nō remiſsionis peccatorū. Aliud eſt enim prȩſtare peccatorū remiſsionem, & ſacramentum eſſe talis remiſsionis.

Quædam quę Lutherus falſo impingit illuſtriſsimo Regi, diluuntur.

Cap. IX.

IAm ſatis abunde cōfectum eſt, opinor, Miſſam nō eſſe promiſsionem ſolam, neque totam ipſius Miſſæ virtutem in promiſsione remiſsionis peccatorum conſiſtere. Quamobrem & à veritate longe alienum eſt quod Lutherus cōminatur, nempe quòd niſi Miſſam obtinuerimus eſſe promiſsionem ſeu teſtamētum (vt ipſe falſo iactitat verba clarè ſonare) totum Euangeliū & vniuerſum ſolatiū amittimus. Nam & in- I.

tegra nihilominus erit totius euangelij veritas. Sed neq; ſolatij quicquã eſt quod Lutheranũ commẽtum hominibus queat afferre, quod nõ iuxta communem totius eccleſiæ ritum & fidẽ idque longe cumulatius q̃ pro Lutheri ſomniis exhibeatur.

Corp' Chriſti fieri per cõſecrationẽ nõ probatur ex nudis euãgelii verbis ſine pia interpretatione.

Addam & iſtud, quòd niſi ritus eccleſiæ tot ſeculorum vſu, pariter & patrum aſſertionibus eſſet comprobatus, nec Lutherus neque alius quiſquam ex euangelij nudis verbis aduerſus proteruientẽ euincerct corporis Chriſti præſentiam in ſacramento fieri per cuiuſuis ſacerdotis cõſecrationem. Et quantum damnum eſſet nobis hoc ſolatio priuari, aut in hæſitationem aliquam leuiculam huius rei venire? At in iſtam inciderimus hæſitationẽ haud dubie, ſi cum Luthero nihil patrum interpretationi nihilq; conſuetudini cenſeremus deferendum. Veruntamen ex euãgelij verbis vnà cum aſſertionibus patrum, atque diuturna conſuetudine, præſertim in re tanti ponderis, nihil dubito quin euincetur aduerſum omnes, in Miſſa verè carnẽ & ſanguinem Chriſti conſecrari, donariq; fidelibus. Sed de iis rebus poſtea copioſius dicemus. Interea certum

habeamus,nullum in toto euangelio verbum eſſe, quo Lutherus valeat aduerſus proteruientem firmare Miſſam eſſe promiſsionem,quod tamen ipſe toties & tam magnifice iactitat.

Age iam excutiamus & iſtud quàm nõ erubeſcat homo impudẽtiſsimus Regi & mendacium & contradictionem impingere,quòd is hoc loco fateatur ſeſe ad tædium vſque de teſtamentis & promiſsionibus à concionatoribus audiiſſe, & tamẽ poſtea cum de ſacramento ordinis loquatur,neget vllam in tota cœna dominica eſſe promiſsionem. At in hoc plane mendaciſsimus eſſe Lutherus deprehenditur ab eo qui verba Regis illic ſcripta velit perlegere.Sunt enim hæc verba regis: Legatur locus de cœna dominica,non reperietur apud vllũ euangeliſtarum in ſuſceptione ſacramenti pro miſſam gratiam. Legitur à Chriſto dictum, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorũ. Quibus verbis ſignificauit ſemetipſum in cruce per paſsionem redempturũ genus humanum.Sed quũ dixit ante:Hoc facite in meã cõmemorationem, nullã hoc facięti, II. Matt.26.

id eſt ſacerdoti conſecranti,neque eucha-
riſtiam recipienti, gratiam ibi promittit,
nullam peccatorũ remiſsionẽ. Hactenus
ipſe rex.Quibus verbis palã eſt regem ne
gare vel gratiã vel remiſsionẽ peccatorũ
in miſſa promiſſam eſſe vel ei qui conſe-
crat,vel ei qui recipit euchariſtiã. Et hoc
ſanè veriſsimum eſt. Nõ negat tamẽ quin
in ipſis verbis Miſſæ recenſeatur promiſ-
ſio remiſsionis peccatorũ:quæ promiſsio,
vt dicit,facta eſt propter effuſionẽ ſangui
nis in cruce, & propter ipſam paſsionem,
qua genus redemit humanũ, non propter
eſum ſacramenti. Mendacium igitur eſt
apertiſsimum,quòd rex negarit vllam eſ-
ſe promiſsionem in Miſſa.

Luth. falſo imponit re gi contradictionem.

Sed & iſtud quoque nihilominus men
daciũ eſt,quòd rex ſibi ipſi contradixerit:
quũ nihil repugnet concedere, ſe ab aliis
audiiſſe de teſtamentis & promiſsionibus
iſtiuſmodi,& negare tamen quòd in miſ-
ſa fuerit vlla gratia ſeu peccatorũ remiſ-
ſio vel cõſecranti vel ſuſcipienti euchari-
ſtiam aperte promiſſa. Rex vbique ſecum
cõſtat,& pro his quæ docet, aut ſcriptu-
ras aut rationes affert efficaciſsimas, quas
vel aure ſurda Lutherus pertranſit, vel

mẽdaciis & cauillis eludere conatur, quẽadmodũ & in hoc (quod proximè ſequitur) manifeſtũ eſt. Nã ait regẽ citra vllam probationẽ aſſeruiſſe fieri à ſacerdotibus non modo id quod Chriſtus in cœna, ſed quod in cruce fecit. quod eſt haud dubie mendacium apertiſsimum. Nam rex ad id comprobandum duas affert ſcripturas, vtranque ex Paulo.

Rex bina autoritate probauit id à ſacerdotibus fieri quod Chriſtus fecit.

III.

Sed verba regis ſubiiciã. Si nobis (inquit) inſtet Lutherus, ſacerdotẽ offerre nõ poſſe, quia Chriſtus in cœna nõ obtulit: recordetur eorũ quæ dixit ipſe, teſtamentum inuoluere teſtatoris mortẽ, nec antè vires & robur ſumere, & tota perfectione cõpleri, quàm eo moriẽte qui teſtatus eſt. Quamobrẽ non ſolũ pertinẽt ad teſtamẽtũ quæ prius fecit in cœna, ſed etiã oblatio ei' in cruce. Nã in cruce cõſummauit ſacrificiũ, quod inchoauit in cœna: eóque totius rei cõmemoratio, nẽpe cõſecrationis in cœna, & oblationis in cruce, vno celebratur ac repræſentatur ſacramento Miſſæ, atque adeo verius mors repræſentatur quàm cœna. Apoſtolus enim quum Corinthiis ſcriberet, Quotieſcunque panẽ hunc comederitis, & calicem biberitis,

1. Cor. 11.

adiecit,non,cœnam domini, ſed mortem domini annúciabitis. Hactenus ipſe Rex.

Roffenſis. In quibus verbis lector apertè vides regem teſtimonio Pauli communiiſſe quod dixerat,nimirum in miſſa verius mortem Chrſti repræſentari,q̃ dominicã cœnam. Annúciabitis(inquit) mortem domini donec veniat.Quam ſcripturam & nos ante latius tractauimus.

Verba regis. Sed audi iã alterã ſcripturã ex Luca,quã rex ad idipſum cõprobãdũ produxit. Verba regis ſunt hęc:Negari nõ poteſt ſacerdotem in Miſſa bonũ opus facere:quippe qui nõ aliud facit in miſſa,quàm Chriſtus in cœna fecit & cruce.hoc enim declarãt

Luca. 22. verba Chriſti,Hoc facite ĩ meã cõmemorationẽ. Quibus verbis quid aliud volebat vt in miſſa repræſentarẽt ac facerent, quàm quod ipſe faciebat in cœna,& cruce?Hucuſque rex. Lutheri tamẽ tanta eſt improbitas, vt nihil pudeat aſſeruiſſe regem id dixiſſe ſolũ,& nõ probaſſe, quum tamẽ pro vna re duo ſcripturarũ teſtimonia Rex produxerit, vt iam oſtendimus.

Cauillum Luth. Audiſti mendacium lector, accipe nũc & cauillũ quod illico ſubiecit. Dico (inq̃t)ego contrà, manifeſtũ eſſe ſacerdotes

in Miſſa id omittere quod Chriſt' in cœ- «
na fecit, & id facere quod Iudæi fecerunt «
in cruce Chriſto. Nec dico hoc ſolũ, ſed «
probo quoque. Nã qui verbũ dei peruer- «
tit & extinguit, is verè crucifigit filiũ dei: «
id quod faciunt omnes qui ex promiſsio- «
ne opus faciunt, quũ hoc verè ſit verita- «
tẽ dei mutare in mẽdaciũ. Hæc Lutherus. «

Ego certè neminẽ hactenus audiui, qui promiſsionẽ opus fecerit. Neq; ſi quiſquã id tutari vellet, quòd promiſsio fuerit opus: nõ video quomodo veritatẽ dei com mutet in mendaciũ. At vnũ ſcio, quòd ſi puertere & extinguere verbũ dei, ſit filiũ crucifigere, Lutherus Chriſtũ ita crucifigit, vt nemo magis. Nam ipſe tam illud, Annũciabitis mortẽ domini, quàm illud, Facite in mei commemorationẽ, peruertere ſimul & extinguere conatur penitus.

Confutatio

Luth. Chriſtum crucifigit.

IIII

Subinde non minus impudenter & ſacrũ ipſius miſſæ canonẽ, tot ſeculis à patribus non minori eruditione quàm vitæ ſanctimonia prǽditis honorificè cultũ, ipſe cõtẽnit, ac pro nihilo ducit. Canonem (inquit) ego reieci & reiicio, quòd prorſus apertè contra euangelium vocat ſacrificia, quæ ſunt ſigna dei promiſsionibus

adiecta,nobis oblata, à nobis recipienda, non offeréda. Primum hic audis lector, quòd ſacrũ reiicit canoné,quo nihil hactenus apud orthodoxos, exceptis euangeliis,antiquius habitũ eſt. Qui cõteptus (ſi nihil aliud eſſet) abũdè monſtrat quale monſtrũ & quàm horrendũ ſit Lutherus.At cauſſam ſubdit,nempe quòd prorſus apertè contra euangeliũ vocat ſacrificia,quæ ſunt ſigna dei promiſsionib⁹ adiecta. Verũ iſtud apertiſsimũ eſt mendacium, quòd canon prorſus apertè contra euangeliũ ipſa dei ſigna vocet ſacrificia. Proferat velim ipſum euangelij locũ, qui canoni tam apertè contradicat, id quod ſcio nũquam faciet. Nos autẽ abundè ſatis produximus,cur verus agnus Chriſtus Ieſus,verè ſub illis panis & vini ſpeciebus in altari ſacrificetur. Et quid prohibet ſigna dei vocari ſacrificia? Nam & in veteri lege quæ ſacrificia vocantur, fuerũt itẽ & Chriſti per ſuam paſsionem immolãdi ſigna, ſimul & promiſsionibus adiecta, quemadmodũ ſuperius oſtendimus. Quid mirum igitur ſi panis & vini ſpecies, quæ non modo ſigna ſunt carnis & ſanguinis ipſius agni iam olim in cruce pro nobis

Signa dei vocãtur ſacrificia.

Species panis & vini vocãtur ſacrificia.

bis

bis immolati, verumetiam eundem verè præſentem annunciant ob reficiendam eiuſdem immolationis memoriam, quid inquam mirum eſt, ſi eiuſmodi ſigna ſacrificia vocentur? quando nuſquam (quod tamen ob conſequendam veram vitam oportuit) agn⁹ ille comeditur præterquam ex hoc ſacrificio. Geminum itaque mendacium, vt ferè ſolet, Lutherus huc inuexit: alterũ, quòd ſigna ipſa nõ debeant vocari ſacrificia: alterũ, quòd affirmet id tam prorſus apertè facere cõtra Euangelium. *Duplex Luth. mendacium.*

Quod verò ſubdit ideo ſigna hæc non eſſe offerenda, quòd nobis oblata ſint, & à nobis recipienda, quid ſtolidius dici poterit, quum nihil penitus habeamus offerendum, quod nõ à deo prius accepimus? Sic enim Dauid deo confitetur. 1. Paralipomenon. 29. Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et Paulus identidem ait: Quid habes quod non accepiſti? Quare ſi nihil deo ſit à nobis offerendum, niſi quod nõ accepimus, nihil vnquam offeremus. Præcluditur enim ad hunc modum omnis oblatio penitus, id quod apertiſsimè ſcripturis contranititur, quippe quæ paſsim hortantur *1. Cor. 4.*

vt hoſtiam aliquam offeramus deo. Quod ſi poſsit quidpiam quod à deo pridem acceptimus, deo rurſum offerri, quid vetat quo minus hunc immaculatum agnum, tam acceptabilem patri, quippe qui pro peccatis olim offerebatur, & ad noſtram vtilitatem à deo nobis donatus ſit, quid inquam vetat quo minus eundem rurſus offeramus patri, ceu iuge quoddam ſacrificiũ, pro peccatis quæ quotidie facimus, quotidie redimendis? Nã etſi Chriſtus ſemel oblatus fuerit pro peccatis omnibus abolendis, tamen oblationis illius meritum & fructus, non niſi mediis idoneis, peccatoribus omnibus applicatur. Alioqui nemo peccatorum fieret ſaluus, ſed cuncti damnarentur.

Filius patri offerendus.

Meritũ paſſionis applicatur hominibus.

Quod ſi Lutherus dixerit ſufficere cuique ſuam fidem, neque ego refragor, vbi cætera defuerint. Verum vbi cætera queant obtineri, nec tamen conquirendi ſufficiens adhibeatur diligentia, talem fidem ego minime ſuffecturam opinor, ſed protinus ipſa negligentia deformari. Nam alioqui fruſtra non modò baptiſmus, verumetiam abſolutionis ſacramentum & Euchariſtia quoque fuiſſent inſtituta.

Sola fides non ſufficit cuilibet adulto.

Per hæc ergo ſacramenta, paſsionis illius fructus peccatoribus communicantur. Nihil ergo ꝓhibet quin ſub ſignis Chriſtus verus agnus offerri poſsit, quum hac hoſtia nulla altera purior, nulla ſanctior, nulla denique patri acceptior excogitari queat.

VI *Luth. mentitur omnia oblata fuiſſe incẽſa.*

Hic multis cõuiciis, multis inſaniis, multis deniq; puerilibus ineptiis præteritis, ad illud ſolenne de ſacris literis mendacium venio, quo Lutherus cõtendit nullum in lege fuiſſe ſacrificium quod recipiebatur, & non penitus totum incendebatur. Mihi (inquit) ſatis. In lege quicquid offerebatur, totum incendebatur. Putat enim offerri nihil, quod nõ igne prorſus abſumebatur, quum ſcripturæ palàm aſſerant, nõ modo populum obtuliſſe ſacerdotum manibus, verumetiam & ipſos ſacerdotes immolaſſe lõge plura quàm incenderint. Sed de populo prius exẽplum producamus. Leuit. 2. ſic ſcriptũ eſt: Anima quũ obtulerit oblationẽ ſacrificij domino, ſimila erit eius oblatio. Iſtud omnino de quouis offerente quantumuis laico debet intelligi. Porro ſacerdotis officium erat, ex tota ipſa oblatione me-

moriale quoddam decerpere, mox ignibus exurendum, vt ibidem traditur. Nam paulo poſt ſequitur, Ac deferet ad filios Aaron ſacerdotis. Quorum vnus tollet pugillum plenum ſimilæ, & ponet memoriale ſuper altare &c. Ecce vides lector priuatum illum de populo prius ad ſacerdotis manum offerre, deinde ſacerdotem ipſum offerre denuo. Rurſum in eodem capite ſequitur apertius; Sin de craticula fuerit ſacrificium tuum, æquè ſimila conſpergetur oleo, quam offerens domino trades in manibus ſacerdotis. Ecce traditio manibus ſacerdotis oblatio dicitur, & oblatio domino facta. Quam (inquit) offerens domino, trades in manibus ſacerdotis. Et continenter ſequitur de ſacerdote: Qui quum obtulerit eam, tollet memoriale de ſacrificio, & adolebit ſuper altare. Ecce vides lector quòd prius quàm id quod pro memoriali deſumitur, exurendum, totum illud pridem oblatum à laico dicitur oblatio: & denuo per ſacerdotum oblatum, vocatur ſacrificium.

Memoriale quid ſignificet. Cæterum ne in verbo memoriale ſcrupulus habeatur, Moſes quinto

Leuitici, quid per hoc velit intelligi, docet apertius. Nam poſtquam pauperi (qui non haberet quicquam viuum offerendum) ſimilam offerre iuſsiſſet, illico mandat vt ſacerdos plenum ex ea pugillum hauriens cremet ſuper altare in monumentum eius qui prius obtulerat: quodque reſiduum eſſet, ſacerdos in ſuam partem acciperet. Ecce vides id quod incenditur, in eius memoriale & monumentum fieri, qui prius obtulerat. Bis igitur oblatum fuit, ſemel per laicum, & denuo per ſacerdotem: tertio nonnihil ipſius oblati cremabatur. Sed & in eodem capite plenius aperitur non ſolum id offerri quod incenditur, ſed totum quod apportatur ad manus ſacerdotum. Nam iubetur ibi pauper, qui pecus non habeat, duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, alterum pro peccato, alterum in holocauſtum. Offerebatur igitur vterque, ſed alter tantum incendebatur. At in re nimis aperta nimis laboramus: verum iſtud ideo facimus, vt nemini non dilucidum ſit quàm ſit impudens Lutheri mendacium.

VII. Et quanquam ex his quæ diximus, aliquouſque conſtet, etiam ſacrificium aliquod in lege fuiſſe quod recipiebatur, & non totum incẽdebatur, quemadmodum de altero turture aut altero pullo columbarum apertiſsimum eſt: non grauabimur tamen & alia ſuper hac re producere teſtimonia. Ego certè demiror hominem, qui tantam ſibi de ſacris bibliis peritiam arrogat, contrariũ aſſerere tam impudenter, quum in bibliis occurrant eius rei tam frequenter exempla. Nam Leuit. x. legitur ita ſacerdotibus dictum: Tollite ſacrificium quod remanſit de oblatione domini, & comedite illud abſq; fermento iuxta altare, quia ſanctum ſanctorum eſt. Ecce quòd reliquũ fuit præter oblationem domini, hoc eſt præter id quod incendebatur, ſacrificium erat, quod & ſacerdotibus in cibum fuit. Et quãquam aliqua pars totius exurebatur in memoriale, nihilominus ipſum totum erat deo verè ſacrificatum. Nam vbi quiſpiam è populo ſacerdotum manibus rem quamuis obtuliſſet, primum, ſi fuiſſet ipſa res inanimis, cuiuſmodi ſimila eſt, ſiue cruda, ſiue cocta, frixáve, mox eandem ſacerdos in ſacrificium

Sacrificiũ non ſemper comburebatur.

offerebat, vt nuper diximus: atque ita demum portiuncula quadam eius ſacrificij in altari exuſta, quicquid reſiduum fuerat, ab ipſis edebatur ſacerdotibus. Sic enim apertè iuſsit Moſes Leui.2. Quicquid (inquit) reliquum eſt, erit Aaron & filiorum eius ſanctum ſanctorum de oblationibus domini. Quòd ſi pecus offerendum eſſet à populo aut à principe, aut à priuato quouis, poſteaquam ſacerdotum manibus id ſemel oblatũ fuiſſet, tum ſacerdos idem pecus immolabat in altari ſanguinem eius effundens, & eodem altaris baſim reſpergens, iamque hoſtia & ſacrificium appellabatur. Poſtremò nõnullam eius partem ſacerdos exurebat in memoriã ipſius muneris, ſi vel pacificorum hoſtia fuiſſet, vel victima pro peccato. Quicquid autem reliquum erat, ſacerdotibus in eſum vertebatur. Is ordo Leuit.3.4.&.5. patet apertiſsimè. Quamobrem & Nume.18. dominus ad Aarõ dicit: Omnis oblatio, & ſacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, atque cedit in ſancta ſanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. in ſanctuario comedes illud. Quid poteſt apertius dici? Propter quod & Moſes, vt

Leuit.10. traditur, iratus fuit aduerſus Eleazar & Ithamar filios Aaron, quòd hircum oblatum pro peccato non comediſſent, ſed exuſſiſſent penitus. Cur (inquit) nõ comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto qui ſancta ſanctorum eſt? An nõ ex his verbis palam eſt idipſum quod edebatur, oblationem & ſacrificiũ fuiſſe? Sed & Exo.29. Panes (inquit dominus ad Moſen) qui ſunt in caniſtro, in veſtibulo tabernaculi teſtimonij comedent, vt ſit placabile ſacrificium, & ſanctificentur offerentium manus. Ecce ipſa receptio & comeſtio panum, ſacrificiũ illud effecit placabile, quo manus item offerentium ſanctificabantur. Et Deutero.18. ſcriptum eſt: Non habebunt ſacerdotes & leuitæ, & omnes qui de eadem tribu ſunt, partem & hæreditatem cum reliquo populo Iſraël, quia ſacrificia domini & oblationes eius comedẽt. Falſum eſt igitur, quòd nullum in lege fuiſſet ſacrificiũ quod recipiebatur, & non totum penitus incendebatur.

Cæterum & ex euangelio probemus hoc ipſum. Chriſtus enim apud Matthæũ cap.12. vocat ſacerdotum opera, ſacrificiũ. An nõ legiſtis (inquit) in lege, quòd ſab-

batis ſacerdotes in templo ſabbatum prophanant, & crimine vacant? Et quomodò prophanãt, niſi faciẽdis ſacrificiis? Nam & hãc eorum operam ſacrificiũ appellat, quũ ſubdit: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. At ob hæc quę incendebantur, ſolius ignis opera ſuffecit citra ſacerdotum ſudores. Sacerdotum labor erat potiſſimũ in iugulandis & excoriandis pecoribus: quod opus adeo ſacrum fuit, vt nemini alteri præterquam ſacerdoti liceret id facere. Quamobrem & palam eſt hoc opus à Chriſto vocatum ſacrificium. Mendaciſſimum igitur eſt quod Lutherus affirmat, nempe quòd in lege quicquid offerebatur deo, totum incendebatur. Nec enim ſolum quod exurebatur, ſed & quod edebatur ab ipſis ſacerdotibus, erat verè ſacrificiũ: niſi quis malit cum Luthero ſcripturas omnes peruertere, quàm aſſentire veritati.

Satisfecimus igitur (opinor) quæſtioni Lutheranæ, qua tam arroganter quæſiuit, vbi reperiretur in lege ſacrificium quod recipiebatur, & non penitus totum incendebatur. Palam igitur ex his eſt nihil omnino repugnare, quòd Chriſti corpus *Corp⁹ Chri*

ſti & ſanguis vocatur ſacrificium à nobis ſumendum.

& ſanguinē in miſſa vocemus ſacrificium. Et eadem identidem fateamur non ſolum antè nobis à deo donata fuiſſe, verūetiam à nobis rurſus in cibum eſſe recipienda. Sic enim in ipſis typis factum legimus, nimirum in veteri lege, res videlicet à deo donatas, eidem ruſum immolatas, demum à ſacerdotibus in cibum ſumi. Ex his iam diſcat lector quanta ſit vel inſcitia vel impudentia Lutheri. Inſcitia primum, ſi tot ſcripturarum inſcius fuerit, quarum notitiam vni ſibi præ cæteris vendicat. Impudentia verò, ſi non ignorauerit, & tamē diſsimulet, imò neget eas nuſquam in lege reperiri poſſe.

Sed prolixiores quàm oportuit in re nimis dilucida fuimus. Veruntamen ſi (quæ ſequuntur) meras amentias quibus Lutherus haud aliter, quàm furiis actus infernalibus debacchatur, perſequi velimus, nimio certe lectorem quemuis afficeremus tædio. Quamobrem illis dimiſſis, ad ea quæ ſunt maioris momenti tranſeamus.

INTERPRETATIONI quam de ſcripturis patres concorditer reliquerunt, fidē adhibendā eſſe.

Cap.

Cap. X.

HAud multo poſt hæc Lutherus cõtrouerſiam quandã agitat, an videlicet præter ſcripturas vlla traditionibus patrum habenda ſit fides. Quam ſanè controuerſiam Rex haudquaquam (vti Lutherus fingit) ſed Lutherus ipſe callidè mouit, quò regiis argumentis, quæ fuerant ob aliud inſtitutum in medium allata, poſſet abuti cõmodius. Nam vbi Lutherus duobus potiſsimum, hoc eſt verbo Chriſti pariter & exemplo probare cõtendit Miſſam eſſe promiſsionem, Rex vtrumq; pluribus rationibus atque ſcripturis confutans, docet, neque verbum vllum Chriſti, neque exemplum quoduis, ſolidã eius rei præſtare probationem. E quibus argumentis Lutherus quædam decerpſit, aliò contorquens quàm Rex inſtituerat, vt facilè quiuis lector iudicabit. Cæterũ quia Lutherus hanc cõtrouerſiam introduxerat, ex eo iuſtiſsima nobis datur occaſio iam præſtandi quod antè pollicebamur, nimirum oſtendendi, quòd intellectus Euangelij certius haberi poteſt ex inter- I. Euangelij

ſenſus ex patrum interpretatione petendus eſt.

pretatione patrum, & vſu nobis ab eiſdem tradito, quàm ex nudis ipſius Euangelij verbis. Simulque patebit non poſſe ex ipſo Euangelio probari miſſam eſſe promiſsionem.

II. Sed prius illud aggrediamur & doceamus, quòd citra patrũ interpretationem, & vſum nobis ab eiſdem traditum, nemo probabit ex ipſis nudis Euangelij verbis ſacerdotem quempiam his temporibus veram Chriſti carnem & ſanguinem conſecrare. Non ꝙ res hęc iam ambigua ſit, ſed quòd eius certitudo non tam habeatur ex verbis Euangelij, quàm ex patrum (vt diximus) interpretatione, ſimul & vſu tanti temporis quem illi poſteris reliquerunt.

Ioan. Vviclef negat Chriſtũ conſecraſſe in cœna.

Principio ſi quis donauerit (quod tamen Vviclefus prorſus negat) Chriſtum in cœna verè corpus & ſanguinem ſuum ex pane vinoque confeciſſe, nequaquam ex hoc infertur, quòd vnuſquiſque ſacerdos ita ſimiliter panem in corpus, & vinũ in ſanguinem permutabit. Nam Chriſtus pleraque feciſſe non dubitatur, quæ iam nemo quãtũuis aut ſanctus aut ſapiẽs fuerit, queat efficere. Quamobrem, niſi fuerit in dictis verbis apertè promiſſum, quòd

quiſquis ſiue laicus ſiue ſacerdos eandem rem tentauerit, idem effectus ſequetur, nulla nobis aderit huius negocij certitudo. Sed eiuſmodi nihil in Euangeliis, vt patebit, eſt pmiſſum. Sic enim refert Matthæus: Accepit Ieſus panem: & quum egiſſet gratias, fregit ac dixit: Accipite, comédite, hoc eſt corpus meum. & accepto poculo gratiis actis dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus qui eſt noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsioné peccatorum. Hactenus Matthæus, qui & ſolus teſtaméti noui meminit. Neque vllum hic verbum poſitum eſt quo probetur, in noſtra miſſa vera fieri carnis & ſanguinis Chriſti præſentiam. Nam & ſi Chriſtus ex pane carnem ſuam, & ex vino ſanguinem effecerit, non ob id conſequitur, virtute alicuius verbi hic poſiti nos quoties idipſum tentauerimus, idem effecturos. *Matth.26.*

Matthæus itaq; nihil facit ad huius rei probationem, ac multo minus ad Lutheri commentum, quo contendit ipſe Miſſam eſſe teſtamentũ nouum, vti ſæpe diximus. Neque enim ſcripſit Matthæus: Hic ſanguis eſt teſtamentum nouum, ſed hic eſt

ſanguis teſtamenti noui.

Marc.14. Marcus item nihil confert, qui de remiſsione peccatorum nec verbũ quidem faciẽs, in cæteris ferme cõſentit Matthæo. Quamobrẽ nec ille aut huic inſtituto aut Lutheri figmẽto conducit quicquam. Sed Lucas (inquit) & Paulus rem ſatis aperiunt. Iſtud iam excutiamus. Primum, hi nil omnino de remiſsione peccatorum loquuntur. Quare & dilucidum eſt, quantum ad promiſſam remiſsionem peccatorum attinet, nihil eos iuuare Lutherum. Quamobrem & clariſsimum eſt, non poſ-

Anthypophora. ſe Lutherum ex toto Euangelio probare, Miſſam eſſe promiſsionẽ remiſsionis pec-

Luca.22. catorum. Sed dicet: Ex Luca pariter & ex

1.Cor.11. Paulo manifeſtè colligitur, ſacerdotes ex pane ſimul & vino carnem ac ſanguinem Chriſti conficere. Nam vterque narrat dixiſſe Chriſtum, Hoc facite in mei memoriam. At iſtud apud eum, qui nihil præter ſcripturas admittit, neutiquam probabit inſtitutum. Nam vt largiamur Chriſtum apoſtolis dixiſſe, non propterea cõſequitur quòd omnibus eorum poſteris candẽ

Matth.10. tradiderit poteſtatem. Nam & illis data

Marc. 3.6. fuit poteſtas eiiciendi dæmones, morbóſ-

que curandi, quæ iam in illorum vicarios haudquaquam competit.

Adde, quòd in Euangelio nonnulla leguntur apoſtolis dicta, quæ non conueniant omnibus, cuiuſmodi & iſtud eſt: In viam gentium ne abieritis. Quoniam igitur illud nuſquam in toto legatur Euangelio promiſſum, iam planè deeſt quo probemus, quicquid in cœna dictũ erat apoſtolis, id etiam cunctis eorum poſteris fuiſſe dictum. Quòd ſi nequeat hoc de vicariis apoſtolorũ comprobari, multo minus id de quouis alio Chriſtiano conuinci poſsit, quum & apoſtolis & eorum vicariis multa fuerant tradita, quæ non ad omnes pertineant Chriſtianos. Non poteſt igitur per vllam ſcripturam probari, quòd aut laicus aut ſacerdos quoties id negotij tentauerit, pari modo cõficiet ex pane vinoque Chriſti corpus & ſanguinem, atque Chriſtus ipſe confecit, quum nec iſtud in ſcripturis contineatur. III. *Matth. 10.*

Ex iis (opinor) nemo non intelligit, huius rei certitudinem, non tam ex Euangelio pendêre, quàm ex vſu & conſuetudine quæ per tot ſecula nobis ab ipſis primis patribus commẽdata eſt. Sic enim ip- *Cõſecrationis fides ex priſcorũ pẽdet eruditione.*

ſis,docente ſpiritu ſancto,viſum fuit hanc Euangelij partem nobis interpretari.Sícque ſuis temporibus vtendam arbitrati ſunt:vt iam quiſquis aut alium ſenſum aut vſum velit introducere, is omnino repugnabit ſpiritui ſancto,cuius inſtinctu priores patres hunc ritum & cæremoniam in Euchariſtiæ conſecratione tradiderunt. Nam perſuaſiſsimum eſſe poteſt ei qui nõ ignorat euangelium, ſpiritum ſanctũ (qui datus eſt eccleſię perpetuꝰ inſtructor)nũquam in re tanti ponderis fuiſſe paſſum ipſam errare tanto & tam prolixo temporum ſucceſſu.

IIII. Cæterum vt confirmetur illud quod diximus,nempe maiorem habendam eſſe fidem vſui diuturno,quem à primis ipſis patribus eccleſia certò traditum confidit, quàm nudis ipſius Euangelij verbis, adiiciam exemplum aliud. In verbis Euangelij quæ ſupra recenſuimus,duo ſunt dumtaxat, nempe factum Chriſti,& mãdatum de ſic faciendo. Ego verò iam alia verba Chriſti producam,in quibus pręter factum & mandatum adiicitur & tertium, nempe promiſsio, nec tamen his diebus vllus ex eis effectus ſequitur. Proferam inquam

Magis fidendum eſt conſuetudini probatæ quàm nudis euangelij verbis.

inquam ex Euãgelio quiddam, quod olim Chriſtus ipſe fecit, quemadmodum & illud conſecrationis opus Euangeliſtæ referunt feciſſe Chriſtum. Deinde quod & idem opus apoſtolis iubebat facere, quẽadmodum & Lucas & Paulus illic docẽt mandaſſe Chriſtum vt ita facerent. Denique præter hæc in eiſdem verbis oſtẽdam promiſiſſe Chriſtum, vt effectus ex conamine futurorum Chriſtianorum palam ſequeretur. Id quod in cœnæ dominicę verbis nuſquã ſcribitur CHRISTVM fuiſſe pollicitum. Et quanquam hæc omnia tradita ſint in Euangelio, & vnius effectus gratia, nunquam tamen his diebus aut quàm rariſsimè talis euenit effectus. At video præſtolaris lector quidnam exempli ſim producturus. Accipe quid id ſit. docent Euangelia Chriſtum eieciſſe dæmones, illuminaſſe cæcos, ægrotos ſanaſſe. Ecce factum. Apoſtolis inſuper mãdaſſe, quatenus ipſi facerent eadem opera. Sic enim Lucas ſcribit: Conuocatis autem Ieſus duodecim, dedit illis poteſtatem & authoritatem ſuper omnia dæmonia, & vt morbos ſanarent. Ecce iuſſum. Iubetur enim apoſtolis vt ſimilia faciant. Datur

Miracula Chriſtus fecit, quæ & apoſtolis faciẽda commiſit, cum certitudine effectus.

Lucæ.22.
1.Cor.11.

Lucæ.9.

enim eis poteſtas eadem faciendi quæ fecit Chriſtus. Sed aduerte ſimul & tertium, promiſsionem videlicet factam effectus ſecuturi, atque cunctis qui credituri eſſent in CHRISTVM. Signa, inquit Chriſtus apud Marcum, eos qui crediderint, hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽtur nouis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferũ quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebũt. Ecce tertium, promiſsionem videlicet, quam certè nullum his diebus effectũ ſortiri dilucidè cernimus. Nemo enim eſt qui iam aut dæmones corporaliter eiicit, aut ſanat morbos: & tamẽ ambigimus minime quin hodie plurimi ſint qui fidẽ habeant. Quod ſi nullus iam effectus ex hac promiſsione ſequatur, vbi tam factũ quàm iuſſum Chriſti præceſsit, quam certitudinem habebimus ex illis verbis in quibus non certo promiſerit ſucceſſuris ſacerdotibus conſecrandi poteſtatem?

Marc. 16.

Sed dicet forte quiſpiam: Inanis igitur erit promiſsio Chriſti? nequaquam. Non enim voluit Chriſtus promiſsionem hãc efficaciã habere perpetuã, ſed pro tempo-

Promiſſio miraculo-

re naſcẽtis & adoleſcẽtis Eccleſiæ. Quod tamen ex ipſis Euangeliis haudquaquã dicimus, ſed ex vſu & interpretatione patrum dũtaxat. Cõmuniter enim in ipſis Eccleſiæ primordiis à verè credentibus hæc facta ſunt ad corroborandã Euãgelij fidẽ. At poſtquã fuerat euãgelica doctrina per totum orbem vſquequaque diffuſa, nihil deinceps opus fuit eiuſmodi miraculis. Veruntamen ſi nudam Euangelij lectionem ſequeremur, certũ haberemus hodie neminem verè credere, niſi qui poſsit ea ipſa ſigna facere, hoc eſt & eiicere dæmones, & ſanare morbos, quũ Chriſtus tã apertè ſit pollicitus, ꝙ eos qui credituri forent, hæc ſigna ſubſequerẽtur; hoc eſt, vt per ei⁹ nomen dæmones eiicerẽt, morboſq; ſanarẽt.

rum opportunè impleta eſt.

Non ſemper miraculis opus eſt.

Quis itaque non ex iis iam planè perſpicit, maiorẽ vſui & interpretationi ſcripturarum nobis concorditer ab ipſis patribus relictæ, quàm nudis ipſius Euangelij verbis adhibendam fidem?

Concluſio.

V.

Cæterum quid hic Lutherus fortè cauilletur, nũc præuideamus. Fortaſſe dicet & hodie promiſsionẽ iſtam effectũ ſortituram, ſi nõ defuerit fides. At velim iſtud dicat explicatius. Nam deeſſe fidẽ, tripha-

Tẽpora noſtra non carent miraculis ob fidei defectũ

riam intelligi poteſt. aut ꝓ ipſa fidei ſubſtātia, hoc eſt, quum nulla penitus fides in mundo fuerit: aut pro fidei magnitudine; hoc eſt, quòd non ſit tanta fides in quouis homine; quanta ſufficiat ad agēda miracula, & quātam habuerant illi priſci: aut deniq; pro qualitate fidei, quòd ſcilicet ob inopiam & defectū fidei viuæ & formatæ res nō ſuccedat. Non eſt, opinor, dicturus primū, niſi prorſus inſaniat, quādo palam eſt multos credere confiteriq; Chriſtum. Neque ſecundum affirmari poteſt, quum non ſit credibile, quin hodie tāta ſit fides in vno aliquo totius Eccleſiæ mēbro, quāta fuerat tūc in ſingulis. Nam ſingulo cuique credituro promiſſum erat, ꝙ eum illa ſigna ſequerentur. Neq; tertium dici poterit, niſi quiſquam aſſerere velit Chriſtū fruſtra fuiſſe mortuum, quum ob id ille mortem obierit, vt nos fide viueremus.

Cæterum quouiſcunque modo fidem acceperit Lutherus, ſi nequeat ipſe miracula nobis edere, ſuopte iudicio confitetur ſibi deeſſe fidē, de qua tamen alioqui toties iactitat ſe certiſsimū eſſe quòd eam habeat. Quod ſi Lutherus ipſe tanta fide careat, nihil tamen ambigo quin in tota

prorſus Eccleſia quiſquã fuerit, cuius fides æque vera, viua grataq; ſit deo, atque fuerat aliquorũ fides, qui pridem eiuſmodi miracula patrauerant. Nam ad eiectionem dæmonum ſufficiebat olim fides non formata, quemadmodum ex euangeliis aperte conſtat. Multi, inquit Chriſtus, dicent mihi in illa die, Domine domine nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc cõfitebor illis, quia nunquam noui vos. Ecce fides horum, haudquaquã viua grataq; fuit, & tamen eiecerunt dæmonia, compluresque alias virtutes patrarunt. Quicquid igitur Lutherus dixerit, idem periculum eueniet, ne quis iam ex pane vinoque carnem & ſanguinem Chriſti cõficiat, ſicut ne dæmones eiiciamus, quandoquidẽ & illud opus magis arduum ſit, nimirum ex pane Chriſtũ facere, quàm eiicere dæmonem. Quamobrẽ quum illa verba quibus in re minoris momẽti Chriſtus adeo dilucidè promiſerit effectũ ſubſecuturũ, iam fruſtrari videamus, nec effectum ſortiri, multo magis in re maioris põderis, & vbi nulla promiſsio facta ſit, metus eſſe

Ad miraculorũ operationẽ nõ requiritur fides formata.

Colligit nihil certum ex verbis Euãgelij de conſecratione colligi.

poteſt, vt ob defectum fidei non eueniat, quod iubebatur duntaxat, non item promittebatur.

VI. Hæc idcirco dixerim, ne quis nudis ipſius Euágelij verbis pertinacius adhęreat, ſpreta patrum interpretatione, quęadmodú Lutherus facit, vſum & interpretationé à patribus Eccleſiæ traditá nihili pendens, & nuditati verborum inſiſtens, quæ non ſufficiunt ad id quod velit conuincédum. Nam vſus quē patres vnanimiter approbarunt, plerumq; multo certius docet quid ſit amplecté dum, q̃ ipſa Euangelij verba, quéadmodú in ipſis opinor exéplis per nos ante productis abũ dè patuit. Nam ex priori exéplo dilucidũ fuit conuinci minime poſſe, quòd vel apoſtolorũ ſucceſſores, vel ſinguli Chriſtiani, vel ſoli demum ſacerdotes cõficere queãt Euchariſtiam, & ex pane vinoq; corpus & ſanguinem Chriſti cõſecrare. Nunquã enim hoc Vviclefus ex illis verbis admiſiſſet, neque alius quiſquam qui velit nudę literæ contentioſus inhærere.

Sed neque ex poſteriori exemplo quis effugiet, quin modum verborũ ſenſum amplectatur, quin aut concedat nemini em hic

Hic nõnulli refutãtes patrum interpretationes, blaſphemant Euangelia eſſe nudas fabulas.

temporibus parẽ cuiuis illorum qui fuerant in primitiua eccleſia fidẽ habere, aut plane iã eſſe fruſtratã Chriſti ꝓmiſsionẽ.

At pręcipuè Lutherus id ſubterfugere nequit, quũ is tam apertè neget quicquã vel à Paulo, vel ab euangeliſtis traditum, quod nõ ex æquo pertineat ad oẽs Chriſtianos. Quod ſi verum ſit, tum ad nos qui iam hac tempeſtate ſumus, æquè ſpectabit ipſa Chriſti promiſsio de miraculis faciendis, atq; ad illos qui primi fuerant in Eccleſia. Quãobrem quũ nemo ſuę fidei iam eiuſmodi fructũ experiatur vel in ſe, vel in quouis alio, palã eſt aut iam nõ vigere promiſsionem illam Chriſti, aut ſi vigeat, non extare nunc in vllo homine tantã fidem, quãta paſsim in ſingulis olim fuerat Chriſtianis: quod neutiquã eſt credibile.

Manifeſtũ eſt igitur id quod ante polliciti ſumus oſtẽdere, nempe ꝙ diuturnus vſus, & cõcors patrũ interpretatio, nemine diſsidente, ſolidiorẽ præbent certitudinem, quẽ in modũ intelligi debeat obſcurus quiuis Euãgelij locus, ꝗ ipſa nuda verba, quæ variè poſſunt à cõtentioſis ꝓ ſuo cuiuſq; placito detorqueri. Neq; enim dubito quicquã, quin is qui ſtudia conſiliaq; VII.

Spiritu ſā-cti inſtin-ctu euange-lia recepta ſunt & in-terpretata.

patrū adeo fulciuit,ne lapſi fallerentur in diſcernendis veris Euangeliis, ab iis quæ fuerant cōmentitia:eoſdē etiā illuſtrauerit,ne totam Eccleſiā per eorundē Euangeliorum vſum & interpretationē in tam impios errores abducerēt. Nam quid profuiſſet Eccleſiæ,verum Euangelium à cōmentitio diſcreuiſſe, niſi pariter & ipſius veri Euangelij verus intellectus nobis innotuiſſet? Quamobrem vt euangeliis patrum vnanimi conſenſu receptis indubitatam fidē adhibuimus, ita par eſt vt vſui & interpretationi per eoſdem Eccleſiæ concorditer exhibitis,credamus inhæſitāter. Neq; minor certitudo nobis eſſe debet quòd recta ſit ipſa Euangelij interpretatio,quæ per patres (nemine diſſentiente) nobis tradita eſt,quàm quòd ipſum euangelium per eoſdem nobis exhibitum, pro vero ſit habendum Euangelio. Nam & idem vtrobique ſpiritus, illorum animis vtriuſq; ſuggeſsit veritatem, hoc eſt tam Euāgelij,quàm vſus & interpretationis eiuſdem. Errare quidem poteſt vnus aut alter patrum, non diffiteor, homines enim ſunt:ſed vt omnes inſimul aberrēt, atq; adeo turpiter hallucinētur in his quę

Eccleſia nō errat circa fidem.

ſunt fidei, neque benignitas ſpiritus, qui perpetuus Eccleſię cuſtos datus eſt, neque verax Chriſti promiſsio de fide nunquam defectura, per tot annorum centenarios paſſa fuiſſet. Quamobrem vt per Eccleſiã & Eccleſiæ patres certò nobis innotuit quodnam ſit verũ, quódve ſit fictum Euãgelium, ita per eoſdem haud minus innoteſcet, qui ſit verus vſus, veráque Euangelij interpretatio: quum eiſdem inſtrumentis, hoc eſt patrum linguis ſpiritus ille ſacer tam in Euangeliorũ diſcrimine quàm in ſenſuum interpretatione fuiſſet vſus. Ego ſanè cum Auguſtino liberè clamo, me nec Euangelio crediturum, niſi quòd Eccleſiæ patribuſque credam. Sed neque aut his aut illi fidem haberem, ſi non certo fiderem & hos & illam à ſpiritu gubernari. Spiritus vtique ſic Eccleſiam gubernat, vt eam prorſus vniuerſam in rebus fidei neceſſariis non ſinat errori diuturno ſubiacere. At Eccleſiam ſpiritus ipſe non inſtruit niſi per linguas patrum. Quamob rem quum ab his edocta ſit quodnam prę cæteris euangelium amplecti debeat, ab eiſdem identidẽ & eiuſdẽ interpretationẽ omnino conuenit obtẽperanter accipere.

DIIVDICATIONEM dogmatum ad patres potius quàm ad plebem ſpectare.

Cap. XI.

SVpereſt adhuc in loco quidam error cõuellendus, de quo Lutherus haud mediocriter gloriatur, nẽpe quòd ad plebẽ ſpectat de dogmatib⁹ iudicare. Sic enim ait: De doctrina (inquit) cognoſcere & iudicare pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos: & ita pertinet, vt anathema ſit qui hoc ius vno pilo læſerit. Ecce quàm captet & aſſentetur plebi. Plebeio certè fauori, quem ſtultũ iudicem nemo vnquam ſapiens non planè cẽſuit, Lutherus totus innititur. Animaduertit enim callidus veterator plebẽ ſuis peſtiferis opinionibus applaudere, atque ideo iudiciũ plebis tanquam oraculum quoddam ſoliдиſsimum extollit, & ſacris ipſis literis fulcire conatur. Sed de populari fauore ſatis appoſitè dixit Seneca: Malis artibus fauor popularis quæritur. Et certè peſsimis artibus Lutherus populum ſibi conciliauit, quum ſolam fidem ſufficere doceat, nec

ſatisfactionem pro ſceleribus quantumuis enormibus exigit, ſed abſolutione ſimplici (modo firmiter ei credatur) non ſolum culpam, verumetiam pœnam omnem deleri, tam impudenter quàm etiam pernicioſè contendit. Et cuius animum, quancunque alioqui rectè ſapientem, hæc tanta flagitiorum impunitas, & in omne vitium licentia permiſſa, non facilè peruertat, alliciatque ad ſequelã? Ac maximè plebeiorum animos, qui leues & incõſtantes ſemper eſſe conſueuerunt, atque ad deteriora paratiſsimi. Quale fuerit iudicium populare, ſatis conſtat ex Ethnicorum hiſtoriis. Neque enim Camillus aut Scipiones à Romanis, neq; Lycurgus à Lacedæmoniis, neque ab Athenienſibus Solõ tantam iniuriam fuiſſent paſsi, ſi iudicio integro & incorrupto fuiſſent eorum ciues. Nec de Ethnicis tantum loquor, verum etiam & de populo dei, quem & deus ipſe peculiarem ſibi fecerat. An non legimus Hebræorum populum, poſteaquam eductus fuerat à miſera qua apud Pharaonem detinebantur ſeruitute, poſt tot portẽta prodigia oſtenſa, poſt tot exhibita eiſdem beneficia, nihilominus ad idololatriam de-

Exempla Ethnicorũ.

Exempla legis veteris.

Exod. 32.

clinaſſe, atque deo vero poſthabito vitulum adoraſſe conflatilem? Hoc ſcilicet egregium & præclarum eorum iudicium fuit, quòd ſpreto vero deo, qui tot prodigiis eos ab Aegyptiaca ſeruitute liberauerat, fictitium vitulum, deum ſuum arbitrati ſint. Sed veniamus ad noſtra. Num

Exempla Euangelii. idem populus qui Chriſti ſermonibus pariter & miraculis allectus credidit, omnibus honoribus illum dignum arbitratus, *Matt. 21. 27.* intra vnius hebdomadæ ſpacium ſic ab eo fuerat alienatus, vt tollendum & affigendum cruci pluſquam inſana rabie conclamauerit? Paulum item & Barnabam quum

Act. 14. eſſent Lycaoniæ (quod in actis refertur) populus auditis eorum ſermonibus & viſis miraculis tanto in precio habuerũt, vt vix compeſci valuerint, quin illis tanquã diis immolarent: cæterum ſequenti die ſic immutati fuerant, vt Paulum lapidibus obrutum, velut mortuum reliquerũt. Sed

Exempla à populo Chriſtiano. & Chriſtianum populũ quis ignorat per hæreticorum dogmata ſæpenumero deluſum, & à tramite veritatis abductum fuiſſe? An non Donatiſtæ gloriati ſunt multo maiorem populi partem ſibi quàm orthodoxis aſſenſum præbuiſſe? Et quoties quę-

ſo vel ſola populi multitudine Arriani cõtra orthodoxos præualuerint? Tanta certe fuit inconſtantia iudicii popularis, vt nunc vera fidei dogmata, nunc apertiſsimas hæreſes approbarent. Quæ res apertior eſt, quàm vt negari queat. Nam Athanaſius dum viueret, totum Alexandrinenſem populum aduerſus Arrij dogmata ſibi coniunctiſsimum habuit, quibus & moriturus Petrum virum orthodoxum, & pro fide catholica plurima perpeſſum, ceu futurum Epiſcopum obnixius commendauit. Illi tamen (tanta fuerat eorum inconſtantia) Lucium quendam Arrianæ partis Epiſcopum admiſerunt: id quod neutiquam feciſſent, ſi recto fuiſſent ſinceroque iudicio. Sed eiuſmodi multa cõperiet quiſquis illorum temporum percurret hiſtorias. Nunquam certe vel Arrij, vel Aetij, aut Eunomij veſania, Sabellij, Photini, Pauli Samoſateni, aut denique Macedonij venenũ à Chriſtianis receptũ fuiſſet, ſi nõ defuiſſet eis iudicij integritas.

II. *Iudicium de dogmatibus nõ eſt plebi deſerendum.*

Sed & quomodo fieri potuit vt tã ſubtilia dogmata diſcerneret populus, quæ vix ab illis qui plurimum eſſent in ſcripturis exercitati, diiudicari valuiſſent?

Perfectorum enim eſt cibo ſolido veſci, cuiuſmodi ſunt, vt ait Paulus, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni pariter & mali. Quibus verbis plane manifeſtat Paulus, non ad plebem ſuper dogmatibus iudicium attinere, vt diſcernant quæ ſana ſint, & quæ peſtifera dogmata. Paucorum ſemper & perfectorum (hoc eſt ſpiritualium) id erat officij, potius quàm multitudinis, quæ lacte magis alenda eſt, quàm ſolido cibo, quemadmodum

Heb.5. & Paulus eodem teſtatur loco: Facti (inquit) eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Neque enim qui credunt cuncti ſunt vſque adeo ſpiritales, vt de fidei dogmatibus illico iudicare queant.

1.Cor.1. Nam Paulus tametſi Corinthios laudaſſet velut in omnibus diuites effectos, in omni verbo & in omni ſcientia, ita vt nihil eis defuiſſet in vlla gratia, mox tamen eos velut carnales arguit, & quibus lacte ſit opus. Ego (inquit) fratres

1.Cor.3. non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed

nec nunc quidem poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Ecce quos Paulus ante prædicauit vſque adeo ditatos, vt nihil eis deeſſet in vlla gratia, iam carnales vocat, negátque adhuc veſci poſſe cibo ſolido.

Verum iſtud prorſus non de eiſdem accipiendum eſt. Erant enim in eo populo ſpirituales aliquot, apud quos Paulus & ipſe quoque ſpiritualis tanquam ad perfectos dei ſapientiam in myſterio loquitur, quæ recondita quidem eſt.

Erant præterea carnales quidã & craſſi, & hi longe plures quàm qui perfecti ſpiritualéſque fuerunt.

De ſpiritualibus igitur & perfectis intelligit Paulus quum dicit, quòd ſpiritualis omnia diiudicat.

De carnalibus autem & imperfectis ait: Animalis homo non accipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, neque poteſt cognoſcere quòd ſpiritualiter ea diiudicantur. 1.Cor.2.

Palam igitur ex his eſt, quum ſit carnalium & craſſorum numerus longe maior quàm ſpiritualium & perfectorum, non ad multitudinem pertinere iudicium de

dogmatibus quæ ſpiritualiter fieri debēt, & à ſpiritualibus, vtpote qui per longam

Hebr. 5. aſſuefactionem (vt Paulus ait) excercitatos habent ſenſus in ſcripturis ad diſcretionem boni pariter atque mali.

Adde quòd nec Lutherus ipſe tantum tribuiſſet multitudinis iudicio, niſi quòd in rem ſuam id plurimum facere ſibi perſuaſerit. Nam & alibi contemnit multitudinis iudicium. In captiuitate namque Babylonica dicit: Quid mihi cum multitudine & magnitudine errantium? Fortior omnium eſt veritas. Ecce hic ſoli confiſus ei (quam opinatur) veritati, pro nihilò ducit quòd multitudo ſibi aduerſetur. Sed dicet de multitudine errantium hic ſe fuiſſe locutum, non de ſuo grege, quem neutiquā errare contendit. Sed quomodo iſtud probat? Non aliter certè quàm Arrius & ſequaces ſui probant ſeipſos errore vacare: Afferunt enim ſcripturas, ſed quas ipſi pro ſuo ſenſu perperam interpretantur. Si talibus ſcripturis per vim contortis fides adhibenda ſit, iam Lutherus rectè docet non errare Lutheranos. Sed tolle ſcripturas, quas ita prauè contorſit, & quid aliud erit Lutherus quàm peſti-

Lutherus per vim cō torquet ſcripturas.

peſtilẽtiſsimus hæreſiarcha? Et quid grex Lutheranus, quàm populus à recto veritatis tramite ſeductus, & actus in præcipitium? Cæterùm in hac re Lutherus nihil à ſuis progenitoribus degenerat. Refert enim Socrates in hiſtoria tripartita, quòd quum optimi principis Theodoſij ſtudio pax fuiſſet eccleſiæ reddita, & Nouatiani relictis erroribus ad eccleſiæ gremium rediiſſent, maximáque pars Arrianorum, Eunomianorum, atque Macedonianorum ab hæreſibus ſuis reſipuiſſet, paucis exceptis Epiſcopis, qui planè contumaciter in ſua veſania perſtiterunt: hi quamquam antea de multitudine ſui ſequacium gloriati fuiſſent, tunc tamen ab ipſis derelicti, mutuò ſe conſolabantur, illud Chriſti recenſentes, Multos quidem eſſe vocatos, paucos autem electos. Sed operæprecium erit eiuſdem hiſtoriæ verba ſubſcribere. Sic enim illic habetur: Admiratus princeps eorum (hoc eſt Nouatianorum) concordiam circa fidem, lege præcepit vt propria oratoria tenerent, & priuilegia ſuæ eccleſiæ, atque fidei poſsiderent. Verum aliarum religionum Antiſtites propter diſcordiam ſuam

Hæretici aliquando cõmendant multitudinẽ, & quãdoque dãnant.

Matt. 22.

lib. 9. ca. 19.

in repræhenſionem ſui populi venientes æſtuabant, triſtitiáque confuſi diſcedebant, & literis conſolabantur alteri alteros, vt non cruciarentur quòd pluri-mi deficientes ad fidem τοῦ ὁμοουσίου accederent; dicentes, Multos quidem vocatos, paucos autem electos.

Quod certè tum non dicebant, cum multum populum per poteſtatem ſibi-ipſis aggregarent. Hactenus ex hiſtoria. Ex quibus verbis apertè liquet Arrianorum Epiſcopos nunc quidem laudaſſe, nunc verò damnaſſe multitudinis iudicium.

Ad quem modum & Lutherus nunc facit. Quando libet, & quoties in rem ſuam id faciat, multitudinis iudicium approbat: & rurſus quando non libet, eorũ iudicium contemnit & damnat. Sed vt ad rem veniamus:

III. *Non eſt ſtãdum iudicio populi.* Si iudicio populi ſtandum fuerit, cur populo non æquè credimus dum Arrij, Eunomij, aut Macedonij dogmatibus acclamat, atque dum veram orthodoxorum patrum approbat doctrinam?

Neminem enim reor vſqueadeo de-

ſipere,

ſipere, vt tum cum hæreticis populus applaudat, hunc rectum habere iudicium aſſerat: & contrà quum faueat orthodoxis, iniquum.

Quamobrem quum exploratiſsimum habeamus eundem populum nunc pro orthodoxis, nunc pro Arrianis, nunc pro Macedonianis, nunc pro aliis hæreſum authoribus iudicaſſe, quis vnquam ſapiens populi iudicio ſtandum eſſe decernet, & maximè, quum nulla dari queat ratio, cur vno tempore fides illius calculo, magis quàm altero firmiter adhibebitur?

Præterea libet hic à Luthero ſciſcitari quid ſibi velit per iudicium intelligi, quum dicat populum habere ius iudicandi.

Si ius intelligat aſſentiendi verbo dei, nihil refragor.

Populus enim eiuſmodi ius habet, vt credat & aſſentiat.

Sin dixerit eos item ius habere diſſentiendi ſi velint, falſum id eſt, quandoquidem ſic aſſentire teneantur, vt diſſentire non liceat.

Non licet diſſentire à recte docentibus.

Lucæ.1. Nam & Zacharias ob id mutus effe-
ctus eſt, quòd verbo dei per angelum
prolato non protinus aſſenſerit. Et gen-
Pſalm.17. tes in hoc laudantur, quòd in auditu
auris obediuerint: Sed & Chriſtus in
Matt.23. Euangelio dicit: Super cathedram Mo-
ſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. omnia er-
gò quæcunque dixerint vobis, ſeruate &
facite. Neque magis plebi Chriſtianæ
iam diſſentire licet his qui docendi ca-
Non licet diſſentire à rectè docentibus. thedram in eccleſia Chriſti legitimè ſu-
ſceperunt, quandiu nulla hæreſeos aut
falſi dogmatis laborent ſuſpicione, ſed
omnino neceſſe eſt vt his præſidibus ita
ritè vocatis fidem indubitatam adhi-
beant. Alioqui quot hæſitationes, quan-
tas turbas, quantáſque confuſiones eam
rem excitaturam quis non videt? Non
de his loquor qui ſeipſos ingerunt non
legitimè vocatos, aut qui manifeſtè con-
traria docent, & ſcripturas interpretan-
tur contra ſenſum antiquorum patrum.
Nã de his intelligi poteſt quod Ezechiel
Ezech.13. ait: Væ prophetis inſipientibus, qui ſpi-
ritum ſequuntur ſuum. Et quod apud
Hiere.27. Heremiam dicitur: Non miſi eos (ait

dominus) & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter. Nemini dubium ſit, eos qui huiuſmodi ſunt, falſos eſſe prophetas, hoc eſt qui ſeſe ad concionandum populo non legitimè vocati ingerunt, quique manifeſtè contraria docent his quæ nobis vnanimiter ab orthodoxis patribus ſunt tradita. Nec eſt quod obiiciant nobis, Multa ab eis fuiſſe dicta, quæ in ſcripturis nequaquam continentur. Nam & hoc Arriani pridem orthodoxis obiecerunt, nempe quòd conſubſtantialitatis vocabulum non erat in tota ſcriptura ſacra repertum. At hi pro ſua defenſione ſatis habuerunt, vti refert Athanaſius apud hiſtoriam tripartitam capite ſeptimo, quòd priores orthodoxi qui ſe præceſſerant, idem vocabulum vſurpaſſent. Vbi & videre licet callidiſsimas Arrianorum interpretationes de ſcripturis factas, quas à captu & iudicio populi tantum abfuiſſe conſtat, vt niſi ab oculatiſsimis & perſpicaciſsimis ingeniis vix potuiſſent deprehendi.

Orthodoxi vtūtur vocabulis quæ ab antiquis olim reperta ſunt.

Cæterum videamus quid in vtroque teſtamēto patres fecerint, an ad iudicium IIII.

de dogmatibus accerſierint plebem, nec nc. Certum eſt apud Iſraeliticam gentem fuiſſe ſeptuaginta ſeniores, quibus quoties aliquid ambiguitatis emergeret, fides adhibebatur: nec licebat cuiquam illis nõ obtemperare. His, vt Numerorũ. 11. traditur, impertitum fuit de ſpiritu qui in Moſe fuerat, quatenus in dubiis omnibus diiudicandis eſſent perſpicaciores. His & deus effigiem quandam ſui Exodi. 24. luculenter oſtendit, id quod non fecit vniuerſo populo, vt in Hebræo codice manifeſtius habetur: quod & magiſtri Hebræorum concorditer affirmant. Ad illos quoque pertinere confirmant quod de ſacerdotibus Leuitici generis 17. Deuteronomij ſcriptũ, eſt nimirum quòd in cunctis ambiguis ipſi iudicij veritatem aperirent. His tamen vnus adiungebatur Moſeos loco, ſic quòd toti' collegij numerus vnum ſupra ſeptuaginta cõtinebat. Quam obrem & quum Moſes eſſet in montem ad deum aſcenſurus, reliquit apud eos Aaron & Hur, qui vices eius tum abſentis agerent. Ex quibus apertiſsimum eſt, quòd in ambiguis & difficilibus do-

Septuaginta ſenioribus reſeruabatur dubiorũ determinatio.

Exodi. 24.

gmatibus, populi iudicium in veteri lege neutiquam expectabatur. In lege verò noua Chriſtus duodecim apoſtolos & ſeptuaginta duos diſcipulos deſignauit, quibus & plebem voluit fidem adhibere, non iudicem fieri eorum quæ docerent. Nam & illis dixit (vt alibi docuimus), & non ſingulis Chriſtianis: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Spreuiſſe autem intelligas quiſquis non aſſenſiſſet illorum documentis. Et quanquam Paulus idem accepiſſet à Chriſto Euangelium, quod & cæteri, tamen quia non vt illi Chriſtum hic in terris ſuiſſet ſecutus, ideo iuſſus fuit Euãgelium ſuum cum apoſtolis conferre, vt ab ipſis idem approbaretur. Aſcendi (inquit) Hieroſolymam ſecundum reuelationem, & Euangelium quod inter gentes prædico, contuli cum apoſtolis, ſed priuatim cum his qui erant in precio. Ecce non iudicium populi, ſed procerum Eccleſiaſticorum Paulus exegit.

Matt.10. *Marci .3.* *Lucæ.6.10* *Lucę.10.* *Galat.2.*

Adde, quòd quum Antiochiæ quidam ex fratribus docuiſſent circuncìſionem eſſe neceſſariam, Paulus & Barnabas qui

huic dogmati contradicebant; miſsi fuerunt Hieroſolymam ad apoſtolos & presbyteros ſuper hac quæſtione conſulendos. Conuenerunt igitur (vt in actis traditur) apoſtoli & presbyteri, vt diſpicerent de hoc negocio: & re definita, ſcripſerunt his qui tum abfuerant, quid eſſent credituri. Et certum eſt complures Chriſtianos, non ſolum eos qui tum Antiochiæ fuerāt, verum etiam alios in aliis orbis partibus nequaquam ad hanc ſynodum fuiſſe vocatos, nec eorum ſententiam in hoc negocio fuiſſe requiſitā. Ad ſolos enim apoſtolos & presbyteros attinebat ſuper hoc negocio ſententiam ferre, quēadmodum illic ſcriptum eſt. Conuenerūt (inquit) apoſtoli & presbyteri vt diſpicerent de hoc negocio. Sed dicet quiſpiam: Inferius item eſt facta mentio de fratribus & de tota eccleſia, quorum etiam nomine literæ miſſæ ſunt Antiochiam. Non reluctor. At hoc fuit humilitatis apoſtolicæ magis quàm abſolutæ neceſsitatis, quòd ita ſcripſerint. Nam quum apertum ſit fratres inferiores, qui tum Hieroſolymis aderant, nihilo maiorem authorita-

Acto. 15. — *Actor. 15.* — *Obiectionis dilutio.*

tem habuiſſe quàm qui tunc Antiochiæ vel in Syria ſeu Cilicia fuerant abſentes, neque fratrum aut diſcipulorum abſentium vllus petebatur aſſenſus, ſed tantum imperabatur, conſequens eſt vt & hi minores qui tum præſentes fuerant, ius nullum habuerint diſſentiendi. Sed & Lucas capite ſequenti ſic de illis decretis prodidit. Cum (inquit) pertranſirent ciuitates, *Actor. 16.* nempe Paulus & alij fratres cum eo, tradebant illis ſeruanda decreta quæ erant ordinata ab apoſtolis & presbyteris qui erant Hieroſolymis. Hic vides lector, quòd apoſtolorum & presbyterorum decreta facta Hieroſolymis tum ligabant abſentes omnes ad ea ſeruanda. Similiter & cap. 21. ſcribit Iacobum & presbyteros ad Paulum quum poſtremò veniſſet Hieroſolymam, dixiſſe. De his (inquiunt) qui crediderunt ex gentibus, nos ſcripſimus decernentes, ne quid huiuſmodi obſeruent. Ecce teſtantur ſe decreuiſſe: id quod ipſis inconſultis haudquaquam feciſſent, ſi licuiſſet eis apoſtolorum decreta contemnere. Et hic item aduertendum eſt, apoſtolos & presbyteros nihil fuiſſe veri-

tos aſſerere ſuum hoc decretum à ſancto
Actor. 15. ſpiritu proceſsiſſe. Viſum (inquiunt) eſt
ſpiritui ſancto & nobis, ne quid amplius
imponeremus vobis oneris.

V Ad hæc, quum principio recepta fuerint euangelia, non eſt dubium quin præter ipſa quatuor, quæ nunc in eccleſiis legimus, alia fuiſſent oblata, vtpote Petri, Thomæ, Matthęi, Nicodemi, necnon & illud quod ſecundum Hebræos euãgelium dicitur, verùm in his vel reiiciẽdis vel approbãdis quid valuit iudiciũ populi? Nihil penitus. Nam populus (vt par fuit) apoſtolorum & diſcipulorum calculis in hiſce rebus credere tenebatur,
Pſal. 71. quum ſcriptum ſit: Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam. Montes equidem erant, qui tum velut principes in eccleſia præeminebant nõ minori vitæ ſanctimonia, quàm ſcripturarum intellectu: & hos decebat pacis euangelium non modò ſuſcipere, verumetiam populo ſuſcipiendum prębere. Porro colles inferiores intelligi debent, quorum fuit reuerenter admittere, & ad iuſtitiam credere, quicquid mõtes ipſi credẽdũ iudicauerint.

Cæterum ſi iudicium plebis in hoc negocio fuiſſet requiſitum, credibilius eſt quòd euangelium illud quod ſecundum Hebræos inſcribitur, cæteris prętuliſſent, quum tunc maxima Chriſtianorum pars fuiſſent Hebræi, neque adhuc penitus omnẽ humanũ exuiſſent affectum. Alioqui nec murmur inter Græcos & Hebræos fuiſſet exortũ propter ipſorum viduas, eo quòd in miniſterio quotidiano deſpicerentur. *Act. 7.* Vtcumque fuerit, dilucidum eſſe cuiuis poteſt quòd in approbandis aut reiiciendis Euangeliis turbę iudicium non fuerit expetitum, ſed eius rei vel approbatio vel repudiatio ex principibus ipſis pendebat, & non ex rudiori turba. Quod ſi plebis iudicium in recipiendis Euangeliis neutiquam exigatur, multo minus in obſcuris Euangeliorũ locis elucidandis illorum iudicio ſtabitur. *In elucidatione euangelij non ſtatur iudicio vulgi.* Quid enim quum olim emergeret de cõſubſtantialitate quæſtio, iudicium rudis populi valuit, quando multos etiam eruditos & in ſcripturis ſacris plurimum exercitatos eius rei ſubtilitas hallucinari fecerit? Euſebiũ enim Cęſarienſem virũ optimũ, pariter & eruditiſsimum, alioſque *Euſebius aliquãdiu errauit.*

plurimos aliquamdiu tenuit in errore, quem tamen poſtea clariori ſcripturarum luce depulerunt. Quamobrem quum tanti viri cæcutierint in iudicandis rebus & negociis fidei, quis tam inſanus eſt vt indoctæ plebis iudicio cenſeat confidendum?

VI. His accedit, quòd ſi iam in quæſtionem venerit, an epiſtola Iacobi ſit inter catho licas epiſtolas connumeranda, an, vt Luthero videtur, eximenda penitus, quis iudex erit? populúsne rudis qui gregis obtinet vicem, an eruditi potius & optimi præ ſides eccleſiarũ, q paſtores in apoſtolicis vocantur literis? Hos profecto longe magis conſentaneum eſt iudices huiuſce rei quàm plebem fieri, & quod illi decreuerint, abſque contradictione recipi debere à cæteris. Nam alioqui ſi Lutherus gre gi ſuo perſuaſerit hanc epiſtolan non eſſe catholicam, & hi ſubſcripſerint illius ſententiæ, iam vel erit manifeſtum ſchiſma, vel omnes tenebimur pro iudicio Lutheranorum ex bibliis noſtris diuum Iacobum euellere. Et quãquã Origenes, aut alius quiuis, ſi quis in ſcripturis examinandis repertus fuerit eo diligentior

Male negat Luth. epiſtolam Iacobi non eſſe catholicam.

& circumſpectior, aſſeruerit hanc eſſe verè catholicam, nõ tamen audietur contra Lutherum. Et quamobrem? Quòd ſcilicet populus Lutheranus ita ſenſit, ita iudicauit, iudicio populi ſtabitur. Quis hic non videt latebras Lutherum quærere? Sed quid ſi Chriſtianorum cœtus longè copioſior quàm Lutheranorum è diuerſo cenſuerit, & hanc epiſtolam in bibliis reponẽdam decreuerit, eamque omnino catholicam aſſeuerauerit, vtpote à ſanctiſsimis & eruditiſsimis patribus hoc nomine ſibi commendatam: quis iam inter vtrumque populum iudex erit? non enim æquum eſt, vt nos, quibus legitima ſucceſsione fides à primis ipſis eccleſiæ columnis per tot fide dignos intermediatores promanauerit, iam horum diligentia doctrináque ſpreta, dextras iungamus eorum aduerſario, qui tam ingratè ſimul & impiè lacerat eorum vitam, doctrinam & eruditionẽ. Sed nec ille viciſsim ꝑ nos, aut ꝑ maiorũ noſtrorũ ſcripta, quæ ꝓ nihilo ducit, iudicari patitur. Quid ergo dicemus? Exiſtimabimus Chriſtum qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos, non ſolum pro nobis naſci, verumetiam

emori dignatus eſt, & carnis & ſanguinis ſui ſacramẽtis nos alere, ſpiritum ſuum è cœlis promittere, qui nobiſcum reſidens nos omnem doceret veritatem. Hunc inquam tam ardentem adamatorem exiſtimabimus ita ſuum gregem, quem tanto precio redemit, in tam horrẽdis errorum tenebris, atque nobis opponit Lutherus, & per tot annorum centenarios iacere permiſiſſe, neque vllum reliquiſſe nobis iudicem, & harum tenebrarum excuſſorẽ, præter vnum Lutherum? quem nemo; qui furias has contra regem illuſtriſsimum ſcriptas perlegerit, non planè perſpicit à dęmone quodã actum, & à diuino ſpiritu longe alienum eſſe. Præſcriptum eſt igitur aduerſus Lutheri Lutheranorumque iudicium, non ſolum quòd ipſe carnalem ſe prodiderit, cuiuſmodi Paulus nullum omnino iudicium de ſpiritualibus permittit, verumetiam quòd nobis doctrina ſpiritus integerrimo conductu per ſacros canales eruditiſsimorum atque ſanctiſsimorum patrum ab ipſis fontibus deriuata ſit. Quamobrem ſi vel contra epiſtolam Iacobi, aut aliã quamuis ſcripturam, ſeu ſcripturæ quamlibet interpretatio-

nem concordi patrum aſtipulatione fa-ctam Lutherus populusve Lutheranus iudicium ſibi arrogauerit, manifeſtum eſt idipſum nullius eſſe momenti, neque licere nobis vllo pacto Lutheranam interpretationem quatenus maioribus noſtris aduerſatur, admittere, niſi velimus Paulo repugnare, qui diſtrictius monet, vt non ſimus amplius pueri, qui fluctuemus & circunferamur quouis vento doctrinæ per verſutiam hominũ, per aſtutiam qua nos adoriuntur vt imponant nobis. *Ephe. 6.*

VII. *Iudicium populi antiqui cõtra Lutherum.*

Superioribus accedit, quòd ſi momenti cuiuſpiam fuerit iudicium populare, iam plurima de quibus hodie litigamus, in rem (vt aiunt) iudicatam tranſierunt. Nam exploratiſſimum eſt, per vniuerſam totius orbis eccleſiam, has veritates quas Lutherus damnat, à præſidibus eccleſiarũ fuiſſe prædicatas, populumque eaſdem citra contradictionem aliquam approbaſſe. Quid ergo ſuper hac re diutius contendimus, quandoquidem & iudicio populi iam olim in hoc negocio cõcluſum ſit? An non æqualis, vt ne maioris dixerim, authoritatis erit apud quoſque bonos & æquos iudicium populi, qui ſanctis

ipſis apoſtolis ac martyribus vicinior erat quàm huius populi nunc ſuperſtitis, qui certè vix rationem fæcis habet ad purum vinum, ſi cum priori illo populo conferatur? Quamobrem ſi quicquam in hac cauſa valeat iudicium populi; iam dirempta lis eſt, nec reuocari per deterioris nostrę populum licebit id quod per lõge pręſtantiorem fuerat approbatum. Niſi forte velimus pueriles imitari ludos, qui quod heri conſtruxerant, hodie demoliuntur. At hoc erit ſemper diſcere, & nunquam ad ſcientiæ veritatem peruenire. Nam qua ratione præſenti populo iam licet prioris populi iudicium in dubium reuocare, eadem licebit & ſubſecuturo populo præſentis damnare iudicium. Atqui iſtud quid aliud eſt, quã contra doctrinam Pauli, nunquam adoleſcẽre, ſed ſemper eſſe pueros, atque fluctuare & circunferri quouis vento doctrinæ per aſtutiam & verſutiam hominum? Et vt in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Vnus ædificans, & vnus deſtruens, quid prodeſt illis niſi labor? Sed hic dicet Luth. Adempta fuerat tũ populo ſua libertas. At hoc falſiſsimum eſt. Nam Lutherani nequaquam hodie

Ephe.4.

Eccle.34.

Obiectionis dilutio.

hodie cõſtantius Luthero, quàm priores populi ſuis pręſidibus adhęſerũt. Quę res manifeſtiſsimè cõſtitit in Athanaſio, Ambroſio, Chryſoſtomo, aliiſq́ue compluribus. Nam erant eorum auditores etiam ad mortem ſubeundã parati potius, quàm eos auferri ſibi paterentur. Iſta iam ſufficiunt, opinor, vt quiuis intelligat populum omnino ius nullum habere diſſentiendi ab eorum dogmatibus qui legitimè conſtituti ſunt diuini verbi pręcones, & ſcripturarum ſacrarum interpretes, maximè in his quæ ad fidem pertinent, & quandiu priorum patrum concordi ſententiæ ſeſe conformes reddiderint.

SED NVNC PAR EST vt rationes Lutheri quibus contrarium aſtruat, in mediũ afferamus.

PRIMA RATIO. VIII

CHriſtus (inquit) hoc ius ſtatuit inuictis & variis ſententiis. Mat. 7. Attendite à falſis prophetis qui veniũt ad vos in veſtimentis ouiũ. Hoc verbum certè dicit ad populũ aduer

» ſus doctores, & mandat eis, vt falſa do-
» gmata eorum vitent. At quomodo vitare
» poſſunt niſi cognoſcāt? quomodo cogno-
» ſcere, niſi ius habeant iudicādi? Nunc aūt
» nō ſolū ius, ſed præceptū iudicādi ſtatuit,
» vt hæc ſola authoritas ſatis eſſe queat ad-
» uerſus omniū pontificū, oīm patrū, omniū
» cōciliorū, oīm ſcholarū ſentētias, quę ius
» iudicādi & diſcernēdi ſolis Epiſcopis & mi
» niſtris tribuerūt, & impiè ac ſacrilegè, id
» eſt eccleſiæ reginæ rapuerūt. Stat etenim
» Chriſt⁹ dicēs, Attēdite à falſis prophetis.

Roffenſis. Primum hic aduerte lector quàm violentè contorqueat hanc ſcripturā Lutherus, quū nihil hic vel de dogmatib⁹ vel de iudicio neverbū quidē fiat. Neq; em̄ Chriſtus hic dixit, Attendite à dogmatibus, vt inter ea diſcernatis quæ ſunt praua, quæve ſalubria. Neque dixit, Attendite à falſis dogmatibus, ne vos inficiant. Sed dixit, Attēdite à falſis prophetis. hoc vero quid aliud eſt, quàm ſi dixerit, fugite conſortiū falſorum prophetarum, ne audieritis eos? Vetat enim Chriſtus ne tales audiantur, nimirū quòd eorum ſermo protinus inficiat, & facilè capiat ſimpliciores. Propter quod & Paulus Romanos hortatur, vt

Chriſt⁹ dehortatur audire falſos prophetas.

huiuſmodi ſeductores declinent, quòd ſci- Roma. 16.
licet per blãdiloquentiã & aſſentationem decipiant corda ſimplicium. Tales etiam 2. ad Cor. 11. idem Paulus vocat pſeudoapoſtolos. Iſtiuſmodi (inquit) pſeudoapoſtoli, operarij doloſi ſunt, ſumpta perſona apoſtolorum Chriſti. Ab his metuit ibidem Paulus, ne quemadmodum ſerpens Euam decepit verſutia ſua, ita corrumperentur ſenſus eorum à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto. Profectò nimiſquàm periculoſum eſt iſtos audiri nõ ſolũ à ſimplicioribus, verumetiam ab his qui vel mediocrem habent peritiam ſcripturarum. Res hæc notior eſt, quàm vt multis egeat verbis. Quis ignorat Nouatum, Arrium, Macedonium innumeros corrupiſſe, qui ſi protinus vt per orthodoxos de periculo fuiſſent moniti, fugiſſent & declinaſſent ab illis, nihil omnino diſcriminis incurriſſent? Propterea Chriſtus hoc verbo iuſsit, vt à falſis prophetis caueamus, qui Chriſtianitatis nomen ceu pelles ouium prætexunt ſibi, verum intrinſecus (vt verè Tertullianus ait) lupina rapacitas deliteſcit, hoc eſt ſubdoli ſenſus & ſpiritus operiuntur ad infeſtãdum gregem Chri-

ſti. Vetat igitur hic Chriſtus ne audiantur huiuſmodi falſi prophetæ:nõ aũt præcipit vt à ſingulis examinentur & diiudicentur eorum dogmata : quod certè longe periculoſiſsimum foret.

Sed dicet Lutherus:Ex hoc verbo plane ſequitur,quòd omnes habent ius iudicandi. Nam Chriſtus hoc verbũ dicit ad populum aduerſus doctores, & mandat eis vt falſa eorum dogmata vitent. At quo modo vitare poſſunt niſi cognoſcant, & quomodo cognoſcent niſi ius habeant iudicandi? Reſpondeo,ſi vir quiſpiam vxori ſuæ mandauerit quatenus attendat ab alienis:putabimus iam vxori licere vt alienorum peruerſis audiat ſuaſiones ſub eo prætextu vt diiudicet eas? Nequaquã:ſed hoc molitus eſt vir,ne chariſsima ſibi cõiunx in periculum incidat,atque ideo penitus omne colloquium interdicit. Eiuſmodi profectò zelum & ſponſus noſter Chriſtus Ieſus habet erga nos. Propter quod & nolens vt ab eiuſmodi falſis prophetis ſeducamur,iubet vt ab eis omnino
Matth.7. caueamus. Attendite inquit à falſis prophetis. Falſi prophetæ ſunt, qui, ſicut in
Apoc.2. Apocalypſi traditur, ſe dicunt apoſtolos,

& non ſunt, hoc eſt ſe dicunt eſſe miſſos, & nemo tamen eos miſerit. De quibus & alibi Chriſtus dicit, quòd ſeducent multos. Quamobrem & qui nolit ab eis ſeduci, huic neceſſe eſt vt colloquium eorum pariter & conſortium deuitet. Nam vt Paulus ait, Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Non ergo iuſsit Chriſtus hoc verbo, quatenus eorum dogmata ſinguli iudicarent, id quod abſque periculo ſimplicium fieri nequit: ſed vt eos quos vel de errore ſuſpectos, vel non eſſe legitimè miſſos accepiſſent, declinarent, quoad eorum doctrina per eos quibus incumbit doctrinarũ examinatio, ſolidius fuiſſet approbata.

Math. 24. *Marci. 13.* *1. Cor. 15.*

IX Iam etiã & iſtud aduerte candide lector quàm ſubdolè molitur Lutherus ex illo Chriſti verbo colligere ius iudicamdi dogmata. Principio ſcripturam ipſam recenſet, dicens: Attendite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium. Deinde ſubiicit intellectum eius. Chriſtus (inquit) hoc verbum certe dicit ad populũ aduerſus doctores, & mandat eis vt falſa dogmata eorum vitent. Subdit tertio loco: At quomodo vitare poſ-

ſunt niſi cognoſcant? Et demum apponit: Quomodo cognoſcent, niſi ius habeant iudicandi? Ita ſenſim & gradatim introducit venenum. Ego verò tametſi poſſem ſingula mēbra facillimè ſubruere, tamen ad hoc poſtremum reſpondeo, populum poſſe cognoſcere non dico dogmata de quibus Chriſtus ne verbū quidem dixit, ſed falſos prophetas, vel ex eo quòd hi qui non ſint legitimè miſsi, docendi tamen cathedrā vſurpent, vel quòd vehementer à probis habeantur ſuſpecti, vel quòd palam eorum doctrina condem nata ſit, vel demum ex aliis indiciis, quibus Paulus epiſtolas ſuas paſsim reſpergit. Ait enim (vt vnum locū exempli gratia producam) ad Romanos. 16. Obſecro vos fratres, vt conſideretis eos qui diſsidia & offendicula contra doctrinā quam vos didiciſtis, gignunt: & declinetis ab illis. Hæc certe verba non Romanis modo, verumetiam omnibus Chriſtianis haud dubiè ſcripta ſunt. quod & Lutherus (ſi tamen ſecum conſtet) non negabit. atque vtinam omnes Lutherani dignè verbum iſtud expenderent. Sed vt ad rem redeam: Talibus vtiq; notis diſcerni poteſt pro-

Falſi prophetæ variis deprehēdūtur indiciis.

pheta falſus, vt nihil oporteat ſingulum quenque Chriſtianum habere ius iudicã-di. Similiter & ad tertium dico, quòd pro pheta falſus vitari poteſt à ſimplicioribus per aliorum admonitiones, quanquam illius dogmata nequiuerint iudicare. Et ad ſecundum identidem aio, quòd vitabunt falſa dogmata, qui falſorum doctorum & libros & colloquia fugerint, id quod fieri poteſt abſque dogmatum auſcultatione.

Poſtremo demiror hominis impudentiam, quòd hãc ſcripturam, quę cum primis eum tangit, non erubeſcit introducere. Neminem enim percellit hoc verbum potius quàm Lutherum: qui ſi falſus propheta non ſit, nemo vnquam fuit. Quis enim non pſeudoprophetam appellabit eũ, qui deũ tam impiè malorũ authorem pronunciat, qui liberum tollit arbitrium, qui neceſsitate cuncta prorſus agi non veretur aſſerere, qui tam apertè contra ſcripturas fidei totum tribuit, operibus nihil, qui ſcripturas ſacras fœdè lacerans, alias penitus damnat, alias perperam interpretatur, qui ſacra patrum concilia ſanctiſsimáque ſcripta cõtemnit prorſus, qui denique nullum non mouet lapidem, *Lutherus pſeudopropheta.*

vt ſuam hæreſin ſtabiliat? O ſi nunc ſanctiſsimus ille Polycarp' viueret, qui quoties aliquid cõtra fidem audiret noui, ſolitus erat aures occludere ſuas, & in hunc modum exclamare, Deus bone, in quæ tẽpora me reſeruaſti, vt hæc audiam? Quid nunc piiſsimus ille faceret, tot & tam perniciosis auditis hæreſibus? Sed & integerrimus ipſe pater & Epiſcopus Irenæus qui Florinum acerbius repræhẽdit, quòd is malorum authorem deum aſſeruerit, quomodo nunc excandeſceret in Lutherum, qui veterem illam hæreſin reſuſcitauit? Legat quiſquis velit orthodoxorum pugnas aduerſum hæreticos, & inueniet illos non alteri fundamento ſolidius innixos eſſe, quàm vt dicerẽt, Hęc à fide dignis maioribus noſtris qui ante nos fuerunt, accepimus, vt nunc hanc fidem nullis hominum aut dæmonum impoſturis nobis liceat immutare. Iſtud olim ſuffecit ad reuincendos quoſuis hæreticos. Quam obrem quum Lutherus etiam in hanc baſim impingit, vel is eſt falſus propheta, vel alius nullus vnquam fuit.

Antiqui pugnabant aduers' hęreticos ex patrũ aſſertionibus.

Obiectio.

Sed adhuc dicet quiſpiam: Lutherus à ſectatoribus ſuis libenter auditur, & in-

gentem fructum ex concionibus ſuis parit, quo fructu Chriſtus pios prophetas ab improbis cenſuit diſcernendos Ex fructibus(inquit)eorum cognoſcetis eos. Ego verò quòd libenter audiatur,nihil miror, quandoquidẽ licentiã tãtã permittit omnibus. Nullis enim legibus alligari Chriſtianos permittit, neque põtificibus vllam condendarum legum ſinit habere facultatẽ. Quo fit vt omnẽ à ſubditis,quã hi præſidibus ſuis debẽt,auferat obedientiam & ſubiectionem. Neque id ſolũ,ſed & omnẽ dirimit conatũ obſeruandarum legum dei: quandoquidem & has prædicat impoſsibiles eſſe cuiuis, neminemque poſſe diuina ſeruare mandata. Reſecat & omne ſtudium conterendi pro peccatis, quum contritio(vt ait) quæ nõ fit in gratia,deteriorem faciat peccatorem.Confitendi quoque diligentiam ſuſtulit, eam inquam quę ſacerdotibus fieri ſolet,quòd ad eam neminem teneri dogmatizet. Sed & contendit nullam pro ſceleribus vllis quæ ſecreta ſunt, ſatisfactionem & pœnam exigi debere, ſed omnia liberè condonari per fidem affirmat.Sacerdotes qui caſi ſunt,omnes fictitios eſſe clamat, quũ

Dilutio.Luthe. omne malum perſuadet.

ſit omnis chriſtianus(vt dicit)verè ſacerdos. Negat & opera bona neceſſaria eſſe ad ſalutem, quũ nullũ ſit opus quantũuis bonũ quod peccato careat. Hæc nimirum & alia plurima quæ multã habent malitię libertatem, paſsim prædicat apud populũ. Et quis ſceleratus eſt, qui iſta non audiat libentiſsimè? Porro fructus quos parit, omnium amariſsimi, ſunt ſchiſmata, rixæ, contentiones, inimicitiæ, furores plusquã rabidi, impudentia, ſcelerum omnium copia, adulteria ſponſarum Chriſti, votorũ fractiones, ſanctę virginitatis deflorationes, monachorum ad ſecularia negocia fœminarumque complexus, reditus: ſanctum canibus apponitur, & margaritæ porcis.

Plurima vitia ſequũtur Lutheri doctrinã

XI. At inter hæc (dices) deo creditur, & Chriſtus diligitur. Falſum & hoc eſt, niſi fuerint ſcripturæ prorſus falſæ. Nã Chriſtus dicit Ioã.14. Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Et rurſum: Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Et paulo poſt: Si quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit. Et Paulus quoque: Circunciſio nihil eſt, ſed obſeruatio mãdatorũ dei. Ioãnes itẽ: Qui dicit, noui

Non credit rectè, qui non obſeruat mandata.

1. Cor. 7.

1. Ioãnis. 2.

eũ, & præcepta eius nõ ſeruat, mẽdax eſt, & in eo veritas nõ eſt. Fingant igitur iſti quantũ velint ſe & credere & diligere: ſi mãdata non ſeruẽt, nihil eſt quod faciũt. Sed neque credibile eſt eos mandatis obſeruandis incũbere, quũ negẽt fieri poſſe vt vel minimũ mãdatũ obſeruetur à quoquã. Ex fructib⁹ ergo ſuis Lutherus qualis ꝓpheta fuerit, abũde cognoſcitur, bonús ne, an mal⁹. Propter quod & Chriſtus ſubiũxit: Ex fructibus eorũ cognoſcetis eos. Si ſchiſmata, ſi cõtẽtiones, ſi furores, ſi cõuicia, ſi maledicẽtiæ, ſi ſcripturarũ ſacrarũ adulteratio, ſi ſcelerũ oĩm ĩpunitas, ſi votorũ fractiones, ſi ſanctimonialiũ inceſtus, ſi monachorum ſcortationes, ſi precationum horariarũ contẽptus, ſi ieiuniorũ violatio nephãda, ſi blaſphemię ĩ Chriſti & ſanctorũ imagines, ſi probra in ſanctiſsimã dei genitricẽ, ſi nepharius abuſus ſacræ Euchariſtiæ, ſi iſta inquam & alia innumera flagitia boni fructus dicenda ſint, iam Lutherus erit propheta bonus. Sin iſta peſsima ſint, & auribus omnibus verè Chriſtianis execrãda, quis Lutherũ ceu peſtem quandã teterrimã non fugiat, non horreat, non abominetur?

Cæterum vt ad inſtitutũ reuertar: Iam liquere ſatis opinor non poſſe Lutherum ex illo verbo Chriſti colligere, quòd populus habeat præceptum aut ius iudicandi dogmata, ſed fugiendi cauendiq́ue falſos prophetas, inter quos & anteſignanũ quendam apertiſsimis indiciis Lutherus oſtendit ſeſe. Nam iudicare de dogmatibus vſqueadeo difficile eſt, vt in illis etiã hi qui eruditiores ſunt, ſępius hallucinentur, quemadmodum de Euſebio ſuperius oſtendimus. Eat igitur nunc Lutherus & glorietur quòd hæc ſola authoritas ſatis fuerit aduerſus omniũ pontificum, omnium patrum, omniũ conciliorum, omniũ ſcholarũ ſentẽtias, quos clamat impiè atq; ſacrilegè populo ius iſtud rapuiſſe. Eat inquam, & talibus adulationibus pergat ludificare populum, qui à tali propheta merito ſeducitur, quum nec monẽte Chriſto dolos & fraudes huius lupi declinent. Stat
Matth.7. enim Chriſtus dicẽs: Attẽdite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Nec eſt quòd Germani putent Romanos hic lupos vocari, quòd aurum ſibi rapiãt.

Neque enim aurũ lupi, ſed ſanguinem ſitiunt: quod & hæretici faciunt. Rapiunt enim id quod auro quouis præſtãtius eſt, animas videlicet, de quarũ præda maximè gloriantur. Et eiuſmodi ſanè lupum ſub ouilla pelle ſeſe Lutherus iam præſtitit. Et quãquam hæc authoritas (vt ſibi videtur) huic negocio vel ſola ſufficiat, tamẽ ex veteri teſtamento voluit eam reddere paulo cõfirmatiorem. ſed ipſius verba ſubiũgam.

Secunda Lutheri ratio.

HVic ſubſcribunt ferme omnes omnium prophetarum ſyllabæ. Quid enim agunt prophetæ, niſi quòd populum monẽt ne falſis prophetis credat? At quid eſt hoc monere, niſi iudicandi & cognoſcendi ius penes populum eſſe, declarare & confirmare, ipſumque ſui operis monefacere & excitare aduerſus omnes omnium ſuorum ſacerdotum & doctorũ doctrinas? Quare hic concludimus quoties Moſes, Ioſue, Dauid, omneſq; prophetæ, in veteri lege populum à falſis prophetis vocant & monẽt, toties clamant, mandãt, confirmant, excitant ius cognoſcendi & iudicandi omnium omnia dogmata. At hoc infinitis locis faciũt. Habet hic Hen- XII.

» ricus noſter, aut vllus impurus Thomiſta
» quod iſtis oggannia t?nónne obſtruximus
Roffenſis. os loquentium iniqua?Et hic ſe rurſum oſtendit fallacem eſſe prophetam, quòd huius vocis acceptione duplici nos fallere
Propheta dupliciter dicitur. ſtudeat & circũuenire. Nam propheta bifariam accipitur. Paulo propheta dicitur,
1.Cor.14. qui ſcripturas enarrat, & exponit eas po-
Primo. pulo: ad quem ſenſum Lutherus intellexiſſe videtur prædictum Chriſti verbũ, quo populum admonuit à falſis attendere doctoribus, & à falſis (vt ait) dogmatibus.
Secundo. Cæterum quum in veteri teſtamento monemur à falſis cauere prophetis, de falſis vatibus & futurorum euentuũ prædictoribus intelligi debet: ad quem modum in Deuterono.18.capite quoddam indicium traditur, quo diſcerni queat propheta falſus à vero. Hoc, inquit, habebis ſignum. Quòd in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non eſt locutus. Hoc vtique ſigno falſus propheta diiudicabatur apud eos. Et quãquam pręter prophetas alij fuerint & ſcripturarum interpretes & doctores, hos tamen in veteri teſtamento nuſquam lego vocatos prophetas. Quamobrem neque

hæc poſterior argumentatio Lutheri priorem illam confirmat,neque cum ea quicquam habet affinitatis. Nam in diiudicandis vatibus oportuit,vt diximus,euentum rerum expectare.verùm ad veritatem interpretum diſcernẽdam nihil remoratur eorum iudicium qui gratiam habent ſpiritus,& ſenſus in ſcripturis plurimum exercitatos.Quo fit vt alia ratione vates diiudicentur,alia ſcripturarum interpretes.

Sed dicet Lutherus, hi qui vates erant, etiam docuerunt plurima. Ego iſtud non inficior. At hoc nomine,nempe quòd docuerint, neutiquam prophetæ dicebãtur. Neque enim per trecentos annos ante Chriſtum doctores & interpretes defuerunt apud Iudæos, & tamen conſtat eo tempore prophetas nullos fuiſſe vſque ad Zachariam Iohannis patrem. Quamobrẽ apertè falſum eſt ꝙ quoties Moſes,Ioſue, Dauid,omneſque prophetę in veteri lege populum à falſis prophetis vocant & monent,toties clamant,mandant, cõfirmant, excitant ius cognoſcendi & iudicãdi omnium hominũ dogmata.Nam & veri prophetæ ſępius monent populum ne falſos quouis modo prophetas audiãt. Sic enim

Trecentis annis ante Chriſtũ nõ defuerunt prophetæ.

Veri prophetæ dehortabãtur à malorum auditu.

Hieremias ait: Vos ergo nolite audire prophetas veſtros, & diuinos, & ſomniatores, & maleficos. Et rurſum: Nolite audire verba prophetarũ dicentium vobis, Non ſeruietis Regi Babylonis, quia mendacium ipſi loquuntur vobis. Et paulo poſt, Hæc dicit dominus: Nolite audire verba prophetarum veſtrorum qui prophetant vobis dicentes: Ecce vaſa domini reuertẽtur de Babylone cito. Mendacium enim prophetãt vobis. Nolite ergo audire eos. An hic tibi videtur Hieremias præcepiſſe populo quatenus ipſi falſorũ prophetarum dogmata diiudicent, an magis vt auerſentur eos, & aures ſuas occludant eis penitus? Sed & Moſen quoque num opinaris tum iuſsiſſe populo vt dogmata iudicaret, quũ dixerit ei: Caue ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inueniatur in te qui luſtret filium ſuũ aut filiam, ducẽs per ignem, aut qui ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia atq; auguria, ne ſit maleficus, nec incãtator, neque pythones conſulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. An non longe tutius iſtorum hominum dogmata Moſes exiſtimauit populum debere ignorare, quàm

Hiere.27.

Deut.18.

ſcrutato-

ſcrutatorem & iudicem horum ſuo maximo fieri periculo? Quod ſi Lutherus adhuc contendat vniformem huius vocis acceptionem in vtroque teſtamento fieri, tamen vellem aduertat quàm ſeueriter iſtiuſmodi falſis prophetis comminatum ſit vbique. Sic enim Deuter.18. ſcriptum eſt: Propheta qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum deorũ, interficietur. Hic ſi Lutherus ſeipſum excuſſerit, quot errores & falſa dogmata ſub nomine Chriſti protuliſſet citra mandatum vllum ſibi datum à Chriſto, ſed ſola deprauatus arrogantia, vel ſpiritu maligno concitatus, audiet omnino ſe condemnari. Neque poteſt hãc ſcripturam in orthodoxos patres aut ſequaces eorũ quouis modo retorquere, quum in compluribus eorum nec leuiſsima fuiſſe arrogantiæ ſuſpicio, neque maligno ſpiritu ad ſcripturarum interpretationes per eos editas eſſent impulſi, quin contra potius à ſpiritu ſancto, quem & ad hoc miſſum non dubitabant, vt ipſi fideliter Eccleſiam erudirent. Et quis tam impudens eſt, vt iſtos neget ad docendã ple-

Punitio falſorũ prophetarum quadrat in Luth.

Sancti patres id ad quod vocati erant, in humilitate docebant.

bem fuiſſe legitimè vocatos,atque inſtructos ab ipſo ſpiritu? niſi ſpiritum ſanctùm fruſtra fuiſſe miſſum,& ocioſum in Eccleſia reſidere contendat:quod impiū eſt vel cógitare. Quod ſi priores interpretes fuiſſent legitimè vocati, manifeſtè palam eſt Lutherum,qui nō vnum aliquem horum, ſed omnes indiſcriminatim conténit,arrogantia deprauatum eſſe, malignoq; pariter afflatum ſpiritu.An non mirè arrogantem in his friuolis argutiis oſtentat ſeſe? quæ quum mera blateramenta ſint,vt iam opinor intelligis optime lector,his tamen ſe viciſſe gloriatur,& Regem illuſtriſsimū ob has impurum vocat Thomiſtam, nec habere quod iſtis ogganniat,hiſq; obſtruxiſſe ſe iactitat os loquentiū iniqua.Quod ſi fecerit,mirum eſt quòd non ſuum ipſius os in primis obſtruxerit, quo nullum iniquius aut impudentius loqui poteſt. Sed iam ad ſcripturas quas attulit ex nouo teſtamento,reſpondeamus.

Lutherus malignoſpiritu afflatus cōtēnit omnes.

Tertia ratio Lutheri.

XIII. » REdeamus (inquit) ad nouam legem.
» Chriſtus Ioan.10.dicens,Oues meæ
» vocem meam audiunt: vocem vero alie-
» norum non audiunt, ſed fugiunt ab eis:

Nonne hic oues facit iudices, & ius co- "
gnitionis transfert ad auditores? Hic "
primum aduertamus quanta licentia Lutherus ſcripturam iſtam recenſeat. Nuſquam equidem hoc verbum Chriſtus de ſuis ouibus protulit: Oues meæ vocem alienorum non audiunt. nam plane falſum eſt, quòd oues Chriſti nunquam audiunt vocem alienorum, ſed quòd ſemper fugiunt ab eis. Sæpius enim compertum eſt oues Chriſti ſecutas fuiſſe vocem alienorum, & maximè dum hæreſis Arriana vexaret Eccleſiam Chriſti. Tunc enim complures falſis dogmatib9 erãt ſeducti, quorum aliqui tamen poſtea reſipiſcentes, redierunt ad catholicam fidem, vti mox docebimus. Neque deſperamus quin de Lutheri ſectatoribus idem eueniet, per quẽ complures ex ouibus Chriſti iam à recta ſemita veritatis abductas eſſe nihil ambigimus. De communibus tamen ouibus id dixiſſe Chriſtum non inficior, & de huiuſmodi verum eſt quòd non ſequuntur vocem alienorum, ſed vocem paſtorum ſuorum cum quibus longam & diuturnam habuerunt conſuetudinẽ. At palam eſt nonnullas ex ouibus Chriſti myſticis aliquã

Prædeſtinati tãdem conuertentur.

diu vocem alienorum fuiſſe ſecutas, tametſi poſtea rediiſſent ad Chriſtum. Neque enim fieri poteſt vt ouis Chriſti prędeſtinata, quantumuis interea plaudat hęreticis dogmatibus, non finaliter ad Chriſti vocem redeat, eam auditura. Quam rem & Chriſtus teſtatur hoc ipſo capite: Alias, inquit, oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere: & vocem meam audient: & fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Ecce vocat eas oues ſuas, quę tamen adhuc non Chriſti vocem auſcultarunt, ſed alienam à Chriſto. Ex Iudæis etiam plurimos, qui dum hic in terris prędicaret Chriſtus, vocem eius contempſerunt, poſt ipſius tamen aſcenſionem verbo eius crediſſe in actis apertiſsimũ eſt. quare planè falſum eſt quòd oues Chriſti nunquam ſequantur vocem alienorum, neque hoc in Euangelio traditum eſt vſquam. Quod ſi dixerit Lutherus in parabola ſic haberi, non reluctor: at nõ oportet, vt quicquid in parabola ſit dictum, id omnino myſticam habeat veritatẽ. quod Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus ac cæteri patres nón ſemel affirmãt. Murmurabãt equidẽ in parabola hi qui diuti⁹

Ioan.10.

Parabolarum verba non habent omnia myſticã veritatem.

laborarũt, aduerſus patremfamilias quòd parem aliis qui ſero venerãt, dederit mercedem. Indignabatur item & in parabola ſenior filius aduerſus patrẽ, quòd redeunti fratri vitulum ſaginatum occiderit. verum à myſticis operariis aut fratribus abeſt omne murmur. Cæterũ vt inſtitutum noſtrum apertius oſtendamus, proponatur exempli gratia verbum iſtud Chriſti: Ego & pater vnum ſumus. Aſſentiuntur huic ſinguli tam hæretici quàm orthodoxi, atque id quidem propterea, quòd norunt hoc ipſum à Chriſto fuiſſe dictum. Sed nũc ex ipſo verbo propter duplicem eius intellectũ varia ſuborta ſunt dogmata, quibuſdam dicentibus, quòd pater & filius vnum ſunt ſubſtantialiter, aliis contra negantibus inter eos vnitatem ſubſtantiæ, ſed concordiæ duntaxat & animorum vnitatem inter eos ſtatuentibus. Orthodoxi prorſus affirmabant filium patri conſubſtantialem eſſe: at Arrius & ſequaces ſui modis omnibus inficiabãtur. Sed dum ita contenderetur, periclitabantur complures ex ouibus Chriſti. Nec de ſimplicioribus tantum loquor, ſed de robuſtioribus ipſis arietibus, qui præter lumen fi-

Matth.20.

Luca.15.

Ioan.10.

Hæreſes ex malo intellectu ſcripturæ naſcuntur.

Euſebius Arrii dogmate corrupt⁹ fuit.

dei, plurimam inſuper in ſcripturis hãbuerũt eruditionem. Euſebius ille Cæſarienſis,quem Hieronymus in catalogo ad Deſiderium, propter exercitationẽ ipſius in ſcripturis, clauem appellat ſcripturarum,cuſtodémque noui teſtamenti:Is quũ eſſet talis ac tantus vir,audiens tamen interpretationem ab Arrio factam, credidit illi,ſecutus aliquandiu partes Arrij:& tamen quis dubitat illum ouẽ Chriſti fuiſſe,quum hinc in veram fidem Chriſti migrauerit? Quòd ſi periclitatus eſt Euſebius,& ita collapſus in iudicio, quam iudicij,quæſo,certitudinem habet reliquus populus?At,inquies, audiuit Euſebius tãdem, & credidit filium patri conſubſtantialem eſſe,nõ reluctor, ſed mihi ſufficit, ſuopte eum iudicio(cum eſſet ouis Chriſti) falſum eſſe, & ſic perinde ſecutus eſt vocem alienam à Chriſto.Quod ſi ius habuit iudicandi, iure ſuo tum id fecit, & bene ſibi licuit hoc ipſum facere. At nemo non videt illum in hoc peſsimè feciſſe, ſequendo iudicium proprium, quum non ignoraret maiores ſuos contrarium & ſenſiſſe & docuiſſe:id quod ipſemet reſipiſcens cõfitebatur,vt in hiſtoria liquet

ab eodem ſcripta.

Iſtud apertiſsimè conuincit quale ius in diiudicandis dogmatibus habeant Chriſtiani, nimirum aſſentiendi duntaxat, atque id non ſolum Euangelio, verumetiam omni veritati catholicæ quæ per maiores noſtros vnanimi conſenſu relicta eſt eccleſiæ vt credatur. Nam in eis non eſt dubium quin ipſe Chriſtus vnà cum Chriſti ſpiritu ſit locutus. XII. *Chriſtiani aſſentire debent & Chriſti verbis & ſanctorum patrum.*

Quamobrē & hanc vocem tandem audient omnes quicunque verè ſunt oues Chriſti. Et qui finaliter hanc vocem non audierit, apertè monſtrat ſe nequaquam ouem fuiſſe Chriſti. Sed neque ius vllum habet quiuis Chriſtianus ab hac voce diſsidendi. Nam ſi tale ius habuerit, licebit item & verbo Chriſti diſſentire: id quod planè falſiſsimum eſt. Nam vnde cognoſcimus Chriſti vocem, niſi per maiores noſtros, qui nobis eam indicauerunt? Vnde (precor) ſcimus quæ vera fuerint Euangelia, quod Matthæi fuerit, aut Lucæ, aut Iohannis, niſi per illos? Quamobrem vt fidem eis habuimus in Euangeliorum decernenda veritate, ita par eſt & in- *Veritatem Euangelii per patres ſuſcepim⁹.*

terpretationi per eos traditæ, præſertim vbi omnes conſentiunt, pariter adhibeamus. Nam ſi quiſque noſtrum ſuum iudicium & proprium ſpiritum ſequatur, tot haud dubie ſenſus erunt, quot fuerint capita. Quocirca ſtandum eſſe maiorum definitionibus quis non planè perſpicit? Errare quidem potuit vnus aut alter patrum, non diffiteor. At quòd omnes errauerint etiam in re ſeria quæ ad fidem pertinet, & tum quum vnanimiter de illa cõſenſerint, tantum abeſt vt credam, vt etiã in hac fide mori ſim paratus. Neque enim credibile eſt ſacrum illum ſpiritum, quem & veritatis ſpiritum Chriſtus appellauit, atque ob id mittẽdum pollicitus eſt, quatenus ob docendam nos omnem veritatẽ in eccleſia reſideret, fuiſſe paſſum, vt tot duces qui nos præceſſerunt, errarint omnes, & tanto tractu temporum, & in tantam perniciem & ſtragem animarum.

Patres ſimul cõſentientes in veritate fidei non errauerunt.

Addã & iſtuc, quòd qui maiores iſtos, hoc eſt priores patres ſequi cõtemnit, neque dignatur habere ceu duces ingreſſus ſui, ſed ſuopte iudicio fretus, ſpiritumque proprium ſecutus, irruit in ouile Chriſti, euidentiſsimum indicium eſt, oſtiarium

illi non aperuiſſe, neque per verum oſtiũ intraſſe, ſed tanquam furem & latronem aliunde quàm per oſtium & oſtiariũ conſcendiſſe. Nam quis ambigit, priores patres in ſtabulum ouium legitimè fuiſſe ingreſſos, oſtiariumque ſibi perfamiliaré habuiſſe, rectáque tendiſſe ad oſtium? Quamobrem quum Lutherus pluſquam ſuperbiſsimè contemnat illorum incedere veſtigiis, quis vnquam credat aut oſtiarium illi, quem ſuis familiaribus nouerit infenſiſsimum aperire voluiſſe, aut hominem tam arrogantis animi per oſtium tam humile potuiſſe intrare? Sed vereor ne mea prolixitate nimio lectoribus tædio ſim futurus. Quamobrem & ſuccinctius ad reliqua reſpondebo.

Quarta Lutheri ratio.

ET Paulus (inquit) quum. 1. ad Corint. 14. dicit, Vnus dicat, cæteri iudicent. quòd ſi ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat: nonne & hic iudicium penes auditorem eſſe vult? XV.

Reſpõdeo. Apud aliquot auditores iudicium eſſe vult, ſed non apud omnes. Nam probè nouit Paulus inter eos fuiſſe complures qui iudicare nequiuerint: id

1.Cor.3. quod ex epiſtolæ principio cõpertiſsimũ eſt,vbi & dicit:Ego fratres non potui vobis loqui vt ſpiritualibus, ſed vt carnalibus,vt infantibus in Chriſto . lactis potu vos alui,&nõ cibo.Nõdũ enim poteratis, ſed ne nũc qdẽ adhuc poteſtis. Nã adhuc carnales eſtis.Quiſquis autẽ carnalis eſt,is (vt paulo ſuperius oſtẽdit) nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, nẽpe ꝙ ea quæ ſunt ſpiritus dei,ſpiritualiter diiudicentur. Falſum eſt igitur ꝙ cæteris omnibus permiſerit iudiciũ,ſed tantum his qui verè prophetæ vereque ſpirituales eſſent. Nam & ſignificauit inter ipſos aliquot fuiſſe qui videbantur eiuſmodi, nec tamen erant, quum in eodem. 14. cap. ſubiunxerit inquiens : Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, agnoſcat quæ ſcribo vobis, quòd domini ſint præcepta. Liquet igitur ex his,haudquaquam cæteris omnibus de populo,ſed tantum his qui verè prophetæ veréque ſpirituales eſſent, permiſſum eſſe iudicium. Nam id alioqui non mediocris cõfuſionis& diſsidij foret occaſio, ſi quiſq; iudicium ſequeretur ſuum, & de ſuo cerebro loqueretur.Propter quod & 1.Cor.14. Paulus idipſum prohibẽs dixit:Nõ eſt de-

Paulus nõ reliquit cõmuniter omnibus iudicium.

cõfuſionis author,ſed pacis,vt in omnibus cõgregationibus ſanctorum. Perinde ac ſi dixerit: Ad hunc modum omnis ordo perturbaretur,& magna fieret in eccleſia cõfuſio,quæ nõ poteſt à deo proficiſci,à quo pax & ordinis integritas promanat. Quæ verba ſi Lutherus exactè perpẽderet, ſciret planè diſſenſiones iſtas,quas in eccleſia iam excitauit aduerſus priores patres, quum tãtam confuſionem tantamq; iuſti ordinis perturbationem pepererint, nequaquam ex deo eſſe, qui non eſt confuſionis author,ſed pacis. *Doctrina Luther. non eſt à deo.*

Quinta Lutheri ratio. XVI.

SIc quicquid Chriſt⁹ Matth.24.& vbique de falſis doctoribus,quicquid Petrus & Paul⁹ de falſis apoſtolis,magiſtris, & Iohannes de probandis ſpiritibus præcipiunt,eò pertinet,vt iudicandi,probãdi, dãnandi authoritas apud populũ ſit. idq; iuſtiſsime. Reſpõdebim⁹ ad ſingula. Chriſtus Matt.24.dicit: Videte ne quis vos ſeducat. Multi enim veniẽt in nomine meo dicentes; Ego ſum Chriſtus.& ſeducent multos. Et mox eodem cap.ſubdit: Surgent pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia,

ita vt in errorem inducãtur,ſi fieri poteſt, etiam electi. Ecce prædixi vobis. An non iam ingens prodigium eſt,magnam Germaniæ partem per vnum fraterculum ſeduci, ne tot proceribus eccleſiaſticis qui nos præceſſerunt,quicquam credant? Cæterum quid pro illis ſubiecerit Chriſtus, palam eſt. Iuſsit enim ne quiſquam eiuſmodi pſeudoprophetis crederet. Nolite (inquit) credere. perinde ac ſi dixiſſet, State in doctrina quam accepiſtis,nec relinquatis eam propter iſtorum noua dogmata. Paulus item. 2. ad Corint. 11. metuit, ne per aſtutiam huiuſmodi pſeudoapoſtolorum,quos & illic vocat operarios ſubdolos, & transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti: Metuit (inquam) ne per eorum aſtutiam Corinthij corrumperentur,quẽadmodum & per aſtutiam ſerpentis Eua fuerat olim ſeducta. Et hic molitur Paulus,quòd ab his audiendis Corinthij potius in totum abſtineant, quàm vt eorum dogmata patiantur audire. Et Pe-
2.Petr.2. trus eiuſmodi pſeudoprophetas magiſtros vocat mendaces, qui clam inducunt ſectas pernicioſas. Et mox in eodem ſubdit, eos carnem ſequi, in concupiſcentia

pollutionis ambulare, dominationem cõtemnere, audaces præfractóſque eſſe, nec vereri alios qui gloria præcellunt, conuiciis inceſſere. Quibus profectò verbis aut Lutherum expreſsit, aut neminem.

Porro diſcretio ſpirituum peculiare donum eſt, nec ad ſingulos pertinet, vti Paulus apertè teſtatur. 1. ad Corin. 12. Iohannes igitur in epiſtola. 1. cap. 4. quum de probatione ſpirituũ ſic loquatur, Chariſsimi, ne cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus an ex deo ſint: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Hoc inquam loco Iohannes vel nõ à ſingulis examinari ſpiritus iubet, vel talem examinationem fieri mandat, quæ nõ multam aut ſubtilem exigit eruditionem. Nam hoc ſolo indicio pſeudoprophetam dignoſci vult, quòd eccleſiam ſcindat, & ſchiſmatum ſpinas, hæreſiũmque tribulos introducat. Nam hi ſunt fructus quos tales arbores pariunt. Sed Iohannem audiamus. Per hoc cognoſcite ſpiritum dei. *1. Ioan. 4.* Omnis ſpiritus qui cõfitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex deo eſt. Quid hic dicemus? An non Arrius confitebatur Chriſtum Ieſum in carne veniſſe? Et

Aetius,& Eunomius,& Macedonius, ſed & alij hæretici complures? Confitebantur haud dubie, ſed voce tantùm, factis verò negabant,cum tamen Chriſtus in carnem venerit ob vnitatem & charitatem,quam illi ſcindunt,lacerant,diſcerpũt.Nõ enim colligunt cum Chriſto,ſed diſpergũt,imò ſoluunt Chriſtum,hoc eſt myſtici corporis eius dilaniant vnanimitatem. Propter quod in Iohanne ſequitur: Et omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex deo non eſt. Sic enim habet tranſlatio quæ communiter legitur, quam & hoc loco veriorem eſſe puto.Nam annotauit Beda,qui Theodorum audiuit natione Græcum,& in ſcripturis egregie doctum, quoſdam ex hæreticis(qui prauo dogmate Chriſti diuinitatem ab hominis diſpenſatione ſeparare conabantur)hunc verſiculum ex epiſtola Iohannis eraſiſſe.Certum eſt igitur omnem ſpiritum,qui quouis modo Ieſum ſoluit,ex deo non eſſe.Quis ergo non apertiſsimè cernit Lutherũ,qui tanti ſchiſmatis author eſt,tamque miſere ſcidit & dilacerauit eccleſiaſtici corporis vnitatẽ, prioréſq; contẽpſit patres,vere ſchiſmaticum eſſe, & hac nota manifeſtarium eſſe

Verſus ex epiſtola Iohannis eraſus fuit ab hæreticis.

Luth.ſchiſmaticus eſt.

pſeudoprophetam? Hoc iudicandi ius licere cuique de populo non inficior, id eſt, vt quamprimum quempiam aliqua ſuſpicione ſenſerint eſſe ſchiſmaticum, eius dogmata communionémque prorſus vitent, donec legitime fuerit purgatus. Cæterum de ſubtilitate dogmatum iudicare, nec ad plebem pertinet, nec ſcripturis vllis, vt id à plebe fieri debeat, vſquam traditur. Ioannes verò paulo poſt in dicto capite manifeſtum ſubdit indicium, quo quiſq; poſsit ſpiritum erroris à ſpiritu veritatis diſcernere, idque citra magnam eruditionem, aut ſubtilem dogmatũ diiudicationem. Sic enim ait: Qui nouit deum, audit nos. Qui non eſt ex deo, nõ audit nos. Per hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & erroris. Hactenus ille. Neque enim quũ dixerit, Qui nouit deum, audit nos: hoc pro ſolis apoſtolis & diſcipulis qui tunc fuerant, intelligi voluit, ſed & pro cæteris quicunque forent in eccleſia legitime ſucceſſuri, ſeruaturíque myſtici corporis vnitatem. Quomodo igitur Lutheri ſpiritus ex deo poterit eſſe, qui cunctos apoſtolorum & diſcipulorum ſucceſſores pro nihilo ducit, & contemnit penitus?

1. Iohan. 4. Spiritus erroris facile deprehenditur.

Lutherus habet ſpiritum erroris. An non ex hoc manifeſtè conſtat ſpiritum eius ſpiritum erroris eſſe, non veritatis? Vix potuit igitur Lutherus aliis vti teſtimoniis quæ magis eum demonſtrarent pſeudoprophetam eſſe. Neque tamẽ aſſecutus eſt quod molitur, nempe quòd ob id ſua dogmata credantur à nobis eſſe catholica, quòd talia cenſeantur à ſectatoribus ſuis, & populari iudicio pro dogmatibus verè orthodoxis comprobentur.

XVII. Sexta Lutheri ratio.

» NAm vnuſquiſque ſuo periculo rectè
» aut falſe credit: ideóque cuique pro
» ſe curandum eſt, vt rectè credat: vt etiam
» communis ſenſus & ſalutis neceſsitas vr-
» geat neceſſariò iudicium doctrinæ penes
» auditorem eſſe.

Reſpondemus, quòd quemadmodum in emendis rebus, emptoris periculo fit ſi quid vel rectè vel ſecus ematur: tamen quia non omnes æquè periti ſunt in diſcernenda bonitate rerum emendarum, ideo quicunque non planè ſtolidi ſunt, conſulunt peritiores, quibus in eiuſmodi negocio credunt, neque ſuo ipſorum iudicio fidunt, nempe quòd intelligant ſe

per

per imperitiam facile falli poſſe: ad eum modum & ſimpliciores Chriſtiani qui falli nolunt, facere tenentur, & eo certe magis, quòd ex errore fidei maius immineat periculum, quàm ſi quis errauerit in re quapiam emẽda. Nam hic ſolam pecuniã amittit, illic verò perdit & animã. Diſcriminoſum eſt igitur cuiuis craſsiori ſuum hic ingenium aut iudicium ſequi velle, ſed illorum ſequetur tutius, quorum probitati confidit, & de quibus nullam vnquam audierit falſi dogmatis ſuſpicionẽ. Quòd ſi viuos habere magiſtros nequeat, habere poteſt vel mortuos, de quorum fide, vita, eruditione nullus vnquam bonus dubitauit: veteres inquam illos quibus ipſe ſacer ſpiritus plenius & copioſius illabebatur. Hi profectò longe ſecurius audiuntur, quàm plerique eorum qui iam viuunt, quum plus illi de ſpiritu credantur imbibiſſe. Porro quòd dicit Lutherus comnunem ſenſum & ſalutis neceſsitatem vrgere, vt neceſſario penes auditorem ſit iudicium, apertiſsimè falſum eſt, niſi plane ſpiritualis & in ſcripturis exercitatus auditor ipſe fuerit: imò communis experientia ſalutíſque neceſsitas nos

Peritiores conſulendi ſunt Chriſtianis.

admonent, vt aliorum potius iudicium ſequamur, de quorum eruditione probitatéque confidimus magis quàm de noſtra. Sed nunc ad id quod ſubdit Lutherus.

XVIII. Septima Lutheri ratio.

» ALioqui fruſtra dicitur, Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Reſpõdemus, Id dictum fuiſſe toti corpori eccleſiæ, non ſingulis ipſius membris: quemadmodum ſi quis vni homini dixerit, Vide, audi, contrecta, curre: non pro ſingulis quibuſque membris hæc dicuntur, ſed aliud ad oculos pertinet, aliud ad aures, ad manus tertium, & quartum demum ad pedes. Sic quum toti eccleſiæ dicit Paulus, Omnia probate: non ſingulis hoc dicit, ſed ſpiritualibus, quorum eſt pro toto corpore ſolicitos eſſe, rectumque ſuper dogmatibus & examen & iudicium ferre. Quicquid autem ipſi ſanum iudicauerint, idipſum à cæteris abſque ſcrupulo debet approbari. Nam quemadmodum guſtus in humano corpore pro cæteris membris diiudicat quid ſapiat, quídve contra fuerit inſipidum: ſic & in corpore totius eccleſiæ ſpirituales viri guſtum obtinent pro cæteris, quos & decet citra quamuis

1. Theſſ. 5.

hæſitationem illorum iudicio ſtare: neq; minus tutum id erit, vt oſtendimus, imò longe tutius, quàm ſi ſuo quiſque confidat ingenio, quod nec ſine periculo, neque citra deteſtabilem arrogantiam fieri ſolet. Cæterum & hic optarim Lutherus attenderet quod ilico ſubiunxit Paulus: Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. *1.Theſſ.5.* Hoc ſi vel ipſe, vel ſectatores eius diligétius expenderent, nunquam relictis patrum priorum dogmatibus ad alia noua prorſuſque repugnantia ſeſe conferrent, maximè quum Paulus ad Hebræos iuſſerit, Doctrinis variis & peregrinis ne circunferamini. *Hebr.13.* Hæc ſi ſpecies mali non ſit, non intelligo quid aliud ſpecies mali dici queat.

Octaua Lutheri ratio. XIX.

"Et iterum: Spiritualis omnia iudicat, & ipſe à nemine iudicatur. At quilibet Chriſtianus eſt ſpiritualis à ſpiritu Chriſti."

Paulus eo ipſo loco quo dicit ſpiritualem omnia iudicare, & ipſum à nemine iudicari, hoc & epiſtola priori ad Cor. *1.Cor.2.* teſtatur, complures Chriſtianos carnales:

fuiſſe, & non ſpirituales, vti ſuperius oſtendimus, ac proinde nec poſſe de ſpiritualibus iudicare. Neque enim omnis qui ſpiritum ſanctum habet, protinus eſt Paulo ſpiritualis, ſed qui dilucide mentem habet illuminatam à ſpiritu, & affectum ab eodem feruenter inflammatum. Variis enim gradibus ſecundum varia dona ſpiritus illabitur hominibus. Et multi ſpiritum habent, qui non tanta perſpicacitate illuſtrantur, vt iudicare queant de omnibus. Iſtud nihil ambigo quin ſit cũctis manifeſtum. Quamobrem & huiuſmodi ſpiritualis, qui ſic illuſtratur & afflatur, omnia diiudicare nouit, nec debet aut poteſt à craſsiori & carnali populo diiudicari. Verum iſtud nequaquam in ſingulos de populo competit.

Spiritualis homo non quilibet dicitur, qui ſpiritũ ſanctũ habet.

XX.

Nona Lutheri ratio.

QVod poſtremo ſubdit ex eadem epiſtola, Omnia veſtra, ſiue Apollo, ſiue Paulus, ſiue Cephas: nihil ad inſtitutum Lutheri facit, quum Paulus hoc vbique agit, vt de ſe iudicare nihil ad ipſos pertineat: quandoquidem & ante ſit teſtatus ſe tenere mentem Chriſti, ac proinde ſpiritualem eſſe,

1.Cor.3.

nec debere à quoquam iudicari. Similiter & inferius cap. 4. dicit. Mihi pro minimo eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Et paulo poſt. Qui me iudicat, dominus eſt. Nihil igitur ad rem attinent priora verba quæ Lutherus produxit. Sed & manifeſtè falſam attulit interpretationem, quum ſubiecit: Id eſt de omnium dictis & factis iudicandi ius habetis. Nam & ſubſequenter vetat Paulus eiuſmodi iudicia, dicẽs: Nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat dominus. Quare falſum eſt, quòd de omnium dictis & factis haberent ius iudicandi. Quæ verò ſequuntur in Luthero, conuicia iactantiæque ſunt, quibus ego non reſpondeo, ſed iudicio lectoris permitto: quem obnixius precor, vt cum illis conferre velit quæ ſupra diximus. Ipſa verò conuicia quiſquis legerit, intelliget ea nequaquam à ſancto ſpiritu, ſed à dæmone quopiam impuriſsimo proceſsiſſe potius. *1. Cor. 4.*

Ordinem & matrimonium eſſe ſacramenta, conferréque gratiam efficaciter.

Cap. XII.

I. IAm poſtremò loco quum prope calcem libelli quædam aduerſus ordinis & matrimonij ſacraměta Lutherus obiecit, ad ea paucis reſpondebimus. Contendit hic Lutherus, ordinem haudquaquã ſacramentũ eſſe, quòd ſacramenti ratio quam ipſe excogitauit, neutiquam, vt ait, conueniat ordini. Ego (inquit) ordinem negaui ſacramentum eſſe, id eſt promiſsionem & ſignum gratiæ adiectũ, quale eſt baptiſmus & panis. Nullum itaque Luthero ſacramentum eſt, niſi quod apertam in ſcripturis habeat gratiæ promiſsionem, cui ſignũ quoque ſenſibile ſit adiectum. At quid opus fuit vt Lutherus hanc nobis nouam ſacramenti rationem excogitaret? Intellige lector, ob id hunc nodum in ſcirpo ſtuduit immittere, quò ſuum errorem (quem de fide concepit) ſecurius tueatur. Nam perſpexit homo vaferrimus, ſi per ſacramenta quis gratiã aſſequi valeat, iam conſequens eſſe, vt non ſola fide iuſtificemur, ſed per ſacramẽtorum etiam opera. Quod ſi quis admiſerit, iã corruit funditus vniuerſa Lutheri ſtructura. At quàm ſit illud

Definitio ſacramenti à Luthero.

Opera ad iuſtitiã cõducunt.

ſcripturis conſentaneum, pluribus inter confutandum articulos per illum aſſertos oſtendimus, ar. 1. Quibus iam hoc vnum adiiciemus. Si fides ſola iuſtum efficiat, & opera nihil penitus adiiciant iuſtitiæ, tum Iohannes in epiſtola prima cap. 3. non rectè iuſtũ diffiniuit quum dixit: Qui exercet iuſtitiam, iuſtus eſt. Quod ſi verum ſit, vt & eſt omnino veriſsimum, oportet eũ qui velit iuſtus eſſe, iuſtitiã exercere, neque ſufficit cuipiam vt credat ſolum. Nã quantumuis quis crediderit, ſi ſua ſponte peccet, iniuſtus eueſtigio redditur: quemadmodum è regione Iohannes ſubdit: Qui committit (inquit) peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat. Ecce qui ſua ſponte peccat, ex diabolo eſt. Quomodo ergo non eſt ex diabolo, qui in omni opere quod facit peccat, id quod Lutherus vbique contendit? At his annectit Iohannes: Ad hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. Venit ergo filius dei, non ſolum ob id vt crederemus, verumetiam vt in præceptis eius incederemus, neque ſponte peccaremus noſtra. Quiſquis autem hæc facit, iuſtitiam exercet,

& iuſtus eſt, neque ſola fides eum iuſtum reddit, ſed opera quoque præter fidem. Hortatur etiam Timotheum Paulus.1.ad. Tim.1. quatenus præter fidem, conſcientiam inſuper bonam habeat. Habens (inquit) fidem, & bonam conſcientiam. Non ſufficit ergo fides, ſed oportet inſuper & bona fulciri conſcientia, quam & ille ſortitus eſt ſolus, quem prius admiſſorum verè pœnitet, & voluntatem habet firmā deinceps rectè operādi. Quiſquis horum ſibi conſcius non fuerit, is profectò non habet conſcientiam bonam, neque iuſtus dici poterit. Hæc diximus, vt intelligas optime lector, quàm inſolidæ caducæque baſi Lutherus innitatur, quum fidem ſine operibus ſufficere doceat, nec opera iuſtitiæ quicquam fidei ſuperaddere. Super qua baſi ſtructuram hanc molitur, vt pro ſacramentis nulla conferatur gratia, ſed hanc (vt ait) ſola fide conſequimur. Nos verò vt non inficiamur quin prima iuſtificationis gratia per ſolam fidem acquiri poſsit, vbi fides valida fuerit: ita non dubitamus & in his in quibus fides admodum tenuis eſt, per ſacramenta gratiam conferri, & per opera bona collatam au-

geri poſſe. Cæterum Lutherus vt ſuam hæreſim facilius aſtruat, hanc nobis nouam ſacramenti rationem excogitauit: quam ſi admiſerimus, tum vix vllum è ſeptem habebimus pro ſacramento, tum alia plura (de quibus nemo quicquam tale cogitauit) ſacramenta fore concedemus.

Sed age prius illud doceamus. Euchariſtia nullam apertam habet gratiæ promiſsionem, & maxime ſi quis negauerit ſextum caput euangelij Iohannis ad Euchariſtiam ſpectare, quemadmodum omnino contendit Lutherus. Nam de remiſsione peccatorum promiſsio quæ illic memoratur, haud dubie propter effuſionem ſanguinis in cruce fit, & non ob eius potationem è calice, quod multis verbis ante perſpicuum fecimus. Quamobrem nec erit iuxta hanc ſacramenti rationem Euchariſtia ſacramentum. Et baptiſmus quoque, ſi quis velit contentioſior eſſe, & cum Luthero nihil admittere, niſi quod palam in ſacris literis exprimatur, nuſquam habet apertam gratiæ promiſſionem ſub expreſſo nomine gratiæ. Atque ita nullum è ſeptem habebitur ſa- II.

cramentum.

Quòd ſi dixerit argumento colligi poſſe, gratiam pro ſuſceptione vtriuſque promiſſam eſſe: verum id quidem: ſed non quicquid argumento colligi poteſt, id protinus conuincitur eſſe palam expreſſum. Nam pleraque ſunt quæ poſſunt argumentis induci, quæ tamen prima frõte plurimum obſcura ſunt. Sed & argumento colligi poteſt, gratiam fuiſſe promiſſam ob ſingulum quodque ſacramentum. Nam ſi gratiam recipiat quiſquis rite præparatus ſacramentum aliquod accipit, cum id citra pactum à deo nobis factum fieri non poſsit, conſequens eſt vt hoc ipſum ante promiſiſſet deus futurum. Ecce iam argumẽto colligitur promiſſam fuiſſe gratiam pro quouis ſacramento. Quòd ſi neget Lutherus ex ſcripturis oſtẽdi poſſe gratiam ad alia ſacramenta dari, præterquam ad baptiſmum & Euchariſtiam: doceat ipſe primùm hoc in Euchariſtia baptiſmóque fieri, & nos eadem facilitate docebimus idipſum de reliquis. Atqui ſat ſcio, niſi petierit ſuppetias è.6.ca. Ioãnis, quod ipſe palam recuſauit, hoc de euchariſtia nunquam eſt oſtenſurus.

Sed iam alterum quod polliciti ſumus oſtendamus, nempe quòd iuxta rationem excogitatam à Luthero multa alia de quibus nihil tale exiſtimatur, erunt ſacramẽta. Nam eleemoſyna ſacramentum erit, & dimiſsio fraternæ iniuriæ, & precatio, atque id genus alia. Pro eleemoſyna primũ eſt aperta Chriſti promiſsio dicẽtis: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. At ſine gratia nõ purgatur animus. Quamobrem & hic promittitur gratia, quæ quum abſconſa ſit & inuiſibilis, neq; deſit hic ſenſibile quoddam ſignum, res videlicet quæ donatur: iam conſequitur vt eleemoſyna verum ſit Luthero ſacramentum. Dimiſsio quoq; fraternæ iniurię ſacramẽtum erit. Nam promiſit Chriſtus, Dimittite, & dimittetur vobis. Dimiſsio verò peccatorum non ſit niſi per gratiã. Ecce igitur promiſsionem gratiæ. Porro ſenſibile ſignum eſt, quando verbo vel nutu condonatur fratri. Sic in precatione promiſsio eſt. Petite, & accipietis. Senſibile ſignum eſt geſtus, & orantis verba. Quamobrem quum ſit in horum ſingulis promiſsio, & ſignum gratiæ adiectum, quis negabit quin iuxta Lutheri

III. *Ad Luthe. dicta conſequitur diuerſa eſſe ſacramẽta.*

Lucæ.11.

Lucæ.6.

Lucæ.11.

traditionem hæc erunt verè ſacramenta? Neque hic affirmo quòd hæc ſacramenta ſint, aut vbiuis alibi prius affirmauerim, quēadmodū & captioſe Martin⁹ Bucerus, ſed parū prudēter mihi obiicit. Hoc tantū dixi, & dico, quòd iuxta ratione à Luthero ſuperius traditā, neceſſe eſt hæc ſacramēta dici debere. Nihil igitur oportuit huiuſmodi nouā ſacramēti rationē excogitare, ſed potius oſtēdiſſe, eā quæ apud omnes cōmuniter exiſtimatur ſacramēti ratio, nequaquā his cōuenire quæ orthodoxi pro ſacramētis habēt. Quod ſi nō fecerit, nihil agit. Nā parū dialecticè ſubinfertur: Nō ſunt ſacramēta iuxta rationē ſacramēti quàm ſomnia, ait Lutherus, ideo nō ſunt ſacramēta. Sufficit enim orthodoxis, ſi iuxta rationē quā ſchola theologorū hacten⁹ approbauit, ſacramēta dici queāt, hoc eſt, quòd ſigna ſint rerū ſacrarū, & formæ quędā viſibiles inuiſibilis gratię. Quū igitur ad iſtū modū hæc ſepté (quæ pro ſacramētis eccleſia numerauit) habeātur, & ſint ſacramenta, incaſſum Lutherus nobis aliam ſacramenti rationem comminiſci molitus eſt. Et quanquam rex illuſtriſsimus pluribus & apertis ſcriptura-

Definitio ſacramentorū catholica.

rũteſtimoniis oſtenderit, ordinẽ ad hunc modũ ſacramẽtum eſſe, Lutherus tamen, tanta eſt hominis impudẽtia, nihil eorum agnoſcere dignatur, præter vnũ quod ad Titum ſcripſit Paulus, de quo ſic ait: Nihil proferunt dignũ reſponſione per tota ſex ſacramenta, niſi vnum illud, quod de ſacramento ordinis adducit, Paulum ſcilicet ad Titum iubentẽ, vt per eccleſias ordinet presbyteros. Hoc enim loco vult inſtitutum ordinis ſacramentum. Hæc Lutherus. At Rex ipſe nũquam aſſeruit his verbis, aut hoc loco ſacramentum ordinis inſtitutũ fuiſſe, ſed & locos alios ex Paulo & multo ſane dilucidiores attulit, quibus luculenter oſtendit manuum impoſitione dari gratiam in ordinatione presbyterorũ. An non hanc rẽ vel digito Paulus indicat, quum ad Timotheum ita ſcribat epiſtola priori: Noli negligere gratiã quæ eſt in te, quę data eſt tibi per prophetiã cum impoſitione manuũ presbyterij? Et rurſum in epiſtola poſteriori: Admoneo te vt reſuſcites gratiam dei quæ in te eſt per impoſitionẽ manuum mearum. Et iterum vbi vetat ne abutatur authoritate ſibi data, dicens: Nemini citò manus im-

Gratia dei cõfertur in ordinatiõe per manuũ impoſitionẽ

1. Tim. 4.

2. Timot. 1.

poſueris. An non ex iſtis perſpicuum eſt impoſitionem manuũ in ordinationibus presbyterorũ fieri,& eadẽ inſuper donari gratiã? Impoſitio igitur manuum, quæ & in ipſis ordinatio eſt, ſẽſibile ſignũ eſt inuiſibilis gratię, & perinde verũ ſacramẽtũ.

IIII Sed hanc gratiam alibi contendit Lutherus accepiſſe Timotheum quũ à Paulo baptizaretur, & nõ quum inſtituẽretur epiſcopus. At probet iſtud prius oportet, quàm ei credamus, nempe quòd Timotheus à Paulo fuiſſet baptizatus. Doceat iſtud ex ſcripturis, quod ſcio nũquam faciet. Et niſi ſcripturas attulerit, inanis erit eius probatio. Sed dicet: Paulus in vtraque epiſtola filiũ ſuũ vocat Timotheum. Eſtò. Sic & Corinthios vocat filios. Nam in epiſtola priori ſic eos alloquitur: Non quò vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo, ſed vt filios meos dilectos admoneo. Nã etiam ſi innumeros pædagogos habeatis in Chriſto, non multos tamen habetis patres. Siquidem in Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui. Ecce Paulus & apud ipſos Corinthios gloriatur ſe per euangelium eos genuiſſe, quos vt audiſti, filios ſuos dilectos vocat, & eorum ſe

Paulus nõ legitur baptizaſſe Timotheũ.

1. Cor. 4.

dici patrem glorіatur : & tamen certum eſt eos à Paulo neutiquam fuiſſe baptizatos. Gratias (inquit) ago deo, quòd neminem veſtrum baptizauerim, niſi Criſpum & Gaium. Et mox ſubdit: Non enim miſit me Chriſtus vt baptizarē, ſed vt euangelizarem. Nihil ergo probat Timotheum fuiſſe baptizatum à Paulo, quòd Paulus eum vocarit filium. At Lyſtris (inquit) erat Timotheus, quū Lyſtrenſes per Paulū & Barnabā cōuertebātur ad fidem. Et iſtud vt donemus tibi, nō tamen ob id conſequitur quòd Paulus illum baptizarit. Nam quum euangelio Corinthij primùm credidiſſent & baptizarentur, erant Corinthij alij cōplures præter Criſpum & Gaium & Stephanæ familiam, nec tamen (vt iam diximus) à Paulo fuerant baptizati. Adempta eſt igitur Luthero facultas omnis penitus qua monſtret ex ſacris literis Timotheum à Paulo fuiſſe baptizatum. Quamobrem & hæc tergiuerſatio nihil ei conducit. Sed habet tortuoſus coluber diuerticulum aliud, nempe quòd hæc manuum impoſitio nihil ad ordinis pertineat ſacramentum. ſic enim paulò pòſt ait:

1. Cor. 1.

V. Quæ verò de impoſitione manuum ad
» ordinis ſacramentum trahit, vident pueri
» nihil ad ordinis ſacramentum pertinere.
» Sed more ſuo papiſtico ſic è ſcripturis fa-
» cit quodcunque viſum fuerit. Impoſitio
» manuum tunc erat donatio viſibilis ſpiri-
» tus ſancti. hæc Lutherus. Nos verò cō-
Spirit' ſanctus diuerſimode collatus eſt. cedimus impoſitione manuum viſibiliter
donatum fuiſſe ſpiritum, vt hi quibus ita
donatus fuerat, eueſtigio linguarum do-
num acciperent, & etiam quibus vellent
linguis loquerentur. At iſtud nihil pro-
hibet quin ad alium effectum idem ſpiri-
tus iterata manuum impoſitione donari
poſsit inuiſibiliter. Nam ad varios effe-
ctus conferebatur idem ſpiritus, & variis
Actor. 2. item modis. In ipſo die quinquageſimo
datus fuit abſque vlla manuum impoſi-
tione, nimirum quando ſedit ſuper ſin-
gulos eorum, & repleti ſunt omnes qui
tum aderant, ſpiritu ſancto. Inter quos
& Stephanum & Philippum pariter acce-
piſſe ſpiritum nemo dubitat. Verumta-
men quum iidem poſtea Diaconi fuiſ-
Actor. 6. ſent conſtituti, impoſitione manuum de-
nuo ſpiritum acceperunt, ſed ad alium
effectum quàm vt linguis loquerētur, ni-
mirum

mirum vt munus diaconij quod illis per apoſtolos collatum fuerat, alacrius obirent,& adimplerent efficacius. Nam antea linguarum donum acceperant, nunc autem gratiam aliam inuiſibilem. Sic Paulus quum ab Anania, iuſſu ſpiritus, manus illi imponebantur, linguarum donum accepit, verùm poſtea quum per eundem ſpiritum iuſſus fuerat in apoſtolatum ſegregari, tum à prophetis & doctoribus denuo ſpiritum, & ad alium quidem effectum iterata manuum impoſitione concepit. Nam prophetæ ſimul & doctores qui tum Antiochiæ fuerant, vbi inter ieiunandum & ſacrificandum, de ſegregandis Barnaba & Paulo mandatum ſpiritus accepiſſent, impoſuerunt eis manus. Atque iſtud ieiunãtes pariter & precantes fecerunt: vt. xiij. actorum dilucidè cõſtat. Neque tunc iterũ Paulus & Barnabas ſpiritũ viſibiliter accepiſſe creduntur, ſed gratiam eius inuiſibilem, qua magis idonei redderẽtur ad officium apoſtolatus dignè exequendum. Similiter & presbyteros, qui poſtea per Paulum & Barnabam etiam impoſitione manuum creabantur, vt. 14. ca. palã eſt, bis accepiſſe

Actorũ. 9.

Presbyteri bis recepe-

rũt ſpiritũ ſanctum. ſpiritum non eſt ambiguum. Semel quidem quum eſſent confirmati, quod & cõmune fuerat cunctis illius temporis Chriſtianis: atque iterum, quum eſſent ordinati presbyteri. de qua quidem ordinatione ſic tradit Lucas: χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους. Et quanquam hoc verbum χειροτονέω ad plebem alibi pertineat, quum hi manuum eleuatione deligerent magiſtratus, nunc tamen palam eſt non de plebe, ſed de apoſtolis ipſis, nempe Paulo & Barnaba, fuiſſe dictum; vt hi videlicet manibus, hoc eſt manuum impoſitione, tum creaſſent & præfeciſſent plebi presbyteros, precatique eſſent cum ieiuniis. Ecce ieiunia, precationem, & manuum impoſitionem.

VI Nunc cenſuram adhibe lector, vter è duobus, Rexne an Lutherus ſcripturis verius & accommodatius vtatur. Iam vides, opinor, quàm perſpicuum ſit, impoſitione manuum creatos fuiſſe non diaconos modo, verumetiam apoſtolos atque presbyteros. Sed dicet Lutherus: Cur ergo Mathias non fuerat impoſitione manuum ordinatus? Ego rurſum percontor Lutherum, vnde nouit Ma-

thiam non ita fuiſſe ordinatum? Si dixerit quòd in ſcripturis iſtud non traditur, At hæc argumentatio quum ſit merè negatiua, nihil efficit. hæc vtique dialectica neque raro Lutherum fefellit. Veruntamen & ex ipſis actis videri poteſt. Mathias etiam impoſitione manuum fuiſſe conſtitutus apoſtolus. Nam illic ſcribitur: Et cooptatus eſt in numerum vndecim apoſtolorum. At hanc cooptationem non niſi manibus impoſitis per apoſtolos fuiſſe factam credibile eſt. Sed eſtò, nulla fuerit hic manuum impoſitio. Poteſt tamē hoc in cauſa fuiſſe, quia nondum aduenerat ſpiritus, qui docuit apoſtolos hoc ſigno donandam eſſe gratiam. At poſtquam idipſum reuelatione ſpiritus habuiſſent compertum, iam deinceps paſsim & confirmandis & ordinandis imponebant manus. Nam certum eſſe cuiuis poteſt, quòd niſi ſpiritus hoc ipſum apoſtolis inſpiraſſet, nec hi rem tam incredibilem tentaſſent vnquam, neque ſi tentaſſent, ſperare tamen effectum & tam infallibiliter ſecuturū quomodo potuiſſent? Hæc haud dubie ſpei certitudo, qua tum in

Sanct. Mathias fuit impoſitiōe manuū ordinatus. Actorū. 1.

Impoſitio manuū fiebat ſpiritꝰ ſancti inſtinctu.

hoc negotio freti ſunt apoſtoli, palam in dicat, ſpiritum cũ eis ſuper ea re pactum iniiſſe, quòd ſcilicet ipſe præſto foret gratiam exhibiturus his vel confirmandis vel ordinandis, quibus illi tantæ rei cauſſa manus eſſent impoſituri. Ex quo loco, ſi non obſtinatæ mentis eſſet Lutherus, ſcire facilè poteſt multa eſſe credenda, quæ ſacris literis minime commendata ſnnt.

VII Ex his iam, opinor, manifeſtum eſt diaconos & presbyteros impoſitione manuum ordinari, ſimul & eadem illis conferri gratiam, atque id ex inſpirationis diuinæ pacto. Quamobrem quum ad peculiarem ſacramenti rationem nihil amplius exigatur, quàm ſenſibile ſignum & gratia ex pacto, quis deinceps hęſitare poterit, quin ordinatio, per quam ceu per ſenſibile ſignum confertur ex pacto gratia, ſit verè ſacramentum? Cæterum quòd populi ſuffragiis Lutherus electionẽ quãque fieri debere cõtendit, ad quẽ modum *Actor.6.* & diaconi ſeptem inſtituti fuerãt, nõ valde reluctarer, ſi populus poſſet ſepoſitis affectibus citra cõtẽtiones & tumultus de quouis vno cõuenire. Verũ quũ iſtud pro-

pemodũ impoſsibile ſitvt fiat, Eccleſię pro ceres ob crebra diſsidia, pariter & ſeditiones, imò cædes quę nõ raro cõtigerunt in his electionib^9^, dũ vna pars vni, atq; altera pars alteri ꝑtinaciter eſſet addicta, prorſus adacti ſunt negotium iſtud autoritate ſua ĩcõſulto populo trãſigere. Cæterũ electio ſi ꝑ populũ celebraretur, ipſa nihilo magis aut presbyterũ aut epiſcopũ facit, ſed poſtea q̃ quis ita fuerit electus, oportet nihilominus eundẽ ab iis qui autoritate pollent, rite ordinari. Quod etiã in ipſis ſeptẽ diaconis erat apertiſsimũ, de quorũ ordinatiõe ſic in actis traditur: In diebus illis creſcente numero diſcipulorũ, ortum eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos, eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ ipſorum. Duodecim itaque quum iuſsiſſent adeſſe multitudinem diſcipulorum, dixerunt: Non eſt placitum, vt nos derelicto ſermone dei, miniſtrem^9^ menſis. Circũſpicite ergo fratres, viros ex vobis ſpectatæ probitatis ſeptem, plenos ſpiritu ſancto & ſapientia, quibus delegabimus hoc negocij. Ecce lector hic vides primùm neceſsitatem ob quam apoſtoli diaconorũ electionẽ toti

Electio non fit ſuffragio populi.

Actor. 6.

multitudini permiſerunt, nimirum quòd ſubortũ murmur vix aliter ſedare valuiſſent, niſi populus pro ſui animi ſententia miniſtros accepiſſet. Cernis inſuper apoſtolos ita rem hanc illis permiſiſſe, vt ſibi nihilominus ipſius muneris delegationẽ reſeruarint. Quibus (inquiunt) nos hoc negocij delegabimus. Porro qua cęremonia diaconos ipſos apoſtoli conſtituerint, palam eſt ex verbis quæ mox ſequuntur: Et quum oraſſent (inquit) impoſuerunt eis manus. De ieiunio quoque ſupra locutus eſt Lucas. Nam his tribus in ordinatione quauis vſi ſunt apoſtoli, nempe ieiunio, precationibus, & manuum impoſitione. Nihil ergo cum actis apoſtolorum pugnat factum Titi, qui fretus authoritate ſibi data per Paulum, presbyteros in Eccleſiis ordinauit, quum vbique per presbyterorum manus ordinabantur presbyteri. Sed neque Pauli verba quicquã diſsident ab apoſtolorum exemplo, quum non populus, ſed apoſtoli diaconis ipſum munus delegaſſent, & precatione facta manus ipſis impoſuiſſent. At populus (inquies) nominauit eos ſeptem, eoſdemque ſtatuit in apoſtolorum cõſpectu. Non reluctor: ſed

Tribus vtebantur apoſtoli in ordinatione.

Ad Tit.1.

hæc nominatio non fecit eos diaconos. Nam poſtea diaconi conſtituti ſunt, manibus (vt oſtenſum eſt) ipſis per apoſtolos impoſitis. Clariſsimum eſt igitur apoſtolos impoſitione manuum ſuarum tam presbyteros q̃ diaconos ordinaſſe. Quamobrem quum in hac ordinatione conferatur infallibiliter gratia, niſi per ipſum qui ordinatur ſteterit, apertum eſt ordinationem eſſe verè ſacramentum. Nam in eam verè competit ratio ſacraměti peculiaris. Eſt enim inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ſic vt imaginẽ teneat, & cauſa exiſtat. Comitatur enim ordinationem illam velut ſignum indubitatum & efficax inuiſibilis quędam gratia. Cæterum quum alibi de ſacerdotio ſacrificioque miſſæ copioſius dicturi ſimus, hic quantum ad ordinis attinet ſacramentum, finis eſto. *Ordinatio eſt ſacramentum.* *Pollicetur alium librum.*

VIII.

De matrimonio quoq;, quòd & ipſum identidem ſacramentum ſit, paucis oſtendere conemur, quanquam idipſum fide quiuis multo facilius aſſequetur, quàm argumentis vllis. Mihi ſanè magnoperè probatur illud Auguſtini, quum dicit: Sacramentis diuinis fides plus quàm verborum argumentatio adhibenda eſt. Et profectò

ſufficere cuiuis bene Chriſtiano deberet, quòd Eccleſia nobis illa ſepté pro ſacramentis dedit, mandans vt his fidem adhiberemus. Nam ſi reperiri queat in terris vſquam veritas, nuſquã infallibilius quàm in Eccleſia reperietur. Quæ res quum ob alia multa, tum ob tria potiſsimum ſcripturæ teſtimonia cuique poteſt eſſe perſpicua. Et primũ eſt, quòd Chriſtus qui ſe veritatem appellat, pollicitus eſt ſe cũ Eccleſia futurum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Si Chriſtus qui eſt ipſa veritas, Eccleſiam nullo tempore deſtituet, certum eſt nec eam eſſe veritate deſtituendam vnquam. Alterũ eſt, quòd idem ipſe Chriſtus promiſerit ſpiritũ ſanctum in Eccleſia perpetuò futurũ, & eam ducturum in omnem veritatem. Ego (inquit) rogabo patrem, & alium conſolatorem dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis Et haud multo poſt: Quum venerit ille qui eſt ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritaté. Si ſpiritus veritatis Eccleſiæ nũquam nõ aderit, & eãdem in omnẽ ducet veritaté, qui fiet vt pro veris falſa nobis tradi patiatur ſacramenta? Tertium eſt, quod primę ad

Eccleſia veritas trib⁹ aſſeritur rationibus.
Prima.
Ioan. 14.
Matt. 28.
Secunda.
Ioan. 14.
Tertia.

Timotheũ. 3. ſcribitur, Vt noris (inquit) quomodo te oporteat in domo dei verſari, quæ eſt Eccleſia dei viui, colũna & baſis veritatis. Si domus dei quæ eſt Eccleſia dei viui, ſit columna baſiſq; veritatis, ruere is non poteſt, qui doctrinæ per eã traditæ conſtanter innititur. Iſta profectò me vſqueadeo mouent, vt non hæſitanter adhæream his quæ ſciam per Eccleſiæ definitionem eſſe comprobata. Quamobrem quum in œcumenico concilio Florentiæ habito, quò Græci pariter & Latini conuenerunt, definitum ſit, Eccleſiæ ſacramẽta ſeptem eſſe, quæ gratiam dignè ſuſcipiẽtibus cõferant, in quibus & matrimonium pro ſeptimo connumeratur, nemo deinceps orthodoxus de veritatis huius determinatione ſecum dubitare poteſt. *In concilio decretũ eſt ſeptem eſſe ſacramẽta.*

IX. Cæterum ne concilium illiud citra ſcripturas & efficaces rationes hoc decreuiſſe putetur, nos quædam in medium afferemus teſtimonia, quibus id iure feciſſe credatur ab omnibus. Et primum me mouet, & magnopere ſanè, Iohannis martyrium, qui pro cõiugij violati reprehẽſione mortem oppetiit. Fuerunt vtique ſcelera multa in ſpeciem grauiora, pro quibus coar- *Iohãnes Baptiſta occiſus eſt propter adulterij corre-*

ptionem. guendis ille pateretur,ſed nullum conue-
Matth.14. nientius pro quo ſponſi amicus funderet
Marc.6. ſanguinem,quàm adulterium, & coniugij
Lucæ.9. violatio,quum ipſa potiſsimũ in non mediocrem Chriſti iniuriam,qui ſpõſus erat, redundabat. Porro ſponſum fuiſſe Chri-
Iohan.3. ſtum Baptiſta teſtatur,inquiẽs: Qui habet ſponſam,ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eũ,gaudio gaudet propter vocem ſpõſi.hoc ergo gaudium meũ impletum eſt. Hæc Baptiſta. Ecce ſponſus, Chriſtus eſt. Eccleſia, Chriſti ſponſa. Iohannes,amicus ſponſi.Sicut igitur amicus ſponſi Iohannes, impenſè gauiſus eſt de vnione ſponſi & ſponſæ,hoc eſt Chriſti & Eccleſiæ,ita non potuit non habere moleſtiſsimum, hanc iniuriam publicitus irrogatam fuiſſe coniugio, quod cõpertum habuit vnionis ipſius fuiſſe ſacramentũ.
Cauilli di- Sed hic ſcio Lutherus dicet, nos prin
lutio. cipium petere, incumbereque nobis primum,vt probemus coniugiũ huius vnionis ſacramentũ eſſe.Iſtud,niſi fallor,poſtea faciemus.At interea velim expendat lector,quantum pertinuit ad amicum ſponſi Iohannem,iniuriam ipſam vindicare,quũ non potuit in hoc non lædi ſponſus, ſi-

coniugium quod coniunctionis Chriſti cum Eccleſia ſignum erat, quouis modo violaretur. Nam ita quiuis facilius colliget, & violationem cōiugij in ipſius ſacræ vnionis derogationem redundaſſe, & Iohannem appoſitè pro violato coniugio martyrium fuiſſe perpeſſum.

Cæterum quòd coniugium ſiue matrimonium ſit vnionis ipſius ſacratiſsimæ ſignum, Rex illuſtriſsi. ex ipſius Pauli verbis ad Ephe. 5. hoc adeo copioſè docet, vt non videã quid facile queat addi, aut qua poſsit Lutherus tergiuerſatione ſubterfugere, quin vel inuitus herbam porrigere debeat. Neque enim eſt quiſquam, niſi pariter cũ Luthero inſaniat, qui negare poſſit ea verba de primis illis coniugibus dicta fuiſſe, quum & Chriſtus in Euangelio Matth. pariter & Marci teſtetur idipſum. Docet enim ex illis verbis, vinculũ quod eſt viri cum vxore, indiſſolubile eſſe. Ab initio (inquit) creaturæ maſculum & fœminam fecit eos deus. propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur vxori ſuæ, & erũt duo in carnem vnam. Itaque iam nõ ſunt duo, ſed vna caro. quod ergo deus copulauit, homo non

X. *Matrimonium eſt ſignũ vnionis Chriſti cũ eccleſia.*

Matth. 19. *Marc.* 10.

ſeparet. Perſpicuum eſt igitur ad viros & vxores hęc verba ſpectare. Quod ſi de cõiugibus ea dicta ſint, quæ vnionem illam quæ eſt Chriſti ad Eccleſiam ſignificent, quis non perſpicit primorũ coniugum copulam ei ſimilẽ fuiſſe, quam Chriſto cum Eccleſia eſſe fatemur? Nam in illis verbis omnino Paulus aſtruit magnum eſſe myſterium: quod ſanè quãquam aliò ſpectet, nimirum ad Chriſtum & Eccleſiam, tamẽ ex ipſo coniugio velut è ſigno baſiq; pullulat. Coniugium itaque mariti cum vxore, Chriſti & Eccleſię ſuæ coniunctionem inſinuat. Alioqui nec virum Chriſto, fœminamq; Eccleſiæ Paulus comparaſſet, di-

Epheſ.5. cens ita virum eſſe caput vxoris, quemadmodũ Chriſtus caput eſt Eccleſię: iubénſque, vt ita viri diligant vxores, ſicut Chriſtus Eccleſiam. Et ſubdens quoque, ſic ex carne & oſsibus Chriſti, Eccleſię membra formari, quemadmodum olim ex carne & oſsibus primi viri, prima vxor ſumpſit originem. Quamobrem & verba quę de primis ipſis coniugibus enunciabãtur, annectit, nimirum hæc: Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhęrebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnẽ vnam. Atque

Ita Paulus demum infert, Hoc myſterium magnum eſſe, nimirum quòd vir relictis parentibus adhæreat vxori, & fiat vna caro. hoc vtique myſterium & ſacramẽtum magnum eſt, quatenus Chriſti cum Eccleſia copulam repręſentat. Nec inficior tamen, ſi rem iſtam introſpectes, puſillum quiddam eſſe, nempe quòd vir & fœmina coniungantur in carnem vnam: verùm ſi reſpicias ipſam Chriſti cum Eccleſia coniunctionem, quam & illud coniugium refert, certè non puſillum, ſed magnum myſterium ſeu ſacramentum eſſe cognoſces.

Et quanquam hæc ſint apertiſsima, Lutherus adhuc obſtinatè perſiſtit, negás matrimonium ſacramẽtum eſſe. Sic enim ait: XI.
"Et quid dicam? Ne nomen quidem ſacramenti voluit intelligere. Quod euidenter oſtendit, quũ locum Pauli Ephe. 5. tractat de matrimonio, quem Paulus de Chriſto & Eccleſia ponit, dicens: Sacramentũ hoc magnum eſt. ego autem dico in Chriſto & Eccleſia. Neque enim ſcriptura patitur vt matrimonium ſacramentum dicatur."

Hæc Lutherus. Sed aduerte lector qua neceſsitate Lutherus adigitur, vt tãto ſtudio ſacramẽtum iſtud damnare moliatur.

Is enim & mordicus contendit in quouis opere bono peccatum eſſe:fomitem etiam in quantũuis ſanctiſsimis hominibus eſſe peccatum: quamobrem & actum coniugalem omnino negat citra peccatum fieri. Quo fit vt conſequenter matrimonij ſacramentum auferat. Cuius præcipua neceſsitas hæc fuit, vt actus ipſe coniugalis citra peccatum exerceri poſsit, & vt vir vxori, pariter & vxor viro ſiue quauis in deum offenſa, debitam redderent mutuò beneuolentiam. Non enim adduci poſſum vt credam hunc actum eſſe de ſe malum, ſic vt nequeat vllo pacto bene fieri. Nam alioqui nec ipſum deus primis ipſis mandaſſet parentibus: quod tamen feciſſe cõſtat, quemadmodũ apertum eſt Gene.1. Et ne quis dicat tunc fieri potuiſſe citra peccatum, eo quòd caro noſtra nondum ſpiritui rebellis facta fuiſſet, hoc ipſum rurſus Gen.9. pro ſtatu naturæ lapſæ præcipitur: Creſcite (inquit) & multiplicamini. Id quod ſine opere cõiugali fieri neutiquam poteſt. At quicquid deus iubet, eo ipſo quòd iubeat, bonum ſit oportet, quẽadmodum de ſpoliatis Aegyptiis eſt manifeſtum. Neque enim Iudæis licuiſſet

Actus coniugalis non eſt de ſe malus.

iſtud facere, niſi deus idipſum eis ante pręcepiſſet. Quando igitur hunc actum deus fieri iuſsit, certum eſt non eſſe de ſe malum, ſed eiuſmodi circunſtantiis agi poſſe, vt bonus euadat, imò bene fiat, & citra quoduis peccatum: alioqui non dixiſſet Paulus: Si duxeris vxorem, non peccaſti: *1. Cor. 7.* & ſi nupſerit virgo, non peccauit. ecce palam teſtatur Paulus iſtos non peccare. Et iterum paulo poſt: Si quis indecorum virgini ſuæ putat ſi prætereat nubendi tēpus, & ſic oportet fieri, quod vult faciat, non peccat, iungantur matrimonio. & hic iterum affirmat Paulus non peccare eos qui matrimonio copulantur. Et mox in eodem capite ſubdit: Qui elocat nuptum, bene facit. Ecce non modo bonum hunc actum eſſe, verum etiam bene fieri Paulus docet. Bene inquit facit. Vt coniuges igitur hunc actum citra peccatum valerent exercere, matrimonij ſacramentum inſtitutū fuit. Cæterum vt ea res luculentius appareat, nos quaſdam veritates firmare moliemur ex ſcripturis, ex quibus colligemus, matrimonium eſſe verum ſacramentum, atque id iuxta peculiarem ſacramenti rationem.

Hinc deinceps probat matrimoniū eſſe verum ſacramentum.

Prima veritas eſt.

Matrimonium perfectum, eſt etiam indiſſolubile.

XII. HVius veritas patet Matth.5. Ego dico vobis, quòd quiſquis repudiauerit vxorem, niſi cauſa ſtupri, efficit vt illa ſit adultera:& quicunque repudiatam duxerit,adulterium cõmittit. Et rurſum.19. eiſdem prope verbis cõfirmat hoc ipſum: & Marci.10.Chriſtus ait: Quicunque repudiauerit vxorẽ ſuam, & duxerit aliam, adulterium committit aduerſus illam. Et ſi mulier repudiauerit virum ſuum,& nupſerit alteri,adulterium committit. & Lucæ.16. Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit,adulterium cõmittit: & qui dimiſſam à viro ducit, adulterium committit. & Paul. 1. ad Cor. 7. Coniugatis præcipio, non ego, imò dominus, vxor à viro ne ſeparetur. Quod ſi ſeparata fuerit, maneat innupta, aut marito reconcilietur,& maritus vxorem ne dimittat.Ecce in his omnibus patet, matrimonium quod inter virum & fœminam conſenſu mutuo contrahitur, mutuo conſenſu diſſolui non poteſt: ſed quamdiu pars vtraque ſuperſtes fuerit, manet quantum ad hominem

hominem pertinet,indiſſolubile.

Is nodus indiſſolubiliter,non ab hominibus, ſed à deo coniugum animis affigitur. *Secũda veritas.* XIII

Et huius item veritas ex Mtthæo Marcóq; perſpicua eſt. Nam vt traditur Mat. 19. Phariſæi Chriſtũ rogãt,licét ne homini diuortiũ facere cũ vxore ſua qualibet ex cauſa? Chriſtus autẽ reſpõdet: An non legiſtis, quòd is qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit illos, & dixit: Propterea deſeret homo patrẽ & matrem, & adglutinabitur vxori ſuæ,& erunt duo in carnem vnam? Quod igitur deus copulauit,homo ne ſeparet. Ecce Chriſt⁹ apertè dicit hanc indiſſolubilẽ coniugũ copulam à deo proceſsiſſe. In qua re ſubſcribit & Marcus ca.x. Quamobrem apertum eſt, coniuges authoritate dei mutuo copulari,nexúque quodã ab eodem alligari, qui, quantum ad hominem pertinet,indiſſolubilis eſt.

Non eſt hæc indiſſolubilitas plénè abſoluta niſi per fidem Chriſti,& tempore plenitudinis gratiæ.

XIIII Non antea matrimoniũ plenam & abſolutam perfectionẽ ſortitur, quàm pars vtraq; Chriſtianiſmum acceperit: quoniã ſi quũ alter coniugũ Chriſti fidẽ admiſerit, factúſq; ſit Chriſtianus, pars altera nolit in Chriſtũ credere, ſed Chriſti fidẽ penitus aſpernatur, & odio nominis Chriſtiani repudiat ſiue maritus fœminã, ſiue maritũ fœmina, iã ea pars quæ ad Chriſtũ conuertitur, ſui iuris eſt, nec ita ſeruituti ſubditur, vt teneatur alterã ſequi, ſed quũ velit, alij cuilibet ſe coniugare poterit. Iſtud Pau. 1. Cor. 7. docet, inquiẽs: Quòd ſi incredulus diſcedit, diſcedat. Nõ enim eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi. Ecce tã fœminæ quàm marito ſi priusquam ad Chriſtianiſmum venerit, copulã quãlibet inierit, & pars altera quæ fuerit incredula, diſceſſerit odio Chriſti, liberũ facit Paul⁹ vt diſcedat, nec eã ſequi teneatur. Quãobrẽ & palã eſt ipſum coniugiũ quod antea fuerat vel inter Iudæos contractũ, nequaquam plẽnã & abſolutã indiſſolubilitatẽ habuiſſe: nec obſtat qđ ſuperius adductum eſt, nempe quod deus copulauit, homo non ſeparet. Nam hoc diuortium fit non homine ſed authore

Tertia veritas.

Matth. 19.

deo, qui talem Chriſtianis præſtitit libertatem, ne ſi partē incredulā ſequerentur, periclitaretur eorū fides. Vnde poteſt & cuiuis eſſe perſpicuū, non prius accepiſſe matrimonium completā & abſolutiſsimā perfectionem ſuam, quàm Chriſtus eccleſiam ſibi copulauerit, hoc eſt ſub tempore plenitudinis gratiæ.

Quoties deus ita coniuges alligat, gratiā item confert, qua ſeruare facilius queant indiuulſam vitæ conſuetudinem. XV *Quarta veritas.*

Et iſtud intelligo, ſi non per ipſos cōiuges ſteterit quo minus ipſi gratiam accipiant. Neque enim ex baptiſmo, aut eucharistia, aut alio ſacramento quouis gratia confertur his qui inter ſuſcipiendum mortalis culpæ repagulū obiiciunt. Nam quantum in his fuerit qui copulādi ſunt, obſtacula quæque prius amolienda ſunt, & animi præparandi: quemadmodū & Salomon in prouerbiis ait, Hominis eſt animū pręparare. Et apud Matt. Eſaias dixiſſe traditur, Parate viam domini. Si coniuges ita ſuos animos pręparēt, nō eſt dubiū quin deus cōtrahentibus gratiā infundat. Et hic primū videamus quàm ſit iſtud ra-

Matrimonium dignè ſuſcipientibus confertur gratia. Prouer. 16. Matth. 3.

tioni cõſentaneũ; mox verò per ſcripturas id ipſum oſtendemus. Certũ eſt hunc nexum quo vir vxori ſuæ nectitur (ſi quis attentè conſideret) eſſe perdifficilè, nimirum vt ab ea, ſi vel iracũda, ſiue iurgatrix aut maledica, ſi malis moribus, ſi temulenta, guloſa, uaga ve fuerit, ſeparari non liceat. Propter quod & apoſtoli Chriſto dixerunt: Si ad iſtũ modũ habet cauſa hominis cũ vxore, nõ expedit cõtrahere matrimoniũ. Parum itaq; coueniret immẽſæ largitati dei, qui tã opulẽtus eſt in miſericordia, tã arcto vinculo cõiugatos aſtringere, niſi pariter & gratiam donaret qua poſſent in ipſo nexu durare placidius, tribúſque bonis illis inſeruire, népe prolis, fidei, & ſacramẽti. Nam difficile eſt, ne dicam impoſſibile, vt à cũctis coniugatis citra quoduis auxilium gratiæ, prolis bonũ ſtudioſè curetur, fides vtrinque ſeruetur integrè, ac demũ vt ſummæ illi⁹ cõiũctionis Chriſti, videlicet & eccleſiæ ſignum haudquaquam violetur. Sed dicet quiſpiã: Neq; iã iſta fiũt, ab omnibus qui matrimoniũ alioqui legitimè ſuſcipiũt. At huic reſpõdeo, non id euenire, q ſacramento matrimonij deſit gratia, ſed magis quòd illi

Ratio.

Matt. 19.

Sine gratia non ſeruantur bona cõiugij.

Obiectionis dilutio.

qui ſic copulantur, gratiæ deſunt: quum ſicut de Roboam ſcriptum eſt, corda ſua neutiquam præparauerint vt quærerent dominum. Cæterum his qui ſe rite præpararũt, non eſt dubium quin gratia conferatur. Nunquam enim deus, præſertim hoc tẽpore plenitudinis gratiæ, quẽquam donat aliquo munere quicquam faciendi, cui nõ cõferat gratiã quæ valeat idipſum implere. Quamobrẽ & cũ in hoc munere fœdereque cõiugali deus marẽ ac fœminã indiſſolubiliter colligauerit, nemini debet ambiguũ eſſe, quin gratiã idẽtidem largitus ſit, qua dignè queant actum illius muneris exercere. Sed age ſcripturis iſtud comprobemus. *2. Par. 12.*

Occurrit hic primum præter ea quæ ſuperius attulimus, iſtud, quod ab initio feciſſe legitur deus, nimirũ vbi coniunxiſſet primos parentes noſtros, benedixit eis & dixit, Creſcite & multiplicamini. Nec fuit iſta benedictio beneficentia quædam corporalis duntaxat, verum etiam ſpiritualis. Nam operatur benedictio dei iuxta capacitatem eorum quibus benedicit. Quanquam enim creaturæ cæteræ, quibus illic benedixe- XVI *Authoritatibus probatur matrimonium cõferre gratiam.* *Gene 1.*

rat, nullam inde gratiã ſpiritus reportaſ-ſent,nimirum quòd non erãt huius gratię capaces:homines tamen ratione præditos nihil vetuit,quum ipſi benedicerẽtur, accipere gratiam. Nam cui poteſt ambiguũ eſſe,quin puelli quibus Marc.10.Chriſtus benedixit, gratiã ex ea benedictione ſint aſſecuti?fuerunt enim gratiæ capaces.Sed & Gen.9. quum deus Noe pariter & filiis eius benedixiſſet, iuſsiſſetque creſcere & multiplicari,non ſolis eorum corporibus virtus quædam ea roborans,verumetiam & mentibus gratia diuinitus imprimebatur. Quòd ſi tũc quum decurreret tempus naturæ vitiatæ,neque coniugij ſacramentum adhuc eſſet plene abſolutum, ita patriarchis illis deus negocij coniugalis cauſa benedixiſſet, nũc ſub tẽpore plenitudinis gratiæ,& cum pleniſsimè ſacramẽtum iſtud abſoluatur,nexuque penitus indiſſolubili coniugatos alligauerit,nulla reſperget eos benedictionis ſuæ gratia?

Tobiæ.6. Deinde ſuccurrit & illud quod & in Tobia ſcribitur, nimirũ quòd in eos qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt deum à ſe & à ſua mente excutiãt,& ſuæ libidini ita vacent,ſicut equus & mulus,dæmonium ha-

bet poteſtatem:quum ediuerſo fiat his qui filiorũ amore magis quàm libidine ducti copulatur. Nam & à dæmoniis hi tuti ſunt, & in ſemine pariter Abrahæ benedictionem in filiis conſequuntur. Sic deus coniugiis piè contractis aſpirauit, vt talem cõiugibus impartiret gratiam, quum nondũ illud magnum de Chriſto & eccleſia myſterium eſſet reſeratum, neque prorſus indiſſolubile coniugiũ factum eſſet: & nunc quando Chriſtus verè ſponſus eccleſiam ſibi in ſponſam copulauerit, tantiſque matrimonium decorauerit præconiis, nullã his qui ſanctè coniugantur, donabit gratiam? Sed iam veniamus ad nouam legem.

Paulus priori ad Theſſa.4.ſic ait: Hæc eſt voluntas dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à ſcortatione, & ſciat vnuſquiſque veſtrum ſuum vas poſsidere cum ſanctificatione & honore, non cum affectu concupiſcentiæ, quemadmodum & gentes quæ ignorant deum. Certũ eſt his verbis non id molitũ fuiſſe Paulum, vt Theſſalonicenſes cuncti viuerent cœlibes, aut qui coniugati fuiſſent inter eos, ſeſe prorſus continerent ab vxoribus. nam 1.ad Corint.7. quid in aliis omnibus eccleſijs hac XVII.

de re ſtatuerit teſtatur,nimirum vt ob ſtupra vitãda ſuam quiſque vxorem, & ſuum quęque virum habeat,vtque vir vxori debitam beneuolentiam reddat, ſimiliter & vxor viro. Addit quoque quòd vxor proprij corporis ius non habet, ſed maritus: ſimiliter & maritus proprij corporis ius non habet,ſed vxor. Nequaquam igitur illis verbis Paulus Theſſalonicẽſibus vſum operis coniugalis interdixit. Quamobrem nec actus coniugalis obſiſtit aut honori aut ſanctificationi vaſorum, ſiue corpora virorum ſiue ſuarum coniugum per vaſa mauis intelligere. Quum Paulus itaque dicat voluntatem dei eſſe,vt ſanctificẽtur,& vt ſciat vnuſquiſque ſuum vas poſsidere in ſanctificatione & honore, quis iam dubitare poteſt an coniugatis qui nullo affectu concupiſcentiæ ducti,ſed procreandæ prolis & vitandæ ſcortationis cauſa coniugium inierũt, gratiam donauerit deus, qua tam mente quàm corpore ſanctos in opere coniugali ſeruare ſeſe valeant?

Atque ad hoc ſpectat & illud Pauli ad Heb.12. Honorabile inter oẽs cõiugium, & cubile impollutũ. Ecce coniugiũ vocat honorabile Paulus,&eorũ cubile teſtatur

impollutũ eſſe. Quamobrẽ & poteſt adeo ſancte mutua cõiugibus reddi beneuolentia, vt nec act⁹ cõiugalis eos peccato quouis prophanet aut polluat. Nã ſi labe quauis peccati vel animos polluat, vel dedecore quolibet afficiat corpora, iam nõ erit honorabile cõiugium, nec impollutũ cubile reputabitur. At iſtud quis nõ intelligit, præſtari nequaquã poſſe citra quoduis donũ gratiæ? His item ſuffragatur & illud Pauli 1. ad Cor. 7. Sanctificatus eſt maritus incredulus per vxorẽ quę credit, & ſanctificata eſt vxor incredula per maritum qui credit. Quę verba ſic opinor accipi debẽt, quòd id opus maritale quod cũ vxore orthodoxa maritus incredulus exercet, non imputabitur illi ad mortalem culpam, ſed is actus à mortali culpa protegitur per vxoris fidem, & per gratiam nexus quò interim viro colligatur quàm diu nolit is ab illa diſcedere. Quod ſi viro prorſus infideli contingat iſtud propter fidem & gratiam nexus, quo iam nec prorſus indiſſolubiliter ei copulatur vxor, quid ſperabimus vbi vinculũ prorſus indiſſolubile fuerit, & integra de Chriſto fides in vtroque?

Adde quòd 1. ad Tim. 2. Paulus tantum

ſancto coniugio tribuat, vt dicat etiã promereri coniuges per filiorum generationem. Saluabitur (inquit) mulier per filiorum generationem, ſi permãſerint in fide. hoc eſt, ſi eo animo genuerit eos mulier, vt Chriſto insererẽt. Atqui generare quis dubitat opus coniugij eſſe? Quocirca & per ipſum opus mulier quæ ſanctã & ſynceram in Chriſto prolis educationem ſibi proponit, ſalutem æternam ſibi valet promereri: id quod ſine gratia fieri nequaquã poteſt. Poſtremò quemadmodum ſuprà diximus, 1. ad Cor. 7. Paulus affirmat non peccare eos qui ſanctè coniugantur: Si du xeris (inquit) vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccat. & paulo poſt: Qui virginem ſuã nuptum elocat, bene fa cit. Verum ſi cõiugalis actus nequeat abſque peccato fieri, quomodo non peccabit qui cõſentit in illum? aut quî poteſt bene facere, qui ſibi conſcius eſt eo ipſo quod agit, peccare, ſimul & actũ perpetrare malum? Quòd ſi bonus actus fuerit, & bene faciat is qui illum operatur, quum id ſine gratia fieri nequeat, quis non perſpicit cõſequẽs eſſe, vt deus quum nexum indiſſolubilem affigat, infundat pariter & gratiã

Sed hæc pro quarta ſufficiunt.

Nec iſta fiunt abſque ſenſibili ſigno, quo certò cõſtet iam huius indiſſolubilis vinculi gratiam coniugibus ipſis eſſe donatã. *Quinta veritas.*

Et huius item veritas eſt dilucida. Nam & ſi vir quiſpiã non coniugatus rem habuerit cum fœmina ſimiliter incõiugata, niſi pariter manifeſtis verbis, aut aliis euidentibus indiciis mutuũ inter ſeſe cõtractum fecerint, mutuoq; ſpoponderit alter alteri, nullũ adhuc matrimoniũ agitur, neque vinculo inter ſe vinciuntur quod nõ facilè diuelli queat, ſed omnino liberũ eſt vtrique quàm primũ voluerint ab inuicẽ diſcedere. Veruntamen ſi fuerit vterq; ſui iuris, & ab alieno cõtractu penitus liber, neque legitimum aliquod impedimẽtum intercеſſerit, ſi iam verbis aut indiciis id palam teſtantibus ſua corpora mutuo cõmunicauerint, ſancte ſe præparantes ad ſacramentum iſtud peragendũ, haud dubiè nodus indiſſecabilis, & gratia pariter eorum animis diuinitus infundũtur. Signum ergo ſenſibile tam nexus huius indiuiſibilis, quàm gratię qua perfundũtur coniugũ animi, verba ipſa ſunt, aliaq; indicia quibus contractus vtrinque fit. Nam ſi cõtractus XVIII.

Signa ſenſibilia veri matrimonij.

claudicet ex alterutra parte, nihil agitur, nullũ obfirmatur matrimoniũ. Cæterum quantum ad hæc viſibilia ſigna pertinet, Lutherus nõ admodũ reluctatur. Sic enim haud ꝓcul ab eo loco quẽ iam oppugna-
›› mus, de matrimonio loquitur: Matrimo-
›› nium (inquit) adeo nõ eſt res abſcondita,
›› aut fide percepta, vt niſi palã ob oculos
›› fiat, matrimoniũ eſſe non poſsit, cũ ſit co-
›› pula maris, & fœminæ externa & publica
›› profeſsione & cõuerſatione firmata. Hactenus ille. Quæ verba ſanè quantũ ad poſteriorem partẽ attinet, planè docent non eſſe matrimoniũ, niſi manifeſtis indiciis & ſignis apertiſsimis, quæ palã ob oculos facta ſint, firmatũ fuerit. Cæterum quantum ad priorẽ ſpectat partem, quis nõ videt ex illis quæ ſupra collegimus, apertiſsimã in ſe continere falſitatẽ, nempe ꝗ non ſit matrimonium res quædam abſcondita, fideq; percepta? Nam ſi nihil aliud in penetralibus animorũ geratur, ꝗ̃ quod palã ob oculos fiat; nulla coniugibus gratia cõfertur, nulloq; diuinitus indiſſolubili vinciũtur nodo. At nodus iſte ſi defuerit, quis vllũ affirmabit adhuc pactũ eſſe matrimonium? Quãobrẽ cũ nodus iſte, res quędã abſcon-

Matrimoniũ eſt res quædã fide percepta.

dita ſit,& nō aliter quàm fide percipiatur, & quū gratia ſimiliter, quæ cum hoc nodo, niſi per cōiuges ſteterit, pariter infunditur, inuiſibilis fuerit, & ſola fide cognita, quum deniq; contractū ipſum, qui ceu ſenſibile quoddā ſignū forinſecus agitur, tam indiuulſibilis ille nodus q̄ gratia comitantur, quis non dilucidè cernit matrimonium quod tribus iſtis conficitur, rem quandam abſconditā eſſe, fideq; perceptā, & optimo iure vocatū eſſe ſacramentum? Eſt enim & iuxta peculiarē ſacramenti rationem, matrimoniū inuiſibilis gratię viſibilis forma, ſic vt imaginē gerat, & cauſa exiſtat. Nam palā ex prædictis eſt, cōtractū ipſum exterius initū, interioris nexus, qui ex deo eſt, pariter & gratiæ ſignum & cauſam eſſe: quando protinus hoc exhibito ſigno, ſi nihil aliud obſtiterit, & nexus indiſſolubilis, & gratia pariter inuiſibilis à deo conferantur. Quòd ſi quis obiecerit poſſe contractum hunc fieri ſine gratia, ſupra reſpondimus baptiſmi pariter & euchariſtiæ ſacramenta conferri poſſe citra gratiā. Atqui nihilominus gratiæ ſigna ſunt, & quidē infallibiliter efficacia, ſi tamē illi qui ſuſceperint, nullū præſtiterint obicē,

Matrimonij definitio.

Obiectionis dilutio.

Sacramenta ſunt gratiæ ſigna infallibi-

lia, licet nō ſemper ſequatur. ſed ad eadem ſuſcipienda ſe rite præparauerint. Atque ita de matrimonij ſacramento pariter eſt dicendū. Nihil enim dubitamus quin cōtrahentibus, modò ſua corda dignè præpararint, gratiā largiatur deus. Et ſi contractū gratia nulla comitetur, nō id dei, ſed contrahētium culpa certiſsimū eſt prouenire. Et quoniā iſtud ex ſcripturis adeo dilucidum eſt, quis ambigere poterit, quin eiuſmodi pollicitationem deus emiſerit aliquādo, tametſi nuſquā in ſcripturis ipſa legatur apertè facta, ſicut neq; pro Euchariſtiæ ſuſceptione gratia legitur vſquam apertis promiſſa verbis?

Epilogus. Cernis ergo lector, conciliū Florentinum haudquaquā temere decreuiſſe, matrimonium vnū è ſeptē ſacramentis eſſe, quæ conferunt gratiā. Et huic ſane concilio, quod vniuerſalē eccleſiā tam ex Græcis q̄ ex Latinis congregatā repræſentabat, etiam citra ſcripturas meritò credendum eſt, tum propter veritatē Chriſti, qui nec illis defuit, tum propter veritatem ſpiritus, qui perpetuò nobiſcum reſidet, tum denique propter ipſam eccleſiā repræſentatam, quam columnā & baſim veritatis nihil veritus eſt Paulus appellare. Cæterum

cum res ipſa tot ſcripturis inſuper dilucida ſit, quis niſi prorſus inſanus, & omnino mentis obſtinatiſsimæ fuerit, hæſitare deinceps hac de re poterit, & eam in dubiū vllo pacto reuocare?

IAm, quantum opinor, nihil in maledicẽtiſsimo Lutheri libello, quod alicuius momẽti fuerit, à nobis prætermiſſum eſt, cui nõ abunde reſpondimus, prẽterq̃ conuiciis ipſis: quæ quū omnẽ modū & malitiā item exceſſerint omnẽ, iuſtiſsimè in caput authoris ſui ſua ſpõte recidere paſsi ſumus. Neque enim quicquā ambigo, quin æquus lector, qui ſuſceptā ab illuſtriſsimo rege veritatis catholicæ defenſionem, & eiuſdem veritatis per hūc impiiſsimū hæreſiarcham virulentiſsimā oppugnationẽ dignè librabit, hunc omnibus illis conuiciis, & longe pluribus, fuiſſe digniſsimum arbitrabitur. Sed & tantum abſore certus ſum, vt bonus quiſquā ob vllam Lutheri maledicentiam aut cõuicia Regem optimum vel tantillū lędi cenſeat, vt cõtrà magis ob hęc, & multo quidẽ clariorẽ, ſplendidiorem, illuſtriorem euaſiſſe diiudicet. Iam optime lector vale. *Concluſio authoris.*

F I N I S.

DEFENSIONIS ASſertionum Regis Angliæ de fide Catholica aduerſus Lutheri captiuitatem Babylonicam, Index Alphabeticus.

A

A Poſſe ad eſſe, conſequentia nullius roboris eſt. 99.b

Ab eccleſia approbata non oportet rurſum rationibus fulcire.120.a

Abſolutio relinquit reatum pœnę in peccatore.20.b in fi.& 21.a.b

Accidentia manent in Euchariſtia, non ſubſtantiæ.97.a

Accidentia panis non permiſcentur corpori Chriſti.100.b

Actus coniugalis non eſt de ſe malus. 215.b

Ambigua & difficilia in dogmatibus, ad quos referenda ſint. 179.b & dein.

Ambroſium Lutherus falſo ſophiſmate inſectatur.97.a

Amplior dignitas & honor iis debetur, qui gratiis præſtant.3.a.in fi.

Andreæ apoſtoli reſpōſum ad Egeam tyrannum.124.a
Antiqui pugnabāt aduerſus hæreticos ex patrum aſſertionibus.188.b
Apologia inanis Lutheri, qua vitia quædam inſignia tegere laborat.12.a
Apoſtoli,fundamēta eccleſię.37.b. & 49.a
Apoſtoli multa tradiderunt eccleſiæ,quæ nuſquam in ſcripturis inueniuntur. 72.a
Apoſtoli non omnia ſcripturis probant. 38.b
Apoſtolorum acta multa, temporū iniuria deperdita.124.a
Aqua in vinum in nuptiis verſa.77.a
Aquæ admiſtio in calice conſecrationis vnde manarit.66.a. 67.b.68.a
Aquæ admixtio quam ſignificationem habeat.69.a. 70.b
Argumentum à ſola conſuetudine. 120.a.b
Articuli quanti ſint momenti in ſcripturis.75.a.b.83.b. 77.b. 85.a
Aſperſiones aquæ in veteri teſtamento. 68.b
Aſſerta aduerſus fidem, nihil efficiunt ſine demonſtratione. 98.b

Auguſtinus ea retractauit, quæ male docuerat. 19.a
Auguſtinus non excuſauit ſua dogmata contrarietatis. 19.a
Auguſtini ſentẽtia de auctoritate ſcripturarum. 53.b

B

BEluis feris comparatus Luth. pag. 13. literæ A. in prologo.
Bibite ex eo omnes, quibus ſit dictum. 46.b. 56.a
Bohemi non tam hæretici quàm Lutherus. 89.b
Bohemorum ſchiſma vnde natum eſt. 61.b
Bonum opus fieri poteſt non bene. 142.a

C

CAeremoniæ paſchatis antiqui. 134.a
Calix aqua & vino mixtus à Chriſto apoſtolis traditus. 69.b
Calix nõ eſt teſtamentum nouum. 108.b. 114.a
Calix quemadmodum non eſt ſanguis, ita neç panis eſt corpus Chriſti. 93.a
Canis cur dictus Lutherus. pag. 13. literæ A. in prologo.
Canonem miſſæ Lutherus impium & fal-

ſum appellat.153.b.& 160.a
Cardinalis Cameracenſis opinio de Eucharistia.78.a. non vſquequaque tuta.81.a
Carnales quare dicantur plebeij. 53.a
Catholicos contrarietatis inſimulat. Lutherus.35.b
Celebrandi modum tradidit Iacobus apoſtolus.124.b
Cephas cur dictus Petrus.36.b
Chriſtus conuertit panẽ in carnem.74.b. 75.a. 77.a
Chriſtus dehortatur audire falſos prophetas.185.b
Chriſtus Ioannis.6.fecit mẽtionem de ſacramento.95.a
Chriſtus multifariam dat ſemetipſum. 94.b
Chriſtus nõ dedit paſsim omnibus ligandi facultatem.20.a
Chriſtus an infuderit aquam dum conſecraret ſacramentum in vltima cœna. 66.a.68.a
Chriſtus non meminit teſtamenti, cum de corpore ſuo loqueretur.115.a
Chriſtus quã do tandẽ de diabolo triumpharit.10.b.

Chriſtus quare dictus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.129.a
Chriſtus quibus rationibus noluit panem remanere poſt conſecrationem.87.a
Chriſti acerbitas aduerſus phariſęos.27.b. 29.a.b.30.b
Chriſti doctrina non eſt quicquid Chriſtus dixerit,niſi &c.32.b
Chriſti inſtituta ab eccleſia mutata.60.b. ſupplenda.114.a
Chriſti verba ſenſu hæreticorum hæreſes ſunt.30.a
Chriſtianus vocatur lapis in ſcript.36.b
Chriſtiani aſſentire debẽt & Chriſti verbis,& ſanctorum patrum.196.a
Concilium Lateranenſe determinauit ſuper non remanentia panis.82.b
Concilium Nicænum. 125.b
Concilio fidendum eſt. 82.b
Concilia generalia aſſerũt miſſam eſſe ſacrificium.125.b
Concilia in eccleſia, à ſpiritu ſancto diriguntur.43.b
Commemoratio Chriſti facienda quæ ſit. 139.a
Communicabãtur olim ſub vtraque ſpecie.58.b

dignè Communicanti delentur peccata. 106.a
Communicandi modus rationabiliter mutatus eſt.58.b
Communicatio laica ſub vna ſpecie, approbata.44.a
Communicatio plebis qualis eſſe debeat. 38.a
Communicatio ſub vna ſpecie, introducta eſt communi conſenſu. 42.a. idque à ſpiritu ſancto. ibidem.ab eccleſia approbata.ibid.b
Communicatio ſub vna ſpecie,non repugnat legi diuinæ. 40.a
Comparatio pulchra.113.a
Coniugij bona non ſeruantur ſine gratia, 218.b
Conſecratio in miſſa neceſſaria eſt. 141.a
Conſecratio mali ſacerdotis eſt bonum opus.142.b
Conſecrationis fides ex priſcorum pēdet eruditione.168.a
de Conſecratione certum nihil ex verbis euangelij colligi poteſt.171.a
poſt Conſecrationem non remanet panis. 79.a
Cōſentanea ſcripturis doceri oportet.51.a

Conſuetudo bona pro lege habetur. 38.b
Conſuetudo firmum eſt argumentationis medium.120.a
Conſuetudo non aduerſatur euangelio. 44.b
Conſuetudini probatæ magis fidendum, quàm nudis euangelij verbis.168.b
Conſuetudinum diſcrimen.39.a
Contrarietas dogmatum quæ cenſeatur. 18.a
Controuerſię de fide,quomodo dirimendæ.43.a
Conuicia in Lutherum regerenda.59.a
Conuicia Lutheri diabolica.49.b
Corpus Chriſti à ieiunis ſumendũ. 64.b
Corpus Chriſti & ſanguis vocatur ſacrificium à nobis ſumendum.165.b
Corpus Chriſti fieri per conſecrationem non probatur ex nudis euãgelij verbis ſine pia interpretatione.157.b
Corpus Chriſti vocatur panis in antiquo teſtamento.91.b
Creatrix ſubſtãtia quæ intelligatur.100.b
Credenda quæ ſunt,facilius impugnari queant,quàm comprobari.96.b.98.b
Credere,quàm facile ſit iuxta Lutheri ſententiam.24.b

non Credit recte, qui non obſeruat mandata.189.b
Crimina non excuſantur cõſuetudine longa.45.b

D

DEſperatio quibus potiſsimum contingat.11.a
Deſperatione ſæpe grauiter impetitus Lutherus.11.a
Deus non eſt cauſa peccati.4.a
Diabolus haud facilè triumphatur.10.b
Dignitas & honor amplior quib⁹ debeatur.3.a.in fi.
Diſcipuli in Emaus euntes ſub vna duntaxat ſpecie communicati.41.a
Diſcrimen inter Euchariſtiæ ſacramentum & aliā.57.a
Diſcrimen inter mortem & teſtamẽtum.111.a
Diſpoſitio Euchariſtiæ relinquitur ſacerdotibus.66.a
Diſtinctio eorũ de quibus Lutherus ſcribit.16.a
Diuturnitas conſuetudinis bonitatem nõ arguit.45.b
Doctrina eccleſiaſtica quomodo probata & confirmata.48.a

Doctrina Lutheri longè diuerſa eſt à doctrina euangelica.29.b
Doctrina Lutheri non eſt à deo.198.a
Doctrina Lutheri pernicioſa.116.a
Dogmata diiudicare, difficile eſt.190.b
Dogmata Lutheri, peruerſę ſcripturarum interpretationes.30.b
Dogmatum diiudicationem ad plebē non pertinere.173.b
E
ECcleſia, quæ dicatur.54.b
Eccleſia mutat ordinationes euangelicas.65.b
Eccleſia mutauit inſtituta Chriſti. 60.b
Eccleſia non errat circa fidem.172,b
Eccleſia Rom. ex Petro dimanauit.54.a
Eccleſiæ dogmata, quàm certa ac ſancta ſint.30.b
Eccleſiæ fundamentum, quod.48.b
Eccleſiæ veritas tribus aſſeritur rationibus.212.b
Electio non fit ſine ſuffragio populi.211.a
Epiſtola Iacobi à Luthero damnata.1.b
Epiſtolam Iacobi cur reiiciat Lutherus. 15.a b
Errorum Lutheri capita.5.b
Euāgelia quædā apocrypha reiecta. 181.b

Euãgelia nudas eſſe fabulas quidam blaſphemant.171.b
Euangelia ſpiritusſancti inſtinctu & recepta ſunt,& interpretata.172.b
in Euangelij elucidatione non ſtatur iudicio vulgi.182.a
Euangelij obſcura vnde potius intelligi debeant.172.a
Euãgelij ſenſus ex patrum interpretatione petendus eſt.166.b.196.a
Euangeliſtæ græce ſcripſerunt.86.a.b
Euangeliſtæ non diſsident de cœna vltima.115.b
Euangelicas ordinationes eccleſia mutat. 65.b
Euchariſtia quare dicta panis. 91.b. 92.a 93.b
Euchariſtia non eſt ſacramentũ remiſsionis peccatorũ,ſed vnionis.104.a.105.a.
Euchariſtiæ ſacramentum & alia quomodo inter ſe differant.57.a
Euchariſtiæ ſacramẽtum pro ſuo arbitrio miniſtrabant apoſtoli.56.b
Euchariſtiæ ſacramentum quibuſdam iure ſubtrahitur.58.a
Euchariſtiæ ſacramentum non ſumant niſi pœnitentes.156.b

ad Euchariſtiam non licet niſi pura conſcientia accedere. 105. b
ad Euchariſtiam quomodo accedendum ſit ex Lutheri ſententia. 25. a
Euſebius Cæſarienſis aliquandiu errauit. 182. a. 195. b
Excommunicatio Pontificia ab Hieronymo Florentino contempta. 8. a
Exemplum pulchrum. 146. a

F.

Facere hoc, quid ſit. 155. a
Facere, verbum, opus aliquod exprimit. 127. a
Falſos prophetas audiri Chriſtus dehortatur. 185. b
Falſi prophetæ variis deprehenduntur indiciis. 187. b
Ferri cadentis exemplum in materia Euchariſtiæ. 80. a. 100. a
Fides circunſtantium licet deſit, non impedit miſſam. 145. a
Fides eccleſiæ Romanæ, à Chriſto & apoſtolis eſt. 51. b
Fides deeſſe tripharium intelligi poſsit. 170. a. in fi.
Fides formata non exigitur ad conſecrationem. 145. a

Fides non par in omnibus. 3.b
Fides ſola non ſufficit cuilibet adulto. 161.b.204.b
Fidei deſcriptio ſecundum Luth.22.b
Fidei ratio duplex ſecundum Lutherum. 25.b.& dein.
Fidem habere qui dicātur ex Lutheri ſententia.22.b.23.a.b.& dein.
Fideles quique rectè iudicant, ſententia Lutheri.5.a
Filius patri offerendus.161.b
Fœminæ quando foras prodire poſsint. 122.b
Fundamenta Lutheri corrupta.59.b
Fundamentum Chriſtanorum.48.b.

G

GEntium idololatria, tēporis præſcriptione non defenditur.46.a.
Germanorum exhortatio ad profligādam Lutheranam hæreſim.116.a.
Gratia dei confertur in ordinatione per manuum impoſitionem.207.a.

H

HAereſes ex malo intellectu ſcripturę naſcuntur.195.a.
Hæretici multitudinem modò commendant, modò damnant.177.a.

Hæretici omnes criminantur papã. 18.a.b
Hæretici quibus armis vincantur hodie, Lutheri iudicio.50.a
Hæreticos facit omnes Romanos Lutherus, hæreticiſsimus ipſe.89.b
Hæreticorum omnium peſtilentiſsimus Lutherus.32.b
Hæreticorum inter ſe pugnæ.40.b
Hebræa lingua caret neutro genere.85.a
Hieronymi teſtimonium de Romana eccleſia.55.b
Hieronymus Florentinus propheta falſus.8.a
Hoc facere,quid ſit.146.b
Hominum mandatis obediendum. 44.b. & dein.
Hoſtia vna eſt omnium Chriſtianorum. 121.b

I

IAcobi epiſtolam catholicam non eſſe male negat Lutherus.182.b.& dein.
Iacobi epiſtolam Lutherus damnat.2.b
Iactantia Lutheri,inanis.51.a
Ignis ſubſtantia non mutatur in ferrum. 80.b
Impœnitentes non poterunt digne communicare.106.b

Impoſitio manuum fiebat ſpiritusſancti inſtinctu.210.a
Inconſtantia & repugnantia Lutheri. 26. b.27.a
Inconuenientia quæ ſequantur ſi ſolum credere verbis,ſit miſſa.143.b
Indulgentiæ nituntur diuinis literis. 19.b
de Indulgentiis contradictoria aſſeruit Lutherus.16.b.17.a
Indulgentias quærere, cõſultiſsimum eſt. 21.a.b
Interpretationi ſcripturarum per patres factæ fidem adhibendam eſſe.166.a.per totum.
Inſtituta Chriſti poſſunt immutari.56.b
Ioannes Baptiſta occiſus eſt propter adulterij correptionem.213.a
Iudices in controuerſiis de fide, qui deligendi.43.a
Iudicium de dogmatibus non eſt plebi deferendum.175.a
Iudicium fidelium, verum: Lutheri,falſum.5.a
Iudæorum infidelitas diuturnitate temporis non excuſatur.46.a
Iulia Octauiani Cæſaris filia ouum fouit. 77.a

L

LAc paruulis dandum. 91.a. 93.a
Laici communicantur ſub vna ſpecie tantum. 67.b
Laicis non inuitis ſubtracta eſt altera ſpecies in euchariſtia. 64.a
Lapis dictus Chriſtus, Petrus, & Chriſtianus quiſque. 36.b. 37.a
Lateranenſis concilij patres 1315 erãt incorrupti. 87.b
Latini doctores, vt & Græci, aſſerũt miſſam eſſe ſacrificium. 122.a
Lenitas & manſuetudo Chriſtianos decet. 35.a
Leuiathan ſuſcitare qui dicantur. 33.b
Lex nulla vnquam fuit abſque ſacerdotibus, nec ſacerdotes ſine ſacrificio. 130.a
Libamen ſoli ſacerdotes recipiebant. 41.b
Ligandi ac ſoluendi poteſtas quibus ſit data. 20.a
Liquidum in ſacrificiis ſacerdotes ſoli recipiebant. 41.b
Liturgia Græcorum, miſſa nobis eſt. 136.b
Lupus cur dictus Luther. pag. 13. literæ A.

in prologo.
Lutherus malitia & aſtutia vento falſæ doctrinæ ſeducit vulgus.pag.15. literæ A.in prologo.
Lutherus contorquet ſcripturas ſacras. pag.16.literæ A.in prologo.
Lutherus triphariam corrupit ſcripturas. 1.b
Lutherus aſſerit fideles quoſque rectè iudicare.5.a
Lutherus ſui ipſius compos non eſt. 6.b
Lutherus animo fallēdi fingit dogma ſuũ è cœlo eſſe.7.b
Lutherus regum ac principum contemptor.9.b.10.a
Lutherus inconſtantiæ timet argui. 12.a
Lutherus male defenſatur à principibus in perniciem eccleſiæ.pag.14.literæ A. in prologo.
Lutherus fruſtra molitur ſe purgare de vitiis ſibi obiectis.12.b
Lutherus proprio enſe iugulatur. 13.a
Lutherus in eodem bis mendax. 14.b, 16.a

Lutherus abſque controuerſia ſecum pugnat.15.a

Lutherus ab hominibus didicit,& de cœlo tamen ſe ſua dogmata habere dicit. 17.a

Lutherus rectè vulpes vocetur.17.b

Lutherus ſecum pugnat de indulgentiis. 22.a

Lutherus decipit vulgus.26.a

Lutherus nemini parcit.28.b

Lutherus pſeudapoſtolus. 31. a. Satanæ mancipium.ibidem.

Lutherus ſuſcitat Leuiathan. 33. b. & 34.a

Lutherus non intelligit ſe mentiri. 34.b

Lutherus amiſit patientiam.35.a

Lutherus nihil ſibi obiici patitur à quoquam, quem non reum faciat diuinæ maieſtatis.35.b

Lutherus dicta ſua articulos fidei haberi vellet.47.a

Lutherus quiduis potius quàm homo. 47.a

Lutherus ſcripturam adulterat. 50. b. & dein.

Lutherus totus carnalis eſt.53.b

Lutherus

Lutherus patribus catholicis non conferendus.63.a
Lutherus palam ſibi ipſi contrarius.60.a.63.b
Lutherus aduerſariorum ſuorum argumenta truncata refert.64.b
Lutherus corrumpit regis argumenta.66.b
Lutherus orthodoxis reluctatur.71.b
Lutherus ignorantia deceptus.78.a
Lutherus ſuis ipſius exemplis confunditur.79.b.80.a
Lutherus falſo interpretatur verba euangelij.88.a
Lutherus mendacij conuincitur.99.a
Lutherus ſecum pugnat, & mendax eſt.103.a
Lutherus excommunicat ſeipſum.103.b
Lutherus diſtortè interpretatur ſcripturas.114.b
Lutherus falſo imponit regi contradictionem.158.b
Lutherus Chriſtum crucifigit.160.a.b
Lutherus iam multò antè ab antiquo populo damnatus.184.a.b
Lutherus pſeudopropheta.188.a
Lutherus omne malum perſuadet.189.a

Lutherus ex fructibus ſuis agnitus. 190.a

Lutherus maligno ſpiritu afflatus, contemnit omnes.193.b

Lutherus habet ſpiritum erroris. 200.b

Lutheri appropriata metaphora. pag. 13. literæ A.in prologo.

Lutheri comminationes, ac veluti deuotio.50.a

Lutheri deliramenta reſponſo indigna. 45.a

Lutheri errores. pag.15. literæ A. in prologo.item 6.a.b

Lutheri furioſa conuicia in Thomiſtas. 50.b

Lutheri geminum mendacium. 161.a

Lutheri iactantia.pag.15.literæ A.in prologo.& 1.b

Lutheri inconſtantia de corpore Chriſti. 100.a

Lutheri inconſtantia de indulgentiis. 13. b.14.b.de papatu.14.a.de excommunicatione.14.a

Lutheri maledicentia.32.a

Lutheri nomenclaturæ variæ. pag. 13. li-

teræ A in prologo.
Lutheri ſimilitudines de ferro ignito,& deo incarnato.98.a
Lutherum mentiri non pudet.58.b
Lux mundi Chriſtus, item,& apoſtoli. 37.a

M

MAledicant ei qui maledicunt diei, Iob.3.ventilatum.33.a.b
Malitia Lutheri depingitur.pag.12. literæ A.in prologo.
Malitia miniſtri non officit ſacramento. 142.a
Malorum multitudo, diuturnitas & potentia pios ſemper ſuperauit.46.b
Mandatis hominum obediendum.44.b. & dein.
Maria virgo ante baptiſmum fuit plena gratia.3.b
S.Mathias fuit impoſitione manuum ordinatus.210.a
Matrimonium digne ſuſcipientibus confertur gratia.218.a.& 219.a
Matrimonium eſt res quædam fide percepta.223.b
Matrimonium eſt ſignum vnionis Chriſti cum eccleſia.214.a

Matrimonium perfectum, eſt etiam indiſſolubile.216.b
Matrimonij definitio.224.a
Matrimonij veri ſigna ſenſibilia.223.a
Memoriale quid ſignificet.162.b
Mendacia Lutheri conuincuntur ex propriis eius verbis 6.a.7.a
Menſæ domini participare quid ſit.128.b. quid item menſæ dæmoniorum. ibidem.
Mentitos non fuiſſe apoſtolos in iis quæ tradiderunt eccleſiæ.49.b
Meritum paſsionis applicatur hominibus.161.b
Miracula Chriſtus fecit, quæ & apoſtolis facienda commiſit cum certitudine effectus.169.a
Miraculorũ operationi fides formata neceſſaria non eſt.171.a
Miraculis non ſemper opus eſt.170.a
Miraculis tempora noſtra non carent ob fidei defectum.170.a
Miraculorum promiſsio oportune impleta eſt.169.b .in fi.
Miſſa, dictio hebræa eſt.136.b
Miſſa eſt opus bonum.141.b
Miſſa integra non eſt niſi ſacerdos idi-

pſum Chriſti verbis fecerit, quod Chriſtus iuſsit faciendum. 144.b
pro Miſſa licet recipere temporalia. 139.b
Miſſa non eſt promiſsio. 117.b. 118.b. 143.a
Miſſa non eſt teſtamentum. 118.a
Miſſa qua de cauſa maximè dicatur ſacrificium. 130.a. 139.b
Miſſa remiſsionem peccatorum recenſet. 135.a
Miſſa rectè dicatur opus & ſacrificium. 126.a
Miſſa res complectitur multas. 132.a.b
Miſſa vnde deriuatur. 133.a. & 134.b. & 136.b
Miſſæ virtus non conſiſtit in remiſsionis peccatorum promiſsione. 152.b
Miſſæ vocabulum omnes antiqui pro ſacrificio vſurpant. 132.a
Miſſæ vſus ab eius fructu diſtat. 145.b
Miſſæ intereſſe, quàm magni referat. 146.b
Miſſæ prima inſtitutio. 124.b
ad Miſſam multa requiruntur. 155.b
Miſſam primam Antiochiæ celebrauit Petrus. 124.b

Miſſam rectè ſacrificium & opus ab orthodoxis vocari. 119.a. & dein.
Miſſam haudquaquam teſtamentum eſſe. 103.b. & dein.
Mixtio calicis duo ſignificat. 71.a
Mixtionis aquæ cum vino in calice, quæ ſit ſignificatio. 70.a
Mordacitas Lutheri. 27.a.b
Mordacitas prohibetur in ſcriptura. 34.a.b
Mors Chriſti repręſentatur in ſacramento altaris. 136.b
Multitudinis iudicium quatenus recipiẽdum. 176.b
Myſteria conſecrationis vnde ortum habuerint. 69.a.b

N

NOn licet diſſentire à rectè docentibus. 178.a
Noua doctrina non ſine miraculis ſuſcipitur. 29.b
Noua veteribus conferuntur. 156.a

O

OBiecta Regi per Lutherum, diluũtur. 157.a. & dein.
non omnia Oblata fuiſſe incenſa. 161.a

Offerre deo nihil nos poſſe cōtendit Lutherus.130.b
Opus duplex.142.b
Opus noſtrum ad miſſæ ſubſtantiam requiritur.127.a.b
Opera ad iuſtitiam conducunt.203.b
Operum noſtrorum examen deus faciet. 4.b
Ordinatio eſt ſacramentum.212.a
Orthodoxi vtuntur vocabulis quæ ab antiquis olim reperta ſunt.179.a

P

PAnis corruptibilis indignus qui cum incorruptibili Chriſto miſceatur. 100. b
de Panis mutatione non eſt noua opinio. 102.a
Panis nomine omnis cibus deſignatur. 91.b
Panis non reſtat cum carne, ſicut humanitas cum diuinitate.101.a
Panis non ſuppoſitatur in Chriſto. 101.b
Panis ponitur pro ſpecie panis. 90. a. b. 91.a
Panis quem frangimus, nonne part.&c. exponitur.96.a

Panis ſi remaneret in euchariſtia, id à Chriſto fuiſſet reuelatum.87.b
Panis ſpiritualis,&panis triticeus.94.a.b. & 95.a
Panis ſubſtantia cedit corpori Chriſti venienti.97.b
Panis ſubſtantiam non manere cum ſacroſancto Chriſti corpore. 72. b.& dein. 78.b.80.a
Panis tranſſubſtantiatio vt probetur. 102.a
Papatui maledicit Lutherus.32.b.33.a
Parabolarum verba non habent omnia myſticam veritatem.194.b
Participem redemptionis fieri quid ſit. 131.b
Participem menſæ domini fieri, quid ſit. 123.a
Paſsionis Chriſti per ſacramenta efficimur participes.131.a
Paſcha quando edamus.133.b
Paſchata duo nõ ſunt,ſed vnũ &c. 127.b. &.128.a
Patres ſimul conſentientes in veritate fidei non errauerunt.196.b
Patribus & ſenioribus in eccleſia priores partes ſemper delatæ.44.a

Paul' corp' Chriſti appellauit panē. 89.b
Paulus non contrariatur ſibi.18.b
Paulus nō legitur baptizaſſe Timotheū. 207.b
Paulus non reliquit communiter omnibus iudicium.197.b
Paulus quomodo dogmata ſua probarit. 47.b
Pauli acerbitas aduerſus impios. 27.b.28. b.29.a.30.b
Pericula ſub ſpecie vini communicandi ſunt diuerſa.40.a
Peritiores conſulendi ſunt Chriſtianis. 201.a
Perſonarū reſpectus apud deū noneſt.4.b
Petere principium,argumentantis eſt vitium,non ſoluentis.95.b
Petr' rectè appellať petra.36.b.37.a.49.a 54.b
Phaſe tranſitus eſt.133 a
Plebs de dogmatibus eccleſię iudicare nō debet.173.b
Pontificia dignitas quanti ſemper habita. 8.b
Pōtificibus potius quàm Luthero fidendum.31.b
Populi iudicio ſtandum non eſſe.177.b

Populi recentioris cum vetere conſenſus in dogmatibus euangelicis.184.b
Poteſtatem ligandi & ſoluendi contulit Chriſtus ſucceſſoribus Petri.20.a.b
Poteſtates & principes nō cōtēnēdi.9.a.b
Prædeſtinati tandem conuertentur.194.a
Præpoſitis & Præſidibus parēdū eſſe.53.a
Principibus deferendum eſſe.9.b
Probet ſeipsū homo, hoc eſt mūdet. 121.b
Prolatio verborum cōſecrationis neceſſaria eſt.141.a
Propheta dupliciter dicitur.191.b
Prophetæ & apoſtoli, fundamenta. 37.b
Pſal. 71. locus, Suſcipiant montes pacem populo &c. explicatur.181.b
Punitio falſorum prophetarum quadrat in Lutherum. 193.a

R

Rationes Lutheri quibus probare nititur vix vnū reperiri qui fidē habeat.22.b. Cōtrarium docet idem.24.b
Rationes ſex epiſcopi Roffenſis pro aſſertis per regem. 85.a
Rectè docētib⁹ diſſentire nō licet.178.a.b
Regenerationis verbo quæ myſteria comprehendantur.2.b in fi.&.3.a
Regis Angliç commendatio.pag.14.lite-

rę A.in prologo.& 55.b.& 73.a
Regis Angliæ doctrina, ſacræ ſcripturæ authoritatibus fulcitur.38.a
Regis Angliæ viuacitas ingenij.84.a
Remiſsio peccatorum non eſt regnum cœlorum.117.a
Remiſsiones indulgentiarum,variæ.31.b.
Reſurrectionis non paſsim meminit Paulus.2.a
Reſurrectiōis tacitè meminit b.Iacob⁹ 2.b
Reuelationibus quidam ſeducuntur. 8.a
Roborum ſeptem Lutheri confutatio.56.a.b.& dein.
Romana eccleſia, orbis mater.55.a.b
Romanos potius quàm Bohemos aut Græcos cauillatur Lutherus.64.a

S

SAcerdos facit miſſam,ſed plebs accipit eam.155.b
Sacerdos miſſam celebrans, pharmacopolæ comparatus.149.b
Sacerdotes à plebe diſtant.131.a
Sacerdotes laicis inuiſos facere cur molitus ſit Lutherus.61.a.b
Sacerdotes nōn culpantur de alterius ſpeciei in euchariſtia ſubtractione.63.b
Sacerdotū munus præcipuū in veteri le-

ge.165.a
Sacerdotium Aaronis antiquatum.129.b.
Sacramenti definitio à Luthero.203.b
Sacramẽtũ altaris nõ eſt promiſsio. 117.b
Sacramentum euchariſtiæ apoſtoli pro ſuo arbitrio miniſtrabant.56.b
Sacramentum euchariſtiæ quare panis vocetur.94.a
Sacramenti euchariſtiæ vſus in quo conſiſtat.127.a
Sacramenta ſeptẽ eſſe, in concilio decretum eſt.213.a
Sacramenta ſunt gratiæ ſigna infallibilia. 224. b
Sacramenta ſunt plura,ex dictis Lutheri. 206.a
Sacramẽtorum definitio catholica. 206.b
Sacrificare quid ſit.131.b
Sacrificium fuit in omni lege. 130.a
Sacrificium non ſemper comburebatur. 163.b
Sacrificium nullum apud Chriſtianos eſt præter miſſæ ſacrificium.121.b.122.b
Sacrificia Hebræorum & figuræ erant, & promiſsiones.150.a.b
Sacrificiorum veterum offerendorũ mos. 163.a.b.& dein.

Sanguis Chriſti non eſt teſtamentũ.113.b
Sapientia Lutheri non eſt è cœlo.12.a
Sapientia vnde diiudicetur diabolica,aut cœleſtis.11.b
Sapientiæ : Salomonis locus explicatus. 68.b
de Satana ſe triumphaſſe gloriatur Lutherus.7.a.9.a
a Satana deceptus eſt Lutherus.17.a
Scriptura deficiente recurritur ad conſuetudinem.39.a
Scripturæ cuiuſlibet non omnis locus cuilibet quadrat.90.b
Scripturas cõtorquet Lutherus.33.a
Senſu ſuo nititur Lutherus.123.b
Sententiam ſuam mutaſſe Paulum cau̅llatur Lutherus.18.a.b
Septuaginta ſeniorum authoritas in Hebrçorum populo.179.b
Serpens virga vocatus, ex qua erat conuerſus.90.a
Signa dei vocantur ſacrificia.160.b
Similitudo pauperis a diuite beneficium accipiẽtis, & ſacerdotis miſſam conſecrantis.154.b.in fine
Similitudo pulcherrima de pane in Chriſti corpus mutato.75.a

Species panis & vini vocantur ſacrificia. 160.b
Species panis in ſacraméto corrumpitur. 82.a
Speciei alterius remotio a laicis in euchariſtia, non temere introducta. 62.b
Specie ſub vna tantũ continetur quãtum ſub vtraque. 41.b
Spiritus erroris facile deprehenditur. 200.a
Spiritus ſanctus diuerſimode collatus eſt. 208.b
Spiritus ſanctus eccleſiam Chriſti nõ deſerit. 43.a. & 52.b
Spiritus ſanctus non tam multo tempore eccleſiam Chriſti deſeruit, quãm cauillantur hæretici. 183.b
Spiritu ſatanico agitatur Lutherus. 7.a.b
Spirituales aliter iudicant, quàm carnales. 176.a
Spiritualis homo nõ quilibet dicitur, qui ſpiritum ſanctum habet. 201.b
Strophæ quædam & mendacia cauillique Lutherani deteguntur. 138.a. & dein.
Subſtantia panis non manet cum corpore Chriſti in euchariſtia. 72. b. & dein.
Subſtantia panis tranſeunte remanent ac-

cidentia.97.b
Succeſsio Petri in eccleſia vſq; ad finem duratura.55.a
Suggerere quid ſit.42.b
Supplenda verba Chriſti.114.a
Sylueſter indulgentiarum propugnator. 17.b

T

TEmporis circunſtantia variata.65.b.
Teſtamentū quid ſit ſecundum Lutherum.109.a
Teſtamētum citra mortem teſtatoris inualidum eſt.111.a
Teſtamentum nouum eſt lex noua. 112.a
Teſtamentum nouum eſt ſanguine Chriſti confirmatum.112.b
Teſtamentum nouum, vnicum eſt. 109.a
Teſtamenti noui definitio.111.b
Teſtamētum vetus, & teſtamentū nouū. 110.b
Thomæ Aquinatis commendatio.63.a
Thomiſtas inſectatur malitioſe Lutherus.36.a
Tranſſubſtantiationis materia tractatur. 96.b.& dein.
Trecentis annis ante Chriſtum non defuerunt prophetæ.192.a

Tribus vtebantur apoſtoli in ordinatione.211.b
Triũphare aduerſ⁹ diabolũ,difficile.10.b.
Turca nec Luthero crederet.47.a
Turcarum fidei diuturnitas præiudicium non facit quòd recta ſit.45.a.b

V

VErba Chriſti ſenſu hæreticorum hęreſes ſunt.30.a
Veri prophetæ dehortabãtur à malorum auditu.192.b
Verſus ex epiſtola Ioannis craſus ab hæreticis.199.b
Veteres certius iudicabant.5.a
Vinum ſolum ſine aqua in calice domini non offertur.70.b
Virgæ Aaronis exemplũ de pane in corpus Chriſti mutato.76.a
Vrſam & leænam ſe Lutherus ipſe vocat. pag.13. literæ A in prologo. & fo.47.a
Vvicleſus negat Chriſtum conſecraſſe in cœna.166.b
Vulpes cur dictus Luth.pag. 13.literæ A. in prologo.
Vulpes rectè dicatur Lutherus.17.b

FINIS.

Deo optimo maximo laus & gloria.

ROMA